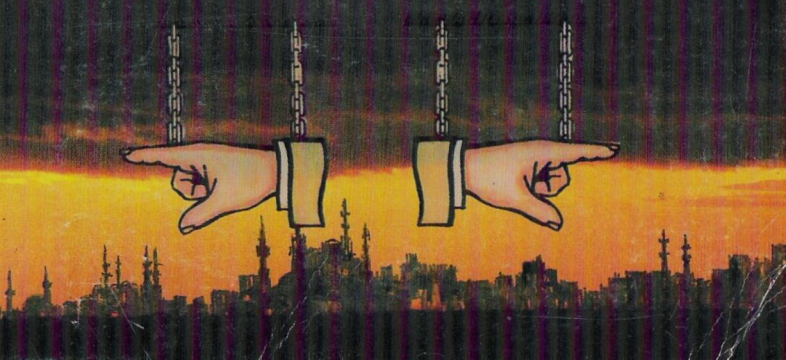
attilâ ilhan

'o karanlıkta biz,

BİLGİ YAYINEVİ

BİLGİ YAYINLARI : 183/5

Birinci Basım
Ocak 1988

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Tel: 1 31 81 22 - 1 31 16 65
Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19/2
Tel: 5 22 52 01
Cağaloğlu - İstanbul

ATTİLÂ İLHAN

aynanın içindekiler : 5

O Karanlıkta Biz

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

ATTİLÂ İLHAN'IN KİTAPLARI

şiir

duvar (5. basım)
sisler bulvarı (5. basım)
yağmur kaçağı (4. basım)
ben sana mecburum (5. basım)
belâ çiçeği (3. basım)
yasak sevişmek (4. basım)
tutuklunun günlüğü (4. basım)
böyle bir sevmek (3. basım)
elde var hüzün (2. basım)
korkunun krallığı

roman

sokaktaki adam (3. basım)
zenciler birbirine benzemez (4. basım)
kurtlar sofrası (3. basım)
aynanın içindekiler :
1/bıçağın ucu (2. basım)
2/sırtlan payı (2. basım)
3/yaraya tuz basmak (2. basım)
4/dersaadet'te sabah ezanları (2. basım)
5/'o karanlıkta biz'
fena halde leman (6. basım)
haco hanım vay (2. basım)

deneme/anı

abbas yolcu
yanlış kadınlar yanlış erkekler
anılar ve acılar :
1/hangi sol (3.basım)
2/hangi batı (3. basım)
3/hangi seks (2. basım)
4/hangi sağ
5/hangi atatürk (2. basım)

attilâ ilhan'ın defteri

1/gerçekçilik savaşı (2. basım)
2/'ikinci yeni' savaşı
3/faşizmin ayak sesleri
4/batı'nın 'deli' gömleği
5/sağım solum sobe
6/ulusal kültür savaşı

çeviri

kanton'da isyan (malraux/2. basım)
umut (malraux/3. basım)
basel'in çanları (aragon/2. basım)

aslımlar
ofset - tipo matbaacılık
tel: 1 31 87 52 - 2 29 40 75 - ankara

«Bu kitapta
anlatılanların
gerçek kişilerle ve olaylarla
hiçbir ilgisi yoktur.
Onları ben,
büyük bir aynanın
içinde gördüm.
Üstelik ayna dumanlıydı
ve olmayan bir şehirde
geziniyordu.»

«...Şef'in rolü her memlekette, bilhassa Parti hayatına girmiş memleketlerde, çok önemlidir. Çünkü siyasî kanaatları, prensipler halinde birleştirip olgunlaştıracak ve prensipleri zihinlere aşılayacak ve sürekli olarak besleyecek, memleket siyasetine istikamet verecek, milletin fertlerini politika alanında yetiştirecek olan, Şef'tir.

Her camiada ve parti içinde, bu yüksek vasıfta şahısları, daima hazır bulmak kolay olmadığı gibi, bir siyasî partinin yüksek idaresini, eline teslim ve emanet ettiği makam ve şahıs üzerinde, sık sık değişiklik yapması da, otoriteyi zayıflatmak bakımından zararsız sayılamaz.

CHP gibi, milletin kuruluş ve ilerleyiş mücadelesinde, kendisine rehberlik etmiş; Cumhuriyetçilik, İnkılâpçılık, Laiklik gibi, Türk milletini liyakat ve refah mevkiine yükseltmekte olan prensipleri, değişmez bir politik inanç olarak kabul ve ilân etmiş; ayrıca bir partinin, dar çerçevesinden çıkarak, hemen bütün vatandaşları içinde toplamış bir partinin; şefliğine seçilecek yüksek şahsın, (MİLLÎ ŞEF) vasfını da kazanmış olması tabii bulunduğuna göre; parti genel başkanının yüksek şahsiyetini, her dört yılda bir ve her kurultay toplantısında müzakere ve münakaşa mevzuu yapmayıp; parti genel başkanlığında (DEĞİŞMEZ) vasfını esas olarak kabul etmek, bu yüksek makamın istikrarını sağlamak ve otoriteyi güçlendirmek bakımından, millî menfaatlara uygun görülmüştür.

Bu sebeblerle, tüzüğün ikinci maddesi, Partimizi ve Cumhuriyeti kurmuş olan (EBEDÎ ŞEF) Kemal Atatürk'ün bânilik - müessislik vasıflarını belirtmekle partinin (EBEDÎ BAŞKANI) olduğunu ve üçüncü maddesi, Partimizin kurulduğu gündenberi fiilî başkanlığını yapan, yeni rejimin bütün müesseselerini ve eserlerini kendi eliyle kuran, bütün

milletçe tabii ve millî bir sevk-i tabii ile (MİLLÎ ŞEF) denilen İsmet İnönü'nün (DEĞİŞMEZ GENEL BAŞKAN) olduğunu tesbit etmek ve anlatmak maksadı ile yazılmıştır...»

Cumhuriyet Halk Partisi
Olağanüstü Kurultayı
tüzük değişikliği gerekçesi
26 Aralık 1938

1940

«...bugün Avrupa bir Alman kudreti yaşıyor. Bu kudretin menbaı kemmiyet ve keyfiyet itibariyle, Alman birliğinden gelir. Alman birliği ise, bir veya birkaç şahsın değil, tekâmül eden bir fikrin, binaenaleyh tarihin eseridir.

Nitekim 18. asrın ikinci yarısından beri tekâmül eden milliyet fikri, aradaki hadiseler ne olursa olsun, Büyük Frederick ve Bismarck merhalelerinden geçtikten sonra, nihayet Hitler'in şahsında en kuvvetli sembolünü bulmuştur.

Avrupa milletleri realiteyi olduğu gibi görmeli, yollarını ona göre tayin etmelidirler. Realite karşısında nikbin bulunmak şarttır. Tarih cemiyetlerin tekâmül oluşu ise, tekâmül daima iyiye doğru gitmek demektir.»

Nadir Nadi
Cumhuriyet/30 Temmuz 1940

«...Alman birliğini tarihi zaruretten doğma bir realite olarak görmek istemeyenler, 'bugünü' yanlış anladıkları için, 'yarın'a da ters bakmaktan bir türlü kurtulamıyorlar. Hakikat olan Alman birliğini, faraziye olarak düşünmek bile onları sinirlendiriyor. İstikbali karanlık görüyorlar...»

Nadir Nadi
Cumhuriyet/31 Temmuz 1940

ekim/kasım

Kara ilân tahtasına, tebeşirle yazmışlar: «**Toros Ekspresi, yedi saat tehirlidir.**»

Ahmet Ziya bu kadarını beklemiyordu. Hareket Memuru (**TCDD** arması, vişneçürüğü kadife şapka, sırmalı şeritler), açıkladı:

— Hudutta gecikiyor, beyim! Malûm-ı âliniz, harp zamanıdır: Gümrüklerden kuş uçurtmuyorlar. Hele, bu katar...

Ahmet Ziya, yüzünü aydınlatıveren, çapkın erkek gülümsemesiyle:

— Malûm, malûm! diyecektir. Ayağımıza taş değse sebebi harp!

Piposundan iki nefes çekip, ekledi:

— ... vallahilazim!

Garın karaltısı, ikinci bir gece, omuzlarının üzerinde, simsiyah yükseliyor. Peronlar bütün pus, ışıkları su tozlarıyla peçelenmiş. Rıhtımlar tenha: şurda burda, iple bağlı tahta bavul, kapaklı sepet, hurç ve denk öbekleri; elinde fener (kırmızı, yeşil, sarı), 'vazifeden' dönen hayalet makasçı. Yıldızlar, irili ufaklı elmas kırıkları, gökyüzündeki yerlerini, sür'atle alıyorlar; alttan alta, makine yağı, lokomotif dumanı kokusu; ötede bozkır, besbelli dona yatıyor.

Yarım saat önce Samsun Postası gelmişti, o da tehirliymiş, yetmişbeş dakika filân; yolcular, taksi araba ne buldularsa, çabucak dağıldılar. Şimdi Gar'ın holünde, sadece, bilinmez hangi çaresiz istasyona 'sülüs' kestirmeye uğraşan, hâki neferler; 'muamma' köylü kadınları; kara donları sarkık, iri gözleri ve kalın bıyıkları cilâlı, Adana'lı birtakım 'Fellâhlar'.

Eğilip, buğulu camlardan baktı; Bekleme Salonu, tıklım tıklım: ağır cıgara dumanı, nevmit kalabalığı, usul usul örtüyor: elinde ısırılmış 'dürüm', anasının kucağında uyuyakalmış, kız çocuğu; kâviverdi akmış

dar ceketleriyle, birbirlerinin omuzlarında kestiren, liseli öğrenciler; burunlarında gözlükleri, cıgaraları dudaklarında ufalmış, fevkalâde vakûr memurlar ki, ciddi ciddi gazete kuyorlar: «**Nüfus Sayımının Neticesi Alındı: Onyedi Milyonu Aştık!**»

Ankara'da Teşrin soğuğu! Çıplak tenine, sanki buz değdirdiler. Viyana'dan aldığı, 'muflonlu' gabardin pardesüye, boynundaki yün kaşkola rağmen, üşüyor. Anadolu Ekspresi, zaten imkânsızdı; Toros Ekspresi'nden ona, —binbir müşkilâtla— bir yatak sağlayan, Şevket; ama buluşmalarını savsaklayıp, iki gün gecikmesine, sebep olan da o.

«...Lâfı nasıl da yayar, her tarafa sıvaştırır! Lâkin mevzua hâkim, tahlilleri isabetli; daha da mühimi, en selâhiyattar makamda oturuyor; meseleyi onunla münakaşa etmeden, dönemezdim...»

Gözünün önünde, bir an, kartviziti: «**Şevket Süreyya Aydemir / İktisat ve Sanayi Tetkik Heyeti Reisi / Ankara**».

Onu 'dairesinde' kabul etmekten, nedense çekinmişti; Yüksel Palas'takl odasında konuştular: iki akşam üst üste, leblebiyle rakı içerek; abajurun ışıklı çemberinde o, alacakaranlıkta Ahmet Ziya. Görüşmeyeli epeyce olmuş, önce karşılıklı takılmalar, 'bir miktar havaiyat', müşterek dostlar anılıyor: Nâzım'ı Çankırı'ya naklettiler, Vâlâ'yı okuyor musun, Vedat Radyo Müdürü oldu! Mevzua sonra girilecektir: Almanya'yla ilişkiler düzelecek mi? Ahmet Ziya'nın 'sebeb-i ziyareti', bunu aydınlığa kavuşturabilmek!

«— ...kardaşım, sen ne diyorsun, şirket iki parti traktör ithal etmişti, yedek aksamı tükenmiş, getirtemiyoruz; diyeceksin ki hepi topu kaç traktör, ya telefon santralları, dikiş makineleri, jeneratörler....»

Şevket Süreyya gülmüştü, sessiz bir gülüş, belli belirsiz:

«— O da birşey mi? İhracatçıların feryadını dinlemelisin: Fransa çöktü, İngilizler kâfi miktarda mal çekmiyor, fiyatları da Almanların fiyatlarından düşük!»

Sustu, o sessizlikte çıt çıt eden radyatörler, otel kalorifere ısı veriyor; bitişiklerinde, müteredditbir telefon zili.

«— Ne dersin, Batı'yla ittifak hata mıydı?»

«— ...o kadarını söyleyemem, lâkin ticaret muvazenesi aleyhimize, vaadettikleri askeri yardımı yapamıyorlar; bu Çankaya'ya müessir oluyor: esasen harbe hazırlıksız yakalanmışız, tasavvur edebiliyor musun, bütün petrol depolama kapasitemiz yüzbin ton kadar...»

Ahmet Ziya, 'vazife icabı' dosyayı incelemişti: 'Millî Şef', Berlin'in başarıyla uyguladığı 'Yıldırım harbi'nden ürkmüşe benzer; daha 12 Haziran'da, —Paris düştü düşecek,— 'bunlar', Almanya'yla nota 'teatisinde' bulunmadılar mı? Krom hariç, 42 milyar Reichmark'lık bir alışveriş öngörülüyordu; anlaşma imzalanıp, 'katiyet kesbetmeden', Ankara, —ittifaka rağmen— Fransa uğruna harbe girmeyeceğini ilân etti: 14 Haziran! Paris ertesi gün düşmüş, anlaşma ise 25 Temmuz'da imzalanmıştı.

«— ...evet, şüpheye mahal yok, 1939 öncesine döneceğiz; piyasanın merak ettiği husus, gecikmenin sebebi? Ne olacaksa, olsun bitsin!...»

Şevket Süreyya, üç parmağıyla uzanıp, tabaktan üç leblebi almıştı; fakat yemedi, birkaç saniye elinde tuttu; arkasından, o anlamlı gülümsemesiyle, yeni bir takılma:

«— ...maşallah, nazar değmesin! Piyasaya intibakın, mükemmel! Eski bir **KUTV** talebesi olduğunu bilmesem...»

Ahmet Ziya altında kalır mı? Üstüne basa basa: «— ...senin», diyor, «...bürokrasiye intibakın, benimkinden kat-be-kat ilerde! Acaba nedendir. **KUTV**'da Askeri Komite'nin Sekreteri olduğundan mı?...»

Abajurun mavi alacasında, loş loş gülüşüyorlar; gülüşleri neşesiz, hatta kederli; çünkü, kaşla göz arasında 1922, Moskova: Udelnaya'da **KUTV** öğrencilerinin yazlık kampüsü; kalın ve sık bir ormana serpiştirilmiş, ağaç kütüğünden **daça**'lar; yaprakların arasından, şişe yeşili sızan yaz güneşi; Çin'li, Japon, Türk, Hint'li, Arap öğrenciler mujiklere hasat yardımından dönüyor; bir ağızdan marşlar söyleyerek:

«...dazdrastvuyet Lenin
vojt revolutzuii
dazdrastvuyet Trotzskiy
vojt krasnoy armii...»*

Birden, otelin koridorundan, pırıl pırıl bir kadın gülüşü, şuh bir gülüş; halıların boğduğu, kalabalık ayak sesleri; bir kapı açıldı kapandı, yine sessizlik! Şevket Süreyya diyor ki:

«— ...şu Stalin'in yaptıkları! Nazilerle ittifak, Polonya'yı işgal, Finlandiya'ya harp ilânı! **KUTV**'da bize öğretilenlere yakışıyor mu bunlar? Ya Baltık ülkelerini silip süpürmesi ...»

Ahmet Ziya piposunu dolduruyordu: «Hepimizde aynı arzu ve endişe...» diye düşündü: «...haklı çıkma arzusu, yanılmış olma endişesi! Lâkin hayret, Besarabya'nın ilhakını unuttu...»

Gece uyuyamadı, harıl harıl birileriyle tartışıyor, kimlerle? Tiflis'de, **Orient Oteli**'nde, tepeden tırnağa nefret, buğz ve kin, beli tabancalı İttihatçı'larla mı; yoksa, Melek'le Bakû'ya **'delegat'** gitmişler, orada **'Evvelminci Savyet İvi**'nde, **ÇEKA**'cı Azerî 'yoldaşlar' la mı? Şöyle bakarsan, İstanbul: Küllük'te kahveye oturmuş, etrafında gençler: Abidin, Nail, Dinamo; Beyazıt Camii, güvercin saçıyor. Yok canım, Viyana olmalı, Plenum toplantısına gidilmişti ya! O, 'Baytar' Salih, Vedat Nedim, Şâmilof, İstanbul'dan gittiler; Nâzım, 'Lâz' İsmail ve Hüsamettin Usta, Moskova' dan gelmişti: gerilimli günler! Viyana kahvesi, yeşil bira, Alman tütünü. Yaşadıklarını, bir rüya 'müphemiyeti' içinde, sanki 'mevhum' bir tül arkasından izlemektedir: Şefik Hüsnü kendisini pasiflikle suçlayınca, Vedat diklenmesin mi; âdeta, hesap soruyor: «Bizi tenkit edenler, 1 Mayıs Tevkifatı esnasındaki habersiz firarlarının hesabını, Merkez Komitesi'ne vermelidir...»

Ahmet Ziya, kaloriferin hararetinden ağzı, burun delikleri, genzi kurumuş; akla ziyan bir susuz-

---

* «Yaşasın Lenin/Devrimin önderi/Yaşasın Trotzskiy/ Kızılordunun önderi»

lukla, Yüksel Palas'taki yatağında uyanıyor; komodindeki sürahiye uzanırken, düşündükleri ne olacaktır:

«— ...Şevket'in hakkını teslim mecburiyetindeyiz: şüphesi herkesten eskidir, seçimi çabuk ve kat'i: belki mayası Turancı tutulduğundan, belki hepimizden akıllı olduğundan! 'Sarı' Mustafa, oldum bittim söylemez mi: 'İçimizde en akıllımız Şevket Süreyya' dır'. Yanıldığı ne malûm?»

Şevket Süreyya, Hareket'ten 1925'de soğumuş, 1927'de uzaklaşmıştı: o gün bugün, 'Anadolu'nun hizmetindedir'...

Ertesi akşam, daha erken geliyor; daha sıcak, daha yumuşak söyleşiyorlar: çok da mahzun! Şevket bazı bildiklerini aktardı, bazı merak ettiklerini sordu; Ahmet Ziya, 'hayat memat meselesiymiş gibi', söylediklerini 'hafızasına nakşediyordu'; sorduklarına da, iyi kötü cevap yetiştiriyor:

«— ...Falih Rıfkı'nın yalancısıyım, Ali Fuat Paşa demiş ki, 'Nâzım'ı Şükrü Kaya ziyan etmiştir'; ihtimal, Mareşal'in fikrine giriyor; Atatürk dahi öfkelenmiş, heyhat ki hasta zamanı!.../ — Peki Nâzım nasıl, iyi mi bâri?/ — ...iyi iyi, ne kadar iyi olunabilirse yâni! Bereket Çankırı'da yalnız değil, üç kişi gitmişler. / — ...öyle mi, kim kim? / — ...o gazeteci canım, neydi adı, Kemal Tahir, bir de 'Tıbbıyeli' Hikmet vardı ya!.../ — ...ilâhi Şevket, 'Tıbbıyeli'si kaldı mı, eskidendi o, şuna Doktor Hikmet desene! / — ...Doktor mu, hah hah hah, senin doktor dediğin Şefik bey'dir azizim; söylemiş miydim, Türkiye'ye avdeti mevzuunda, İsmet Paşa'nın koştuğu şartı kabul etmiş: politika yapmayacak! / — ...Askerde biliyorum... / — ...vakıa asker, hastaymış diye duydum; Reşat da asker, ama tek durmuyorlar: İstanbul'da neşriyat filân...senin askerlik işi n'oldu? / — ...ben yaşlıyım bre! Keleşoğlu da bırakmıyor, Almanlarla işlerini tedvir ediyorum, bensiz olamazmış! Al takke ver külâh, Hey'et-i Sıhhıye'den rapor aldık; kendimden iğreniyorum fakat, herifler katıksız Nazi, bunlarla ticaret yapmak için mi... / — ...Alman dedin de! Son defa bir kadından bahsetmiştin? / —

...ha Elke mi, iyi kız, muvakkat bir ikamet tezkeresi uydurabildik, idare ediyor işte! Sizler ne âlemdesiniz, Lemon yengemiz? / — ...bildiğin minval üzere! Şu ara rahatsız, seni çağıramadı: kusura bakmayasınmış!... / — ...lâfı mı olur? Hay Allah, Batum'da nasıl da evlenivermiştiniz yahu, aklıma geliyor da! Melek'le Kurbanzade bahse tutuşmuşlardı: Melek yürümez diyor, gelsin de görsün... / — ...o gelemez ama, Kurbanzade gelmiş, geçenlerde bir telefon, baktım aaa, seninki.../ — ...deme yahu, vay kerata! Ne sıfatla gelebiliyor? / — ...gazeteci sıfatıyla: **TASS** Ajansı muhabiri, galiba İstanbul'da çalışacakmış, işin yoksa uğraş...»

Söyleştikleri onca şey arasından, Ahmet Ziya, —sanki pensle solucan tutuyor— o tek cümleyi çekip çıkarmıştı:

«— ...tek durmuyorlar: İstanbul'da neşriyat filân!...»

Ne anlam vermeli? Şevket'in 'eski kurt' sezgisi mi, 'birşeyler' biliyor mu? Bütün gün Ticaret Bakanlığı'nda, o daire senin bu daire benim, kafasını bunlar kurcaladı; az önce, Sıhhıye'den taksiye binecek, hatırlıyor.

Doktor Derviş Paşa'nın kızı Saadet'le, Hatay Pastahanesi'nde (eski **Parisienne)** buluşmuşlardı. Saadet, Almanya'da okumuş, zeki, son derece 'malûmatlı', güzel bir kadın; Suat Derviş imzasıyla romanlar yazıyor, Reşat Fuat'ın 'refikası'dır; Şirket'e telefon edip, buluşmayı ayarlayan o, 'yeğeni Doğan Rumeli'yle alâkadar bir mevzu olduğunu' belirtmese, Ahmet Ziya gider miydi, şüpheli: Doğan'ın adı anıldı mı, akan sular duruyor: rahmetli ablasının yegâne evlâdı, ölürken ona emanet ettiği!

Yağmurlu bir akşamdı, ortalık henüz kararıyor, ışıklar yanmamış; Hatay Pastahanesi, tenha; camlarında yağlı ruj, mavi far, lâcivert rimel, Beyoğlu orospuları: suratları uzamış, ıslak saçları alınlarına yapışık, bakışları ikircikli; içerde baygın çikolata, şekerli puro, gizli vanilya kokuları; önüne Tasviriefkâr gazetesini yaymış, ensesi ustura traşlı, albay emeklisi;

dillerini şaklata şaklata peşmelba atıştıran, 'tatlısu frengi' madamlar; dalgın bir ecnebi!

İkisi, dip masalardan birisine geçip, ne olur ne olmaz, Almanca konuşuyorlar. Saadet'in, hâreli menekşe rengi gözlerinde, eflâtunla mor arasında değişen, kırılmalar; pirinç sarısı, kıvılcım sıçramaları; mantosunun, siyah kürk yakasında, kristal kırıntısı yağmur damlaları ışıldıyor. Söze hemen girdi: birkaç aydır anti-faşist sanatçı ve aydınları, 'demokrat' bir yayın platformunda, toplamaya uğraşıyorlarmış; birer ikişer ay ömürlü, baskısı kötü fakat yürekli, dergiler çıkarılmış: **'Yeni Yol', 'Küllük', 'Yeni İnsanlık'** vb. Onbeş günde bir yayınladıkları **'Yeni Edebiyat'** yaşayacağa benziyor, bir de **'Yeni Ses'.**

«— ...ırkçılar-turancılar, işi ne kadar azıttılar, bilemezsiniz! Neşrettikleri mecmuayı gördünüz mü? **'Bozkurt'** serlevhasının altında, bir ibare: «**Her Irkın Üstünde Türk Irkı!**». Böyle **agitation**'lar muvacehesinde, anti-faşist **action**'u müsellem, Ahmet Ziya çapında bir münevver, bigâne kalabilir mi?...»

Dergilerine katkı bekliyorlar, imzasız, ya da başka bir imzayla; Reşat Fuat, Ali Rıza 'müstearı'yla yazmıyor mu, pekâlâ oluyor; Nâzım'ın yeni şiirlerini Mazhar Lûtfi imzasıyla neşrettiler; ona da bir isim uydurulabilir, önemli olan elbette fikirleri! Ahmet Ziya, eski alışkanlık, soldaki herşeyi izlediğinden; Saadet'in sıraladığı dergileri biliyordu; **'Kurtuluş'**la, **'Aydınlık'**la, 'gayr-ı kaabil-i mukayese' şeylerdi bunlar; bir defa edebiyat, şiir ve hikâye, ağır basıyordu; hatta resim canım, en çok da Abidin'in çizdikleri; ayrıca nüfuz kaabiliyetleri, su götürür: bin mi satıyorlar, beşyüz mü kimbilir?

Reddetmemişti, hiç eder mi, tabiatı bu; sadece, belirsiz bir tarihe bırakıyor: şu esnada Şirket'teki işler çok muğlakmış, vakti inanılmayacak kadar kıt; biraz nefes alabilse, hanidir üzerinde göznuru döktüğü «**Spartakist'ler ve Rosa Luxembourg**» adlı çalışmasını bitirecek; bak, oradan bazı parçalar neşredilebilir; müsait bir gününde, şöyle bir tarayıp ...fakat, buluşmanın mevzuu, Doğan olmayacak mıydı?

Saadet, yorgun tebessümüyle, çakmağının alevine eğilmişti:

«— ...ah evet, canayakın bir genç, Felsefe kürsüsündeymiş; lâkin ne kadar heyecanlı: öyle şedit münakaşalara kalkışıyor ki, **provocation**'dan farksız...»

Düşünmüş ki, mağdem yeğeni, hakkında en doğru **renseignement**'ı, mutlaka Ahmet Ziya bey verecektir. Acaba 'tezkiye etmesi' mümkün mü? Ahmet Ziya, kısa bir tereddüt geçirmişti; yanlış anlamış, olmasın! Yok efendim **referenz** demedi ki, **rückbestatigung** kelimesini kullandı; Doğan'ı tezkiye etmesini istediği, apaçık! İyi de, hangi sıfatla: partili sıfatıyla mı, dayısı olarak mı? İlkine itirazı var, ikincisine gönlü yatmıyor.

Saadet, anlayışlı anlayışlı, bakıyordu:

«— ...tabii, dayısı olarak!» dedi.

Ahmet Ziya, ister istemez, Doğan'la son görüşmesini hatırlamıştı: uzun, çırpı cılızı, genç bir aydın; gülüşü tatlı, bakışları iyimser; gözünde 'abidevî' gözlükleri, ağzında 'acayip' piposuyla, omuzlarının üzerinde başı, olduğundan iri gözükür; babası Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in 'evhamını' aynen kapmış, hemen her cebinden, ya bir ilâç kutusu, ya bir reçete çıkarıyor: o günlerde yaygınlaşan tifüs söylentilerinden, adamakıllı rahatsız. 'Hocası' Hilmi Ziya bey'i, ünlü eseri **«XX. Asır Filozofları»**nı göklere çıkardı: materyalizm'e hakettiği yeri vermekle, bu muazzam eser, tefekkür hayatımızda bir zirve teşkil ediyormuş...

Ahmet Ziya, Doğan'ı, çocukluğundan beri sevmişti; sevse de, genç kız alınganlığını, 'marazî' hassasiyetini, zora dayanıksızlığını, görmezlikten gelemezdi; yüreği burkularak, olumsuz cevap veriyor:

«— ...o çocuk, çetin şartlar için yetiştirilmemiştir, başınıza dert olur: bırakın felsefî spekülâsyonlarıyla avunsun, bre...»

Öyle olmamıştı. Doğru dürüst yazı bulamadıklarından mı, 'geniş cephe stratejisine' elverişli bulduklarından mı, nedense, Doğan Rumeli'nin —faşizme ve emperyalizme doludizgin saldıran— yazılarını, hem **'Yeni Edebiyat'**ta, hem **'Yeni Ses'**te, yayınlamayı sürdürdüler; Ahmet Ziya, sonuncusunu, Ankara'ya ha-

reket edeceği akşam, Haydarpaşa Garı'ndan aldığı dergilerden birinde okumuş; içisıra, Neveser'in 'defterlerini' ona 'tevdi etmenin' zamanı geldiğine hükmetmişti. Şimdi de aynı şeyi tekrarlıyor:

«— ...döner dönmez, şu oğlanla âriz amik konuşayım; muharrir olacağım derken, belâya bulaşmasın! Fırsattan bilistifade, annesinin defterlerini de...»

Gar'ın cümle kapısına çıktı: karanlık sanki daha katı, soğuk daha ısırıcı! Pusun yaldızlı cibinliği altında, Ankara'nın seyrek fakat muntazam ışıkları, gözle görünür şekilde eriyorlar. Vakti bol, yoksa şehre dönse mi? Karpiç'te mükellef yemek yer, Süreyya'ya uğrayıp, iki duble konyak bile atabilir; Bakanlık'ta pek övdüler, müzik hârikûlâde imiş! Gözüne Gar Gazinosu'nun ışıklı yazısı ilişince, vazgeçti; o kadar yolu niye tepsinmiş, şuraya dalıverecek işte; içkinin de, yemeğin de âlâsı; ayrıca müzik, varyete!

Vestiyer'deki kıza, koyu lâcivert 'regian' pardesüsü, mavi yün kaşkolu, Tyroll tüylü fötr şapkasıyla beraber, valizini de bırakıp; kemanların şurup gibi aktığı, derinliğinde esrarlı ziller çınlayan, yüksek ve dağınık bir aydınlığa giriyor. Gar'ın vahim 'metrûkiyetinden', Bekleme Salonu'nun beşerî 'sefaletinden' sonra, gazino, başlıbaşına bir 'ihtişam': masalar seyrek, müşteri az; vakit henüz erken, ondan mı? Sahnede, Romen Halk Çalgıcıları, şıkırdım bir hava tutturmuşlar; akşamcıların dizildiği, bara; ufak ufak yükünü tutacağa benzer lokanta kısmına; yanardöner titreşim selleri, gürül gürül akıyor; arasında kadeh tınlamaları, çatal bıçak şıkırtısı; zincirleme gülüşler; garsonlar, siyah ünlemler halinde, masaları dolaşmaktadır.

Ahmet Ziya, bara yürüdü: önce iki kadeh rakı içecek, mutâdı bu! Salona hâkim, boş bir iskemle bulabilse! Buluyor: tünedikten az sonra, anasonun şekerli tadı, damağına yayılıyordu.

Yemek yiyenlere dalınca, gözüne bir 'Hacıağa' masası ilişti: boyacı fırçası bıyıklarına saklanmış, püskürme benli, tıknaz bir herif; sırıttıkça altın dişleri, kadehine uzandıkça serçe parmağındaki altın

yüzük, şimşekler salıveriyor; sağında, 'vardakosta' bir kadın: giyinişinden boyanışından, ne mal olduğu belli; tombul kolları silme bilezik, cıgarasını aralıksız soluyan; sağında alnının rabbiyesiri silinmiş soğuk bir it, fedaisi değilse, dalkavuğu! Az ilerde, bir masa İspanyol: gözleri çıtır çıtır kömür, zülüfleri istifham, dudakları tutuşmuş kibrit bir takım cerbezeli kadınlar ki, yanıbaşlarındaki ağzı kalabalık erkekleri topyekûn gölgede bırakmış, ateş gibi ağız dolusu gülüyorlar. Arada 'taşralı' memurların 'Ankara kaçamağı', birkaç masa: neşesi sahte, hatta kederli; şişeleri azaldıkça efkârı çoğalan, garsonların kesinlikle önem vermediği, masalar bunlar; fakat sahneye civar başka bir masada, domuz pembesi, tavuk sarışını, üçbeş kadın; giyimi Avrupa'lı, bıyıkları Asya'lı erkeklerle, durup durup, fena halde kadeh tokuşturuyorlar: Alman mı, İngiliz mi, Amerika'lı mı? Hadi be, Rusmuşlar! İbik gibi profillerinden sarkan, 'zıvanalı' cıgaralarından anlasa ya...

Anlayamamıştı. Ancak Mirseyit Kurbanzade, 1920'lerin Batum'undan, çok sevdikleri o Azerî türküsüyle, kulağının dibinde bitiverince, uyandı:

«...hay dadaş, atma taş, men yaralıyam,
Bakû'nun, Şirvan'nın, men maralıyam!...»

O dakika, 1940 Teşrin-i Evvel'inde Ankara Gar Gazinosu'nda mıdır, yoksa 1921 Teşrin-i Evveli'nde Batum'da **l'Hotel de France**'da mı? Daha Şevket, Kurbanzade'nin 'tekrar' geldiğini söyler söylemez, çağrışımdan çağrışıma, (Batum, Bakû, Tiflis), bütün gençliğini dolaşmış; mavisi kütür kütür, yeşili acı ve çığırtkan Kafkas şehirlerinde ısrarlı armonikleri dinleyerek, buharlı semaverlerden demli çaylar içmişti. Kurbanzade'nin kalın gözlük camlarında, neyi görse iyi: o ve Âbit Âlimof, önlerine Nâzım'ı, Vâlâ'yı, Şevket'i ve Ahmet Ziya'yı katmış, bir cemm-i gafîr halinde Ordzjnokidze'ye götürüyorlar; Şark İşçileri Üniversitesi'ne **(KUTV)** gönderilmelerini o sağlayacakmış! Hava yağmur serini, ani bir rüzgâr ağaçlardan son yaprakları düşürüyor, yoğun sonbahar!

Heyecanlanmamak ne mümkün, Ahmet Ziya'nın kadehi tutan eli titriyordu; sesi bir tuhaf, kulağına yabancı:

— Vay Kurbanzade! Hârdan gelüpsen, **ey pedersûhte?***

— Pes, Moskova'dan gelürem! Özüm ölüym, nicesen?

— ...men mi? Men yahşiyem, ya özün?

Azerî ağzı şakalaşma, o kadarla kaldı; Mirseyit Kurbanzade, su gibi İstanbul Türkçesi konuşur: az mı gelip gitti? Şurda, 'Elçilik'teki yoldaşlarla', son gelişini kutlamaktaymışlar; kapıdan girdiğini görmüş, gözlerine inanamamış, o olduğunu aklı kesince, kendisini zaptedemiyor: masadan koptuğu gibi...

Mirseyit Kurbanzade, zarif bir adamdı: tığla, ipekten örülmüş dantel gibi, narin ve ince! Moskova'da **Krasny Profesur**'da okuduğu yıllar, kurnazlığı şaka mevzuu oluyor; esnekliğini, davranışlarındaki atikliği hesaba katarak, çeşitli adlar yakıştırmışlar: sansar, tilki, çakal, vs. Haksız da sayılmaz, hani: daha Kafkasya'da iken, o da, Tatar 'yoldaşı' Âbit Âlimof da, Stalin'den yana idiler: İkisi de **ÇEKA**'cı! Kurbanzade, Zinovyef zamanında, **Komintern** hizmetinde bulunmuştur; Türkiye Komünist Fırkası'nın, Bakû'daki ilk 'kongrasında', bolşeviklerin 'delegatı' idi.

«...şimdi **GPU**'da mı?»

Dalgalı kır saçlarının, bağa gözlüklerine yumuşacık düşüşünü; hafif baş hareketiyle, onlardan kurtulmak isteyişini görünce, buna kim inanır? Kurtulamazsa, nazlı, biraz da müstehzi gözlerinde, 'bâriz bir asabiyet', tarağına davranıyor: daha otuz yaşına basmadan, saçı, kaşı, bıyığı, bembeyaz kesilmişti; yıllar sonra yine öyle kar beyazı, yine o kadar gümrah!

Ahmet Ziya'nın ikram teşebbüsünü eliyle önledi: sırası mıymış canım, onun gibi Siyasi Polis'ce 'mimli bir şahsiyetin' bir 'savyet gazetecisiyle', ortalık yerde 'hasbıhal etmesi', ne 'muhataralı iştir' bilmiyor mu? Birikmesine hayli lâf birikti, inşallah İstanbul'da uzun boylu söyleşecekler; şimdilik ayaküstü bir merhaba, bir nebze hasret gidermek! Fırsat bu

* Atası yanık

fırsat, 'üstündeki' selâmları sahibine devrediyor: 'Lâz' İsmail'in, 'Baytar' Cevdet'in, 'Baytar' Salih'in selâmları: 'ferâde ferâde'! Geçen gün Şevket'e söylemiş ya, Nâzım'ın başına gelenleri, 'hayret ve dehşetle' izlemişler; 'hepsinin bağrı hûn, yüreği perişan!'

Elini hâlâ bırakmamıştı, öyle konuşuyor. Masasına döneceği sıra, birden aklına gelmiş gibi ilâve edecektir:

— ...Tüh unutuyordum! Doktor Melek, hasretle gözlerinden öptü: hareketimden evvel uğramıştım, çok keyifsiz, böbreğinden ameliyat edecekler.

Ahmet Ziya'nın tebessümü, yüzünde donmuştu; dişlerinin arasından, ıslıklı bir sesle sözünü kesti:

— Doktor Melek, dedi, beni zerre kadar alâkadar etmiyor, arkadaş!

— ...öyle mi? 'Dişçi' Refik'le olamadılar: Refik, yıllar sonra, Bakû'ya geçti, orada yaşıyor; Melek, Moskova'da: Metro'dan, Lenin Merkez Stadı'nda çıkıyorsun, hemen sağdaki ilk sokak, adı da...

Ah, Doktor Melek'in adı anılmasın, Ahmet Ziya'yı tutabilirsen, tut: her seferinde, üzücü hatıraların lâbirentindedir; karısı, çıldırtıcı bir ayrıntı zenginliğiyle, gözlerinin önünde beliriyor; karısı, ömrünün en vahim hatası! Sultanahmet'teki 'fırka' evindeler; Berlin dönüşü bir zaman oturdukları, köhne ahşap ev; nemli loşluğu, insanın tüylerini ürpertir: 1925 mi? Fırka'nın ikinci kongresi'ne tekaddüm eden (Beşiktaş Kongresi) çarpıntılı günler; camlar bulut alacası, pencere aralıklarında, poyrazın meş'um ıslığı! Doktor Melek, karabiber esmerliğini belirginleştiren, beyaz hekim gömleğiyle, tıknaz ve tombul, masasına kurulmuş; burun deliklerinden, bilek damarı kalınlığında, masmavi cıgara dumanı döküyor; iri, dolgun, 'kudretten kırmızı' dudaklarının üstünde, Ahmet Ziya'yı hergün biraz daha çileden çıkaran, o bıyık gölgesi!

«...bu lüzumsuz tüyleri, niçin suratında taşır bu kadın? Beni ifrit ettiğini bilmez mi, bildiğinden mi yapar? Halbuki, ne kadar sakil duruyor? İnsanın —bahusus bir kadının—, bu kadarcık ihtimamı, niye burjuva züppeliği olsun? Anlayamadık gitti, vallahi-

lazim! Moskova'da Rus karılarını görmedi mi?...»

Doktor Melek, uyarılarını duymuyor bile; akli fikri, 'yüksek siyasettedir': 'Teşkilâtta' Mustafa Suphi 'döküntülerinin', Dr. Şefik Hüsnü'ye 'cephe almasını' hazmedemiyor: o 'Baytar' Salih'ler, 'Sarı' Mustafa' lar, Ali Rıza'lar vs; Ahmet Ziya, karısının suratındaki tüylerle uğraşacağına, **'Aydınlık'**çıların 'Kongra'ya kabulünde Şefik bey'e 'müzahir olmalı'; çünkü mevzubahis olan, eski arkadaşlarıdır: Vedat Nedim, Hasan Âli, 'Baytar' Cevdet - 'Tıbbiyeli' Hikmet vb.

Ya da, hayır! Henüz **KUTV**'dan dönmemişler, Moskova'da öğrencilik yılları; karı koca, Kremlin'den Tverskaya Caddesi'ne yürüyor; buzlu cam mavisi bir gökyüzü, yukardan bastırmış; taze kar, dövülmüş aba çizmelerinin altında, çıtır çıtır; onlara rağmen, ayak parmakları dondu donacak; çünkü, eksi yirmi! Karısı, ayağında **valenki** başında **papak**, ağzı burnu soğuktan duman duman, onu paylıyor: ha ha ha, Sverdlof Üniversitesi'nin 'talebeleriyle' düşüp kalkıyormuş, akıl alır mı, trotzkist onlar; 'ayrıyeten', Hocayef'le içtikleri su ayrı gitmiyor, 'rezalet efendim'; Hocayef kim, zırcahil bir azerî, **RABFAK**'larda sürünüyor, bu yaşından sonra okuyup adam olacak; Ahmet Ziya gibi tahsilini 'Evropa'da görmüş solcu bir münevver', onun 'taht-ı tesirinde' kalır mı hiç?

«— ...vakıa farkındayım, ikinize de müessir olan, yoldaş Galiyef'in tezleridir; sebebiyse âşikâr: ne kadar aksini iddia ederseniz ediniz, fikriyatınızda müslümanlık ağır basıyor: müslümanlık yâni din, yâni milletlerin afyonu...»

Ya da, daha ağır sözler: «— ...hocamızdır başka, Galiyef'in **MÜSKOM** teşebbüsü, açıkca milliyetçi, binaenaleyh sağcı bir inhiraf değil midir?»

Az evvel Ahmet Ziya, Doktor Melek'e, 'O Litvanya'lı sarı oğlandan uzak durmasını' söylememiş miydi, âdetidir, burnundan böyle getirecek. Moskova'ya geleli, acayip serbestleşti: yazın Udelnaya Kampüsü'nde, olur olmaz gruplarla ortadan kayboluyor; güneş kavuşurken, gözleri halka halka mor, tebessüm ve kahkaha, çıkageliyordu; söyleşilerde, bazı sosyalist kadınların, —en çok da Clara Zedkine'le Ale-

xandra Kollontai'n— yazıp çizdiklerine toz kondurmuyor; tabii, yaptıklarına da! Yok 'serbest aşk' esasmış; yok, kadın 'vücuduna tesahüp etme hürriyetine' kavuşmalıymış; neler neler! Söyleşileri, kaç kere, tartışmaya dönüştü; tartışmaları, çığrından çıktı; Ahmet Ziya, 'nefsini zaptetmese', karısını boğacak; hele sabahki gibi, neredeyse 'cürmümeşhut' yapıp da, Melek çareyi, şirretleşerek üste çıkmakta bulmuyor mu, medet!

«— ...Hocayef'ten hayır gelmez, gidişatı kötü, **oppozitsiya!*** İşte şuracığa yazıyorum, **kritikası**** gecikmeyecektir, evet!...»

Ahmet Ziya, çağrışımların hızıyla, kadehleri birbiri ardına parlatmıştı; saatına baktı, on'u geçiyor: iki lokma birşey yese mi? Lokanta kısmı yükünü almış, kadeh tınlamaları, çatal bıçak şıkırtısı arttı; cıgara dumanı, 'kesafet peydah ediyor'; gözleriyle İspanyolları aradı, gitmişler; masasında, Kurbanzade'yi buldu: kır perçemlerini, gözlüklerinin üzerinden ata ata; önündeki tabaktan, yanlış yunluş bir yandan atıştırıyor; bir yandan, dudaklarını büzerek cıgara içen, bitişiğindeki tavuk sarışını kadını dinliyordu.

«...lâkin tesadüfün bu kadarı! Dün gece Ankara'da olduğunu Şevket'ten duyuyorum; herifle bu gece burun burunayız: hani filmlerde olsa...»

Dehşete kapılıp durdu, 'kırk yıllık komitacılığı', içine müthiş bir şüphe düşürmüştü:

«...tesadüf mü? Tesadüf olduğunu nereden çıkardım? Kurbanzade bu süsü vermese, benimle ilk teması nasıl kuracaktı ki? **Vay pedersûhte!** Maneviyatımı bozmak için, araya Melek'i sokuşturuyor...»

Ahmet Ziya, kompartıman kapılarının sürülüşüyle, uyandı; koridorda ayak sesleri, iri lâkırdılar, uzaklaşan bir öksürük! Perdenin ince aralığından, battaniyesine, parlak bir ışık dilimi sızmıştı; katarın hareket istikametine göre, yer değiştiriyor: ya sağa, ya sola! Restoran garsonlarının, vagon vagon dolaştırıp yolcuları çağırdıkları, hülyalı gongu işitmemişti; ama

---

* Muhalefet

** Eleştirisi

burnunda kızarmış ekmek kokusu, biraz da is:

«...bak sen, kahvaltı veriliyor demek! Uyumuş kalmışız: rakıyı fazla kaçırdık, kafa kazan gibi...»

Tekerleklerin, raylardaki düzenli tıkırtısı, kulağına yastıktan süzülerek geldiği halde, 'vahşi darbeleriyle, âdeta dimağını tahrip ediyor'du. Acele tarafından, bir fincan sade kahve içmeli, bir şişe mağden sodası...

«...kalkıp, evvelâ traş olayım, sonra da...»

Toros Ekspresi, uluslararası bir tren, eski Berlin/Bağdat treni: Bağdat'tan yola çıkıp, Irak'ı boydan boya geçtikten sonra, Toros Ekspresi olarak, Türkiye'ye giriyor. Ankara Garı'na, sabaha karşı 02.15'de 'vâsıl olmuştu': ne halde, görmek lâzım: kapıları kurum, basamakları çamur; her tarafı, kir pas içinde; vagonlar, geçtikleri dağlardan kar toplamış, ay yıldızlı camlar bütün buğu, kalorifer bağlantıları buhar salıveriyor; kompartımanlar ağız ağıza doludur: saçı başı dağınık, 'makyajları' kaymış memur hanımları; dudaklarında giderilmez bir tiksinti, 'Clark' bıyıklı 'münevver' beyler; uykulu bir aydınlıkta yüzüyor; ayrıca, yer bulamayıp, bagaj filelerinde horlayan ihtiyar; memesini kaybetmiş, anası kimbilir kaçıncı uykusunda, ağlayan bebek; harıl harıl, 'Bahar' kolonyası dökünüp, arınmaya çabalayan, liseli öğrenci kız! Koridorlarda, böcek böcek sakalları, uykusuz kirpikleriyle, 'ayakta' gidenler; kenef kapılarına, kırpıntı bohçaları gibi atılmış, tortop köylü kadınları ki, sadece yorgun gözleri görünür: yorgun ve mütevekkil! Üçüncü Mevki vagonlardan, katarın her yanına yayılan, o uyku, soğan, sidik yâni yoksulluk kokusu; pencerelerden dışarıya, yol yol, ayran ve kusuk kuyrukları!

TCDD'nin ünlü ekspreslerinde, yataklı ve yemekli vagonları, **Compagnie Internationale des Wagon-Lits** işletiyordu: katarın o tarafı, bu yüzden, ayrı bir memleket: çok daha konforlu, çok daha lüks! Bu konfor, koyu al kadifesi, **bizotée** aynası, solgun **Bosphore** manzaralarıyla, Devlet-i Aliyye'nin batışından kalma, hayli 'ecnebi' bir konforsa da, rahatlık her zaman rahatlıktır, yenisi eskisi aranmaz; hele böyle

'fevkalâde ahval'de olursa! Onun için, yabancı yolcuların çoğunluğu, 'yataklı'dadır; bir düzine kadarı, Birinci Mevki'de; **Wagon-Lits**'nin o kaybolmuş zamanları, belki önceki dünya harbini çağrıştıran rahatlığından, onlar yararlanıyor; bir de tabii, Ankara'dan binmiş, Ahmet Ziya türünden, birkaç 'hatırlı' yolcu: dolapta gizli lâvabo, sıcak ve soğuk su; elinin altında zil düğmesi; düğmenin ucunda, emrine hazır üniformalı 'kondüktör'.

Yanılmamıştı, gecikmiş: restoranda, bütün masalar dolu, yarı da dolu gözüküyor: henüz 'mahmur', boyası taze 'alafranga' kadınlar; oje, ruj, taşpudra kokularına sarınmış; uzun, kızıl tırnaklı elleriyle, küçük ekmek dilimlerine tereyağı sürüyorlar; traş mavisi yanaklarında jiletin alevi hâlâ parıldayan, ipek kravatlı 'kıranta' beyler; yaprak cıgarası, traş losyonu ve krem tüterek; üçer beşer sohbete dalmış, aralarında 'envai çeşit' savaş dedikodusu:

— ...hakikat, emin menbadan duydum, gazete sayfaları, daha da tahdide uğrayacakmış; fikrimce iki gözüm, kâğıt ithali imkânsız hale geliyor...

— ...aman efendim, aman! Kâğıt ithaline gelinceye kadar, daha ne hayatî mahrumiyetlere katlanmak iktiza edecek, göreceksiniz; bendenizin tahmini budur...

— ...hakk-ı âliniz var, beyfendi. Hükümet'in son kararnamesinden haberdar mısınız? Fevkalâde ehemmiyeti hâiz, Resmî Gazete'de neşredildi: bazı gıda maddelerini beyannameye tâbi tutuyorlar...

— ...öyle mi? Bunun ardından, vesikaya bağlanmak gelir...

Sabah güneşi, camlardan, olduğu gibi, içeriye akıyor; bol ışıkta, büklümleri elle tutulacak kadar somutlaşan cıgara dumanları; demli çay, kızarmış ekmek, kabaran süt buğusu; restorana, ancak uzun vapur ve tren yolculuklarının lokantalarında, bir de büyük otellerin **lobby**'lerinde rastlanabilen, o uluslararası 'sosyete' atmosferini veriyor: Ahmet Ziya, aynı anda kendini, kaç yerde birden sandı: Berlin'de, Unter der Linden'deki, **Hotel Europa**'nın barında; Zurich'de **Helvetia Oteli**'nde; **Semplon Orient Express'**

in, lokanta vagonunda; Batum'da **Hotel de France**'da, Tiflis'de **Hotel de l'Orient**'da, Moskova'da **Lux Hotel**'de, vs..

Vagonun en gerideki masalarından, tanıdık bir çehre, gülümsüyor mu; ona mı öyle geldi? Evet, gülümsüyor; gülümsemekle yetinmedi, hem; el işaretleriyle, onu yanına çağırdı; anlaşılan, masadakiler kalkıyorlarmış, yerine niçin oturmasın? Ahmet Ziya, Doktor Ludwig Gessler'i tanımakta gecikmeyecekti. O Alman Gemicilik Nakliyat şirketi, **Deutsche Levant Linie**'nin, İstanbul Acentası'nda yardımcı müdür; daha ilginci, babası merhum 'Alaman' Ziya bey'in eski ahbabı, evet! Selânik'ten İzmir'e intikalinden sonra, Ziya bey uzun yıllar bu Alman şirketinde çalışmamış mıydı, oradan tanışırlarmış; 'peder' galiba bu 'zatın' maiyeti erkânından, herneyse! Keleşoğlu Ticaret A.Ş. Almanya'dan ithalatını, aynı firmanın şilepleriyle yapar; Ahmet Ziya, Doktor Gessler'le bu yoldan dost olmuştu; babasıyla ülfetini öğrenişi, sonraki iş!

— **Ah, guten morgen, herr Doktor!***

— **Guten morgen, mein freund!**** Ankara'da mıydınız? Bilmiyordum...

— ...neredeyse, bir haftadır: vekâletler'le temas ettim: yedek parça vaziyeti vehamet kesbetti, âcileri ithali gerekiyor...

— **Ah so!**... Beni de Sefir çağırtmıştı: evvelâ endişeye düştümse de, görüşmemizden ziyadesiyle memnunum, anlaşıldı ki...

Kaşsız kirpiksiz, kınalı sarı bir adamdı; burnunun üstü, elleri çilli; 'matruş' yüzünde, insanı rahatsız eden, yağlı bir çıplaklık; gözkapakları, fazla düşük; ölü gri gözleri, ufak ufak; alabros traşlı saçları, tepesinde dikilmiş; öyle ki, uyandırdığı soğuk izlenim, nesli tükenmiş deniz kaplumbağası, ya da kederli bir iguana izlenimi! Oysa 'deryadil' bir Alman'dır: biraz **Kaiser**'e, daha çok 'Eski' Almanya'ya bağlı; fırsat buldukça evde, viyolonseline abanıp, meçhul **baröque**

---

* Günaydın Doktor bey!

** Günaydın Dostum!

parçaları deneyen; ışığı yukarı bir buçuk senedir, Türk/Alman ilişkilerinin girdiği çıkmazdan, fazlasıyla üzüntülü!

Hitler ve Von Ribbentrop, Ankara'nın İngiltere'ye yaklaşacağını kestirip; **Üçüncü Reich**'la Türkiye'nin ilişkilerini 'dondurmaya' karar verdiği zaman, Ahmet Ziya olayı, Doktor Gessler'den işitmişti; o da, Konsoloshane'den öğrenmiş, telefonda handiyse ağlayacak!

Birden geri dönüp bastıran soğuğun, İstanbul'u gaafil avladığı bir gün; Mayıs'ta hiç çekilmez; Şirket'in kaloriferleri elbette yanmıyor, herkes tedirgin ve mahzun, yüreklerinde tarifsiz bir sıkıntı!

«— ...ah ah ah, 'Millî Şef' ne yapmak istiyor, acaba? Önceki savaştan, 'silâh arkadaşı' değil miyiz? Yine öyle olmamalı mı? Son beş yılda, ticaretimiz dört katına çıkmıştı: 150 milyar **RM**, dile kolay! İngiltere'ye nasıl güvenebiliyorlar? Kromunuz da elinizde kalacak, mahsulleriniz de; hayal ettiğiniz silah ve mühimmat yardımını, katiyyen alamayacaksınız...»

Doktor Gessler, doğrusu, haklı çıkmıştı; daha fenası, Almanya, Kiel'deki **Germania Tersaneleri**'nde inşa ettiği, 'ay' sınıfı üç denizaltı gemisini, Türkiye'ye vermedi; yalnız onları mı, altmış **Me 109** avcı uçağını, sekiz **He 11** bombardıman uçağını; **Krupp** ve **Skoda** Fabrikaları'nda ürettiği, ya da Türkiye'den alıp yenileştirdiği, bir sürü ağır topu!

Ahmet Ziya, aklı başında olmasa da, Doktor Gessler'in Ankara izlenimlerinin, onun izlenimlerini pekiştirdiğini anlıyor: 'Sefaret'te, iktisadi münasebetlerin' düzeleceğine, 'muhakkak nazarıyla' bakılmaktaymış; 'mal mübadelesi', hızlanacak; deniz 'nakliyatının', Akdeniz'deki İngiliz Donanması'ndan, ne miktar zarar görebileceğini tartışmışlar; Avrupa, **Reich**'ın kontrolünde olduğundan, kara 'nakliyatı' zaten serbest!

Doktor Gessler, boğazına düşkün: üzerine gül reçeli yaydığı tereyağlı ekmekleri, lüp lüp, öyle atıştırıyor ki, Ahmet Ziya'nın miğdesi bulandı. Dışarıya mı baksa? Camlarda, yakın bir köyün, toprağa batı-

yor hissini uyandıran, bacaları sipsivri dumanlı kerpiç damları; sığırlarını unutup, ağzı açık trene dalmış, çarıklı sığırtmaç. Hava, besbelli soğuk; su birikintilerinde, güneşi cam gibi dağıtan, ince buz tabakası!

Doktor Gessler, sesini tehlikeli bir suçortaklığı fısıltısına indirmişti; neler söylüyor, öyle:

«— ...bunları benden duymamış olunuz, **mein freund;** size değilse de, henüz sır: uçaklar mevzuunda birşey diyemem, fakat toplar... evet, toplar mevzuunda, ümitli olmak için, ciddi sebepler mevcut...»

Ya da çayını, 'dehşetengiz' höpürdeterek, diyor ki:

— ...Alman Doğu derneği, boş durmuyor: **Orient -Nachrichten**'i okudunuz mu? Almanya Türk Ticaret Odası, tekrar faaliyete geçmiş: oradaki tüccarlar, buradaki tüccarlarla bir araya gelip, vaziyeti gözden geçirecekler; eh, size Berlin yolu göründü: geçen toplantıya siz gitmiştiniz, **nicht war?***

Restoran, dolup dolup, boşalıyor. Ahmet Ziya'nın kahvesini, nihayet getirdiler. Fincanı ağzına götürürken, gözü, iki masa ötede birine ilişti: kısa, kalın, yassı, bir adamdı bu; dirseklerini masaya dayamış, kirpiklerinin arasından cıgarasının ateşini süzüyor; arada, çeneleri ayrılacakmış gibi, uzun uzun, esniyor. Giyimi çapaçul, kafası Alman traşı. Kahvaltısını çoktan bitirmiş, kompartımanına dönmesi lâzım ama, kalabalığa rağmen, niyetli görünmüyor. Onları dinliyor olabilir mi?

Doktor Gessler, âdeti üzere, araya lâf karıştırıp, Ahmet Ziya'nın dikkatini dağıtmıştı; bu işin ustasıdır, ayrıca ilgilendiği konular, gerçekten çeşitli:

— ...Beyoğlu'nda oynarken kaçırmıştım, bir de baktım: Marika Rökk'ün o filmi, Sus sineması'nda gösteriliyor; bırakır mıyım hiç, iki arada bir derede...

Arkasından, samimi dost serzenişleri: — ...son haftalarda sizi, **Teutonia**'da göremiyoruz: **Warum?**** Hadi **herr** Keleşoğlu Almanca bilmez, gelmemekte

---

* Değil mi?

** Neden?

mâzur; siz ki mükemmel Almanca bilirsiniz, gelmeyişinize ne mana vermeli? Briç oynamakla Nazi olunmaz ki canım...

Teutonia Kulübü, daha 1837'de, Bohemya'lı tüccarların İstanbul'da kurmuş olduğu bir kulüp; Ahmet Ziya'nın 'kulüpçülüğü' yoktur, **Komintern'**in 'profesyonel' devrimciliğini bırakıp, geçimini Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ne bağlayalı; 'patronun' üye olduğu; Almanya'daki Türk Ticaret Odası toplantılarına, nasıl o gidiyorsa; onun adına, zaman zaman, **Teutonia Kulübü**'ne de uğruyor. Epeydir ayağını kestiği doğru, kulüp gün günden 'nazileşiyor' da ondan; içeriye girer girmez, ne yanına dönsen, pul bıyığı virgül perçemiyle, bitmez tükenmez **Führer** portreleri; gözalıcı, 'gamalı haçlı' bayraklar; Dr. Goebells'in, çeşitli dillerde yayınlattığı, kaymak kâğıdı parlak, resimleri renkli, propaganda dergisi: **'Signal'. Wehrmacht**'ın* ünlü **Panzerdivision**'ları, Paris varoşlarına yürürken; ya da **Luftwaffe,**** yıldırıcı **Messerschmidt** avcı uçaklarıyla, İngiliz filolarını darmadağın ediyor...

'Signal'in son sayısı, Doktor Gessler'in yanında, masanın üzerinde duruyordu; Nasyonal Sosyalist Partisi'nin merkez organı, **Völkischer Beobachter** de! Ahmet Ziya, manalı bir gülümsemeyle bunu söyleyecekti; ağzını açmasına meydan kalmadı; trenin, raylardaki tıkırtısı, seyrekleşiyor; makası geçtiler, birdenbire istasyon: kavak iskeletleri, top top sığırcık; ağır köpekleri, iş olsun diye havlayan; Hareket memuru, 'esas duruşa' geçmiş, bir bozkır istasyonu! Herhalde durulmayacak, bir başka makası geçer geçmez, tiktaklar eski ritmini buldu: pencerelerde telgraf direkleri, müthiş hızlandılar.

Doktor Gessler, ceketinin üst cebinden, yaprak cigarasını çıkarmıştı; önce şehvetle kokladı, sonra kulağına götürüp, parmakları arasında çıtırdattı; yakmadan, diliyle bir güzel nemlendiriyor. Ahmet Ziya ondan, sürüngenlere mahsus, uzun ve sivri bir dil

---

* Nazi Ordusu

** Nazi Hava Kuvvetleri

mi bekliyordu ne; dilinin sağlıklı pembeliğine şaşırdı: bonbon pembesi demezler mi, işte o!

— ...İtalyan Kültür Ataşesi'nden bazı notalar rica etmiştim; eksik olmasın, bir sözümü iki etmez, zarf dolusu getirdi: meselâ Giuseppe Tartini'nin **A-dur Viyolonsel Konçertosu,** temini son derece müşkül...

Ortalığı dumana boğarak, Ahmet Ziya'yı ilgilendireceğini umduğu konuya atlıyor:

— ...Boğaz'da tam av mevsimi, nasıl, balığa çıkıyor musunuz? Pazar gecesi, Tarabya'da yemeğe gitmiştik; baktım, sandal ışıkları, denizin üstünde benek benek; aklıma siz geldiniz...

— Arasıra çıkıyoruz, işte: Kanlıca Koyu, istavrit 'yapıyor'...

Ahmet Ziya'nın gözü, tekrar aynı adama takıldı: kısa, kalın ve yassı; durumunu bozmamış, dirsekleri masaya dayalı, geniş geniş esneyerek, cigarasının ateşini süzüyor: kimin ardında olabilir, Alman'ın mı, onun mu? Kahve ve soda, kafasını biraz toparlamıştı; garsondan, kahvaltısını istedi; camlardan, hazin ve çıplak, sıra kavaklar geçiyordu; dallarında, mavisi yanardöner, alakargalar!

Doktor Gessler, iguana gözlerinde kuşku pırıltıları, kulağına eğiliyor:

— ...**fraulein** Auch'un arzusunu unutmadım, yo, yo, hayır! Gerçi size karşı mahcubum, derhal yerine getiremedik, ama Blumentahl o kadar yaygın bir isim ki, Bremen'de kimbilir kaç Blumentahl yaşıyor?

Purosunun ateşiyle, havada, kıpkızıl bir soru işareti çizdi:

— ...sefaret'te mevzuu açtım, alâkadar olacaklar; tabii, daha fazla tafsilât gerekiyor: sarih olarak, hangi Blumentahl'ı aradığımızı bilmeliyiz; **fraulein** Auch'un akrabasıdır mı demiştiniz, yoksa...

Elke o kadar üstünde durmasaydı, Ahmet Ziya sorunu Doktor Gessler'e açar mıydı? Şüpheli! «Kendimizi aldatmayalım, **'Kaiser'**ci, 'Eski Alman' filân ama, alt tarafı, Üçüncü **Reich**'ın memuru; aramasını istediğimiz ise, bir Yahudi!» Elke nasıl da ısrar ediyor: harp başlayalı haber alamıyormuş, başına tür-

lü felâket gelmiş olabilir: sürgün, hapis, temerküz kampı! Değil mi ki **herr** Ziya, 'resmî' Alman çevresinden onca kişiyi tanıyor, çok çok rica etse, acaba akıbetini soruşturamaz mı?

Hani o akşam üstü, Heybeli'den dönüyorlar; kaba lodos, rüzgâr martıları savuruyor, uçuşan köpük tozları, ince tuz; Anadolu kıyısı, erken bir gurup kızıllığına boyanmaktadır; Elke'nin zaten daima dalgın gözleri, çocukluğunda biryerlerde kaybolmuş: mezzo/soprano sesi olduğunu keşfettiler, şan derslerine başladı; biraz ilerlesin, babası onu Viyana'ya konservatuvara gönderecek: fikrince en iyisidir!

Doktor Gessler, 'anlayışlı' davranmaya çabalıyor ya, **fraulein** Auch'un kaygılarını paylaşabilmesi, hayli güç; Yahudi bir hekimden başka, akıbetini merak edeceği hiç kimse bulamamış mı? Dumanların arasından, kaplumbağa kafasını uzatıyor; arkasından, irkiltici ihtimal:

— ...yoksa bu Yahudi, sevdiği adam olmasın?

Kısacık sustu, özür dilercesine ilâve etti:

— ...öyle bir zamandayız ki **mein freund,** hiç şaşmam: neler görüyoruz!

Ahmet Ziya'nın yüreğine, sanki şiş sapladılar. Bu ihtimal, bilerek bilmeyerek, onu da rahatsız ettiğinden midir, nedir, müthiş içerlemişti. Ters türs cevap verdi:

— Ne münasebet! Aile doktoru dediyse, aile doktorudur; hem hakikatte nesi olduğu, ne beni alâkadar eder, ne de sizi...

İyisi mi, Doktor Gessler'i ürküterek, sözü değiştirmeyi yeğleyecektir. Doldurmakta olduğu piposuyla, az önceki 'herifi' gösterip diyor ki:

— ...şu adamı görüyor musunuz, şunu canım, az ötedeki, dirsekleri masaya dayalı? **Bitte,** nazar-ı dikkatini celbetmeden bakınız: sizce, bizi mi dinliyor?

Doktor Gessler, kirpiksiz gözlerini, kırpıştırdı:

— Ne? Kim? Nerede?

Tekrar duman kalabalığına gizlenerek, o hain fısıltısını buldu: — ...ha, şu mu? Mümkündür **mein freund,** mümkündür: Millî Emniyet'in metodları, ye-

terince gelişmemiş; fakat takip ettiği kimdir dersiniz, ben miyim, yoksa siz misiniz?

Ahmet Ziya kompartımanına, yüreğinde çatır çatır kıvılcım saçarak büyüyen, bir ateş ağacıyla dönecekti: daha Heybeli akşamı, tohumu vapurda içine atılmış şüpheyi, Doktor Gessler, zemberek gibi patlatır küldür boşaltmıştı: Elke'nin aradığı, ya sahiden sevdiği adamsa? Allah Allah, davranışlarındaki meyyus âsudeliğe, bakışlarındaki yorgun şefkate rağmen, o da öteki kadınlar gibi 'seyyal, kâzip, her dakika ihanete hazır' bir yaratık mı?

Karısı Doktor Melek'in 'ihanetinden' beri, Ahmet Ziya, kadınları hayatına katmıyor: merhaba merhaba, ne kadar güzelsiniz; **prosit** sevgilim, geceyi 'fakirhanede' bitirelim mi? Elke (Sahne adı, Marlene Auch) seneler sonra, sevgiyi andıran duygularla bağlanacağını sandığı, ilk kadın; o da kalkmış, Yahudilerin itilip kakıldıkları Almanya'da, Doktor Aaron Blumentahl'ı arıyor; aile hekimiymiş de, çocukluğunda hayatını kurtarmışmış, lâf mı bu?

«...aşağılık maşağılık, şüphesinde haklıdır Doktor Gessler; haklıdır vallahilazim, bu kadın sevgilisini arıyor; daha da fenası, sevgilisini bana aratıyor...»

O restoranda iken, 'kondüktör' yatağı koltuğa dönüştürmüş; kompartımanda yeniden, vişneçürüğü kadife konforu; kuru, kalorifer sıcağı; alttan alta, traş sabunu kokusu; **bisotée** aynada, yarı yarıya pencere: katarın, boğum boğum, sise daldığı seçiliyor; yoğun, kıvamlı bir sis bu; rakı mavisi bir duman tünelinde, tehlikeli bir 'meçhuliyete' doğru yol alıyorlar. Ahmet Ziya çifte lokomotifin, sarp vâdi dönemeçlerinde yankılanan; canavar solumasına kulak verip, kafasını başka şeyler düşünmeye zorluyor. Ne mümkün! İpini ucundan tutup sardığı her yumak, Elke'nin, kuğu boynunu hatırlatan ellerindedir.

«...bu Elke'de başıma nereden çıktı?...»

Değişiklik olsun diye, Doktor Gessler'in çıtlattığı, Berlin'e yolculuk olasılığını, hesaplamaya kalkıştı: olur mu olmaz mı? Niye olmasın? Hanidir Berlin'i görmüyor, son defa **Blitz** jeneratörlerinin ithali dolayısıyla gitmişti, Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ne 'tek-

nik rapor' verecek: hem malı 'fabrikasında' inceliyor; hem Berlin'de Almanya Türk Ticaret Odası toplantısına katılıyor: hava müsait, iki ülkenin ekonomik ilişkilerini geliştireceği 'âşikâr'; **Blitz** jeneratörlerini üreten **Tauber und Kleist-UG,** öncekilerden çok daha kullanışlı bir, yeni bir kompresör yapıyormuş; Ortadoğu Müdürü'nün diyesi, Keleşoğlu A.Ş. ilgilenirse, 'özel bir fiyat' düşünebilecekler...

Anschluss günleri. Almanya hop oturuyor, hop kalkıyor; Berlin'i tanıyabilene, aşkolsun! Bu şehirde miydi o, Karl Liebknecht'in 'Kraliyet Şatosu'nun balkonundan, binlerce asker ve amelenin huzurunda', sosyalist cumhuriyeti ilân edişi? Rosa Luxembourg aynı gün serbest bırakılmış, Berlin'e yola çıkmıştı. O saatlerde, Liebknecht ve arkadaşları, bir matbaayı basıp, **'Rote Fahne**'nin ilk sayısını yayınlıyorlar. Oysa şimdi, Adolf Hitler'in şirret sesi, radyoları zangır zangır titreterek, dünyaya meydan okumaktadır; bulvarlarda 'gamalı haç' fırtınası; **'Heil Hitler'** uğultuları arasında, 'Hitler'ci Gençlik' geçiyor.

Ahmet Ziya İstanbul'a, Viyana üzerinden dönmüştü. Hayret! Avusturya'lılar, Almanlardan hiç aşağı kalmıyor: **Wehrmacht**'ı, aynı saldırgan coşkunluk, aynı ürkütücü heybetle, bağırlarına bastılar; Viyana da o Viyana değil: 1926'da, 'bilâhare' Vedat'ın Parti'den 'kopmasına müncer olan' plenum'u topladıkları, Viyana! Şefik bey, **Komintern İcra Komitesi'**nde üye, **Internationale Presse-Korrospondentz'**de B. Ferdi imzasıyla yazıları çıkıyor; Türkiye'deki hareket için, yeni bir **action** planı oluşturmuş, o tartışılacak; Vedat'a bakarsan, 'Doktor, rahatsız': **Komintern**'in Beşinci Kongresi'nde, Manuilescu onu iyice hırpalamadı mı, 'sadakat ibraz edecek'; oysa 'kemalist' Türkiye'nin şartları 'hususiyet arz etmektedir'...

Alman zaferlerinin, muazzam meş'alesi altında, Viyana ve Berlin acaba nasıl? Görmek fena mı olur? Ne iyi etmiş de, pasaportunu 'temdit' ettirmiş, işte eline yapışacak! Hoş, Keleşoğlu'nun pasaportunu uzatmak gerekmese; üstelik 'muhterem'in 'Dahiliye Vekâleti'ndeki nüfuzlu ahbabı araya girmese (Müsteşar Muavini mi ne?) işin olacağı yoktu ya, neyse!

Birkaç hafta Dördüncü Şube'ye taşınmış, iki pasaportu (müracaat, havale, tetkik, derkenar vs.) birer yıl uzatabilmişti. Elke'yi o vesileyle tanıdı. Galiba, Eylül 'bidayeti' yağmurlu bir öğle sonu: zincirleme şimşeklerden, şehrin bütün camları, zehir yeşili; çatırtılı gök gürültüleri, semayı çökertiyor; Sirkeci'de, sokak aralarında uçuşan elektrik kokularından kaçıp, Sansaryan Hanı'na girmişti; ağır ağır, merdivenleri çıkıyor; hanın, tavanı buzlu cam iç avlusuna bakan sahanlığında, nefti trençkotlu, o yorgun sarışın...

Yorgun olduğu nisbette üzgündü; âsûde güzelliği hemen farkedilen beyaz ellerinin, birinde mendil, burnunu siliyor. Ağlıyor mu? Mümkündür. Olsun olsun, yirmibeş yaşında olsun, bilemedin otuz! Omuzları, kalçalarından dar; kalçaları, omuzlarından geniş değil; beli, yeterince ince; bacakları, hayli uzun. Ahmet Ziya, 'kasden' yanıbaşından geçti: burnunda, baharlı bir koku, ne kokusu? Böyle bir parfüm tanımıyor. Yer yer kükürt pırıltılı, hardal sarısı saçları; gelişi güzel yandan ayrılıp, taranmış; omuzlarına, hafif dalgalı, yumuşacık dökülüyorlar. Sırtında siyah, düz bir tayyör; ayaklarında, yüksek ökçeli, ince iskarpinler.

«...hey Rabbim! kimdir bu kadın? Ecnebiliğine ecnebi de acaba ne millet: İngiliz desem fazla güzel, Alman desem fazla zarif! Hem niye örselenmiş intibaını veriyor, kıyafetinin belli belirsiz eprimişliğinden mi?»

Ahmet Ziya, fazla oyalanamazdı; çarçabuk işini bitirip, dönmesi lâzım: Şirket'in Çukurova Mümessili gelecekmiş, Keleşoğlu bulunmasını istiyor, 'Mutlaka' dedi; âdeti üzere, yedek parça şikâyetlerini, 'Teknik Müdür'e göğüsletecek! O da ne yapsın, burun deliklerinde sarışının baharlı kokusu, içeriye daldı; bereket tenhaymış, sevindi: vahim 'komitacı' geçmişine rağmen, (Allah bilir, o sebepten), ne zaman Müdüriyet'e uğrasa, miğdesine fena bir ağrı saplanır, garip bir 'gaseyan istidadı': eski korkuların kalıntısı mı? Geçmişin karanlıklarından, sanki, şapkalarını kafalarına lenger gibi geçirmiş iki 'taharri' peydahlanıp, onu 'derdest ederek, Kısm-ı Siyasi'nin merdivenleri-

ne sürükleyecekler! İşini bir an evvel bitirmek istemesinde, içinin böyle daralması, elbette etkili oluyor; çıkıp o sarışına, bir daha göz atmak hevesi de! Birden, uzak çocukluğu: Selânik, Hamzabey Cami-i şerifi cıvarındaki, konak yavrusu ev; 'Hamınne'si, dudaklarında hoşgörülü bir kınama, diyor ki:

«— ...vallai bu uulan, gâvur kızlarına meraklıdır...»

Noterden 'musaddak' vekâletname, ikâmetgâh senetleri, vesikalık 24 adet fotoğraf: üff neler de istememişler! Birkaç imza, gönül alıcı birkaç cümleden sonra, nihayet kendini sahanlığa atıyor ki, o sarışın, çevresinde oluşuvermiş küçük kalabalığa; nevmit yüzü, ümitsiz el işaretleriyle, meramını anlatmaya çabalamaktadır. Dilini anlamadıkları, soruların yüksek sesle sorulmasından, belli. Kulak kabartınca, Almanca söylediğini işitiyor; o an yüzünde, —onu yaşından çok genç gösteren— çapkın gülümsemesi; ee, Ahmet Ziya'dır, 'bağlasalar duramaz, bre'; Keleşoğlu Zihni bey, işi yoksa beklesin!

«— ...bir müşkülünüz mü vardı, **fraulein?** Size yardım etmek, bendeniz için, hakikaten büyük bir zevk olacaktır...»

Başını hafifçe eğip, elini uzattı:

«— ...ben Ahmet Ziya, makina mühendisiyim, Berlin'de okudum.»

İşe bak, dönmüş dolaşmış, çağrışımdan çağrışıma sıçrayarak, yeniden Elke'yi bulmuştu. Elke Winkler, doğumu 1917 (Darmstadt): saçı hardal sarısı, gözleri uzak mavi; burnu çocuk, ağzı hüzün; mesleği şarkıcılık! Çocukluğu Bremen'de, o sisli liman şehrinde geçmiş; Viyana'da bir süre konservatuvar okuyor; ailesinin durumu bozulunca, çaresiz: bildiği tek iş, şarkı söylemek! Budapeşte'deki çay salonlarında başlamış, klasik hafif müzik söyleyerek; Carlmann'dan, Strauss'dan, operet parçaları, şu bu; harp onu Balkan şehirlerinin (Belgrad, Sofya, Bükreş), 'muhataralı' gece kulüplerinde yakalıyor; İstanbul'a Atina'dan gelmiş, Beyoğlu'ndaki Londra Bar'da 'okuyormuş'...

Ahmet Ziya, Elke'nin masum güzelliğiyle anlat-

tıkları arasındaki zıtlıktan, o kadar şaşırmıştı ki; Londra Bar'ın yerini çıkaramadı; eski Bruchs Birahanesi olmasın, hani Galatasaray'dan Tünel'e giderken, sağa düşer...

Bar der demez, gözlerinin önünde beliriveren batakhane dilberleriyle; süssüz boyasız, dalgınlığı mavi, gülümsemesi küskün bu genç kızı, nasıl bağdaştırabilir? Kanlı ruj, yaldızlı far; onlar, yılık ve küstah kenar mahalle kızlarıdır; dirseklerine kadar bilezik, şıngır mıngır, bol kâselerini karıştırırlar; çevrelerinde, cigaralarına ateş uzatan, dumanlı bıyıkları sarkık, altın dişleri çiğ sarı, 'Hacı Ağa' takımı; oysa bu, daha çok, talihsiz bir üniversite talebesini andırıyor; sevdiği oğlan hayırsızın biri, üstüne kız sevmiş; bakışlarındaki tül, dudaklarındaki keder, sanki bu yüzden!

Tren, bir harıltı, tünele giriyor; simsiyah kesilen camda, Ahmet Ziya, düşünceli suratını gördü: çakmağın titrek alevi, 'gayr-ı muntazam' bıyıklarını aydınlatmıştı; piposu hanidir sönmüş, onu yakıyor. Tünelden, lokomotifin zafer çığlıklarıyla çıktılar, aynı hızı koruyabilse, akşam üzeri Haydarpaşa'da olurlar mı?

«...gece, karşısında beni görünce, hayrete düşecektir; merak dahi etmiş olması muhtemel: üç gün âzâmi demiştim...»

Doktor Gessler'in sorusu, tekrar aklını karıştırdı:

«— ...yoksa bu Yahudi, sevdiği adam mıdır?»

Elke'ye kızamıyor ki! O dakika burnuna, hafif baharlı, uykulu ten kokusu; gözlerinin önüne, —minicik burnu, azarlanmış çocuk ağzıyla— göğsüne kumru gibi sokuluşu geliyor.

«...sâfiyet âbidesi kızcağız! Yanlış bir devirde, yanlış bir yerde doğmuş; seyyiatını çektiği budur; böyle teşkilâtlı hınzırlıklara, aklı nereden erecek?»

Gerçekten de, daha Dördüncü Şube'deki ilk konuşmalarında, Elke, bütün macerasını anlatmıştı: isteksiz, kırık dökük cümlelerle ayrıntılı olarak! Harpten korkuyormuş, hem de çok; Balkanlar, gereğinden fazla 'ısındığı' için, Türkiye'de kalması iyi olacak ama; Siyasi Polis kuş uçurtmuyormuş, öyle diyorlar;

hele iltica etmesi muhtemel olanların durumunu, adamakıllı ince eleyip sık dokuyorlarmış. Elke Winkler, 'müessese' ile anlaşmış, üç ay daha çalışması 'garanti'; ikamet iznini, buna dayanarak, üç ay uzatmak arzusundadır; dilinden anlayan olsa, meramını pekâlâ anlatabilirmiş; aksilik bu ya, geçen gelişinde konuştuğu yetkili, bu defa...

Ahmet Ziya, kanadının altında o, masa masa dolaşmış; 'keyfiyeti', ikisine de kuşkuyla bakan, çoğu tombul ve kılıksız, kimisi açıkça haşin kadın memurlara; 'mümkün mertebe izah etmişti'; sorduklarını Elke'ye çeviriyor, onun cevaplarını biraz daha derleyip toplayıp, berikilere aktarıyordu. Hemen anlaşıldı ki iş uzayacak, 'epeyce muamelesi var', bazı belgelerin 'tedariki elzem'; meselâ ikâmetgâh senedi, aşı kâğıdı, sıhhat raporu; çalıştığı müessese ile imzaladığı mukavelenin süreti, vs... Elke'nin yok Türkçesiyle, bunları tek başına sağlayamayacağı meydanda olduğuna göre; istese de istemese de, Ahmet Ziya bey, bu 'mes'ut tesadüf'ün bütün sorumluluğunu, yüklenecektir: akşam buluşup, acaba bir yemek yeseler mi?

Elke'den kurtulmak için, koridora çıktı. Kimi görse, iyi? Restoranda, iki masa ötelerindeki, kısa, kalın ve yassı herifi: belinden yukarısı bacaklarından uzunmuş; ayakta, büsbütün garip; ağzında, pis pis tüten cıgarası, alnını cama vermiş, sözüm ona dışarsını seyrediyor: oysa tren, yeni bir tünele girdi.

Haydarpaşa Garı'nın ilân tahtasına, tebeşirle yazmışlardı: **«Toros Ekspresi, altı saat tehirlidir»**. Demek yolda, bir saat kazanmayı başarmış, az şey midir?

Islıklı buhar, kavuşma düdükleri, fren gıcırtısı; lokomotif, yağlı siyah parıldayarak, perona girdiğinde; İstanbul'a, gizli bir yağmur yağıyordu. Haydarpaşa Garı, sanki şato heyulâsı, yoğun bulut alacasında kaybolmuş; ışıklar, zayıf ve solgun; hamallar, vahşi ve saldırgan; ağızlarında, insana ani bir Dersaadet mutluluğu veren semt isimleriyle, taksi şoförleri: Kızıltoprak, Şaşkınbakkal, Suadiye!...

Ahmet Ziya iner inmez, fötrünü gözlerine eğmiş, yakalarını kaldırmıştı; elinde valizi, garın loşluğunda boğuk boğuk yankılanan seslerden kaçmak istercesine, merdivenlere ilerliyor. Az sonra, dolgun kubbeleri, ince minareleriyle; sırmalı eflâtun bir ufka, İstanbul'un inanılmaz profili çizilecek: yağmurun gizliliğine rağmen, su tozlarıyla yaldızlanmış; vapur havlamalarıyla, telâşlı!

İskele'de müvezzi çocuklar, çığlık çığlığa akşam gazetelerini satıyorlardı: —Akşam! Son Saat! En Son Dakika! Haydi Cinayeti yazıyor!... Ahmet Ziya, biletini alırken, gözleri 'gayr-ı ihtiyari' bir başlığa takıldı: **«Harp Kapımızı Çalıyor: İtalya, Yunanistan'a Tecavüz Etti».**

TÜRKİYE'DE İKTİSADİ DARLIK HÜKÜM SÜRÜYOR

İngiltere ve Fransa, Almanya'nın bu ülkede bırakmış olduğu büyük boşluğu dolduramadı.

Resmi makamlar ülkenin bir demokrasi olduğunu iddia etmekte ise de, bunu halka göstermek için pek az şey yapılmaktadır.

Berlin (DNB Ajansı bildiriyor) — Köln'de münteşir Kölnischer Volkzeitung, İstanbul'daki muhabirine atfen, Türkiye'den aşağıdaki haberi vermektedir:

«Şurası bir gerçek ki, Kurban bayramı bu sene Türkiye'de ilk defa karışık hislerle karşılanıyor. Kanunlar gittikçe ağırlaştırılmıştır. Pahalılıktan kimse bayram hediyesi almayı aklından geçirmiyor. Mağazalarda alışveriş seyrek. Görünüşe göre, bazı fabrikaları da kapatmak gerekecektir. Çünkü yedek parça ve ham madde temin etmek imkânı kalmamıştır. Türkiye'nin Alman iktisadi hâkimiyetinden kurtulmak, sadece İngiltere ve Fransa ile ticaret yapmak kararı verdiği günden beri, Almanya ile ticareti durmuş bulunmaktadır. Fakat İngiltere ve Fransa ile ticareti başlayamamıştır; bunun ne zaman başlayacağı, Almanya'nın bıraktığı boşluğu doldurup dolduramayacağı merakla beklenmektedir.

Türkiye'de şu sıralar ülkenin yaşadığı iktisadi krizden, ekmek fiyatının artmasından —buğday müstahsili bir memlekette garip bir vaziyet— müşteri bulamayan ekinin tarlada yığılıp kalmasından bahsediliyor, fakat hiç kimse istikbali konuşmuyor. Plan yapmaktan, eldeki imkânları hesaplamaktan âdeta çekinilmektedir. Türkiye'de korkunç bir manevi baskı hüküm sürüyor.

Buna rağmen, yeni demiryollarının inşa edildiği haberleri ortalığa yayılmaktadır. Gazetelerde işletmeye açılan Karabük Demir Çelik Fabrikası ve vekillerin geziler hakkında bol bol habere tesadüf edilmekte; fakat bu vaziyet, iktisadi hayattaki durgunluğu gizleyememektedir. Karabük'ün ne kadar çalışabileceğini kimse kestiremiyor. Çünkü bu işletmeye kömür veren Karadeniz bölgesinde istihsal yavaşlamıştır. Ankara'da yeni Meclis binasının inşaatına ara verildiği biliniyor, çünkü icab eden malzeme Almanya'dan ithal edilememiştir.

Türkiye'nin demokratik bir memleket olduğunun fasılasız tekrarlandığı şu sıralarda, bu inşaatın sekteye uğraması son derece manidar görülmektedir. İngiltere ve Fransa ile dostluk sözleşmesinden sonra, demokrasi kelimesi moda olmuşsa da, gerçek demokrasinin örneklerini halka göstermek bahsinde, pek az şey yapılmaktadır.»

(1940)

Londra Bar'ın, ışıklı büyük reklâm panosunda, Elke'nin adı, **magenta** kırmızısı harflerle, oldukça küçük yazılmıştı: **«Vedet Şantöz: Marlene Auch».**

Vitrine, boyalı bir fotoğrafını koymuşlar, galiba Bükreş'te çektirdiği, yarı profil. Ahmet Ziya'ya nedense, Olga Tchekova'yı hatırlatıyor: çehresinin muntazam ovali, onunkini andırır sivri bir çeneyle sona eriyor, ondan mı; yoksa yandan ayırıp, gelişi güzel omuzlarına taradığı, hafif dalgalı, hardal sarısı saçlarından mı? Ahmet Ziya, seyrettiği birkaç **UFA** filminden, Olga Tchekova'yı şöyle böyle tanıyor; Dördüncü Şube'nin sahanlığında rastladığı gün, Elke'yi ona benzetmiş olamaz. Benzerlik zaten resimde, pek pek, sahnede şarkı söylerken; yâni Marlene Auch'a ait; kanadının altına sığınmış Elke, süssüz boyasız, tatlı bahar kokuları dağıtan, yumuşacık bir kız; gözleri dalgın, burnu çocuk, dudakları kötümser.

Masasına bir kâbustan çıkıp geliyor; ilk söylediği, Ahmet Ziya'nın aklından hiç geçirmediği, geçirmeyeceği birşey; gözleri sonuna kadar açık, diyor ki:

— Duydunuz mu, İtalya Yunanistan'a saldırmış! Beni Tanrı korudu: ya gevşek davranıp, Atina'da kalmış olsaydım?

Sahne makyajı bile (yoğun takma kirpikler, yaldızlı göz farı, yapma ben), asıl yüzündeki korkmuş çocuk ifadesini, gizleyemiyordu; iki eliyle, Ahmet Ziya'nın elini, sıkı sıkı kavramıştı; kaygılı kaygılı sordu:

— ...ne dersiniz? Türkiye'ye saldırırlar mı?

Sonra ellerini, üşümüşçesine, çıplak omuzlarına götürüp, fısıldayacaktır:

— ...çok korkuyorum! Siz olmayınca, İstanbul'da kendimi son derece yalnız hissettim: yalnız ve savunmasız!

Söyledikleri görünüşüyle ne kadar çelişiyor? He-

ıe sahnede iken? Şatafatlı tuvaleti klor yeşili, boylu boslu bir kadın: omuzları açık, etekleri yeri süpüren; kulaklarında, zümrüt, 'damla' küpeler; boynunda, zarif, zümrüt haç! Renk renk ışıkların, her saniye değişen büyüsü; ona başka, gerçeği aşan, gerçeğin üstünde bir hava veriyor: mavi ışıkta yeşile, kırmızıda turuncuya çalan, dağınık saçları; başının üzerinde, sanki bir petrol yangını; uzadıkça uzayan kolları, gözle görünmez sevgililere uzanıyor; dokunaklı sesi, perde perde yükselip alçalarak, gereğinden fazla uzamış yalnızlıkları, doğrayıp bitiriyor. Hemen her gece böyledir: şarkı söylemeye başladı mı, barın sarhoş uğultusuna egemen olur; onu dinleyenler —yâni kim: lâcivert yelek üstüne, altın köstekli 'hacı ağa'; kaybolmuşluklarını tellemiş pullamış, duygusal bar kızları; küçük tuhafiyeci Rum, taşralı manifaturacılar; 'safa pezevengi' Beyoğlu 'zamparaları'— âdeta başkalaşmış, olduklarından olmak dilediklerine göçmüşlerdir: yaşanamamış aşklar yaşanıyor, hayat mahvetmiş tutkular terkediliyor; mutluluk, yakınlarında biryerde, boynu bükük kır çiçeği; ellerini uzatsalar, tutabilecekler!

Ahmet Ziya, Elke'nin sahneyi, gece yarısına doğru 'aldığını' biliyordu; evinde, valiz, banyo, yemek, biraz oyalanmış; Londra Bar'a vaktinde 'düşmüştü'; Manoli, pişmiş ayva suratlı, buruşuk garson; en elverişli masanın, en elverişli iskemlesini, 'babayâni' tebessümüyle altına sürerken; başıyla sahnedekini gösterip, diyor ki:

— ...safa geldiniz, pasam! Birisi var ki, sok sevinezek!

Arkasından, saygılı bir soru: — ...matmazel'i bekleyezeksiniz, yoksam konyağınızı kapıp getireyim?

Elke gelince, ne istediğini söylemese de olur, o biliyor; aynı buruşuk, pişmiş ayva tebessümüyle, almış getirdi: viyana kahvesi ve frambuvaz likörü. Ahmet Ziya, çocukluğunun çoktan kayıp Selânik'inden (çiğ miğde kokusu, böğürtlenler, dizlerinde ezilmiş ot yeşili), Rumca bir teşekkür bulup edecektir:

— ...**ephkaristo** Manoli, sen de olmasan...

Sonra, şenlikli bir atlıkarınca halinde, etraflarında rengârenk dönen, barın uğultusunu aralayıp; elinden geldiğince, Elke'yi yatıştırmaya çabalıyor; sebebini az buçuk sezse de, bunu niçin yaptığını tam olarak saptayamadan:

— ...bak Elke, şerefimle temin ederim ki, endişeyi mucip bir hal görmedim; Ankara intibalarım fevkalâde müsbet: hükümet Mihver'e, hususiyle Almanya'ya, yakınlaşmak telâşındadır; ticari münasebetlerin canlandırılması mevzubahis...

Elke onu duymuyor ki, bakışları dağıla dağıla, hep aynı tehlikeli olasılığı tekrarlıyor:

— ...ya Atina'da kalmış olsaydım? Ya İstanbul'a gelmeseydim?

Korkusu 'marazi', belki, —belki değil muhakkak— abartılmış; bu 'çocuğun' ruhunda, Ahmet Ziya'nın 'nüfuz edemediği' hangi fırtınalar hüküm sürüyor?

— ...doktor Gessler de oradaymış, trende beraber geldik, intibalarımı teyit eyledi: Ankara, Mussolini Fransa'ya ilân-ı harp ettiği an harbe girmediğine göre, fikrince, artık girmeyecektir.

Doktor Gessler'in adı Elke'yi etkiledi. Dağılmış bakışları, önceki mahzun dalgınlığına toparlanıyor. Kahvesinden bir yudum içti, alnında derinleşen merak çizgileriyle, dedi ki:

— ...doktor Blumentahl konusunda, bir sonuç alabilmiş mi?

Sorusunu öyle içten, öyle ürpertili bir sesle sormuştu ki; soran, sahnedeki sırasını savdıktan sonra, o geceki masa arkadaşıyla içkiye oturmuş bir **femme fatale** değil; okuluyla başı dertte, liseli bir öğrenciydi. Ahmet Ziya, o dakika, yıllardır hissetmediği bazı duyguların, içinde kımıldadığını farketmişti; Allah Allah, tanıyordu bu duyguları o, daha önce de yaşamış; ne zaman, nerede, ne münasebetle, işte onu seçemiyor.

Uçları hafif dışarıya doğru bembeyaz dişleriyle, aydınlık aydınlık gülümsedi:

— ...henüz hayır! Doktor Gessler, Sefaret'i ikaz etmiş; anladığım kadarıyla, Doktor Blumentahl hakkında, mütemmim malûmat reca ediyorlar; koskoca

Bremen'de dedi, Blumentahl adında, kimbilir kaç kişi yaşıyor. Haklı!

Sustu. Piposuna sığınarak, usulca ilâve etti:

— ...Yahudi olması, meseleyi karıştırıyor.

Elke, likör kadehi elinde, en kız çocuğu hayretiyle, bakakalmıştı:

— ...**oh so!** Yahudi olmasa, akıbetini niye merak edecektim ki?

Ahmet Ziya şrak! şüphenin solucanlı çukuruna düştü:

«Allah belâsını versin! Bu kız, her kimse, o doktoru seviyor; bense kalkmış enayi gibi, araya şunu bunu koyarak...»

Sahneyle oyalanmayı denedi: Macar sihirbaz (Prof. Lazslo Husak), sihirli kutularından, renk renk, bitmez tükenmez bayraklar çıkarıyordu; en çok alkışlanan o; birazdan, ibrişim renkli kızını yatırıp, testere ile ortasından biçecek; hele kız, tabuta benzer sandukadan, sapasağlam çıkmıyor mu, ortalık alkıştan yıkılıyor; o da mes'ut, artık reverans üstüne reverans!

Burası birahaneydi, evet, Bruchs Biraderler Birahanesi! Daha önce mi daha sonra mı, pek hatırlamıyor, Londra Birahanesi olmuştu. Hatırladığı, değişik zamanlarda, değişik arkadaşlarıyla, arasıra uğradığı:

Mütarake yılları olmalı, Münif'le gelmişlerdi, Münif Sabri'yle; Selânik'ten 'mektep arkadaşı', Bâbıâli' de 'gazetacı'. Taze bağdem, gravyer peyniri, lop yumurta; adam boyu dubleleri altın sarısı devirip, Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne'nin 'ahval-i perişânını' konuşuyorlar. Ahmet Ziya 'spartakist', Berlin'den 'ameleyi behemahal teşkilatlandırmak' fikriyle dönmüştür, lâkin ümitsiz; Münif Sabri içtikçe, yangın kızıllığı halinde çoğalıyor, tepeden tırnağa ümit:

«— ...harp bitmedi, Ahmet! Harp gayr-ı muayyen bir zemine intikal etti; milleti, milletin azm-ü-kararı kurtaracaktır, göreceksin!»

Civar masalarda, lâcivert kepleri kırmızı ponponlu, Fransız bahriyelileri; Kuledibi'nin yosmalarını zaptetmiş, al takke ver külâh eğleniyorlar. Fırlak

gırtlağı 'matruş', çini mavi gözlü iki İngiliz zabiti, 'padişahın atı', onları seyretmektedir: kibirli, 'pür azamet'.

Yoksa, 1927 sonbaharı mı? Adı sonbahar, elini uzatsan göğün mavisi bulaşır, başını çevirsen, gözlerine güneş dolar; çoluk çocuk, yazlık kıyafetleriyle sokaklara dökülmüş; Cadde-i Kebir'de (artık adı 'İstiklâl Caddesi') çıtıpıtı Rum kızları, kibrit alevi gülüşüyor; saçlarını briyantinle sımsıkı taramış, genç irisi Yahudi oğlanları, ellerinde mızıka, Maurice Chevalier'nin ünlü şarkısını çalmaktadır: «— ...**menilmontant!**»

Vedat'la Şevket, tütün dumanlarını balık ağı örtünüp; tevkifat öncesi ona, 'Doktor'un 'hatt-ı hareketini' eleştirmişlerdi; işte, şuralarda bir masada, 'mevzuun ehemmiyetinden', biralarını bardakta unutarak! Viyana Plenumu, 'Kâtib-i Umumi' sıfatını, Vedat Nedim'in 'uhdesinde' bıraktıysa; 'Fırkanın' politikasını yürütmekten, o 'mes'ul' olmak icab eder. Şefik bey, müdahale ediyor. Müdahale etmekle kalmadı, 'tebdil-i hüviyet' ve 'tebdil-i kıyafet', kalktı İstanbul'a döndü.

Ahmet Ziya, piposunu ısıra ısıra, bir yandan onları dinlemiş; bir yandan 'gidişatın' iyi olmadığını düşünmüştü. Doktor Şefik Hüsnü'ye, Madam Victoria'nın Saksı Sokağı'ndaki pansiyonunu bulan, aslında Şâmilof'la o! Doktor'un, **Komintern Kongresi**'nde yediği zılgıtın, 'taht-ı tesirinde' olduğu, ayan beyan hissediliyor. **Enternasyonal** 'Murahassı' sıfatıyla, İstanbul'da bulunmuş olan Kitaygorodskiy'in şu ara **Pravda**'da yazdıkları, işe tuz biber ekti; adam açık açık, 'Türkiye'de sınıf mücadelesi vardır' demiş; Şefik bey, 'fırkanın, icraat ve faaliyetiyle' bunu isbatlamasını istiyor; oysa Vedat Nedim, 'Kemalist Türkiye'nin, ahval-i hususiyesinin, nazar-ı dikkate alınmasına' taraftar; Gazi'nin prestiji o kadar yüksek, 'inkılâbın' hamleleri o kadar sürekli ki, şiddetli bir muhalefet (beyanname, nümayiş, grev) 'hareketi' halka ters düşürebilecektir.

Kuş kadar canıyla Vedat, olduğu yerde kıpır kıpır, meramını anlatabilmek için çırpınıyor, Şevket Sü-

reyya, gözlüklerinin arkasına çekilmiş, ciddi ve oturaklı bir 'tasvip' içinde görünüyordu; başka türlü davranması, mümkün mü: buraya geldiğinde Kitaygorodskiy'le tartışıp, fikirlerine karşı çıkan, 'bizzat' odur.

1927 tevkifatı, hazin tevkifat! Vedat, Doktor'un müdahalesini 'izzetinefis meselesi' yapmış; hem onu ihbar etmişti, hem 'fırkanın' bütün faaliyetini: İstanbul'da, İzmir'de, Adana'da, zincirleme tutuklamalar. Doktor Şefik Hüsnü'yü, **Mulatlier Pastahanesi**'nden, Vedat Nedim'i, **Arcos Şirketi**'ndeki yerinden, alıp götürüyorlar. Ahmet Ziya (Kod ismi Nejat), Sirkeci Tramvay Durağı'nda, tevkif edilmişti; hiç unutmaz, Perşembe günü öğle üzeri; sabahtan beri içinde, mana veremediği bir sıkıntı; 'hava yağmura müheyya'.

Bir hafta sonra mı ne, Doktor Melek 'Dişçi' Refik'le, 'görüşmeci' gelmişti. Tabii bu, 'tevkifhane'ye geçtikten sonra, oluyor. Çekirdekli bir yağmurun, malta taşlarını şakır şakır dövdüğü karanlık bir gün. Onun siyah muşambası ıslanmış, sanki sahtiyan, parıl parıl; zenci kıvırcığı saçlarında su tozları, kristal tozu; kıvırcık kirpikli siyah gözleri, halka halka mor; ağzı 'Kudretten' kırmızı; üst dudağında, kocasını çileden çıkaran, bıyık gölgesi. 'Maneviyatını yükseltmek' amacıyla mı öyle fütursuz konuşuyor, lâkayt da ondan mı? Endişe yersizmiş efendim, avukatların hepsi aynı fikirde, 'taklib-i hükümet'ten mahkûm edemezler, deliller kifayetsiz: en fazla üç ay, lâkin 'kürek' olsa ne farkeder; İstiklâl Mahkemesi'nde ağır hükümler giymişlerdi, ne oldu, af maf, birer ikişer yıl yatıp çıktılar...

'Dişçi' Refik'i her gelişinde, yanında getiriyor. 'Dişçi' Refik'i her gelişinde, yanında niye getiriyor? Sordu bunu, aldığı cevap, 'ham hum şaralop': onun yokluğunda, eline yapışıyormuş; bir kere 'mûtî' çocuk, ne söylesen yapar, dediğini iki etmez: oraya koş, buraya koş; onu al, bunu getir; gıkı çıkmaz; 'ayrıyeten, fırkaya sadakati müsellem', ondan iyisini mi bulacaklar? Ahmet Ziya'nın yüreğinde, gri yaprakları etli, kokusu 'kerih', o şüphe çiçeği; tenhalara çekilip çekilip, piposunu içiyor: Moskova'day-

ken, Udelnaya'da (**KUTV**'un yazlık kampüsü) Doktor Melek, kim olduğunu bilmediği delikanlılarla, ortadan kaybolurdu da...

'Dişçi' Refik'i, şeytanları almıyor: 'kıl' derler ya, öylesi; Melek'ten su içinde beş altı yaş küçük; yanakları köse pembesi, saçı sakalı seyrek, bir oğlan; sürekli 'mütebessim'! İnsan önceleri, sevimliliğine veriyor bunu; yanlış, hem de çok, 'hınzırlığının' işareti; daha doğrusu, 'mel'ânetini' iyiniyetli bu gülümsemenin arkasına saklamıştır: emret ağbiy, başüstüne ağbiy, 'icab-ı halinde, yukarsıyla irtibat tesis ederek...'

İcap ediyor muydu etmiyor muydu, ayrı mesele; 'Haricî Büro'yla irtibatı kurmuşlardı; ama niçin, Doktor Melek'le Rusya'ya geçmek için! Ahmet Ziya 'içerde', Vedat'ın 'mufassal ifşaatına rağmen', paçayı nasıl kurtarabileceğini hesaplamaya çalışadursun; Doktor Melek'le 'Dişçi' Refik 'dışarda' fink atıyorlarmış: mercimeği çoktan fırına vermişler, onun 'içeriye' düşmesi canlarına minnet! İşin tuhafı, yakın çevresindeki herkes, erkek düşkünlüğünden 'haberdar olduğunu' ima ediyor; bir o bilmiyormuş, bilmesi en ziyade gereken! Böyle demek doğru mu? Şüphelenmesine şüphelenirdi, büyük kavgalar ettiler; onu kesin tavır almaktan alıkoyan, belki karısının yıldırıcı şirretliği, belki sevişmedeki az bulunur iştahıydı: görünüşü aldatıcıdır, tıknaz, kısa boyunlu, löpür löpür bir kadın; ne süs ne boya, işve bilmez, cilve bilmez; yalnız kimsenin duymadığı kokular alırcasına, burun deliklerinin kanatları titremeye başlamasın; kirpiklerini birbirine dolaştırıp, alacağı hazların önsezisiyle 'şikârını' şöyle bir süzer, sonra zaptet eğer edebilirsen!

'Dişçi' Refik'in nesine heves etti, gençliğine mi? Takıldığına bakılırsa, öyle; zira takılmak âdeti yoktur, kaçamakları kısa sürer; tek kişide ısrar etmiyor, ille daldan dala konacak; onun için ihanetini kesinleştirmek müşkül, isbatlamak imkânsız; sonradan Ahmet Ziya'nın kulağına öyle şeyler geldi ki, aman Allahım: Beşiktaş'ta, **Tabacco Şirketi**'nin tütün amelelerivle filan, sonra Muzaffer yok mu, Tramvay Şirketi'

ndeki çiyan sarısı herif; tahsildar mı nedir, evet onunla dahi...

— ...**was ist das?*** Bana niye öyle bakıyorsunuz, **herr** Ziya?

Ahmet Ziya, Elke'nin yarı korkulu yarı kaygılı gözlerini, nihayet farkedebildi; demek ona, nefretin ve tiksintinin karıştığı, bir öfkeyle bakıyormuş; Doktor Melek'e baktığı gibi. Derhal toparlandı. Çetin suratı, çapkın gülüşüyle, aydınlanıyor:

— Nasıl bakıyorum, Elke?

Elke, kirpiklerini indirdi, sesi kırılmıştı:

— Çok fena, dedi, ancak düşman düşmanına böyle bakabilir.

— ...düşman, düşmanına, öyle mi? Hakikatte sana bakmıyordum, karıma bakıyordum: onbeş yıl kadar önce!

— Onu ayrıldığınız yerde bırakmalıydınız!

— ...bıraktım, o beni bırakmıyor: müz'iç!

Elke likörünü bitirmişti. Kadehi masaya koydu. Yüzüne bakmadan soruyor:

— ...hep böyle aramızda mı duracak?

— ...Doktor Blumentahl aramızda durdukça!...

Çocuk hayreti o kadar şiddetliydi ki, Elke'nin ağır sahne makyajını aştı:

— ...**bitte**, ilgisi nedir? Anlayamadım!

Ahme Ziya, (şaşılacak şey), Siyasi Polis'te ifade verirken kullandığı sesi bulmuştu; ne alçak ne yüksek, cazibesi olmayan, dolambaçsız bir ses bu; kendisini mi muhatabını mı inandırmaya çalışıyor, anlaşılmaz:

— ...bak Elke, karım beni aldattı; bu hadise, kadınlara itimadımı tahrip etti; hissiyat bahse mevzuu olduğu vakit, kıskancım ben, çok da vesveseli; dünyayı başıma zindan ediyorum, ikinci bir ihanete tahammül edemem: aksülamelim müthiş olacaktır; evvelki münasebetlerimin ciddileşmesine, bu sebebten müsaade etmezdim; lâkin seninle alâkamız...

Sözü nereye bağlayacağını kestiremeyip, sustu.

---

* Ne var?

Aralarındaki sessizliğe, koyu bir tango gelip yerleşiyor. Sırayı orkestra almış, ışıklar değişmiş; pistte, ağdalı kırmızılara, orospu yeşillere, kurnaz mavilere, dalıp dalıp çıkarak; hülyalı çiftler, hayatta kaybettikleri birşeyi arıyorlar: sevgiyi mi?

Ahmet Ziya, birdenbire: —Ben, dedi, kırkyedi yaşındayım...

Elke hiçbir şey demedi. Manasız bir ısrarla, masa örtüsünün kıvrımını düzeltiyordu. Elleri zarif ve uzun, bağdem biçimi tırnakları cilâlı ama, renksiz. Ahmet Ziya, aynı 'biteviye' sesle, 'itiraflarını' yazdırmaya devam ediyor:

— ...içimde mana veremediğim hisler peydahlandı, seni kollamak, beraberliğini özlemek vs. Yüzün gözlerimin önünden, kokun burnumdan gitmiyor. Bu hisler bana yakışmaz Elke, karıma dahi duymamıştım, evet!

Biraz durakladı. Mahkûm olacağından emin, ilâve etti: — ...mağdem ki keyfiyet budur, Doktor Blumentahl'ın mevcudiyeti beni rahatsız eder. Kimdir bu zat, neyin nesidir? Bana izah etmelisin, aksi takdirde alâkamız, ikimizin mahvına müncer olabilir.

Elke hâlâ susuyordu. Dikkatini ellerinden kurtarıp, ona şöyle baktı; piste o sıra egemen ışık mavi olduğundan, irisleri kaybolmuş, gözleri beyazlarından ibaret kalmıştı. Dudakları belli belirsiz titriyor: ağlayacak mı?

Ahmet Ziya ani bir kararla sözün mecrasını değiştirecektir:

— ...sana Ankara'dan bak ne getirdim: gümüş işçiliğimiz meşhurdur, taşların rengi gözlerine uyacak, firuze zannederim...

Elke heyecanlandı mı düğümleniyor, minneti andıran bir bakış, o kadar. Hediye paketini aldı, usulca açtı; barın renkten renge geçen alaca karanlığında, firuze kakmalı enli gümüş bilezik; Ahmet Ziya'ya Ankara'da olduğundan daha 'kıymettar', biraz da 'esrarengiz' gözüküyor. Elke, sol bileğine takarken, göğüs geçirerek teşekkür etti:

— ...dankeschön, herr Ziya! Dankeschön!

Bir telâş ayağa kalktı, sanki bir tehlikeden kaçıyor:

— ...biz de dansetseydik! dedi.

Elke'nin, önemli heyecan anlarını, beklenmedik davranış değişiklikleriyle gizlediğini, Ahmet Ziya daha sonraları öğrenecekti. Tangonun tumturaklı temposu, görünmez bir ejderhanın yüreği, boşlukta güp güp vuruyor; yaylı sazların sızlanması, sanki macun, yapışkan ve bulaşık. Pistteki, dakika başı renk değiştiren cinayet loşluğunda, öteki çiftlere katıldılar. Ahmet Ziya yıllardır muhtelif pistlerde, muhtelif 'pavyon artistleriyle' dansa kalkmıştı; baştan savma danslardı bunlar, bedenlerin yakınlaşmasına yarayan, örtülü sevişme hazırlıkları; Elke'yle öyle olmuyor, dans önemini kaybetti; önemli olan Elke'nin kendini kollarına bırakışı: gözlerini yumarak, sarışın başını yavaşça omzuna yaslıyor.

«...minnet mi, iltica mı, teslimiyet mi; takdiri müşkül; lâkin üzerimde adamakıllı müessir...»

Konuşmuyor da. Damar damar birbirine karışan, iplik iplik birbirinin içinden doğan, renkli ışıkların balçığında, ağır ağır dönüyorlar. Ahmet Ziya'nın duyguları, gittikçe daha muğlak, gittikçe daha çetrefil; bir türlü çözümleyemiyor: bozulması gerekirdi, dans bahanesiyle sorusu cevapsız geçiştirilmiş oldu; Doktor Blumentahl, bütün 'esrarını' koruyor; ya bu, sevgilisi olması ihtimalinin doğrulanması anlamına geliyorsa...

«...olmaz bre! Şu teslimiyete ne demeli? Kızın bana iltica ettiği âşikâr; aşktan ziyade şefkate, sevgiden ziyade emniyete muhtaç görünür; macera aramıyor fakir, teminat arıyor...»

Daha müthiş birşey, Ahmet Ziya'yı allak bullak etti. Dansın sonlarına doğru, Elke'nin uyandırdığı duyguları, daha önce nerede, ne zaman, hangi münasebetle yaşamış olduğunu saptadı: Selânik. 'Hürriyet'in ilânına tekaddüm eden günler'. Eczacı Petridis'in, güzel kızı Melissa; onun ilk aşkı, ilk sevgilisi: hâreli nefti gözleri, çekme burnu, gökkuşağı yansımalı dişleriyle, pek de alımlı; üst dudağında gülüşüne işve katan, usturuplu bir ben; boynunda altın zincir, zincirin ucunda ufacık 'ıstavroz'; ışıltılı zeytin siyahı 'gümrah' saçları, paldır küldür omuzlarına

dökülüyor. Hatta bir keresinde, Kemeraltı'ndan geçiyorlar; Neveser ablası farketmiş, faytonu durdurup, yanına çağırmıştı!* ...Selânik'ten ayrıldıktan sonra, Melissa'yı hiç görmedi, nedense hiç unutmadı. Elke'nin, onun uyandırdığına benzer duyguları ayağa kaldırması, Ahmet Ziya'yı korkutuyor. Genç kızın, 'rayıhası' genzine vuran, hardal sarısı saçlarını okşarken, duyulur duyulmaz fısıldadı:

— Melissa!

O gece, eve gitmediler. Saat üç buçuğa doğru Ahmet Ziya, Elke'yi oteline bıraktı. İngiliz Sarayı'na bitişik sıra otellerden, ilkinde kalıyordu; yoksul mültecilerin, üçüncü sınıf artistlerin, alafranga geçinen taşralı tüccarların itibar ettiği, Meşrutiyet yapısı bir otel, Emperyal Oteli. Salonda, masa abajurunun gölgelerini devleştirip duvara çarptığı, iki erkek oturmuş konuşuyorlar: cıgaralarının daireler çizen ateşli uçları, uçuşan ateş böcekleri! Danışma'da Gece Kâtibi uyukluyor: başı yanına sarkmış, altın dişli ağzı açık. Zemin katındaki 'babadan kalma' saz salonundan, ortalığı velveleye veren Mahur curcuna; yanık yağ, kızarmış balık, felâket anason kokusu.

Kardeşçe öpüşerek ayrıldılar. Elke ancak o zaman, ellerini nereye koyacağını şaşıra şaşıra dedi ki:

— ...beyhude üzülmeyiniz, Doktor Blumentahl hakkında ne söylediysem gerçektir; ailemizin hem dostu, hem doktoru, değerli bir adam: ona saygıdan başka bir his beslemem imkânsız, saygı ve şükran: hepsi o kadar!

Ahmet Ziya, yeniden, başladığı noktaya dönmüştü.

Zihni Keleşoğlu'nun fikri budur: Galata'da, 'elfazı düzgün' yemek yemek istedin mi, 'elin mahkûm', ya Colaro'ya gideceksin, ya Liman Lokantası'na: ilki İtalyanların, Karaköy'de, kargacık burgacık, yağlı külrengi bir sokak arasındadır; ikincisi Yolcu Salonu'nda, Romenlerin işlettiği bir yer: geniş, ferah,

* Bkz: «Dersaadet'te Sabah Ezanları», Bilgi Yayınevi

'havadar'; Bankalar Caddesi'nin 'güzide' tüccarları, ikincisini tercih ediyor.

O gün öyle yapmış, öğle yemeğini Liman Lokantası'nda yemişlerdi: karides kokteyli, kılıç şiş, beyaz şarap ve meyve salatası! Zihni Keleşoğlu, hesabın üstünü alırken, yeni beş liralığı Ahmet Ziya'ya gösterdi:

— ...nazar-ı dikkatinizi çekti mi, Mühendis bey: para ve pullardan Gâzi'nin resmini kaldırıp, kendi resmini koyduğu için; ahali, İsmet Paşa'yı affetmiyor: kulağından cıgarayla yakıyorlar...

Banknotu dikkatle katlayıp, ihtimamla cüzdanına yerleştirdi; ince dudaklarında, ustura ağzı bir sırıtma:

— ...kulağından yakmak, dedi, sağırlığına telmih!

Ahmet Ziya, büyük camlardan limana dalmıştı. Nerede eski canlılığı? Köpük dağınığı beyaz bulutlar, Ayasofya'nın minareleri arasına mahya gibi asılmış; iki yanlarından, dumanlı bir mavi hızla akıyor; deniz asabi, hırçın çırpıntılarla, bölük pürçük; gemiler, parmakla sayılabilecek kadar az: Boğaziçi'ne uzaklaşan iki üç taka; bordalarına Türk bayrağı boyalı, adları eski: 'Aslan-ı Bahri', 'Medar-ı Maişet', 'Lütf-i Hûda'; Şirket-i Hayriye vapurları, suyu kesip biçerek, sırtlan havlamalarıyla Köprü iskelelerinden kalkıyorlar; bazısı Rumeli kıyısına yöneliyor ('Dilnişin', belki 'Sütlüce'), bazısı Anadolu kıyısına ('İnbisat' değilse, mutlaka 'İnşirah'tır); Denizyolları'nın gözde iki yolcu vapuru, Kadeş ve Tırhan, açıkta, şamandıraya bağlı; savaş koşullarına uyularak, onlar da deniz grisine boyanmış, bordalarında Türk bayrağı; 'ecnebi bandıralı' şilepler, ya üç ya dört: ikisi Yunanlı, biri Romen, biri Bulgar, öbürü İspanyol (mu?).

Zihni Keleşoğlu, baş ve işaret parmağının kıskacıyla, alnını sıkıyordu; sonra yelek cebinden bir Aspirin çıkardı, Aspirin/Bayer; su bardağına uzanırken, dedi ki:

— ...belâgatiniz, mühendisliğinizin fevkinde; bunu bir kere daha isbat ettiniz: bilhassa Akhisar Acentamız Şükrü bey'e verdiğiniz cevap, fevkalâdey-

ai; sayenizde, epeyce zaman kazanmış oluyoruz.

Ahmet Ziya, Zihni Keleşoğlu ile başbaşa öğle yemeğini, neye borçlu olduğunu gayet iyi biliyor. Geçen hafta (Teşrin-i sani'nin ilk haftası) Şirket'in Ege Mıntıkası Acentaları'nı Merkez'e çağırmışlardı; gündem aynı gündem, yedek parça yokluğu! Herkes şikâyetçi, her kafadan bir ses çıkıyor; hele Akhisar'lı Şükrü bey'i susturabilene aşkolsun! **Tauber und Kleist-UG'**nin ziraat makineleri, telefon santralları, enerji jeneratörleri, hanidir 'muattal'; yirmi beş otuz liralık 'meymenetsiz' parçalar bulunamadığından, 'bazı belediyelerin gocuman elentrik pavlikaları' yatıyor, kasabalar ışıksız; santralları çalıştırılamadığından, telefon irtibatı kopuk; Keleşoğlu Ticaret A.Ş. ve onun acentaları, satışlarını 'yedek parça garantisiyle' yaptıklarına göre, 'mesuliyet tamamiyle onlara terettüp etmektedir'; kaçak mı ithal edilir, el altından yüksek fiyata mı satılır, artık ne yapılırsa, bu derde deva bulunmalı, vs.

Çoğu esnaftan bozma, koyu taşralı, kaba saba adamlar; yakınmaları nezaket sınırını kolayca aşabiliyor; ellerinde şakır şakır tesbihler, dillerinde sürü sepet rakam, bağdem bıyıklarını uçura uçura öyle şeyler söylüyorlar ki, düpedüz küstahlık! Zihni Keleşoğlu, çileden çıktı çıkacak: dalaşmaya hiç gelemez, tabiatı mızmız; konuşmaya kalksa, iki sıra ötesi, söylediğini işitemiyor: mübarek sivrisinek vızıltısı! Muhasebe Müdürü, 'ketebeden bir zat'; sayılarla cambaz gibi oynar, iki lâkırdıyı bir araya getiremez. İstese de istemese de, 'acenteleri' yatıştırmak, Ahmet Ziya'ya düşmüştü. Becerdi de! Ankara seyahati çok işine yarıyor, bakanlıklarda yaptığı temaslar; bu arada, İktisat ve Sanayi Tetkik Heyeti Reisi Şevket Süreyya bey'in söyledikleri; en çok da, Dr. Gessler'inkiler.

«— ...**Deutsche Levant Linie'**den Dr. Ludwig Gessler, aziz ahbabımızdır; önümüzdeki haftalar içinde, münasebetlerin düzeleceğini, bana bizzat temin etti: kara nakliyatı esasen mesele teşkil etmiyormuş, deniz nakliyatını müzakere ediyorlar..»

Arkasından Dr. Gessler'in Toros Ekspresi'nde sö-

zünü ettiği dergiyi ortaya çıkarmıştı: Alman Doğu Derneği'nin 'nâşir-i efkârı', **Orient-Nachrichten** dergisini! Herkesi ilgilendiren haberi, önce Almanca okudu, sonra Türkçeye çevirdi: Alman firmalarının, Türkiye'ye ihracat mevzuunda seferber olduklarını, açıkça ifade etmiyor mu?

«— ...müşterilerimize, kısa bir müddet daha, sabretmelerini söyleyiniz; danayı yüzdük, kuyruğuna geldik: şirketimiz taahhütlerini behemahal yerine getirecektir; esasen gecikmeler, bizim ihtiyarımız haricinde oluyor...»

Zihni Keleşoğlu'na bakılırsa, 'Mühendis bey'in 'milleti' yola getirmesindeki en esaslı 'âmil', 'mâhut' dergideki yazıyı Almanca okuması olmuştu; bunu 'bilhassa' yaptığından emin: yabancı dilleri mükemmel konuşanların, etrafındakileri, ('bahusus' taşralıları,) ne kadar etkilediğini, 'şahsından' biliyor: Almanlarla bir arada bulundular mı, Ahmet Ziya'nın 'suhûletle' sohbete başlamasını, gizli haset, açık hayret, ciddi bir hayranlıkla izlemiştir, hep.

Kalktılar. Kalktıkları sırada Liman Lokantası, iyice yükünü tutmuştu: Bankalar Caddesi'nin, Karaköy ve Sirkeci cıvarının 'kalantorları'; 'röleve' şapkalarını, okkalı paltolarını, 'güderi' eldivenlerini, vestiyere bırakıp; ceketlerine sığmayan tumturaklı göbekleri, kırpık pul bıyıkları, doymak bilmez Osmanlı iştahlarıyla; en 'manzaralı' masaların en 'itibarlı' iskemlelerine yığılmışlar; rakı, şarap, bira, —Allah ne verdiyse— devirip; kanlı biftekleri, salçalı makarnaları, fırından henüz çıkmış talaş böreklerini, silip süpürüyorlar. Çatal rostoyu didikliyor, bıçak elmayı soydu, kaşık çorbaya dalıp çıkmaktadır. Birden, mevcut kokuları şiddetle bastıran, mütecaviz ıskara et kokusu. Arada, salondaki kovan uğultusundan kaymış, kırık dökük cümleler:

— ...mirim, İtalyanlar kof çıktı: İoannina'da, Yunanlı nasıl bir dayak atmış?

— ...örfi idare mi, vallahi hiç şaşmam!

— ...harbin Balkanlar'a sirâyeti hâlinde, Türkiye'nin vaziyeti...

— ...Zehra Bilir'i dinledik, efendim o ne sahne hâkimiyeti, o ne maharet!

Tam çıkıyorlar, Ahmet Ziya'nın gözüne, 'muharrir' Ahmet Emin bey ilişmesin mi; kısacık boyuyla, tabağının gerisinde, âdeta kaybolmuş; çatalı bıçağı ellerine büyük geliyor; yanıbaşında oturan gözlüklünün, söylediklerine kulak kesilmiş; o da galiba, Bourla Biraderler'in satış müdürlerinden birisi...

Zihni Keleşoğlu,* adama selâm bile vermedi; 'ithalât mevzuunda', Bourla Biraderler'de yetişmiş, hepsini iyi tanır da, nedense sevmez; 1930 Buhranı'nda, dış muhasebe işlerindeymiş; tertipli, içinden pazarlıklı, sinsi bir 'eleman'; fırsat kollayacağı belli: nitekim Isparta'daki ticarethanesini satınca, Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ni kuruyor (Ticaret Sicili'ndeki kaydı: Keleşoğlu Ticaret Anonim Şirketi/Bilumum Dahili ve Harici Ticaret/Merkezi Bankalar Caddesi, Elmasçıyan Hanı/Telgraf Adresi: Keleşoğlu Ticaret-İstanbul). Önceleri, Anadolu tüccarına mal sevkıyatı yapan, 'alelâde' bir şirket bu; o da, Sultanhamamı, Mahmutpaşa 'tüccarından' farksız, biri; yıldızı ithalâtçılıkla parlamış, hem bildiği 'mevzu', hem **3. Reich**'ın Türkiye'ye yayılma plânını uygulamaya koyduğu yıllar; elinden kim tutmuşsa tutmuş, (Çoğuna göre, Kirkor Elmasçıyan'ın ta kendisi), ona **Tauber und Kleist-UG**'nin Türkiye Umumi Mümessilliğini sağlamış; telefon ahizeleri, dikiş makineleri derken, iş büyüyor...

Koyu kurşuni bir kötümserliğe çıktılar. Hazır soğuk, görünmez binlerce iğnesini, ellerine yüzlerine batırıyordu. Gökten, kar tozu mu, kurum mu belirsiz, ince ince birşeyler dökülüyor. Keleşoğlu'nun siyah Mercedes/Benz'i bıraktıkları yerde, fakat şoför kayıp; meğer köşe başında, taksi şoförleriyle 'muhabbete' dalmış; onları görünce, cigarası avcunda, beyaz ipek kaşkolu boynunda, koptu geldi: kapı gibi demezler mi, öylesi; kıvırcık saçları kısa kesilmiş, sesi boğuk, düşük göz kapaklarının altından hinoğlu hin bakıyor; adı Nâzım, 'Kılçık' Nâzım diyeceksin ki, tanısınlar: hâlis muhlis Beyoğlu iti, ablasını mı kız-

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi

kardeşini mi ne, karısı öldükten sonra Keleşoğlu'nun evine (çoğuna göre 'koynuna') yerleştirmiş, yanına bu yüzden varılmıyor: burnu kafdağında!

Keleşoğlu titizlendi: — ...size müteaddit defa söyledim, Nâzım; gaybubetim esnasında arabadan ayrılmayacaksınız, böyle muallâkta kalmayı sevmiyorum.

Koltuğuna yerleşirken, daha aksi tamamladı:

— ...şoför, şoförlüğünü müdrik olmalı!

'Kılçık' Nâzım umursamışa benzemiyor, dudaklarında kusuk artığı bir gülümseme, dikiz aynasından Ahmet Ziya'yı buldu; tek gözünü kırparak, daha ziyade patronuna:

— Şoför milletinde dedikodu bol, dedi. Az evvel hıyarlofun teki ne dese beğenirsiniz: ahval-i hâzıra dolayısıyla, 'hususi' arabalar, seyrüseferden kaldırılacakmış!

— Daha da neler!

Zihni Keleşoğlu, yarı şaşkın yarı kızgın, Ahmet Ziya'ya dönmüştü; yüzüne, kaşla göz arasında, başağrısının mustarip maskesini geçirmiş:

— ...Mühendis bey, siz ihtimal verir misiniz?

— ...mümkündür, efendim! Şevket bey, benzin ihtiyatının kifayetsizliğinden bahsediyordu, böyle bir şey vâritse...

— Allah Allah! Bu ne tedbirsizlik? Mülevves herifler, hem işleri erbabına bırakmazlar, hem üstesinden gelemezler; tek bildikleri irtikâp irtişâ...

Keleşoğlu Ticaret A.Ş., Elmasçıyan Hanı'nın, iki katını işgal ediyordu. Kurulduğu zaman, zemin katında faaliyete geçmiş; epeyce orada kalmış, işler açılınca üçüncü kata taşınıyor, bir yıl sonra dördüncü kata. Kirkor Elmasçıyan, o tarihte, henüz sağ; birkaç 'gayr-ı menkul' dışında, Dersaadet'deki mallarını elden çıkarmıştı; ailesini ve servetini, çoktan Viyana'ya nakletmiş; bir ayağı İstanbul'daysa, bir ayağı orada: vaktinin çoğunu Baden-Baden'de, Karlsbad'da geçirmektedir, yâni 'gidici'. Keleşoğlu'nda 'çok istikbal gördüğü' rivayet ediliyor, güyâ dermiş ki: «—Buldog köpeğine benzer, ısırdı mı bırakmaz!»; birşeyler sezmiş olsa gerek, adam haninin Galata

bankeri, Osmanlı Sarayı'na borç vermiş ailenin çocuğu; bu hanı, Hürriyet'de yaptırıyor, yoo hayır, birkaç yıl sonra, çünkü kabartmayla tarih düşülmüştür, kapı alınlığına, (tabii) Fransızca olarak: **«Elmasdjian Hani, construit en 1910, par l'architecte Zaven Mazloumian».**

Kirkor Elmasçıyan, **Tauber und Kleist-UG**'nin 'umumi mümessili' miydi; değildi de, çalışkanlığını takdir ettiği Keleşoğlu'nu Almanlara o mu 'prezante etti', orası meçhul; bilinen o ki, Türkiye'deki işlerini tasfiye eden ünlü Galata bankeri, sonunda Elmasçıyan Hanı'nı da, Ayazpaşa'daki apartmanını da, Zihni Keleşoğlu'na satarak, piyasadan büsbütün çekiliyor. Ahmet Ziya apartmanı görmemiştir, hanı beğenmez; nesini beğensin, Avrupa taklidi Meşrutiyet yapıları yok mudur, sütunları eski Yunan, balkonları heykelli, süsleri kabartma, onlardan biri: cümle kapısı adamakıllı heybetlidir, her balkonu iki arslan yüklenmiş, pencere çevrelerinde, —Osmanlı mı, Bizans mı, Ceneviz mi anlaşılmaz—, taş oyması **guirlande**'lar. Binanın iç taksimatı başka türlü göz kamaştırıyor: yüksek tavanları yağlı boya tablo, kocaman kocaman odalar; debdebeli, iki 'içtima salonu'; uzak daktilo tıkırtılarının, paslı telefon zillerinin hayalet gibi dolaştığı; yazları hafif küf ve rutubet, kışları ısınmış paspas kokan, çapraşık koridorlar; ikinci kat sahanlığında, bir duvar, 'Müsü' Kirkor Elmasçıyan'ın portresi: Foto Apollon tarafından, 'suret-i mahsusada' büyütülmüş, daha o zaman: hürmetli bir burun, altın çerçeveli beyzî gözlükler; kaşlar kırçıl, yukarı yukarı; fevkalâde hristiyan çene sakalı, sağ gözü biraz örtük.

Asansörden çıkar çıkmaz, onunla yüz yüze geliyorlar. Gelmemek elde mi? Bir an durakladılar, sonra Zihni Keleşoğlu 'gazetelere şöyle bir göz atmak' bahanesiyle ayrılıyor. Onun, rahatsız edilmekten hoşlanmadığı bir süredir bu, handiyse kutsal görevi: sivri burnuyla, okuma gözlüklerinin ardına sırtlan gibi çekilip; parmaklarıyla alnını kıskaçlaya kıskaçlaya, **'Cumhuriyet'** ve **'Tasvirîefkâr'** gazetelerini 'hatmedecektir'. Mihver ülkelerini, —'hassaten' Almanya'yı—

destekleyen bu gazetelerden başkasını okumaz. Mükellef yazıhanesinin koltuğuna, taht gibi yerleşiyor. Odası, 'müteveffa' Elmasçıyan'ın 'dünyanın masarifini' edip de döşediği, 'şahsî' odası: kütükleri alev çatırdayan, şöminesi mermer; Cenova kadifesi perdelerinin, kornişleri yaldızlı; yayvan ve semiz koltukları, 'maroken'. Doğrusu ya, karnı tok sırtı pek, sade kahvesini höpürdete höpürdete, Ali İhsan Sabis ve H. Emir Erkilet'in 'harp tahminlerini' okumak, az keyif mi? **Wehrmacht**'ın zaferlerini, nasıl da öngörüyorlar? Emekli bu iki paşa, yorumlarındaki isabet dolayısıyla, 'bizzat' Propaganda Nâzırı Dr. Goebells'in dikkatini çekmişti; cepheleri gezip görsünler diye, ikisi de Almanya'ya davet edilmişlerdir.

Ahmet Ziya'nın niyeti, aynı Propaganda Nezareti'nin, ulaştırmakta kusur etmediği, teknik dergilerden birini incelemek! «Mümkün mü, bre?». Ne zaman Elmasçıyan'ın portresiyle burun buruna gelse, gözlerinin önünde, küt, Şefik Hüsnü! 1927 mi? Evet 1927, hep aynı uğursuz sene, tevkifat senesi. 'Mumaileyh' İstanbul'a 'mütenekkiren' dönmüş (kod ismi Tahir, bazan Tayfur, bazan Keramet, daha çok Ferdi); suratı üç aşağı beş yukarı, Elmasçıyan'ın suratıdır: İstiklâl Mahkemesi'nin 'giyabî mahkumiyetini' taşıdığından, 'teşhis edilmekten' korkuyor; korkmakta haklı, tanırlarsa, maksadına ulaşamadan hapishaneyi boylar; onun içindir ki, kaşlarını hafifletmiş, gözlüklerini dumanlı güneş gözlükleriyle değiştirmiş, çenesinde sipsivri bolşevik sakalı. Vedat'ın (kod ismi Süleyman) Bağdad Caddesi'ndeki evinde buluşmuşlardı: derin Ağustos sıcağı, pencereler açık, dışarda arıların vızıltısı. Doktor çat çat onu suçluyor; yok efendim, 'bâdemâ' Viyana'da karar altına alındığı üzere, '**bodbolye**'* fırka örgütlenmesine gidilecekmiş; hareketi 'kemalistlerin' dümen suyundan kurtaracaklar; 'menşevik' yöntemlerine paydos, neymiş o, seyrek 'noktalama' yöntemi; beyannamelerle işçi sınıfına ulaşmak, grevlerle onu harekete geçirmek lâzım, vs. vs.

---

* Gizli

Her zamanki gibi, 'amele sınıfı'na pek ulaşamamış, (hepi topu, üç 'hafi' beyanname, Nusaybin'de 'şimendifercilerin' grevi); birkaç ay sonra, 'taklib-i hükûmet' zanlısı kırk sekiz kişi, İstanbul Ağırceza Mahkemesi'ne ulaşmışlardı: tarih 17 Kânun-u Sân 1928, günlerden Salı.

Ahmet Ziya sık sık nükseden miğde bulantısını müz'iç öğürme istidadının; ilk defa, bu tevkifatta hissettiği ikrahla mı başgöstermiş olduğunu, 'bilâhare' ziyadesiyle düşünmüştür: Doktor'un, Vedat Nedim'in Merkez İcra Komitesi'nden gizli, ona paralel, kurduğu komitede, 'Sarı' Mustafa, 'Lâz' İsmail, Hüsamettin Usta, Nâzım gibi, o da yer almıştı. Böyle davranmayı gönlüne yatıramıyor, burası doğru; alınan 'aksiyon' kararlarına katılması, 'kerhen' ama; ikrahın asıl sebebi, İddia Makamı'nın sergilediği, 'gayr-ı kaabil-i inkâr' deliller: nasıl oluyor da Dr. Şefik Hüsnü'nün, **Komintern Balkanlar Sekreterliği'**ne Keramet imzasıyla yazdığı rapor, adresine varmadan Kısm-ı Siyasi'nin eline geçiyor?

Epey bir zaman sonra, Balıkpazarı'nda (Eminönü) içiyorlar: rezil bir meyhane, ayı ininden farksız; beş basamak iniliyor, duvarları terlemiş; fakat rakı 'karafakiyle' sunuluyor, garsonları 'rind'; Hüsamettin Usta (kod ismi Aziz) ona diyecekti ki:

«— ...Vedat Nedim ifşaatını yapmasa, tevkifat vâki olmayacak mıydı? Hadi beyim! Doktor'un raporuna, ihtimal 'Altındiş' Faik marifetiyle, ıttıla kesbetmişler, tevkifata bu kadarı yetmez mi?»

Ahme Ziya, belki önsezi, Değirmenci 'Altındiş' Faik'ten kuşkulanırdı; adamın, tebessümüne dahi, katlanamıyor; illet bir tip! Hiç aklından çıkmaz, **Komintern**'le ilişkili büroda görevlendirilmesi tartışılıyordu, çekimser kaldı; herif, Ağırceza Mahkemesi'nin yankılı salonunda, ifade verirken; birden içinde o ikrah duygusu, müz'iç öğürme istidadı: ne amansız bir körebe oynuyorlar 'bre'; hem gözleri bağlı, hem etraf karanlık; kimin kim olduğunu kestirebilmek, imkânsız!

Mahkemenin beşinci günü, öğle celsesinde, Reis Sabri bey usulca Müdde-i Umumi Kenan bey'e dönmüş, demişti ki:

«— ...tahkikat bundan ibarettir, efendim: söz, İddia Makamı'nın!...»

Müdde-i Umumi ayağa kalkmış, 'tane tane, kuvvetli ve selis bir ifadeyle, esas hakkındaki iddianameyi serdetmeye' geçmişti; onca yıl, onca tevkifat, onca mahkemeye rağmen, nasıl olur da o iddianame'den bazı satırlar, Ahmet Ziya'nın zihninde, ateşle yazılmış gibi diri kalır, her kelimesini Kenan bey'in sesiyle hatırlar? Duyduğu ilk ikrah hissiyle birlikte yaşadığından mı?

«— ...doktor Şefik Hüsnü bey, bâdehû rüfekâ-i maznunesinden, mezkûr. Şâmilof, Doktor Hikmet, Baytar Salih, Mühendis Ahmet Ziya, Vedat Nedim, Vâsım beylerle, kâh kendi odasında ve kâh hâriçte tesadüf ettiği yerlerde, hafî mülâkatlarda bulunarak...»

Ya da, asıl korkuncu: «— ...**Şark Balkanlar Kitabeti**'ne hitaben, Kerâmet ismiyle bizzat yazdığı, evvel ve âhır muhteviyatını ikrar ve itiraf eylediği, Fransızca; ve Tayfur nam-ı müstearıyla, **TKP**'nin bulunduğunu yine ikrar ve itiraf eylediği; **TKP** Merkezi'ne hitaben, Türkçe olarak hariçten gönderdiği; ve muhteviyatı, davamızın teşrihi sırasında tafsilen arz ve beyan olunan, mektuplar münderecatı; kezalik, Nedim bey'in vukubulan ihbaratı, mumaileyhin müdafaat-ı vakıasını, cerh ve tekzip eder mahiyette delail-i kâfiyeden olduğu gibi...»

Telefonla sıçradı: yarı içilmiş kahvesi, fincanda soğumuş; piposu, sönmüştü; kaloriferin kalın ve kuru sıcaklığına rağmen, sırtı ürperiyor; miğdesinde sinsi bulantı, o öğürme istidadı! Santraldaki kız, şen şakrak, **Akşam**'dan aradıklarını bildiriyor: Vâlâ'ymış, ahizede düzgün İstanbul Türkçesi, nedense yorgun sesi! Hal hatır sormak için aramaz, konuşacak önemli şeyleri olmalı:

— ...ne diyorsun, azizim: Moskova densizliği, Mihver'e iltihaka kadar götürecek mi?

— ...bilemem! İşin mütehassısı Sadrettin'dir, henüz fikrini yazmadı. Romanya ve Macaristan'ın iltihakından sonra, Türkiye'nin vaziyeti nazikleşmişti;

İtalya'nın Yunanistan'a tecavüzü, ciddileştirdi; dediğin olursa, vahimleşir...

— ...Ankara Berlin'le flört halinde, demiştin de...

Ahmet Ziya, Şevket Süreyya'nın selâmını ileteyim diye gazeteye uğramış, ona izlenimlerini anlatmıştı. Daha çok, Dr. Gessler'in imâları üzerinde durdular. Tesadüf bu ya, o gün Anadolu Ajansı'nın dağıttığı bülten, 'ıslah edilmek üzere' Almanya'ya gönderiimiş, epeydir geri alınamamış ağır top namlularının, yenileştirilmiş olarak iade edileceğini haber veriyordu. Berlin Sefiri Hüsrev Gerede, Von Papen ve Von Ribbentrop, mutabık kalmışlar.

— ...meydanda değil mi? İsmet Paşa endişeli, Müttefikler kof çıktı, Mihver'se zannetiğinden dişli...

Sustu, gülerek ilâve etti: — ...hepimizin zannettiğinden!

Vâlâ onu asıl, Nâzım'ın şiiri için aramıştı: mahzun keyfini, eski bir dostla paylaşmak istemiş, müşterek bir dost! Şairin uğradığı son felâketlerde, onunla teması kaybetmemeye gayret etti; zor da olsa, yeni şiirlerini alabiliyor, okuduğu onlardan:

«Bugün pazar,
bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar
ve ben ömrümde ilk defa
gökyüzünün bu kadar benden uzak
bu kadar geniş
bu kadar mavi olduğuna şaşarak
kımıldanmadan durdum...»

Ahmet Ziya daldı gitti: Nâzım, Vâlâ, o, Udelnaya'da, az mı şiir tartışmışlardı? Gece ateşleri ağaçları, aşağıdan yukarıya aydınlatır; kızlı erkekli kalabalık, yaşama sevinciyle sarhoş, el çırpıp şarkı söylerdi. 1920'ler. Mayakovskiy, Yesenin, Aleksandr Blok, ortalığı kırıp geçiriyor. Nâzım, ilk 'konstrüktivist' şiirlerini yazmıştır; karanlıkta irileşen sesiyle, «Açların Gözbebekleri»ni okuyor: **«...değil birkaç, değil beş on / otuz milyon, otuz milyon!...»**

Nâzım şair, Vâlâ da öyle; Ahmet Ziya'nın şiirle ülfeti az; Fikret, biraz Cenap, o kadar; Nâzım'ın 'orkestra' şiirlerini anlayamıyor, şiddetle yadırgadığı, doğru: tadına varabilmesi, bayağı zamanını alacak-

tı. Telefonda şiiri dinlerken, nasıl olduysa, Afyon Hapishanesi'ndedir: İstiklâl Mahkemesi'nde hüküm giymişler (10 yıl), birer ikişer, taşra hapishanelerine dağıtılıyorlar; Şevket Süreyya ile Ahmet Ziya, Afyon Hapishanesi'ne düştü: şehrin içinde muhkem bir bina, halk 'kale' diyormuş: dört yanından yapı ve duvarla çevrili avlusu, derin bir kuyu; başını yukarıya kaldırınca, yalnız boncuk mavisi gökyüzü ve salkımsaçak güneş görünüyor; yan duvarın üzerinden, bir servinin de yarısı!

Elinde olmadan hayıflandı:

— ...yazık oldu, şaire! Vallahilazim! Kurbanzade ki hiç hazzetmez, o bile teessür beyanında bulundu: söylemiş miydim?

— ...hayır, kendi ağzından duydum: İstanbul'da vazifeye başlamış, usuldendir matbaaları dolaşırlar, bize de uğradı; ne dersin, Nâzım'ı **oppozitsiya**'dan saymıyor, nazarında hainden farksız...

Ahmet Ziya gülümsedi, zehirli bir gülümsemeydi bu, dedi ki:

— ...ömürsün yahu, bunlar Bukharin'i hain sayıyor, bre!

— ...evet, evet! Bilâhare gidip Hitler ve şürekasıyla teşrik-i mesai ediyorlar; **Anti-Komintern Paktı**'nı sanki o kurmamış, Japonya'yı İtalya'yı başına toplayan o değil!...

Elektrik tozlarının çıtırtıları arasından, Vâlâ'nın içini çektiği işitiliyor. Kurbanzade'ye 'takmış', kızdığı belli:

— ...vırt zırt uğramasa bâri, vaziyetimiz malûm: bin türlü kulp takarlar!

Sesi birden yükseldi: — ...yahu bu herif ihtiyarlamayacak mı? Yirmi sene önce neyse, yine o!...

Şoför 'Kılçık' Nâzım'ın, taksi şoförlerinden duyduğu haberi, doğruladı: ayın onikisinden itibaren, 'hususi' otomobiller seyrüseferden kaldırılacakmış; ayrıca, taksiler de kısıtlanıyor: bir gün plakası tek olanlar işe çıkarsa, bir gün çift olanlar çıkacak! Telefonu kapattı kapatıyor, en ürkütücü şeyi, şaka yollu söyledi:

— ...ha unutuyordum: Vekiller Heyeti kararını

vermiş, karartma tatbikatına geçiliyor; eli kulağındadır, tedarikli bulun: camlara koyu renk kâğıt, ampullere boya filân...

Ahmet Ziya, piposuna uzandı; kaşığıyla külünü boşaltıp, tütününü tazeliyor; aklını, **Vâlâ'nın** söylediklerinden alamıyordu; acaba aynı şeyi düşünüp durduğundan mı, Nâzım'ın şiiri bu defa onu bambaşka bir yerinden yakaladı, ondan mı:

«...Doktor Şefik Hüsnü, Nâzım'ı **Komintern**'e 'trotzkist' ve 'polis ajanı' diye gammazlıyor, bunun adı inkılâpçılık; Nâzım, nâhak yere otuz yıla mahkûm oluyor; bunun adı, hainlik! **Komintern**'in yeni efendileri, Hitler'le teşrik-i mesai ediyorlar; bunun adı, inkılâpçılık; Hitler'in, **Anti-Komintern Paktı**'nın kurucusu olduğunu, kimse hatırlatmıyor; hatırlatmanın adı, çünkü hainlik! Eğer diyalektik buysa, hay böyle diyalektiğin içine...»

Basbayağı yüksek sesle, kendi kendine konuştu: «— ...Hocayef haklıydı, daha o zaman hakikati görmüştü; bolşeviklerin çoğunda sosyalistlik, iktidar ihtirasından ibaret; mayaları 'büyük Rusyalı' bunların, esasta 'yeni çarlar', sosyalistliği ciddiye alanları, aralarından temizlemediler mi?...»

Hocayef, Resûl Hocayef, eski **ÇEKA**'cılardan, Sultan Galiyef'in 'mutemet' adamı. Mütareke'de Dersaadet'e gelip, **Mim Mim** gruplarıyla temasa geçmiş, 'rahmetli' Münif Sabri'yle bir müddet çalışmışlar; Neveser'i bile tanıyor; Sivas Kongresi'ne Mahmudof'la birlikte 'müşahit' gittiği rivayet edilir. Ufak tefek, üstü 'peşmürde', kösemsi bir Azerî: sivri çenesi dişsiz izlenimi uyandırıyor ama, yanlış, ağzı diş dolu; fare dişlerinden farksız, mini mini dişler: sivri ve keskin! Gözlerinin biri elâ, öteki iç midye yeşili: ikincisi kör!

Cigarasını, 'fakfon' tabakasından aldığı kâğıt ve tütünle, akla ziyan bir çabuklukta sarar; Sultan Galiyef'i, 'pantürkist sapmayla' suçlayan Stalin'e, atıp tutardı:

«— Galiyef ihanet etmedi, özüm ölüym, Cugaşvili ona ihanet etti; o 'panislavist' olmasaydı, Galiyef 'pantürkist' olur muydu?»

1923 yazı, galiba Haziran, kirazlar çiçek açmış;

Moskova Irmağı köpüre taşa, erimiş kar sularının sürüklediği ağaç dallarını taşıyor; göğün mavisi ağardı, güneşin sıcaklığı hissediliyor; Ahmet Ziya ve Doktor Melek, yakında Türkiye'ye dönecekler; Joseph Stalin, Bolşevik Partisi Merkez Komitesi ve Ulusal Bölge Sorumluları Dördüncü Konferansı'nda, düne kadar beraber çalıştığı Sultan Galiyef'i suçluyor:

«— ...o, Türkiye Büyükelçisini, Parti'nin Merkez Komitesi'ne tercih etmiştir.»

Şevket, İstanbul Ağırceza Mahkemesi'nde beraat ettikten bir zaman sonra, bir gün ona demişti ki: «— ...Komintern, hatt-ı hareketi, tarz-ı hareketi ve telkinleriyle, bütün mantığını ve rehberlik vasıflarını kaybetti. Ben daha İstanbul Tevkifhanesi'nin kapısından çıkarken, kararımı vermiştim: Anadolu'ya gidecek ve orada çalışacaktım».

Şevket, Anadolu İhtilâli'ne değil, yoğunlaştıkça faşizme dönüşen, tek parti diktasına 'çalışıyor'. Sultan Galiyef'i sürgün ettiler, öldü mü kaldı mı, bilen yok. Resûl Hocayef, kurşuna dizildi. Nâzım Hikmet, Çankırı Hapishanesi'ndedir, yıllarca yatacak: yirmi sekiz yıl, dile kolay!

«...ben, ticaret burjuvazisine sığınmışım; ne berbat bir kaderdir, bu? Münif'le ikimiz, Bohor Almaleh'in, Selânik'teki bodrum matbaasında, gözümüzü sosyalizme açtığımız zaman; böyle bir facialar vâdisine adım attığımızı, tasavvur edebilir miydik? Toyduk, cesurduk, atılgandık; Kautsky, kapitalizmin çoktan defterini dürmüştü; Lenin, beynelmilel bir cennet vaadediyordu; hayrettir, ölüler galerisinin ilk müşterileri, onun 'yoldaşları' oldu...»

Piposunun hızla büyüttüğü, tül mavisi duman ağacının altında, Elke'yi düşünerek, içinde kaybolduğu lâbirentten kurtulmayı deniyor. Elke, çocuk kokusu; tatil sevinçleri ve uçurtma heyecanı; 'Cennet Bahçesi'nde oturup, başbaşa, sonbahar mehtabını seyretmek; göğüslerinin, dudaklarından gitmeyen ılıklığı!

Melissa'da yarım bıraktığını, Elke'de tamamlamak arzusunda mıdır?

Fakat, o 'fikr-i sâbit': Nâzım, —Şevket'in aracı-

lığıyla görüştüğü— Şükrü Kaya'nın önerilerini kabul etseydi, aynı akıbete ihtimal uğramazdı. 'Olayı' anlattığında, Ahmet Ziya, 'ne mahiyetini kavrayabilmişti, ne ehemmiyetini': Parti'den atıldı, yine de tek durmuyor ya, 'rejim' şairi kazanmak istedi sanıyor; meselenin gerçek boyutlarını sonra, çok sonra farkedecektir: Atatürk'ün durumu 'ümitsiz', yönetimin kiminle hangi yönde süreceği, büyük 'istifham', Dahiliye Vekili'nin teşebbüsü, bu bilinmezliğin yarattığı gerilimle bağlantılı: Kemal Paşa'nın hayatından ümit kesildikçe, Mareşal'ın 'ağırlığı' artıyor; dayandığı güç ordu, telkinleri daha totaliter bir yönetimden yana, adayı İsmet Paşa! Oysa 'siviller' —yâni Bayar, Aras ve Şükrü Kaya— İnönü'nün Mustafa Kemal'le 'rabıtasını' kesmiştir, daha ılımlı, daha başlangıç ilkelerine sâdık, bir cumhuriyetçiliği savunuyorlar; belirlenmiş bir adayları yok, dayandıkları güç Dahiliye Vekâleti ve Emniyet-i Umumiye! Mareşal'e göre, bunlar 'solcu'; bunlara göre, Mareşal ve takımı 'Almancı ve faşist'!

Savaş bulutlarının, haldır haldır, ufukları kapladığı o yaz, inadına güzel bir yaz; insanlar, durmuş bir zaman parçasında, sanki ölümsüzlüğü yaşıyorlar. Gök sonsuz, denizi bitiremezsin, güneş pul pul dağılır; Florya'da büyük plaj safası, akla durgunluk veren mayolar; Moda Koyu'nda Kürek Müsabakaları, Galatasaray şampiyon; Suadiye Gazinosu, aysız gecelerin delifişek yıldızları altında, Acemaşirân titreşiyor; Boğaziçi'nde, esrarlı sevdaları taşıyan sandallar, Kanlıca'da mı yoksa Bebek'te mi, gözlerden 'nihan' olmuştur: Çengelköy'den son vapur kalktı, ışıldağı ok yılanı gibi atlaya atlaya, limandaki gemileri yokluyor; nerelerdense, ezilmiş yosun, vapur dumanı, rendelenmiş hıyar kokuları.

Nâzım'la Bomonti Bahçesi'nde, domuz yavrusu bira fıçılarını dağıtarak, buluşuyorlar; buluşmak isteyen o, Nişantaşı'ndan geliyormuş, İpek Film Stüdyosu'ndan: Ferdi Tayfur'la bir dublaj senaryosu üzerinde çalışmışlar. Alışılmış Nâzım değil, endişeli ve bedbin görünüyor; gözlerinin mavisi buğulu, kaşlarının arasında ünlem. İki masa ötedeki neşeli 'güruh' onu

tanıdı, belli de ediyorlar: âşinâ tebessümler, 'hayran' bakışları; dudakları kelebek boyalı, saçları zeytin siyahı bir kadın, kendini tutamadı; onlara duyuracak bir sesle, başladı şiir okumaya:

«— ...iniyor kayık
çıkıyor kayık
devrilen bir atın sırtından inip
şahlanan bir ata
biniyor kayık...»

Nâzım oralı olmadı, (başka zaman, ilgilenmez miydi?), birasının köpüklerini üfleyerek, diyor ki:

«— ...herkesle konuşulacak mevzu mu bu? Seninle ağabey kardeş gibiyiz, üstelik mesele, hareketle yakından alâkadar...»

O masadan, işveli bir kadın kahkahası, kanat çırpa çırpa havalanıyor. İster istemez, baktılar: o canım, dudakları kelebek boyalı olan, dikkati çekmek için aklına geleni yapıyor. Nâzım cıgara paketine davranmıştı:

«— ...gidip Şevket'i buldum, elimden başka ne gelir? Geçimim yazı yazmama, yazı yazmam Basın Birliği mi nedir, o karın ağrısına kaydolmama bağlı; kayıt için hüsn-ü hal kâğıdı istediler, Müdüriyet atlatıyor; tuttum Suat bey'e başvurdum, Vilâyet'teki Suat bey yahu, matbuata bakan, dedi ki: '— Nâzım bey, bu mesele Ankara'dan halledilecek, yoksa çok beklersiniz'; Ankara'ya bundan gidiyorum..»

Sustu, etraflarını bir anda büyülü bir pelerin gibi sarıveren, hanımeli kokusunun, nereden çıktığını araştırırcasına sağına soluna baktı; daha yorgun bir sesle dedi ki:

«— ...düşünebiliyor musun, Şevket çareyi Dahiliye Vekili'ne çıkmamda görüyor; Sökmensüer'i araya koydu, Şükrü Kaya'yla buluştuk; koyun can derdinde, kasap et; ben hüsn-ü hal kâğıdı kovalıyorum, o Mustafa Kemal sonrasının hesaplarına dalmış: Müşir'in Almancı faşistliğine karşı, bizim sol, onlarla tesanüt içinde olmalıymış; geniş **audience**'lı şairden sayılıyoruz ya, bana bundan dolayı ehemmiyet atfediyor...»

Nâzım Hikmet'in cevabı olumsuz: 'Ben şairim,

siyasetten anlamam' demiş, '...teklifinizi siyasetle iştigal eden dostlarıma götürürüm'. Ahmet Ziya'ya getirmiş oluyor; daha önce, Abidin Nesimi'yle konuşmuşlar, **'Yeni Yol'** dergisini çıkarmış olan, 'muharrir'; o da yanaşmıyor, Şükrü Kaya ile ilişki kurmak, tehlikeli; Ahmet Ziya yanaşacak mı? O akşam, Bomonti Bahçesi'nde, piposunun dumanlarını dişleriyle kese kese, müphem bir cevap vermişti:

«— ...hele bir düşüneyim!»

Ahmet Ziya, niye düşünecekti? Nâzım'ın yakıştırmış olabileceği üzere, 'ipe un sermek' niyetinden mi? Hayır, çok daha köklü sebeplerden. Son tutuklanışında (1930), içinde bir böcek peydahlanmıştı; o güne değin, tartışmaktan kesinlikle kaçındığı doğruları, kıtır kıtır kemiren bir kuşku böceği!

Neden? Terli eli, tokalaşırken avcunuzda vıcık vıcık yağ; bakışları firari, samimiyeti sahte bazı militanların; hemen her 'tevkifatta' Ayın-Pe'ye, Emniyet-i Umumiye'ye, Kısm-ı Siyasi'ye çalışan, 'ajanlar' çıkmasından mı? Yoksa 'yukarda' olup bitenlerin, kafasını, fena halde karıştırmasından mı? Türkiye'de 'hareket' zaten tenha, bu yetmezmiş gibi, beş ayrı hizbe bölündü: her hizip öbürünün 'hasm-ı bî-amanı'! 'Yukarda' Bolşevik Devrimi, 'beynelmilel hüviyetini' kaybedip, Ruslaşıyor; **Komintern'i** de Ruslaştırıyor: Stalin ve çevresinin, ardı ardına sahneye koyduğu, Moskova Davaları'nı nasıl açıklarsın? 1936'da Zinovyef, Kamenef, Smirnof; 1937'de Radek, Piyatakof, Serebriyakof, Sokolnikof, 'likide' edildiler. «Bre olacak şey midir bu?» 1920'ler Moskova'sında (şimşekli vodka kadehleri, bardakta köpüren kvass, muazzam 'kelle' şekerleri ve buharı tüten semaverler), **KUTV, Krasni Profesur** ve Sverdlof Üniversitesi öğrencilerinin, 'devrimin mühendisleri' diye başlarında gezdirdikleri, 'eski bolşevikler' değil mi bunlar? Nasıl oluyor da...

Ahmet Ziya, mükemmel Almancası, yeterli Rusçasıyla, Türkçede bulunmayan bazı kitapları 'hariçten celbedip' okuyabiliyordu. Okudukça endişeleri arttı, tereddütleri çoğaldı. Onuncu yıl affı (1933) onu 'hapishanecilikten' kurtarınca, bir süre 'ateş hattın-

dan' çekilmeyi uygun görmüş; Rusların 'nerede hata yaptıklarını, nazariyatta aramaya' karar vermişti: geceleri, yükselen voltaj elektrik tellerinde vın vın öter; karanlığın ipek kumaşı, sapır sapır dökülen yıldızlarla yırtılırken; elinde kırmızı kalem, aitını çize çize Hilferding, Kautsky, Plekhanof, Luxembourg okuyor; Troçkiy'in 'sürgünde' yayınladığı 'zehirli eleştirilerin' içinden, eğriyle doğruyu ayıklamaya uğraşıyordu.

Nâzım Hikmet ona başvurduğunda, bu 'hâlet-i ruhiye'deydi. Dahiliye Vekili, 'rejimi kurtarmak amacıyla, onun, Türk solcularına ulaştırdığı öneriler; gözüne, her taşının altından şeffaf solucanların, kirli sarı akreplerin, kör yılanların fırlayacağı; rutubetli, dipsiz ve loş, bir tuzak çukuru gibi gözükmüştü.

«...hâdisât görüşümü teyit etmiştir. Meselenin mahiyetini ve ehemmiyetini, o tarihte ihata edemediğim doğrudur. Harbiye Tevkifatı patlak verdiği zaman, alıştığımız 'tevkifatlardan' biri zannetmiştim; vakta ki Nâzım'ı bir gece misafir bulunduğu evden alıp, götürdüler...»

Çok iyi hatırlıyor, **Tauber und Kleist-UG**'nin 'yeni hârikâsı' **Blitz** jeneratörlerini, Keleşoğlu Ticaret A. Ş. namına incelemek maksadıyla, Almanya'ya gitmeye hazırlandığı günler. Gazetelerde doktorların Atatürk'e 'konsültasyon yaptığı' haberleri. Kış kıyamet. Diş sarısı bayat bir kar, yırtık bir örtü gibi, İstanbul'u kaplamış. Camları sırf buğu Maçka/Tünel tramvayından, Nişantaşı'nda indi; Valikonağı Caddesi'ndeki dairesinde Pirâye'yi (Nâzım'ın karısı) teselliye gidiyor: kadıncağız hasta, neye uğradığını şaşırmış haldedir; ona Nâzım'ın Ankara Merkez Komutanlığı Cezaevi'nden gönderdiği son mektubu okudu:

«...yazını görür görmez çocuk gibi ağladım. O kadar hiç, o kadar boş, manasız, öyle haksız yere senden uzağım, bu çileyi hiçbir suçum olmadığı halde öyle çekiyorum ki, zaman zaman sinirlerimin dizginini ele almasam, çıldıracağım. Korkma çıldırmam. En küçük bir hak ve adalet mefhumu, benim ne kadar suçsuz olduğumu ergeç anlamaya yetecektir: er, geç...»

Yetmiyor. Harbiye Askeri mahkemesi, 'askeri is-

yana teşvik' suçundan, Nâzım Hikmet'i onbeş yıl hapse mahkûm edecektir. 1938 ilkbaharı. Yaprakların taze yeşili, çiğ taneleriyle ışıklanıyor. Günler epeyce uzadı. Gece, radyonun büyülü kadranında, ibreyi hangi istasyona kaydırsan; konser alkışları, parazit tozları, kavgacı propaganda konuşmaları arasından, tüyler ürpertici haberler: İspanya'da Halk Cephesi/ **Frente Popular** yeniliyor; General Franco'nun zaferi kesinleşti; Sovyetler'de Bukharin, Rikof ve İyagoda, idam edildiler; Almanya ve Avusturya'da **Anschluss*** hazırlığı!

Pasaport işini savsaklıyorlar, Ahmet Ziya Ankara'ya uzandı, oradan halledecek; Nâzım'a uğramadan edemezdi: henüz Cebeci Cezaevi'ne nakledilmemiş, onu tellerin arkasından, kederli bir gülümsemeyle karşıladı; traş olmamıştı, yüzünde hafif bir sakalın, kızıl sarı gölgesi, demişti ki:

«— ...mesele, herhangi bir mahkûmiyet değil, Nâzım Hikmet'in imhasıdır. Bu bir çeşit Dreyfüs davası!...»

O gece, Şevket'le Karpiç'teydiler; önce, iki kadeh rakı; sonra, yemek: Borşç, Rus Salatası, Kiyevskiy, Kırmızı Şarap! Ahmet Ziya'nın gözlerinden Nâzım'ın yüzü, kulaklarından söyledikleri gitmiyor; sırasını düşürüp, Şevket Süreyya'ya aktaracak ama, bir süre Moskova Davaları'nı söyleşiyorlar: Stalin (Kod ismi Koba), 'bu kaba Gürcü', nereye varmak istiyor? Parti'nin 'Hârika Çocuğu' Bukharin'i, **GPU'** nun Şefi İyagoda'yı, kurşuna dizmek, ne demek? Ya daha önce tasfiye edilenler?

Ahmet Ziya diyor ki: «— ...Haricî Büro'ya uğramıştım, 'Laz' İsmail'i **Komintern'**e çağırmışlar, beni de götürdü: matruş, koca kulaklı bir adam, Yahudi Rusçasıyla sağa sola takılıyordu: Radek'miş, Türk 'yoldaşların' dağınıklığından şikâyet etmişti; sene 1921 mi 22 mi ne, yıldızının parladığı anlar...»

Şevket Süreyya, başka birşey saptamış; fısıltıya yakın bir sesle açıklıyor:

---

* İlhak

«— ...Zinovyef'in hakiki soyadı Soderbaum imiş, Kamenef'inki Rosenfeld; davaları esnasında öğrendim, sen bilir miydin? Güyâ işin âşinâsıyız...»

Sesini daha da alçalttı: «— ...Troçkiy'inki malûm, Bronstein; Koba, Yahudileri temizliyor olmasın?...»

Yemekten sonra onu, Yüksel Palas'a kadar götürmüştü. Gecenin tenhalığında, Ulus'tan Sıhhıye'ye yürüdüler. Yoğun bir ilkbahar sisi asfaltlara inmiş; sokak lâmbalarının ışıklı tesbihi, benek benek, uzaklaştıkça puslanıyor. 'Heyûlâ' bir kamyon geçti. Kunduralarının 'kabcıralı' sesi, soğukta irileşen, polis devriyeleri. Gardan bir lokomotifin, istim salıverdiğini işittiler. Ahmet Ziya, Nâzım'ın söylediklerini, ancak otelin kapısında ayrılırlarken, ona aktarabilecektir; yorumunu ise, ölüp ölesiye unutamayacak: biraz, içerdiği dehşet verici gerçeklerden; daha çok, hayıflanmasında sezdiği gizli suç ortaklığından:

«— ...Nâzım'ı Anadolu'ya kazanacaktık, olmadı: dik kafalılığıyla Vekil'i kızdırdı, Mareşal'la teşrik-i mesaiye sevketti: bence Şükrü Kaya bunu, yapsa yapsa, Atatürk sonrasını garantiye almak maksadıyla yapmıştır: askerlere yaranacak!»

Kuşkulu gözlerle iki yanına bakınıp, kulağına eğilerek, daha başka şeyler de söylüyor: diken gibi batıcı, kanatıcı şeyler bunlar; Ahmet Ziya'nın bildiği, Şevket Süreyya'nın onun bildiğini sanmadığı:

«— ...Nâzım hangi akla hizmet ediyor, anlayamadım? Şefik Hüsnü onu Parti'den ihraç etmedi mi? Komintern'e gammazlamış, neşriyatında aleyhinde bulunuyormuş, duyuyoruz; insan bu vaziyette iken...»

Ahmet Ziya, o gece otelde, 'mutadı hilâfına' içkiye devam etmişti; miğdesinde o 'muannit' bulantı, 'müstekreh' öğürme istidadı; durup durup yüksek sesle, yıllardır diline pelesenk ettiği, şeyleri tekrarlıyordu:

«...ne amansız bir körebe oynamaktayız bre, hem gözlerimiz bağlıdır, hem etraf zifiri karanlık; kimin kim olduğunu kestirebilmek, imkân harici...»

Mustafa Kemal'in ölümüyle belirecek, iktidar boşluğunun 'vüs'atini', ilk defa o gece farkediyor; o

boşluğu doldurmak isteyebileceklerin, çokluğunu da! İstanbul'da, gazetecilerden etrafa yayılan bir rivayet, bu açıdan bakınca, bambaşka bir önem kazanıyordu: 'Karabekir' Kâzım Paşa, Kuva-yı Milliye'nin Dahiliye Vekili Câmi bey, bir de Doktor Fuat Sabit; değişik zamanlarda, değişik sebeblerle; **Hachette Kitabevi**'nde buluşur, ayaküstü konuşurlarmış; mevzu, Atatürk'ün yerini kimin alabileceği; yâni, böyle deniyor: 'Karabekir' Kâzım Paşa, 'menkûp'; Câmi bey, solcu addedilir; Doktor Fuat Sabit, eski Teşkilât-ı Mahsusa'cı, eski **Mim Mim**'ci; Kafkasya'da bolşeviklerle ilk temasları sağlayan kişi! Paşa'ya ilişilmiyor, öbür ikisi tutuklanmışlar.

«...Kemal Paşcı, askeri siyaset sahnesinden uzakta tutmaya dikkat sarfetmiştir; heyhat, daha o ölüm döşeğinde iken, müdahale kendini gösteriyor; vâkıa suyun yüzü durgun; ahali anlamaz, lâkin kıran kırana bir mücadele, etrafı tahrip etmektedir: bu meyânda, tabii Nâzım'ı...»

Atatürk'ün ölümüne birkaç ay kala, bir darbe daha indiriliyor, can alıcı bir darbe: 'Donanmayı isyana teşvik' ittihamıyla, Deniz Harp Okulu'nda, önemli 'tevkifat' yapıldı; sanki sağa sola çarçabuk bulaşan çalı yangınıdır, çatır çatır 'dışarıya' atlıyor: Kemal Tahir, Doktor Hikmet, Hamdi Şâmilof tutuklandılar; onları, Nâzım izleyecekti: Ankara'dan getirilip, Silivri açıklarında demirli Erkin zırhlısının, bir hücresine kapatılmıştır.

Aylardan Temmuz. Florya, Suadiye ve Küçüksu Plajları'nda, 'ahali', denizin ve güneşin tadını çıkarıyor. Tarabya Koyu'na süzülen, suluboya beyazı yelkenli; Küçük Çamlıca'da, ortalığı velveleye veren Ağustos böcekleri; çalgılı kıyı kahvelerinde, Rumca şarkılar. Ahmet Ziya, Almanya'dan döner dönmez, o gümüş yansımalı kıza takılmış, evet: âdeta balık, cam kırığı gözleri, pırıl pırıl; su çıkışı, esmer teninde tuzlu damlalar, şimşek gibi çakıyor; adı Nadya, anası Rum, babası 'beyaz' Rusmuş; Tepebaşı'ndaki revünün balesinden; cinselliği bir girdap, Ahmet Ziya bir kapıldı mı, ne çığlık çığlığa yaklaşan harp kalıyor ortalıkta, ne sürüp giden 'Donanma Davası'.

Nâzım'la yeterince ilgilenemeyişi, yüreğinde 'ukdedir'; kendini asla affetmez, suçlar durur. Askeri Mahkeme'nin kararı, 30 Ağustos gününe denk getirilmişti; o, bir hafta kadar sonra öğrendi: Heybeliada'da sahil meyhanesi. Yumuşak beyaz peynir ve kavun. Kayık tabakta, üstüne buz kırılmış, müşküle salkımları; kadehte, 'Yeni Rakı'. Nadya'nın bıngıl bıngıl göğüsleri, sutyeninden taşmış. Hicran. Hicran. Hicran.

«...işlenilen suçun kasdındaki redaet ve ağırlık takdir-i şiddet sebebi addiyle, takdiren yirmi sene müddetle ağır hapis cezasıyla, cezalandırılmasına...»

«...içtima-ı ceraimin mevcudiyetine binaen, TCK' nun 77. ve 69. maddeleri hükümlerine tevfikan hükmedilen yirmi sene ağır hapis cezasına zammıyla yirmisekiz sene dört ay müddetle ağır hapis cezasıyla mahkûmiyetine ve müebbeden hidemat-ı ammeden mahrumiyetine...»

İşin tuhafı, Doktor Hikmet'in, Nâzım'ı bir müddet önce Parti'den ihraç eden hizipten sayılması; bu da gösteriyor ki, 'hâdise alelâde bir tevkifat olmayıp, şûmüllü bir temizlik hareketidir', dışarda kimseyi bırakmayacaklar. Ahmet Ziya hanidir, Keleşoğlu Şirketi'nde ticaretle meşgul, son birkaç yılı faaliyetten uzak geçirdi ya, yakayı sıyırıyor: bilinmez, ne kadar için! Doktor Şefik Hüsnü'nün takımından Hasan Âli (kod ismi Halim) ile "Eczacı' Vâsıf, dehşete kapılıp, —vaktiyle Sadrettin Celâl'in yaptığı gibi— Kısm-ı Siyasi'ye giderek, 'bundan böyle siyasetle iştigal etmeyeceklerini, beyan eylemişler': 'Eczacı' Vâsıf, 'alelacele' Kilis'e döndü, aslen oralıdır, eczane açmış diye duydular; Hasan Âli, Bâbıâli'de Rusça 'mütercimi', Remzi Kitabevi'ne kitaplar çeviriyor, Gorkiy'den, Zoşçenko'dan, vs.

Ahmet Ziya birden, elini alnına vurdu. Bâbıâli çağrışımı, ne yapacağını hatırlatmıştı. Yeğeni Doğan'a telefon etmeyecek mi? Hanidir unutup duruyor...

'Önümüzde insanlık için uzun acılı devirler olabilir!'

İSMET İNÖNÜ: «DIŞ POLİTİKAMIZDA DEĞİŞİKLİK OLMAMIŞTIR!..»

Cumhurbaşkanı, TBMM'deki mühim konuşmasında, 'Türkiye'nin dostluklarına ve ittifaklarına vefalı olduğunu' söyledi.

Ankara (AA bildiriyor) — Millî Şef İnönü, dün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptıkları konuşmada, Türkiye'nin dostluklarına ve ittifaklarına vefalı kalacağını beyan ederek, dış politikasının değişmediğini tebarüz ettirmişlerdir.

Millî Şef İnönü, konuşmalarına şöyle devam etmişlerdir: «Avrupa harbi, ondört aydanberi bütün şiddetiyle devam ediyor. Gösterdiği inkişaflar, feci hadiselerin Avrupa haricine de sirayet edecek bir Dünya Harbi şeklini almasını imkân dahilinde bulunduruyor. Son yılda birçok hür ve müstakil ülkeler, yabancıların istilâsına uğramıştır. Ancak Fransa'dan sonra İngiltere'ye tevcih olunan tecavüzlerin çetin bir mukavemet ile karşılaşmış olması, harbi yeni bir muhite nakletmiştir. Görünüşte bu devir uzun sürecek, insanların yoksulluğu ve acıları sürüp gidecektir. Bu üzücü ihtimaller önünde büyük acılar duymamak, medeniyetin gerileyişini hayıflanarak ve üzülerek belirtmemek mümkün değildir. Memleketimiz, zor zamanları istiklâl ve müdafaa davası içinde, yekpare bir varlık intibaı ile geçirdi. Hükümetin dış politikasında geçen yıldan beri bir değişiklik olmamıştır.

Son zamanlarda harp bazı dikkat çekici inkişaflar gösterdi. Rahatı ve saadeti bizim için çok önemli olan, güvenlik sahamızın içindeki dostumuz Yunanistan, çok yazık ki,

bugün harbe sürüklenmiş bulunuyor. Bu durumu müttefikimiz İngiltere Hükümeti ile müştereken inceleyip düşünmekteyiz. Umarım ki takip ettiğimiz politik prensipler, memleketimizi bugüne kadar harbin kötülüklerinden nasıl korumuşsa, yarının güvenliğine de öyle hizmet edecektir. Sovyet Rusya ile aramızda yirmi yıla yakın bir geçmişi olan güvenilir münasebetler; her ikimize de tahammülü zor buhranlar geçirttikten sonra, esas olan dostça hüviyetini tekrar elde etmiştir. Bunu memnunlukla tebarüz ettirmek isterim.' Önümüzde insanlık için uzun acılı devirler olabilir. Bu sırada hayati menfaatlarımıza karşı titizlikle ehemmiyet verirken, dostluklarımıza ve ittifaklarımıza da vefalı kalacağız. İngiltere'nin zor şartlar içindeki kahramanca mevcudiyet savaşı içinde bulunduğu zamanda, onunla münasebetlerimizin sağlam ve sarsılmaz olduğunu söylemek benim için borçtur.»

(1940)

Duvardaki eğri büğrü yazıyı, dağdağalı bir sarhoşluk gecesi, Galip yazmıştı: şu Galip, hani 'takipli' derler; Galip Çakır, hem aktör, hem şair: «Hayat yalan, ölümün gerçekliği çok daha şüpheli!» Ayna yansımış, çini mürekkebi, yeşil yeşil parlıyor. Parlamaz mı: avize, abajur, aplik, ne kadar ampul varsa, yakılmış; aşırı aydınlıktan, oda çatlayacak; ışığın basıncı duvarları yıkabilir; gündüzmüş geceymiş, hiç farketmiyor: Doğan Rumeli, çalışma havasına, ışık böyle çağlayınca girebiliyor da!

Çevresi pasaklı bir bohem dağınıklığı, yazının hemen altında, divana uzanmıştı: Kerim Sadi'nin 'binbir müşkiiâtla elde edebildiği', kitabını okuyor: **«Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Tarihi Maddecilik»**. Hep böyle sere serpe çalışır: aba terlikleri düşmüş, ayakları çıplak; üstünde yün fanilâsı, altında pijamasının donu; bir elinde pipo, öbüründe kırmızı kalem; ilginç bulduğu satırların, altını çize çize! Islık mıslık, çaldığı da oluyor.

Kapı tıkladı. Sofia'nın, civelek Rum Türkçesi:

— Küsük bey, sizi telefonda istiyorlar!

— Boşversene! Kimmiş? Söyledi mi?

— **Ohi!*** Bir zahmet, bakazaksiniz...

Demin, odasındaki 'paralel' telefon da çalmıştı; Doğan, kılını kıpırdatmadı; 'Çalışıyoruz, birader...' Pofurdayarak uzanıp, ahizeyi kulağına götürüyor:

— ...buyurun benim, ne istemiştiniz?

— Doğan, bana bir uğra: görüşeceğiz. Bir de emanetin olduğunu söylemiştim.

Ses bildik ses, çıkaramıyor; soracak oldu, cevap onu utandıracaktır:

---

* Hayır!

— Ayıptır bre, insan Dayısını tanımaz mı? Ben Ahmet Ziya, diyordum ki münasip bir vaktinde bana uğrarsan...

Doğan, suçlu olduğundan çok sevinçli, sözünü kesiyor: — ...uğrarım Dayı, uğramaz mıyım? Sen yalnız emret! Meselâ yarın, ha, öğleden sonra aylağım...

Hattın öteki ucunda, kısa bir tereddüt sessizliği: — Yo, yarın olmaz: meşgulüm! Yarından sonra desek, nasıl, saat iki sularında...

Gülerek ekliyor: — ...Şirket'in yerini unutmadın, inşallah?

Doğan mahçup, yerin dibine geçecekti: — ...aşkolsun Dayı, unutur muyum yahu? Bankalar Caddesi'nde Keleşoğlu Ticaret A.Ş. Elmasçıyan Hanı, İkinci kat!

Telefonu kapattı. Sevinçten içi içine sığmıyordu. Dayısı ne zaman arasa, böyle sevinir: çocukluğunun gökkuşağı cam bilyaları, çat çat birbirine vurarak, sanki saçılıyorlar: parıl parıl! Dayısıyla babası oldum olası geçinemez; zaten 'yok mesabesindeki münasebetleri', anneciğinin ölümünden sonra, tamamiyle kesildi. Halbuki Doğan, Dayısını ne kadar seviyor: o yıllarının iki aydınlık çehresinden birisi, (rahmetli) Mercimek Nine'yse; ötekisi, Ahmet Ziya bey! Gramofonun başına çöker, bıkıp usanmadan, saatlerce onunla uğraşırdı; taa Almanya'lardan taşıdığı gramofon, alâmet birşey; ayrıca opera aryaları, konçertolar, vs. Nefti Salon'un pencerelerinde, Marmara'nın sunturlu maviliği, yanıp sönüyor; Adalar'dan martı beyazı vapur kalkmış; ardında elmas tozu yakamozlar...

Okuduğu kitabı unutmuştu. Etrafı, şakır şakır ışık anaforu, çizgileri tepeden tırnağa gümüş, öylece dikiliyor: gözleri mutlu, dudakları gülümser: genç solcular çevresinde, Ahmet Ziya bey, bir 'efsanedir'; onunla konuşabilmek, bir 'mesele'; onun içindir ki, Dayısıyla her buluşması, Küllük'te, Nisuvaz'da 'hâdise' oluyor; o anlattıkça, Galip, Haydar, İrfan, Eşfak, ona başka, çok daha önemli biriymiş gibi bakıyorlar; Abidin, Nail, Suphi, içten içe bozuluyorlarsa

da dil uzatamıyorlar; uzatmak kolay mı, 'adam tarih'! Doğan Rumeli, yeni buluşmasını eşe dosta nasıl 'satacağını' tasarlıyordu; sevinmesi, kendi kendine sırıtması, ondan; ne konuşacaklarını, merak ediyor doğrusu: ister misin, **'Yeni Edebiyat'**ta yayınladığı makaleleri, okumuş olsun?

'Yeni Edebiyat', gazete boyu dergi, Neriman diye bir kız çıkarıyor; sanata çok meraklı, evini mi satmış ne, sermaye oradan diyorlar; yöneten Suat Derviş, ünlü kadın romancı, **'Ne Bir Ses, Ne Bir Nefes'** yazarı! Derginin çıkmış sayıları, odanın bir köşesinde atılıyorlar; yalnız onlar mı, **'Ses'**, **'Yeni Yol'**, **'Uyanış/Servetifünun'**; hatta Fransızca **'La Clarté'** ve **l'Europe'!** Şurda burda, 'matbuattan' kesip topladığı yazılarla, dosyalar; yayınlanması 'mutasavver' dergilerin, sayfa düzeni krokileri; ressam dostlarının hediye ettiği, desenler: Fethi'nin «Beşiktaş'ta Fırın»ı, Abidin'in ünlü «Eller»i, Haşmet'in «İşçi Portresi», vs...

Doğan'ın odası, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in, Cihangir'deki Terakki Apartmanı'nda, şaşırtıcı bir 'istisna'; daire, 'mutantan'; zamanında, evin hanımı Neveser Abdi tarafından, onun ince zevki ve özeniyle döşenmiş; Abdi bey'in evhama varan titizliği, aşırı kural düşkünlüğüyle, bugünlere ulaştırılmış; Mütareke yıllarının, ağır, göz kamaştırıcı, fazla teferruatlı, güzelliğini taşıyor; on yıldır **cubique** mobilyalar, ev döşemede kullanışlılık, ağır bastığından; bu eski debdebe, ne de olsa hantal, koyu, modası geçmiş! 'Kayıp' bir dünyanın hayali! Doğan'a sorarsan, 'müze'; kapısından giren, zaman tünelinin eşiğini aşmış gibidir; kaşla göz arasında, İstanbul'un Müttefik işgaline uğradığı, Şûra-yı Saltanat günlerine kayıyor; terasa çıkıp baksa, Dolmabahçe önünde demirlemiş, Müttefik Donanması'nı görecek!

Doğan, babasının mütehakkim titizliğine, edepsiz muhafazakârlığına, direnmişti; yüzüne karşı kafa tutup, zart zurt ederek mi; yo hayır, öyle yapmaz, tabiatına muhaliftir; 'hayat felsefesi', olayları alış tarzı, giyim kuşamı, eşi dostu, odasını kullanış biçimiyle! Kolay da olmadı bu. Çokluk Cumartesi geceleri, misafiri olan 'çocuklara', diyor ki:

«— ...benim odada düzen: düzensizlik! Vallahi beyler, evin geri tarafı öyle gıcır fıcır ovulmuş, temizlenmiş, yerli yerine yerleştirilmiştir ki, boğulur insan; biraz hava alabilsin diye, canını buraya dar atar. Halıcızade Abdi bey'in oğlu olmak ne demektir, bilir misiniz?...»

İçi tül, görkemli kadife perdeler; lâcivert kırmızı desenli, Sıvas ve Isparta halıları; bunların dışındaki herşey, odada onun 'boşvermişliğinin' elle tutulur kanıtı: iki divandan biri duvara bitişik, öbürü ona dik uzatılmış; her tarafta, derme çatma, yıkıldı yıkılacak, raflar; raflarda sürü sepet kitap: eski ve yeni harflerle; ciltli ciltsiz, Fransızca İngilizce: **Âşıkpaşazade Tarihi, Hikâye-i Dedem Korkut, Üç Tarz-ı Siyaset, l'Esprit des Lois, Taranta Babu'ya Mektuplar, Sosyete ve Teknik, Tarih-i Cevdet, İçtimaiyat, İslâm Medeniyeti Tarihi** vs...

Birden ağzında ekşi sular, miğdesinden mi? Karbonat almalı, hiç olmazsa Soda; yemeğin üzerine **Sulfasoudol** içmediğini hatırladı; ah ah, bunu hep yapıyor, nasıl da unutmuş: ülserli olduğu kesin, miğdesinde mi, oniki parmak bağırsağında mı, saptanamadı; o yüzden, gayet hafif yiyor: iki kalem pirzola, haşlanmış patates, biraz yeşillik; komposto ya da meyve salatası! Ülserle iş bitmiyor ki! Hayatını cehenneme çeviren, 'müzmin' sinüziti ne yapmalı? Böyle netâmeli havalarda, her taraf rutubet, burnunun iki yanına, kaşlarının arasına; 'yılankâvi' bir ağrı, sinsi sinsi sokuluyor: aspirin maspirin kâr etmez; gelsin burun damlaları **(Mitol, Rhineodine)**, okaliptus buğuları, türlü yakılar! Birkaç gün, üst üste öksürse, içinde bir kurt; annesinin tüberkülozdan gittiği malûm, hastalık ülkeyi kasıp kavuruyor, yılda kırk bin kişi ölüyormuş; 'ırsî' olduğuysa, şüphesiz; şimdi ister misin... Kimbilir kaç kere, bu evhamla, röntgen mütehassıslarına taşındı: önden arkadan, akciğer filmleri; gerçi birşey çıkmıyor, gölge mölge yok, belli olmaz ki...

Kapıyı açıp koridora seslenecektir:

— Sofia, bakar mısın?

Kabul Salonu'ndan hizmetçinin şuh sesi:

— **Mâlista,** küsük bey?
— ...bir şişe soda rica etsem...
— ...emredersiniz!

Hınzır, aşağıdan aldı, aldanmayacaksın, canı istediği vakit getirir: Sophia'nın adı hizmetçi; evin içinde, bir prenses, öyle hüküm sürüyor: menü'yü o hazırlar, aşçı Durmuş efendi'ye, talimatı o verir; misafirleri karşılayan o, telefonlara cevap veren o! nerden cesaret alıyor? Nerden olacak, Abdi bey'den; bir de tabii, câzibesinden: Allah için, alımlı kız; ufak tefek, boyu tam Abdi bey'e göre; kaşlı gözlü, çıtır pıtır, gazoz gibi fıkırdak; hırçın göğüsleri, oynak kalçaları, incecik beli; değme yosmalara taş çıkartır; düzgün dişlerinin, o çığlık çığlık parıldaması yok mu, Doğan'ın aklını 'resmen' başından alıyor; kaç gece rüyalarına girdi; kaç gece bir köşeye kıstırıp, öpüp okşamayı tasarladı; yapamıyorsa, babasıyla arasında 'hususi' bir münasebet olduğundan pirelendiği için; 'Bacaksız' Abdi bey'in 'zamparalığını' kim bilmez; ana kız Mizrahi'lerle sürüp giden macerası, sevgili annesi Neveser hanım'ın 'sebeb-i mevti' olmadı mı? Günahı boynuna, ortalıktan el ayak çekilince; babası Sofia'yı koynuna alıyor, yoksa bu kız, bu kadar cür'eti nereden bulur, bu kadar nasıl şımarır?

Doğan Rumeli'nin sorunu, cinsellik: yaşı otuzu geçmiş, kadın bilmez. Utangaç ve evhamlı, utangaçlığı Üniversite'de 'niyetlendiği' kızlara açılmasını engelliyor, evhamlılığı —hastalık kaparım korkusuyla— fahişelere yaklaşmasını! Kızları, geç bir kalem: burunlarıyla kitaplarını gagalayan, çirkin şeyler; zaten umursamıyor, çoğu gözlüklü, eciş bücüş; kimisi, fena halde taşralı; aklı fikri en kısa yoldan, bir koca bulmak! Onu asıl mahveden fahişeler, ama hangileri? Oksijen sarışını, köpek dişi altın, sesi rakıdan çatallaşmış, 'pavyon' kızları mı? Hadi ordan! Belirli bir seviyenin üstündeki, hafif buyurgan, eli ayağı düzgün, 'macera kadınları': hani siyah şapkasının tülü gece mavisi gözlerini perdelemiş, rujunun ıslak parlaklığı dişlerinin sedefine kıpkızıl yansıyor da; eldivenli parmaklarında şampanya kadehi, kristal! Böylesine henüz, sadece filmlerde rastladı; 'muhayyele-

sinde' yaşatıyor: o yüzden iki Fransız yıldızının, hiçbir filmini kaçırmaz; tekrar tekrar seyreder: biri Edwige Feuillère bunların - öbürü Viviane Romance!

Edwige Feuillère'i sinemadan önce, **Hachette'** deki yabancı dergilerden birinin kapağında görmüş, çarpılmıştı: makyajı yoğun, bakışları örtülü, vahim bir sarışın; dudaklarının kanlı damgasından, yanmamış bir cıgara, çenesine külhanice sarkıyor: **«Ben Bir Macera Kadınıyım»** filmindenmiş! Epeyce sonra onu, soğuk muşamba, biraz küf, epeyce izmarit kokan, Beyoğlu sinemalarından birinde (Majik'te mi?) **«Macera Kadını»** adıyla seyretmişti. Perdedeki her görünüşünde, erkekliği karıncalanıyor; dudakları kurumuş, şakaklarında bir zonklama, avuçlarında hain bir ter; utanmasa, 'otuzbir'e davranıp, haldır haldır boşalacak!

Viviane Romance'la **«Cebelitarık Casusu»** filminde karşılaştı; tesiri çok daha ani, müthiş: sevdalı bir İspanyol dansözünü oynuyordu; siyahı büyülü, karanlık ve muhteris, bir 'yeraltı' kadını; derinliklerinde alkol tozları uçuşan, kastanyetlerin şakırdadığı dumanlı bir ortamda, eteklerini savura savura dans ediyor: makyajı yoğun, bakışları örtülü, vahim bir esmer! Dudakları taşırılarak boyanmış, kirpikleri 'takma', pütür pütür rimelle ağırlaştırılmış: bakışlarını gölgelendiren, yoksa bu mu? Böyle 'esrarengiz' bir kadının, tek gecesi için, adam ölümü göze alır be!

Filmi, Türkçesinden görmüştü, harıl harıl, Fransızca kopyasının gösterildiği sinemayı aradı: onun sesini duyacak, kendi sesini! O gece oturup (nemli ayaz, karla karışık yağmur,) en mükemmel Fransızcasıyla, yıldıza mektup döktürüyor: nasıl müstesna bir yaratıkmış, kirpiklerini şöyle bir eğişi, şöyle yan bakışı; en soğuk erkeğe bile, kurtlar gibi uluyarak, nasıl duvarları yumruklatırmış; imzalı bir fotoğrafını, uzaktaki bu 'zavallı hayranına' göndermek lûtfunda bulunursa, onu nasıl 'ihya edermiş', vb...

Resimlerini toplamak fikri, galiba böyle doğmuştu; giderek, başlıca tutkusu oldu: Beyoğlu'nda bulabildiği, yerli yabancı, bütün sinema 'mecmualarını'

satın alıyor; elleri titreye titreye sayfaları karıştırıp, Edwige Feuillère'in, Viviane Romance'ın, resimlerini arıyor: bir resim bulabildi mi, dünyalar onun! Fotoğrafın özenle kesilmesi, özel albümün boş bir sayfasına, dikkatle yapıştırılması, 'şehevi' bir tören! Bu amaçla, piyasada satılan artist kartlarını da, bir bir elinden geçirmişti; bula bula, **«Cebelitarık Casusu»** filminden, Viviane Romance'ın bir 'pozunu' bulabildi; o da, renksiz; oysa onu renkliler cezbediyor: yıldızların 'makyajlarını' olanca renkleriyle seçebiliyor da, belki ondan!

Çünkü Doğan, boyasız kadını, kadından saymaz; mutlaka, ya boya sarışını olacak, ya boya esmeri! Onu en ziyade tahrik eden şey, yoğun makyaj. Saçlar boyanınca, mangal sarısına, piyano siyahına dönüyorlar; dökümlerinde bir ağırlık, savrulmalarında çıtırtılı kıvılcımlar, yaydıkları o şampuan kokusu! Ya dudaklar, ya gözler? Ağzın, ilkin —taşırılarak— ruj kalemiyle çevresi çizilecek, sonra içi (gelincik alı, çilek pembesi, vişneçürüğü) boyanacak! Gözler, yay düzenine sokulmuş boyalı kaşların altında, iki mıknatıs odağıdır: bakışları, ince göz farıyla uzak, kalın rimelle esrarlı... Zaten bu 'tablo', fondöten ve pudra zemini üzerine işlenmiş oluyor; şakaklara biraz allık, elmacık kemiklerini belirginleştirecek; rujun alına boyanmış, uzun (çok uzun) ve sivri (çok sivri) tırnaklar, büyüyü tamamlayacaktır. Elbette bu hayal, insanın burnunu düşüren parfüm buğularını dağıta dağıta yürüyor; ne yürümesi, yürür mü o; ipek tuvaletlere, pahalı kürklere sarınmış; yürümüyor, (müstağni, mütekebbir, mütehakkim) salınıyor.

Kapı mı tıkladı, ha, öyle ya:

— ...küsük bey, sodanızı alazaksiniz.

Sofia, önlüğü prostelâsı, iki yanağında gamzesi, şeytanı baştan çıkaran gülüşüyle; kapı aralığından, gümüş tepsiyi uzatıyor: tepside kristal tabak, tabakta kristal bardak, içinde hilâl limon, boncuk boncuk sodası.

— Teşekkür ederim, Sofia: miğdemi ekşitmişim de!

— Yok be küsük bey! Siz fazla effam yapıyorsunuz; ne eksimek ne baska sey...

Sofia, Doğan'ın kadın reçetesine uymuyor; şirin olması, aleyhine; ufak tefek olması, aleyhine; fıkırdak olması da! Üstelik süsü boyası az, dudaklarında nar çiçeği ruj, hepi topu o; öyleyse, rüzgârına düşer düşmez, içindeki yılanın başını kaldırması, niyedir? Sorun az mı kafasını kurcalamıştı, hele bir ara? Muhayyelesinin şahane kadınlarından bunca uzak, görgüsüz ve sathî Rum kızı, nasıl oluyor da onu etkileyebiliyor? Bir zaman çözemedi; nihayet bu yaz, terli, yapışkan gece, sıcaktan şehrin ışıkları hâreleniyor; o, terasa oturmuş, yine böyle soda istemişti; Sofia eğilip tepsiyi uzatınca, göğüslerinden dağılan sütlü buğu, yüzünü okşadı; burun deliklerinden, ciğerlerinin en uzak hücrelerine ulaştı: 'mesele' birden aydınlanıyor! Sofia'yı arzulamaktadır, çünkü etrafındaki, etten kemikten tek kadın, o: dişiliğini yapan unsurlar, hayalindeki kadınlarınki gibi soyut değil, somut: göğüslerinin kışkırtıcı diriliğini elleyebilir, ince beline sarılabilir, nar çiçeği dudaklarını ısırabilir (mi?).

Öbürlerine, gel de ulaş! İstediği kadar hayal gücünü zorlasın, **technicolor** güzelliklerini, kollarının arasına alamıyor; sarhoş edici soluklarını, kanlı dudaklarından içemiyor; okşaya okşaya, elektrikli saçlarından, gökkuşağı kıvılcımlar sıçratamıyor; yapabildiği, pek pek, albümün sayfalarını teker teker açıp, resimlerini uzun uzun seyrederek, bilinmez hangi 'uzak iklimde', ateşli aşk sahneleri tahayyül etmek!

Geçen yaz, Cennet Bahçesi'nde oturuyorlar; sarmaşıkların, sağlıklı yeşili; hoparlörde, Tino Rossi; bardaklarında, **créme Chantilly**'li çikolata; Galip Çakır, uzun deve boynunu uzatıp, ona demiştir ki:

«— ...sen bu kafayı değiştir, Hazret! Evet, mutlaka! Buud-u mücerrette yaşayamazsın, halbuki, öyle yaşıyorsun; yaşamak mı, yoksa zihnî spekülâsyon yapmak mı, orası meçhul ya, neyse! Sana ben mi anlatacağım, materyalizmin ayırdedici vasfı, herşeyi müşahassa irca etmesidir, hem de fevkalâde objektif olarak...»

Son cıgarasını yaktığı Bafra paketini, avcunda

buruşturup atıyor; ağzında burnunda duman düğümleri, sır ifşa edercesine diyor ki:

«— ...hayali tatminler, hangi seviyede olursa olsun, insanın sivri köşelerini törpüler; sonunda onu pasifleştirip, kapalı yaşamaya mecbur eder. Daha da bok tarafı, teşebbüs kaabiliyetini, tamamen imha ediyor; mağdem ki davaya angajesin, hiç değilse kendini angaje sayıyorsun...»

Doğan Rumeli, en gizli sırları açıklanmış gibi, şaşırmıştı; dayak yemişe döndü, Allah bilir kızmıştı da! «Hârikâ yahu! Adam ciğerimi okumuş!» ...Bilse ki hanidir içinde debelenip durduğu çetrefilliğe, 'nihai' cinsel çözümü, o; handiyse kutsallaştırdığı 'masturbasyon'da bulmuştur; acaba yargısı ne olurdu, daha mı ağır, daha mı hafif?

St-Benoit'nın ilk yılları, Orta iki'ye geçmiş; o yaz, Caddebostanı'ndalar: Halıcızade Abdi bey, 'leb-i derya' bir ev tuttu, ahşap, cumbalı, cihannümalı filân; Neveser hanım'a, Selânik'te, Hamzabey Cami-i şerifi civarındaki, evlerini hatırlatan bir eski zaman evi; çoluk çocuk taşınmışlar: Abdi bey, şehirde 'keyfemâ-yeşâ' sefahat yapabilmek için, hemen her yaz bu çareye başvuruyor; tabii Doğan memnun, bol bol deniz, arada balığa çıkmak, bazan yelken bazan kürek; gıcır yeni **NSU** bisikletine binip, Bağdat Caddesi'ndeki kızlara, akşam üstleri fiyaka yapıyor; fena mı? Tenleri güneşten yanmış, çıplak kolları yaldızlı, gözleri bıcır bıcır liseli kızlar, kolej öğrencileri, vs.

Sınıf arkadaşı Marius, iki sokak ötede oturmaz mıymış? «Şu işe bak be!» Samimiyetleri azdı, birdenbire ilerlettiler. Keratanın bilmediği yok, hayret! Git sor söylesin, semtin hangi kızı hangi oğlanın sevgilisidir, bisiklete kim en iyi biniyor, yüzmede birinci olan kim? Kızlardan söz açıldı mı, görmüş geçirmiş çapkınlar gibi, hafif müstehzi konuşması; Doğan'ı hem ürkütüyor, hem hoşuna gidiyor: yağlı boya mavisi bir ay, gökte unutulmuştur; sahildeki sandallardan, Rumca şarkılar işitiliyor; korulukta, bin yıllık ısrarlarıyla, gece böcekleri; onlar, Doğan ve Marius, kafa kafaya vermiş 'hayatın sırlarını' söyleşiyorlar.

«— ...Suzi'yle sevişiyoruz: bizim mağazada tez-

gâhtar, fevkalâde kız, memelerini görsen, sanki turunç: öpüştük bile!»

Doğan kulaklarına inanamamıştı, öpüşmüşler ha, vay canına! Öpüşmek şöyle dursun, henüz onun eli, herhangi bir kız eline değmedi. Marius Mitrani, Asmalımescit'te oturur, babası mefruşatçı, mağazaları Beyoğlu'nda, Lion'un iki adım ötesindedir: **Mitrani Mefruşat/Ameublement & Décoration/Depuis 1899!** Suzi, mağazanın gözbebeğiymiş, çevrede herkes ona tutkun, o kimseye yüz vermiyor: varsa Marius, yoksa Marius:

«— ...üç haftadır ayrıyız, üç mektup gönderdi, neler yazıyor, neler! Okumak mı isterdin, **hélas mon vieux,** okuyamam: şeref meselesi!»

Düşünceli düşünceli içini çekip, üstüne Fransızca basıyor:

«— ...une question d'honneur!»*

Başka bir gece, ateş böcekleri bulmuşlardı: taflandan taflana, büyülü ışık ipleri geriyorlar; yakalamaya uğraştıkları sırada, Marius, farkında olmaksızın; Doğan'ın sonraki yaşantısını belirleyecek, 'mâhût' açıklamasını yaptı:

«— ...sevişmek için, kız bulmak şart değil! Temiz bir **masturbation, ça suffit!**** Ne, bilmiyor musun, **c'est incroyable mon vieux,***** **masturbation'**u bacak kadar çocuklar bilir: önüne çıplak bir kadın resmi koy, elinle de...»

Doğan, hemen o gece, öğrendiğini denemiş; aradığı resmi bulamadığından, hayal gücünü kullanmıştı: nasıl olduysa, Marius'un sevgilisi Suzi'yle sevişiyorlar; felâket bir kız canım, bukleli saçlar, menekşe rengi gözler, Doğan'ın medhini Marius'dan duymuş, sevişmek arzu etmiş: 'alev alev dudaklarıyla' ağzına uzanıyor; göğüsleri, iki turunç, bir ara avuçlarına dolmasın mı? Yatağı 'batırdığı' için, sonuç Doğan'ı şaşırtmış; belirgin, doğru dürüst bir zevk

---

* Şeref meselesi!

** Yeter!

*** Buna inanılmaz, dostum!

alamadığı için, utandırmıştı; hatta içinde, sonraları büyüdükçe büyüyecek, o suçluluk duygusu!

Henüz onaltı yaşındadır. O erken sanıyor, Marius haklıymış: kurcalayınca, 'akranlarının', ne kadar önce bu 'illete' bulaştıklarını öğrendi: onüçünde mi, onikisinde mi, onbirinde mi? Korkmasına, ödleri kopuyor; hepsi ürkütücü, bir sürü rivayet: fazla 'otuzbir çekersen', vallahi mankafa olurmuşsun; veremden ölenlere ne demeli: bünyeyi zayıf düşürüyor, prevantoryum filân derken, yallah tahtalıköye; Suadiye'de bir oğlan, işi oyuna çevirmiş; üst üste, üst üste, sonunda 'kan getiriyor', felâket; bazı aileler, oğullarını yatırırken kollarını niye karyolaya bağlıyorlar, tabii bundan! Yüreklerine korku salan söylentileri, gözlerini açа açа, lâflarının yarısını yuta yuta, birbirlerine aktarıyorlar ya; kimsenin bildiğinden şaştığı, görülmemiş: 'suistimal' çocukların arasında, eski minval üzere, devam edip gidiyor.

Annesinin veremli olması, aynı hastalıktan ölmesi, Doğan'ı perişan ediyordu: az mı bunalıma düştü, az mı gerilim yaşadı: alışkanlığıyla korkusu, aralıksız çatışıyor; bir yanda 'yasak zevkler', öteyanda 'ölüm'; seç hadi, seçebilirsen! Zaman zaman, korkusuna yeniliyor, sunturlu yeminler, büyük tövbeler, 'günah albümlerini' ateşe atma niyetleri vs; zaman zaman, alışkanlığı baskın çıkıyor, boşver, öleceğin varsa ölürsün, canının çektiğini gençliğinde yaşayamazsan, ne zaman yaşayacaksın; arkasından tuvalette mi olur, yatak odasında mı, kütüphanede mi; kapıları sürgüleyip sürgüleyip...

Daha Caddebostanı yazında, deniz kenarında oturup; birlikte, Samanyolu'nun dağınık aydınlığını seyrederken; Marius, bir gece ona demişti ki:

«— ...kimseye kulak asma, **mon vieux!** Fransızca bir kitapta okudum, meşhur bir âlimin kitabıymış: çoğu zarar bunun, azı yarar...»

Bunu, feleğin çemberinden geçmiş, o yaşlı çapkın edasıyla; kelimelerin hakkını vere vere, iyice inanarak söylemişti; alışkanlığının 'müzminleşmesinde', söyledikleri, o yüzden mi gerekçe olmuştur; yıllar sonra bile Doğan çözebilmiş değil; çünkü cinsel ya-

şantısı, hâlâ —artık gizli bir şehvet âyinine çevirdiği— kendi başına sevişmelerden ibaret!

«...kendi başıma mı, hadi canım, o iki emsalsiz kadını, kim yok sayabilir?»

Foto Sabah'ın vitrininde, gözalıcı bir kadın portresi asılı durur, inanılmaz güzellikte bir kadın: ince yüzünün yarısı göz, nasıl mavi, krater gölleri yanında haltetmiş; boyalı saçları parıl parıl elişi siyahı, ensesinde topuz; kızıl tırnaklı parmakları, birer mekik; arasında ağızlığı, ucunda cıgarası! Önünden geçtikçe Doğan, bakamadan edemiyordu; her defasında, 'Ne kadın' diye düşünerek, '...acaba artist filân mı?' İçine doğmuş denilse yeri, evet Darülbedayi'de artist imiş, yeni tanınanlardan, ismi Seniha, Seniha Algül!*

Geçen sonbahar, Avrupa'da harp başlamıştı, yaz bitmek bilmiyor. **'Yeni Edebiyat'** çıkarılacak. Küllük kahvesi'nde, (çay, kahve, cıgara) akşamlara kadar 'tebliğ-i resmi'leri tartışıyorlar, harbin gidişatını: Polonya dayanır mı dayanmaz mı, Moskova/Berlin anlaşmasının mahiyeti nedir, Türkiye'yi hangi akıbet bekliyor? Cumartesi akşamı, aynı 'takım', Terakki Apartmanı'nda Doğan'ın odasındadır: Edebiyat Fakültesi'nin, yerden bitme kızları; bıyık meraklısı, favorili oğlanlar; genç birkaç şair, birkaç hikâyeci; ayrıca 'ressam' Eşfak, Haydar Su, İrfan vs.

Gecenin bir vaktinde, tiyatrodan çıkmış, Galip Çakır 'düştü': âdeti budur, odanın kapısını bir tekmede ardına kadar açıyor; deve gözleri baygın, ağır ağır ilerleyerek, Hamlet'in ünlü sözlerini, en aktör sesiyle tekrarlıyor:

«— ...to be or not to be, this is the question!»

Koluna varla yok arası, genç bir kadın asılmış; Galip onu - alkış kıyamet, kucağına bırakacak; aynı tiyatro sesi ve jestleriyle, diyecek ki:

«— ...al talihsiz prens, bu sana ilâhi gecenin armağanı: Seniha Algül, Darülbedayi'nin müstesna gülü: herkes buna âşık!...»

---

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi; «Yaraya Tuz Basmak», Bilgi Yayınevi

Doğan Rumeli, müthiş bir 'sukut-ı hayale' uğramıştı: Seniha Algül, portresindeki çizgileri, gerçekten taşıyordu. Renkleri de. Taşımadığı, o portrenin Doğan'ın muhayyelesinde yarattığı, 'seçkinlikler'. Sarhoşun biri, adamakıllı içmiş, sarmısak kokuyor; konuşması habıl hubul, dediğini anlamıyorsun, anlarsan beğenmiyorsun; Galip'le çirkin şakalar yapıyorlar; Doğan hakkında konuştukları belli, Seniha güyâ 'çaktırmadan', ona fikrini beyan ediyor:

«— ...nago regö, kışıklıya! Razbi çupmah libaga...»

Hani mahalle kızları, ağızlarında sakız, pencereden pencereye 'kuşdili' konuşurlar, aynen öyle: 'Bana göre yakışıklı' diyor, 'Biraz mahçup galiba!' Doğan'ın o dakika Seniha'dan sıtkı sıyrılmıştı: Haydar Su'yla Galip Çakır, bağıra çağıra, ötede şiir tartışıyorlar, 'Yahya Kemal dâhi midir, yoksa mürteci mi?'; içi gidiyor. Aralarına katılacak, kurtulamıyor ki: Seniha'nın ipe sapa gelmez dedikodularını dinlemeye mecbur; bir Cahide'dir tutturmuş; sonra iki Nevin'ler, Nevin Akkaya ve Nevin Seval, kimmiş bunlar efendim, kimmiş bu 'şıllıklar'? Niye önemli sayılıyorlarmış acaba? Ona doğru dürüst rol verseler, hepsinin pabucu çoktan dama atılırdı, ama vermezler; neden mi, ohooo, sen uyuyorsun oğlum, Muhsin'e dalkavukluk etmedin mi, rol mol hakgetire, baksana Cahit Saffet'e oğlan sapına kadar aktör, sahnede mızrak tutuyor...

Seniha Algül* Doğan'ın hayatına, gösterişli fakat kokusu itici, bir çiçek gibi girdi; barınamadı, girdiği hızla çıktı; o geceden sonra, hepi topu, bir kere buluştular: önce Petrograd, sonra Degüstasyon! Uğrayacağı yeni hayal kırıklıklarını sezebilse de, Doğan bu buluşmaya 'gizli' ümitlerle gidiyor, uzun uzun hazırlanarak; işin tuhafı, Seniha Algül'ün ilk anları, 'gizli' ümitlerini haklı çıkaracak izlenimini veriyor: kapıdan o ne giriş öyle, gözlerindeki yoğun göl maviliğine kirpiklerini simsiyah devirip, çevresini nasıl

---

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi; «Yaraya Tuz Basmak», Bilgi Yayınevi

süzüyor? Giyimi kuşamı 'dört dörtlük', makyajı 'kusursuz'. Yüksek topuklarının üzerinde sekerek, geldi oturdu. Oturmasıyla, çantasından yassı altın tabakasını çıkarması, bir oldu. Çakmağın alevini, Doğan'ın elini avuçlayarak, cigarasının ucuna yaklaştırıyor; dumanları, kışkırtıcı bir gülümsemeyle, yüzüne üflüyor. İnsan ne umar? Bal kıvamında bir sesle, demokrasileri bekleyen tehlikelerden söz etmesini mi? Canım hiç değilse, tiyatronun 'hayati' sorunlarını, dile getirmesini! Ne gezer! Onunkisi, sık sık mahalle ağzına kayıveren, delidolu bir gevezelik; serçe gibi, o daldan o dala konuyor; her konduğu dalda, Doğan'ı çileden çıkaran, 'münasebetsizlikler' ediyor.

Petrograd'dalar mı, (adı hanidir 'Ankara Pastahanesi'), camlardan Beyoğlu'nun nemli grisi içeriye sıvanmış; taze kesilmiş limon, haşlanmış sosis kokusu, bayat mırıltılar; 'beyaz' Rus garson kadın, sarışın bir hilâl, ortada dolaşıyor; masalarda, hergünkü suratlarından kurtulma savaşındaki, gündüz sarhoşları: sâbık Madrit Sefir-i kebiri İmâdettin bey; servetini Monte-Carlo'da yemiş bitirmiş, 'müsü' Arditi; iri yeşil gözleri dalgın, kalın kalın cigara içen orta yaşlı o 'madam' ki, kimisine göre zavallı bir 'şizoit' tir, kimisine göre tedavisi imkânsız bir kokain düşkünü; dip masayı ressamlar tutmuş, önlerinde boş kahve fincanları, tepeleme dolu küllükler!

Seniha Algül, hepsinin dikkatini üzerinde topladığından emin, bundan mağrur, ne diyor meselâ:

«— ...aa, senin moruk da yâni, ne şöhretmiş be! Vallahi şaştım! Beyoğlu'nun şırfıntıları, baba bellemişler: halis muhlis altın mağdeni! Böyle keskin zamparayı tarih yazmaz...»

Ya da, **coquette** umursamazlığıyla, korkunç bir ifşaat:

«— ...Galip'le sıkı fıkı mısın? Vazgeç, ağbisi! Benden sana abla nasihatidir, araya mesafe koy, neden mi, nedeni var mı ulan, adam komünist; vallahi, Vasfi bey ağzından kaçırdı, tiyatrodan atılacakmış...»

Olmadı mı şımarıp, yarı şaka yarı ciddi:

«— ...hey çok zenginmişsiniz siz, öyle diyorlar, bana bir etol alsana, çok heves ediyorum...»

Nihayet 'patladı': «— ...acıktım, aa vallahi acıktım: canım öylesine pastırmalı börek çekti ki, anlatamam; kalk, kalk dedim hadi, Degüstasyon'a gidelim: vakt-i kerahet geldi.»

Degüstasyon, suda rakı dumanı, fırçayla boyanmış garsonlar, alkol harıltısı. Akşamcıların mırmırı, masadan masaya, bira gibi köpürüp taşıyor. Seniha'yı, basbayağı 'nümayişle' karşıladılar: herkesi tanıyor, hepsiyle can ciğer kuzu sarması; camın önündeki masada, burnunu kadehine sarkıtmış oturan, Peyami Safa'yı bile güldürmeyi başardı.

Daha ayaktalar, masa bulunamamış; garsona öyle bir içki ısmarlıyor ki, yer yarılsın içine girsinler, daha iyi:

«— ...Yanaki, **elâ do!*** Rakı içeceğiz, Kulüp olacak, bekletme sakın! Çabuk tarafından pastırmalı börek, iyice kızarsın; sonra kalamar söyle, taratoru bol, sarmısaklı...»

Doğan'ın başı içkiyle hoş değilmiş, 'ülserine dokunurmuş', kim aldırır; sevimli bir zorbalıkla hem içiriyor, hem yediriyor. Söylediği her kelimenin, yaptığı her hareketin, aralarını ne kadar açtığını kestirebilse! Doğan Rumeli 'bohem' geçinir, 'kalender-meşrep'tir vesaire: hikâye bunlar, 'alafranga' konak terbiyesi almıştır o; salon 'adab-ı muaşeretini' annesinden, şehir 'adab-ı muaşeretini' babasından öğrenmiştir; Neveser hanım, Abdi bey, görgülü insanlar; ikisi de Avrupa görmüş, yabancı dil bilir, **schwester**'le büyütülmüş; görgü birikimlerini yegâne oğullarına aktarmayacaklar da, kime aktaracaklar? Bunun ne kadar böyle olduğunu, Doğan, Seniha Algül'le çıktığı gece anladı; kadını oracıkta bırakıp tabanları yağlamamak için, kendini güç tutuyor: ne kadınmış mübarek!

Nereye sığınacaktı? İster istemez, 'günah albümlerine'. Seniha Algül'ün mütecaviz seviyesizliğine, ne Viviane düşebilir, ne Edwige; onlar, en önüne

* Buraya gel!

geçilmez bayağılıklara, 'müstağni' davranışlarıyla 'asâlet', 'mânidar' konuşmalarıyla 'muhteva' katabiliyorlar; cinsellikleri, neredeyse 'entelektüel'; en azından, Doğan'ın hayalinde böyle. Kapısını sürgüleyip, ışıkları birer birer söndürerek; odasının duvarlarında saklayan ayna parıltısını, o esrarlı loşluğa çevirmeyegörsün; gizlediği yerden albümleri çıkarıp, çokluk divanın üzerinde, sayfaları çevirmeye koyuluyor. Seyrede seyrede, her fotoğraf onun içinde, bir aşk senaryosuna dönüşmüştür; gözü hangisine takılsa, tutkusal bir film başlayacak!...

Viviane'ın şu resmi, üf, üf, üf, (omuzları açık siyah tuvalet, astragan manto; ateş alı ruj, lâcivert rimel,) Seine kıyısında, son model bir **limousine**'in direksiyonuna kurulmuş; arkasında Vlaminck'in bütün bulutları, bambaşka bir Notre-Dame! Kaşla göz arasında Doğan, aaa, yanıbaşında peydahlanıyor; neden, nasıl, nereden, anlayabilene aşkolsun! O biner binmez limousine hareket etti: yumuşak, ağır, tumturaklı! Viviane Romance mı kullanıyor, kendi başına mı yürüyor, belirsiz. Montparnasse'da bir galeriye uğrayacaklarmış, Marc Chagall son tablolarını sergiliyormuş da! Hayır, gidemeyecekler: Saint-Michel Meydanı'nda, uzaktan yakına, bombardıman sirenleri: şehirde bir telâş, sanki mahşer günüdür: polis arabaları, megafonla ahaliyi sığınaklara çağırıyor; Ouartier Latin'in damarlarından, âdeta kanı çekildi, caddeler bomboş!

Onlar, canavar düdüklerinin hant hant öttüğü o kâbus tenhalığında, arabayı bir kenara çekip, sevişeceklerdir. Herkesin zevki kendine göre, onlarınki de böylesi. Ucundan kıyısından kaptırıp, kıvamlı öpüşmelere dolandılar; kaypak, biraz da yapışkan bir helezonu, döne döne iniyorlar sanki! Hayret! Paris kayboldu, ne sirenler kaldı, ne **limousine**! Aşağıda bir yerde, orası neresiyse (ne sihirdir ne keramet!), muhteşem bir yatak; kadın o dakika soyunmuş, Doğan'ın vücuduna, sarmaşıktan beter sarılıyor. Nasıl iç bayıltan, bir koku bu; nasıl, iri uçlarından incecik duman sızdıran, içi har har ateş göğüsler bunlar? Hadi, biraz daha gayret, biraz daha gay-

ret! Çok geçmeden, dişiliğinin karanlık, nemi sıcak, dipsiz bucaksız kuyusunda; Doğan'ın erkekliği kalın bir namlu gibi uzayacaktır: uçaksavarların çalışkanlığıyla, ılık bir sahlep tüküre tüküre!

...«**Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Tarihi Maddecilik**» divanda, yarısı içilmiş soda bardağı, sönmüş piposu, sehpada unutulmuştu. Işık anaforlarının, sağlı sollu tokatlarına rağmen, Doğan Rumeli, hayalindeki kadınlara takılmış, kurtulamıyordu: nefsi uyandı, erkekliğinde o karıncalanma; nabızları, iri iri, şakaklarında vuruyor; soluması çok farklı: daha hızlı, daha yüksek!

Daima böyle olmamış mıdır? Dışardan bir ayrıntı, (yaldızlanan kol tüyleri, yağlı kırmızı parlayan ruj, çivit mavisi kaşlar), yaşadığı gündelik gerçekle bağlantısını keser, onu, hayallerinin tutkulu cinselliğine sürükler; bu sürüklenişi, —direnmek istese de,— artık tutsağı olduğu 'günah albümlerinin' çıkarılmasıyla sonuçlanıyor; o resim, bu resim derken, hop, 'akla durgunluk veren' sevişme başlamıştır: ya Cebelitarık'ta, perdeleri eprimiş, lâvabosu kirli, somyası eğri büğrü bir otel odasında; o mağara karanlığı İspanyol dansözüyle, ağız ağızadır; ya da **Normandie** transatlantiğinin konforlu barında, yüksek iskemleye tünemiş **'Macera Kadını'** o sarışınının, dudaklarından sarkan yanmamış **Gauloise**'a ateş tutuyor: birazdan 'yüksek seviyede' bir söyleşiye dolaşacaklar; (Bakunin'in 'ferdî sosyalizmi' mi, Marx'ın 'içtimai sosyalizmi' mi?); geceyi kamaranın lüks banyosunda, sırf buğu, köpük ve parfüm, 'çılgınca öpüşerek' geçireceklerdir: kadın mı, soyulmuş muz mu, çıplak ve kokulu?

Doğan Rumeli, kendini, ışıkları söndürürken yakaladı. Çevirdiği her düğme, içinde yüzdüğü cıva aydınlığını, biraz daha karartıyor. Alıştığı ve beklediği suçortağı loşluk, fazla gecikmez: divanı şöyle böyle aydınlatan, duvardaki son ışık kalınca; gitti, kapıyı sürgüledi. Yazı masasının kilitli gözünden, albümlerini törenle çıkarıp, törenle önüne açtı; sağ eli, imdat koluna uzanırcasına, erkekliğine uzanmıştı.

Cilâlı dazlaklığı, parıl parıl göz kamaştıran, şair Celâl Sılay ('Napolyon' Celâl); topuz tıkızlığına sığamayıp taşarak, olanca şirretliğiyle bağırmış durmuştu:

«— ...ödlek herifler, ödlek! Kararmanın manası nedir? Beyoğlu'nu katledecekler.»

Yarıgece suları, Nisuvaz. Ufunetli sarı ışıklar, cam bölmenin arkasındaki şehvet pazarının, esnafını ve müşterisini, kendine yabancılaştırıyor: bıyıkları ayağa kalkmış, yeleği altın köstekli, lâcivert 'hacı ağa'; fötr şapka, yakası kürklü pardesü, ipek kaşkol ve taşgözlük, 'karaborsacı' tüccar; salyalı tebessümü kaygan, rezil elleri yumuşak, 'muhabbet tellâlı'; gerçekten var olup olmadıklarını, sık sık, el aynalarına davranıp kaygıyla araştıran fahişeler (soğuk platine, ılık sarışın, sıcak esmer); hızla kan kaybeden gecenin, olmadık yerlerinde buluşmaya doğru gizlice kayıyorlar. Ağır parfüm buğuları, alçaklarda geziniyor; aralıklarında limonlu vermuth, yaprak tütünü, anlaşılmaz karamela kokuları. Herkes yaşadığı anı, başkasıyla yaşamak üzere olduğunu, en pahalıya pazarlamak derdine düşmüş; kimsenin gazete haberlerine aldırdığı yok, Beyoğlu her geceki ihtişam ve sefaletini yaşıyor.

Gece Postası'nda, sekiz sütuna manşet: **«Yedibin sokak lâmbasının ampulleri söküldü. İstanbul'u, 'maskeli' 137 ampul aydınlatacak!»**. Gazetenin içkiden ıslanmış birinci sayfasında, 'Napolyon' Celâl'i çileden çıkaran tebliğ yer alıyor:

«...İcra Vekilleri Heyetince, aşağıdaki hususat, 15.11.1940 tarihinde, karar altına alınmıştır: 1 — 21. 11.1940 tarihinden itibaren, bilumum şehir ve kasabalarda; ayrıca tesbit olunacak nahiye merkezlerinde ve mıntıkalarda; hava taarruzlarına karşı ışıkların söndürülmesi ve kararmalı nizamnamesinin, umumi tenvirat ve iç ve dış ışıkları ve açıkta inşaat bahislerine taallûk eden maddeleriyle nakil vasıtalarına müteallik maddeleri mucibince; ve bu nizamnamede gösterilen usul dairesinde ışık söndürme ve kararma işine başlanacaktır...»

Doğan Rumeli'nin içi içine sığar mı? Önceleri

harp soyut ve uzak bir kavramdı, radyo haberi, gazete fotoğrafı, sinema filmi olarak, hergün biraz daha yakınlaştı ve somutlaştı; Hükümet'in aldığı kararlarla (benzin tasarrufu, karartma vs.) gündelik hayata giriyor. Karartılmış İstanbul ha? Tehlikeye, korkuya, heyecana açılan, büyük bir serüven kapısı! Işıklar söner sönmez, şehirde, kimbilir ne müthiş bir film yaşanacak? Daha şimdiden o, kendisini, gizli bir mukavemet örgütünün, ele avuca sığmaz militanı olarak görüyor; Dolmabahçe'deki saat kulesi, gecenin herhangi bir buçuğunu çaldı; ceplerinde işçileri 'düşmana' direnişe çağıran beyannameler; Gümüşsuyu'ndan Beşiktaş'a inmektedir: göğüs kafesinde yüreği, kanatlanmış uçacak; korkudan mı, gerilimden mi nedense, aralıksız çişi geliyor.

Şair, ressam, hikâyeci, oysa masada kim varsa, birbirine girmişti. Hepsi genç, hepsi iddialı, hepsi sarhoş. Bir dedikleri öbürünü tutmuyor, kimse kimseyi dinlemiyor:

«— ...Suavi, seninkine bak, seninkine: ulan ne memeler bunlar, ah, şişirtiyor mu dersin? İrfan bak, 'Büyük' Leylâ diyorum, memelerini...»

«— ...bırak şimdi Barbusse'ü, harp romanı dedin mi Remarque'ın üstüne kimse çıkamaz; Burhan yeni bir kitabını tercüme etmiş, **'İnsanları Sevecek-sin'**, oku da gör, ne roman!»

«— ...körsünüz beyler, evet! Önceki mecmuaların uğradığı akıbetten ders almamız lâzım: **'Uyanış'** battı, **'Küllük'** battı, **'İnsan'** battı, **'Yeni Yol'** battı... daha sayayım mı? **'Yeni Edebiyat'** da batacak, **'Yeni Ses'** de, nah şuraya yazıyorum!»

«— ...batsın oğlum, ne çıkar? **'Ses'**in kaçıncı çıkışı bu!»

«— ...boşversene, mecmualar batar, kavga devam eder!»

«— ...kavgaymış! Abidin burnunuza birer ip takmış, canının istediği yere sürüklüyor: adam Moskova'dan geldi beyim, kelleyi işletsenize biraz!»

«— ...ha ha hay! Kelleyi işleten biziz, faşizme yaltaklanan siz!»

«— ...ne, bana faşist mi diyorsun? Ne cür'et le?...»

«— ...ayıptır yahu! Etrafı rahatsız ediyoruz, sâkin olalım!»

«— ...Suavi, şu altın dişli deyyusu görüyor musun, seninkine göz koydu; bak bak bak, işaretleşiyorlar, galiba konyak ısmarlayacak...»

«— ...Remarque filan anlamam, dostum; hiç Barbusse okudun mu sen, Nâzım **'Le Feu'**yü okumuş, çarpılmış be!...»

Sesi en çok işitilen, 'Napolyon' Celâl; Abidin Dino'nun çevresinde oluşturduğu 'solcu' sanatçıları sevmediği belli; **'Hamle'**de, **'Ses'**te üst üste yayınladığı şiirlerle, 'inkılâpçı bir şöhret' olan Dinamo'ya katlanamıyor; Dinamo da dinamo hani, şair değil cehennem makinesi, sanki alev üretiyor; Nâzım'ın boş bıraktığı yeri doldurdu dolduracak; 'ondan iyidir, onu geçti' diyen mi ararsın, hele 'partili' geçinenlerin arasında!

Doğan Rumeli, o akşam üzeri Küllük'te İrfan'ın dediklerini hatırlamıştı; İrfan asabi, müfrit ve hırçındır; kalın merceklerinin ardında gözlerini büyüterek, çatal çatal sesiyle demişti ki:

«— ...Nâzım trotzkisttir, trotzkist! Parti'de **fraction** yaptı, işçi sınıfını tefrikaya düşürüyor; Parti buna müsaade eder mi? Sen bakma onu mahkûm etmelerine, ne de olsa paşazade, aslında kahraman yaratıyorlar; diledikleri gibi kontrol edebilecekleri, sahte bir kahraman! Dinamo öyle mi ya, bir kere köylü çocuğu, menşei proleter; ayrıca dört yıl yatmış...»

Doğan, oturduğu yerden, Dinamo'ya baktı: Hasan İzzettin, kızıl kumral biri; uzun burnu, toparlak kırmızı suratını, şak diye ikiye bölmüş; daha çok susuyor, oysa bir sürü dil bilirmiş! Yanında köfte dudakları fırlak, mor gözleri baygın, Suavi Koçer; karşısında, şirretliği tıknazlığının kısa ve kalın çizgilerini zorlayan, dazlağı parıltılı Celâl Sılay! Daha kimler yok ki! 'Deve' Galip Çakır,* 'ressam' Eşfak, İrfan, şair Haydar Su, vs, vs... Arada gözleri, tenhalaşan

---

* Bkz: «Bıçağın Ucu», Bilgi Yayınevi

masalardaki kızlardan birine dalıyor, en çok da jelâtin parlağı sarışınlığına taht gibi kurulmuş, üstü başı ışık bulaşığı, gözleri cıgara dumanı 'Büyük' Leylâ'ya: ne 'Büyük' Leylâ'dır, o; her gece aynı masada, tek başına oturur; avcunda ısıta ısıta, üç 'duble' konyak içer; 'karı' öyle yukardan bakıyor, o kadar müstağni davranıyor ki, hiçbiri yanaşamıyorlar; her gece, — nasıl oluyorsa son derece harc-ı âlem, yâni, altırıdişli, yâni ağzı kürdanlı, yâni parmağı zincirli, banknot tomarını pantolon cebinde taşıyan birtakım herifler, onu alıp götürüyor.

Nisuvaz'dan, iğne gibi batan, ince hızlı, bir yağmura çıkmışlardı. Saat, sabahın ikisi. Son tramvaylar geçmiş, duraklarda pinekleyen birkaç taksi uykuda; seyrüsefer olmadığından, yağmurun sesi, irileşerek yükseliyor. Köşebaşında, ıslak güğümü duman duman, sunturlu sahlepçi; camları buğulanmış tablasında, kestiği böreğe pudra şekeri serpen, gece börekçisi. 'Cadde-i Kebir', ıslak kaldırımların aynasına yansıyan renkli ışıklarıyla, ansızın belirmiş, ansızın kaybolacak, bir serap mıdır? Bursa Sokağı'ndan, müştereddit bir bekçi düdüğü çözülüyor.

Tam o sırada, 'Napolyon' Celâl, parmağını kahramanca uzatarak, gürleyecekti:

«— ...beyler, istikamet Petrograd, marş marş! Orası sabaha kadar açık!»

İyice ufalmış yaprak cıgarasını, dudaklarıyla tutuyordu; dişlerinin arasında, sanki bir lokma ateş taşıyor; Suavi Koçer, esrarkeş bir palto hayaleti, onun koluna girmiş; dünya bir yana, Baudelaire bir yana, Fransızca şiir okumaktadır:

«Paris change! Mais rien
dans ma mélancolie
n'a bougé...»

Doğan Rumeli, Petrograd'ın kapısında (Yeni adı 'Ankara') gruptan ayrılmıştı: miğdesi kötü, hırçın bir kedi yavrusu, içerden cıdarlarını tırmalıyor; 'fevkalâdeden' devirdiği o iki duble vodka/liman yok mu, onun marifeti; eve bir an evvel kapağı atıp, köpük köpük bir **Alka-Seltzer** içmeli!

Sabah Akademi'de derse yetişmeliymiş, 'ressam'

Eşfak da ona katıldı; kolkola, Taksim'e yürüdüler; yağmur, suratlarını kamçıladığından, başlarını eğmişlerdi; Eşfak'ın geniş alnı sırılsıklam, ışıklar değiştikçe cam gibi parlıyor; iyi çocuktur, içine kapalı derler, gösterişi sevmez, alçak gönüllü; Doğan Rumeli, İrfan'ın sinirli çıkışlarına (kışkırtma dese farkeder mi?) değinince, üstüne basa basa dedi ki:

«— ...hasta yahu! Muvazenesiz işte! Tek fikr-i sabiti, 'partili' olduğuna, herkesi inandırmak; bunun için de, ha bre atıyor! Halbuki gerçek 'partili', bunu belli etmeyen adamdır...»

«— ...ne kadar haklısın, Dayım meselâ!...»

«— ...bahsi hiç açmaz mı?»

«— ...katiyyen! Evvelâ çocuktum diyelim, aklı ermez farzediyor; peki, büyüdükten sonra? Mahkûmiyetini gazetelerde okuruz, eve gelir, sanki başkası: anneme nergisler getirmiş, dilinde şaka hazır...»

Caddebostanı'nda yazlıktaymışlar: kıvamlı ay ışığı, yapraklardan süzülerek, altın sarısı, kobalt mavisi, yaldızlı bir macun gibi sarkıyor; Neveser hanım, şezlonga uzanmış, yüzü gölgelerle dolu, endişe gölgeleri; hafifser görünerek, 'uğradığı felâkete dair' Ahmet Ziya'dan 'malûmat' sızdırmaya uğraşmaktadır; mümkün mü, uçları hafif dışarıya doğru dişlerini bembeyaz parıldatarak, o, delikanlı delikanlı güler; döndürüp dolaştırıp lâfı, ablasının iyi olmak bilmeyen hastalığına getirir: kocası olacak 'sefih' yeterince ilgilenmiyor ki; yalnız onunla mı 'bre', oğluyla da...

Doğan Rumeli, Ahmet Ziya'yı tapıyor. Aşırı hayranlığında, belki babasının annesini üzmesi etkili, belki oğlundan muhtaç olduğu şefkati esirgemesi, belki ikisi de; gerçek şu ki, aklı başına erer ermez, çocuk dayısına özeniyor: giyimine kuşamına, davranışlarına; tabii, solculuğuna da! O yıllar (1930'lar) Ahmet Ziya, 'kırmızı boyun atkısı rüzgârda', lâcivert **basque** beresini kulağına indirmiş; 'süed' eldivenli elleri, pantolon ceplerinde mi dolaşıyor; Doğan, iki eli kızıl kanda olsa Yüksekkaldırım'a düşüp, çenebaz Yahudi şapkacılarda bere aranacaktır: kırmızı boyun atkısı kolay, 'süed' eldiven kolay; Ahmet Ziya'nın Avrupa'dan getirdiği **basque** bere bulunamıyor! Sağlı-

ğına muzır olduğunu bile bile, pipoya alışması da, özdeşleşme hevesinden: elleri pantolonunun ceplerinde, piposu dişlerinin arasında, çevresini dumana boğarak; Cihangir'den Taksim'e çıkışını seyret, hınk demiş Ahmet Ziya'nın burnundan düşmüş!

Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey, istediği kadar İttihat ve Terakki'nin meşhur 'kalemşorlarından' geçinsin; Tanin'de, Şûra-yı Ümmet'de yayınladığı 'ateşîn' makalelerle övünsün, aldıran kim: Paris Jöntürklerinin Selânik'le irtibatını sağlamış da, 'Hürriyetin ilânına vesile teşkil etmiş' imiş; Meclis-i Meb'usan'da —Selânik, sonra Edirne meb'usu olarak— kürsüye çıktı mı, 'alimallah', ortalığı velveleye verirmiş; hikâye bunlar; oğlunun gözünde o, bücür, toz pudralı, ağır esanslı, tekgözlüğünün kalaylı diliyle sağı solu yalayan, bir salon züppesi; loş duvarları boncuk boncuk şehvet terlemiş, çarşafları sperm haritalı, randevu evlerinde; bacakları jiletle kazınmış, takma dişli yosmalarla sabahlayan, 'kart bir zampara'; vaktini gazete idarehanelerinde **(Yeni Sabah, Vatan, Birlik)**, Beyoğlu Pastahanelerinde (Lebon, Markiz, Viyana) çarçur eden, bir 'sosyete gevezesi'; Ahmet Ziya bey'le 'kaabil-i mukayase' mi?

Ahmet Ziya, başlıbaşına tarih: 1917'de, Berlin: Liebknecht ve Luksembourg'la 'spartakist'; 1919'da, Anadolu: Mustafa Kemal'le Kuva-yı Milliyeci; 1920'den itibaren, Moskova: **KUTV** öğrencisi, 'partili', **'ajit-prop'** uzmanı, 'profesyonel inkılâpçı'! Karısı Doktor Melek'le, su tozlarının uçuştuğu, dalgalı bir sonbahar gecesi; işaret ışıklarını yakmamış bir taka, onu Anadolu Kavağı'na bırakmış, yıl 1923; iki yıl **'bodpolye'** faaliyet, arkasından 1925, 1927, 1930 'tevkifatları'! Ahmet Ziya'nın adı anıldı mı, dostu düşmanı saygıyla başını eğer; **'Yeni Edebiyat'**a yazı yazmasının tartışıldığı sıra, Suat Derviş, Vakit Yurdu'ndaki odasında, Doğan'a ne demişti:

«— ...Ahmet Ziya'nın yeğeni olmak, takdir edersiniz ki, fevkalâde mühim bir mesuliyettir; ona lâyık yazılar yazmak isteyeceğinizden eminim.»

Birkaç gün sonra, 'Deve' Galip'le Köprü'den Karaköy'e geçiyorlar: denizi, bulutu, insanı bol bir ak-

şam üstü; densiz bir rüzgâr, vapur dumanlarını, gözlerine indiriyor; Doğan'ın ilk makaleleri incelenmiş, 'umumi intiba' müsbet; damdan düşercesine ona, yazılarını Ahmet Ziya bey'in nasıl 'kıymetlendirdiğini' sormasın mı? Doğan ne diyeceğini kestiremedi, birer kopyasını iletmişti ama, okuyup okumadığını dahi bilmiyor; bildiği 'siyasete atılmasına' taraftar olmadığı!

«— ...önemli olan» diye geçiştirmek istedi, «...okuyucuların beğenmesi!»

Galip Çakır, sesli sesli geğirip, karşı çıkıyor: «— ...yooo, bakma aksiyondan uzak durduğuna; Ahmet Ziya mühim adamdır, Hazret! Fiiliyatta olduğu kadar, nazariyatta da...»

Arkasından, bir 'hatırasını' nakledecektir:

«— ...söylemiş miydim, bir ara İspanya'ya gitmeye niyet ettim, **Brigade Internationale**'a iltihak edeceğim; bana 'Git, Ahmet Ziya'yla konuş' dediler, 'beynelmilel mevzuları en iyi bilen odur'; on dakika kadar, ayaküstü konuşmuştuk, beni caydırdı; bir sözünü hiç unutmam, demişti ki: 'aksiyon romantizmini aksiyonun kendisi zannetmek, düşülebilecek hataların azamisidir: İspanya'da film çevirmiyorlar, burada ne işe yaradın ki, İspanya'da yarayasın?'»

Ah işte, asıl mesele bu: dayısına mı kendisine mi belli olmasa da, Doğan Rumeli, 'bir işe yaradığını' kanıtlamak istiyor. En büyük 'hicranı', Ahmet Ziya'nın onu, bugün ulaşmış olduğu fikir ve aksiyon boyutları içinde almayıp; hâlâ Terakki Apartmanının havuzlu terasında oynadığı; ya da, Caddebostanı'ndaki yazlık evin verandasında, Jules Verne'in romanlarını, Pat ile Patachon'un komedilerini söyleştiği 'çocuk'la karıştırması! Çocuk da, ne çocuk ya? Rahatına düşkün, sağlığı eğreti, 'hayatın insafsız darbelerine karşı müdafaasız', bir 'muhallebi çocuğu.' Hele Neveser hanım'ın vefatından sonra, iyice 'himayekâr' davranıyor ki, Doğan'ı 'bütün ruhuyla isyana sevkeden' budur; telefonuna galiba o sebebten sevindi: elinde yazıları, yüzüne çat çat 'faşizmin muazzam bir belâ halinde ufukları sardığı, şu günlerde; şuur sahibi her münevver gibi, üzerine düşen vazife-

yi yüklenmeye hazır olduğunu' söyleyecek!

Aslında bu 'müphem ibâre', gün geçtikçe dayanılmaz hâle gelen, 'partiye girmek' arzusunu ifade ediyor. 'Partili' olmayan solcuyu, ciddiye almak mümkün mü? Hanidir onlarla haşır neşir, çoğu 'içeriye' düşmüş, hemen hepsi 'mimli', tecrübeleri küçümsenemez; gel gör ki, hangisi 'partilidir' hangisi basit 'sempatizan' anlaşılamıyor: nasıl da saklıyorlar? 'Parti' herkesin derin bir saygı, —daha çok korku— ile sözünü ettiği, gizli güç; 'heryerde hazır ve nâzır', şaşmaz mantığıyla herkesi denetleyip yargılayan, herzaman haklı! Doğan Rumeli dayısının 'partinin' ileri gelenlerinden olduğunu bilmiyor mu; onu 'tezkiye ediverse, mesele kalmayacak' ama, etmez; daha kötüsü, sosyoloji ya da tarih araştırmalarına yoğunlaşmasını yeğlediğini, hissettiriyor. Yeğeni, son buluşmalarından, bu yüzden buruk ayrılmadı mı: henüz ilkbahar, Balıkpazarı'nda diri kirazlar, avuç avuç mermi, durdukları yerde, kıpkızıl infilâk etmektedir; havada, tuzlu yeşil erik tadı; iriyarı bir güneş, Büyük ve Küçük Parmakkapı sokaklarının, yüzyıllık Bizans rutubetini emiyor.

Ahmet Ziya bey, epeyce bir süredir, iki sokağı karanlık avlusuyla birbirine bağlayan, Afrika Hanı'nda oturuyordu. Binci, Abdülhamid-i sâni Mabeyni'nden Ragıp Paşa'nın, o devirde Beyoğlu'nda inşa ettirdiği, üç büyük handan birisi; (öbür ikisi Anadolu ve Rumeli hanları) altı çarşı, üstü ikâmetgâh olarak tasarlanmış; sokak üstü, avlu içi, sıra sıra dükkân: terzi, berber, tuhafiye ve manifatura; bitişik iki ayakkabı mağazası, bir kırtasiyeci, kaçınılmaz kahve ocağı. Hangi kapısından avluya girilse, çevresi sırf kedi, tıkabasa çöp bidonları; yukarı katlardan bir radyonun (belki gramofon), salıverdiği yanlış Debussy; devrilen mukavva kutu gürültüleriyle, paldır küldür, çatıdan avluya dökülen güvercinler; arada çürümüş tahta, sinsi küf kokusu!

Öğleden sonra, Elmasçıyan Hanı'nda buluşacaklardı; aksilik bu ya, Doğan'ın Fakülte'de işi çıktı. Hoca'nın angaryası, derginin birinde gördüğü Fransızca araştırma, acele özetlenecek; Doğan Rumeli'den

daha derlitoplu, bunu kim kıvırabilir? Çaresiz, telefonla Şirket'i aradı, randevunun yerini ve saatini değiştirdiler; akşama doğru, evde buluşulacak, yâni Afrika Hanı'ndaki dairede; hem ona dayısı, bak kimi tanıtacakmış!

Günler kısaldı, sular yıldırım hızıyla kararıyor; kaşla göz arasında, bir bakıyorsun: şeftali tüyü, pembe ve mor bir duman, Beyoğlu'nu kuşatmış; pencereleri tek tek ışıklanan apartmanlar, alacakaranlıkta, yaldızlı yüzüyor. Doğan Rumeli, Afrika Hanı'nın cümle kapısından avluya girdiğinde, saatına baktı: beş buçuk, neyse gecikmemiş! Merdivenlerin dolambacında, soluk soluğa yükselirken; aklından, Ahmet Ziya'ya sormayı tasarladığı, soruları geçiriyordu:

«— ...idrakin temeli akıl, peki aklın hudutları ne? Aklımızla sonsuzu ihata edebilir miyiz; yoksa ihatamızın dışında kalan mı sonsuzdur?»

Ya da: «— ...diyalektik vetire, muhtevasında tezatları taşıdığına göre, hayatta —dolayısıyla sanatta— fertleri zaaflarından soyup münhasıran meziyetleriyle düşünmek, hakikate aykırı olmuyor mu?»

Dayısına olgunluğunu, düşüncelerinin derinliğini gösterecek, daha ne çetrefil sorular! Kapıyı o değil, hiç beklemediği birisi açınca, hepsini unutacaktır: boyluca, hardal sarışını, ince bir kadın; üstelik, ecnebi: siyah bir yağmurluk giymiş, elinde çantası, başında beresi; anlaşılan çıkmak üzereymiş, Doğan Rumeli'yi görünce gülümseyip, içeriye sesleniyor:

— ...herr Ziya, bitte!

Sonra Doğan'a veda etti: — **...auf wiedersehen!***

O, beklemediği kadın tesadüflerinde, mahçup kibar çocuğu tebessümüyle kızarır, olduğu yerde kilitlenmez mi; işte öyle oldu: bahar kokusuyla sarhoş, âsûde güzelliğine hayran, donakalmış; önünden çekilmeyi bir türlü akıl edemiyor; Elke'nin, sol elini uzatıp, kendine yol açması gerekti; merdivenlerin karanlık anaforunda kaybolduğu sırada, Doğan'ın, bu defa kulakları kıpkırmızı kesilmişti: kabalığının utancından!

---

* Hoşça kalın!

İçerden dayısının neşeli sesi: — Gel Doğan, buradayım: salonda!

Ahmet Ziya meşgul, halının üzerine yayılmış; elinde makas, önünde cetvel, pergel, yapıştırıcı kavanozu ve laciverdi siyaha dönük karton ruloları: çıplak ampullere, ışık geçirmez külâh; camlara, raptiyeyle tutturulacak, kör perde yapıyor: karartma donanımı! Yeğenini keyifle karşıladı; gerçi Doğan onu —annesinin vefatı öncesi ve sonrası hariç— hiç kaygılı ve düşünceli görmemişti; keyiflidir hep, keyfi çıtır çıtır, sıcak bir keyif: bulaşıcı, insanı hemen rahatlatan; ancak bu akşam üzeri, az önce rastladığı fraulein'ın etkisiyle mi nedir, o keyfin altında fazladan bir mutluluk seziliyor.

O mutlulukla gülümsedi, yüzü birden on yıl daha genç, sordu:

— Onu nasıl buldun Doğan? Dayının son numarasıdır.

— Nasıl mı buldum? Hârikâ! İnsanı alıp götürüyor: galiba Alman!

— Alman! Muvakkat hesabına başladım, hayrettir, daimileşme istidadı gösteriyor; onun teminat ihtiyacından mı, benim yorgunluğumdan mı, bilemem; beraberliğini arar oldum. Vallahilazim.

Piposuna uzandı. Kuşkulu kuşkulu soruyor:

— ...sahi beğendin mi?

— ...beğenmek de söz mü dayı, elim ayağım birbirine dolaştı, görünce; gerçi tercihim farklıdır, benim zevkime göre fazla sâde, süssüz boyasız...

— ...ha, o zaman sahnede göreceksin!

— ...sahnede mi? Artist mi yâni?

— ...şarkı söylüyor! İyi mi söylüyor, sorma; dokunaklı söylediği, muhakkak! Ben senin beğenmediğin hâlini seviyorum, ne dersin: başı dertte, üniversiteli kız hâli...

Piposunu yakıyordu, kibriti üflerken ilâve etti:

— ...hoş, gençsin sen, ne kızlarla gezmektesin kimbilir: Elke'ye gelinceye kadar ...Öyle mi?

— ...yok be dayı! Nerde bizde o talih!

Övünmeden de edemiyor: — ...bir aktrisle tanıştım: Allah için güzel kadın, resim fevkalâde, fakat

muhteva resme tekabül etmiyor: **mondaine** bir kadınla oluyor, alelâde bir mahalle kızıyla konuşuyorsun, katlanamadım!

Ahmet Ziya bu arada işini bitirmişti: ampul külâhlarını yanyana dizdi, perdeleri desteledi; üstünü başını silkeliyor; derken, insanın genzine bıçak gibi saplanan, keskin acı bağdem kokusu: yapıştırıcı kavanozundan mı?

— Kimmiş bu artist? Tanıyor muyuz?

— ...Seniha canım, Darülbedayi'den...

Ahmet Ziya gözlerini açmıştı: — ...ne diyorsun bre! Felâket kadınmış, işittiğim: başını derde sokmayasın, çocuk?

Ahmet Ziya'nın dairesi, geniş ve yüksek tutulmuş bir daire; süslü, üstelik: süsleri, eski 'sâkinlerinin, sahib-i tabiat olduklarını' belli ediyor; tavanlar meselâ, İtalyan modası, yağlı boya tablo; tombul tombul, güzellikleri kaşsız kirpiksiz, süzgün kadınlar; denizin hârelendiği bir palmiye sıcağında yelpazelenirken, dondurulmuş; rengi atmış gondol, artık çok eskilerde kalmış bir Venedik mehtabında, tam köprünün altından geçerken, yakalanmış; içinde, gözleri siyah kadife maskeli bir kadın, yapma benli bir saray çapkınıyla öpüşmek üzere: Casanova mı?

Doğan Rumeli, ne vakit dayısına gelse, bu tavan resimlerinin büyüsüne kapılır; her gelişinde onları, âdeta yeniden keşfediyor; belki de dairenin gelişi güzel döşenişiyle ters düştükleri için: salonun bir yanında, takım sayılamayacak dört ayrı koltuk; birkaç sehpa, bir masa, duvara mavuna gibi yanaştırılmış muazzam bir divan; öteki yanında yemek düzeni, yâni masa, büfe, iskemleler: Kapalıçarşı işi! Ahmet Ziya, gizli politikanın inanılmaz çarkı içinde fır dönerken, ev tutumu tutmamıştı; niye tutsun, 'istikrarlı bir hayatı' yok ki: iki ay Lâleli'de mi, Zeyrek'de mi, — tahtaları üflesen uçacak, yangına susamış ahşap bir evde, 'pansiyon' oturur; bir ay Sirkeci'de, üçüncü sınıf bir oteldedir; başka bir isimle, Mahmutpaşa'dan, Sultanhamamı'ndan 'mal tedarikine' gelmiş, taşra tüccarlarının 'sefaletini' paylaşır; altı ay zaten hapistedir, ya da gözaltında; bazan yurt dışına çıkmış:

Viyana, Bükreş, Moskova, Bakû! Ancak Keleşoğlu'nun Şirketi'ne Fen Müdür'ü olunca, adresi belli bir evde oturması 'zarureti' doğdu: o gün bugün, Afrika Hanı'nın dördüncü katındaki bu dairede yaşıyor; artık döşenmiş sayılır, neydi o ilk ayların perdesiz çıplaklığı?

— Gel Doğan, benim odaya geçelim; semaverde demli çay hazır, hem çayımızı içer, hem konuşuruz; zaten, vereceklerim de orada!

Çalışma odası, koridora çıkınca, hemen sağda; çift kanatlı kapıyla giriliyor; salona oranla adamakıllı derli toplu: üç duvarı, camlı kitap rafı; yazı masası, ceviz; koltukları, maroken, bir örnek; girer girmez eskimiş kitap, Pelikan mürekkebi, demli çay kokusu; çıplak duvarda, büyütülmüş fotoğraflar: 'Alaman' Ziya bey, 'refikası' Seher hanım; kızları, Neveser; ailenin artık yaşamayan üç 'rüknü', artık yok bir Selânik yaşantısından, kesilip aktarılmış; radyo masasında, **made in Germany** beş lâmbalı Körting radyosu!

Doğan Rumeli, dayısının çalışma odasına, daha önce hiç girmemişti; bu ilk girişi, ilk olduğundan mı ne, şaşırtıcı ve etkileyici; çayını yudumlarken, sağına bakıyor: kalın alman cildleri, yaldızlı gotik başlıklarıyla klâsikler: Marx, Engels, Plekhanov, Kautsky, vs; soluna bakıyor: **'Kurtuluş', 'Aydınlık', 'Orak/Çekiç'** cildleri, hatta **'Resimli Ay'**. Yazı masasının üzerinde, semavere komşu gündelik gazeteler, aralarında **'Yeni Ses'** ve **'Yeni Edebiyat'**; hem de, son sayıları! Doğan Rumeli'nin içi, o an ilkbahar; çıplak bir ağacın dalları, çiçeklerle donanıyor. Piposunu içebilse, ah içebilse! Deminden beri, ceketinin cebinde eliyle oynuyor; çıkarıp yaksa ya, yakamaz; dayısının yanında, pipo içmeye utanır: aile terbiyesinin sıkılığından mı, onu taklit ettiğinden mi; belki ikisinden de!

Ahmet Ziya diyor ki: — ... yazılarını muntazaman okuyorum. Ailede, bizim taraftan muharrir çıkmamıştır, babana çekmişsin: aynı asabî üslûp, aynı heyecanlı ifade; yalnız o, —hadi tabansız demeyeyim—, hayli ihtiyatlıydı; senin gözün kara, yazdıkların beğenilse gerek!

Doğan'ın ağzı kurumuştu: — ...beğeniyorlar, de-

di. Mühim olan, senin beğenmen dayı: yazmayı bir aksiyon olarak düşünüyorum, herkes elinden geleni yapmalı: faşizmi başka türlü durduramayız.

Ahmet Ziya, çay fincanını bıraktı; piposunu eline aldı; gülümseyip:

— ...ne o, dedi, taş bana mı?

— ...estağfirullah! Fakat sükûtunu izah edemediğim bir vâkıadır. Herkesin ağzında aynı sual: şartlar bu kadar ağırlaşırken, yılların Ahmet Ziya'sı niye susuyor? O Ahmet Ziya ki gözünü kırpmadan...

Ahmet Ziya değişik, biraz da hırçın bir sesle, sözünü kesti:

— Bırak şimdi Ahmet Ziya'yı bir tarafa, sen fiilen angaje misin, onu söyle!

— Angaje olmam icabederdi: Ahmet Ziya'nın yeğeniyim! Lâkin, belki sen istemediğin için, 'Parti' henüz beni bulmadı, sempatizan geçiniyoruz; mamafih Fakülte'de bir grup teşkil ettik, bir iki asistan, bazı talebeler: her türlü aksiyona âmâde bir vaziyette...

— Aksiyona âmâde öyle mi? Aksiyon lâfını ne dilinden düşürüyorsun, ne kaleminden; nedir tam anladığın, söylesene!

Doğan Rumeli, durakladı. Aksiyonu hep bir eylemler dizisi halinde, film gibi tasarladığını farketmişti; bildiri dağıtmak, gösteri yapmak, boykot, grev vs... Daha kötüsü, galiba bunları 'kurmuş', senaryolarında kendine baş roller ayırmış olması! Mahiyetini, manasını, doğru dürüst kurcalamamış! Ağzına ilk gelen tarifi yaptı:

— Aksiyon bir isbattır, dayı; bir manada, müceretten müşahhasa intikal!

— ...isbat mı, neyin isbatı?

— ...fertler vasıtasıyla, hareketin!

— ...gaye nedir, hareketin fertler vasıtasıyla isbatı mı, yoksa mevcut şartların değiştirilmesi mi? İkincisidir diye öğrenmiştik: hareket işçi sınıfının, aksiyon hareketin vasıtası; hareketi işçi sınıfının şuuru, onu objektif şartlar tayin eder; şu halde çıkış noktası aksiyon değildir, ondan başlayıp yukarı gidemezsin; yukardan, işçi sınıfından ona geleceksin: zaruretleri gözönünde tutarak!

— ...objektif şartlar nedir, faşizmin taa kendisi! Elimizi kolumuzu bağlayıp oturalım mı yâni? Faşizm tehlikesi aksiyonu zaruri kılmıyor mu?

Ahmet Ziya güldü: — ...oturmak mı? biz yirmi küsur senedir ayaktayız bre! Neticede münevverler arasında merak, işçiler arasında endişe mevzuuyuz; **Komintern** tahsisatı keseli, **KUTV** nesli birbirine düştü; faşizme karşı, kimi neyle birleştireceksin?

Piposundan bir nefes çekmişti, dumanları ağız dolusu salıveriyor:

— ...bir Alman komünistinin yerinde olmayı hiç düşündün mü sen? Düşün! Seni temerküz kampına sevkeden faşizmle, ona karşı cephe yapmanı emreden bolşevizm, el ele vermiş Avrupa'yı paylaşıyor.

Kalın bir sessizlik oldu. İstiklâl Caddesi'nden, Galatasaray'a uzakiaşan itfaiyenin telâşlı çanlarını işittiler. Masa abajurunun ışıklı dairesi, Ahmet Ziya'nın önündeki, Almanca cildin kapağını aydınlatmıştı: **«Die Internationale und SowjetRusland/Karl Kautsky/ 1925»**

Neden sonra o, kabahatlı bir sesle, yeğeninden çok kendisine:

— Bir yerde, diyor, bir hata işlendi: vahim bir hata!

Meraklı ve kaygılı, iki yanına soruyor: — ...ne zaman? Nerede?

Kül tablasına piposunu boşaltırken, dehşet verici bir hükme varacaktır:

— ...bu hatayı sosyalizm ödeyecek!

Doğan Rumeli, 'berhava' olmuştu: örnek edindiği, aksiyon susuzluğuna çare beklediği adam bu mu? Şimdiden ihtiyar, tehlikeli istifhamlar arasında kaybolmuş! İrfan belki haklı: yazın, Küllük'teler, Beyazıt Meydanı'na erimiş cam gibi güneş yığılmış; ortalık tenha, Fatih/Harbiye tramvayı, Vezneciler'e doğru makas değiştirdi. İrfan, dayısının 'muktesebatı' ile övünen Doğan'ın yüzüne karşı, çoktan erimiş şekerini hâlâ karıştırdığı çayı sonunda devirerek, bas bas bağırmıştı:

«— ...sen Ahmet Ziya'yı bir bok mu sanıyorsun? Hareketin mantığına uymuyor, işe yaramaz, bunlar

problem çözeceklerine problem çıkarırlar; halbuki Parti disiplini önde gelir, baksana Stalin'e, kimleri feda ediyor...»

Çaydan ıslanmış pantolonunun, paçalarını silkeleye silkeleye; müstehzi, eklemişti: — ...zaten herif, 'çekilmiş izzet-ü ikbal ile' hareket'ten: Bükreş, Viyana, Peşte, gününü gün etmeye bakıyor; onu rehber edinmekten vazgeç!»

Doğan Rumeli, Dayısını savunmuştu; oysa, şişe dibi gözlüklerinin ardında irileşen deli gözlerini, dikenli kirpi alınganlığını ne kadar sevmezse sevmesin; dayısının şu kötümser ve müstereddit hâli karşısında, İrfan'ın gerçeği söylemiş olabileceğini kabul ediyor; nasıl etmez, Ahmet Ziya bey, söyleşilerini yine, ona 'nazariyat sahasında derinleşmesini' tavsiyeye bağladı: şu cild cild kitabı görüyor muymuş, doktrinle ilgili kitapları; hareketin en kalburüstü adamlarından, hangisinin doğru dürüst okuduğunu sanıyor; hemen hiçbirisi, 'binaenaleyh' genç nesle, bu temel araştırmaları 'behemahal' gerçekleştirmek görevi düşüyor; Doğan onların, en çalışkanlarından biri olduğuna göre; hele çalışma sahasının iktisat, sosyoloji ve tarih olduğu göz önünde tutulursa...

Sustu. Onu dinlemediğini hissetti mi? Göze çarpmayan bir saatın tiktakları, sessizlikte irileşiyor. Ahmet Ziya, anlayışlı anlayışlı gülümsüyordu:

— 'Birer çay daha içer miyiz?' diye sordu.

— Ben içemem, dayı: bana dokunur; ayrıca peder malûm, gecikirsem hâdise yapıyor; kazık kadar herif olduk, dert anlatamıyoruz; bana vereceğini söylediğin şey neyse...

Ahmet Ziya bardağını semaverin musluğuna tutmuştu; duman duman, sıcak suyun akışına dalmış, dedi ki:

— Ha evet, Allah bilir geciktim: daha evvel vermem iktiza ederdi; dediğin gibi, 'kazık kadar oldun', hâlâ çocuk muamelesi yapmaktan vazgeçemiyoruz!

Semaverin musluğunu kapadı, ışığa tutup fincandaki çayın rengine baktı:

— ...rahmetli ablam, dedi, takdiri bana bırakmıştı; söyledikleri kelime-be-kelime hafızama nakşol-

muştur: 'Ne zaman muvafık görürsen, o zaman ver' demişti. Son seyahatimde, otelde oturmuş yazılarını okuyorum; ansızın, emaneti sahibine vermek zamanını geçirmek üzere olduğuma hükmettim.

Söz beklemediği bir mecraya dökülmüştü. Doğan Rumeli, onu belirli bir merakla dinliyor: annesiyle ilgili birşey olmalı ama, ne? Ahmet Ziya cebinden anahtarlığını çıkarmış, gözlerine biraz uzak tutarak, tek tek anahtarları elden geçiriyordu; aradığını bulunca, eğilip yazıhanenin sağ alt çekmecesini açtı; lâcivert deri cildine yaldızlı Nun harfi işlenmiş, kalın ve kilitli bir defter çıkardı; arkasından bir daha, bir daha, bir daha; hepsi aynı, yalnız renkleri değişik: nefti, vişnerengi, siyah vs. Doğan Rumeli'nin dudakları titriyor: annesinin hatıra defterlerini tanımıştı, çocukluğu boyunca onu elinde kalem, birşeyler yazarken gördüğü...

Dokuz yaşında mı? İlkokula gidiyor, üçüncü sınıfı 'pekiyi' dereceyle geçmiş, önümüzdeki yıl dördü okuyacak: Terakki Apartmanı'nın havuzlu terasında, gece; havuzda, kıpır kıpır yıldızlar, fıskıyenin mahçup şırıltısı; o, şezlonga yayılmış, 'Mektepli' dergisini okumaktadır; annesi, masanın başında, eli şakağında, önünde defteri, dalgın: demin yazıyordu; havai fişekler, Gülhane parkı üzerinde, inanılmaz imgelem çiçekleri olarak (haşhaş pembesi, çini mavi, maytap sarısı) pat pat açılmaya başlayınca, seyrine daldı: galiba 30 Ağustos, Zafer Bayramı kutlanıyor; babasından az evvel telefon, gecikecekmiş!

Ya da hayır, Caddebostanı'nda yazlıktaymışlar; öğle olmak üzere, Ağustos böcekleri, ışıltılı bir mağma gibi, ağaçlardan yerlere akıyor; cıvar köşkler, güneşin buğusu içinde, baygın; sıcaklık, denizin üzerinde titreşiyor. Doğan ve Marius, ikisi de mayolu, sahilde taş sektiriyorlar; Neveser hanım, pergolanın gölgesinde, defterine eğilmiş, harıl harıl yazıyor: güneş yansımalarından teni hafif yanmış, o kadar sağlıklı görünüyor ki, arada öksürmese, hasta olduğunu kimse anlayamaz!...

Doğan Rumeli, Neveser hanım'ı defterlerinden ayrı düşünemiyor. Ölümünden az önce, Yakacık'ta

ne vakit ziyaretine gitse, defterini, kalemini ve gözlüğünü (artık gözlük takıyordu); komodinin üstünde, ilâç şişelerinin, sürahinin ve bardağın yanıbaşında görmüştü. Sahi, ölümünden sonra, niye istemedi? 'Dünyasını kaybetmişti' de, ondan: o kadar dağılmış, öylesine yıkılmıştı ki, ne hatıra defterlerini düşünebiliyor, ne derslerini: sınıfta 'dönmesine' ramak kaldı! Şimdi 'zavallı' annesinin, teni handiyse saydam, parmakları ince ve uzun, o zarif elleriyle doldurduğu defterleri, dizlerinin üzerinde tutuyor: Neveser Abdi'nin bütün hayatını!

Ne diyor, dayısı: — ...tamamı onüç defterdir, onüçüncüsünü tamamlamak kısmet olmamış; son yazdıkları, vefatından üç gün evvelinin tarihini taşıyor; senin, babanın yaşama tarzına kapılacağın, korkularıyla dolu!

Göğüs geçirdi: — ...ablam, fevkalâde hassas bir kadındı, Doğan; okuyunca, bir menfaat izdivacının, mükemmel bir kızı nasıl mahvettiğini göreceksin...

Sesi birden kırılmıştı. Çayından bir yudum aldı. Şakaya vurup soruyor:

— ...eski harfleri okuyabiliyorsun ya?

— Evet! Okuyamasam da, sırf bunun için, öğrenmeye değmez mi?

— Değmez olur mu? Son Selânik neslinin dramı: hem kendilerini, hem devleti kurtaracaklarını zannedenler, nasıl perişan oldular?

Selânik hatıralarından Doğan'a 'gına gelmişti'. Suratını buruşturuyor. Bütün çocukluğu, bunları dinlemekle geçti. Ucunu Kâmil efendi bırakır, Mercimek Nine alır; âdeta kaybolmuş bir cenneti anlatıyorlar, bitmek bilmez! Öyle ki, ünlü Halıcızade Yalısı, camları güneşli limonluğundan, 'hususi' deniz banyosuna kadar, herşeyiyle belleğini kaplamış; içinde büyümüş olsa teferrüatını bu kadar öğrenebilir miydi, doğrusu şüpheli: koridorlarında, ürkek kuş telâşlarıyla cıvıldaşan, halayık kızlar; boy aynalarıyla donatılmış, 'kabul salonu'; salonun, 'belki yüz okka çeken', Bohemya kristali 'mutantan' avizesi; Hürriyet'te verilen muhteşem ziyafet; daha neler neler!

Bazı sarhoş gecelerinde, 'Bacaksız' Abdi bey kapıp koyvermiş, gözlerinin kalayıyla değdiği yerde yaldızlı izler bırakarak, 'devrin ricaliyle' ilişkilerini açıklamıştır: Berlin'de 'bir Ermeni kurşununa kurban giden', Sadrazam Tal'ât Paşa'yla 'ülfetini'; Mustafa Kemal'in, İzmir'deki 'Suikast Davasında' astırdığı, 'Maliyeci' Cavit bey'le 'âşinâlığını'; 'bilâhare' İtalyan tebaasına geçmiş Karasu efendi'yle 'muhabbetini', vs; efendim, 31 Mart Vak'asını müteakip, Hüseyin Cahit Dersaadet'ten firar ediyor, Viyana üzerinden Selânik'e gelmiş; orada, Abdi bey'in teklifiyle **Tanin**'i neşretmeye karar veriyorlar...

Doğan Rumeli, kucağında annesinin defterleri, Ahmet Ziya'nın bağırışıyla yerinden sıçradı: — Eyvah! Ajansı kaçıracağız!

Bir koşu başında bitip, radyoyu açtı: haberler henüz geçiyor, ciddi bir erkek sesi (yoksa tehditkâr mı?), 'ahval-i hâzıra dolayısıyla', İstanbul dahil altı vilâyette sıkıyönetim ilân edildiğini duyurmaktadır; parazit bol, ses kılçıkları, elektrik tozları, filân; öteki beş vilâyeti zarzor duyabiliyorlar: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Kocaeli ve Çanakkale!

İkisi de ayağa kalkmışlardı. Hiç beklemedikleri bir anda, onlara silâh çevrilmiş gibi, yarı hayret yarı kaygıyla bakıştılar. Ahmet Ziya, yeğeninin ona asla yakıştıramayacağı bir söz etti:

— ...Allah encâmımızı hayretsin!.

«...Sovyet Dışişleri Bakanı Molotof, 1940 Kasımı'nda, Berlin'e giderek, Şansölye Adolph Hitler ve Dışişleri Bakanı Von Ribbentrop'la, Sovyetler'in Üçlü Mihver Paktı'na katılması konusunda görüşmeler yapmış ve bu görüşmeler sırasında Boğazlar Meselesi de ele alınmıştı. Müzakerelerde Rusların Türkiye'den arazi ve Boğazlar'da gerçek ve fiilî garanti talepleri açıkça tesbit ediliyordu. Boğazlar üzerindeki Sovyet egemenliği, Bulgaristan aracılığıyla sağlanacaktı. Bu sebeble, Bulgaristan'la bir yardım anlaşması yapmak üzere, Rusların Uluslararası Tuna Komisyonu'ndaki delegesi Sobolef, Bulgar sınırına asker yığmış Türklere karşı, Bir Bulgar/Rus Yardım Andlaşması teklifinde bulundu; fakat Bulgaristan Kralı Boris, durumun değişmiş olduğu gerekçesiyle, Sovyet teklifini reddetti.

«...Bu sırada İngiltere Dışişleri Bakanı Eden Moskova'da idi. İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Sir Knatchbull - Hugessen de Rusya'ya çağrılmıştı. Alman basını, İngilizlerle Rusların Türkiye aleyhinde bir anlaşmaya vardıklarını yazıyordu. Bunun üzerine İngiltere Büyükelçisi, bu yayınları derhal yayınladı. Sovyet Büyükelçisi Vinogradof da, Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu'nu ziyaret ederek, Ankara'nın dürüst tutumundan çok memnun olan Sovyet Hükümeti'nin, savaştan sonra Oniki Ada'nın Türkiye'ye verilmesi düşüncesini Eden'e aşılamaya çalıştığını bildirdi...»

Feridun Cemal Erkin
«Türk/Sovyet İlişkileri»

Ahmet Ziya, köşedeki dükkânın saçağına sinmiş, pis pis cıgara içen gölgeyi, önce o sanmıştı: Ankara treninde rastladığı adam, kısa, kalın ve yassı kılığı çapaçul, kafası Alman traşlı, sıralı sırasız, esneyen! Arkasına takılınca, kuşkusu kesinleşiyor; o gün bugündür, ense kökünden eksilmiyor ya, başkası olamaz: Akşam karanlığı, Şirket'ten Taksim'e çıkacak; aaa, taksinin camında, ağzı bir karış açık esneyen suratı; sabaha karşı, Elke'yi Emperyal Oteli'ne bırakmış, eve dönüyor; Afrika Hanı'nın avlusunda, bacakları kısa büstü uzun, tıkız ve tıknaz gövdesi; **Parisienne**'in (Hatay), Petrograd'ın (Ankara) yağmurlu camlarında, belirli aralıklarla, kös kös, görünüp kaybolur; gecenin bir vakti, Nisuvaz'da 'Sarı' Mustafa, ya da 'Boz' Ahmet'le oturup iki çift lâf edecek olsa, o çoktan dirseklerini en yakın masaya dayamış, kafasını topuz gibi avuçlarının arasına almıştır.

Ahmet Ziya'yı sinirlendiren, tekrar 'tâkip altında' olması mı; hayır, buna alışık; hanidir faaliyetten uzak durduğu halde, izlenmesi yok mu, ona tutuluyor:

«...ayrıca bu münasebetsiz, Kısm-ı Siyasi'nin 'taharrilerine' benzemez!»

Karartma başlayalı âdet edinmişti: her gece Elke'yi Londra Bar'dan alıp, Emperyal Oteli'ne götürüyor. Yalnız başına gidemez mi? İki adımlık yol! Senelerdir 'bu hayatı' yaşadığına göre, tecrübesiz sayılmaz. Pek pek, barın 'fedaisi' Feriköy'lü Mıstık'ı yanına verirler, tamam! Olmuyor ama, Ahmet Ziya tedirgin, gitse bir türlü (Gereğinden fazla sahip çıkmıyor mu?), gitmese bir türlü (Yabancı bir kız, gecenin iti köpeği ya başına bir iş açarsa?). Akşam, rakı kadehini dudağına dokundurduğu an başlayan tereddüt, 'kadehler tevâli ettikçe' yoğunlaşacak; ancak, geceyarısına ulaştığı karar, hiç değişmeyecektir: bu

uçurum karanlığında, Elke'yi kaderine terkedemez; iyisi mi, bir an evvel kalkıp...

Uçurum karanlığı, hem de dipsiz; keskin ışık çizgileri silinir silinmez, 'maddenin selâbeti kayboldu'; apartmanın eşiğinden adımını, meçhullerle dolu bir uzay boşluğuna atıyorsun; çevrende uçuşan uzak yakın mavi benekler, meteorlar mı; yoksa, elektrik fenerlerini maskelemiş, bin yıllık Bizans fahişeleri mi? Hayret, geceleyin dikeyliği yataylığı ışıklar belirlermiş, onlar olmayınca, istikamet duygusu korunamıyor: neresi burası, Rumeli Hanı'nın karşısı mı, Bursa Sokağı'nın girişi mi; duvarı boşluktan ayıran nedir, sokağa sapıyorum diye, şangır şungur, vitrin camlarına yüklenilmez mi; sokak aralarında, el yordamıyla, 'nâmevcut' duvarlar aranmaz mı? Alışkanlıkların ve sezgilerin güdümü, bu ortamda anlamı ve önemi çoğalan sesler, insanı yönlendirmese; rayların üzerinde gezinmek, Taksim diye Tünel'e, Tünel diye Taksim'e yürümek işten değil! Bereket tramvaylar bildik vınıltıları, arşelerinden dökülen nar tanesi şerareleriyle, gecenin krallığını kimseye vermiyorlar; otomobillerse, heybetleri karanlıkta erimiş, lâcivert gözleri kör, ağır kanlı ejderhalar ki, temkinli hırıltılarıyla yayaları ürkütürler. Burası Beyoğlu mu? Ne Beyoğlu'su? Hürriyet'te, Mütareke'de, Cumhuriyet'te; hiç böyle Beyoğlu oldu mu?

Adam arkasında mı diye, yan gözle baktı; cıgarasının ateşini gördü, demek geliyor: boyu uzamış mı ne, yapısı incelmiş; başka biri olmasın bu, belki tâkip mâkip etmiyor! Eski 'numaradır', emin olmak için, Ağacamii'nde fırt! kaldırım değiştirdi; o da değiştirecek mi bakalım, değiştirirse tamam, değiştirmezse endişe yersiz! Değiştirmiyor, mavi bir el feneri öbeğini bir menekşe demeti gibi dağıtarak, Alkazar Sineması'na doğru süzüldüğü, hayal meyal seçildi; çünkü karanlığı, linyit ve kurum kokulu, soluması ağır pus bastırmış; harıl harıl, damlardan caddeye boşalmaktadır; arada, insanın çıplak etine dikiş iğnesi gibi saplanan, dik ve sivri, yağmur damlaları; Abonoz Sokağı'nın köşesinde, camiyi olduğu gibi sırtına almış, avuçlarına hohlayan, kirli beyaz sah-

lepçi; çevresinde cıgara ateşleriyle suratları yangın kızılı, bıyıkları tutuşmuş, kerhane hovardaları: ayak takımı be!

Saray Sineması'nı geçtiği sırada, yanıbaşında peydahlanınca; Ahmet Ziya, adamı hafife aldığını düşünecekti; göz ucuyla süzdü, siyah muşambalı, sarışın, enikonu yakışıklı biri bu, yâni bir başkası! Yanaşıyor da: sokuldu, sokuldu, işte yanyana yürüyorlar; belirgin bir Rus aksanıyla, nihayet dedi ki:

— Akşamlar hayrolsun, Nejat bey! Boğaz balık kaynıyormuş, öyle mi?

Ahmet Ziya eski, çok eski bir refleksle cevap verdi; verir vermez pişman oldu:

— ...istavrit diyorlar, yarın gece çıkacaktım!

— ...Cevahir bey de arzu ediyor: Çengelköy'de sizе iltihak edecektir.

— ...herzamanki saatte ve yerde?

— ...herzamanki saatte ve yerde!

Bir dakika sürdü mü? Yok canım, yarım dakika, belki! Şark Sineması'nın önünde, çoktan ayrılmışlardı; Ahmet Ziya burnunun doğrusuna, Galatasaray'a yürüyor; öbürü Melek Sineması'nın sokağı'na saptı: daldığı mağara karanlığından, yüksek topuklu ayak sesleri, sarhoş kadın gülüşmeleri; adamakıllı lâcivert bir de polis!

Ahmet Ziya, bembeyaz ağaran dişleriyle güleрek, kendi kendine dedi ki:

«— ...vay 'pedersûhte'! Bir ay olsun bekleyemedi, acelesi neymiş?»

Mirseyit Kurbanzade (kod ismi Cevahir, bazan Muratof), Ahmet Ziya'ya (kod ismi Nejat) âcil bir randevu vermişti. Gel de eski randevuları hatırlama: 1925 kışı, 'Akaretler Kongresi'ni toplayacaklar; Kitaygorodskiy'le Kurbanzade, **Komintern**'den 'delegat' gelmiş, Ahmet Ziya'yla görüşecek; Çengelköy'ün az açığında, balığa çıkmış iki sandal, işitme mesafesinde demirlidir; birinde o ikisi, birinde Ahmet Ziya ve Sadrettin Celâl: sesler yükseltilmeden konuşuluyor. Soğuğun, zar gibi suratlarına yapıştığı, ıslak gece. 'İnbisat', Çengelköy iskelesinden kalktı; projektörü, suyu yorgan gibi kaplamış yağlı sise saplanıyor: bir düdük, bir düdük daha!

«...hey Rabbim! 'Komitacılık' kanımıza fena işlemiş, herif seneler evvelinden bir parola söyleyince, 'balıklama' atladık; nerede kaldı, bir müddet 'alargada' durup, 'mizan yapma' kararları? Kurbanzade'dir bu, rastgele biri mi, başımızı Allah bilir ne türlü bir belâya saracak? Ahmet Ziya bey oğlum, beğendin mi yediğin haltı?...»

Birden durdu, yüksek sesle: — ...gitmem bre! dedi. Mecbur muyum, yâni? Öküz öldü, ortaklık ayrıldı: **oppozitsiya** addedip, benden **kritika** isterler mi?

Sesinden irkilip, işiten oldu mu diye, etrafına bakınıyor. Galatasaray Postahanesi (Eski Sıvacıoğlu konağı) önündedir; Meşrutiyet Caddesi'nden bir Kurtuluş/Beyazıt tramvayı sökün etti; perdeleri indirilmiş, tek gözlü bir heyûlâ, vatman çan çalmasa, geldiği farkedilmeyecek; görünmeyen bir sarhoş, herhalde bir duvar dibinde, muazzam öğürüyor: sanki ciğerlerini, takımıyla ağzından çıkarıyorlar! Ahmet Ziya rahatladı, kimse hiçbir şey duymamıştı; zaten öyle bir hızla olasılıklar hesabına dalmıştı ki, az önce yüksek sesle itiraz edip etmediğinden, o da pek emin değildi artık!

«...temas aramaları, belki şahsıma ehemmiyet atfetmelerinden; belki mi, yoo muhakkak! Fakat, tam zamanını buldular: Kemal Paşa, idareyi ordudan ayırmıştı; gidişat aksi istikamettedir: Harbiye Tevkifatı ne, Donanma Tevkifatı ne; asker idareye müdahale ederek, muhalefeti 'temizliyor'; örfi idarenin ilânıyla, vaziyet resmiyet kazandı; bu şartlar altında, Kurbanzade'yle gizli temas tesisi akıl kârı mıdır? Düpedüz delilik!...»

Başka bir fikre takılmıştı; bir yerde izzetinefsini inciten, başka bir yerde gururunu okşayan, bir fikirdi bu: 'Hareket'ten uzak durduğunu bile bile, niye ona geliyorlar? Çaresiz kaldıklarından mı? Olabilir! Doktor Şefik Hüsnü, Sivas'da asker; Nâzım Hikmet, Hamdi Şâmilof, Doktor Hikmet 'bertaraf edildi'; 'Eczacı' Vâsıf'la Hasan Âli 'siyaseti bıraktıklarını' Kısm-ı Siyasi'ye 'resmen' bildirmişler; Kurbanzade, Ahmet Ziya'ya gelmeyecek de, kime gidecek? Nail, Abidin, Reşat gibi gençlere mi; yoksa 'Sarı' Mustafa, 'Van-

lı' Kâzım, Hüsamettin usta gibi, sağlam fakat 'şahsiyeti münakaşalı' eskilere mi? Yok yok, liderlik başka şey; inanmanın, bilmenin, tecrübe sahibi olmanın ötesinde, vasıflar gerektiriyor; eleştirici hoşgörü, bağışlayıcı ciddiyet, inandırıcılık, toparlayıcılık, vs; bu vasıfların Ahmet Ziya'da mevcut olduğu, ayağını 'Hareket'ten keseli, 'ne yapacağını' herkesin merakla beklemesinden anlaşılmıyor mu?

— ...vay! bir merhabaya tenezzül kalmamış, çiğnedin bizi Ahmet ağbiy!

— ...ooo sen miydin bre? Kusura bakma Feriköy'lü, karanlıkta göz gözü görmüyor, seçemedim birden!

Londra Bar'ın kapısında, fedai Feriköy'lü Mıstık, paltosu omzunda, cıgarası ağzında, elektrik feneriyle onu karşılamıştı. Gülümseyerek, bıyıklarının arasından:

— ...kurt havasıdır, dedi, tam bize göre!

Gözlerini indirip, ağırbaşlı kabadayı mahçubiyetiyle ekledi:

— ...yengeyi beklettin, meraklandı fakir.

Feriköy'lü Mıstık, demir kapı gibi bir adam, enine boyuna, katı ve 'müşekkel'; vurduğunu duvara yapıştırır, 'jiletle kazırsın'; 'cerhten' içeri girmiş çıkmış, 'mükerrer sâbıkalı'; Ahmet Ziya'yı Paşakapısı'ndan tanıyor, beraber yatmışlar; hürmette kusur etmez, rastladıkça böyle şakalaşıyorlar.

Bara ulaştı ya, Kurbanzade'nin çağrısıyla içine düştüğü kargaşalıktan sıyrılmış; Ahmet Ziya, onu dehşetli sarsan şüphe belâsına, yeniden uğramıştı. Her gece böyle bu: Elke onu bekliyor, iyi de nasıl? İçeriye girecek, ne görsün: renk renk, yanardöner Elke, yağız bir gençle kadeh tokuşturmaktadır: püskürme bıyıklı, gözleri çatır çatır siyah, yanağında 'şark çıbanı' mührü; yarı 'Hacı Ağa', yarı 'Manifaturacı' bir genç; onun masalarına doğrulduğunu görünce, bıçağına uzanıyor ki... hayır, hayır, hayır, çok daha kötü, çok daha aşağılayıcı bir 'resim': hiç tanımadığı bir Elke, kızıl dudaklarından arsız tebessümler akıtarak, çıplak kolunu, çocuk kıçı suratlı bir domuzun, kalın ensesine atmış; adamın çenesi, kat kat, yer-

lere sarkıyor; yağlı ve tombul eli, Elke'nin eteğini sıyırıp, ufak ufak, ılık loşluğuna uzanmaktadır.

Elke, üniversiteli o mahzun kız, Vestiyer'deki tabureye oturmuş, onu bekliyordu: ne süs, ne boya, başında beresi, sırtında yağmurluğu; gözleri dalgın, burnu çocuk, dudakları kötümser. Şüphelerini sezdi mi acaba? Önceleri içerde (Viyana Kahvesi ve frambuvaz likörü; yaldızlı far, takma kirpik, yapma ben) onu Marlene Auch olarak beklemez miydi? Şimdi, hayır! Sırasını savunca, doğru soyunma odasına, süslü sahne kılığını ayak uçlarına boşaltıp, makyajını kremli pamuklarda bırakarak, çarçabuk Marlene Auch'tan Elke Winkler'i çekip çıkarıyor. Ahmet Ziya'yı holde, Vestiyer'deki tabureye oturup beklemeyi seviyormuş, öyle dedi.

Muşamba, ıslak kumaş, soğuk izmarit kokularıyla yüklü, o karartma alacasında; Elke'yi böyle savunmasız, her tehlikeye açık bulmak, Ahmet Ziya'yı utandırdığı kadar, içlendirecektir. Yüreği, iyice vasıflandıramadığı, şefkat hisleriyle dolup taşıyor: ne kadar yanlış bir yerde, ne yanlış bir hayatı yaşar bu çocuk? Hakikat, kurtuluşu ben miyim? Yoksa ikimiz de hayal mi kuruyoruz?

Kırık dökük, yol boyunca konuşuyorlar; Elke, koluna girmekle yetinmemiş, iki eliyle sarılıp, ona iyice sokulmuş; neden, Beyoğlu karanlığının dumanlı tehdidinden saklanmak mı istiyor; ona mümkün mertebe temas ederek, kırılganlığına somut bir destek mi arıyor; sesinde, ateşi yükselmiş hastaların hummalı dağınıklığı, biraz ümitsizlik, epeyce korku; saçlarından, Ahmet Ziya'nın yüzüne yüzüne, halbuki ne bahar kokuları.

«— ...kusura bakma, beklettim: hesapta olmayan bir tesadüf!... / — ...biraz gecikseniz, yüreğimde bir telâş: çocukluğumda bir kere, ormanda kaybolmuştum, ona benziyor... / — ...telâşa mahal yok, Elke, kuvvetli bir kızsın sen, sinirlerin sağlam; üşütmüş filân olmayasın, ha?... / — ...belki de! Üzerimde bir kırıklık, içten içe ağlamak ihtiyacı: geleceğim beni kaygılandırıyor... / — ...niyeymiş o? / — ... boşluktayım, sanki paraşütle atlamışım, rüzgâr be-

ni açık denize sürüklüyor... / — ...ben yok muyum, Elke? »Ben burada olduğum müddetçe... / — ...keşki güvenebilseydim! Üstünüze alınmayın, siz samimisiniz, eminim bundan; fakat başımdan geçenler, bendeki güvenme duygusunu tahrip etti: harp zamanı bu, kimse ne olacağını önceden kestiremez ki! / — ...hele dur canım, henüz harbe girmedik, mübalağa etmiyor musun biraz? / — ...girmek şart mı? Sahnede kâfi miktarda alâka çekemiyorum, mukavelem üç aylıktı, ihtimal yenilemeyecekler... / — ...vehim bunlar! Seyirci sana bayılıyor, yenilemezlerse kendileri bilir; daha münasip bir müessese ile anlaşırsın... / — ...öyle demeyin, ben burada bir yabancıyım, kimse tanımıyor; Türkçe okuyabilseydim, belki şansım biraz daha... / — ...ooo, istediğin Türkçe öğrenmek olsun, yarından tezi yok, bir hoca tutarız sana, üç ayda söktün gitti... / — ...**herr** Ziya, siz de olmasaydınız, acaba ne yapardım? Son yıllarımın en mes'ut hâdisesi, sizinle tanışmış olmam! / — ..ya benim Elke, ya benim?...»

Ahmet Ziya, o dakika, Elke'yi evine çağırmayı düşünmüştü; evin sıcaklığı başkadır, güven duygusunu pekiştirir; yalnızlığını, sevdiğin biriyle de paylaşabilirsen, değme gitsin! Her gece onu, nezarethaneye bırakır gibi, tenhalığı uğuldayan köhne otel odasına bırakıp dönmekten, rahatsız: sık sık, birlikte yaşamalarının, daha makûl olacağını düşünüyor, daha da masrafsız; düşündüğünü bir türlü Elke'ye öneremeyişi, neden, 'gel demesi kolay, git demesi zordur', acaba ondan mı; kızın başını, 'yok yere, nâre yakmak' endişesinden mi? Öyle ya, yarın Emniyet-i Umumiye, hiç akla gelmedik bir bahaneyle, onu gözaltına alabilir; işin yoksa, kızla alâkanın mahiyetini onlara izah et! Reşat yüzünden, Greta'yı tutuklamamışlar mıydı; vakıa o, **Komintern 'delegatı'** olarak gelmişti; ihbar mihbar da yapılmış, Reşat'la rabıtası kesinleşmeseydi, mümkün mü ki...

Emperyal Oteli, karartmanın en bulunmaz kuytularına, sımsıkı saklanmıştı: salonunda barutlu erkek öksürükleri; bodrumundaki, 'babadan kalma' saz salonunda, 'bir hane' Sultanîyegâh peşrev; resepsi-

yonunda uyuklayan, 'Gece Kâtibi'yle! İçeriye girer girmez, kalorifer sıcaklığı, sık tüylü siyah bir kürk gibi, boyunlarına dolandı. Ahmet Ziya, müteredditi; şimdi 'eve gidelim' derse, Elke, yersiz bir sevişme daveti, anlamı çıkarabilir mi? En iyisi, eve bir geldiğinde, konuyu 'gündüz gözüyle' açıp konuşmak!

Merdivenlerin başında ayrılacaklardır. Elke kaç kere ısrar etti, Ahmet Ziya odasına çıkmıyor; 'bunun otel müstahdemleri nazarında, Elke'yi ne derekeye düşüreceğini müdrik' imiş! Sözde uyuklayan 'Gece Kâtibi'nin, kirpikleri arasından, onları hınzırca süzdüğünü hissederek, ayak üstü vedalaşıyorlar:

— **Gute Nacht,*** Elke!

— **Gute Nacht, herr** Ziya!

— Biraz daha iyi misin? Seni korkular içinde bırakıp, gitmek istemiyorum.

— ...aspirin içip, yatacağım, en iyisi bu!

— ...Aram efendi'ye sıcak birşey söylesem, ıhlamur filan?

— ...ıhlamurun kokusundan tiksinirim, aspirin kâfi!

Sustu, öpsün diye yanağını uzattı, kirpiklerini eğerek:

— ...sizi de üzdüm, dedi, bakmayın bana, saçmalıyorum: özür dilerim.

Ahmet Ziya evine, büyük bir eksiklik duygusuyla döndü; sanki kolunu, otelde kesip almışlardı; kanlı omzuyla, önüne çıkan hercai menekşe demetlerini, darmadağın ederek yürüyor; ne Hatay'a **(Parisienne)** şöyle bir göz atmak arzusu, ne Ankara'ya **(Petrograd)** uğramak fikri; bir kere zihnini, o kadar kaçındığı mukayese, zehirli bir sarmaşık gibi sarmıştır: Elke, yarım yamalak okumuş bir kız, hanidir hayatını kontrol edemiyor, yaşı genç; onu, eski karısı Doktor Melek'in karşısında bu kadar yücelten, güçlü kılan nedir: duygusallığı mı, yorgun hoşgörüsü mü, umulmaz 'hanımlığı' mı?

Doktor Melek, asla 'hanım' olmamıştı; bunu, ifrata vardırılmış bir kadınlık izzetinefsiyle, 'zül telâkki

---

* İyi geceler

ediyordu'; erkekle ilişkisi, isterse sevdiği erkek olsun, sürekli bir rekabet ilişkisi; o ne yaparsa ben de yaparım, beni 'olduğum gibi' kabul etmek mecburiyetindedir, filân! Bir ara, (olacak şey mi?) don giymek âdetini kaldırmıştı; taksi muşambalarına, yazıhane koltuklarına, çıplak cinselliğiyle oturmak, onu tahrik edermiş; açıklamadığı, her kapı arkasında, gözüne kestirdiği her erkekle 'düzüşmeye', daha hazır oluşu; eteklerini çekiverdi mi, tamam! Doktor Melek aşkı, hep cinsellik anladı; hem de, 'pespâye' bir cinsellik; evliliği, aynı evde paralel yaşamaktan ibaret, iş ortaklığı sayıyordu; süs bebeği görüntüsünden şiddetle kaçıyor, dikenli diliyle 'tüketici' kadınları delik deşik ediyordu, ama; cinselliği fahişe cinselliğiydi, müsrifliğine canlar dayanmaz! Elke'yse, tanıdığı nice genç kız, fuhşun parıltılı anaforuna kapılıp, pavyonların kaypak zemininde çırpına çırpına boğulurken; o mahzun üniversiteli öğrenci hâlini, muhafaza edebiliyor: derlitoplu inanılmayacak kadar da tutumlu!

Doktor Melek, 'aileden zengin' şımarık Süryânî soylusu davranışlarını, anti-kapitalist devrimci davranışlarıyla, neden karıştırırdı; Ahmet Ziya bunu, epeyce zaman anlayamamıştır. Müthiş bir sarhoşluk gecesinde söyledikleri, hiç aklından çıkmaz. Moskova'dan döneli, olsa olsa birkaç ay olmuş; Fındıklı'daki sahil meyhanesinde, 'Şaşkın' Bekir usta'yla içiyorlar; az önce yağmur yağdı; yıldızlar ıslak camlara, kaşla göz arasında kaybolan, ışıklı çentikler atıyor; bıyıkları şarabında yüzen, göğsü bağrı açık, terli yaz sarhoşları; Mütareke İstanbul'undan unutulmuş, bunak bir lâterna!

Doktor Melek, cıgara dumanlarını burun deliklerinden, kat kat, neredeyse bıçakla kesilebilecek bir kıvamda dökerek, demişti ki:

«— ...anlamam **tavariş,*** anlamam: mefkûresi, para hâkimiyetini alaşağı etmek olan bir inkılâpçının; hayat-ı hususiyesinde, paraya bu mertebe ehemmiyet vermesini, ben anlamam!...»

Çatalının ucuyla Ahmet Ziya'yı göstermiş, küstahca ilâve etmişti:

---

* Yoldaş

«— ...benim kocam parayı istihkâr edeceğine, esiri oldu.»

Açık bir haksızlıktı bu! Ahmet Ziya'yı çileden çıkaran, karısının, şartlar ne olursa olsun, imkânlarının çok üstünde para harcamasıdır; çünkü babadan oğula kuyumcu Aframların hesapsız servetine güveniyor; güvenmek de lâf mı, ailenin 'yegâne' evlâdı olduğundan, bu servetin sağladığı üstünlüğü, kocasına karşı kullanıyor.

Berlin'de tanıdığı zenci kıvırcığı, ensesi traşlı, kalın dudakları 'kudretten' kırmızı Tıp öğrencisini, neden sevmişti o; gözü kara inkılâpçılığı, kıvrak cinselliği, 'akla durgunluk veren' bilgisi yüzünden mi? Seneler geçtikçe, dinleyeni dikine traş eden, inkılâpçı söylevlerinin; nice erkeği şaşkına çeviren, inanılmaz 'malûmat' dağarcığının; hakikatte, şımarık bir zengin kızının 'işrete ve sefahata' düşkünlüğüne, 'esaslı' bir sis perdesi oluşturduğunu saptadı. Zeki ve küstah olduğu kadar, kurnazdı da: zaafının aleyhinde kullanılmaması için, daima en katıdan, en güçlüden yana çıkıyordu: Troçkiy fırtınasında Stalin'ciydi; Doktor Şefik Hüsnü, Komintern'e dayanıp, 'Spartakistler'e cephe alınca; o da, eski arkadaşlarını kınadı, Şefik Hüsnü'yü kayıtsız şartsız destekledi.

«...Kurbanzade'nin anlattığı, başka bir Melek: hasta, 'Dişçi' Refik'ten ayrılmış, yalnız yaşayan! Esas, bunca yıl birlikte kalmış olmaları, mucizedir; ya şamaroğlanına çevirip, Refik'i sindirmişti; ya Refik'in mizacı 'müsait'ti! İzahı müşkül olan, bence, yalnız yaşamayı göze alabilmesi; o ki şahsiyetini herşeyin, —tabii Hareket'in de— merkezinde görür; nasıl olabiliyor da kendini inzivaya çekebiliyor? Acaba hastalığın elle tutulur hâle getirdiği, ölüm korkusundan mıdır? Ankara'daki tesadüfümüzde, Kurbanzade ayrıyeten, hâlet-i ruhiyesinin son derece bozuk olduğunu söylemişti...»

O gece uyuyamadı. **'Saat bir, saat üç, saat beş. / Polis düdükleri / Saatler..'** Kalktı, çay demledi; duvarları soğumuş, aydınlığı yabancı, çalışma odasında; çayını yudumlayıp, piposunu içiyor. İtiraf etse de

etmese de, Doktor Melek'le Elke Winkler'i karşılaştırması, asıl soruya cevap vermesin diye icat ettiği kötü bir oyun: yarın gece, Çengelköy'deki buluşmaya gidecek mi, gitmeyecek mi? İçinin boşluklarında, âdeta elektrikli bir zil, vahşi vahşi çınlayıp, bütün 'cümle-i asabiyesini' titretiyor.

Gitmek istemiyor, istemeyişi duygusal olduğu kadar, siyasal; duygusallığının temelinde, ne vakit parti ilişkileri gündeme gelse, şiddetle hissettiği o ikrah, o 'muannit' bulantı istidadı; siyasallığınsa, onu **oppozitsiya**'dan sayıp, vaktiyle **kritika** yapmasını beklemeleri. Af onu hapishaneden kurtarınca (1933), ya ablasına sığınıp, ya kadınlara dağılarak, avunmayı denemişti: 'Hareket'ten 'alargada' duruyordu ya!

Fırsat buldukça, Yakacık Sanatoryum'unda, Neveser'in başucundadır; hastalığı, tehlike sinyalleri veriyor; teni âdeta şeffaflaştı; şehlâ gözü, zayıfladıkça, büsbütün kaymış; gamzesi, solgun verem güzelliğine, buruk bir anlam katıyor; eski günlerden konuşuyorlar, Selânik'ten; arzu etmeseler de, söyleşilerinde ikidebir Münif Sabri; yoksa Neveser ölümün, onunla buluşmasını sağlayacağı gibi, garip bir fikrin 'taht-ı tesiri'nde midir; kederli kırılganlığının, Münif'in ismi geçtikçe, mütevekkil bir neşeyle aydınlanması, buna mı işaret?

Ya da, Yelizaveta İvanovna! Karın Beyoğlu'nu kalın beyaz zaptettiği bir akşam, onu siyah **zibeline** kürkü içinde kükürt sarısı, Markiz Pastahanesi'nin kapısı önünde keşfetmişti; elâ gözleri daima uykulu, etine dolgun, kumru gibi uğuldayan bir 'barina'; 'ihtilâlden kaçmış' Rus soylusu: bilekleri kuğu boynu, tırnakları kızıl ellerinden, yaldızlı cıgaralar eksik olmaz; vodkayla ülfeti eski, şampanyaya fevkalâde mültefit; Rusça'dan başka, üç dil konuşur; inanılmaz mücevherlerini satarak, Bekâr Sokağı'ndaki görkemli dairesinde yaşıyor. Ahmet Ziya'yı gözü tutmuştu; yakışıklıymış, bir kere; Yevgeniy Onegin'i andırıyormuş; Rusça dertleşebilmeleri, cabası; daha o gece, evine götürmüştü: bir müddet, beraber yaşayacaklar.

Demek 1935! 'Sarı' Mustafa, uzun ve sivri kumrallığı, kırmızı gözleriyle, gelip onu bir sabah, Nisu-

vaz'da buluyor. Tadsız bir 'vaziyet' tartışılacak, kuytu bir masaya geçebilirler mi? Pipolarının arkasına gizlenip, duman dumana konuştular. 'Sarı' Mustafa, ensiz dudaklarını belli belirsiz kımıldatarak, anlatıyor ki: 'Haricî Büro' Moskova'dan, Doktor Şefik Hüsnü bey'in, 'Parti'nin esas kadrosunu', **Komintern**'e 'gammazladığını' duyurmuştur. Nâzım Hikmet, 'Elektrikçi' Nuri, Şâmilof, 'Baytar' Salih, Ahmet Ziya, 'Sarı' Mustafa vb. 'Stalin aleyhtarı, polis ajanlarıymışlar', **Komintern** 'vaziyeti', 'Haricî Büro'ya aksettirmiş, 'mezkûr' militanların, kendilerini savunmaları gerekiyor; 'Türkiye'deki hakikî vaziyeti' rapor etmeleri!

Ahmet Ziya şaşırmamıştı: **Hachette** de bile satılan, **Komintern** yayınlarını izlediğinden; Şefik Hüsnü'nün çeşitli adlarla onların aleyhinde yazdıklarını okumuş: **Rundschau**'da, **Internationale Presse-Korrespondentz**'de! Doktor Şefik Hüsnü, Türkiye'deki etkisizliğini ve başarısızlığını, besbelli, 'yukarda' sürüp giden 'hesaplaşmalara' bağlayarak, örtbas etmek niyetindedir; neyi bağışlamıyor, o yurda avdet etmediği için, hapishaneden çıktıktan sonra, 'Plenum'u toplamış, Nâzım'ı 'Muvakkat Sekreterliğe' seçmiş olmalarını mı? Oysa '3. Kongre mukarreratını ve diğer evrakı', Reşat Fuat vasıtasıyla, ona göndermişler; Kongre'nin **Enternasyonal**'a kaydını yaptırmasını rica etmişlerdi; birkaç ay sonra, Reşat Moskova'dan yazdı: evrakı 'bittamam' Doktor Şefik Hüsnü'ye teslim eylemiş; kendisi, Greta'yla evleneceğinden Moskova'da kalıyor.

'Sarı' Mustafa, gümüş zarflı çay fincanını hanidir karıştırıyordu; oysa ne şeker atmıştı, ne limon; aklının başka yerde olduğu belli; neredeyse fısıldayarak, diyor ki:

«— ...Reşad'ın İstanbul'a dönmesi vâcipti; gençtir, tutulmuş bir kere, yediği herzeyi affettik; havsalamızın almadığı, **Komintern**'in hepimizden âdeta **kritika** talebinde bulunması; yahu biz kimiz, bu işe Mustafa Suphi ile başlamadık mı?...»

Kirpiksiz, kırmızı gözleriyle, Ahmet Ziya'nın gözlerini aradı buldu:

«— ...yok yok, Şevket Süreyya ayrılmayacaktı; o gidince, biz Mustafa Suphi'nin eski **'saldatları',*** yalnız kaldık: Nâzım'ın şairliği ağır basıyor; sana gelince, sen.... mes'uliyetten kaçıyorsun, evet!»

Eline yüzüne, üstüne başına, gliserin sarısı yağlı bir ışık sıvanmıştı; Nisuvaz'ın iç bölmesi, hele sabahları, bayağı loştur, elektrik yakıyorlar; garson Galina Aleksandrovna, yassı sansar çenesi, uzun kokarca boynuyla; tuvaletlerin önünde durmuş, avcunda cıgara içiyor. Ahmet Ziya, Yelizaveta'nın ona toz kondurmadığını hatırladı: iki eli kızıl kanda olsa, 'koko' sunu temin ediverirmiş; 'hasba'mın kokain düşkünlüğü eksik kalmıştı!

'Sarı' Mustafa, piposunu, kül tablasına silkeliyor:

«— ...anlaşılan Doktor, Kongre mukarreratını ve diğer evrakı, **Enternasyonal**'a teslim etmemiş; sen istediğin kadar gıyabında Kâtib-i Umumî seç, adam bizzat iştirak etmediği kongreyi muteber addetmiyor...»

Ahmet Ziya asabi bir ürpermenin incecik ağını, sırtında hissetti; duvarların soğuğu içine işlemiş, çalışma odasına üşüyerek dönmüştü; Büyük Parmakkapı sokağı'nda, polis devriyesinin gece öksürükleri; Beyoğlu'ndan, ilk tramvaylar! Bir çay daha içerse, büsbütün uyuyamayacak. «Adam, bu saattan sonra uyku mu kalır?». Moskova'nın izzetinefsiyle oynamasını, asla bağışlamamıştı. Daha o zaman, Hareket'in Türkiye'deki durumunu, 'Defterdar Kongresi'ni, **Komintern'e** derlitoplu 'rapor ettiler': Hüsamettin Usta, (kod ismi Aziz) raporu, 'makam-ı aidine' ulaştırmakla görevlendirildi. Şefik Hüsnü'yü galiba sigaya çekmişler; Moskova'da müşkilâtla karşılaştığı duyuldu; müşkilât, aslında, Bolşevik Partisi'ni eline geçiren Stalin'le **Komintern** liderlerinin uyuşmazlığından 'neşet ediyor': İngiltere 'devlet-i fehimesi' ile uzlaşınca, Ruslar, 'Dünya İhtilâli' fikrini terketmediler mi; ilkin 'mazlum milletleri' ayağa kaldırmaya uğraşan, Sultan Galiyef tasfiye olundu; arkasından, sürekli dev-

* Askerleri

rimin 'zimamdârı', Troçkiy; sıra elbette, 'kozmopolit' yanı dikkati çeken **Komintern** liderlerinin 'temizlenmesine' gelmişti; Şefik Hüsnü, onların 'adamı', gidişatı kötüdür, zamanla Moskova'da barınamayacak!

Şevket Süreyya, ne de olsa haber alıyor; o günlerde, Ahmet Ziya'ya demişti ki:

«— ...İsmet Paşa, talebini, evvelâ reddetti; ısrar üstüne ısrar, ısrar üstüne ısrar; Doktor'un avukatı, biraderi Seniyettin bey, nihayet arzusunda muvaffak oldu: Millî Şef, 'siyasetle iştigal etmemek şartıyla', Türkiye'ye avdetine müsaade etti...»

Yalnız müsaade mi, 'bütün rütbe ve nişanlarını, iade ettiler'; şimdi, Binbaşı rütbesiyle Sıvas'ta asker; en ufak bir 'şâibesi' olanların, Yedeksubay Okulu'ndan 'alaya çıkarıldıkları' şu zamanda; Şefik Hüsnü, 'siyasetle iştigal etmemek' sözü vermese, böyle birşey mümkün olabilir mi? Asla ve kat'a!

«...hal böyleyse, Kurbanzade'nin isteyeceği nedir? Dün provokatör addettiği adamdan, bugün mesuliyet deruhte etmesini mi? Reddederim bre, ne halleri varsa görsünler; ben, evvelemirde, içimdeki münakaşayı müsbet menfi bir neticeye bağlamalıyım; ondan önce kimsenin vebalini yüklenemem!»

Yatak odasına kesin bir kararla döndü. Çengelköy'deki buluşmaya gitmeyecek! İçi hafiflemişti. Kararma gecesinin ürkütücü sessizliği, kulaklarında uğulduyordu. «Hey Rabbim», yoksa uğuldayan yalnızlığı mı? Daha fazla uzatmak, manasız; Elke'yi seviyor, bir an önce çağırmalı, beraber yaşarlarsa hem hayatı zenginleşir, hem belli bir düzene girmiş olur; zaten o da düzenli bir aile hayatı özlemi çektiğini, her sözüyle, her hareketiyle belli etmiyor mu? İki saatliğine uğrasa, önlüğü taktığı gibi **krapfen** hazırlar, birikmiş bulaşığı yıkayıp, sehpaların tozunu alır; yıllardır, üçüncü sınıf otellerin yabancılığını ve hüznünü yaşamaktan gönlü kararmış! Ortalık ağarırken, bitap, yatağa düştüğünde; Elke'yle çoktan evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı: kırkmalı saçları mısır püskülü, gözleri boncuk mavisi, bir kızları olmuş; çok da neşeli bir yavrucak, musikiye annesinden daha istidatlı, yoksa piyanoya mı başlatsalar...

Sabah, (kuşluk demek daha uygun), Şirket'e varır varmaz; Çengelköy'deki balıkçıdan, telefonla 'Vatman' Osman'ı aradı; aksilik bu ya, sabahçıymış, bulamıyor; dükkâna sıkı sıkı tembih etti: gece balığa çıkılacak, tedarikli bulunsun; kim kim mi, Serfice'li Ahmet ağbiy deyin, o anlar! 'Vatman' Osman, 'Kadıköy ve Havalisi Tramvayları'nda çalışıyor; tostoparlak, kavun sarışını bir 'muhacir'; dilini hâlâ düzeltememiş, ağzı sıkı: 1925 Tevkifatı'nda tutuklanmıştı, 'delil kifayetsizliğinden' beraat etti; o gün bugün solculardan uzak durur; Ahmet Ziya'yla selâmı sabahı kesmediyse, Serfice'li oluşundan, dedeleri komşu otururlarmış, hemşehri sayılırlar. Ne zaman balığa çıkacak olsa, yıllardır 'Vatman' Osman'a bir haber salması kâfi: akşamına sandal hazırdır, takımlar da; o sıra Boğaz'da neresinin hangi balığı 'yaptığını' bildirmeyi ihmal etmez; ertesi gün sabahçı değilse, beraber gelir.

Ahmet Ziya, sabaha karşı vermiş olduğu kararı, ona haber bıraktıktan sonra, birdenbire hatırladı; Çengelköy buluşmasına hani gitmiyecekti?

— Vay canına! Bunu hesaba katmamıştık: şehir karartılınca, ışık nirengileri kaybolmuş, mevki tayini imkânsızlaşıyor: nereden kerteriz alabileceğiz ki?

Denize tükürüp ilâve etti: — ...beni bulamayacaklar!

Sahilden uzaklaşırken, ilk düşüncesi bu. Manzara, olağanüstü: âdeta cilâlı siyah, parıltılı bir aynanın, derinliklerine ilerliyor; şehrin ışıkları silinince, yıldızlar olanca debdebesiyle meydana çıkmış; durgun suyun yüzeyine, oldukları gibi yansıdıklarından, kürekler, uçsuz bucaksız bir yıldız kalabalığı içinde çekiliyor.

'Vatman' Osman, bu hafta sabahçıymış, gelemedi. «İsabet!...». Balıkçı sandallarının, mor taneli salkımı, Vaniköy'ün az berisinde demişti: seçebilene aşkolsun, gözlerinin bu şehrâyine alışmasını beklemek, belki daha makûl. Kuleli Askeri Lisesi'nin kavsinden, akıntı bu tarafa, gayet hırçın ve sert geliyor; tetikte bulunmalı, maazallah, bir savrulursa, ne ol-

duğunu anlayamadan, sandalı Kızkulesi'nde bulur.

Hava ayaz. Çürümüş tahta, midye içi, eski muşamba kokusu. Anadolu yakasından, dağınık bir köpek havladı; sağından solundan, başka havlamalar yükselip ufalandılar. Haydarpaşa'dan, dokunaklı tren düdüğü, ince ve uzun: sakalı bitli köylüleri, kara tahta vagonları, ağır daussıla yüküyle; kimbilir hangi katar, hangi Anadolu seferine çıkıyor.

Sabah sabah takıldığı iç tartışma, Ahmet Ziya'yı gün boyunca rahatsız etmişti; gece boyunca da edecek; inandırıcı cevabını bulamadığı soru şu: sabaha karşı vardığı, buluşmaya gitmemek kararına rağmen; Şirket'e gelir gelmez, 'Vatman' Osman'la kavilleşmek için, telefona sarılması neden? Solgun kış sabahı, kirli paçavralar halinde damlara sarkarken, ulaştığı o karar mı doğrudur; yoksa, yıldızların uçuştuğu bu deniz gecesinde, Kurbanzade'yi beklemesi mi?

Balığa çıkmadan, Çengelköy'deki ayak meyhanesinde, 'Vatman' Osman'la iki tek atmışlardı; eskilerden konuştular, Ahmet Ziya, kolay anlaşılabilir sebeblerden, o sıra Bukharin'i hatırlamıştı: yıllarca yönettiği **Pravda**'da, ölümüne ve ihanetine hükmeden mahkemeye söylediklerini, okuduğundan mı?

«— ...şu sanık iskemlelerinde oturmuş olanlarımızdan herbirisi, zannımca, garip bir bilinç ikileşmesi yaşamıştır: sosyalizmin inşası, objektif ihtişamıyla, gözlerimizi kamaştırıyordu ama; içimizde, aslında yeterince gelişmemiş, aksi-inkılâpçı bir inanç vardı; bu tarihi inşaya, tam manasıyla iştirakimize mâni oluyordu...»

Ne 'tam manasıyla' onlarla, ne 'tam manasıyla' onlara karşı olabilmek! Bukharin'in —ve diğerlerinin— Moskova'da uçurumuna yuvarlandıkları tereddütle, Kurbanzade'nin beklenmedik (mi?) daveti üzerine, Ahmet Ziya'nın uçurumuna yuvarlandığı tereddüt, 'mahiyet itibariyle' aynı değil mi? Aklı isyan ediyor, sağduyusu bir türlü benimseyemiyor; gel gör ki hayatında, her ikisinin yerini almış görünen bir mantık, 'garip bir itaat sevk-i tabiisi', handiyse 'mihanikî olarak' davranışlarını, 'onların' isteğine göre yönlendiriyor.

Vicdanına, yaptığını mâzur gösterecek itirazı, gerçi bulmakta gecikmemişti; şimdi düzenli kürek darbeleriyle, sandalın iki yanındaki yıldız öbeklerini darmadağın ederken de, o itirazı tekrarlayıp duruyordu:

«— ...buluşmamızın, Gar Gazinosu'ndaki tesadüfümüzden farkı nedir? Esrarengiz iklimi mi? Alt tarafı, Kurbanzade'yle konuşacağız, hele meramını bir öğrenelim, kabul edip etmemek ihtiyarımıza kalmıştır; adamı yirmi yıldır tanırız, ne vakit beni tam teslim alabilmiştir ki? Hiçbir zaman! Aksi halde, Süleyman Nuri'nin akıbetine uğramaz mıydım...»

Burnuyla suda, fosforlu kuyrukları uzayıp kısalan yıldızları, çil yavrusu gibi dağıtarak, Boğaz'ın üst yakasından heybetli bir karaltı yaklaşmaktadır; Sovyet şilebi olmalı, gecenin ıssızlığında makine dairesinin çarpıntısı, açık seçik işitiliyor; balıkçı sandallarını, ciddi ve tehditkâr bir düdükle uyardı; dağların arkasındaki görünmez başka şilebler, üst üste katlayarak, düdüğünü tekrarladılar.

Ahmet Ziya şilebin, heybetli karaltısına dalmıştı; içindeki yersiz ve sırasız çağrışımlar, kaldırıp kaldırıp onu; bir, Samanyolu salkım saçak bir Ağustos gecesi, Melek'le ve Âbit Âlimof'la şehir parkında sabahladıkları, (1922 mi?), Odesa'ya atıyor; bir, Millî Mücadele'nin buhranlı yıllarında, içinden uyurgezer gibi geçtiği Batum'a; onun için mi nedir, Mirseyit Kurbanzade'nin usturuplu ıslığını hemen duyamadı; duyduğu an Kafkasya'daki o heyecanlı yıllarda, dillerinden düşürmedikleri Âzeri türküsünü tanıdı:

«Hey dadaş, atma taş, men yaralıyam,
Bakû'nun, Şirvan'ın, men maralıyam...»

Onu böyle elleriyle koymuşçasına bulabilmeleri, ancak kıyıdan itibaren izlemeleri ile mümkündü; omzunun üzerinden ıslığın geldiği cihete baktı; beş altı kulaç açığında, iki külâhlı adam gölgesiyle, bir sandal demirlemişti; 'maskeli' fenerin ışığı, içlerinden birinin gözlüklerine yansımış, iki eflâtun lâle: Kurbanzade'nin ta kendisi!

Sesi, beklenilenden daha yüksek çıkıyor:

— Nicesen ha, balam: yahşı mısan?

— ...men yahşıyam, pes özün nicesen?

— ...yahşı! Yahşı! İstanbul'u örgeşirem!

Uslu bir su gibi güldüğü işitildi:

— ...özüm seni bilürem, sende yamanlıh yoktir.

Ahmet Ziya'nın Âzeri'cesi yetersiz, son cümlenin anlamını derhal kavramasına yetmemişti; 'yamanlık' sözünün, 'kötülük' anlamına kullanıldığını, şöyle böyle hatırlıyor; Mirseyit neyi imâ etmek istedi: **Komintern**'le sürtüşmesini mi, Parti'den uzak duruşunu mu? Tam sormaya davranıyordu ki, öbür sandaldan, bu defa selis İstanbul Türkçesiyle bir soru:

— Almanlarla çalışıyor muşsun?

Taşı gediğine koymadan edemezdi: — ...sizden örnek aldım: Viyaçeslav Molotof'un, Berlin'de boku kurumuyor, kimin kime söyleyecek sözü kaldı?

Cevap yok. Gecenin pırıl pırıl sessizliğinde, suyun sandalların bordasını okşarken çıkardığı, şıpırtılar; tekrar Anadolu yakasındaki o dağınık köpeğin, havlamaları. Soğuk, ikliklerine işlemişti, Ahmet Ziya, 'Vatman' Osman'ın teklifini kabul etmediğine, bin pişman: yanına bir şişe kanyak al demişti de!

— ...yanlış anlama, muaheze etmedim; malûmat almak istiyorum: elbette bir yerde çalışacaksın, işin iyisi kötüsü yoktur; Almanlarla aran nasıl, onu söyle: muhit falan yapabildin mi?

Ahmet Ziya şaşırdı, şaşırdığını belli etmedi:

— ...işlerin icabı ve müsaadesi nisbetinde! Merakını mı mucip oldu? İtiraf edeyim ki sebebini anlayamadım.

— ...bırak şimdi sebebini! Doktor Lewerkühn'ü tanıyor musun?

— Hayır! Doktor Gessler'i tanırım.

— Öyle mi, şayan-ı dikkat! Ya Karsten Meves'i?

— ...Meves? Karsten Meves? Tabii, onu kim tanımaz? **Deutsche Levant Linie**'nin müdürüdür: ithalâtımızı gemileriyle taşır.

— ...o kadar mı? Şimdi kulak tut: kendisi, Nazilerin harici teşkilatında, İstanbul Grubu Reisi oluyor.

Ahmet Ziya hiddetlenmişti: — ...bana bak Mirseyit, dedi, dilinin altındaki bakla nedir? Soğuktan donmak üzereyim, bir an evvel maksadını izah etsen, iyi olacak!

Cevap yok. Ahmet Ziya, omzunun üzerinden baktı: Kurbanzade, muşambasının külâhını indirmiş, elinde tarak, gözlüklerine yığılan perçemlerini tarıyor. Amacını az sonra açıklayacaktır; konunun 'vehameti' yüzünden, zaman zaman sesini, muhatabının işitemeyeceği kadar alçaltarak! İstanbul'da neler dönüyormuş, haberdar mıymış o; Türkiye tarafsızmış ama, tarafların irili ufaklı casusları, tarafsızlığı lehlerine kullanabilmek için, en akıl almayacak işlere kalkışıyorlarmış:

— ...meselâ Berlin Moskova'yla dost, Müttefikler'le hâl-i harpte bulunuyor, öyle mi; hakikatte Washington'la, son derece gizli temaslar yürütmektedir; maksadı Sovyetler'e karşı birleşebilmek! İstihbaratımız doğruysa, İstanbul bu temaslara sahne olan şehirlerden başlıcası, evet!

Ahmet Ziya, ancak kendisinin işitebileceği bir sesle, tekrarlayıp duruyordu:

«— ...hayır, hayır, hayır! Biz bu serencâma beşerî ve içtimaî bir davâ uğruna atıldık, alelâde casus seviyesine inemeyiz...»

Üçüncü Reich'ın güçlü istihbarat servisi **Abwehr**, henüz bütünüyle **Gestapo**'nun denetimine sokulamamış; başındaki adam, Amiral Wilhelm Canaris, Prusya geleneklerine bağlı, aşırı dindar, eski bir asker; fikrince asıl savaş, bolşeviklere karşı bir imha savaşı olmalıdır. Bir ara Anastasya olayı çıkmamış mıydı: hani Romanof'ların hayatta kalan son ferdi, Çar Nikola'nın 'kerimesi' Prenses Anastasya'ymış da, 'bolşevik katliâmından kurtulup', nasılsa sağ salim Almanya'ya gelebilmiş! Çar'ın hazine ve emlâkini kızına sağlamak bahanesiyle, **Abwehr**'in adamı Doktor Paul Lewerkühn, avukat olarak New-York'a gönderiliyor; asıl işi başka, Sovyetler'e karşı Batılı bir ittifak aramak; bunun için de, Amerikan İstihbarat örgütü **OSS**'in başı, General William Donovan'la irtibat kuruyor; bütün bunlar, henüz Avrupa savaşı çıkmadan olmuş, yâni evveliyâtı var!

— ...Doktor Lewerkühn'ün, şu anda nerede olduğunu, tahmin edersin? Muhtemelen bu şehirdedir, ey **pedersûhte,** bu şehirde! Abwehr'i temsil ediyor. Edindiğim bazı istihbarat, Sovyetler aleyhine Amerikalılarla temasın devam ettiği merkezindedir...

Sesinde haksızlığa uğramış bir adamın kırgınlığı, yumuşacık sürdürüyor:

— ...sen bizi Naziler'le mutabakata varmış sayadur, beynelmilel kapitalizm âşikâr harbe rağmen, sosyalizme karşı el altından ittifak halindedir.

Ahmet Ziya işittiklerinden etkilenmişti; bunu, artık üşümediğini saptayınca, anladı. Ne boş hayaller kurmuş! Sanmıştı ki, Türkiye'de Hareket'in derbederliğine bir son vermek maksadıyla, **Komintern** nihayet araya girip... Hadi be sen de! Ona **Komintern** değil, Rusya başvuruyordu; üstelik çıkar birliğini hâlâ yürüttüğü Alman ortağının, çevirdiği fırıldakların meydana çıkarılmasında yardımcı olsun diye...

«— ...yo hayır, sosyalizmin yeryüzünde tahakkuku başka, Rusya'nın harpten galip çıkabilmesi için istihbaratta bulunmak başka...»

Arkasından, yine ancak kendisinin duyabileceği bir sesle, o itiraz:

«— hayır, hayır, hayır! Süleyman Nuri'nin akıbetine düşmeyeceğim!»

Gözlerinin önünde, Voroşilof saç traşı, kalın dudakları, birbirinden uzak gözleriyle, birden Süleyman Nuri: Rus Bolşevik Partisi üyesi, Moskova'nın 'adamı'. 'Baytar' Salih, Çiftesaraylar Bahçesi'nde çay içerken, dazlak kafasını okşayarak, bir tarihte demişti ki:

«— ...muğlak adamdır, inkılâpçıdan ziyade maceraperest! Hristiyan olup, vaftiz edildiğini bilir miydin? Mustafa Suphi'den hiç hazzetmez; Şevket'in, Nâzım'ın, Vâlâ'nın alenî düşmanıdır; sana dair, tek iyi lâfını işitmedim; şimdi diyeceksin ki, **Komintern'** in Üçüncü Kongresi'nde, Parti'yi nasıl temsil etmiş; eder eder, adam fıkdanı olunca...»

Süleyman Nuri'yi politikadan çekilmiş, Azerbeycan'da Karayolları yöneticisi sanıyorlardı; 1936'dan bu yana, meğer başka bir hüviyetle Türkiye'ye sız-

mış; 'Sovyet Casusu' diye yakalandı; mahkeme vesaire, geçen sene bu zamanlar, onbeş yıl ağır hapsine hükmettiler; hâlen Sıvas Hapishanesi'nde cezasını çekmektedir.

Mirseyit Kurbanzade sesini yükseltmişti:

— ...neler mırıldanıp duruyorsun, duyamıyorum. Cevabın evet mi, hayır mı? Alman muhitinden bazı eşhas hakkında, malûmatına müracaat ediyoruz, hepsi bu kadar; ne at, ne deve, maksat davaya hizmet!

Ahmet Ziya bağırarak, sözlerini yarıda kesiyor:

— ...uzatma Mirseyit!

Kavga sesiyle müdahale etmişti, yırtıcı, çengellenebilir; çengelleriyle, derin izzetinefis yaraları açabilir, sesiyle; niyeti bu olmadığından, bayağı irkildi; kısa sükûtu esnasında, Karadeniz'e çıkan takaların motorlarını, karşı sahilden, patpat zincirleri halinde işittiler; yine bağırarak, bu defa biraz yumuşak, devam ediyor:

— ...uzatma dedim, davaya hizmet, daha dün müdafaasını talep ettiğin adama, çaresiz kalınca, casusluk teklif etmekle olmaz; benim adım Ahmet Ziya, Süleyman Nuri değil; Parti'liyim evet, ayrıca **Komintern** azası, lâkin ne **ÇEKA'**yla alâkam olmuştur, ne **GPU'**yla olacak...

Cevap yok. Gece ilerledikçe, siyah ayna parıltısı buğulanıyor; suyun üzerinde, ince bir duman belirdi; balıkçı sandallarının mor salkımı, yakınlaştı mı ne; arada sunturlu küfürler, kaba gülüşmeler parlayıp sönüyor; fakat, şu dağınık köpek!...

Mirseyit Kurbanzade, geç ve güç, sözlerini iyice tartarak konuşacaktır:

— ...mubalağa ediyorsun: hassasiyetin hem lüzumsuz hem faydasız; sana, Türkiye aleyhine çalış diyen yok; böyle bir şeye, benim gönlüm razı gelir mi sanırsın; yok yok, mesele başka: Almanlarla içli dışlısın, bunlar Nazi, sözlerine güven olmaz, neyin nesidirler, anlayıp dinleyelim...

Sustu. Galiba kendi kendine gülüyor. Korkunç birşeyin altını çizdi:

— ...**fraulein** Winkler'i şöyle bir yoklasan, kimbilir neler biliyor?

Ahmet Ziya, yine o kavga sesiyle, bağıra bağıra:
— ...bana bak, dedi, herşeyi kirletmeseniz olmaz mı, ha? Elke'yi rahat bırakın, kızın başı zaten dertli, yoksa vallahilazim...

Kurbanzade onu duymamıştı bile, istese de istemese de, karmaşık buluşma düzenlerinin, ayrıntısını anlatıyordu:

— ...buluşma, her ayın son çarşambası, saat gece on sularındadır; taraflardan biri ezkaza gelemezse, ertesi geceye; o gece de gelemezse, bir hafta sonraya kalır. Önümüzdeki ay, Bebek Koyu'nda olacağız, sonraki ay Kanlıca'da...

Sandaldaki öteki adam, gittikçe daha hayal, demiri topluyordu. Ahmet Ziya da demirini toplamıştı. Küreklere davrandıkları an, bir vapur düdüğüyle sıçradılar. Aman Allahım, sessiz sedasız akıntıyla süzülen İnşirâh, dosdoğru üstlerine geliyor! Ahmet Ziya dehşete düşmüştü: burnunun dibine kadar sokulmuş vapuru nasıl görmez? Buluşmanın saatlerce sürdüğünü, gecenin çok ilerlediğini zannettiğinden mi? Besbelli içisıra, son vapurlar geçeli çok oldu; Köprü'deki dubalarda, çapraz palamarla birbirine bağlı, sabahı bekliyorlar. Oysa İnşirâh olanca heybetiyle, Çengelköy İskelesi'ne dümen kırmıştı; sessiz bir hışımla aralarından geçerken, dümen suyu onları bir güzel çalkaladı. Kurbanzade, şimdiden sisin perdesi ardında kayıp, iki Almanın ismini, sihirli kelimeler gibi tekrarlıyordu:

— ...Doktor Paul Lewerkühn!

— ...Karsten Meves!

Ahmet Ziya, öfkesinin tadını çıkaramıyor; çünkü yalnız kalır kalmaz, iliklerine kadar üşümüş olduğunu anlıyor. Yeterince kalın giyinmemek, ne hata! Ya 'Vatman' Osman'ın, —o kadar akıllıca— kanyak teklifini reddetmesi, olacak şey mi? Şimdi bir bardak kanyak, boğazından kürekle ateş gibi içine dökülecek; damarlarının ağını tutuşturup, onu ısıtacaktı. Parmak uçları duyarlığını yitiriyor. Nice serencâm geçirmiş emektar muşambasının, 'miadı' dolmuş mu nedir, onu soğuktan koruyamadı; rutubetten

de! Ah kıyıya bir ulaşabilse, artık sahlep mi olur, çorba mı olur, şöyle kaynar kaynar...

Sandalı, binbir müşkilâtla, iskeleye bağlarken ne görse, iyi; aşağı yukarı inip çıkan bir cıgara böceği, ağaçların arasından kıpkızıl seçilmiyor mu? Dikkatini iyice yoğunlaştırdı: Allah Allah, o adam değil mi bu; hani kısa, kalın ve yassı, kafası Alman traşı; üstü başı çapaçul, büstü bacaklarından uzun?

Hayret! Hiç farkına varmamıştı: gece boyunca, demek arkasındaymış!

Ahmet Ziya, o gece Boğaz'da adamakıllı üşütmeseydi; Elke'nin onun evine intikali, daha kimbilir ne kadar gecikecekti.

Hem ne üşütmek! Sabah uyanıyor ki, başında bir duman; adımını atacak olsa, kafatasının içinde beyni, zonk zonk zonkluyor; iskeleti âdeta gevşemiş, en ufak hareketiyle, eklemlerinden ayrılıp, kemikleri sapır sapır dökülecek! Kabullenemiyor hiç:

«...bre üşütmek ne demek? Gece ayazında ilk sefer mi balığa çıkmaktayız? İki fincan çay içerim, bir de aspirin: geçer! Sabahtan Keleşoğlu'yla Ticaret Odası'nı ziyarete gideceğiz, hastalanmanın sırası mı?...»

İşe gitmemeyi, gururuna yediremiyor: ablasının oksine, sağlıklı büyüdü; Moskova'nın 'o kutup soğuklarında', nezle dahi olmamasıyla ün yapmıştı; Doktor Melek, sırasını düşürdükçe, yarı iltifat yarı hakaret, 'katır gibi sıhhatlı' olduğunu belirtmiştir; neymiş efendim, beyefendi Boğaziçi'nde gece soğuk yemiş, ertesi sabah işe gidemiyor; olur mu canım, hiç olmaz! Üstelik Ticaret Odası'ndaki toplantı, hayli önemli; Alman Doğu Derneği üyesi tüccarlar, ithalâtın yeniden başlamasıyla ilgili konuları tartışacaklar; en kalbur üstü ithalâtçılar katılıyor, gündemi aşağı yukarı o hazırladı, Keleşoğlu'nun yanında bulunması, mutlaka lâzım.

Birkaç bardak çay içti, limonlu, sıcak sıcak; açlık hissetmediğinden, kahvaltıya elini sürmüyor; başındaki duman, sıkışıp sıkışıp sol gözünün yuvasına, katlanılmaz bir ağrı olarak oturmuştu; sırtında, kolla-

rında, kuyruk sokumunda, ince ürperme sürüleri hızla dolaşıyor; oysa içinde, yaman bir hararet; Parmakkapı'dan taksiye bininceye kadar, ateşi olabileceği aklına gelmemişti; gelince, acı acı gülümsedi; daha evvel akıl etmiş olsa, evde koltuğunun altına koyacak 'derece' yoktu ki!

Aslında Şirket'e tramvayla gidip gelir: her sabah Ağacamii durağı'ndan biniyor, Bankalar Caddesi'nde iniyor; Elmasçıyan Hanı, iki adımlık yer! Bu sabah, ne Ağacamii'ne yürümeyi göze alabildi, ne o kalabalığın arasına sıkışmayı; taksiye binmesi, bu sebebten; yolda, çevresine yabancılaşarak, içine gömülecektir: soğuk almasının, yaşlanmasıyla ilgili olduğunu düşünmek, asâbını bozuyor; dün gece üşüttü, bugün ateşi yükseldi, yarın kimbilir neresi aksayacak; ne kadar yiğitlik taslarsa taslasın, yaşlanmak tabiatın kanunu, «doğduğumuz dakika, ölmeye başlıyoruz»; iyi de, yaşlı adam bakım ister, insanlar neden evlenip çoluğa çomağa karışıyor, demek bundan; sabah sabah, dağınık bir kemik bohçası halinde, yatağında gözünü açtığı zaman, çayını yapıp getirecek birisini aramadı mı? Evet, Doktor olmasına rağmen, Melek o kadın olmadı; Yelizaveta da olmadı, Nadya da; peki, Elke olamaz mı?

Şirket'in kalorifer sıcağına girer girmez, suratı boncuk boncuk, bütün ter; Zihni Keleşoğlu, hasta olduğunu, bir bakışta anladı; sorgu soru, balığa çıktığı için üşüttüğünü öğrenince, 'taaccüp ediyor'; böyle bir ihtiyatsızlıkta bulunulur muymuş, 'bahusus, ferdası gün' önemli bir toplantıya katılmak zorunluluğu var iken? Asabi, baş ve işaret parmaklarının kıskacıyla, alnını sıkıp duruyor; insaflıymış yine, Ticaret Odası'na Muhasebe Müdürü'yle gidecek; Ahmet Ziya'yı, 'istirahat etsin diye' evine yolladı; evvelâ Doktor Haşim Fikri'ye, muhakkak uğramalıymış; aile doktorları odur, pek 'hâzık bir hekim'; ciğerlerini güzelce muayene etsin, Allah muhafaza zatürree matürreedir, ona göre tedbir 'ittifaz edilmeli'!.

Hasta muamelesi, Ahmet Ziya'ya ağır geliyordu; doktora gitmedi, rastgele bir eczaneye girdi: ateşine baktılar, otuzdokuz, «Bre aman!»; **Ultraseptyle**

almalıymış, tarifesi üzere, muntazaman; ayrıca, göğsüne yakı, sırtına **teinture d'iode;** sık sık, sıcak şeyler içilecek: ıhlamur, adaçayı, vesaire... Afrika Hanı'nın avlusunda, üzerine bir ürperme ağı düştü, korkunç birşey; böyle bir titremeyi, bir kere de Afyon Hapishanesi'nde yaşamıştı; kendine 'cebretmese', dişleri takır takır birbirine vuracak; oysa, dairesine çıkmadan, kapıcı Tanaş efendi'yi görmek istiyordu.

Tanaş efendi, düşük gözlü düşük bıyıklı, 'alaturka' Anadolu Rumu: saçlarını ortadan ayırıp briyantinle tarar; yaz olsun, kış olsun, kravatsız gömleğinin üstünde daima, altın kösteği sarkan, lâcivert bir yelek! Saplı süpürgeyle, çöp bidonlarının çevresini süpürmekteymiş; Ahmet Ziya'yı, samimi bir dikkat ve alâkayla dinledi; cidden üzülmüş görünüyor; 'gasavet etmesinmiş heç', saat başı onu yoklayacak, 'emirleri baş üstüne'; esasen karısı Sürpik Dudu (o da Yozgat'lı bir Ermeni) dairesini toplamaya çıkmışmış, sıcak sıcak bir çorba pişirsin, bol limonlu; doktor çağırmak 'iktiza ediyorsa', sekiz numaraya iniverir, uzağa gitmeye ne hâcet, Doktor Mazarakis ellerinin altında...

Ahmet Ziya, Tanaş efendi'ye teşekkür, doktor teklifini reddetti; titreye titreye, merdivenleri çıkarken, düşünüyordu: önce, Keleşoğlu'nun Doktor Haşim Fikri bey'i, sonra Tanaş efendi'nin Doktor Mazarakis'i, bu ikinci red; doktor kelimesini, duymaya katlanamıyor, acaba neden? Doktor Melek, kadınlara olan güvenini nasıl yok ettiyse, hekimlere olan güvenini de, öyle mi yok etti? Hiç şaşılmaz! Daha o zamanlar, 'müteaddit' defa belirtmemiş miydi; karısı zeki, 'intikali son derece sür'atli', bilgili bir hekimdi ama, hastasına yabancı ve duygusuzdu: sanki o bir teknisyen, onarsın diye önüne 'arızalı' bir makine getirmişler; yaklaşımı öyle soğuk, o kadar katı; hastasının 'beşeri' tarafını hesaba katmıyor, çektiği ıstırabı umursamaz; daha da kötüsü, umursamayı, iyi bir hekim için zaaf sayar! Bunu ilk defa Vaskin kampüs'ünde mi saptamıştı, hani Vâlâ'nın hastalandığı yaz...

Vaskin kampüs'ü, **KUTV'**un iki yazlığından birisi;

Allah için, 'yaşanacak yer': eski rejimin soylularından, muteber bir 'barin'in 'mâlikânesi'ymiş: o ne debdebe, o ne tantana, tarife sığmaz; 'her türlü konforu haiz', çevresi silme yeşillik: vişne, kiraz, erik, çeşitli meyve bahçeleri; içinde gizli bir rüzgârın sinsi bir ıslık halinde dolaştığı, gizemli korular; güneşli balıkları tadından yenmez, acı lâcivert o göl; kütükten kaba köprüsü, deli çağıltısıyla, o delikanlı dere; geceleri mehtap, çevredeki köyleri büyülü mavi yalayınca, **'izba'**lardan dağılan o armonik sesleri ve türküler... ne yanından bakılsa, insanın yaşama sevincini iliklerine kadar duyacağı, yaşadığı her dakikanın tadını çıkaracağı bir 'cennet köşesi'!

Udelnaya'da olduğu gibi, Vaskin'de de, **KUTV** öğrencileriyle birlikte epeyce **besprizorni** kalıyor; bunlar, iç ve dış savaşın öksüz bıraktığı çocuklardır ki, hekim ve kadın olması hasebiyle, sağlık sorumluluğuna Doktor Melek de dahil edilmiş; peki, ilgilenmiyor mu; yoo, ilgilenmesine ilgileniyor ya, öylesine, üstünkörü: çoğunluğu başak sarısı, havai mavi ve tozpembe, bu akpak 'yavrucaklara' en ufak bir şefkat göstermez; muayene gerekirse, muayene eder; ilâç vermek gerekirse, ilâç verir; kıçlarına pat pat vurur, hepsi o kadar! O günlerde Vâlâ'yı odun angaryasına yazmışlar, herşey ortaklaşa yapılmıyor mu, odunlar da elden ele ortaklaşa taşınacak; zaten sağlıksızdır, bir odun, bir odun daha, bir odun daha, düşüp bayılıyor; Şevket, Nâzım, Âlimof, çılgına dönmüş tabii, bir koşu Doktor Melek'i buluyorlar; o 'usulen' bakıyor, kalın cıgara dumanlarını burun deliklerinden masmavi boşaltarak, kısa ve kesin diyor ki:

«— ...daha evvel söylemiştim, zafiyet geçiriyor; mamafih, mubalağa etmeyelim, steplerde binlerce mujik açlıktan kırılırken...»

O büyük açlık yılı, evet; yine de 'selâbetin' bu kadarı, fazla kaçmıyor mu? Sonradan, Vâlâ'nın Volga ötesindeki bir sanatoryuma gönderilmesini sağlayan Âlimof, gölde balık avladıkları bir sabah, Ahmet Ziya'ya demişti ki:

«— ...Melek yoldaş'ın siyasi istikrarına hayra-

nım; lâkin bazı ahvalde, müsamaha tanımaz bir tavır takınıyor, doğrusu korkuyorum...»

Kafaları uysun uymasın, Âlimof Vâlâ'yı 'biraderinden ileri' seviyor; yoksa bundan mı Doktor Melek'i (kod ismi Belkıs), Vaskin'deki öğrenci yönetimine başkanlık eden Şevket'e şikâyet edecekti; bağbozumu zamanı, bir gece, **karakteriska'sını** yaptılar; unutulur gece mi, 'arkadaş mahkemesi' toplanmış, ay karanlık; kuzey yıldızları, ateş kuşu sürüleri, ağaç zirvelerinde tozutmaktadır; uzaktan, deli derenin havlamaları ve yorulmak nedir bilmez armonikler; gürül gürül meydan ateşinin kuvvetli yalazı, en acımasız eleştirileri ard arda sıralayan, delikanlıların suratlarına vurmuş: gözleri birer kor parçası, dişleri kehribar, saç ve sakalları bakır; ağızlarına geleni söylediler: Doktor Melek'i sadece müsamahasızlıkla değil, daha nelerle suçluyorlar: egoistmiş bir kere, son derece küstah, siyasi tartışmalarda **sectaire;** işi dakikasında 'izzetinefis harbine' çevirir, merhamet nedir bilmez!

Doktor Melek, alnında beliren nabzı, içinde yüzdüğü kesif cıgara dumanlarıyla, eleştirileri yarım yamalak dinlemiş; bitmesini beklemeden, patlamıştı; gittikçe yükselen, yükseldikçe yırtılıp çirkinleşen sesiyle, demişti ki:

«— ...iyi bir Parti'li, siyasi hedeflerini beşeri zaaflarının önüne koyabilir. Koymak mecburiyetindedir. İnkılâpçılık, herşeyden evvel, demir bir disipline tâbi olmayı icab ettiriyor...»

Ahmet Ziya, bir ara, Elke'nin benzer bir disiplinden kaçtığını düşündü; bu çeşit benzerlikler, onu harap ediyordu. Allah Allah, çamaşırları tenine yapışmış, içi dışı ter; ağzı kuru, ateşi yüksek; Allah rızası için, bir yudum su! İçeriye nasıl girdiğini, nasıl soyunup yattığını, hatırlamıyor; hem burası neresi, yatak odası mı; bu saatlerde hiç bulunmamıştı, iyice yadırgıyor, demek güneş uğrarmış; yüreğinde acı bir sızı, yalnızlık duygusu; bir de pişmanlık: Şirket'ten niye Elke'ye telefon etmedi, geç yatmış diye uyandırmaya kıyamadığından mı, üşütmüş olmayı erkekliğine yakıştıramadığından mı; yok yok, asıl yakıştıramadı-

ğı, Elke'siz olamayacağını hissetmesi! Saat kaç acaba, ooo, neredeyse öğle olmuş, tevekkeli Sürpik Dudu mutfakta tıngırdıyor, yaylâ çorbası yapacaktı, göğsünü merhem gibi yumuşatırmış, öyle diyor; ilâhi Sürpik Dudu, Ahmet Ziya'nın gözü çorba görecek halde mi, biri hayırına temiz çamaşır getirse de, şu sırtındaki sırılsıklam donu atleti...

İçinde debelendiği ruh kargaşalığını, yüksek ateşi mi tahrik etmişti; yoksa, yıllardır sürdürdüğü ölüm/kalım tartışması, bünye hastalanınca, bilincin ekranına mı yansıdı? Kesin söylenemez! Üstelik, uzak çağrışımlarla, birinden öbürüne atladığı hatıralar; ne tutarlı bir mantık silsilesi izleyerek beliriyor, ne de yeterince net: yer yer anlamsız tekrarlar, sinir bozucu bellek boşlukları; zaman zaman, handiyse elle tutulabilir bir somutluk kazanmış görüntülerin; ansızın, belirleyici çizgilerinden taşıp, yürek karartıcı renk kaymalarına, gölge lekelerine dönüşmesi; bazan da, görüntülerle seslerin bağlantısı kopuyor, birbirlerinden fena bağımsızlaşıyorlar: muhtevayla şekil, birbirine aykırı!

Yâni Selânik'te, Hamzabey Cami-i şerifi civarındaki, konak yavrusu ev; o, henüz çocuk - kızamıktan yatıyor; başucunda, dudakları kıpır kıpır dua, Hamınne'si; gel gör ki onun, mü'min ve mütevekkil fısıltısını duyamıyor; duyduğu, Hocayef'le Kurbanzade'nin, hant hant tartışması; nasıl da bağırıyorlar, aman Allah! Öfkelendiler mi bunlar işi Âzeri'ceye döker, ne dedikleri anlaşılmaz; ama Hocayef müthiş Galiyef'çidir, Müslüman Komünist Fırkası'nın, Bolşevik Partisi'ne özerkliğini benimsemiş; birkaç yıl önce Ruslar, MÜSKOM'un (Müslüman Merkez Komiserliği) özerkliğine son vermediler mi, hâlâ o öfke; bölge Müslüman komünist örgütleri, ya lağvedildi, ya Rus militanların yönetimine geçiriliyor; Hocayef'in bağıra çağıra söylediği, bolşeviklerde eski 'büyük Rusyacılığın' hortladığı, fikri bu; oysa Kurbanzade, 'resmî görüşü' savunuyor: ha ha ha, Vahidof, Galiyef, Mansurof, Burnasef ve öbürleri, 'milliyetçi sapmaya' düşmüş 'balam'; müslüman bölgelerde, örgütlere seçimle yönetici getirilirse, önlenemezmiş bu;

Bolşevik Partisi tarafından, yöneticilerin 'yukardan' atanması, devrimin güvencesi!

«...bre ne garip dünyadır, ne garip dünyadır ki, milletinin kaderini milletin tayin hakkını müdafaa eden Hocayef'i, idam mangasının karşısına diker; katıksız inkılapçılığın baş müdafii Kurbanzade'yi, Rus casusluğuna irca eder? **Abwehr** el altından, Moskova'ya karşı **OSS**'le dolap çevirmekteymiş; hem de nerede, şu köhne Bizans'da; Alman muhitiyle düşüp kalktığımıza göre, bize münasip gördükleri, Alman kolonisinin 'sicilini' tutmak; işin içine, utanmadan Elke'yi de...»

Elke'nin adı, hop, Londra Bar'daki sancılı konuşmalarını, kulaklarına taşıdı; aynı anda görüntü değişmiştir, gördüğü başka bir resim, eskilerden bir Moskova resmi; konuşma onun üstünde sürüyor: («— ...**was ist das?** Bana niye öyle bakıyorsunuz, herr Ziya?» / «— ...nasıl bakıyorum, Elke?» / «— ...çok fena! Ancak düşman düşmanına böyle bakabilir...» / «— ...hakikatte sana bakmıyordum, karıma bakıyordum.» / «— ...hep böyle aramızda mı kalacak?») aa, bunlar az önce tartışan Hocayef'le Kurbanzade, hava çok soğuk olmalı, Hocayef'in sarkık bıyıkları donmuş, Kurbanzade'nin gözlükleri buğulu; ağızlarından burunlarından duman saçarak konuşuyorlar.

Devrim'in **KUTV**'a devrettiği, Strastnoy Manastırı'ndan henüz çıkmışlar; çoğu Asya'lı Türk, küçük bir talebe grubudur: gözleri iki bıçak çentiği, suratı tüysüz, Samara'lı bir Tatar; siyah keçi sakalları bütün kar tozu, hâlâ sarıklı, Buhara'lı iki Özbek; Âbit Âlimof, sonra Şevket, sonra Nâzım; Ahmet Ziya, tartışma boyunca, Asya'lı Türklere 'hususi bir alâka hissetmediğini' üzülerek tesbit ediyor: onları, yoksa küçümsüyor mu? Tverskaya Caddesi, diz boyu kar; ölü güneş, eski buzda çelik grisi yansıyor; gelip geçen 'dolmuş' kızaklar, yakınlaşıp uzaklaşan çıngırakları; uzaktan, Kızıl Meydan'a egemen Vasiliy Blajenskiy Kilisesi'nin, altın yaldızlı kubbesi, devasa bir soğan!

Elke'nin hayaline nihayet ulaşabildi: omuzları

açık, etekleri yeri süpüren, klor yeşili tuvaleti; kulaklarında zümrüt küpeleri, boynunda zümrüt haçıyla, onu, kollarının arasına almış: yüzü boyalı, yoğun takma kirpikler, göz farı, yapma ben! Pistte, ağdalı kırmızılara, orospu yeşillere, kurnaz mavilere dalıp dalıp çıkarak, dansediyorlar; hayrettir, bu defa tanıdığı fakat kime ait olduğunu hemen çıkaramadığı bir erkek sesi, kulaklarında yankılanıyor: kederli mi, yorgun mu, bezgin mi, söyleyebilmek müşkül; bazan biri üste çıkıyor, bazan öbürü:

«— ...'Of'lu' Maksud eski bolşevik, Mustafa Suphi'nin akrabasıdır, Moskova'da fırın ve pastahane işletirdi; saç, sakal, bıyık, yeleli bir adam; aramızda Karl Marx diye takılıyoruz! O tarihte ben, Saratov'dayım, pederin fırınında çalışıyorum; 1919 baharı olmalı, adı bahar, ortalık kış kıyamet; arasıra hırçın tipiler ki adama göz açtırmaz. O sabah, fırının önünde çift atlı bir kızak durdu, buhar tütüyor; üç kişi, tepeden tırnağa kara bulanmış, indiler; 'Of'lu' Maksud'u o dakika tanımıştım; öteki ikisini tanımıyorum, o tanıttı: Mustafa Suphi ile 'Sarı' Mustafa; üçü Uralsk'da sürgün arkadaşıymışlar, ihtilâli müteakip **MÜSKOM** bunları buluyor; Sultan Galiyef'le Nur Vahidof, Mustafa Suphi'yi himayesine almış, Moskova'da büro açmışlar, temmuz'da içtima, maksat Fırka'nın Kurucu Komitası'nı ve Programını hazırlamak...»

Vaskin'de miymiş? Kalabalık kayın korusunu rüzgâr okşadıkça, yapraklar hışırdıyor; yok bir beygir, uzaktan kişnedi; arada, takır tukur, çevredeki ağaçkakanlar. Moskova'daki 'Haricî Büro'dan, onları 'yoklamaya' mı gelmişlerdi? Gözlerinin önünde, alnı açılmış, bıyıklı bir yüz, kemerli Laz burnu ve sivri çenesiyle, belirdi belirecek: kimdi 'bre', kimdi yarabbi?

«— ...tesadüf Osman ağabeyim Saratov'daydı, tez haber uçurduk, bekleriz gelmez, bekleriz gelmez, dan dan dan, saat onikiyi çalıyor, kapı açıldı, baktım o: ayağında çizmeleri, üstünde partizan üniforması, göğsünde **Komsomol** yıldızı; başını eğip, hazı-

rûnu Rusça selâmladı: **'—Zdrastvuyti drüzya!*...'»**

Ahmet Ziya, gözleri hâlâ Elke'nin **technicolor** hayalinde, harıl harıl sesin sahibini çıkarmaya uğraşıyor: 'Van'lı' Kâzım, olamaz; Hamdi Şâmilof, olamaz; olsa olsa Ali Rıza'dır bu, evet! Ağaçlı bir kuytuda, çimenlere yayılmış, 'Fırka'nın tesisini' konuşuyorlar; daha doğrusu, o anlatıyor; Nâzım, Şevket, Doktor Melek, Mustafa Suphi'nin ve 'yoldaşlarının' hatırasına, bir 'anma gecesi' düzenleyecekler de, lâf o münasebetle açılmış:

«— ...o yılın Temmuz'u, Moskova'da yedi kişi oturup, Fırka'nın Kurucu Komita Programını kabul ettik; malûm olduğu üzere, yirmibeş maddedir; Ağustos içtimaında, Mustafa Suphi, Enver Paşa'nın faaliyetine dikkatimizi çekti: fikrince Azerbeycan'da, Mustafa Kemal aleyhine bir tertip hazırlıyordu...»

Vaskin'deki kayın koruluğunda, sırtını ağaç gövdesine vermiş, gözlerini kırpıştıra kırpıştıra bunları anlatan, Ali Rıza; oysa Ahmet Ziya'nın işittiği, başka bir zaman ve yerde, belirgin bir gayretle Osmanlıca'ya özenerek, Resûl Hocayef'in söyledikleri:

«— ...merhum Mustafa Suphi, ittihatçıları sevmezdi; bahusus Enver Paşa'yı affetmiyor: mumaileyh onu Sinop'a nefyetmişti ya, muhtemelen ondan! demek ki Mustafa Kemal'e meyli var, fiilen ispat da etmiştir bunu: bizzat Lenin'e çıkıp, Anadolu'ya müzaharet istedi; ben şahidim, 'Savyetler'in Ankara'yla münasebat tesisine karar vermesi, bunu müteakiptir; Mustafa Suphi keyfiyeti öğrenince, komite namına tahrirat yazıp, Kemal Paşa'ya bildirmiştir; esasen Mahmudof'la ben, Teşrin-i Evvel iptidalarında, Sıvas Kongrası'nda bulunmak üzere hareket eylemiş idik...»

Zakkum pembesi gurup aydınlığının, toz zerreleri halinde içine dağıldığı, kaba Rus çayhanesi; ıslık ıslığa semaverler, kalın tahta masaları zaptetmiş, pirinç sarısı parlıyor; mujik gömleği boynundan ilikli, çizmeleri ayaklarına bol, Resûl Hocayef yan yan, midye içi yeşili kör gözünü saklaya saklaya, konuş-

---

* Selâm dostlar!

maktadır. Havada yanmış şeker, henüz biçilmiş ot, taze fışkı kokusu. Burası kırlık bir yer, acaba neresi? Sarhoş, sakalları arasında kaybolmuş bir mujik, Meryem tasviri önünde dizlerinin üzerine düşerek, haç çıkardı: üst üste üç kere! Belki mağfiret dileyecekti, gözyaşları öylesine fışkırdı ki, gık diyemedi: omuzları sarsıla sarsıla, avuçlarına kapanıyor.

Yoksa kim, yüzünü avuçlarına saklayan, Elke mi? Sesinde humma dağınıklığı, biraz ümitsizlik, epeyce korku; önceki gece, otele götürürken, neler demişti ona? («— ...biraz gecikseniz, yüreğimde bir telâş, çocukluğumda bir kere ormanda kaybolmuştum, ona benziyor!» / «— ...üzerimde bir kırıklık, içten içe ağlamak ihtiyacı...» / «— ...boşluktayım, sanki paraşütle atlamışım, rüzgâr beni denize sürüklüyor...») Ahmet Ziya, yüksek ateşin çağrışım helezonlarında döne döne, bitap düşmüştü; birden kendini, aynı kötümser duygularla yatağında buldu: komodin, mavi karton külâhıyla 'karartma' abajuru, su sürahisi; **ultraseptyle** kutusu, gözlüğü ve kol saatı; bir süre onları tanıyamayacaktı; yabancı yabancı bakıyor: hangi gerçekten geliyorlar? Tanır tanımaz, ilâç vaktini geçirmiş olabileceği telâşına kapıldı; baksana gece olmuş, ışığı yakmışlar; şu saatına bir uzanabilse...

Uzun, ince, narin bir kadın eli, elini tutarak onu durduruyor; kederli mi, müşfik mi olduğu kolay anlaşılamayan bir ses, bir kadın sesi, diyor ki:

— Sekiz buçuğu geçti. İki lokma birşey yer miydiniz? Bence lüzumludur.

Ahmet Ziya, ona Almanca konuşulduğunu, konuşanın Elke'den başkası olamayacağını, hemen çıkaramadı; abajurun mavi alacasında, lâcivert düz eteğini, mavi balıkçı kazağını, şöyle böyle seçebiliyordu; Elke, saçlarını okşayarak, sitem etti:

— ...bana niye haber vermediniz? Meraktan ölebilirdim: Şirket'in telefonunu bir kâğıda yazmıştım, iyi ki atmamışım, işime yaradı; sizin orada Almanca bilmiyorlar, çat pat Fransızca anlaştık; hasta olduğunuzu öğrenince, artık durur muyum?...

Ahmet Ziya'nın boğazına birşey düğümlenmişti.

Ne diyeceğini bilemiyor. Hastalığını öğrenir öğrenmez, Elke'nin koşup gelmesi, onu allak bullak etti. Mubalağalı duygulardı bunlar, öyle ki bir an iyileştiğini sanıyor; o hızla doğrulmak istedi, Elke'ye minnettarlığını söylemek:

— Elke, ah Elke!... Bilsen ki!...

— ...konuşmayınız, az evvel ateşinize baktım, hâlâ otuzdokuz; ilâcınızı almadan, iki kaşık çorba, biraz patates salatası yemeniz, yerinde olur.

O mahzun üniversiteli kız gülümsemesiyle ekledi:

— ...salatayı elceğizimle yaptım!

Meğer öğleden sonra gelmiş, saat iki buçuğa doğru; hem başını beklemiş, hem ortalığa çekidüzen vermiş; hatta bir aralık, alışverişe çıkıyor, mutfağı takviye için! Geceki 'gaybubetinin' sebebini, merak etse de, sormadı; ısrarla üzerinde durduğu, onu neden arayıp hastalandığını bildirmeyişi; havsalası almıyormuş, aralarındaki 'yakınlığın' bunu yapmasını gerektirdiğini belirtti; eğer o hastalansaymış, Ahmet Ziya'yı aramayacak mıymış, şu halde?....

— ...sen başka! Sen yabancısın!

— ...yalnızlık yalnızlıktır, **herr** Ziya: yerlisi yabancısı olmaz! İkimiz de yalnızız!

Hanidir içinde biriktirdiği düşünce, Ahmet Ziya'nın dudaklarından taşıverdi:

— ...tesadüfümüz kurtulma fırsatımız olamaz mı?

Elke kapıdan çıkmak üzereydi; müteredditi, duruyor:

— Bu bir teklif mi, **herr** Ziya?

— Belki! Senin nasıl alacağına bağlı!

— ...birbirimizi yeterince tanımıyoruz. Beraberlik hürriyetlerimizi tahdit edebilir, sıkılırız.

Ahmet Ziya güldü: o an, terden parıl parıl suratı, bütün gençliğine kavuşmuştu; oldukça neş'eli, dedi ki:

— '...hürriyet, zaruretlerin idrakidir', Elke!

Hapishanelerde, İdare onları ne zaman sıkıya alsa; 'Şaşkın' Beşir usta, Marx'ın bu ünlü sözünü dilinden düşürmezdi; Ahmet Ziya'nın gülüşü, bunu hatırlayışından, neş'esi günlerdir tek başına yüklendiği

bir olasılığı, yarı yarıya Elke'ye devredişinden: hastalığı, beraber yaşamalarını, gündeme getirmeye yaradı; gerçekleştirmeye yarayamaz mı?

Elke, elinde tepsiyle döndü: kapının aydınlık dikdörtgeni içinde, siyah bir siluet: koridorda pencere bulunmadığından, ampülü 'maskesiz'; arkasındaki güçlü ışık, genç kadının yüzünü görmeyi engelliyor; sesinde olumlu ya da olumsuz titreşimler aradı, bulamadı.

— ...kusura bakmayınız! Dokuz buçukta çıkmak zorundayım: soyunma giyinme makyaj, en az bir saatımı alıyor; aksilik bu ya, Doktor Gessler aramıştı, bu gece beni dinlemeye gelecekmiş, kırmak imkânsız; nezaket icabı, hiç olmazsa yarım saat, onu ağırlamalıyım; bildiğiniz gibi...

Lâfını askıda bıraktı, başka konuya atladı:

— ...beraber ağırlayabileceğimizi düşünmüştüm, hastalanmanız hesapta yoktu, iş bana kalıyor. Şimdi biraz yiyiniz, biraz dinleniniz, geceyarısına kadar muhakkak dönmüş olacağım: **teinture d'iode**'la sırtınıza kafes yaparsak...

O bahse dönülmesin diye mi sürekli konuşuyor? Bir yandan da, yatağından doğrulmasına yardım etti. arkasını yastıklarla besledi, tepsiyi dizlerinin üzerine yerleştirdi. Tepsi de ne tepsi! «Bu kızda görgü görenek ağır basıyor, soy yerden olmalı!». Çorbanın üstüne galeta ufalamış, patates salatasında incecik limon hilâlleri, yeşillik ve siyah zeytin! Elke'nin yaklaşmasıyla, etrafını o bahar kokusu sarmıştı; ara sıra, hardal sarısı saçları, Ahmet Ziya'nın dudaklarına değiyorlar; bazan parmakları birbirine dolaşıyor; neredeyse yatağın kenarına ilişip, kaşık kaşık, onu çocuk doyurur gibi doyuracak!

«— saadet hissi yoksa bu mudur?»

Elke gider gitmez, içi hızla kararıyor: beşbelli, beraber yaşamak fikrini, onun derhal kabul edeceğini sanmış; sorunu askıda bırakması, olanca kuşkusunu ayağa kaldırdı; ateşin daha da bilediği, 'marazî' alınganlığı, birbirinden kötümser tahminlerde bulunmasına yol açıyor; hepsinin çıkış noktasında, varış noktasında, aynı adam: Doktor Blumentahl; Elke

Winkler'in, Naziler'in elinde tutsak, 'muhtemel' sevgilisi: o olmasa, Elke onu yürekten sevmese, içinde çırpındığı çaresizlik çukurunda, uzattığı eli böyle havada bırakabilir mi? Hadi canım! bırakmak şöyle dursun, dört elle sarılır; sarılmıyorsa akıllı güzelliğini, asûde şefkatini, mutlaka başkasına saklıyor; o kim olduğunu bilmediği; gözlerinin önünde bazan Gustave Froechlich, bazan Willy Fritcht çizgilerine bürünerek beliren; sarışınlığına şaşmaz sarışın, beyazlığına şaşmaz beyaz; ama burnunda mı, kulaklarının biçiminde mi neresindeyse, sinsi ve hınzır Yahudilikler kımıldayan, delikanlı doktor: Doktor Blumentahl!

Hem Elke'ye Doktor Gessler, onun 'gıyabında' randevu alıp verecek kadar, ne zaman içli dışlı oldular? Bak, bu da önemli! Elke'ye bakarsan, 'ihtiyar kurt' onu 'bir defa olsun' dinlemek isteyesiymiş; olmayacak şey mi, olur olur, adam müzik hastası; hayatta bir karısının üstüne titrer, bir de çoğunun orijinal olduğunu iddia ettiği, **baroque** oda müziği **partition**'larının; iyi de, aralarında mevcut 'babadan müdevver' hukuka rağmen, neden evvelâ Ahmet Ziya'ya başvurmuyor da, otelden direkt Elke'yi arıyor, ha? Elke daha önce, onunla ayrı temas kurmuş olmasın, kurar mı kurar, değil mi ki Doktor Blumentahl'ı o cehennemden kurtarmak 'hayatının idealidir'; ve değil mi ki, ne zaman konuyu ona çıtlatacak olsa, Ahmet Ziya'nın aşırı titizlendiğine şahit oluyor...

Elke Winkler ve Doktor Ludwig Gessler'den, İstanbul'daki Alman 'tanıdıklarına' nasıl geçmişti, anlayamadı; âdeta görünmez bir parmak, meçhul bir düğmeye bastı; onu dün gece Kurbanzade'nin istediği türden bir 'sicil' düzenlemeye sevketti: bunalım alacasında, birbiri ardınca belirip kaybolan, mavi yaldızlı çizgileri derin oyulmuş, Alman suratları; nerelerden, kimler: **Deutsche Levant Linie**'den, Ludwig Gessler, iguana yüzü, kertenkele kumrallığı; Karsten Meves, 'Demir Haç' nişanı, insana takma izlenimini veren, 'fevkalâde sabit', boncuk mavisi gözleri: **Deutsche Orient Bank**'dan, o baston yutmuş halli, Jo-

hannes Dort; **Sankt George Lisesi** Müdürü Scheuermann, **Teutonia Kulübü**'nden, Weitdmann, Güches; karı koca gazeteci Kleckowski'ler...

«Boş da durmazlar bre! El altından, çevirmedikleri dolap yok!...»

Geçen gün Nail'in kitapçı dükkânında lâfı açılmıştı. Bâbıâli'de, sabah mahmurluğu; tavşankanı çay, eskimiş kâğıt tozu, matbaa mürekkebi kokusu; cıgara dumanları **(Birinci Nev'i, Bafra-Mağden, Yenice)** birbirine karışıyor; kaderlerinden bir yabancının, —roman ya da film kahramanının— kaderiymiş gibi, lâkayıt ve müstehzi söz ediyorlar: şey, mahiyeti meçhul birtakım adamlar peydahlanmış da, ithalâtçı tüccar filân, gençlerin yayınlayacakları dergileri desteklemeye teşneymişler; kimisi müthiş sanat meraklısı görünüyor, kimisi adamakıllı hayırsever; merak edip dibini kurcalıyorsun, perde arkasında kim çıksa iyi, Almanlar! Ankara Caddesi'nde rivayetin bini bir para: 'yövmî' gazetelerin bazı önemli yazarlarını, **Gestapo** sözde maaşa bağlamış; bazı gazetelerin 'muntazam **Reichmark** tahsisatı' varmış; amaç tabii, 'efkâr-ı umumiyede' yoğun bir 'Yeni Nizam' hayranlığı oluşturmak!

Başka bir gün, öğle üzeri: büyük lodos, vapur seferleri durmuş; Eminönü'nde güvercinler, Yeni Camii'in kurşun kubbelerine savruluyor; siyah damarlı mor bulutlar, minarelere takılmış, dalga dalga! Ahmet Ziya, Sabiha ve M. Zekeriya'yla Liman Lokantası'nda yemek yiyecek; **Tan**'ın 'marûf' yazarları, bindikleri takside, olayları doğrulamakla kalmayıp, daha korkunç şeyler anlatıyorlar: **Teutonia Kulübü**'ndeki törenler bir şey miymiş canım, **Moda Alman Bahçesi**'nde debdebeli Nazi 'nümayişleri' tertipliediler, hem de kimbilir kaç kere: gamalı haçlı bayraklar, **Hitler'ci Gençlik** üniformaları, Parti kollukları; bunlar yetmezmiş gibi, bir ağızdan o meşhur uluma:

«— ...sig heil! Sig Heil! Sig heil!...»

Ahmet Ziya uyuyor muydu, uyanık mı? Dalgınlığı, ateş dalgınlığı olmasın? Zihninin yıldırıcı çalışması, belki rabıtasız çağrışımların tahrikiyle oluyor, belki düpedüz hezeyan! Düşündüklerinden sağlıklı,

elle tutulur bir sonuç çıkaramadığından; bütün bunların hastalığından ileri geldiğine hükmetti. Yorulmuş da! Soluması sıklaştı. Yüreğinde bir çarpıntı. Heyecanlandı mı, korktu mu, kıskandı mı, bunu anlayabilse, rahatlayacak! Elke'nin gecikmesi huzursuzluğunu çoğaltıyor. Elke gecikti. Saat kaç acaba? Geceyarısına kalmam demişti, nasıl kalmaz: söz müzikten açıldı mı, Doktor Gessler susmak bilmez, kaçabilirsen kaç artık! Elke'yse onun sözünü kesemeyecek kadar kibardır, hem de çekingen; ayrıca adamın Doktor Blumentahl'ı bulmasına yardımcı olacağını umuyor; Ahmet Ziya'yla yaşamaya birden evet demeyişi de, ister misin...

Dalmış olmalı, derinden bir zil sesiyle gözlerini açtı: sanki geceyi Sansaryan Hanı'ndaki hücresinde, 'nezarette' geçirmişti; sabah, kulağına gelen, memurların 'mesai zili'. Boğazı kurumuştu, dili tahta gibi; sakalları, diken diken uç vermiş. Nezarette filan olmadığını, mavi karartma külâhıyla abajuru görür görmez saptayacaktı. Gecenin bir vaktinde, yatağında uyanmıştı; **ultraseptyle** kutusu, bardak ve sürahi, kol saatı ve gözlüğü, yerli yerinde duruyor. Elke, gözleri dalgın, burnu çocuk, ağzı kötümser, başucunda bir iskemleye oturmuş; üşüyor mu ne, sabahlığının üzerine, onun kalın yün hırkasını giymiş; elleri, dizlerine bırakılmış, birer güvercin!

Onun uyandığını yine, saatına uzanınca farketti; müşfik ve mütecessis, dedi ki:

— Üç'e geliyor sanırım. Daha iyice misiniz?

— Galiba! başım dinç, fakat susamışım!

Elke, gülümseyerek kalktı, kapıya yöneldi:

— ...size portakal suyu hazırlamıştım, bir dakika!

Soğuk soğuk, portakal suyunu değil, Ahmet Ziya bey, o zamana kadar tadını bilmediği, farklı bir yaşama sevincini yudumluyor; içinde bayıltıcı bir 'rayıha', ışıklı dairelerin açılıp genişlemesi; Heybeli'ye giden vapurun güvertesinde, hardal sarısı saçlarını rüzgâra vermiş, Elke Winkler!

— Teşekkür ederim, Elke: sana minnet borçlandım.

— Hayır, siz alacaklısınız; borcunu ödemeye çalışan benim, üstelik borcum ödeyemeyeceğim kadar büyük: Noel'de işsiz kalıyorum.

— Nasıl? Mukaveleni fesh mi ettiler?

— Evet! Cevat bey bu gece söyledi; tabii, konsomasyona çıkmayı kabul edersem, meseleyi yeniden düşünürlermiş...

Ahmet Ziya sözünü kesti, ciddi ve kararlı:

— ...bre alçaklar! dedi. Seni kimsesiz mi sandılar? Bu ev senin, bu adam da: evli barklı sayılırsın!

Elke yatağın kıyısına ilişmişti, onun saçlarını okşuyor; yüzünde, güven içinde olmanın, bunu taa yüreğinde hissetmenin, rahatlığı. Yine de sordu:

— ...size yük olmayacak mıyım, **herr** Ziya?

Ahmet Ziya solgun gülümsüyor, saçlarında dolaşan güvercini usulca yakalayıp, ufak ufak öperek diyor ki:

— Ne münasebet! Kendimden kurtaracaksın!

O günlerde **Birlik** süresiz (iş'âr-ı ahire değin) kapatıldı; ayrıca, sahibi ve başmuharriri Hüsnü Faik bey, Örfi İdare Kumandanlığı'na çağrılıp, 'nazar-ı dikkati celbedildi': 'Matbuat Umum müdürlüğü'nün bunca tavsiye ve ikazını 'kaale almayıp' dış siyaset mevzuunda uluorta neşriyat yapmaları, hiç de hoş karşılanmıyormuş; 'ahval-i hâzıra dolayısıyla' daha ihtiyatlı, daha müteyakkız davranmaları gerekmez miymiş?

Bunları Ahmet Ziya'ya telefonda Vâlâ söyledi, merak edip sormuştu da: **Birlik** ne de olsa rahmetli Münif Sabri'nin gazetesi, eski âşina, kökü taa Millî Mücadele'ye dayanıyor; Hüsnü Faik'le de tanışırlar, doğrudan başvurmayışı, eniştesiyle 'hukukunu' bildiğinden: malûm ya, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey, siyaset hastası; harp çıkalı, ayağı Bâbıâli'den eksilmiyor; en ziyade uğradıkları, Hüseyin Cahit, Ahmet Emin ve Hüsnü Faik beyler; nedeni belli, 'Mihver aleyhtarı' başmuharrirler bunlar; yalnız 'Mihver aleyhtarı' mı canım, 'Millî Şef'e de muhalif; Ankara' da herkesin bildiği bir olayı, üstü kapalı duyurduğu için, yoksa **Birlik**'i niye kapatsınlar?

Çok da olmadı, hani; o sabah bütün gazeteler-

de, heyecan verici bir haber: **Üçüncü Reich Şansölyesi Adolph Hitler, Hariciye Nâzırı Von Ribbentrop** zorunlu saymışlar, Ankara'daki **Alman Büyük Elçisi Von Papen,** onlar adına Türkiye'ye 'resmen' garanti veriyor: İtalya'nın (bir 'Mihver' devletinin) Yunanistan'a tecavüzü dolayısıyla, Türkiye'nin ne egemenliği tehlikeye düşecektir, ne de toprak bütünlüğü; dahası, Mihver devletleri, gerektiği takdirde Türkiye'nin, Avrupa'da gerçekleştirilmekte olan 'Yeni Nizam'a katılmasını kolaylaştıracak imkânları sağlayacaklar!

Haber, anlaşılan, Londra'yı karıştırmıştı: Başbakan Churchill ve İngiliz Genel Kurmayı, Mihver'in Yunanistan'ı işgalle yetinmeyip, Anadolu üzerinden Suriye ve Irak'a yürüyeceğine inanıyor; onun için, Türkiye savaşa ne kadar erken girerse, o kadar iyi olacaktır; Alman 'garantisinden' iki gün sonra, Ankara'daki İngiltere Büyük Elçisi Sir Knatchbull-Hugessen'e Londra'dan kesin bir 'direktif' ulaşıyor: Türkiye, Bulgarların Yunanistan'a saldırması, ya da Almanlar'ın Bulgaristan'a girmesi halinde, savaş ilân edeceğini Mihver devletlerine bildirmelidir. Sir Knatchbull-Hugessen görevini derhal ifa etmiş, Ankara'dan son derece müphem bir 'evet' cevabı almıştır; Türkiye bu ihtimalleri savaş sebebi sayarmış, ama... **Birlik**'in başını, işte bu haber yemişti; üstelik o kadar kapalı yazılmıştı ki, anlayabilene aşkolsun!

Ahmet Ziya'nın 'nekahetini' izleyen, o ilk günler. Karartma, yeterli ve başarılı görülerek, kaldırıldı. Beyoğlu'nun ne muhteşem bir kuyruklu yıldız olduğunu, yeniden keşfettiler. Kış karanlığı erken basıyor, basmasıyla pat, pat, pat, ışık tomurcukları patlıyorlar; tâvus moru, papağan yeşili, kanarya sarısı elektrik çiçekleri, vitrin camlarından yansıya yansıya karşılıklı çoğalıyor; pavyon ve barlar, ışıklı panolarını yenilediler; tiyatro ve sinemalar, 'fenerlerini' aydınlattı; Cadde-i Kebir'in gece müşterileri, kaldırımlardan taşıyor, çoğu çevre semtlerden: kıvırcık kirpikleri neon tozlarıyla yaldızlı, yuvarlak kıçları fırlak, Tatavla'lı Rum fahişeler; uzun suratları kemikli ve küt, sinekkaydı yanakları gül kremi, salkımsaçak

bıyıkları nikotin kokulu, Kasımpaşa itleri; Maçka ve Şişli tramvaylarının film galalarına taşıya taşıya bitiremediği, o ense, gerdan, bilezik, yüzük ve kürk kalabalığı; hepsi de, bazı camları buğulandıran kuru bir ayazla; bazı yağdığı ancak otomobil farlarında seçilebilen, sicim gibi bir yağmurla; bazı isteksiz, varla yok arası, kırağından bozma uyuz bir karla kuşatılmış olarak!

Şark Sineması'nda, Kristina Soderbaum'un bir filmi gösteriliyordu **(Tobis/Klang-Film);** Elke'nin anlayabileceği tek film, çünkü Almanca. Altı buçuk seansına, kolkola gitmişlerdi; bu seans onlara uygun düşüyor: çıkınca ayaküstü birşeyler atıştıracaklar, Ahmet Ziya Elke'yi Londra Bar'a bırakacak; işten ayrılması kesinleşti ama, yılbaşına kadar programını sürdürmeliymiş, sözleşme böyle!

Allah Allah, yağmur ne vakit bastırdı? Islak kaldırımlarda kırmızı, yeşil, sarı, ışık bulaşıkları; yer yer, gökkuşağı damlacıkların boncuklaştığı gölcükler. Tramvay arşelerinde, elektrik çakıntıları sıklaştı: kontakt yeşili bir şimşek gözleri alıyor, arkasından saçaklı kıvılcımlar. Kalabalık nasıl dağılmasın? Tedbirsiz yakalananlar, 'pürtelâş' saçak altlarına sığınıyorlar; olmazsa pasajlara, vitrin aralıklarına; Londra Bar'ın holünü de kaşla göz arasında işgal ettiler. Ahmet Ziya piposunu yakıyordu, iyi ki ocağı kapaklısını almış, yoksa içemeyecek; şapkasını gözlerine indirdi, muşambasının yakalarını kaldırdı, yağmura çıktı; bir koşu, Galatasaray Lisesi'ne ulaşabilirse, ötesi kolay; kıyı kıyı, Nisuvaz'a varabilir; Elke'yle kavilleştiler, orada bekleyecek!

CKM Mağazası önünde, az kalsın çarpışacaklardı: sıska ve uzun, sağına soluna dikkat etmeden koşan, yağmurun kör ettiği biri; başı açık, saçları yaş yaş gözlüklerine yapışmış, dudakları hafif titriyor. Doğan bu, Doğan Rumeli, tesadüfe bak! Oldum olası savruktur, hareketleri tutarsız, hoşgörülmeye alışık; çarpışacağının, Dayısı olduğunu görür görmez, mahçubiyeti koyulaşıyor: saçma sapan özürler, ipe sapa gelmez açıklamalar arasında 'dehşetengiz' bir haber: az evvel Dinamo telefon etmiş, şu meşhur şa-

ir yahu, faşistleri cayır cayır yaylım ateşine tutan, Neriman'ı Örfi İdare'ye çağırmışlar, Neriman Hikmet'i, 'Yeni Edebiyat'ın Mes'ul müdürü o ya, niye çağırıldığı henüz meçhul!...

Korkudan mı, mahçubiyetten mi, kötümserlikten mi; lâflarının yarısını unutup, diğer yarısını askıda bırakarak, daldan dala atlıyordu:

— ...tam da annemin defterlerini okuyordum Dayı, hârikâ efendim hârika! Bana mutlaka Münif Sabri beyi anlatmalısın, gördüğüm kadarıyla, tam bir aksiyon adamıymış!...

— ...Dinamo'ya bakarsan, hepimizi süreceklermiş, neşriyata kim iştirak ettiyse, hepsini: başta Abidin tabii, Suphi, ben...

— ...zavallı anneciğim Mizrahi'leri sevmezdi hiç, ne kadar haklıymış meğer; vakıa onları tanımam, çocukluğumda üç beş kere ya gördüm, ya görmedim; çok da merak ediyorum ha, bilhassa Raşel Mizrahi'yi, korkunç bir kadın olmalı...

— ...Dinamo'yla buluşacağız, Tünel'de, ona koşuyordum; yağmur ânîden indirdi, adam burnunun ucunu göremiyor, az daha çarpışacaktık, kusuruma bakma Dayı, zaten kafam karışık!...

— ...şu günlerde rahatsız ederim, görüşürüz!

Meydana çıktığı hızla, ardında lap lap ayak sesleri bırakıp, kalabalığa karıştı. Ahmet Ziya, yağmuru unutmuştu. Dergileri kötü bir akıbetin beklediğini, hanidir biliyor. Olabileceği kestirmek, olacağın etkisini azaltsa da, yok etmiyor ki!

«Çocuğun başına bir belâ gelmese bâri! Kaldıramaz vallahilazim!»

Piposunu dişleye dişleye, camları fena halde buğu, Nisuvaz'a daldı; alışık olmadığı bir yağmur müşterisi, öksürüklü ve ıslak, her tarafı kaplamıştı; dip masaların birinde, gözüne o adam ilişti: kısa, kalın ve yassı; giyimi çapaçul, kafası Alman traşı: dirseklerini masaya dayamış, kirpiklerinin arasından, cıgarasının ateşini süzüyor; arada, çenesi ayrılacakmış gibi, uzun uzun esniyor.

Ana avrat sövdü.

«...2 Aralık 1940'da, Alman Büyük Elçisi Von Papen, Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu ile, aşağıdaki noktalar üzerinde anlaşmaya varmanın mümkün olduğu konusunda, görüş birliğine vardı:

1. Türkiye Hitler'in 'Avrupa'nın Yeni Nizamı'na yakınlık duyduğunu açıklayacak ve özellikle Balkanlar ile Yakındoğu'da Türk menfaatları konusundaki tartışmalara katılacak. (Bu teklif, Alman tekellerinin görüşleri ile sıkı bir bağlantı halindeydi. Meselâ IG - Farben'den Dr. Anton Reithinger, 11 Aralık 1940'da, kalburüstü şirket temsilcileri önünde, «Avrupa'da Yeni Nizam'ın kurulması halinde, Güneydoğu Avrupa bölgesinin, Almanların hammadde deposu olarak, eskisinden daha çok rol oynayacağını» söyledi. Bu ise, Almanların zafer kazanması halinde, Türkiye için, ulusal bağımsızlığı güçlendiren sanayileşmeden, tamamiyle vazgeçmek anlamına geliyordu.)

2. Türkiye, Almanya ve İtalya'ya karşı harbe girmeyecek.

3. Yalnızca, Türkiye topraklarının korunmasına yarayan ve İngiltere karşısında yüklenilen savunma ile ilgili mükellefiyetler bu şartların dışında tutulacak.

4. Mihver devletleri Türkiye'ye saldırmak istemedikleri hakkında teminat verecekler.

Von Papen, 3 Aralık 1940'da, Berlin'e bununla ilgili bir pakt teklifi bile göndermişti...»

Johannes Glasneck
«Türkiye'de Faşist Alman Propagandası»

1941

«...28 Şubat 1941'de, Alman Devlet Reisi Hitler, Türk Devlet Reisi İnönü'ye bir mektup yazdı. Bu mektup Türk resmî makamları üzerinde derin tesir yaptı ve Devlet Reisimizin mukabil ve muvazi mütaleaları ile karşılandı.

4 Mayıs 1941'de Hitler, Reichstag'da söylediği nutukta, Türkiye için, Türk devlet adamları için, bilhassa büyük atamız Atatürk için, güzel ve güzel olduğu kadar doğru mütalealar yürüttü ve hükümler verdi. Kalplere ve vicdanlara hitap etmesini çok iyi bilen Hitler, açıkça ifade ettiği bu mütaleaları ve hükümleri ile, Türk milletinin, Türk çocuğunun, kalbini harekete geçirdi.

Böylece, planı çizilmiş ve temeli atılmış olan Türk/Alman dostluk binasının inşası için çalışma sırası kalfalara ve işçilere gelmişti. Bir yandan iki devlet reisi arasında ikinci defa mektuplar teati edilirken, öteyandan da Von Papen ve arkadaşları ile Şükrü Saracoğlu ve arkadaşları, hükümetlerinden aldıkları talimatlar mucibince, Türk/Alman dostluk abidesinin inşasına, daha doğru bir tâbirle, ihyasına koyuldular. Bu çalışmalar esnasında, iki taraf da sadece dürüstlükten ve açık kalplilikten yapılmış bir yolda yürüdü.

Bundan başka biz, Almanlarla olan müzakerelerimizin önemli safhalarından İngiliz dostlarımıza haber verdik ve yer yer danışıp görüştük. Bu danışma ve konuşmalarımızdan da, Alman dostlarımıza haber verdik. İşte böylece ve sadece doğru yoldan yürüyerek, bugün huzurunuza çıkan, esere ulaştık. Bu noktada, bu iş için teşekküre değer hizmetler görmüş olan Alman devlet adamı ve Büyük Elçi dostum Von Papen'in adını sevgi ve takdirle anmayı vazife sayıyorum...»

Türk/Alman Dostluk Anlaşmasını,
Dışişleri Bakanı Şükrü Saracoğlu'nun
TBMM'ne takdim konuşması
25 Haziran 1941

«...Almanya'nın Şark'ta galibiyeti, Avrupa ve Asya'da Nazizm'in hâkim olması demektir...»

M. Zekeriya Sertel
Tan/26 Haziran 1941

«...son iki senenin buhranlı günleri içinde, Türk/Alman dostluğuna balta vurmak isteyen bazı muzır propaganda unsurları, muzır faaliyetlerinde muvaffak olamamışlardır. Hükümetimiz, Almanya ile normal münasebetlerin bozulmaması için daima dikkatle çalışmış, hakiki Türk matbuatı ve hakiki münevverler, Türk/Alman dostluğunu rencide edebilecek neşriyattan daima sakınmış ve Türk halkı Almanlara karşı kalbinde beslediği iyi duyguları daima muhafaza etmiştir...»

Yunus Nâdi
Cumhuriyet/27 Haziran 1941

ağustos

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞINA
BERLİN

Alman Elçiliği
No. A 3018/41

Gizli/
Tarabya, 5 Ağustos 1941

Pan - Turan hareketi hakkındadır.

İyi haber alan güvenilir bir ajan tarafından bildirilmiştir:

Türk Hükümet çevreleri, Almanların Rusya'daki başarıları açısından, Türk/Rus sınırının ötesindeki ırkdaşlarının kaderine, özellikle de Âzerî Türklerinin kaderine, giderek artan bir ilgi göstermektedir.

Bu çevrelerde, 1918 olaylarını geri getirme ve bu bölgeyi, özellikle değerli Bakû bölgesini ilhak etme eyilimi göze çarpmaktadır. Bu amaç için, bir kısmı Abdülhamit zamanında benzer hizmetler görmüş kişilerden, uzmanlar komitesi niteliğinde bir şey oluşturulmuştur. Bunun görevi, gerek içerde göçmenler arasında, gerekse yurt dışından, özellikle de İran Azerbeycanı'ndan, Hazar'a kadar olan Türk nüfuslu bölgeleri, yeni Türkiye'ye ilhak etmek üzere malzeme ve taraftar toplamaktır.

Bu grubun lideri, İstanbul milletvekili Şükrü Yenibahça'dır. (Ailesi, nesillerden beri Türkiye'ye yerleşmişse de, kendisi Tatar kökenli olduğunu iddia etmektedir.)

Diğerleri: Nuri Paşa (Enver Paşa'nın kardeşi, bir zamanlar İslâm Ordusu denilen örgütte, önde gelen bir yer işgal etmiş, kardeşinin Pan-Turancı planlarına özel ilgi duymasıyla tanınmıştır.)

Profesör Zeki Velidî (Başkır), eskiden İstanbul Üniversitesi'nde profesördü, ancak Atatürk'le arasında geçen bir tartışma sonunda buradan ayrılmak zorunda kaldı ve Viyana, Halle ve Bonn'da geçici bir süre ikamet etti.

Ahmet Cafer (Ahmet Sait Cafer olarak da tanınır), bir Kırım Türk'ü. Kendisine hiç güvenilmeyeceği inancı yaygındır, aynı zamanda Hükümet casusu olarak hareket etmektedir ve General Sykorsky'nin Londra'daki Prometheus örgütüne hâlâ yakın olduğu sanılmaktadır. Ahmet Caferoğlu adıyla tanınmış bir Türkoloğdur.

Bir süre önce, görüşmeler için Ankara'ya gelen, Türkiye'nin Kâbil Büyükelçisi Memduh Şevket de, aynı gruba dahil sayılabilir. Resmî görevi açısından Hükümete aykırı bir çizgi izlemesi güçtür. Yukarda dikkat çekilen kişilerle bir tutulmaması gerekiyorsa da, kendisi Doğu Türklerine yakın dostluğuyla tanınır.

Ankara'daki Türk hükümet çevrelerinin, bu Doğu Türkleri (Azerbeycan dışta tutulmak üzere, yani Volga Türkleri, Tatarlar, Türkmenler vs.) ile ilgili şimdiki planı, onları kendi, bağımsız görünen, ama Batı Türklerinin danışmanlar olarak siyasal ve kültürel açıdan egemen rolü oynayacakları, bir Doğu devletinde toplamaktır.

Fakat bu planlar Doğu Türklerinin kendi arzularına uymamaktadır. Onların kanısınca, Türkiye'de yaşayan Türkler, gerçek Türk folklorunu kesinlikle kaybetmişlerdir. Dahası, bu yeni bir olay değildir; uzun yıllardan beri böyledir. Bakû'da bunlara, Türkçe konuşan Levantenler gözüyle bakılmaktadır ki, kendileriyle ne kadar az ilişkiye girilirse o kadar iyidir. Bu gelişmenin başlangıcı, yüzlerce yıl gerilerdedir.

Osmanlı tarihinde, asırlardır, Saray'ın ve İmparatorluğun yüksek mevkilerinde, Türkler pek bulunmamışlardır. Bu işi yapanlar, sırasıyla, Macar menşeli, Arnavut, son olarak da —Abdülhamit devrinde— Çerkes ve Arap menşeliydiler, Türk değil. (Bu tarihi kavram ve siyasi tavır, Tebriz'deki alâkadar muhitlerde yapılan konuşmalarda sık sık ifade edilmişti. Tebriz ahalisi de Azerbeycan Türklerinden olduğundan ve kendilerinin Bakû'dakilerle kan bağları olduğunu düşündüklerinden, şimdi orada bu görüşler bilhassa gündemdedir. Tebriz'deki bu hareketin önde gelenlerinden birisinin, bizzat, İran Umumi Valisi olması bilhassa kayde değer).

Bu hareketin liderinin, en az bugüne kadar, Mehmet Emin Resûlzade (Müsavat Fırkası'nın kurucusu) olduğu kabul edilmektedir. Bu zat Polonya Genelkurmayı'nın bir alt

şubesinden başka bir şey olmayan Polonya Prometheus hareketine iştirak etmiştir. Resûlzade, 1939'da Polonya'nın düşmesinden sonra bile, İsviçre'ye transfer edilen (Pilsudsky Fonu adındaki) Genelkurmay fonlarından geçimini sağladı, 1940'da siyasi misyonla Skorsky'yi ziyaret etti; sonra da Bükreş'teki Polonya'yı mültecilerle birlikte yaşadı. Malî tarafı bir tarafa bırakılırsa, kendisi tuttuğu safın politikacısıdır. (Prometheus örgütünün diğer azaları, bir müddet evvel Türkiye'nin Almanya'ya karşı dostâne olmayan tavrını takınmış olduklarından, Resûlzade mevzuunda da ihtiyatlı davranmak tavsiye edilir).

Resûlzade Türkiye'de yâveri Mirza Bala tarafından temsil edilmektedir. (Kendisi şu anda orduya alınmıştır ve İstanbul civarında 'özel hizmet' etmektedir. Hakkında büyük hocasının inanmış bir tilmizi olduğundan başka bir şey söylenemez)

Güvenilir ajanın kanaatınca bu şahıslarla çalışmaya değer. (Bir başka Doğu - Türk güvenilir ajanın kanaatınca, bütün bu ihtiyar bekçilerle birşey yapmamak daha iyidir. Bunların mazileri ve malî rabıtaları sebebiyle, yeni Azerbeycan Devletinde güvenilir bir rol oynayabileceklerine inanılmamalıdır.)

Bu yeni Azerbeycan Devleti diğer Doğu Türklerinin yükünü üzerine almak istemiyor ve daha ziyade şu nokta-i nazara dayanıyor: Doğu Türkleri, Volga Türkleri, Tatarlar, Türkmenler vs.'nin dağılmış oldukları şekil —yani hiçbir şekilde yoğun bir topluluk teşkil edememeleri— sebebiyle; ve daha ziyade, iktisadi geri kalmışlık nedeniyle, henüz bağımsızlık iddiasında olamazlar; ancak uzun bir tekâmül devresinden geçmelidirler. Azerbeycan inkılâpçı hareketi, kendisini, onları bir devlet olmak için eğitmekle görevli saymıyor. Bununla beraber güvenilir ajan bu görevin Ruslara bırakılmamasını, inkişafının tayin edici unsurunun Alman örgütlenme ve tecrübesi olması icabettiğini belirtmektedir.

Almanya, güneydoğuda mümkün olduğu kadar güçlü bir devlet kurmaya, bu dolaylı yoldan Rusları sürekli bir kontrol altında tutmaya önem vermelidir. Ukrayna bu iş için elverişli değildir. Ukraynalılar Slavdırlar ve herhangi bir anda Bulgarlar ve Sırplar gibi, Rusya ile ortak mazilerini hatırlayabilirler. Türkler için ise, böyle bir vaziyet tamamiyle imkân haricidir.

İran Hükümeti'nin de Azerbeycan Türkleriyle aşırı derecede alâkadar olduğunu belirttiğimde, güvenilir ajanım, bunun anlaşılır olduğunu cevabını verdi. Bugün İran'da Farisiler kadar Türkler de bulunmaktadır. Şah'ın kendisi de bir Türk ailesinden gelmektedir. Bu sebebten, eğer kendisine böyle bir tahavvülün avantajları izah edilmiş ve o da bu yolla siyasi bağımsızlığını elde tutabileceğine inanmışsa, İran/Arap devletini, sadece bir kalem darbesiyle, muhtelif milliyetlerden müteşekkil bir devlete çevirebilir. Bu aynı zamanda Tebriz Umumi Valisi'nin harekette oynadığı rolü de açıklamaktadır.

PAPEN

Not: S. 1'e ek: Ankara'da Doğu - Türkleri meselesinde Hükümet'in ajanlarından biri General Hüseyin Hüsnü Erkilet'tir. Kendisi Tatar menşelidir.

Irkçı/Turancılar, gece sokak arasında kıstırıp, 'Gözlüklü' İrfan'ın ağzını burnunu dağıtmışlar. Çemberlitaş'taki ucuz şarapçıdan (Izgara et, yanmış yağ, ballı kavun kokuları), geç vakit ayrılmış; Gedikpaşa' daki, 'pansiyon kaldığı' eve dönüyormuş; ay karanlık, ortalık tenha; uykuya varmış evlerin birinde, aydınlık bir pencere; ardında, haldır haldır dikiş makinesi! Yumrukları ağır, kolları uzun üç 'kandaş', aynı anda parlayıp, köşebaşında üzerine çullanıyor; sille tokat, o dakika, yere indirmişler; biri topuğuyla gözlüğünün camlarını ezmiş, biri üç dişini leblebi gibi avcuna dökmüş, biri böğrüne öyle tekmeler indirmiş ki, karaciğerini neredeyse ağzından kusacak!

Islıklı bir hınçla, öfkelerini döküp saçmayı, ihmal etmiyorlar:

«— ...ulan vatan haini, senin dinini imanını...»

«— ...alçak komünist, satılmış herif!»

«— ...moskof dölü! Rus uşağı!...»

En iriyarıları, iki eliyle yakasından kavrayıp silkeleyerek, gitmeden gözdağı da vermemiş mi:

«— ...İrfanof, bu sana ders olsun! Bir dahaki sefere kendini ölmüş bil, anladın mı? Ayrıca 'yoldaşlarına' selâm söyle, hepsinin anasını belleyeceğiz...»

Küstah ve arsız kahkahalarını, ıssız sokağın duvarlarına çarpa çarpa; ayak seslerine binip, sonra uzaklaşmışlar: yıldız alacası, in cin top oynuyor, ne gelen var ne giden; İrfan'ın ahlaya oflaya bir süre kıvranıp, zarzor toparlanarak evine ulaşabilmiş olması, mucize!

Başına böyle bir belâ gelmese, şaşılırdı: 'fevrî' gençtir, son derece 'müfrit': öfkelenince, ağzına geleni söylüyor, yanına bırakırlar mı? Bırakmadılar! Günlerce gözlüğüne cam bulamadı, kapı eşiğinde, merdiven başında tökezleyerek, kör kör dolaştı: su-

ratı diken diken, üç günlük sakal; gözünün biri mor, dudakları şiş! Dilini tutsa ya, hayır:

«— ...göze göz, dişe diş: yaptıklarının hesabını elbette soracağız, beni dövenleri bulmak şart mı, ortalıkta faşistten geçilmiyor, 'asil' kanlarını akıtayım da görsünler bakalım!...»

Gözlüğünün camları, karaborsada, 'anasının nikâhınaymış'; o da, tanıdığın olacak, cebinde bol paran; İrfan'da* para ne gezer: kalabalık fakültelerin birinde, belli belirsiz öğrencidir; daha ziyade gazetecilik taslıyor; **Tan**'a, **Vatan**'a, **Yeni Sabah**'a girer çıkar; günahı boynuna, 'serbest muhabir'miş!

Olay Küllük'ü altüst etmişti. Vay canına be, Irkçı/Turancılar azıyor. **Wehrmacht** Sovyetler Birliği'ne saldıralı, gemi azıya aldılar. Kızılordu iyice gaafil avlandı: bereketli Ukrayna ovalarını, tankların çelik tırtıllarına terketmesi; nereden nereye, İstanbul'daki Irkçı/Turancı küstahlığının, şımarık bir saldırganlığa dönüşmesine yol açıyor: üniversite, hatta lise öğrencileri çevresinde, **Bozkurt** dergisi, her geçen gün biraz daha etkili olmaktadır.

Küllük, sırtını Beyazıt Camii'ne vermiş, Emin Efendi Lokantası'nın âdeta himayesinde, camekânlı bir semt kahvesi: Beyazıt Meydanı'nın, öğrencisi bol med ve cezirine; fırdolayı tramvayların, allı yeşilli sirkine bakıyor! Asıl keyfi, bu mevsimdedir; masalar ulu ağaçların gölgeleri altına taşındığından, en bunaltıcı öğle sıcağında, serin; yapraklardan süzülen yeşil yansımalı aydınlıkta, âsûde ve sâkin. Tedirgin eden ne, at sinekleri gibi masalara dadanan, irili ufaklı 'lostracı'lar mı; yoksa, yasemin ağızlık, zeytin çekirdeği tesbih satıcıları mı? O da tabii, garson Nimet'in alıcı kuş yırtıcılığından kurtulabilirlerse! Çünkü Nimet, herkesin 'Mercimek' diye çağırdığı, o piçkurusu boyacıyı kayırıyor, başkasını yaşatmaz!

Galiba Hasan Tanrıkut söylemiş: «— ...azizim, şehrin onca dağdağasına rağmen, doğrusu bu kuytuda insan, inzivaın tadını mükemmel çıkarabilir: bilhassa sabahları...»

---

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi; «Bıçağın Ucu», «Yaraya Tuz Basmak», Bilgi Yayınevi

Hasan, Cahit Tanyol'la beraber, Doğan Rumeli'nin 'kürsü arkadaşı'; o çok uzun, Cahit çok kısadır; Hilmi Ziya bir gün, gülerek Doğan'a demiş ki:

«— ...neyse, sen muvazeneyi temin ediyorsun!»

'Hoca' (Hilmi Ziya) gelince, kahvenin ön tarafına oturur, 'ekâbir' arasında; Mustafa Şekip, Ahmet Hamdi, Agâh Sırrı, Enver Ziya, Ali Nihat vs.; oysa Doğan arka tarafta, 'gençlerle' oturmayı yeğliyor: Asaf Hâlet, Suat Derviş, Cavit Yamaç, 'Napolyon' Celâl (Sılay), Nuri İyem, Haşmet Akal, Akıncıoğlu; daha kimler yahu, 'matbuatta' genç nesil fırtınasını koparanların, hepsi; bu arada elbet, yeni şiir kitabı yüzünden başı derde girmiş olan, şair Haydar Su; uzun bacaklarını masa altlarına, iskemlelere sığdıramayan aktör Galip Çakır; 'ressam' Eşfak, 'Gözlüklü' İrfan, şu, bu...

İrfan'ı dövdükleri gün mü, birkaç gün sonra mı; Doğan Rumeli, 'fevkalâde resmî', ceket kravat yelek, gözlükleri terden buğulu, soluk soluğa Küllük'e düşmüştü; şöyle bir baktı, ön taraf tenha, boş masalar, iskemle iskeletleri; 'ekâbir' kimbilir hangi deniz kıyısının safasını sürüyor; arka taraf, kahvenin iskemle tertibini bozmuş, karman çorman bir insan öbeği: masadan masaya cıgara tutmalar, lâf atmalar; arada pes perdeden ikili söyleşiler; hepsine hükmeden, Haydar Su'nun öğretmen sesi! Doğan Rumeli yaklaştıkça, aşina çehreleri daha iyi seçebiliyor: tozpembe ve yumuşak Salâh Birsel, tüysüz ve köşeli Fahir Onger, ördekbaşı kadife Ömer Faruk, sonra 'Deve' Galip, 'ressam' Haşmet, suratlarını hatırlayıp isimlerini çıkaramadığı birileri...

Çantasını heybetle masalardan birine savurdu, herkese tepeden bakarak:

— Hayt! dedi, oldu bu iş, kabul ettiler!

Harbiye'den Fatih tramvayına atlamış, dosdoğru Pangaltı'dan, **Özel Aydınlık Lisesi'**nden geliyordu; öğrenci argosunda, hani herkesin 'Aydınlık Palas' dediği, kolay diploma lisesi! Ermeni yapısı taş bina, soğuk beton iç avlu, iki zavallı direk, yırtık voleybol filesi; duvarlarına soğan ve içyağ kokusu sinmiş, loş ve rutubetli koridorlar! Lise Müdürü Seracettin Ce-

mal bey'le buluşmuşlardı, önemli buluşma, 'hayat memat meselesi'; çünkü Mütevelli Heyeti'nin, onu Felsefe öğretmenliğine kabul edip etmediği, açıklığa kavuşacak; edilirse yaşadı, Fakülteden aldığı asistanlık maaşı gülünç, tütün parasına yetmiyor, peder bey'den 'iane dilenmeye' utandığına göre...

Aslında fikir, 'Bacaksız' Abdi bey'in fikri: oğlunun bitmez tükenmez harçlık 'taleplerinden' usanmış, çare arıyor. Teşebbüse o geçti, temasları o yaptı: **Özel Aydınlık Lisesi,** Selânik'teki meşhur **Tefeyyüz İdadisi**'dir, Yelkencizade Fikri beylerin mektebi; İttihatçı bir aile, çoğunu Fırka'dan, bazılarını Mason locasından tanıyor; 'mahdumu' liselerine öğretmen alacaklarından emin. Haklıymış! Gel git, dilekçe, diploma sureti, vs. gerçi iki ay sürdü; bir ara Doğan ümidini de kesmişti, fakat yanılmış: gözlükleri gümüş çerçeveli, kırçıl bıyıkları kırpık, cigarasının görünmez tütününü tu tu diye tüküre tüküre içen, Müdür Seracettin Cemal bey, 'tayinine şaştığını' gizlemeyerek, sonucun 'müsbet olduğunu' müjdeledi.

«...hârika be, hârika! Fevkalâde birşey! Asistanın esamisi mi okunur derken, işte lise öğretmeni de olduk: Doğan Rumeli, **Özel Aydınlık Lisesi** Felsefe Öğretmeni...»

Eylül'de 'ikmal imtihanları' başlarmış, ay başından itibaren 'Müdüriyet'le temas halinde kalması' rica ediliyor; dahası, 'evrakın tekemmül ettirilerek, evvelâ Maarif Müdürlüğü'ne, bilâhare Maarif Vekâleti'ne intikali sadedinde...'

Onu dinlemediler. Yadırgadılar. Haydar Su kaşlarını çatmıştı, sinirli sinirli bıyıklarını çekiştiriyor; 'ressam' Eşfak, çillerinin ardında kayıp; Galip Çakır, düz, cansız ve seyrek saçlarını, önündeki soda bardağına sarkıtmıştı; gümbürtüyle geğirdi, yüzüne bakmaya tenezzül etmeden; ekşi ekşi, Doğan'ı azarladı:

— Sırası mı ulan? Daha ciddi şeyler konuşuyoruz. Susar mısın?

Doğu Cephesi'ndeki durum tartışılıyormuş! Uzmanı Haydar Su, uzmanlığı harekât başlayalı, izlemesinden ileri geliyor. Ama ne izlemek! Her gün Moskova, Londra ve Zagrep Radyolarından, 'tebliğ-i

resmîleri' dinleyip; orduların ilerleyiş ve gerileyişlerini, evinin duvarındaki Ukrayna haritasına işlermiş! Akla ziyan bir harita bu, görenler anlatıyor: **Wehrmacht** siyah, Kızılordu kırmızı renkle gösterilmiş; kolordu, tümen, tugay taksimatı, olduğu gibi işaretli; görür görmez, orak/çekiçli ya da gamalı haçlı küçük bayrakların düzeninden, son durum anlaşılabiliyor.

Ters bakışlarıyla Doğan'ı âdeta iterek, bir iskemleye oturmaya mecbur etti; sonra bıraktığı yerden, açıklamalarını sürdürüyor:

— ...nerede kalmıştık? Ha? Smolensk'te miydi? Evet beyler, bence Smolensk'te ünlü 'yıldırım harbi' nin sonunu yaşadık. Çünkü neden? Kızılordu dosta düşmana, Almanların durdurulabileceklerini isbatlamış oldu: az şey mi bu?

Boncuk mavisi gözlerinde, herkesi töhmet altında tutan, asabi bir bakış; çayından iki yudum alıp, ilâve ediyor:

— ...vakıa keyfiyet, daha Minsk ve Byalistok muharebeleri esnasında, kendini belli etmişti. Hatırlayacaksınız! Hitler'ci faşistler, yatsın kalksın, General Guederian'ın Panzer tümenlerine dua etsinler; onlar olmasaydı, Vitebsk'le Orsa arasından cepheyi yaramazlardı ki! Bu takdirde Smolensk'i nasıl tutacaklardı?

Garson Nimet'in sağı solu yoktur, selâmsız sabahsız, getirip Doğan'ın önüne bir bardak çay koyuyor; koyuyor mu atıyor mu, anlayabilene aşkolsun! Camiin minarelerinden, o anda akşam ezanı; yapraklar hûşûyla kımıldayıp, dualar fısıldaştılar; batan güneş, ortalığı kana boyamıştı: Üniversite'nin anıt kapısı, bakır kızılı yanıyor. 'Ressam' Haşmet, Haydar Su'nun fikirlerini paylaşmıyordu; kederli kederli gülümsedi, yumuşak, uyuşmaya yatkın bir sesle, itiraz etmeyi denedi:

— ...yapma be Haydar! Çok nikbinsin! Smolensk'te iş bitmiyor yahu: Kuzey Cephesi var, Güney Cephesi var: güneyde meselâ, Von Runstedt, Budienni'yi mağlup etmedi mi, sorarım; sonra kuzeyde, Von Loeb, Baltık kıyılarını silip süpürmüyor mu, ha? Hedefi besbelli Leningrad!...

Haydar Su, dediklerine her itirazı, uzmanlığına tecavüz sayıyor; çileden çıktığı, açık; yüzü karmakarışık oldu, sesi çatal çatal:

— ...hadi ordan be! Hitler'in hedefi Moskova! Nasıl Paris'i birkaç haftada ele geçirdiyse, Moskova'yı da geçireceğini sanıyordu. Goebells, aylardır bunun propagandasını yapıyor. Olmadı ama, olmuyor, olmayacak! Çünkü neden? Bu sefer o dejenere Fransız ordusuyla çarpışmıyorlar, Kızılordu'yla çarpışıyorlar: Minsk, Byalistok, birer ihtardı; Smolensk, asıl önemli ikaz: Moskova'nın kapısı Smolensk'tir, anahtarı Kızılordu'da; siz onu açamazsınız!

Hemen öbürlerine döndü, duyabileceği bir sesle, Haşmet'i çekiştirdi:

— ...ne yâni? İki general adı bellemiş, başımıza allâme kesildi; beni asıl sinirlendiren, söylediklerinin 'Beşinci Kol' ağzı olması!

'Ressam' Haşmet bozulmuştu, esmer alnındaki tereddüdü, sanki avcuyla alıyor:

— Haydar, uzatma be! Fikrimizi söylemeyelim mi?

— ...fikirmiş! Sen buna fikir mi diyorsun? **Tasviriefkâr'ın** yazdıkları bunlar!

Lâf dağıldı. Masada bir uğultu, her kafadan bir ses:

— ...hoppala!

— ...şahsiyat yapıyor kardeşim, elinden başka türlüsü gelmez; Haydar'ın hususiyeti budur: mugalâta ve şahsiyat!

— ...ayıptır beyler, millet bize bakıyor!

— ...lütfen, sadede gelelim!

Galip Çakır, durumunu bozmamıştı: dirsekleri masaya dayalı, kafasını avuçları arasına almış; saçları ve dudakları, önündeki soda bardağına sarkıyor. Hafifçe yana dönerek, Doğan'a dedi ki:

— Dün bütün gün içtik, karaciğerim felâket, ağzımın içi bütün yara!

Sesini kıstı, zor anlaşılan bir fısıltıyla, sırrını fâş etti:

— ...Süreyya Paşa Çiftliği'nde film çekiyoruz:

Muhsin, kerhen merhen, beni de çağırdı; senaryo Nâzım'ın diyorlar, doğru olabilir, İpekçi'lerle ülfeti malûm!

Doğan Rumeli, bir anda sevince garkolmuştu: gözlerinin içi gülüyor:

— Ne diyorsun? Nâzım'ın senaryosu ha? Hârika! Filmin adı ne?

— **'Kahveci Güzeli'**, Münir Nurettin, Hâzım filân... Hişt, bana bak! Ağzından bir kelime kaçırırsan, şairin başına öyle bir iş açarız ki!

— ...çocuk musun yahu? Hiç söyler miyim?

Uyarı onu ürkütmüştü. Etrafına bir göz attı. Üç masa ötelerinde, çakal çenesi, bıçak kesiği gözleri, handiyse makinaya vurulmuş kısacık saçlarıyla, uzun bir adam; iskemlesine kaykılmış, sözüm ona **'En Son Dakika'** okuyor; gerçekteyse, gözlerinin ince aralığından onları süzüyordu: Süleyman'ı kim tanımaz! Birinci Şube görevlisidir, Siyasi Polis! Sürgünlerden beri, 'takibi' sıkılaştırdılar; nereye adımını atsan, senden önce çöreklenmiş bir 'taharri' buluyorsun; önemli saydıklarını, adım adım izliyor; evini gözetlemeye alıyorlar: Galip Çakır, böylelerinden; hiç değilse, böyle olduğuna herkesi inandırdı; bir iki aya kalmaz, askere alınacağına, ya da sürüleceğine nasıl inandırdıysa!

Haydar Su, altta kalır mı, dağılan söyleşiyi toparlamış; en öğretmen sesiyle, Güney Cephesi'ndeki 'muhtemel inkişaflar' üzerinde fikir yürütmeye dalmıştı:

— ...mareşal Budienni büyük asker, ihtilâlde çok hizmeti görülmüştür!

Galip Çakır, müstehzi gülümsüyor. Sodasından yanlış bir yudum aldı, tiksintiyle suratını buruşturdu; bardağında ne kaldıysa yere boca ederek, diyor ki

— Allah kahretsin! Soda mı bu, beygir sidiği mi? Iık be!

Sonra döndü, oldum olası onu konuşuyorlarmış gibi, sürgün bahsini açtı:

— ...Arif'le Abidin dört ayak üstüne düştüler: Adana, koca şehir! Ece, ne de olsa bunlar paşazade! Ya Suphi ne bok yesin, Niğde'yi gördün mü sen, na-

sıldır bilir misin? Ben de amma soruyorum, ne bilecek: bu da beyzade, Kartal'dan öteye geçmemiş ki!

Şakacı bir küçümsemeyle dudak büktü:

— ...muhallebi çocuğu sen de!

Doğan Rumeli, yanakları al al, başını eğiyor: en büyük utancı budur: hayatı boyunca, İstanbul'da yaşamış olmak! O yüzden sürgün gözünü, hapisten çok korkutuyor; hayalindeki Anadolu, biraz Reşat Nuri, biraz Refik Halit, daha çok Sadri Ertem'le Sabahattin Ali; gerçeğe uygunluğu belirsiz, yoksul, kaderine terkedilmiş, bit içinde köylüler! Gece köpekleri, uğultulu havlamalarıyla, toprak damları ayağa kaldırıyorlar; orman karanlığından, vahim nal sesleri yaklaşıyor; yavaş bir ırmağın üzerine asılı, inanılmayacak irilikte turuncu ay!

Galip Çakır, korkusunu sezdiğinden, üstüne varıyordu:

— ...bu arada, olan Lütfi'ye oldu tabii, Lütfi Erişçi'ye, fukara yol bilmez iz bilmez!... Mamafih, kimbilir daha kimler gidecek?

Kalın kalın geğirdi, dalgınlıkla boş soda bardağına dudaklarını götürürken:

— ...bak, dedi, harici karartma kaldırıldı; lâkin dahili karartma, bütün dehşet ve şiddetiyle sürüyor: polisle Turancılar arasında sıkıştık kaldık.

Ne kâbus! Türkiye, girsin girmesin, harbin 'seyyiatını' çekiyordu. İlk iki yıl, şöyle böyle savuşturulan darlıklar gizlenemez olmuş, yokluklar baş göstermişti. **Wehrmacht,** yırtıcı ve seyyal o uzay ejderi, Meriç'in öbür kıyısında, ateş ve duman solurken; İstanbul'un 'tahliyesi' düşünülüyor: müthiş ilkbahar, Balmumcu mesiresinde, Levent Çiftliği'nde ağaçlar, tomurcuklarını pat pat patlatıyorlar; eli yüzü aydınlık liseli kız öğrenciler, Boğaziçi gezmelerinden, ellerinde renk renk bahar dallarıyla dönüyor; oysa müzelerdeki 'asar-ı âtika' Anadolu'ya nakledildi; şehri arzusu ile terkedecek emekliler, gidecekleri yere 'meccanen' götürülecekmiş; 'unlu maddeler' yavaş yavaş vitrinlerden çekilmektedir.

Almanlar Türkiye'ye saldıracak mı? Hani dosttuk, önceki savaştan silâh arkadaşı? Hani Ankara/

Berlin Dostluk Anlaşması imzalanacaktı? Anlaşma gecikiyor, kulaktan kulağa türlü söylenti; yok Almanlar, Anadolu üzerinden, Irak'a asker ve mühimmat geçirmemizi, şart koşuyorlarmış; yok İngiliz ittifakından çıkıp, Mihver'e girmemizi istiyorlarmış; neler, neler! Mahsul kötü, buğday kıt: yurtta 'tek tip ekmek uygulamasına' geçildi; şekere zam, herşey pahalılaşıyor; neyse ki, Türk/Alman Dostluk Anlaşması, Haziran ortalarında imzalanabildi; Alman ordulari, iki gün sonra, Sovyet topraklarına girdiler: **'Barbarossa Harekâtı'** başlamıştı! Ankara rahat bir nefes alıyor, Türkiye alabiliyor mu, hayır: ekmekler daha bozuk, buğdaya arpa ve çavdar karıştırıyorlar; bazı vilâyetlerde 'mülkî âmirler' gerektiği takdirde 'tarladaki mahsule' el koyabilecek; gazeteler dört sayfa çıkabiliyor, savaşla ilgili haberler 'mecburi' tek sütun; şartlar o kadar zorlaştırıldı ki, gazete dergi yayınlamak imkânsız; **'Yeni Ses'** kör topal yürüyor, **'Yeni Edebiyat'** kapatıldı kapatılacak; yerine yenilerini hazırlamak lâzım, solcu grupları kullanılmayan dergi imtiyazlarını ele geçirmeye çalışıyorlar.

Hasan Tanrıkut, 'sanat muhibbi' bir 'sermayedar' bulmuş; şaka maka, 'haftalık bir mecmua' imtiyazı almışlar, adı **Gün** mü ne; güvenilemiyor ki: **'Beşinci Kol'**un ne büyük paralar harcayıp, ne türden 'sermayedarları' kullandığı malûm; solcu dergi çıkaralım derken, **Gestapo'**nun kucağına mı düşsünler? Hasan Tanrıkut, fazla iyimser, şüpheleri içine sindiremiyor; geçen hafta, (Domates, salatalık, kaşar peyniri), Çiçek Pasajı'nda bira içiyorlar; Galib'i 'alenen' suçlamasın mı? Basbayağı kızmış, kehribar sarısı bıyıkları titriyor, yasemin ağızlığının ucunda cıgarasının külü uzamış, düştü düşecek:

«— ...nedir bu sizden çektiğimiz? Ne sermaye bulabiliyorsunuz, ne sermayedar; bâri lütfedip, bizim bulduklarımızı beğenseniz...»

Galip Çakır, Doğan'ı bir kenara çekmiş, Çiçek Pasajı'ndan çıkınca, durumu kafasına göre yorumlamıştı. O da Hasan'ı sevmez, bilgisini ihata edemediğinden mi, belki; belki olur olmaz çıkışlarına bozuluyor; sinsi sinsi gece kaldırımlarında sürünen, sidik,

anason, nergis ve kusuk kokularını, kedi kovalar gibi tekmeyle kovalayıp ona demişti ki:

«— ...illallah yahu, içimiz dışımız paşazade! Hasan da onlardan, dedesi Girit'li bilmem ne paşa! Senin menşein hiç olmazsa burjuva, yâni kötünün iyisi!...»

İğrenç soluğuyla Doğan'ı boğarak, arkasından müthiş şeyler söylüyor:

«— ...bak, beni iyi dinle: bir felsefeci bulduk, **Haydarpaşa Lisesi**'nde öğretmen; kimbilir ne akla hizmet ederek, fikir mecmuası imtiyazı almış; iki nüsha mı, üç nüsha mı çıkarabiliyor, satış olmayınca ne yapsın, vazgeçmiş; mamafih imtiyaz hâlâ uhdesinde, bize devretmesi için sıkıştırıyoruz, razı olursa mevzuu seninle müzakere edeceğiz, evet...»

Doğan Rumeli, böyle değer verilmesine alışmamıştı, sevincinden ne diyeceğini bilemiyor. O gece, Terakki Apartımanı'nın terasında, epeyce zaman oturup düşündü: ona demek Hasan'dan ziyade güveniyorlardı, ne yapıp yapıp, bu itimada lâyık olduğunu isbat etmeli! Hava durgun. Kadıköy vapurlarının ışıldakları, dikkatini, kılıç gibi ortasından bölüyorlar. Bilinmez nereden, hangi teknenin, paldır küldür demirlediği işitiliyor. Dolmabahçe'nin az açığında, iki Romen yolcu gemisi, iki siyah karaltı: **Transilvania** ve **Besarabia**, harp yüzüden İstanbul'da bağlı kaldılar. Babası yemekte görünmedi, Sofia'nın diyesi, mağazadan telefon etmiş, gecikecek: yaşından başından utanmıyor, yine işret, yine sefahat; varını yoğunu, âdeta şehevi bir hazla, ciğeri beş para etmez 'salon fahişelerine' yedirmektedir! Doğan babasına çekmemiş, onun büyük ihtirası, 'nazariyatla tatbikatı mezcedebilen, büyük mütefekkir' olmak!

«...adam razı olunca, benimle neyi müzakere edecek? Neşriyatın platformunu mu? Belki tertip ve tanzimi hususunda yardım etmemi isteyecektir. Maalmemnuniye!...»

Ağaçlar, yıldız alacasını Küllük'e bırakınca, yapraklar arasından yarasalar belirmişti; yumuşak, şeftali tüyü karanlıklarını, telâşlı telâşlı dolaştırıyorlar: 'vakt-i kerahat' geldi, 'akşamcılar', Haydar Su'nun

uçsuz bucaksız 'durum muhakemesinden' kurtulabilse, kapağı Yenikapı'daki ucuz meyhanelere atacaklar. Doğan Rumeli, eve dönmeyi tasarlıyor: öğretmenliğe tayininin tadını burada çıkaramadı, babasıyla orada çıkarabilir; Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey, 'bermûtad' gecikmezse tabii!

Galip Çakır, kalkacağını sezdi mi ne, kulağına eğilip diyor ki:

— Yarın boş musun? İyi! Öğleden sonra, Cennet Bahçesi'ne düş, yalnız konuşmalıyız.

Neyi konuşacaklarını Doğan pekâlâ kestirmiş; içi sevinçle ürperedursun, yine de merakla sormuştu:

— Yalnız mı konuşmalıyız? Neyi?

— ...mecmua meselesini!

Uzun, kemikli elini, elinin üzerine bıraktı; ağzı hizasına inmiş saçlarını, dudaklarıyla yakalamaya çalışarak: — ...hem, dedi, doktrinin klâsiklerini aramıyor muydun: Marks'ın, Engels'in Fransızca tercümelerini? Eh, bir imkân hâsıl oldu gibi, herhalde temin edebileceğiz...

— Ne diyorsun? Fevkalâde haber yahu! Yarın öğleden sonra, meselâ saat kaçta?

— ...üç iyidir, hazret: tenhadır o sıra, üçüncü sette olacağım.

Dediği saatte oradaydı: açılır kapanır metre gibi, bir 'hatt-ı münkesir' halinde, üç iskemleyi esir almış olarak, geniş yapraklarını güneşe yaymış incir ağacının, gölgesine oturmuştu; masasında Olimpos Gazozu, yarısı içilmiş bardağı; André Malraux'dan Nasuhi Baydar'ın çevirdiği ünlü roman: **'İnsanlığın Hâli'.** Bahçenin ilk iki seti, azçok kalabalık: buzlu kakao ya da kahve içen (japone kol, çiçekli emprime, mantar topuk) Yahudi madamlar; şimdiden sonbahar sınavlarına hazırlanan, Mühendis Mektebi öğrencileri; pahalı olmayan yalnızlıklar arayan, birkaç sevgili; üçüncü set, bomboş: cızırtılı hoparlörden, evlere şenlik bir Münir Nurettin, sadece Galip Çakır için söylüyor:

«...bir tatlı huzur almaya geldik
Kalamış'tan, ah, Kalamış'tan!...»

Püfür püfür piposunun ucunda, 'abidevi' gözlükleriyle, Doğan Rumeli sökün etti: tecrübesiz genç kız gülüşü, kaşlarını çatarak iyi kötü suratına geçirdiği, ciddi aydın maskesini dağıtıyor. Galib'in eli diye, bir cesedin elini sıktı; tepesine dikilen korkuluk garsona, ne ısmarlayacağını çıkaramadı: gazoz ülserini tahriş eder, çay miğdesini bulandırıyor; buzlu çikolataya bayılır, içmeyegörsün, bütün kıl diplerinde amansız bir kaşıntı: allerji mi nedir? Usulen çay söyleyecekti, nasıl olsa fincanı yarım bırakmayacak mı?

Galip Çakır, deve gözlerini indirmiş, dudakları sarkık; hinoğlu hin, onu süzüyordu: masadaki **'İnsanlığın Hâli'**ni nasıl tehalükle aldığını, belirgin bir heyecanla, sayfaları nasıl çevirdiğini! Romanı iki kere okuduğunu biliyor, 'dehşetli tesirindedir'; kitabı niye getirdi, konuya girmesini kolaylaştıracağından!

Bir kıyısından bulaştı bile: — ...**'İnsanlığın Hâli'** fevkalâde, **'Espoir'** çok daha müthiş! Malraux, İspanya'da filmini bizzat çekmiş; onu görmek nasip olmayacak, hiç olmazsa kitabını okuyalım: ihtimal dahilinde görünüyor da!

Doğan, elinde kitap, gözlüklerinin üzerinden baktı:

— ...şaka mı ediyorsun? Vekiller Heyeti Türkiye'ye sokulmasını yasaklamadı mı?

— ...yasaklamasına yasakladı, lâkin...

Garson, uzun ve beyaz bir öğle uykusu, başlarında bitiyor: Doğan'ın çayını getirmiş; gözleri o kadar mahmur ki, onları görmediği kesin! Galip ihtiyatlıdır, çayı bırakıp çekilinceye kadar, cümlesini askıda tuttu; hâsıl olan boşluktan, cıgara yakmak için yararlandı; Doğan, sırf merak ve heyecan, dudaklarına asılı kalmıştı; garson çekilir çekilmez, soruyor:

— ...evet, lâkin?

— ...dün Küllük'te çıtlatmıştım, Yahudi bir kitapçı bulduk, Yüksekkaldırım'da; kelepir ecnebi kitaplar satıyor, şayan-ı itimat bir yer: birkaç misli pahalı ödedin mi, en akıl almaz kitapların temini kaabilmiş... meselâ **'Espoir'**, Nizan'ın **'Conspiration'**u; bazı klasikler, Engels'ten **'l'Origine de la Famille...'**

Doğan'ın gözlerinde, yaldızlı birer maytap tutuşmuştu:

— ...hârika yahu! Yahudi ha? Neresine düşüyor Yüksekkaldırım'ın?

Galip Çakır, ağzından burnundan boca ettiği dumanlarla, masanın üzerini sise boğuyor; eliyle dumanları kovaladı, cevap vermeden bir an, hoparlörden savrulan Rumca şarkıya kulak verdi:

— ...Tünel'den Karaköy'e inerken sol kolda, sıra kitapçıların sonuncusu, **Librairie Péra!** Bana bak, damdan düşercesine gitme ha, seni tanırım, aklına esti mi...

Doğan elindeki kitabı masaya koymuş, piposunu topuğuna vurup külünü boşaltıyordu; kahkahayı koyverdi:

— ...esmez mi birader, Allah için söyle! İlk fırsatta oradayım, evvelâ **'Espoir'ı** alırım, onun arkasından da...

Galip Çakır cıgarasını kül tablasında ezdi; bunu, asıl önem verdiği oymuş gibi aşırı bir dikkat ve ihtimamla yaptı; oysa, sahnede gerilimli 'meclislerde' kullandığı, etkileyici sesiyle diyordu ki:

— ...paran bolsa, mecmuaya sakla! Seninle esas bu mevzuu konuşacağız; çiçeği burnunda felsefe öğretmeni oluşun, işimize yarayacak!

Gerilimli sesini, tınıdan tınıya kaydırarak, sonra anlatıyor: al takke ver külâh, o mecmua sahibini, imtiyazı kullandırmaya ikna etmişler; ne var ki, yatırdığı beş bin lirayı istiyormuş; ayrıca, göze alacağı tehlikenin bedeli olarak, 'açıktan' ikibin beşyüz lira! 'Onlar', hesap kitap, beş bin lirayı doğrultmuş; geriye kalan ikibin beşyüz lira bellerini büküyor! Birşeyler yapamaz mıymış? Para denkleştirildi mi, imtiyaz sahibiyle onun temasa geçmesi, uygun görülmüş de... neden mi, iki felsefe öğretmeni daha iyi anlaşırlar da, ondan; zaten derginin yazı işlerini kim yönetecek, o!

Doğan'ın alnına çizilen hayrete, pek şaştı:

— ...ne söylememiş miydim; evet, sen yöneteceksin!

Doğan Rumeli, işittiklerine inansın mı, inanmasın mı? Daha dün **'Yeni Edebiyat'**ta bir yazısını yayınlasınlar diye, yalvar yakar oluyordu; binbir baha-

ne buluyorlar, atlatıyorlar, vs; şimdi Galip Çakır gelmiş, dergiyi onun yöneteceğini bildiriyor. Bir iki öksürdü, boğazını temizledi; kaşlarını çatıp, yüzüne o aydın ciddiyetini aradı:

— Şeref duyarım! Sizi mahçup etmeyeceğim, eminim bundan! Fakat ikibin beşyüz lira, büyük meblağ; öğretmenlikten alacağımla beraber, benim elime geçense...

Galip Çakır saçlarını otlamaya dalmıştı, tükürerek sözünü kesti:

— ...bırak şimdi öğretmenliği! Sen kimin oğlusun, hazret? 'Bacaksız' Abdi bey'in! Peder bey'e o kadarcık nazın geçmiyor mu? Mumaileyh bu parayı, Allah bilir, bir gecede sarfediyor...

Doğan olumlu olumsuz cevap vermedi: insanlar insanları, ne kadar yanlış tanıyorlar: Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey, 'sefahatına' gecede daha büyük 'meblâğlar' sarf edebilir; ama böyle bir iş için, değil para, günahını vermezdi; oğlunun, —'Efendi Hazretleri' diye alay ettiği—, dayısını örnek almasına zaten içerliyor, 'solcu dergi' yayınlamasına destek olur mu hiç? Maazallah! Gel de bunu Galip Çakır'a anlat!

Başka bir yol öneriyor: — ...bak, Selânik Bankası'nda beşyüz lira tasarrufum var, beşyüz lira da eşten dosttan çarptım mı, eder bin; benden bu kadarı azizim, mütebakisini siz...

Gözlerini ellerine eğdi: — ...babamdan para isteyemem, izahı müşkül!

Galip Çakır, umduğundan yumuşak karşılıyor: — ...bu kadarı da birşey! Ümidimizi kesmeyelim! Mağdem babandan isteyemiyorsun...

— ...fakat mecmua sahibiyle temasa her an âmâdeyim, ayrıca kim bu zat?

— ...Selâmi bey! Selâmi Cihan adında bir öğretmen, tekaütlüğü yakın bir ihtiyar! Mütefekkir pozlarına aldırmayacaksın, dini imanı para! Hele şu meblâğı denkleştirelim, tanışma faslı kolay!

Sustu. Hayrettin İskelesi'ne doğru, Şirket-i Hayriye vapurunun, muzip çığlığını işittiler. Güneş, eriyen bir ayna kümesi halinde, bahçeye yığılmıştı. Uzaktan Ağustos böceğinin biri, mavi aydınlığı zımparalıyor.

Doğan Rumeli, çoktan Yazı İşleri Müdürü havalarında, dedi ki:

— ...dergileri mimlediler, hepsinin akıbeti meçhul, başka bir mecmua şart! Baksana, bir yandan ırkçılar bastırıyor, bir yandan Halkevi mecmuaları...

Cümlesini askıda bırakıp sordu:

— ...**Garip**'i okudun mu? Orhan bana imzalamıştı, göz atayım dedim; Reşat Fuat haklı, bunlar formalist yahu, biraz da sürrealist! Nâzım'ı, Nail'i, Dinamo'yu silip, 'yeni şiiri' temsil ettiklerini iddia ediyorlar...

Öteki beşyüz lirayı, dayısından istemeyi düşünmüştü ama, alabileceğini aklı pek kesmiyor; hele böyle bir mecmua teşebbüsüyle alâkalı olduğunu açıklarsa! Ahmet Ziya ona, 'aksiyondan uzak durmasını' öğütleyip durmaz mı; klasikleri okumasını, inceleme araştırma yapmasını söyleyip, başından savacak; iyisi mi, başka bir bahane uydurup, istemeli; kız bahanesi filan, çapkın adamdır, hoşuna gider; yaşı elliye merdiven dayadı, kızı yaşındaki Alman şarkıcısıyla yaşıyor; «eşref saatine rastlarsam, belki ikna ederim, kazancı iyi, onun için beşyüz lira nedir ki?»; öyle olsa da, 'rabıtalı' bir yalan uydurması lâzımdı; aksi gibi, hiç beceremediği şey!

Ahmet Ziya'yla son defa, iki ay kadar önce görüşmüştü; Almanların, Sovyetler'e tecavüzünden, on gün sonra; herkes gibi Kızılordu'nun sür'atle gerilemesinden şaşkın, olaya akla yakın mazeret arıyordu; bulamayınca, Rusya'yı da Almanya'yı da 'yakînen' tanıyan, Dayısına başvurmasından tabii ne olabilir? Şirket'teki yazıhanesinde, Ahmet Ziya mütebessim, fakat kötümserdi; Doğan'ın ölse aklına gelmeyecek, bir açıklama denemişti:

«— ...bana bak, başta Mareşal Tukhaçevskiy olmak üzere, Kızılordu'nun, ateş çemberinden geçmiş tecrübeli kadrolarını, Stalin, çeşitli bahanelerle tasfiye etti: bazıları hapistedir, bazıları sürgünde; Nazi cehennem makinasına, tecrübesizler ancak bu kadar mukavemet edebilir...»

Arkasından, ona mı kendisine mi belirsiz, rahatsız edici bir soru:

«— ...çarlık ordusundaki rütbeler, Suvarof, Kutuzof gibi eski nişanlar, yeniden ihdas edilmiş; Moskova Radyosu, günde beş vakit, 'vatan müdafaa harbinden' dem vuruyor; beynelmilelcilikten ne kaldıysa, o da gürültüye gitti: işte şuracığa yazıyorum, bunlar **Komintern**'i de lağvedeceklerdir!...»

Doğan Rumeli, söylediklerini Ahmet Ziya bey'e, hiç yakıştıramıyordu; git git, Nail'in, Abidin'in, Suphi'nin, ona yönelttikleri eleştirileri, yerinde bulmaya başlamıştı: sosyalizmin, 'yeryüzündeki tek kalesi', ölüm kalım savaşı içindeyken, söylenecek sözler miydi bunlar? Kapıdan çıkarken karşılaştığı Alman, asabını iyice 'perişan edecekti': kirpiksiz, ablak suratı yağlı beyaz, şişko biri; kaplumbağaya benziyor, Alman Deniz Nakliyat Şirketi'ndeymiş, Dayısıyla cancığer kuzu sarması; adı neydi onun, Doktor Gessler mi? Elbet son ziyaretinden, Küllük'te kimseye bahsetmedi; zaten, 'temaslarını' seyrekleştirmeye, karar vermişti; uyguladı da, bu kararını: iki ay ne aradı, ne sordu; zaman zaman, annesinin defterlerinde rastladığı bir ayrıntı, mutlaka görmesini gerektirdiği halde...

Galip Çakır'ın ortaya attığı dergi yöneticiliği, denkleştirilmesi icab eden 'meblâğ', durumu değiştirmişti. Hele öğretmenliği kesinleştikten sonra, babasının tek kuruş vermeyeceği, kesin; fikir ihtilâflarını bilmez, oğlunun şahsında, o kadar nefret ettiği kayın biraderini görüyor; kimseyi dinlemediğinden, hiçbir şeyi anlatamazsın; üstelik, hiç kül yutmaz! Ahmet Ziya'yı denemek, en iyisi; mutlaka değişik bir gerekçeyle, dikkatini çekmeksizin...

Cennet Bahçesi'ndeki başbaşa sohbet, Suavi'nin gelişiyle kesildi: koltuğunun altında, 'üçbin mısralık destanının' dosyası; akları sarı, iri tahrirli gözleri; uçları iğne ucu tükürük, mora çalan kalın dudakları, ıslak; sanki rengi atmış lâcivert elbisesinin, keskin ütüsü sayesinde ayakta duruyor; iskemleye çöker çökmez, Fransızca kelimeleri, özel bir ihtimamla telâffuz ederek, ahkâm kesmeyecek mi:

— ...Valéry **mon chèr**, bir matematiktir: hassas,

ince bir matematik; **sensible et subtil;*** her önüne gelen onu tercüme edemez...

Ya da: — ...Baudelaire'i kimse anlayamadı: ne Necip Fazıl, ne Ahmet Muhip; Cahit Sıtkı dersen, arka bahçesinde dolaşıyor...

Suavi'yi Eşfak izlemişti: lâstik pabuç, keten pantolon, kısa kollu gömlek, tepeden tırnağa beyazlar giymiş; iyice, güneş yanığı! Hanidir görünmüyordu, Akademi'den iki arkadaşıyla Ada'daymış; külüstür bir çadır uydurmuşlar, sabah akşam deniz, tabii sahtiyana dönmüş; dişleri, silme çil basmış suratında, yırtıcı bir beyazlıkla parıldıyor. Arkasından başkaları dökülüştüler; Beyoğlu'nun terli sıcağından bunalan, besbelli canını Cennet Bahçesi'ne atıyordu; herkesin kesesi, sayfiyeye gitmeye elverişli mi! Doğan'ın buralarda 'zivlemesine' şaşıyorlar; züppeliğine veren bile çıktı, 'solcu' geçiniyor ya, sayfiyede yaz geçirip kendine 'burjuva' dedirtmeyecek; ah ah, işin esasını bilseler, para bahsinde babasıyla nasıl çekiştiğini...

Akşama doğru, varla yok arası, bir serinlik! Talimhane'den, Cihangir'den, Firuzağa'dan; kollarında prizma yansımalı, rengârenk kızlarla; 'bobstil' oğlanlar; yakaları yüksek, kravatları fare kuyruğu, büyük cepli ceketleri düşük; nasılsa peydahlanıp, masaları birer ikişer tutuyorlar. Doğan Rumeli için, Cennet bahçesi, ilginç olmaktan çıktı. Az önce Galip'le konuştuklarına kıyasla, masada, düpedüz lâubâli sayılabilecek bir mesele didikleniyor, vallahi vakit kaybetmeye değmez, kalkıp, deminden beri, kafasını kurcalayan fikrin ardına takılsa mı? Taksim'den Tünel'e şöyle yürür, o 'esrarengiz kadın' Markiz'de mi yoklayabilir.

İlkbaharın yıldırım hızıyla yerini yaza bıraktığı günlerdi, üç ay kadar önce! Ani yağmurlar, en kuytu sokaklara mor salkım kokuları taşıyor. Asmalımescit'te, pencereden pencereye, yıkanmış çamaşırlar. Tepebaşı Bahçesi'nde, ellerinde tesbih, **Apoyevmatini** okuyan Osmanlı Rumları. Harbin baskısına, gittikçe

---

* Duyarlı ve ince

yoğunlaşan darlıklara rağmen, her nefes alışında, insanın içinde gülmek, kırlara doğru yürümek, çimenlere uzanmak arzuları. Tünel'deki saat, 18.30: ortalık henüz aydınlık!

Hachette'te dergi ve kitaplara bir göz atmış, eve dönecekti; onu, Markiz'in camından farketti: başını hafifçe öne eğmiş, alevi sivri bir çakmaktan, sigarillosunu yakıyor; doğruldu, çakmağı tutana gülümsedi: sol kaşını yükseltip, kalın ağzından dumanları salıverdi; bir yandan da, uzun fakat iri ve kemikli eliyle, havada birşeyleri kesip biçerek konuşuyordu. Onu daha ilk gördüğü anda, Doğan Rumeli, 'Günah Albümleri'ndeki kadınların türünden olduğunu saptamıştı. Olduğu yerde donakaldı: kim bu kadın? İstanbul'lu mu? Türke pek benzemiyor, ecnebi olmasın? Alışkın olmadığı Markiz'e, paldır küldür nasıl daldığını, neredeyse mütehakkim garsonların kibirli hayretini çiğneyerek, onu iyice görebileceği bir masaya nasıl yıkıldığını, unutabilir mi? Dokunacağını bile bile, vodka/limon söylemiş; ciddi bir tehdit karşısında, silâhına davranır gibi, piposuna davranmıştı.

Aslında 'esrarengiz kadın', ne Viviane Romance'a benziyor, ne Edwige Feuillère'e; yapısı farklı, bir kere: kemikleri iri, kalçaları göğüsleri dolgun; boyalı, katran siyahı saçları sımsıkı topuz, ensesinde toplamış; soldaki sık sık yükselen kaşlarının altında, harıltılı mavi gözleri havagazı alevi; ağzı kocaman, dudakları etli, kıvrımları birer dudak daha saklıyor, fistolu. Sade giyinmiş, stricte bir tayyör; mora çalar lâcivert, gösterişsiz, yine de şık; çevresine, Doğan'ın nereden tanıdığını hatırlayamadığı bildik bir parfüm, dalga dalga sigarillo kokusu dağıtıyor; 'mevcudiyetinin' öyle bir 'miknatısiyeti' var ki, 'câzibesine' kapılmamak imkânsız; 'esrarengiz kadın' seyrek tiryaki nefesleriyle sigarillosunu tüttürüp, muhatabıyla hasbıhal etmiyor; Doğan dahil, etrafındaki canlı cansız herşeyi, anlaşılmaz bir güçle kendine çekiyor.

Muhatabı tuhaf, erkekle kadın arası, tarak gibi ensiz bir yaratık: ne kalça, ne göğüs, sadece geniş omuzlar; gümüş mavisi saçları, erkek traşı; düz, ensesi makineyle alınmış; kaşları, sürekli çatık; soğuk

yüzünde, ışığın belirginleştirdiği, renksiz tüyler. Öteki ne kadar yukardan bir sesle konuşuyor, elma dişler gibi hart hart gülüyorsa; bu o kadar pes perdeden konuşuyor, üstelik suratı beş karış. Doğan, yarım saat kadar oturup, onları seyretti: **gin-fiss** içiyorlardı; masalarının üstünde çakmak, sigarillo paketi, kül tablası; uzaktan Fransızcaya benzer, bir de kitap; oysa Rumca konuşuyorlar. Rum olabilirler mi? Doğan'ın aklı kesmiyor! Ne olduğunu bilmediği gerekçelerle, levanten oldukları hissindedir; Monte-Carlo, Nice, Biarritz, Avrupa'da safa sürüyorlarmış da, harbin tesiriyle çârnaçâr Türkiye'ye avdet etmişler...

Bir ara, cinsel hayatı içe dönük, iyice kapalı kimselerin tasarlayabileceği bir çılgınlığa kapıldı: terbiyeli ve nazik, masalarına yaklaşıp, kendini tanıtıyormuş, ben falan, felsefe öğretmeni, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde asistan; Türkiye'deki levantenlerin menşei ve tarihi hakkında bir araştırma yapıyorum, madamlar alâkalarını esirgemeyip lütfederlerse!.... Esirgerler mi hiç, böyle ilmî bir araştırma **ma douce**, her bakımdan **interressant, oh, assayez-vous monsieur, vous prenez quelque ohose,*** bir **gin-fiss** meselâ? Doğan aralarına oturuyor, yok canım 'esrarengiz kadın'ın yanıbaşına; öbürünü görmüyor ki, hâlâ masada mı, defolup gitmiş mi, meçhul! 'Esrarengiz kadın', sol kaşını hafif küçümser kaldırmış, rimeli top top lâcivert kirpikleri arasından, harıltılı gözlerinin havagazı mavisiyle, boğuyor onu; bilincini dağıtıp, uykuyla ölüm arasındaki baygınlığa ulaştırınca, dudakları iki katlı vampir ağzıyla, boğazına kıpkızıl eğilerek...

Halbuki o, vanilyalı kakao limonlu vodka buğularıyla sarhoş, böyle hayal kurarken, iki kadın içkilerini bitirmiş, toparlanıp kalkmışlardı. Konuşa konuşa, yanından geçtiler; aynı bildik parfüm, öbür kokuları aralayarak, yoğun bir bulut halinde yüzüne çarptı; palas pandıras hesabı ödeyip, peşlerine düşmeyi akıl edinceye kadar, onlar Beyoğlu'nun akşam kalabalığına karışmış, gözden kaybolmuşlardı. Doğan Rume-

---

* İlginç, ah oturunuz beyim, bir içki almaz mısınız?

li, o gün bugün, fırsatını düşürdükçe Markiz'in önünden geçiyor; her geçişinde, daha camlara yaklaşırken, yüreğinde bir gümbürtü; sanki bakar bakmaz, onu yine orada görecek; sol kaşı havada, parmaklarının arasında sigarillosu, kedi dili çakmak alevine eğiliyor! Ne münasebet! Yok, yok, yok! Yer yarılmış, içine girmiş! O gün, kimin nesi olduğunu, garsonlara sormadığına, hayıflanıyor; belki söyleyeceklerdi; şimdi utanır, soramaz; sorsa bile, bakalım hatırlayabilirler mi: iki ay geçti üzerinden!

Ne iki ay, ne iki ay! 'Esrarengiz kadın' Doğan'ın gizli cinsel yaşantısındaki, hayal kadınları gözden düşürdü; gönlünün tahtına çıktı, rakipsiz kuruldu. Geceleri, odasını kristal bir sürahinin içine çeviren ışık çılgınlığına son verip, yapışkan, nemli ve çarpıntılı aşk serüvenine ne vakit kayacak olsa; aklına Viviane Romance, ya da Edwige Feuillère gelmiyor; ne 'günah albümlerine' davranıp, poz poz resimlerine dalmak kaldı; ne her seferinde başka bir pozdan yola çıkıp, başka bir sevişmenin senaryosunu tasarlamak! Artık senaryo değişmiyor, hep aynı; Markiz'deki ilk senaryo: masasından kalkıp, terbiyeli ve nazik, başlarına dikiliyor; önce Fransızca olarak kendini takdim, ben filancayım, falan çalışmayı yapıyorum, eğer 'lütfederseniz' ...Allah Allah, şaşılacak bir kolaylıkla, hemen 'lütfediyorlar'; daha doğrusu, gümüş mavisi saçları erkek traşı, tarak gibi ensiz o yaratık, kaşla göz arasında ortadan sırroluyor; 'esrarengiz kadın'la Doğan Rumeli; bazan Bebek'te, sahile çekilmiş bir otomobilin arka koltuğunda; bazan Tarabya'daki otelin o tül perdeleri uçuşan, uğultulu Karadeniz karanlığına açık pencereleri önünde, boğulasıya öpüşüyorlar: Doğan'ın erkekliği avucuna sığmıyor, hayalini geliştirdikçe büyüyor mu ne; solukları düzenini kaybetti, gırtlağında bir hırıltı; topuklarından kalçalarına, sinirlerinde çekilmeler; 'esrarengiz kadın'ın göğüsleri, kara dut uçlarından, sigarillo dumanları salıveriyor; ağzını burnunu, aralarına gömdüğü an, birdenbire...

Cennet Bahçesi'nden Tünel'e farkında olmadan yürümüştü. Beyoğlu, dili bir karış dışarda sokak kö-

peği, hış hış soluyor. Tramvay rayları, hâlâ mavi sıcak; batıya bakan camlar, vişne kızılı, gurup pembesi! Lebon'un ışıkları yakılmıştı, içersi tenha; Markiz, hep öyledir ya, alaca karanlık; 'esrarengiz kadın'ın oturduğu masada, beyaz diplomat bıyıklı, sıkma gözlüklü, tıknaz bir ecnebi; elinde **Türkischepost** gazetesi! Doğan duraklamıştı: ne yapsa ki? Üzülse mi, yerinse mi, kızsa mı? En iyisi, başka düşüncelere dağılıp, avunmak! Hazır Tünel'e kadar gelmiş, niye Yüksekkaldırım'a sarkıp, Galib'in bahsettiği Yahudi kitapçıyı aramasın: Karaköy'e inerken sol kolda, en sondaki kitapçı dükkânı: **«Librairie Péra...»**

Yüksekkaldırım bu saatte, eflâtun bir lunapark. Kuledibi'nde, salkım salkım çocuk bir atlıkarınca, ışıltılı dönüyor. Boynunda dizi ampullerin mahzun kolyesi, sırf Yahudi ve Beyaz Rus açık hava kahvesi, tıklım tıklım. Atış pavyonlarında, nişancılıklarını isbatlayan, kınından çekilmiş, yampiri Tophane kopukları. Duvar diplerine yayılmış eski plakçılardan, hımhım gramofonlarında çaldıkları, Türkçe, Rumca, Fransızca şarkılar: Hafız Burhan, Deniz Kızı Eftaiya, Zozo Dalmas, Tino Rossi! **Librairie Péra,** sağı askeri kasketçi, solu kuru temizleyici, çift vitrinli köhne bir dükkân; hayli büyükçe ama, bakımsız; tozlu camlarında, gelişigüzel çiziktirilivermiş bir yazı: **'Livres d'occasion'.** Doğan Rumeli, hayal kırıklığına uğramıştı; Galip anlatırken, başka türlü tahayyül etmiş olmalı. Girse mi, dönse mi, tereddüt etti; eğilip camlardan baktı: müphem bir loşlukta, her dilden kitap kuleleri; en dipte, aydınlık bir kapı: şu halde açık, içerde birileri var; zaten, müzik de işitilmiyor mu?

Kapıyı iter itmez, çıngırağın sesiyle irkildi. Hay Allah, hâlâ bu kapılar kullanılıyor mu? Isınmış tozlu kitap, eski tahta, tütün ve meyvalı alkol kokusu. İçersi, dışardan bakınca gördüğünden, daha geniş ve aydınlık; kitaplar, belirli bir düzenle yerleştirilmiş: ciltliler, duvarlarda; ciltsizler, paralel raflarda; 'tenzilâtlı' elden düşmeler **('livres d'occasion'),** tepeleme yığılmış olarak! Ne yalan söylemeli, o anda Doğan'ın dikkati kitaplardan çok, bitişik bir odaya, (ya da salona) açıldığı anlaşılan, ışıklı kapıya yönelmişti. Na-

sıl yönelmesin? Gramofonda Benjamino Gigli, Schubert'in ünlü **Serenade**'ını söylüyor; ne dilden olduğu belirsiz, belki Türkçe, belki Ladino, belki Fransızca, karmakarışık konuşmalar; yırtık, işveli ve asabi, kadın gülüşmeleri; bir de o, tütün ve meyvalı alkol kokusu: mutlaka likör kokusu bu, ama hangisi, muz mu, çilek mi, portakal çiçeği mi?

Birden hayal gördüğünü sandı. Kırk yıl düşünse, aklına gelmez; olacak şey mi bu? Kapının aydınlık çerçevesi içinde, bir elinde sigarillo, ötekinde likör kadehi, 'esrarengiz kadın' belirivermişti; arkasından vuran ışık, suratını gölgelese de; hafifçe yükselen sol kaşı, gözlerinden sızan havagazı mavisi, dört dudaklı kocaman ağzı, şüpheye yer bırakmıyordu; Doğan'ı görünce durdu, o yırtıcı sesiyle, biraz müstehzi:

— Birşey mi aramıştınız? diye sordu. Maalesef kapalıyız!

Onu gökte ararken yerde bulmak, Doğan'ı o kadar şaşırtmıştı ki, kemküm edebiliyor ancak:

— ...ben mi, yooo! Şey, evet: bir dostum demişti ki...

'Esrarengiz kadın', eliyle kapıyı gösterip, sözünü kesti:

— ...dostları dinlemek, vefa borcudur; müsait bir vaktimde gelirseniz, sizinle meşgul olurum; şu anda misafirlerimi ağırlamalıyım...

Doğan Rumeli, hâlâ kendini toplayamamıştı; kapıya doğru yürüdü:

— ...affedersiniz, rahatsız ettim! Bilemezdim ki, niyetim sadece...

— ...kitaplara bir göz atmaktı! Dedim ya, başka zaman geliniz, bütün vaktimi size tahsis edeyim, ama şimdi **au revoir monsieur!**

— ...**au revoir, madame!**

Kapıyı kapatırken, 'esrarengiz kadın', duman duman gülümseyerek düzeltiyor:

— ...yo hayır, **madame** değil **mademoiselle** diyeceksiniz!

Matmazel Raşel Mizrahi,* yazın ilk sıcaklarında adamakıllı korkmuş; Sara'ya sığınmayı bile, göze almıştı: İsviçre Türkiye'den çok daha emin, çok daha tehlikesiz görünüyor.

İstanbul nefesini tutmuş, Trakya'yı dinliyordu. Balkanları çiğneyip geçen **Wehrmacht,** Türk sınırına gelip dayandı, bugün yarın saldırıya geçecek: nazilerin Yahudilere zulmünü duymayan kaldı mı, ellerine geçirdiklerini, neredeyse diri diri yüzüyorlarmış; İstanbul'da kalmak, intihar; gerçi 'Kolsuz' Celâl bey, 'hin-i hacette' ona, Türk isimli bir nüfus cüzdanı verebileceğini imâ ediyor; inanılır mı, inandın diyelim, güvenilir mi: tıynetsizin biri çıkar, Allah muhafaza, ihbar ediverir, ayıkla o zaman pirincin taşını; en iyisi, bir an önce Sara'ya yazıp...

Sara Grünberg'le (doğumu Mizrahi) seyrek meyrek, iyi ki mektuplaşmışlar: o, babasıyla olmayı seçmişti; 1924'den beri, Cenevre'de yaşıyor; evlendi, iki çocuğu oldu; **Yom Kipur**'da, aile resimlerini gönderir: kocası, seyrek saçları düzenli taranmış, mütebessim bir kavun, Saumel Grünberg, borsa simsarı; genç irisi, daha şimdiden kalçalı göğüslü kızı (teyzesine mi çekmiş?); babasının modeli, 'sinameki' oğlu! Sara, annesini de sevmezdi, ablasını da; yoksa, o dağdağalı günlerde, ikisini niye kaderlerine terkedip, Leon Mizrahi'nin yanına gitsin? Mamafih, 'tehlike vukuunda, tereddütsüz kalkıp gelmesini', ablasına bildirdi; (ne de olsa kardeş,) İtalya üzerinden gitmek daha tehlikesizmiş, pasaportu mutlaka başka bir isme, —tercihan Türk ismine— çıkarılmış olacak...

İhtiyaç kalmadı: Ankara, Berlin'le uzlaştı; **Wehrmacht,** Sovyetler'e saldırmayı, Almanya'nın çıkarlarına daha uygun gördü: İstanbul'da geniş bir nefes aldılar! Meğer Abdi bey de korkarmış, Akıntıburnu'ndaki yazlık katı bir türlü kiralamayışı, bundan, ne olur ne olmaz, ya Almanlar gelirse! Tehlikenin geçtiği kesinleşince, evi tuttu: üç senedir yazı orada ge-

---

* Bkz: «Bıçağın Ucu», «Sırtlan Payı», «Dersaadet'te Sabah Ezanları», Bilgi Yayınevi

çiriyorlar, şipşirin bir apartman, çok da modern; perdeleri bir çekiyorsun, olanca deniz, martı, güneş, balıkçı sandalı içeriye doluşuyor; geceleri, balkonda mehtap sefası; radyoda 'sihirli kemanlar' başlamıştır; kadehte buzlu rakı, Boğaz'da, pat pat Karadeniz'e çıkan takalar, sanki gümüş. Bir yandan harp, bir yandan yaz, işler tavsadı; gün bu gün, eğlenmene bakacaksın: Bebek koyunda sandal kiralayıp, deniz banyosu 'alınmayacak' mıdır; iki parça mayolar, yeni: biri lâcivert, biri bordo, zarzor iki tane edinebildi: Beyrut'tan getirmişler, kaçak, fevkalâde şeyler, giyip güneşe uzanmıyor mu, çevredeki yalıların balkonlarından, dürbünler, hemen üstüne çevriliyor.

Kenar semtlerde varlığı hissedilen yokluklar, ne Beyoğlu'na ulaşabiliyordu, ne Suadiye'ye, ne Bebek'e. Mor salkımlar açtı, ballı kokuları, ağırbaşlı ve geniş kalçalı kadınlar gibi; geceleri sokaklarda, salına salına dolaşıyor. Yediveren güllerin etrafında, yelpaze kanatlı kelebekler ki, Japon cinsiymiş. Sokağın köşesini, inanılmaz bir serinlik halinde dönüveren, bembeyaz dondurmacı. Büyük gerginlikleri tembel rahavetler izlermiş, demek doğru: herkes tatlı tatlı geriniyor, gülümsemeleri, ciddi kaza geçirmişlerin, önce şaşkın, sonra bencil gülümsemeleri. Gücü yetenler, şehrin dört bucağında hâlâ nefes alıp veren eğlenceleri, kaçırırlar mı; Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'le 'mahbûbesi' Matmazel Raşel Mizrahi, bunların elebaşılarından; yanlarından hiç eksik etmedikleri, birtakım yosmalarla, açıkhava tiyatrosu, pavyon, gazino neresi olursa gidiyorlar.

Bir ara, herkesin ağzında Tepebaşı Bahçesi'ndeki, o revü: **Bâkireler Ayini!** Ziya Şâkir yazmış, Şefik Gürmeriç bestelemiş, başrolde Safiye; sahneye Ali Rıza bey diye kimsenin tanımadığı biri koyuyor; sırcıdan adam değilmiş, Amerika'da onbeş yıl yaşamış bir zenci; Garden Bahçesi'nde, Japon bale heyetiyle, pandomime de çıkıyor. Temmuz mu? Galiba Temmuz! Abdi bey'in, nedense saygılı bir önemle sözünü ettiği Burhanettin Tepsi'yi, Eşber'cle seyrettiler; rivayet o ki, Abdülhak Hâmit'in piyeslerini, kimse onun kadar başarılı oynayamazmış! Matmazel Raşel,

piyesten pek birşey anlayamadı; ayrıca, Racine Corneille türünden 'facialar', onu 'enterese' etmez; hafif bulvar komedilerini tercih ediyor: içinde aşk olacak, güzel kadınlar (bilhassa onlar), güzel erkekler, vs; meselâ Raşit Rıza Tiyatrosu'nda seyrettikleri 'Bob Stil'e bayıldı.

Hayır, at yarışlarını da ihmal etmiyorlar; gerçi Veliefendi Çayırı, hiçbir şekilde **mondaine** bir hipodrom sayılamaz, daha çok alaturka bir 'teferrüç' mahallidir; birbirinden **'élègante'**, birbirinden şık, sosyete kadınlarına rastlayacağını sanmak, safdillik olur; yarışları seyredenler, nâdir; millet gişelerin başına yığılmış, bahs-i müşterek oynuyor. Abdi bey de meraklısı, gençliğinin Paris'inden kalmış bu merak, bir ay kadar evvel, iki bin liraya yakın bir meblağ kazanmıştı: gazetelere mevzu oldu! İki bin lira az para mı, **ma douce**, ye ye bitiremezsin!

Sonra nezih, kibar ve heyecanlı, Boğaziçi Tenis turnuvası: mevsimin sona erdiğini duyuran kaçıcı aydınlık, sıralı sırasız bulut gölgeleri, ağaçların yapraklarından yorulmuşluğu! Sümer Palas'ın (Eski **'Summer Palace'**) Tarabya'daki kortları, 'güzide' seyircilerle dolup taşıyor: harbin İstanbul'a 'mahkûm ettiği', hepsi 'Avrupa müdavimi' Şişli 'sosyetesi'; işgale uğramış Balkan şehirlerinden, Türkiye'ye sığınmış soylu ve varlıklılar; yarıdan fazlası casus, ecnebi ajans temsilcileri; 'beynelmilel' kıratta, birkaç fahişe! Maç seyrine daldılar mı, top iki raket arasında gidip geldikçe, bir sağa dönülüyor, bir sola; arada alkışlar, ürküp havalanmış kuş sürüleri! Ankara'lı tenisçiler, bu sene de başarılı oldu: Şefik ve Fehmi, bir de Muallâ! (Asıl adı Milâ Grodeskiy). Muallâ'ya herkes hayran, o ne bilek hâkimiyeti, o ne çevikliktir öyle; babasının tenis öğretmeni olduğu, her hâlinden belli oluyor. Paula'nın hayranlığı farklı, aşka daha yakın bir duygu; ünlü ve güzel kadınlara hiç dayanamıyor. Hem canım, yine ünlü ve güzel bir başka kadın vesilesiyle, tanışmamış mıydı onlar? **Comedie Française**'in geldiği sıra, hayret, bir buçuk yıl mı geçmiş?...

O ilkbahar, 1940 ilkbaharı: Paris, bütün ümitle-

rini henüz kaybetmemiş, **drole de guerre** / o tuhaf harp sürüyor; Nazi propagandasını dengelesinler diye, **Comedie Française**'den bir takımı, Balkan Turnesi'ne gönderiyorlar: Belgrad, Bükreş, Sofya, Atina ve İstanbul. Mart'ın ilk haftasında gelmiş, Şehir Tiyatrosu'nda üç temsil vermişlerdi: basında olay, 'sosyete'de dedikodu! Hele **Union Française**'deki çay! Sirkeci Garı'ndaki karşılanışlarında olduğu gibi, orada da dikkatleri âdeta üzerine süzen, Marie Bell: ünlü sahne ve film yıldızı: mavi çay elbisesi, geniş kenarlı mavi şapkası; çini mürekkebi siyahı, 'efsunkâr' bakışları! İmza meraklısı 'takdirkârlarından' yanına yaklaşılamıyor; Matmazel Raşel, sigarillo dumanlarının ağacı arkasına sinmiş, hilekâr bir sırtlan: gözlerinin havagazı mavisi zehirini, usul usul sızdırarak; bir zaman, bu 'hârikûlâde mahlûku' seyretmenin tadını çıkaracaktır. O sırada, hafif boğuk, alçak perdeden bir ses, gayet kötü Fransızcasıyla diyor ki:

«— ...**mon Dieu, quelle femme!** Allahım, ne kadın! Etrafında hiçkimse gözlerini ondan alamıyor: müthiş bir cazibe bu!»

Matmazel Raşel, sol kaşını kaldırıp gülümsemiş; konuşana bakmaksızın, duman düğümleriyle cevabını üflemişti:

«— ...bu kalite ve kesafete ulaşmış bir güzelliğe, sadece tapılır madam; Türkler ne diyor, bilirsiniz: güzeli sevmek sevaptır».

«— ...güzellik ve sevmek bahsinde, müşterek düşünebildiğim birisine rastlamak, ne talih! Ben Paula Slaviçek, sizi daha o konserde gördüğüm an hayran olmuş, fevkalâde dost olacağımızı hissetmiştim...»

Matmazel Raşel, döndü: «— ...teveccühünüz, madam!»

El sıkıştılar. Gümüş mavisi saçları, düpedüz erkek traşı: jilet grisi gözleri, soğuk: yüzündeki renksiz kıllar, ışığa döndü mü, tel tel beliren, tarak gibi yassı ve ensiz, bir kadındı bu; erkek kesimi, jilet grisi bir tayyör, lâcivert bir bluz giymişti; ince dudaklı ağzı, gülümseyince, kansız bir ustura yarası gibi açılıyordu.

Paula, Matmazel Raşel'i aşırı ilgisi, yüksek nezaketi, bitmez tükenmez iltifatlarıyla fethedecekti. Davranışları açıkça, 'sosyete dilberlerine' pervane olmayı marifet bellemiş, çapkın salon erkeği davranışları: hangi güzel kadın sigara yakacak olsa, çakmağını ilk uzatan o; yürüyecek olsa, önüsıra bütün kapıları açan; oturacak olsa, iskemleyi altına iten! Tanıştıkları günden başlayarak, **Sapuncakis'**ten unutulmaz buketler göndermeyi, hiç ihmal etmedi: akşamın bir vaktidir, çat kapı, vişne kurusu güller; iliştirilmiş bir kartvizit, Sappho'dan kışkırtıcı bir mısra:

«...iki genç kız çırılçıplak bir yatakta yatarsa baharda çiçekler daha çok düşünür...»

Ya da sabah, dükkânı henüz açmış, uyku sersemi; ateş alı, iri iri karanfiller, baharlı kokuları; kaçınılmaz kartvizit ve Sappho:

«...seni aşkla beklediğimi unutamazsın...»

Ertesi gün, kristal pembesi zambaklarla, ya bir çay daveti geliyor, ya bir yemek daveti; reddetmek mümkün mü, şöyle bakarsan mümkün, Paula Matmazel Raşel'in hoşlanmadığı bir kadın tipi, kolaylıkla itici bulabilir; iyi de buluşmaya giderken, ince ince, niye boyanıyor, niye süsleniyor; Abdi bey'in iddia ettiği gibi, 'zâlimâne bir oyunu oynamaktan hoşlandığı' için mi; yoksa, onu da 'sihrine bendedip, istiğna ve lâkaydisiyle' çılgına mı çevirecek?....

Bazan Fischer'de, bazan Markiz'de, bazan Abdullah Efendi'de; çay, **cin-fiss,** kırmızı şarap, başbaşa yiyip içiyor: harbin 'fecaatinden', kadınlar arası aşklardan, edebiyat ve musikiden konuşuyorlar; Paula'nın Türkçesi Fransızcasından, Almancası Türkçesinden, Rumcası hepsinden iyi; Çekçe de bilirmiş ya, Rumcada mutabık kaldılar; diyor ki:

«— ...Rumca anadilimdir, annem İstanbul'a göçmüş Selânik'li bir Rum, babam Çekoslovak; o tarihte, vazifeten Constantinople'daki Avusturya Sefareti'nde bulunuyormuş, Noel Balosu'nda karşılaşıyorlar, annem o dakika sırılsıklam âşık: tek çocukları benim, yarı ömrüm Viyana ve Prag'da, yarı ömrüm İstanbul'da geçti...»

Paula Slaviçek'in gönlünde, 'erkek kısmına' yer yok, daha **Sankt George**'da okurken, kocaman göğüslü kızlara, önüne geçilmez bir arzu duyarmış; eşcinselliğini saklamıyor, yarı feminizmle pekiştirmiş onu, yarı psikanalizle; övünüyor bile, alkolün örümcek ağı kanlandırdığı soğuk gözlerini kısa kısa, diyor ki:

«— ...harpten sonra, asgari Avrupa ve Amerika'da tabu olmaktan çıkacaktır. Nazi kadın subayların, işgal ülkelerinde, barlardan kadın kaldırdıklarını işitmediniz mi? Toplama kamplarında, bazıları, Yahudi kızlarından harem kurmuşlar, evet...»

Alkole zayıf, fakat sarhoşluğa tutsak olmuyor, sürekli çakırkeyif; söz siyasete bulaşmasın, Nazilere veriyor dumanı, gerekçeleri sağlam: Almanlar, hem babasının yurdunu işgal etmişler, hem anasının; hele Yahudilerle komünistlere reva gördükleri muamele onu isyana sevkediyormuş; gerçi Türk tebaası, eşdost aracılığıyla **Beyoğlu Rum Lisesi**'nde Beden Terbiyesi Öğretmenliği de bulmuş, fakat canını bir türlü emniyette hissedemiyor; eğer vize imkânı sağlanabilse, kapağı severek ya İngiltere'ye atacak, ya Amerika'ya; ne yazık ki muhit işi bu, kimseyi tanımıyor, kimbilir belki Matmazel Raşel Mizrahı o geniş muhitiyle...

İşin tuhafı, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey,* Paula'nın âdeta içine düştü. Matmazel Raşel'in âdetidir, onun 'gıyabında' ilginç bir kadın tanırsa, geç de olsa Abdi bey'e duyurur; yine öyle davranmış, epeyce sonra, Paula'dan şöyle üstün körü bahsetmişti: 'çapkın salon erkeği' hallerinin, hafifçe altını çizip, fazla önemsemeyerek Abdi bey, 'beş paralık' üstünde kaldı, neler soruyor neler: nerede oturuyormuş, hiç mi evlenmemiş, nasıl olmuş da hiç karşılaşmamışlar, hangi Rum lisesiymiş bu, falan festekiz... Traş köpüğü gabardin elbisesiyle, kireç damlası gibi beyaz ve yakıcı, şıp şıp, balkondan salona, salondan balkona damlıyor; gözlerinin kalaylı parıltısıyla ortalığı ışığa boğarak, bir an önce bu 'mahlûkla' ta-

---

* Bkz: «Bıçağın Ucu», «Dersaadet'te Sabah Ezanları», Bilgi Yayınevi

nışması gerektiğinde ısrar ediyordu: yaşı ilerledikçe, 'erkek tavırlı' kadınlara zaafı mı artıyor nedir?

Tanışmaları, 'Tek kadınlar'da Muallâ'nın şampiyon olduğu gün, geçen yıl, Boğaziçi Tenis turnuvası'nda gerçekleşebilmişti: aman Tanrım, Selânik'li Abdi bey'i görmeli! Bir karış boyuna iyice bol gelen bir telâş, sıralı sırasız Fransızca ibareler kullanarak, eski Paris 'çapkınlıklarını' anlatıyor:

«— **Oh madame, quand Paris était vraiment Paris...»***

ya da, ağzında akide eritiyormuşcasına, sulu salyalı diyor ki:

«— ...**Folies Parisiennes**'den bir metres edinmiştim, ne metres, adı Armande; aynı zamanda, sosyetenin **La Brioche** adını taktığı, bir Barones'in gözdesi, müthiş sevişiyorlar; lâkin şu sizin 'lezbiyen' şaire Renée Vivien, **La Brioche**'a musallat olmasın mı, oh la la...»

ya da, Tarabya'daki lüks meyhanede, kaşla göz arasında bir kral sofrası donattırıp; pudralı yanaklarında beliren ter damlacıklarını, ipek mendiline içire içire, etkileyici itiraflar:

«— ...mösyö Saint-Denis'nin Faubourg St-Honoré'deki konağına dadanmıştık; mumaileyhin refikası, Hindiçini'den gelme felâket bir kadın, madam Nhung; hususi afyon tekkesinde evvelâ afyonunu çekiyor, bilahare Armande'la sarmaşdolaş....»

Oysa Paula lâkayt, anlatılanları nezaket icabı dinlediği belli; bakışları, erimiş kurşun gibi, Matmazel Raşel'in gözlerine akıyor; elini, masanın altında, onun baldırına koydu; yüz bulabilirse, apış arasına doğru kayacak ya, bulamıyor; kadeh kaldırmak bahanesiyle 'ric'at edecektir':

«— ...güzel kadınların şerefine, **çin çin!**»

Havagazı mavisi gözleri arayıp, anlamlı anlamlı ekledi:

«— ...en çok da Matmazel Mizrahi'nin!»

Matmazel Raşel, dört dudaklı ağzında müstehzi bir tebessüm, sol kaşını hafifçe kaldırıyor; Abdi bey'

---

* Ah madam, Paris'in Paris olduğu zamanlar

in köşeli hareketlerinden, Paula'nın lâubaliliğine ne kadar içerlediğini anlamaz mı? Hayret, böyle birşey ilk defa vâki oluyor, onlar daima üç kişi gezer: Abdi bey, Matmazel Raşel, bir de o sıra gözdeleri kimse, o; çokluk, Madam Atina'nın 'gizli' yosmalarından biri: ya tırnakları kanlı bir kükürt sarışını, ya da kızıl karanfil ağızlı elişi siyahı bir esmer; gece boyunca yosmaya kur yapan Matmazel Raşel, bu ilişkinin yatağa doğru 'irıkişafını' şehvetli bir sabırsızlıkla izleyen, Abdi bey'dir; bu gece Paula Matmazel Raşel'e kur yapıyor, Abdi bey bundan rahatsız; iyi ama niye, olayı çözebilmek epeyce zaman alacaktır; şimdilik görülebilen, Paula'ya gizlemeyi beceremediği aşırı bir alâka duyduğu...

Doğan Rumeli, **Librairie Péra**'ya uğradığı akşam, Matmazel Raşel içinden Paula muammasını çözmeye uğraşıyor, dışından 'artistik fotoğrafları' nasıl edip de İstanbul'da ucuza üretebileceklerini hesaplıyordu. Harp, Beyrut üzerinden, Paris ve Napoli'den getirttiği, açık saçık resimlerin teminini imkânsız hâle sokmuştu; oysa meraklısı bol, millet kırılıyor. **Erotique** edebiyata düşkün beyzadeler, saman altından su yürüten salon fahişeleri, üniversiteden birkaç hoca, Barodan birkaç avukat, hemen bütün tiyatro oyuncuları; okuduklarıyla yetinmez, akla ziyan paraları gözden çıkarıp, kaymak kâğıtlara renkli basılmış, **érotique** fotoğraf albümlerini kapışırlar; elinde son kalanları, fiyatlarının birkaç katına verdikten sonra, Matmazel Raşel'i bir düşüncedir almıştı: bazı ünlü yosmaları razı ederek, işi İstanbul'da yapmak!

Niye olmasın? Hele elverişli bir fotoğrafçı bulunabilirse! Şüphesiz mesleğinin ehli, başarılı, bir o kadar **vicieux** olmalı! Foto Rahmi 'biçilmiş kaftandır' dediler; Beyoğlu pavyonlarının bütün çengileri, afiş fotoğraflarını ona çektiriyorlarmış; alttarafı resim çekmek, ha o ha bu, alışkın sayılır, bir adım daha atacak, o kadar. Foto Rahmi, bir âlem: dudakları hafif rujlu, r'leri ğ telâffuz ediyor; çıplak kolları kıllı, örümcek kızılı bir adam; kırkına merdiven dayamış ama, göstermez; boynunda allı morlu fularları, bir eli hep havada kırıla döküle yürüyüp, aynalı do-

lap gibi delikanlıları gördükçe içini çekiyor. Matmazel Raşel'in önerisini, nazlanmadan kabul etti; yalnız, 'o mendebur suratlı, yahni yanak taşra orospularını' istemiyor; derli toplu, eli ayağı düzgün, giyinmesini soyunmasını bilen kızlarla çalışacak, Madam Atina'nın gönlünü edebilirlerse, tamam.

Doğan Rumeli'yi uğurladıktan sonra, Matmazel Raşel, dükkâna bitişik arka odaya dönmüştü. Foto Rahmi, Paula, ilk çekimlere uygun gördükleri iki kız ve bir oğlan, orada hem içiyor, hem söyleşiyorlar; portatif gramofonda, Paula'nın plakları, Richard Tauber, Tulio Carminatti, Jean Kiepura; birbirinin içinden oğul veren operet şarkılarıyla, açık pencerelerinin tülleri uçuşan odayı, âdeta Orta Avrupa'nın vals şehirlerine taşıyor; şu işe bak, Paula 'hınzır' Madam Atina'yla 'samimi'ymiş, yok canım ne çapkınlığı, 'mama'sının çocukluk arkadaşıymış' diyor; meseleyi öğrenince gitti, 'özel olarak' konuştu; birisi tatlı esmer, öbürü hülyalı sarışın, iki kız seçtiler: ikisi de Rum, esmeri Tasula sarışını Aliki; oğlan, bar fedaisi geçiniyor; düğüm düğüm adale, yağlı kıvırcık saç, sıfır numara Beyoğlu iti; ilgilendiği sadece para, burun deliklerinden fosur fosur cıgara dumanı döküp, bıyıklarını çekiştirerek pofurduyor; oysa Foto Rahmi, gözleri baygın, içini çeke çeke bir hal oldu; Matmazel Raşel aralarına dönünce, zaten oluşturdukları kararı, kesinleştirdiler: ilk çekim, Foto Rahmi'nin Kalyoncukulluk'taki 'stüdyosunda', gece yarısından sonra gerçekleştirilecek...

Matmazel Raşel, Doğan Rumeli'nin **érotique** kitaplarına müşteri olabileceğini hemen sezmiş, o maksatla gelmediğini de anlamıştı; bir türlü anlayamadığı, kocaman gözlükleri ardından seçtiği o içi gülen genç kız gözlerini, nereden hatırladığı; boylu boslu, epeyce sıska, fena halde entelektüel bu genç adamı, ilk defa gördüğünden emin; gözlerini, hayır: daha önce, sanki başka bir hayatta, bu gözlerle karşılaşmış; yemin etse, başı ağrımaz, **ma douce!**

Bunlar, çoğu öğrenci öğretmen, birbirinden işitip, kitabevine düşüyorlar; ortaklaşa tutkuları, 'yasak kitaplar': marksizmin klasikleri, komünizmin iç **ve**

dış sorunlarıyla ilgili eserler, 'ilerici' yazarların ünlü romanları: bir ara Barbusse moda idi, arkasından Malraux ve Nizan, Romain Rolland da aranıyor. Matmazel Raşel'in gözünde, **érotique** kitap ve fotoğraflarla, solcu kitaplar arasında, tek önemli fark, öncekilerin onun alâka çemberine de dahil olması: cinsellikle ne kadar yakından ilgiliyse, politikaya o kadar uzak; onun içindir ki, 'Kolsuz' Celâl bey,* kimlerin hangi kitapları aldığını sorduğu zaman, müşterilerinin isimlerini kılı kıpırdamadan sıralıyor.

«Bu yakışıklı genç, kimin nesiymiş acaba?»

Aradan bir hafta ya geçmiş, ya geçmemişti, sabah sabah Doğan Rumeli, kitabevine damladı. Sabah sabah mı? Hadi canım, saat onbire geliyor: Yüksekkaldırım'da sıcak rüzgârlı, ablak bir güneş; zırıl zırıl terleyen, 'kuşluk' kalabalığı! Matmazel Raşel o kadar geç yatmış, o kadar geç uyanmıştı ki, kahvaltıdan pek pek bir saat önce kalkmış, onun için 'sabahın körü' sanıyor. **'Morte saison'**dur, müşteri varla yok arası, dükkânı hiç açmasa ne kaybeder; işi çıkmadıkça, uğramıyor: o sabah, Foto Rahmi'nin çektiği fotoğrafların, 'provalarını' görecek, bir telâş gelmesi bundan. Yanlış, yapışkan, itici mitici ama, itiraf etmeli ki Foto Rahmi, mesleğinin ehli; fotoğrafları ipek kâğıda **sepia** basmış; kopyanın kopyası Avrupa kartlarından daha büyülü, daha etkileyici görünmesi, bu yüzden olmasın! Hele o çekilirken, Matmazel Raşel'in handiyse inzal olduğu resim, 'fevkalâde': Tasula'yla Aliki, Mustafa'yı aralarına sıkıştırıp, kenetlenmişler; buna 'sandviç' deniliyor; orijinalliği iki kadının bir erkeği sıkıştırmasındadır; çokluk, aksi yapılır da: iki delikanlı, önden arkadan bir kızı kuşatıyorlar.

Kapının çıngırağı, sigarillo dumanları arasından o fotoğrafı süzerken işitilmiş; boş bulunduğundan Matmazel Raşel sıçramıştı. Müşterinin sırası mı? Doğan Rumeli, kıl pranga kızıl çengi, dükkânın ortasına dikilmiş duruyor: tiril tiril ipek gömlek, kılıç utüsü keten pantolon, örme yazlık pabuçlar; hepsi

---

* Bkz: «Bıçağın Ucu», Bilgi Yayınevi

koyu bej, hani kakao köpüğü demezler mi, işte o renk. Matmazel Raşel'i görmesiyle, gözlüklerinin ardında genç kız gözleri çiçek açıyor; hayret, gülümseyişi de öyle yumuşak, öylesine tatlı ki, genç kız tebessümünden farksız. Selâmlaşıyorlar:

— Bonjur Mösyö!

— Bonjur Matmazel! Yoksa zamanı yine yanlış mı seçtim?

— Yok yok! Yanılmıyorsam, bir kitap peşindeydiniz?

— Şimdilik bir kitap! Temini halinde, başkalarını da reca edeceğim.

Matmazel Raşel, dükkânın nihayetindeki yazıhanesine, kıçının ucuyla ilişmişti; rahat, hatta umursamaz görünmesine rağmen, Doğan'ın heyecanlı olduğunu seziyor. Sol kaşını, hafif müstehzi, yükselterek sordu:

— ...öbürlerini sonraya bıraksak? Şu anda arzu ettiğiniz hangisidir?

Doğan Rumeli birden cevap veremedi. Gözlük camları terden buğulanmış, müteredditi bakıyor. Yoğunlaşıveren sessizlikte, vızır vızır bir karasinek, hurda plâkçıların gramofonlarından, hım hım bir ilâhi:

«...Kâbe'nin yolları, ah bölük bölüktür
ceeeen-net dedikleri bir gölgelüktür...»

Sükût uzarsa, Doğan, gülünç olacağını hissetmişti; belli belirsiz iki adım atıp, Matmazel Raşel'e yaklaştı; fısıltıya yakın bir sesle:

— ...**'Espoir'** dedi, André Malraux'nun son romanı!

Matmazel Raşel, bilmiş bilmiş, gülümsüyor; iyice ufalmış sigarillosunu, kül tablasında çıtır çıtır ezecek; dumanlarını, uzun ve kemikli elleriyle yelpazeleyerek, daha sonra:

— ...Malraux, diyecektir, enteresan bir adam! **Espoir**'in önce filmini çektiğini bilir miydiniz? Üstelik, İspanya'da, dahili harp esnasında! Romanın Türkiye'ye ithali memnûdur, maalesef size müfit olamayacağım.

— ...fakat Matmazel, dostlarım demişti ki...

— ...dostlarınızın her dediğine inanmayınız. Farz-ı muhal böyle bir kitabı temin eylemiş olsam, size nasıl satabilirim; az riziko mu bu, kim olduğunuzu dahi bilmiyorum.

Sustu, havagazı mavisi gözlerinin zehiriyle, onu âdeta boğarak sordu:

— ...öğretmen filan mısınız?

Doğan Rumeli, yumuşadığına hükmetmiş, güvenini büsbütün kazanabilmek amacıyla, kim olduğunu söylemeye karar vermişti; dudaklarında yine o mahçup genç kız tebessümü, gözlüklerinin arkasında, yumuşak ve tatlı genç kız bakışları:

— ...şey affedersiniz, dedi. Kendimi takdim etmeyi unutmuşum: benim adım...

Aynı anda kapının çıngırağı ve Rumca boğuk bir ses:

— **Kalimerasis!***

Matmazel Raşel, hiçbir zaman hiç kimseye, o sırada içeriye girmiş olan Paula'ya kızdığı kadar kızmamıştır. Doğan'ın söyleyeceği askıda kaldı, yüzünü bir an hayret korku arası bir ifade yalıyor, üzerinde gayet net suçüstü yakalanmışlık hâli!

Paula Slaviçek, gümüş mavisi erkek saçlarını hafif briyantinlemiş, dümdüz arkaya taramıştı; üstünde yine erkek kesimi, yazlık gri bir tayyör; beyaz frenk gömleği; ayaklarında beyaz soket, ökçesiz beyaz pabuçlar; âdeti üzere, çanta taşımıyor: 'silueti'ni bozuyormuş da! Gözlerinin ustura matlığına kesinlikle yansımayan, sahte dudak tebessümleri ile ikisini selâmlayıp, dosdoğru arka odaya geçti: cıgara kutusunun açılıp kapanışını işittiler, arkasından İngiliz tütününün tuhaf sarı kokusu...

Matmazel Raşel Doğan'ı usturupla başından savacaktır:

— Şimdi bakın, yılların kitapçısıyım ben, insan sarrafı oldum; gözüme şayan-ı itimat görünüyorsunuz; aradığınız eser nezdimde maalesef yoktur, mamafih temin edebileceğimi umuyorum; haftaya bir zahmet, tekrar uğrarsanız...

---

* Günaydınlar!

Doğan Rumeli bu kadarına çoktan razıydı. Gözleri parladı:

— ...zahmet mi olurmuş? Tek kitabı bulun, on defa gelirim.

Matmazel Raşel, usul usul, onu kapıya yönlendiriyordu: — ...ne kadar naziksiniz! Bu ikinci harp, herşeyi dejenere etti; eski ve cömert kitap kurtlarına, ne kadar ender rastlıyoruz, tahmin edemezsiniz...

El sıkıştıkları sırada, sol kaşını yine yükseltip, manalı manalı ilâve etti:

— ...Malraux, **envoûtant** bir muharrir, **'La Condition Humaine'** beni teshir etmişti.

Odaya döndüğünde Paula, pencereleri açmakla meşguldü. Ona gülümsedi, kollarını beline sarıp, hınzır köpekbalığı dişleriyle, 'fistolu' dudaklarına uzandı; niyeti, alışkanlık hâline sokmak mı: fırsat bulmasın, ağzını hart diye hemen kapıyor; daha 'erkekçe' sandığından mıdır nedir, öpüşmesi kaba, şefkatten yoksun, epeyce 'mekanik'! Matmazel Raşel böylesinden hoşlanmaz, hayır hiç! Parıltılı iltifatların, pahalı çiçek buketlerinin gerisinde, 'erkekliğini' fena halde ciddiye alan 'mütehakkim' bir kadının yattığını, ilk yakınlaşmaları meydana çıkarmıştı; Matmazel Raşel'in vişne kızılı dört dudağını, havagazı mavisi gözlerini; kalçalarıyla çevresinde ne varsa, çalkalayarak yürüyüşünü; süslü püslü kıyafetlerini, 'dişiliğinin' şaşmaz kanıtları mı sandı ne? Oysa, memelerini hoplata hoplata, taş koridorlarda çıplak ayaklarıyla lap lap koşan, hizmetçi Riri'den beri; (Yeniköy'deki muhteşem yalı, Mütareke yılları, o eski iyi zamanlar) kadınlarla ilişkilerinde, 'kumanda' hep Matmazel Raşel'de olmuştur. **Saphiste'**liği, Vaniköy'deki Direkliyalı'nın, meşhur 'erkek' Hayrun hanım'ı gibi, tebdil gezmekle karıştırmıyor o; insan kadın olmalı, kadın kalmalı, kadınları sevmeli: **saphisme** budur; Paula öyle mi ya, erkekliğe özeniyor, o câzibeli bir kadın görüntüsü sergilemiyor mu, dişi olarak kullanmaya heveslendi; hevesi elbet kursağında kalacaktır.

«...impossible ma douce, inconcevable!»*

---

* İmkânsız tatlım, tasavvuru imkânsız!

İkisi, olsa olsa, kadınlarla yaptıkları çapkınlıkları arasıra birbirine nakleden, iki arkadaş olabilirler; o da tabii, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in Paula'ya, herşeyi karmakarışık eden düşkünlüğü olmasa...

Hayrettir, Paula'yla ayrı bir ilişki geliştiriyor, ikili bir ilişki bu, hayli özel: Matmazel Raşel'in şehirde kaldığı geceler, Akıntıburnu'ndaki yazlıkta, sabahladıkları oluyormuş; yosma mosma istemiyorlar, ikisi yalnız: Boğaziçi'nde, mehtabın fosforlu macunu; alçaktan, âdeta denize değe değe uçan, yıldızlar; dolambaçlı motor patpatları; balkonda **cin-fiss,** İngiliz cıgaraları, yavaş yavaş asıl rayına, yâni cinselliğe oturtulan sohbet

Paris'in 'düştüğü' günlerdi; herkes 'Fransa faciasını' konuşuyor, onlar hayır: Abdi bey tutturmuş: «— ...niye size tam takım erkek esvabı yaptırmayalım, madam? Vücudunuz çakı gibi, hâl-ü-etvarınız erkekten farksız; kimsenin ruhu duymaz, çok da yakışır». Ne yalan söylemeli, aslında bu tür çılgınlıklara, Paula'nın içi gidiyor; sık sık pantolonla gezmeyi düşünürmüş, arada kravat taktığı olur; teklif gözüne, yine de 'cüretkâr' görünüyor; biraz da, Abdi bey'in nereye varmak istediğini kestiremediğinden, müttereddit; başına iş açmasın? Ya Matmazel Raşel'in hatırı? Yalnız hatırı mı, baylan göğüsleri, dolgun kalçaları, kalın dudakları? 'Kaltak' aklını başından alıyor, asıl ilgilendiği o; Abdi bey'le çevre edineceğim, şu bu derken, Matmazel Raşel'i kaybedemez mi? Hayır, etmezmiş; Abdi bey, sesinin tırtıllarıyla yarı gecenin sessizliğini yırta yırta teminat verdi: Matmazel Raşel'in hayatı ve kaderi onun elinde, ailesinin uğradığı hezimetten sonra ayakta kalabilmesini ona medyun, hiçbir sebebten ona diklenemez: bilhassa böyle sebeblerden!...

Sonunda Ekonomidis'in Beyoğlu'ndaki terzihanesine gidiyorlar, meşhur erkek terzisi; daha kapıdan tozlu kumaş, gizli naftalin kokusu, ovuşturulan eller, gülümseyen suratlar; Abdi bey hem eski müşteri hem 'kalantor', ona elbette 'arz-ı hörmet'; Paula Slaviçek, tarak gibi ensiz bir kadın, 'erkek vücuduna, ızhar-ı hayret'!. Uzun uzun model bakılıyor, kumaş

seçiliyor, ölçüler alınıyor; biri yazlık öbürü mevsimlik iki kostüm dikilecek, yazlık bulut grisi, mevsimlik vapur dumanı, herşeyleriyle birer erkek esvabı işte! Paula Slaviçek, ölçüleri alınırken, şehvet ürpermeleri duydu; duymakla kalmadı, duygularını Abdi bey'le paylaştı; adamın soluğu birden sıklaşıyor, tekgözlüğünde deniz feneri parıltıları, dudaklarında iştahlı şapırtılar: fena mıymış efendim, 'muhabbetleri bâdemâ erkek erkeğe devam edecek', bunun zevki de ayrı! 'Hınzır cüce', muhakkak akıl ermez birşeyler planlıyor, altından Çapanoğlu çıkmasa bâri!

Yılbaşına doğru, (rakı dumanı bir sis, sansar yumuşağı soğuk, Yüksekkaldırım'da marsık kokusu), bunları Matmazel Raşel'e, 'bizzat' Paula Slaviçek anlatacaktır: dürüstçe, biraz kederli, epeyce mahçup! 'Erkek' giyinmiş olarak, kitabevine ilk geldiği gündü bulut grisi kostüm, lâcivert ipek gömlek, bordo kravat; başına, bir de gri fötr uydurmuş! Neredeyse dizlerine kapanıp, 'aşkını' dileniyor: erkek kısmından nefretinin derecesini tekrar gerekir miymiş, böyle ukalâ ve küstah bir 'cüceye' tahammül edebilmesi imkânsız; arzularına sadece, İngiltere'ye ya da Amerika'ya vize alabilmek maksadıyla râm oluyor; onun nazarında bir mana ifade eden, elbette Matmazel Raşel'dir: onun müheykel vücudu, efsunlu bakışları, vs; ne yapıp yapmalı, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in aralarını açmasına meydan vermemeliler!

«— ...tasavvur edebilir misiniz, beni oğlan gibi kullanmak istedi, evet! Öyle erkek güzeliymişim ki, kendini aramızdaki erkek erkeğe sevişmek düşüncesinden, alamıyormuş; başlangıçta, sizin anlattıklarınızdan, **voyeur** olduğu zehabına kapılmıştım; lâkin **pederaste** bu adam.»

Matmazel Raşel, onu haftalardır rahatsız eden 'esrarı', bunları işitince çözmüştü: Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in 'hususiyle kalça teşekkülâtı hafif yukarıya doğru' genç erkeklere zaafı malûmdur; daha Selânik'te iken, namlı 'Pembe' Niko'yla kırdığı ceviz bini aşmıştı; İstanbul'da da tek durmamış, bir zaman Beyoğlu'nun 'gülü', 'Zülüflü' Avni'yle düşüp kalkmıştır; dünyanın parasını yedirmişti vallahi, 'puş-

tun' bir dediğini iki etmez, ne altın kol saatleri, zümrütlü kol düğmeleri, ne İngiliz kumaşı elbiseler, vs; altına lüks bir otomobil çekmediği kaldı; kurtarıncaya kadar, akla karayı seçtiler. Paula Slaviçek'in, ne tarafından baksan erkeği çağrıştıran görüntüsü, anlaşılan adamın içindeki yılanı uyandırmıştı; sefih bu ya, dişiliğini reddetmiş bir kadınla 'erkek erkeğe' sevişmeyi kuruyor, **'oh mon Dieu!...'**

Matmazel Raşel Mizrahi, vaziyetin vehametini olanca çıplaklığıyla görüvermişti: o farkına varsa da varmasa da, Paula Slaviçek; Abdi Rumeli'nin yıllarca evvel Rosa, daha sonra Raşel'in şahsında aradığı 'hünsa' sevgilidir; erkek bir vücutta dişilik onu ne kadar allak bullak ediyorsa; dişi bir vücutta erkeklik, o kadar ediyor; 'muhitini genişletmek, intibakını temin eylemek' bahaneleriyle, işi pişirirlerse; Matmazel Mizrahi'nin, o büyük felâketten sonra zorzor kurabildiği denge bozulabilir; Allahtan Paula'nın belirgin zaafı, kadınlara, özellikle ona; bundan faydalanabilirse, aralarını biraz soğutacaktır.

Soğutamadı: Abdi bey, ne bayram ne seyran, Paula Slaviçek'i koluna takıp, Bâbıâli'ye taşıyor; Hüseyin Cahit'le tanıştırmış, Ahmet Emin ve Hüsnü Faik'le de; artık kara kış, Sicilya Boğazı'nda savaş, bütün şiddetiyle sürüyor; Yunanistan'da Meteksas öldü; Roosewelt, 'demokrasinin dört ana hürriyetini' ilân ediyor: 'söz, yazı, gösteri, örgütlenme!'; Liman Lokantası'nda ikili üçlü öğle yemekleri; Tokatlayan'da, Park Otel'de aperetif ve 'yüksek politika': kulağı ne kadar da delikmiş, Ankara'da sinek uçsa Paula işitiyor; İngiltere Başbakanı Churchill'in Millî Şef'e ulaştırdığı 'mahrem mektubu', daha Şubat'ın ilk günlerinde öğrenmişti: **Wehrmacht'ın** Bulgaristan'a girişini gerekçe sayıp, Ankara'dan Mihver'e harp ilân etmesini istemiş; ayrıca üç avcı, yedi bombardıman filosu, yüz kadar uçaksavar vermeyi vaadediyor; Millî Şef, çok daha fazlasına ihtiyacı olduğunu bildirerek reddetti; el altından, yoksa Almanlar'la pazarlıkta mıdır; bir rivayet, red gerekçesini Von Papen yazdırmış...

Büyük 'kaçamak' gecesi, Abdi bey'i atlatmışlar;

Paula, dudaklarının görünmez kıllarını, Matmazel Raşel'in uğultulu memelerine değdire değdire anlatıyor; gözlerinin soğuk çeliği bilenmiş, keskin ve parıltılı; sesinde, ihtiraslı titreşimler:

«— ...bu adamı anlayamadım, **ma chère;** başkalarının yanında **raffiné** bir salon nezaketi gösteriyor; iki kişi kaldık mı, davranışları kaba, ağzı pis, söyledikleri küçük düşürücü; benden eski tanıyorsunuz, **sadique** diyebilir misiniz?...»

Ya da diş uçlarındaki elektrik kıvılcımlarını, kulak içlerine boşaltarak:

«— ...hastalık derecesinde İngiliz taraftarı, beni hayrete düşürdü; Ankara'yı Müttefikler'e ihanetle nasıl ittiham ediyor, bir görseniz; kanaatınca Türkiye, çoktan harbe girmeliymiş; Mareşal'le Saracoğlu'nun, Naziler'le teşrik-i mesai halinde olduğunu söyledi; doğru olabilir mi bu?...»

Matmazel Raşel Mizrahi, 'Kolsuz' Celâl bey'in, Paula Slaviçek mevzuunda niye ısrarla durduğunu, bu samimi itirafları duydukça anlayacaktı; çünkü hayatını da, Abdi bey'le ilişkilerini de alt üst eden Paula'yı, çevresinden uzaklaştıramayışının sebeblerinden birisi de, adını duyduktan bir süre sonra, 'Kolsuz' Celâl bey'in onu adamakıllı önemsemesi: öğrenebileceği herşeyi öğrenebilmesi için, bütün zaaflarını çekinmeden istismar etmeliymiş; kimlerle temas halindedir, nasıl temas ediyor, hangi mevzulara alâka gösteriyor, kadın ve içki haricinde hassas noktaları hangileridir, vs. vs...

Geldi yaz, inanılmaz erguvanları, martı köpükleri; yalnızlığını, güneşli istavritlerle zenginleştiren, münzevi balıkçı. İlk sıcaklarla İsviçre'ye, Sara'ya sığınmak arzusunda; Meriç'in öte yakasında hışımla soluyan **Wehrmacht** kadar, İstanbul'da içinde çırpındığı yapışkan örümcek ağının, dahli olmadı mı? Matmazel Raşel, ne kadar çelişik yaşıyor? Abdi bey, bir 'mecburiyet'; Paula Slaviçek, bir 'mecburiyet'; 'Kolsuz' Celâl bey, bir 'mecburiyet'; Mr. Donald Price, bir 'mecburiyet'; mecburiyet, mecburiyet, mecburiyet; varsın şehrin yaz yeşilleri, park park, koru koru, bahçe bahçe ayağa kalkmış; gökyüzü süt mavisine,

deniz şişe lâciverdine dönmüş olsun; mecburiyetlerin çarmıhına gerilmiş bir kere, onlarla da yaşayamıyor, onlarsız da! Cenevre'ye kapağı atabilseydi, çocukluk hayallerinin Avrupa'sında, bambaşka bir hayata başlayabilecekti belki...

Peki, ya annesi? Onu nereye bırakacak? Ailenin çöküşünden sonra, Madam Rosa Mizrahi büsbütün eroine düşmüş, âdeta beynini tahrip etmişti: kalın, bir şizofreninin demir kapıları arkasına saklanalı, Şişli'deki Fransız **La Paix Hastahanesi**'nde (Emraz-ı Asabiye ve Akliye), çenesi kilitli, gözleri boşalmış, bir ağaç gibi eskiyor. Kızı, Matmazel Raşel, ihtişamını ve sefaletini beraber yaşadıkları bu şehirde, onu eski bir iskarpin gibi terkedip gidecek mi? Gidebilir mi? Abdi bey, henüz Akıntıburnu'ndaki katı tutmadığından, Şişhane'deki apartmanın balkonunda, gurubun kan deryasına çevirdiği Haliç'e dalıyor; o ağır kanlı mavi hayvan hantallığına, —geçici fakat şiddetli zevkleri, kalıcı fakat yeknesak saadetlere daima tercih etmiş— sefih tabiatına rağmen; yaşının da etkisiyle, ciddi karamsarlıklara düşüyordu. İsviçre'ye gidemeyişinin, en geçerli sebeblerinden birisi, Almanlar'ın Türkiye'ye saldırmaktan vazgeçmesi kadar; annesini, deliliğin ve yalnızlığın boşluğuna bırakamayacağını, anlaması olmuştu.

İşte Eylül, netâmeli ay: Avrupa'da savaş patlayalı, iki yıl oldu. Ne çabuk, ne çabuk! Hem yazı masasına oturmuş, gazeteleri gözden geçiriyor; hem şekersiz çayını yudumluyor. **Türkische Post**'ta, ilginç bir haber: **«Berlin (DNB) - Türk resmî mahfillerinde, Türkiye'nin bitaraflık siyaseti, bir kere daha ehemmiyetle kaydedilmekte; ve her ne taraftan gelirse gelsin, hiçbir tazyikin bu siyaseti değiştirmeyeceği bildirilmektedir». Marmara** kutusundan sigarillosunu yaktı, aradığı tadı bulamıyor, alışması lâzım: ecnebi markaların temini zorlaştıkça zorlaştı. Damar mavisi duman düğümleri, ince ve çekik burun deliklerinden, bu defa **La Republique**'in sayfaları üzerine yığılıyorlar: **«İzmir (AA) - Millî Şef İnönü, İzmir Fuarı'nı şereflendirdi / İngiliz, İtalyan ve Alman pavyonlarını teşrif eden Millî Şef'e, Ada Gazinosu'ndaki öğle ye-**

meği esnasında, Fuar'ı gezmekte olan halk tarafından, coşkun tezahüratta bulunuldu...»

Hayır, ne çay, ne tütün: kafasını toplayamıyor; kahve olsaydı, belki! Geceyi Şişhane'de Tasula'yla geçirmişti. Ne geçirmek! Böyle fentli, böyle cilveli orospu, nerde görülmüştür? Zarif çenesini, dişlerinin arasına uzatıp, usul usul ısırtmak; tüyleri alınmış, kuytu ve esrarlı koltuk altlarına, kıvrak dilinin; yumuşak ve nemli apış arasına, diz kapağının, 'sert erkekliğini' istemek, hep onda; daha ne numaralar canım, öpüşürlerken, cıgara dumanını ağzından ciğerlerine alıp, burun deliklerinden salıvermeler filan. Sabahın üç buçuğuna doğru, bitap düşüp uyumuşlar! Abdi bey'le Paula, **British Council**'ın kokteylinden sonra, gizlice yazlıkta gecelerler mi, görsünler bakalım; duymadığını sanıyorlar, çok yanılıyorlar, o mu duymayacak, hih, kapıcının avucuna beş lirayı saydı, herif bülbül: 'beyefendi' o sıska, 'kır saçlı delikanlıyla' berabermiş; sıska, 'kır saçlı delikanlı' Paula' dan başkası olabilir mi?

Sabah, yağmur. Boğum boğum, eflâtun damarlı, aceleci bulutlar; neredense kopup, kaşla göz arasında, Şişhane, Tünel, Kuledibi ve çevresini, vakitsiz bir sonbahar kederine gömdüler. **Librairie Péra**, yaz sıcağını iiiklerine kadar emmiş kitaplarına rağmen, rutubet serini; arka odanın açık pencerelerindeki perdeler, nemli bir esintiyle ürperiyor. Çayın sıcaklığının, avuca ve göğüse iyi gelmesi, bu yüzden.

Kapının çıngırağı. Doğan Rumeli bu, bir güzel giyinmiş taranmış, sağanağın şıpırtılarından çıkageldi: elbisesi, damlalardan pars derisi, benek benek; camları yıkanmış gözlüklerinin ardında genç kız gözleri, yine çiçek açıyor; gülümseyen dudakları, (hayret), bonbon pembesi; dişleri, ağarmış taze bağdem!

— Ah! İşte yine siz, Mösyö! Bonjur!

— Bonjur Matmazel! Acaba diyordum aradığım kitabı...

Yazı masasının önüne telâşla dikilmişti, birden durdu; cümlesini askıda bırakıp, mahçubiyetten alı al moru mor, kendini takdime yeltendi; hafif 'resmîleşerek' diyor ki:

— ...şey, affınızı dilerim: **Edebiyat Fakültesi**'nde asistanım ben; aynı zamanda, **Aydınlık Lisesi**'nin Felsefe hocası: İsmim Doğan'dır, Doğan Rumeli!

Bu tebessümün, bu genç kız gözlerinin, ona neden böyle âşina göründüğünü, Matmazel Raşel, o dakika kavramıştı. Şu işe bakın, Neveser abla'nın oğlu büyümüş, adam olmuş, ona 'yasak kitap' almaya başvuruyor; son gördüğünde kaç yaşlarındaydı bu çocuk, beş mi altı mı? Heyecanlanmıştı, konuşursa bunu belli edeceğinden korkuyordu; gözlerini, Doğan'ın gözlerinden kaçıra kaçıra, sigarillosundan üst üste birkaç nefes çekti; sonra havagazı mavisi bakışlarını, dumanlarla perdeleyip, sol kaşını yükselterek:

— ...hoşgeldin Doğan dedi. Otur, bir çayımı iç! Kitabın hazır.

Sesinde beliren ani samimiyet, Doğan'ı şaşırtmıştı; şaşkınlığını gidermek için, yarı dargın, yarı sitemkâr ilâve ediyor:

— ...hadi canım, Raşel abla'nı tanımadın mı? Aşkolsun!

WEİZSACKER'DEN RİBBENTROP'A

Berlin, 5 Ağustos 1941 — Gizli
No. 494 — Kopya

Türk Büyükelçisi bugün bana yeni Elçilik Danışmanını tanıştırdı. Danışman hemen Sovyet Rusya'daki Türk asıllı komşu halklar konusunu açtı. Bu Türk kabileleri aracılığıyla anti - Sovyet propaganda yürütme olanağına dikkati çekti. Sonra da açık bir biçimde, Kafkas halklarının, ilerde tampon bir devlette birleşebileceklerini söyledi ve Hazar'ın doğusunda, bağımsız bir Turan Devleti'nin kurulabileceğini de ima yoluyla belirtti.

Gerede bunları bir sohbet havası içinde söyledi. Buna rağmen Ali Fuad'ın Herr Von Papen'e söyledikleri (14'ünün 2335 no'lu Ankara raporuna bakınız) ile tamamiyle çakıştığına göre, işaret ettiği noktalar hiç de tesadüfi değildir. Gerede, Bakû'nun bütünüyle Türkçe konuşulan bir şehir olduğuna işaret ederken, meselenin özüne parmak basmaktaydı.

Weizsacker

Dışişleri Bakanı'nın dikkatine,
Tarabya'daki Alman Elçiliği'ne kopya kurye ile iletilmiştir.

eylül

«...Eylül ile beraber, 1939 harbi, ikinci senesini bitirmiş üçüncü senesine basmış bulunuyor. Alman Führer'i Adolph Hitler, Eylülün birinci günü, saat onda, nefer elbisesini giymiş olduğu halde, Reichstag Meclisi'nde söylediği bir nutukta, harbin başladığını şu sözlerle dünyaya bildirmişti:

'Polonya bugün ilk önce topraklarımıza karşı çeteleri ile ateş açmıştır. Sabahın saat 05.45'inden beri bu ateşe, ateşle mukabele ediyoruz.'

Gerçi İngiltere ve Fransa, ancak iki gün sonra ve Almanlar tarafından askeri harekat durdurulmadığı için Almanya'ya karşı harp ilân etmişlerdir. Fakat harbin başlangıcı şüphesiz, Polonya'ya karşı Eylül ayının birinci günü, saat 04.45'te açılan ateştir...

...iki sene evvel bir Dantzig ihtilâfından bahsedilirken, bugün insanların siyasi, iktisadi ve içtimai hayatlarına şâmil bir inkılap karşısındayız. Harbin ne kadar süreceği, iki sene evvelki kadar meçhuldür. Kimin zafer kazanacağı da o derece meçhuldür. Fakat 1939 senesinden evvelki âlem, bu bâdirenin içinde yoğrulmuş; ve bir defa daha geri gelmemek üzere tarihe karışmıştır.

Şimdilik malûm olan nokta bundan ibarettir...»

Ahmet Şükrü Esmer
Ulus/1 Eylül 1941

Doğan Rumeli, gece yarısına beş kala, terastaki havuzun başına dikilmişti; sodasından bir yudum içti, Eylül gecesine baktı: yıldızlar, ışıl ışıl cam bilyalar gibi, gökyüzünün dört bucağına dağılmışlar. Haydarpaşa'dan son vapur, projektörünün kılıcıyla (sandal, şamandıra, mendirek) önünde ne varsa biçerek, ilerliyor. Havada nemli sıcak, insanın genzini tıkayan, boğucu. Adalar'ın üzerinde, müteredditşimşekler.

«...uzaklarda biryerlerde insanlar ölüyor, Dniyepr boylarında, Tesalya da, Savoie Dağları'nda! Gecenin böyle sâkin olabilmesi, dehşet verici birşey!»

Babasının geciktiği geceler, el ayak çekilince, Nefti Salon'daki mobilyalı radyodan (Marconi) Moskova'yı dinlemeyi âdet edinmişti: Türkçe yayınların sonuncusu, gece yarısı yapılır; ahize büyük ve güçlü, 7 lâmbalı, çift hoparlör: spiker âdeta odanın içindedir, o kadar fasih duyuluyor.

Sere serpe içeriye döndü, radyonun üzerine eğildi; ayağında pijamasının pantolonu, sırtında atlet fanilâsı, yalınayak; dumanlı piposu ve 'abidevi' gözlükleriyle! Düğmeyi çevirir çevirmez, ekran, büyülü radyum aydınlığına kavuşuyor. İbreyle, opera aryalarını, çeşitli dillerden ajans haberlerini, senfonileri ve koroları doğraya doğraya, Moskova'yı buldu. İşte her seferinde tüylerini ayağa kaldıran, ince ve yumuşak, sinyal müziği: **Enternasyonal**'in ilk notaları! Arkasından gümbür gümbür bir marş işitiliyor ve Sovyetler'in savaş 'şiarı':

— ...burası Moskova! Burası Moskova! Alman Faşist istilâcılarına, ölüm!

Harp, üçüncü yılına, şaşırtıcı olaylarla girmişti: İngiltere ve Rusya, İran'ı işgal ediverdiler: Kuzey'den inen Kızılordu, Güney'den çıkan İngiliz birlikleriyle,

Kazvin'de buluştu: Tahran'ın yüz kilometre kadar Kuzeybatısı'nda bir şehir. İki devlet, İran'a verdikleri notayla, 'ülkenin istikbaline ve arazi bütünlüğüne karşı hiçbir emel beslemediklerini' bildirmiş; 'İngiliz ve Sovyet kuvvetleri arasında yapılacak, malzeme ve mühimmat nakliyatına mâni olunmamasını' istemişti.

Geçen gece olayı yorumlarken, Ahmet Ziya bey demişti ki:

«— ...şayan-ı hayrettir, Türkiye'yi çiğnemeyi göze alamadılar; irtibat, İran üzerinden tesis olundu; gösterilmek istendiği nisbette kolay oldu mu, şüpheliyim...»

Moskova Radyosu, 'İran'da vaziyetin sâkin olduğunu' haber veriyor. 'İran Başvekili, İran Hükümeti'nin kabul etmiş olduğu İngiliz/Sovyet talepleri mucibince, Tahran'daki Alman ve İtalyan Elçiliklerinin kapatılacağını ve bütün Alman tebaasının teslim olunacağını' açıklamış! Sonra Kızılordu'nun 'tebliğ-i resmî'si veriliyor:

— ...bütün cephe üzerinde, bütün gün şiddetli muharebeler devam etmiştir. 26 gün süren şiddetli muharebelerden ve 8. Alman Fırkası'nın tardından sonra, Smolensk'in 80 kilometre Cenub-ı garbîsinde kâin Yelnia şehri geri alınmıştır. 8. Alman Fırkası'nın bakıyesi Garb'e doğru çekiliyor...

Doğru mu? Doğru olsa bile, bölgesel bir başarının, genel, çok kapsamlı bir başarısızlık içinde, 'kıymet-i harbiyesi' nedir? Bunu en iyi, Almanya'yı Rusya'yı yaşayarak tanımış, Ahmet Ziya değerlendiremez mi? Değerlendirmeyip susuyor. Tedirgin bir ketûmiyet! Fazlaca üstüne düşerse, bazılarını önceden duymuş olduğu, müphem cevaplar:

«— ...Stalin terörü, Kızılordu'nun tecrübeli kumandanlarını, ordudan tasfiye etmişti: Mareşal Tukhaçevskiy gibi, ihanetten kurşuna dizilenler oldu; çok mümkündür ki...»

Ya da: «— ...kat'i hükme varmak için, vakit henüz erken! Herşeyi imha ederek çekildiklerine bakılırsa, yıldırım harbini boşa işletmeye çalışıyorlar, sistemli bir ric'at olabilir. **Wehrmacht**'ı nerede durdurabilecekler, esas mesele bu!»

Sonra, piposundan derin bir nefes, endişeli ekliyor:

«— ...durdurabilecekler mi?»

Ahmet Ziya'ya ziyaretlerini sıklaştırmıştı. Savaşı nasıl değerlendirdiğini öğrenebilmek kadar, bunda, 'Yankı'ya gereken paranın —hiç olmazsa— bir kısmını ödünç almak arzusu etkili oluyor. 'Sarf mahalli'ni açıklamayacak, 'masraflı bir gönül macerası' dese olmaz mı, 'pederin zırnık koklatmadığı malûm'; üstelik yemin etse başı ağrımaz: hayatında, uykularını kaçıran bir kadın, gerçekten belirdi; kaça patlayacağı henüz meçhul!

Her defasında Ahmet Ziya onu, samimiyetle karşılıyordu. Elke Winkler'le yaşıyorlar, şu Alman! kadın sihirbaz mı ne, Afrika Hanı'ndaki o köhne daireyi, kaşla göz arasında, derli toplu bir 'aşk yuvasına' dönüştürdü. Hardal sarışınlığını, mimoza tozu gibi sağa sola savurarak, evin havasını tazeliyor: sık sık havalandırdığı, aydınlığı genç, vazolarından çiçek eksik olmaz, parkeleri cilâlı bir salon; dengeli ödemelerle uyuma kavuşturulmuş, yemek ve oturma odası takımları; kadın eli değince nihayet yüzü gülmüş, tertemiz mutfak! 'Bar şarkıcısı' bir kızdan umulur mu? İnsanlar belli olmuyor. Hoş, dalgın bakışları, çocuk burnu, kötümser dudaklarıyla, ona 'bar şarkıcısı' demek de güç ya, neyse! Şaka maka punduna getirip, mesleğine döndü: yaz başlayalı, Taksim Belediye Gazinosu'nun bahçesinde söylüyor: **Vedette Chanteuse/ Marlene Auch!**

Ahmet Ziya, ateş Rusya'ya atlayınca, yüzünü, kilitlemişti: sanki sürekli dişi ağrımaktadır; ya da ne olduğu belirsiz, tehditkâr bir sancı içini oyuyor. Zaman zaman, en çok da Elke'yle beraberken, onu gençleştiriveren çapkın gülüşü yüzünü aydınlatsa da; Şirket'te, sokakta, evde, düşünceli ve mutsuz. Bildiği bütün dillerde, bütün radyoları sektirmiyormuş, bizzat söyledi: **BBC**'nin Türkçe bültenlerini, Zagrep Radyosu'nu, Kudüs'ü, Moskova'yı! Almanya ticareti açıldığından, Keleşoğlu A.Ş.'nin işleri yoğunlaştı: Almanın biri geliyor, biri gidiyor; İstanbul'dakiler cabası: başını kaşıyacak vakti yok! Daha çok evdeler,

yaz geldi geçiyor, ya iki kere Ada'da yemek yemişler, ya üç: denizde mehtâbın gümüş tozu, hoparlörde Rumca şarkılar, harp marp unutulmuş!... Arada balığa çıkıyor, Kanlıca, Bebek, Çengelköy; oldum olası, böyle dinlenmez mi? 'Denizin görünmez süngeri, ruhunun bütün zehirini alıyormuş'.

Dayısıyla, babasıyla hiç olamayacağı kadar 'arkadaş' olduğundan; Doğan Rumeli, 'gönül serencamını' ona kolayca açmıştı; bir manada, gerçeği söylüyor: günlerdir o 'esrarengiz mavi kadının' hayaliyle yaşamıyor mu: Markiz'in camından, sigarillosuyla kedi dili bir çakmak alevine eğilirken görüp, sonunda **Librairie Péra**'nın sahibesi sıfatıyla karşılayıp, çarpıldığı kadın: beygir kalçalarıyla, her adım atışında havayı dalgalandırıyor; göğüsleri, uçlarından zehirli mavi dumanlar sızdıran, birer yanardağ yavrusu! Tabii, Ahmet Ziya'ya asıl cinselliğinden yakalandığını, söylemesi gerekmez; 'lüks bir kadınla' başının dertte olduğunu hissettirmesi kâfi: Tokatlıyan'da çay, Park Otel'de aperetif, Taksim Belediye Gazinosu'nda yemek, çiçek, şu bu derken, ohooo dünyanın masrafı; oysa 'muhterem' Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey 'hazeratı'; adinin bayağısı salon fahişelerine, akla durgunluk veren paralar yedirir de, oğluna gelince...

Akşam üzeri, radyo yayına henüz başlamış, incesaz Şetaraban Faslı'nı geçiyor; salonun pencereleri açık, perdelerde hafif rüzgâr; mutfaktan demli çay, elmalı kek kokusu; Elke onlara **strudell** hazırlamamış mı, ne marifetli kadın! Ahmet Ziya, kahverengi gömlek, nefti ipek fular, **Signal** dergisinin üstünde pipo kaşığıyla dümtek tuta tuta, yeğenini dinliyor; gözlerinde çok eskilerden —Neveser hanım'ın hayatta, Doğan'ın küçük bir oğlan olduğu senelerden— kalma, yaldızlı maytap çakıntıları; piposunu ısırarak, bir ara:

— Sen ne umuyorsun, Doğan? diye sordu, evlenmek filân mı? Anladığım kadarıyla hâtun yaşlıdır, böylesinden ne zevce olur, ne anne!

— ...farkındayım, Dayı! Saltanatlı karı demezler mi, öylesi: yaşadım diyeceksem bu imtihandan geç-

mem şart; kedi ne budu ne diye ikaz etsen, yorganına göre kösül desen, haklısın, lâkin Ahmet Ziya bey gibi halden anlar bir dayımız olunca...

— ...vay köftehor vay, abayı yaktın yâni?

— ...yalnız abayı mı, Dayı? Şu anda karşınızda müşekkel bir yangın durmaktadır, fena halde himmetinize muhtaç!

Elke, uzun dalgın sarışın, çaylarla göründü; başka bir yerde (Hamburg mu, Stuttgart mı?), başka bir zamanda (Hindenburg ağır basıyor, Adolph Hitler henüz şansölye değil), başka insanlara (Dr. Aaron Blumentahl ailesi) servis yapıyordu sanki: hareketlerinde, yer çekimsiz ortamda hareket edenlerin, yuvarlak yumuşaklığı; sesinde, özlemli hüzünler:

— Buyurun Doğan, **bitte!**

Çatpat konuşuyorsa da, Türkçesi söyleşiye katılmaya yetmez; bakıp onları görmeyerek, sessiz, çayını yudumluyor. Doğan'ı tedirgin etti: akıllı güzelliği ve nefis elmalı kekiyle dikkatini dağıtıyor; **strudell'i** yememek ayıp, nefaseti fazla yemesine, o da hazımsızlığa yol açacak! Anhası minhası, Ahmet Ziya yeğenine beşyüz lira vermeye razı olmuştu; ödünç veriyormuş ha, eli genişleyince ilerde ödeyecek; ayrıca, 'korunmasını' tavsiye ediyor, bu 'sosyete gülleri', en akla gelmez zührevi hastalıkları taşırlarmış, **sifilis, gonogog,** vs...

«...Selânik Bankası'ndaki hesaptan beşyüz, Ahmet Ziya bey'den beşyüz, etti mi bin banknot: hârika yahu, şaka maka sözümde durmuş oluyorum, ötesini Galip halletsin!...»

Ilık gece, büyük Eylül, yıldız yağmurlarının en bereketli dönemi: odalarda durulmuyor, terasta şezlonga uzanmış, elinde soda bardağı - gözü gökyüzündeki şehrâyinde: kibrit yeşili, zakkum pembesi, papatya sarısı, merih mavisi, bir yerden kopup salkım saçak dağılıyorlar. İstese de istemese de, 'esrarengiz mavi kadını' düşünmektedir; Yüksekkaldırım' da eski ecnebi kitapları satan, 'gayr-ı müslim' bir İstanbul'lu olduğunu öğrendikten sonraki, ilk günler; hayalindeki senaryolar değişti: çok daha pratik, çok daha gerçekçi, yâni gerçekleşebilir: onunla dostluğu-

nu geliştiremez mi? Kitap mitap derken, bakmışsın hop Markiz'de, tam da onu ilk gördüğü masada beraber oturmuş, **cin-fiss** içiyorlar; o kemikli ve uzun parmakları arasında sigarillosu, dört dudaklı kanlı vampir ağzıyla, bu defa, Doğan'ın alevine eğiliyor; burun deliklerinden, karmaşık duman düğümlerini, âdeta avuçlarına boşaltmaktadır; sonra hop yataktalar, sevişiyorlarmış, ikisi de çıplak, ışık az, yer yer gölgeler yırtılıyor, işte o zaman gözlerindeki havagazı mavisi, kara dut meme uçlarından yükselmekte olan duman, değirmen taşı ağırlığıyla çalkalanmaya başlayan kalçalar...

Elini apışarasında, tahta gibi sert erkekliğini kavramış, kendini terastaki şezlongta soluk soluğa yakalayıp, dehşetli utanıyor: günün, gecenin, her saatında bu; her dakika 'hayallerinin kadını' fikrine giriyor; girmesiyle onu Nisuvaz'ın, Küllük'ün, Petrograd'ın tuvaletlerinde, haldır haldır 'otuzbir çekmeye' götürüyor: kulakları kirişte, dişleri dudaklarına geçmiş, adaleleri kasılıp gevşer; yüreğinde, baca isi gibi bulaşık, pis, yağlı bir karanlık ki, sıvaşıyor.

«— ...hadi canım, Raşel abla'nı tanımadın mı? Aşkolsun!»

Cinselliğinin tanrıçası 'esrarengiz mavi kadının', çocukluk yıllarındaki 'Raşel ablası' olduğunu, —üstelik kendi ağzından— işitince, Doğan'ın hayalleri tuzla buz olmuştu. Burnuna neden o kadar âşina geldiğini bir türlü kestiremediği koku, birden yerine oturdu: Raşel Mizrahi'nin, genç kızlığından beri etrafını buladığı **fougère** esansı değil mi bu? Nasıl unutmuş, hayrettir!

Asıl şaşırdığı, Raşel Mizrahi'nin 'olayı', en heyecansız yanından alışı; soğukkanlılığını zerre kaybetmedi, hep o ağır kanlı mavi hayvan; sahiden bu derece duygusuz mu, yoksa 'feleğin çemberinden geçmiş', 'kaşarlanmış' bir salon yosması oluşu mu, onu böyle pişkinleştirmiş? Yazı masasındaki koltuğa, masmavi yayılmıştı; çayına iki damla konyak kattı, ağır, lâcivert rimelli kirpiklerini devire devire, 'zavallı Neveser abla'nın berhayat olduğu' o eski iyi zamanları **(aux bons vieux temps)** anıyor:

«— ...hatırlar mısın, annem annen, sen ben ve baban, Büyükada'da 'merkep safası'na çıkmıştık; ihtimal 1930 yazı, Temmuz felân! senin merkep fevkalâde **paresseux,*** katiyyen yürümüyor; bir de eşek arısı dadanmasın mı?....»

O halka halka açılan, sert kahkahası: sanki dokusu sımsıkı bir elmayı, hart diye, üst üste dişliyor:

«— ...ya birlikte geçirdiğimiz son yılbaşı: en ufak teferrüatıyla zihnime nakşedilmiştir: Neveser abla rahatsızdı, beti benzi uçmuş, dizlerinde battaniye, salıncaklı iskemlede oturuyor; baban pokerde ısrarlı, senle ben tombala diye tutturmuşuz...»

O tarihte Raşel Mizrahi, genç irisi bir kız, çoktan kadın halli; Doğan ona 'abla' diyor, demesin mi, aralarında yedi sekiz yaş fark; şimdi otuzunu aştığına göre, o kırkına merdiven dayamış; göstermesine yaşını göstermiyor, gel gör ki davranışlarındaki o görkem, o saltanat...

Matmazel Raşel, sigarillo dumanlarını savurta savurta, eski günleri anlatadursun; Doğan, silkinerek, hayallerinin enkazından kurtulmaya çabalıyordu. Kolay mı? Matmazel Raşel onun zihninde 'Raşel abla' olmaktan, hanidir çıkmıştı; özellikle annesinin 'hatıra defterlerini' okuyalı! Neveser hanım, sırası düştükçe, 'ailenin sebeb-i felâketi' bu iki kadını, —Madam Rosa'yla kızı Raşel'i— tahlil etmekten geri durmamış; kocasının, Mizrahi'lere 'mübalağalı teveccühünden ziyadesiyle rencide olduğunu' saklamıyor; onlarla, 'hiçbir veçhile aşık atamayacağını da':

«...**sefahatin her nev'ine müheyya, müheyya ne demek müptelâ, Avrupalıların** femme fatale **tesmiye ettikleri mel'ûn mahlûklardır ki, erkeklerle iktifa eylemeyip kadınlarla dahi her türlü hissi ve cinsi münasebet tesis ettikleri şuyû bulmuştur...»**

Onu mahveden besbelli, hem Madam Rosa hem kızı Raşel'le, kocasının 'ihanetini' keşfetmesi: Rosa'yla ülfeti, evlenmesinden önceki senelere, taa Selânik'e dayanıyor; Raşel sahneye Mütareke'de, İstanbul'da dahil olmuş; anlaşıldığı kadarıyla da, herşeyi

---

* Tembel

ele geçirmiş! Doğan Rumeli, Mizrahi'lerin ziyarete geldiklerinde, annesinin biri hafif şehlâ o güzel gözlerinin, ne yoğun bir kederle doluverdiğini hatırlıyor; kimbilir, belki de bu sebebten, bir süre sonra ayaklarını evden tamamiyle kesmişlerdi; fakat defterlerinden, annesinin, Mizrahi'lerle Abdi bey'in 'sefih alâkasını' ne kadar yakından izlediği, açıkça görülüyor: kadıncağız hicranını kalbine gömmüş!

Derken şehirde, yeni bir terör dalgası: sıkıyönetim bazı gazeteleri, ardı ardına kapatıyor: önce **Cumhuriyet**, arkasından **Son Telgraf, En Son Dakika,** nihayet **Yeni Sabah!** Yazı İşleri müdürleri, 'Acaba sıra kimde?' diye titreşiyorlar. Doğan'ın yüreğinde de, onu büsbütün çılgınlıklara iten, kışkırtıcı bir korku; **'Yeni Edebiyat**'ın bu sayısında, **'Faşizm ve şiddet Ahlâkı'** başlıklı bir makalesi yayınlandı; Suat hanım söylüyor, kim okuduysa bayılmış; hele o **CHP** Diktasına imâları yok mu, cidden çok başarılı buluyorlar; şimdi ister misin Sıkıyönetim'in kafası kızıp...

(...kapıda Türkçe Fransızca bir yazı: **'kapalı/fermé';** içerde akşam karanlığı, raflar, kitap öbekleri, dipteki yazıhanenin hayaleti. Arka odanın dükkâna açılan kapısı aydınlık olmasa, içerde kimsenin olmadığına hükmedilebilir; ama, aydınlık! Doğan gözlerini o kapıdan ayıramıyor: Matmazel Raşel'in orada bulunduğundan emin, tereddüdünü doğuran, 'misafirleri' olması ihtimali; çünkü gramofon, çünkü plâkta Martha Eggerth'in **Çardaş Fürstin** operetinden okuduğu şarkı! **Libraire Péra**'yı uğradığı ilk akşam, benzer bir durumla karşılaşmamış mıydı?...)

Biraz Sıkıyönetim korkusuyla, biraz da **Espoir**'ı sindire sindire okumak arzusuyla, elini ayağını ortalıktan çekiyor; herkesin 'toplaştığı' meyhane ve pastahaneler yerine, Fındıklı'daki sahil kahvesine çıkacak, şu Fakülte'nin burnunun dibindeki: camları tuzlu, masaları yosun ve midye kokan, düşük sarı bıyıklı 'kıranta' Rum'un işlettiği: adı Anastas mı nedir?

Burası fena halde deniz ve liman, dağınık martı sağanakları; iki balina cesedi halinde, **Besarabia** ve **Transilvania,** iki 'mülteci' Romen yolcu gemisi; ürkmüş köpek havlamalarıyla, iskele iskele nakış iş-

leyen, Şirket-i Hayriye'nin emektarları: Paşabahçe, Tarz-ı Nevin, İnbisat! O, vırt zırt romanı bırakıp piposunu yakarak, Markiz'in camında görüp çarpıldığı 'esrarengiz kadının' Raşel Mizrahi olduğunu öğrendiği andan itibaren, onun için hiçbir çekiciliği kalmadığına kendisini inandırmaya uğraşıyor; çünkü **Librairie Péra**'dan o öğle üstü, bir daha dönmemek kararıyla çıktı; yok yok, ne kadar hayallerinin kadını olursa olsun, babasını baştan çıkaran, annesinin belki de 'sebeb-i mevti' bir fahişeyle, ilişki kuramaz; gel gör ki çocukluğunda Mercimek Nine'den, Kâmil efendi'den duydukları; sonraları, annesinin defterlerinden okudukları; arzusunun aksine, zaten aklını başından almış bu 'mavi hayvanı', her bakımdan çok daha çekici, çok daha ilginç kılıyor. Tabii canım, insan nasıl merak etmez? Görünüşü **Hollywood** vampı, İstanbul'lu bir Yahudi matmazel ki, 'mimli' aydınlara el altından yasak kitaplar satıyor: meselâ şu **Espoir,** müthiş kitap; İspanya iç savaşı da yâni, Galip'in dediği kadar varmış...

Piposu duman duman, gözlükleri buğulu; bazı satırları, dönüp dönüp okuyor:

«...Manuel alana idam mangasının ateşini işittikten sonra geldi. Üç adam, yakında bir sokakta kurşuna dizilmişlerdi; cesedleri, başları güneşte, ayakları gölgede olmak üzere, yüzükoyun düşmüştü. Ufacık, duman gibi bir kedi yavrusu, bıyıklarıyla, yassı burunlu adamın kan birikintisine eğilmişti. Bir oğlan çocuğu peydahlanıp kediyi kovaladı, işaret parmağını kana banarak, duvara birşeyler yazmaya koyuldu. Manuel, boğazı düğüm düğüm, çocuğun elini izlemekteydi: 'Faşizme Ölüm!'...»

Galip Çakır, İspanya dendi mi, dünyayı unutur: Uluslararası Tugaylar'a **(Brigades Internationales)** gönüllü yazılıp **Frente Popular** için çarpışmamış olmak, içinin hıcranı; Doğan, okuduğu romandan seçtiği bazı bölümleri, ağızdan ona aktardıkça, kabına sığamıyor:

«— ...lisan bilmemek en büyük hacâlet! Sen yat kalk - Selânik'li Halıcızade 'Bacaksız' Abdi bey'in mahdumu olduğuna şükret: beyimizde şakır şakır

Fransızca, İngilizce, Allah versin! Bizim gibi senin de kökün ekşi nar olsaydı, görürdüm...»

Doğan onun üstünde neyi yadırgamıştı, ilk seferde bulamadı; sonradan, gevşek ve ince saçlarını, 'bermutad' otlamadığını farkediyor: hafif briyantinle, muntazam, arkaya taramış; berberden mi çıkmış, ne; bunun suratına getirdiği netlik, kalenderliğinin sözlerine verdiği 'dramatik' desteği kaldırıyor; yadırgadığı bu!

Galip Çakır'ın telefonu üzerine, Cennet Bahçesi'nde buluşmuşlardı: saat üç sularında, üçüncü sette, incir ağacının altındaki masada; garson diye ortalarda dolaşan, beyaz ceketli mahmurluk, önlerine birer buzlu kahve koyup, gözden kayboldu; kimseler yok, hoparlör suspus, neredense Ağustos böcekleri.

— ...faşizm tazyikini artırıyor: Vâlâ Nurettin askere alınmış, evet, paldır küldür: Refah Faciası dolayısıyla, bir iki satır yazacak olmuştu ya, ondan: Konya'ya dehlemişler... Düşün hazret, Vâlâ Nurettin'e bunu yaparlarsa, bize ne yapmazlar; o ki etliye sütlüye karışmaz, rejime teslim olmuş bir münevver...

Buzlu kahvesini, höpürdeterek, kamışla içiyor. Bakışları ağdalı: seyrek kirpikli, ağır kapaklı gözleri, gerçekten 'deve' gözleri: tevekkeli dememişler!

— ...şimdi bak, **'Yankı'**yı tam zamanında ayarladık, **'Yeni Edebiyat'** topun ağzında! Selâmi Cihan'ın gönlü oldu, bin kâat noksanına, mecmuayı bize devredecek, senin toparlayabildiğin meblağ nedir?

Doğan Rumeli hafif kabarıyor: — Ne söz verdiysem, o: bin banknot!

— ...mükemmel! Yarın gece Cumhuriyet'te, herife içireceğiz: hani Balıkpazarı'ndaki! Senin bulunman, şart: tanışacaksın, değil mi ki Yazı İşleri uhdende bulunuyor...

Doğan Rumeli sorumluluğunun farkında, ciddi yazı işleri müdürünü tavrını bulmuş, hemen takınmıştı; piposunun ucunu, dişleri arasında tıklatarak cevap verdi:

— ...itimadınıza teşekkür ederim: yüzünüz kara

çıkmayacaktır. Daha şimdiden mecmua mevzuunda bazı etütler yaptım: **'Ses'** bana fazlaca edebî, **'Yeni Edebiyat'** ise fazlaca nazarî gözüküyor; bana kalırsa...

Hoparlör birden boşandı: Lizst'in **2. Macar Rapsodisi,** sanki ateş telleri, renkli pullar, irili ufaklı ayna pırıltılarıyla yüklü bir çağlayan, yaldız yalaız köpük, ortalığı istilâ ediyor; bir iki dakika için ne **'Yankı'** dergisi kaldı, ne de onu tartışan iki solcu aydın; sadece yaylıların tınlaması, tınlamanın oluşturduğu duygu anaforu. Galip Çakır, böyle duygusallıklara pabuç bırakır mı? Buruşuk cıgara paketinden, eğri büğrü bir **Bafra-Mağden** çıkarıp yakıyor, sönmüş kibritin çöpüyle havada görünmez birşeyleri delik deşik edip:

— ...hele dur! diyor, dereyi görmeden paçaları sıvama, hazret; henüz işin başındayız; ayrıca, dişe dokunur yazı temin edebilmek, mesele; bence evvelâ mecmuanın şeklini tesbit edelim: eb'adını, kapağını, iç mizanpajını vs...

İki yanına bakındı, pufladı: — Nerde kaldı bu Eşfak, bunun için çağırmıştım!

'Ressam' Eşfak, geniş alnı, kalabalık çilleri ve dergi için hazırladığı krokilerle gelecekti: bembeyaz dişleri, gülümsedikçe, çevresine iyimserlik saçıyor; her halinde, güven verici bir ciddiyet; bakışlarında, denge ve huzur. Bayağı çalışmış: ayrı ayrı boy ve karakterde, birkaç **'Yankı'** başlığı; şiir ya da hikâyelerde kullanılabilecek desenler, derginin bir de 'maketi'.

Daha oturmadan fakat, önemsiz bir olaydan söz edercesine, aynı şeyi söyledi:

— Duydunuz mu? Hepimizi askere alacaklarmış! Muayyen bir suç işlemeyenleri susturmanın en emin yolu: sürdüler de diyemezsin, vatanî vazifedir.

Garip bir sessizlik doğdu; o sessizlikte müzik bittiğinden, hoparlörde hışıldıyan plağın sesi, kimsede âsap bırakmıyor; Galip Çakır, suratını dumana boğarak, Eşfak'ı payladı:

— Patavatsız herif! biz oturmuş mecmua tertibi yapıyoruz, sen gelmiş nelerden dem vuruyorsun: piş-

miş aşa soğuk su katmasana! Bu rivayetler siyasi polisten şûyu buluyor, anlasanıza; hem elle gelen, düğün bayram...

Daha çok Doğan'a bakarak konuşmuştu: vazgeçeceğinden mi korkuyor? Doğan hafifçe öksürdü, en etkileyici sesini aranarak, Eşfak'a:

— ...boşver, dedi. Yarın gece Selâmi bey'le buluşuyoruz: imtiyazın devri kat'ileşti, yazı işleri bende, sen teknik yardımcı olacaksın, matbaacılıktan anlamam...

Kül tablasına devirip, piposunun külünü boşaltıyor:

— ...askere de alsalar, mecmua neşredilmeli: giden gelene devreder, neşriyat durmaz: aksiyonda kalide budur! Şu ara Malraux'nun **'Espoir'ını** okudum, **Espoir** yâni Ümit, İspanya dahili harbini yazmış, ne yazmak! Herifler en nâmüsait şartlar altında, nelerin hakkından gelmişler beyim, örnek almalıyız!

Galip Çakır, onu şaşkın bir gülümsemeyle dinlemişti, fırıncı küreği eliyle omzunu sıvazladı:

— ...aferin! Aferin Doğan! İnkılâpçı münevver dediğin, elbette böyle olmalı: ciddi, azimkâr, gözü pek! Eh, ne de olsa dayısı Ahmet Ziya'dır, başlıbaşına bir tezkiye!

Sonra, hararetle ellerini oğuşturuyor:

— ...**'Yankı'** müthiş bir mecmua olacak, eminim çocuklar!

(...kapıda, Türkçe Fransızca bir yazı: **kapalı/fermé;** içerde akşam karanlığı, raflar, kitap öbekleri, dipteki yazıhanenin hayaleti. Arka adanın dükkâna açılan kapısı aydınlık olmasa, içerde kimsenin bulunmadığına hükmedilebilir ama, aydınlık! Doğan gözlerini o kapıdan ayıramıyor: Matmazel Raşel'in orada bulunduğundan emin, tereddüdünü doğuran, 'misafirleri' olması ihtimali; çünkü gramofon, çünkü plâkta Martha Eggerth'in **Çardaş Fürstin** operetinden okuduğu şarkı! **Librairie Péra'**ya uğradığı ilk akşam, benzer bir durumla karşılaşmamış mıydı?

...kapı yoksa aralık mıymış, dokunmasıyla açılıverdi: genzinde sıcağı emmiş tozlu kitap, meyvalı likör, sigarillo ve **fougère** kokuları! Garip şey, çıngı-

rak çalmıyor, yoksa çıkarmışlar mı? karanlıkta göremiyor ki! Kapıyı usulca kapadı, korka korka iki adım attı, yüreği güp güp vuruyordu...)

'Cumhuriyet', Beyoğlu Balıkpazarı'nda, ucuz ve temiz Rum meyhanesi: iki kat, aşağıdaki loş tezgâhta, cıgara külü gibi uzamış, hayalifener akşamcılar demlenir; dört başı mamûr içiciler, dar, dolambaçlı merdivenden yukarıya çıkıyor: tavanı basık, boysuz pencereleri demirli, yağlı kavuniçi bir ışıkta yüzen, genişçe salon; üstü mermer taklidi, tahta masalar; davranışlarından, daha çok taşıdıkları tepsilerin sürüklediği izlenimini veren, bitap garsonlar; yanık yağ, sarmısaklı cacık, gizli sidik ve yoğun tütün kokusu! Doğan Rumeli epeydir 'Cumhuriyet'ten sözedildiğini duyuyor, alkolle başı hoş olmadığından, neresidir nasıldır hiç merak etmemiş; Selâmi bey'le tanışmak vesilesiyle görmüş oldu; fakat o gece asıl çarpıldığı, 'Yankı'nın imtiyazını ona devredecek olan, 'Feylesof' Selâmi bey.

— ...'Feylesof' Selâmi bendeniz, arz-ı hörmet ederim efendim! 'Feylesof'luk unvanı, söyleyin reca ederim, 'hain' Rıza Tevfik'in inhisarında mı kalmalı? Bu vâdide biz dahi az mı göz nuru döktük, dirsek çürüttük; daha Dar-ülmuallimin'de talebe iken, hatırlarım da, Kadim Yunan Felsefesi mevzuunda..

Enine bir adam, kalın, küt; yaşı ellinin üstünde olmalı, dili ağdalı, hafif Rumeli'ye çalıyor: Arnavut mu? Tanıştırıldıkları an sıcak bir muhabbetle, Doğan'ın elini uzun uzun sıktı; ondan sonra 'genç meslekdaşım' aşağı, 'genç meslekdaşım' yukarı; arada pat pat sırtına da vuruyor:

— ...genç meslekdaşım, kaderin lûtfuna mazhar olmuş! Onun yaşında Dar-ül-fünun'da asistanlık, İstanbul'da felsefe hocalığı ne demek? Meselâ bendeniz...

Kolayca kızarıyordu: ablak yanakları zaten kırmızı, 'gayr-ı tabii' bir kızıllık bu, biraz heyecanlanmaya görsün, bütün suratına yayılıyor. Kısa kehribar ağızlığının ucundan, cıgarası hiç eksik olmadı, iflâh olmaz bir tiryaki; beyaz pos bıyıklarının ortası, tütünden sararmış; başı dazlak ama, salıverilmiş ak

saçları ensesinde, uzun favorileri kulaklarının önünde salkım saçak:

— ...meselâ bendeniz, gençliğimi köhne taşra liselerinde heder ettim: ne Erzurum'u kalmıştır, ne Sıvas'ı; üç yıl Diyarbakır, üç yıl Kayseri... Keyfiyet bu olunca, adam bu şehr-i Stanbûl'un kıymetini ziyadesiyle takdir ediyor.

Sağ elini göğsüne bastırıp, sol eliyle kadehini kaldırdı:

— ...şeref-i âlinize!

Rakıyı susuz, inanılmaz bir çabuklukla içiyordu; daha ikinci kadehte, iri çakır gözleri çakmak çakmak oldu; sesi daha diri, daha yüksek çıkıyor:

— ...ulan ben, alelâde muallimlikle iktifa edecek adam mıyım? Soyadımızı niçin Cihan aldık, zira dimağ cihanşümûl imâl-i fikrediyor, bu fikirler elbette intişar etmeli! İşte mecmua teşebbüsü bunun neticesidir, muvaffak olamadık başka!

Çatalıyla pilâkiye uzandı: — ...bu memlekette ilmin irfanın beş paralık haysiyeti kalmamıştır, kesen dolu mu, tamam: seni yere göğe koyamazlar: cim karnında nokta hacıağalar, şehzade hayatı sürüyor beyim, farkında mısınız?

Sustu, teker teker Galip'in, Doğan'ın, Eşfak'ın gözlerini aradı; azarlarcasına ilâve etti: — ...sizin muvaffakıyetinizi temenni ederim!

Beş yıldır **Haydarpaşa Lisesi**'ndeymiş, «...bir berhâne, mektep midir yoksa kışla mı, tefriki müşkül!»; Felsefe, Mantık, sosyoloji, 'müfredat' neyi gerektiriyorsa, okutuyor; «...lâkin talebe kötü, nerede ipten kazıktan kurtulmuş varsa, çıkmış gelmiş; kısm-ı âzâmı dışarlıklı...»; **Boğaziçi Lisesi**'nin (eski **Feyz-i Ati)** Müdürü Hıfzı Tevfik bey 'ruh gibi ahbabı', beraber askerlik yapmışlar, sayesinde orada da ders veriyor, haftada beş saat, bir at bir deve sayılmaz ama, «...akmasa da damlar, aksi halde geçinmek, bir mesele-i muazzama, ortalık ateş pahası!»

Kaşları çatılmıştı, kan kırmızı gözleriyle ateş saçarak sordu:

— Parayı getirdiniz mi?

Üç arkadaş, tedirgin ve şaşkın, bakıştılar. Galip Çakır, zarfı iç cebinden çıkardı: sarı bir zarf bu, yapıştırılmamış, kabaca! Uzatmasına kalmıyor, Selâmi bey, elinden atmaca gibi kaptı; neşesiz bir sırıtmayla zarfı açarken, dedi ki:

— Parayı sokakta bulsan, sayacaksın!

Asıl başka birşeyi merak ediyormuş gibi, bir yandan Doğan'ı sigaya çekiyordu:

— ...kimin kürsüsündesin sen, genç meslekdaşım; yâni Fakülte'de diyorum? Hilmi Ziya mı? Yaaaa!! Ülfetimiz olmadı, maddiyundandır zannederim, hakkında iyi söylemezler.. bin üçyüz, bin dörtyüz, bin beşyüz, iki bin daha etti üç bin beşyüz... biz de eşden dosttan duyuyoruz tabii, bolşevik filânmış, muhataralı yâni...

Saymayı bıraktı. Gözlerini dikerek sordu:

— ...mecmuaya yazdıracak mısınız?

— ...yok efendim, esasen kendi mecmuasını neşrediyor.

— ...ha bak, bu iyi! Yazı kadrosu, dikkat ve teyakkuzla teşkil edilmelidir; meselâ Mustafa Şekip bey, fevkalâde! Yazar mı dersiniz? Üç bin beşyüz mü demiştik, beş yüz de bu, eder dört bin!... Bittabi sahib-i imtiyaz olarak, mecmuanın künyesinde görüneceğim...

Galip Çakır dudaklarını kadehine sarkıtmıştı:

— Kanuni mecburiyet, diye cevap verdi. Neşriyat Müdürü Doğan bey, Eşfak bey de teknik mevzuularda onun yardımcısı, ressamdır da!

(...kapı yoksa aralık mıymış, dokunmasıyla açılıverdi: genzinde sıcağı emmiş tozlu kitap, meyvalı likör, sigarillo ve **fougère** kokuları! Garip şey, çıngırak çalmıyor, yoksa çıkarmışlar mı? Karanlıkta göremiyor ki! Kapıyı usulca kapadı, korka korka iki adım attı, yüreği güp güp vuruyordu.

...olduğu yerde dikilip kalmıştı: ne ileri gidebiliyordu, ne geri! İçerki odada Matmazel Raşel'in varlığını hissediyor, sadece bu his onu müthiş bir cinayet taammüdü gibi, heyecana boğuyordu. Kimseyle konuşmadığına göre, yalnız olmalı. O sırada gramofondaki şarkı bitti, iğne plâktan kaldırılıyor; plâk

çıkarıldı, albümüne yerleştirildi; acaba yenisi konacak mı, hayır! Sessizlik! Doğan'ın güp güp vuran kalbi, derken çakmağın çakıldığını duyuyor, kapıda kirli sarı duman kementleri belirdi. Fırsat bu fırsat, bir daha böyle yalnız kıstıramaz, içeriye dalıp ona nasıl 'hayallerini süslediğini' anlatmalı, hiç de 'çocukluğunun Raşel abla'sı gibi görmediğini...)

'Feylesof' Selâmi Cihan'la tekrar buluşmayı, niye istedi? Mecmuanın 'fikir platformunu' tartışacaklarmış, önceki başarısızlığın sebeblerini, yazı kadrosunu vs... Hepsi lâf! Karanlık bir yeraltı nehri halinde, içinde genişleyerek akan, Matmazel Raşel tutkusundan kurtulmaya uğraşıyor. Baktı dergiyle olmayacak, bu sefer, çiçeği burnundaki öğretmenliğiyle oyalanmayı denedi. **Aydınlık Lisesi** Müdürü, Eylül'de uğramasını söylemişti ya, iyi ki aklında kalmış, dört gözle beklemekteymişler: herşey tamam, 'stajyer' sıfatıyla başlıyor, 'usuldendir'; onuncu sınıfların Psikoloji, onbirinci sınıfların Felsefe imtihanlarında 'mümeyyiz' olarak bulunacak, listelerde gösterildi.

Lisenin öteki felsefe öğretmeni Şehime Dündar hanım'la tanışıyorlar: hiç dudaksız, hiç kaşsız, suratı yeşile çalar balmumu sarısı, soğuk bir kadın; yeknesak bir sesle, âdeta vızıldayarak konuşuyor; yaşı kırkı çoktan geçmiş ama, galiba hiç evlenmemiş; Doğan'a külrengi gözlerini aça kapaya, garip bir balıkçıl alâkası gösterdi; aralıksız ucu yaldızlı 'Sipahi Ocağı' cıgaraları içiyordu: efendim, Psikoloji'den Sosyoloji'den nefret ediyormuş, bu dersleri onun üzerinden alırsa, doğrusu minnettar kalacakmış!

Müdür Seracettin Cemal bey, dudağındaki tütün kırıntılarını 'tu... tu..' diye tükürüp, gümüş çerçeveli gözlüklerinin üzerinden bakarak, Doğan'ı uyarmaktan geri kalmadı:

— ...Şehime hanım, Yelkencizade Fikri bey'in uzaktan akrabasıdır, mizacı tuhaf, mektebin sahibesiymiş gibi hareket eder, sağı solu hiç belli olmaz; bu itibarla, biraz mesafeli davranmak zannımca faydadan âri değildir.

— ...ya öyle mi, hârika! benden mesele çıkmaz

beyim, tab'an çok mahcubum, mesafe hâliyle teşekkül edecektir. Görürsünüz...

Gözlüklerini, işaret parmağının ucuyla, burnunun üzerinden geriye itti:

— ...yalnız şey... imtihanına gireceğim derslerin kitaplarına muhakkak göz atmalıyım, buradan temini mümkün müdür?

— ...Muavin bey'i görünüz! Müfredat Programı'nı da versin!

Doğan Rumeli, koltuğunun altında kitap ve dosyalarla, lisenin cümle kapısından çıkarken; arkasında daha az tenha, daha az kederli bir okul bırakıyordu: 'İkmal'li yatılıların çoğu gelmişti; koridorlarda, bahçede, sınıflarda, ikişerli üçerli gruplar halinde ders çalışıyorlar; hademeler, hamarat ve gayyûr, merdivenleri siliyor: haşır huşur; İdare'nin kapısı, kalabalık: yeni kaydolan, kaydını tazeleyen 'derbeder' öğrenciler; müzmin Anadolu bıyıkları, şakırtılı tesbihleri, acayip lâcivert elbiseleriyle, biraz hoşnut ama daha çok kibirli, öğrenci velileri; hepsini, ilmikleri görünmez, yumuşak kahverengi bir ağ gibi sarmış olan, gizli mutfak kokusu: patlıcan musakka, belki de biber dolması!

Fındıklı'daki deniz kahvesi, sabah sabah, sanki vapur: tuzlu camlarında, boy boy, İstanbul manzaraları, rengi atmış çıkartmalar: Ayasofya, Sarayburnu, Kızkulesi, Haydarpaşa! Suda, varla yok arası yüzlerce deniz anası, kibrit kutularının, rakı şişelerinin, kavun ve karpuz kabuklarının arasından, kristal mavisi süzülüyor; havada, gökkuşağı balık pulları, taze kırılmış pavurya kokusu! Doğan, Muavin bey'den yüklendiği 'öğretmenlik materyeli' ile, yeniden bu sapa kahveye çekilmişti: kitapları gözden geçirecek, sınavlardan biri yakın, Şehime Dündar hanım'a kepaze olmak istemiyor; ne yapıp yapmalı, öğrencilere eli ayağı düzgün birkaç soru yöneltebilmeli! Önünde Psikoloji kitabı, elinde dolmakalem, bir yandan okuyor, bir yandan çıkardığı soruları, küçük zımbalı not defterine kaydediyor: bir ara iyice dalmıştı, çalışmanın mutluluğu işte; ne kafasını karıştıran harbin 'vahim gidişatı', ne içini karıştıran Matmazel Raşel! Fakat, hayır...

(...ani bir cesaretle kapının eşiğine ulaşacaktır: oda, perdeleri çekili pencerelerine vuran gurup yansımalarıyla, aydınlık; soğan moruna çalan, zarımsı, kırılgan bir ışıma bu; eşyaya ve insana, gündelik gerçeğinin dışında, değişik anlamlar katıyor; o yüzden Doğan Rumeli'nin gördüğüne inanabilmesi, son derece müşkül: Matmazel Raşel, parlak siyah, topuğu bir karış yüksek iskarpinlerinin üstünde, anadan doğma çıplak; geniş kalçalarını, az önce susturduğu gramofona dayamış; mavi damarlı kalın baldırları, yer yer seğriyor; çoktan küstahça ayağa kalkmış göğüsleri, kükürtlü ince bir duman, kıvamlı sıvı bir ateş kusuyorlar; omuzlarında soğan moru gurup yansımaları, büyülü bir pelerin gibi; dört dudaklı vampir ağzı, hafif aralık; sigarillo dumanlarını ona doğru üfleyerek, zehirli mavi bakıyor; bakış makış değil canım, kudurgan bir cinselliğe açık davet; o hızla Doğan Rumeli, harbin iyi gitmediğini, diktanın baskısını, **'Yankı'** dergisini, **Aydınlık Lisesi'**ndeki ilk imtihanını unutacak; şaştığı ve ürktüğü bir kolaylıkla pantolonunun düğmelerini çözüp...)

Hayret, sınava bir gün kala kendini Yüksekkaldırım'da buldu. Günler epeyce kısalmıştı, ortalık erken kararıyor. Karaköy'den yukarı, sanki Tünel'e yükselen, alaca bir duman; içisıra Müzeyyen Senar'ın dokunaklı hıçkırıkları, yanlış akordeonlar, çocuk bağırışmaları işitiliyor; şurasında burasında, salkım salkım kıvılcımlar; yemyeşil elektrik iplikleri, yorgun sarı havagazı ibiği! O yeknesak, dinleyeni dış gerçeğinden iç gerçeğine kaydırıveren ilâhi, neredense gelip kulaklarına yerleşti:

«...Kâbe'nin yolları, ah bölük bölüktür
ceeen-neet dedikleri bir gölgelüktür...»

Doğan Rumeli, alınmış onca karara rağmen **Librairie Péra'**ya dönüşünü, aynı 'inkılâpçı' gerekçeye bağlamıştı: Malraux'dan **Espoir'**ı okudu, fena mı oldu? Henüz hiçbir eserini ele geçiremediği Nizan'ı da okumalıdır, yanlış aklında kalmadıysa Galip, **La Conspiration**'un burada bulunduğunu söylemişti. Matmazel Raşel aile hayatını 'berhava eden' Mizrahi'lerin kızıymış, babasıyla yemediği halt kalmamış, umu-

runda mı; Doğan'ı ilgilendiren, bu garip mavi hayvanın gizlediği 'yasak kitaplar'...

...kapıda Türkçe Fransızca bir yazı: **kapalı/fermé;** içerde akşam karanlığı, raflar, kitap öbekleri, dipteki yazıhanenin hayaleti. Arka odanın dükkâna açılan kapısı aydınlık olmasa, içerde kimsenin olmadığına hükmedilebilir, ama aydınlık! Doğan gözlerini o kapıdan ayıramıyor: Matmazel Raşel'in orada bulunduğundan emin, tereddüdünü doğuran 'misafirleri' olması ihtimali; çünkü gramofon, çünkü plâkta Martha Eggerth'in **Çardaş Fürstin** operetinden okuduğu şarkı! **Librairie Péra**'ya ilk uğradığı akşam, benzer bir durumla karşılaşmamış mıydı?

...yoksa kapı aralık mıymış, dokunmasıyla açılıverdi: genzinde sıcağı emmiş tozlu kitap, meyvalı likör, sigarillo ve **fougère** kokuları! Garip şey, çıngırak çalmıyor, yoksa çıkarmışlar mı? Belki kapı aralıktı da, ondan. Karanlıkta göremiyor ki! Korka korka içeriye iki adım attı, yüreği güp güp vuruyordu.

...olduğu yerde dikilip kalmıştı: ne ileri gidebiliyordu, ne de geri! İçerki odada Matmazel Raşel'in varlığını hissediyor, sadece bu his onu, müthiş bir cinayet taammüdü gibi, heyecana boğuyor. Kimseyle konuşmadığına göre, yalnız olmalı. O sırada gramofondaki şarkı bitti, iğne plâktan kaldırılıyor; plâk çıkarıldı, albümüne yerleştirildi; acaba yenisi konacak mı, hayır! Sessizlik! Doğan'ın güp güp vuran kalbi, derken çakmağın çakıldığını duyuyor, kapıda kirli sarı duman kementleri belirdi. Fırsat bu fırsat, bir daha böyle kıstıramaz, içeriye dalıp ona...

...ani bir cesaretle, kapının eşiğine ulaşacaktır: oda, perdeleri çekili pencerelerinden vuran gurup yansımalarıyla, aydınlık; soğan moruna çalan, zarımsı, kırılgan bir ışıma bu; eşyaya ve insana, gündelik gerçeğinin dışında, değişik anlamlar katıyor. Yine de gördüğü, hayalindeki senaryodan farklı: Matmazel Raşel, parlak siyah, topuğu bir karış yüksek iskarpinlerinin üstünde ama, anadan doğma çıplak değil; mevsimlik ve hafif, Fransız mavisi bir tayyör giymişti: bluzu beyaz, yakası hayli açık; boynunda, bayrak alı fular; onu görür görmez, patladı:

— ...hayatımda böyle alçak bir adam görmedim, bu kadar hodbin: **un cretin, une crapule quoi, voilà ce qu'il est, lui!*** **Epicurien** yaşamayı, bana öğreten odur, evet, lâkin sefahatin de yolu yordamı var!

Sinirli, biraz da sarhoştu; yüksek, yükseldikçe çatallaşan kalın sesiyle atıp tutuyor; içinde yüzdüğü cıgara dumanı bulutlarını, sivri tırnaklarıyla yırtarak, üç beş adımlık yerde ileri geri gidip geliyordu. Doğan yine yanlış zamanı seçmişti, ayan beyan görülüyor; ya dehşetli bir tartışmanın sonrasına düştü, ya müthiş bir kavganın; odanın hâline baksana: cıgara külü ve izmaritle dolu kül tablaları, dibinde iki parmak içki bırakılmış kadehler, divandan yarısı yere sarkmış ipekli şal, halının üstünde yaprakları darmadağın Fransızca salon dergisi.

Doğan, mahçup ve mahzun, kekeliyordu:

— ...şey affedersiniz, şayet rahatsız ettiysem?...

Ya da, bırakıp kaçmaya hazır: — ...belki yalnız kalmak istersiniz?

Matmazel Raşel onu duymuyor bile, doğru dürüst gördüğü şüpheli; odanın her köşesinde ağır ve kaba jestlerle, eflâtun sarı duman anaforları yaratıp, diyor ki:

— ...oyunu kaidesiz mi oynayacağız? **D'Accord,**** kaidesiz oynayalım, lâkin kalleşçe olmasın, dürüst olsun! Ha haaa, Mösyö cenapları dürüstlük nedir bilmez, müddet-i ömründe bilmedi; Mösyö cenaplarının indinde, sefahat müsavidir ihanet! **J'en ai assez, jeune homme, J'en ai marre!...*****

Galiba Doğan'ı gördü. Sigarillosunu dişleriyle tutarak, tayyörünün ceketinden sıyrılıyor; çıkardı, çıkardığını divanın üstüne, gelişigüzel fırlattı; göğüsleri, ahlâksız iki köpek, sutyeninden bluzuna dimdik, burunlarını uzatmıştı: neredeyse delinecek! Sehpadaki likör kadehi, kendiliğinden geldi elini buldu, 'fistolu' dudaklarına yükseldi; gırtlağına sanki kor

---

* Sersemin, sefahat düşkünü rezilin biri, o!

** Tamam!

*** Usandım bıktım delikanlı, burama geldi!...

eriyiği akıyor: şişe yarıyı geçmiş, kaçtan beri içmiş bunlar?

Doğan şaşkınlıkla, yanlış bir teselli deneyecekti:

— ...o kadar da ciddiye almasanız?

— ...nasıl almam? Sen nasıl almazsın? Mevzubahis olan zat, baban, anlı şanlı 'Bacaksız' Abdi bey! Daha Selânik'te anneni annemle aldatmıştı; annemi, benimle aldattı; şimdi ne yapıyor sorsana, bana körkütük âşık bir kadınla, bu defa beni aldatıyor; hem de utanıp arlanmadan, gözlerimin içine baka baka!

Sigarillosunu nasıl bir hışımla bastırmış olmalı ki, tablada çatır çutur bir hamamböceği eziliyor:

— ...ihanetten başka şey bilmez mi baban? Bir hayat ki, başından sonuna kadar, uzun bir ihanetler silsilesi üzerine müesses!

Doğan Rumeli sersemlemişti. Çocukluğundan beri yarım yırtık itiraflardan, ufak tefek ipuçlarından; daha sonra annesinin defterlerinden, şöyle böyle öğrendiği sırlar; birdenbire açık, ayıp, hatta müstehcen hakikatlara dönüşmüş, ıslak havlular gibi şrak şrak, birbiri ardınca suratına çarpılıyordu. Dizlerinin bağı çözülmüştü. Elinde olmaksızın, divanın kıyısına ilişti. Dalgın ve dağınık, piposunu doldurmaya davranıyor.

Oysa Matmazel Raşel, asıl işine yarayacak gerçeğiyle, onu, sanki o anda keşfetmişti. Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in, kendisiyle oynayarak annesine yaptığını; şimdi o, oğluyla oynayarak Abdi bey'e yapamaz mı? Niye yapamasın, üstelik 'bağdem gibi çocuk'! Lâcivert kirpiklerinin arasından, az sonra yiyeceği nefis bir yiyeceğe bakarmışcasına, gözlerini kısarak, sinsi bir iştahla Doğan'ı süzüyordu. Kalın, dört dudaklı 'vampir' ağzında tehditlerle yüklü bir tebessüm, bir ihanet tebessümü, kıpkızıl belirdi. Bütün öfkesi geçmişti. Şişeyi aldı, likör kadehlerini doldururken, işveli işveli dedi ki:

— ...Doğan, bırak şu resmiyeti Allah aşkına! Hoşgeldin, Nizan'ı mı istiyorsun? Niye olmasın? Birer kadeh içer miyiz? Yooo, itiraz dinlemem: ikimizi tekrar bir araya getiren kader, tes'id edilmeli!

Likör kadehi elinde, daldı: — ...hatırlar mısın,

ne günlerdi onlar? Caddebostanı'ndaki yazlığa misafir gelmiştik, dayınlar felân hep sizde; deniz banyosunda yalnız kaldığımız bir ara sana memelerimi gösterdim, okşa derim okşamaz, hay aksi çocuk...

Kapıdağı açıklarında, tuzlu, yapışkan bir rüzgâr: biraz sallandılar. Deniz ufkunda güneş batıyordu, vişne koyusu muazzam bir güneş, sular bütün kan. **Marakaz,** saatinde hareket etti; hıncahınç dolu, yer bulamayıp bavullarının üstüne oturmuşlar, ayakta gidenler. Yukarı salonda, genzi tıkayan ter, taze kesilmiş karpuz, ucuz kolonya kokusu. Vapurun hoparlörü, Yesâri Asım'ın, 'insanın taa içine işleyen' şarkısını yayıyor; yayın net değil, cızırtılı:

«Aşkım Yeniköy sahil-i deryasını sardı
Sinemde perişan uzanan bir peri vardı...»

Bandırma'dan sonra, zaten, yarı yarıya İstanbul. Ahmet Ziya, geminin kıç güvertesindeki koltuklarda, zar zor bir yer ayarlamıştı. Önceki yolculuklarından, kamarotu tanıyor; sayesinde, 'kanlı gurup faciasına karşı', akşam rakısını yudumlayabilecek: kavun, beyaz peynir, domates! Geçen üç gün boyunca, İzmir Palas'ın balkonundan Körfez'deki guruba dalıp, yudumladığı gibi: büyük İmbat takviyesiyle.

Ağustos'tan itibaren, birkaç kere, İzmir'e gitmesi icabetmişti: Fuar'daki Alman Pavyonu'nda, **Siemens'e, MAN'a, Krupp Konzern'e** nasıl yer ayrılmışsa, **Tauber und Kleist UG'ye** (dolayısıyla Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ye) de öyle yer ayrılmış: **'Made in Germany'** santral, jeneratör, dikiş makinesi, traktör vs' nin teşhiri isteniyor; varsa Ege Mümessilliği'nden, yoksa İstanbul'dan sağlanarak Kültürpark'a taşınacak; standın derli toplu, 'şirket'in şanına lâyık bir şekilde' düzenlenmesi, Ahmet Ziya'ya düşüyor; onca adam arasında, doğru dürüst Almanca bilen olmadığından mı; biraz ondan, epeyce de 'faaliyetin Fen Müdürlüğü'nün faaliyeti çerçevesine dahil bulunmasından': alt tarafı teknik âlet edevat teşhir edilecek; meraklı ziyaretçilere izahat verilecek!

Doğrusu, gönülsüz gitmişti: ne minarelerinden sapır sapır güvercin dökülen, aydınlığı hafif küllen-

miş, yaz sonu İstanbul'unu bırakmak istiyor; ne de Elke'yle üretip geliştirdikleri, akla ziyan mutluluğu! Yanılıyormuş! İzmir Palas'ın o İmbat balkonunda 'gurup faciaları' yaşayıp buzlu rakılar içerken; bir yanıyla onu allak bullak eden Selânik çağrışımlarına takıldı; (Babası Serfice'li 'Alaman' Ziya bey, annesi Seher hanım, Münif, Melissa, Bohor Almaleh); bir yanıyla İzmir seyahatinin, Ankara'da hararetle devam eden 'müzakereleri', oradaymışçasına izlemesine yaradığını saptadı. «Az şey midir bre?» Eğer, tutarı yüz milyon liraya ulaşacağı iddia edilen bu ticaret anlaşması gerçekleşirse, Almanya'yla işler fevkalâde açılacak demektir.

Heryerde hazır ve nâzır Doktor Gessler, Alman Pavyonu'nun açılış kokteylinde, nasıl da altını çizmişti: ablak suratında, silinir silinmez tekrar boncuklanan yağlı sarı bir ter, mendil üstüne mendil kirleterek diyor ki:

«— ...anlaşmanın imzalanacağından katiyyen eminim, **mein freund;** böylelikle İngilizlere 'yaman bir kazık' daha atmış olacağız, **nicht war?** Onlar sözde Türkiye'nin müttefiki, yaptıkları anlaşmanın tutarı yirmibeş milyon liraya ancak baliğ oluyor...»

Ankara, kromunu **3. Reich'a** satacakmış, en az elli milyon ton deniyor; ayrıca bakır, pamuk ve zeytinyağı; bunun 'Nazilerin harp makinasına' ne büyük katkı olduğu tartışılabilir mi? Mukabilinde neler alınacak, ihtimal savaş donatımı, fakat asıl makina, yedek parça, her türlü ulaşım aracı ve ilâç! Zihni Keleşoğlu'nun İzmir izlenimlerini dinledikçe, sinsi sinsi sırıtıp ellerini ovuşturması boşuna mı?

Kokteyl akşamı, Ahmet Ziya durgundu: sabahtan 'valde'yle pederi' ziyarete gitmişti; Serfice'li 'Alaman' Ziya bey'le 'haremi' Seher hanım, Karşıyaka'daki Dedebaşı Kabristanı'nda, yan yana yatıyorlar: hayatları boyunca olduğu gibi. Gariptir, cıvardan bir lokomotif soluması, yoksul bir kuş sesi; yeşili siyaha çalan servilerden, Ağustos böceklerinin parıltılı ağdası yerlere sarkıyor. Ahmet Ziya çocukluğunda Hamınne'sinden öğrendiği bütün duaları, 'bolşeviklik hayatında' tamamiyle unuttuğunu sanır; bu iki

sessiz ve kederli mezarın önüne ne vakit dikilse, hayretler içinde hepsini hatırlıyor. Boğazı düğümlenerek, farkında olmadan birer Fatiha okudu. O gün akşama kadar, tabii artık hep Hamzabey Cami-i şerifi cıvarındaki konak yavrusu hane, oradaki yaşantısı: salonda 'alafranga' sofra kurulmuş, hatırlı misafirler olmalı; oyuna dalıp nasıl gecikti, Neveser onu kapıda, bağışlamaya hazır ama öfkesiyle karşılıyor:

«— ...Ahmet bu ne hal? Üstünün başının pisliğine bak!...»

Akşam serinliği çıkmak bilmemişti, vantilatörler ne kadar parıldasa, pavyon bunaltıcı sıcak; allı pullu kokteyl kalabalığı terden eriyor: buzlu içki bardağını yanağına değdirip, serinleyenler; kaymak kâğıda Avrupa baskısı broşürlerle yelpazelenen protokol güzelleri. Doktor Gessler mahçup, handiyse suçlu bir gülümsemeye sığınarak, onu etkileyeceğini bildiği darbeyi sonunda vurmuştu:

«— ...ah ah, duymamış olamazsınız **mein freund:** dün gece yarısı Berlin'de neşredilen resmi tebliğ, Schlüsserberg'in düştüğünü bildiriyordu; böylece Leningrad tamamiyle muhasara edilmiş oluyor; bizim askeri ataşe neticeden emin, iflâh olmaz bir iyimserdir ama, şehrin teslimi uzun sürmeyecek gibi görünür...»

Ahmet Ziya, yirmi yıl önce Leningrad'da (o tarihte Petrograd) trenden indi; Doktor Melek ve o Nevskiy Prospekt boyunca Amirallik Sarayı'na yürüdüler; kalın ve kederli gökyüzünden, akıl almaz incelikte buz tozları ufalanıyordu; yoğun kar sessizliği, bütün sesleri alabildiğine abartıyor: kızak çıngıraklarını, martı çığlıklarını, uzak bağırışları! Doktor Melek, başında astragan kalpağı, dudaklarında cigara, duman duman ahkâm kesecektir:

«— ...evvelâ Zimniy Dvorests'i görmeliyiz, inkılâbın kalbi orada çarpmaya başlamıştı: hanidir merak ediyorum...»

Zimniy Dvorests'i (Kışlık Saray), Petropavlovskaya Krepost'u (Petro ve Pavel Kalesi), Smolny Enstitüsü'nü gezmişlerdi. Kronstad'ı da: üstelik 1917'nin

'şanlı heyecanını' değil, bir yıl kadar önce Troçkiy'le Tukhaçevskiy'in kan içinde boğdukları, ikinci bahriyeli isyanının kahrını, yüreklerinde duyarak! Hazindir, sâbık karısıyla yirmi yıl önce Leningrad'a yaptığı yolculuktan, sadece, Neva üzerine yığılmış sis ve duman kargaşalığını; Moskova Garı'ndan Nevskiy Prospekt boyunca Admiralyetsvo'ya (Amirallik Sarayı) yürüyüşlerini hatırlıyor; bir de tabii, dudaklarında kıpır kıpır cıgarasıyla, Doktor Melek'in 'hızlı Partili' ukalâlıklarını:

«— ...Kamenef, Troçkiy'e mukavemet edemez, hayır; ne de olsa, eski kayın biraderidir; Zinovyef'e gelince, bence o...»

Doktor Ludwig Gessler, **Deutsche Orient Linie**'nin geliştirdiği 'nakliyat' tasarılarından ümitli; Akdeniz yolu, denizaltılarla kapatılmış olsa da, İstanbul/Köstence deniz bağlantısı pekâlâ kurulabilirmiş; ondan ötesi kolay, Meriç köprüleri atıldığından Türkiye Almanya ticareti ister istemez deniz yoluyla yürütülecek, hele şu anlaşma bir imzalansın!...

Ahmet Ziya, son gece buluşmalarından birinde, (gökyüzü püskürme yıldız, sandalda gıcırtılar, küreklerde fosfor yakamozları), Mirseyit Kurbanzade'nin üzerinde ısrarla durduğu konuya ilişecek olmuştu: güya Berlin, Enver Paşa'nın 'biraderi' Nuri Paşa'yla (Killigil) ilgileniyormuş, Almanya'ya davet etmişler; rivayet bu ya, Rusya Türklerini, —'bilhassa' Tatarları— Sovyetler'e karşı teşkilatlandıracakmış! Enver Paşa vaktiyle Türkistan'da aynı kumarı oynamamış mıydı?

Doktor Gessler, kirpiksiz iguana gözlerini, üst üste kırpıştırıyor; sorudan tedirgin mi oldu, asıl söylemek istediği başka bir şey mi:

«— ...yâni **Abwehr** mi? **Abwehr** kaldı mı **mein freund?** Himmler o işe de burnunu sokmuş, kırk yıllık **Abwehr**'e paralel bir Nazi istihbarat teşkilâtı tesis etmişler, **Sicherheitsdients,** bizzat idare etmekteymiş: ne dolaplar çevirdiğini bilebilir miyiz?»

Sözü başka zemine aktarmayı daha güvenli bulmuştu:

«— ...Türkiye'ye fevkalâde ehemmiyet atfediliyor: **Deutsche Bank**'la **Krupp Konzern** çevresinde, Almanya'nın en ciddi firmaları bir Türkiye Konsorsiyumu kurdular; **Siemens, Stahlunion, MAN,** vs; zannımca **Tauber und Kleist-UG** de...»

Doktor Gessler kimi kandırıyor? Ürkmüş hayvan kuşkularıyla, istediği kadar **baroque** müziğe meraklı, eski Alman 'muhafazakârlığına' sığınsın; Ahmet Ziya Bâbıâli'deki dostlarından, işin 'esasını' öğrenmekte gecikmeyecekti: Nuri (Killigil) Paşa, 'filhakika Rusya Türkleri mevzuunda fikir teatisinde bulunmak maksadıyla, Berlin'e celbedilmiştir' şu günlerde Berlin'de olması 'kuvvetle muhtemel'; belki Alman Hariciyesi ile, İstihbarat makamları ile gizli temaslar yapıyor.

Bunları ona Sabiha Zekeriya anlatmıştı: yazı masasının arkasında, tombul ve beyaz, oturmuştu; elinde jilet, hem titiz bir dikkatle kurşun kalemini yontuyor; hem de lâf uzadıkça nedense monotonlaşan sesiyle, ertesi sabah İzmir yolculuğuna çıkacak Ahmet Ziya'ya, 'mütemmim malûmat' veriyordu: Akşam saatleri, Zekeriya bey İstihbarat'a inmiş, yerinde değil; aşağıdan daktilo, matbaadan rototifin uğultusu işitiliyor; aslında sabaha karşı saat birde 'döner', 'prova' mı basıyorlar ne?

«— ...siz ne diyorsunuz Ahmet bey, fevkalâde şuurlu bir ırkçılık faaliyeti, etrafımızı ağ gibi kuşatmaktadır: Saracoğlu Şükrü'nün, bazı 'beyaz' Tatar ve Azerî mültecilerini kabul edeceğini istihbar ettik; Erkilet Paşa ki aslen Tatardır, Von Papen'e bizzat müracaat etmiş, maksat fiilî teşrik-i mesaiyi resmileştirmek...»

Ahmet Ziya piposunun dumanlarına dalmıştı. Nereden nereye, **KUTV** yıllarını hatırlıyor: Âbit Âlimof, Hocayef, Nâzım, Vâlâ ve o, soğuk bir akşam üstü, Vaskin'de tartışıyorlar. (Allah Allah, yoksa Udelnaya'da mı?) Güneş batalı hayli olmuş, batıda patlıcan moru zakkum pembesi, karman çorman bulutlar; hınzır bir ayaz, ağaç dallarında mel'un bir ıslık çalıyor; tartışmanın konusu, Rusya 'bolşevik' Türklerinin geleceği: Sultan Galiyef, iddia ve endi-

şelerinde haklı olabilir mi? Hocayef'e göre olabilir, Âlimof'a göre olamaz!

Tan'a uğraması, Vâlâ'nın 'başına gelenleri' ayrıntısıyla öğrenebilmek içindi: 'Zavallıyı' palas pandıras silâh altına alıp, Konya'ya sevkettiler; oysa askerliğe ne yaşı elverişlidir, ne sağlığı; kulaktan kulağa 'Refah Faciası' dolayısıyla yazdıklarının Millî Şef'i öfkelendirdiği fısıldanıyor; böyle cezalandırmayı uygun görmüşler! Sabiha Zekeriya, iri gözlerinde kaygı gölgeleriyle, bu ihtimali doğruladı; basının, 'faciayla' ilgili yayını, kısıtlı tutulmuştu; gerçekte Vâlâ Nurettin haklı, 'faciada ihmal ve teseyyüp mevcutsa, mes'ulleri behemahal aranıp bulunmalıdır'; yüzden fazla bahriye neferi, öğrenci ve subayın, Refah gibi köhne —kırk yaşındaki— bir 'sefineyle' harp denizlerine çıkarılmasına göz yumulabilir mi?

'Refah', İskenderiye'ye uğrayıp, Afrika kıyılarını izleyerek, İngiltere'ye ulaşacaktı: **Vickers Tersaneleri**'nde Türkiye için inşa edilmiş, dört muhrip ve dört denizaltıyı 'teslim alacak' mürettebatı; yanısıra, pilotluk eğitimine giden Havacı öğrencileri götürüyor. Tehlikeli sulara çıkmıyor mu, geminin bordasına ve güvertesine, Türk bayrağı boyamışlar, 'tarafsızlığını' başka nasıl belli edecek? Buna rağmen, gece saat 22.30 sularında, meçhul bir denizaltı 'Refah'ı torpillemişti: geminin 'beli büküldü', elektrik ve telsiz donanımı felce uğradı: ne haber verebiliyor, ne haber alabiliyor; vahim bir karanlıkta, can pazarı! Mevcut filikalardan, ancak birisinin işe yarayabileceği, diğerlerinin su aldığı farkedilince, başka ne olabilir? ...O tek filikayla, 'Refah'tan ayrılan yirmisekiz subay, öğrenci ve er, olaydan otuzaltı saat sonra Karataş'a varıp, 'facia'yı duyurabiliyorlar: 'Refah', yıldız alacasında dört saat kadar su üzerinde kalıp, içindekilerle birlikte denize gömülmüş; derhal havalandırılan uçaklar, yetmişiki saat sonra, ikisi boş üç sal göreceklerdir; birinde, mucize kabilinden hayatta kalmış, tek bir kazazede!...

Olay Vâlâ'yı fena etkilemişti: ihmali sevmeyen, düzensizliği affetmeyen, titiz bir yanı yok mudur, oraya dokunuyor; o günlerde, (Haziran sonu, **Wehr-**

macht Sovyetler'e saldırmış, harp tebliğlerini dinlemeye hoparlör ağızlarında kalabalıklar birikiyor) telefonla konuşmuşlardı; Ahmet Ziya, 'kadim' dostunun 'ihtiyatkârlığını' bildiğinden 'tehevvürüne' biraz şaştı; içinden, bu 'vartayı' ucuz atlatmasını temenni etti: alelacele Konya'da askerlik, 'pahalı ödemek' sayılır mı? Müzehher de arkasından gittiğine göre...

Ona 'Refah Faciası'nı çağrıştıran, hangisidir; Vâlâ'yı düşünmesi mi, yoksa yıldırım hızıyla kararan açık denizde bulunması mı? Hayret, gurup aydınlığı obur iştahlı Eylül karanlığına direnemiyor; sularda, yumuşak başlı dalgaları düzensiz çarpıntılara yozlaştıran, hırçın bir rüzgâr; ilk yıldızlar, üflenmiş köz kırıntıları gibi, kıpkızıl, bir parlıyor bir kösülüyor; bastıran gece, rüzgârın serinliği, savrulan su tozları, kış güvertesini tenhalaştırdı: ağır kalçaları üzerinde yuvarlanan, mantolu, başörtülü birkaç kadın, çoluk çomak, salona geçti; onları, kolalı yakalı, ensesi yüksek traşlı, pul bıyık birkaç kalem efendisi izliyor; oysa liseli öğrenciler, umursamadı bile: lâcivert okul kasketi solmuş, kravatı çarpık birisi, ağız mızıkasıyla oynak havalar çalıyor; öbürleri, el çırpıyorlar.

Ahmet Ziya, rakısını tazelerken, yan gözle baktı: sıska, uzun, omuzları erimiş, gırtlağı son derece fırlak o aksaçlı herif; hâlâ Bandırma'da oturduğu yerde, oturduğu biçimde duruyor; sağ dirseği masaya, başı sağ avcuna dayalı; koltuğunda rahat, ayak ayak üstüne atmış! İzmir yolculuklarında asla peşini bırakmadı: Kısm-ı Siyasi'nin 'taharrilerinden' olamaz; belki MAH'ın adamı, daha çok 'ecnebi servislerin' ajanlarına benziyor; neden olmasın, ilk üç buluşmadan sonra Kurbanzade ile kestiği irtibatı, Naziler Sovyetler Birliği'ne saldırdıktan sonra, yeniden kurmadı mı?

Gerçi daha o zaman Ahmet Ziya, —'Kurbanzade' nin iddia ettiği gibi,— Naziler'in Sovyetler'e 'nâhoş bir sürpriz' hazırlamakta olduğunu sezinlemişti, nasıl sezinlemez? Dr. Lewerkühn, İstanbul'daki 'beyaz' Rus dökümtüleriyle, harıl harıl, temas arıyor: son derece gizli, karanlık temaslar: Tarabya'da, Tokatlıyan'ın en lüks dairelerinde, sivri tırnak uçlarından kan damlayan, vodka sarışını, gün görmüş kontesler;

'Suvarof, Kutuzof ve bilumum Çarlık nişanlarıyla mahmûl', sakalları darmadağın, pos bıyıkları nikotin sarısı, Kolçak veya Denikin ordusu generalleri; Cihangir'deki, Tophane'ye sarkan gece sokaklarında, perdeleri inik siyah Mercedes-Benz arabaların içerdiği, eroin düşkünü, iç lâhana beyazı, tombul 'barina'lar!...

Geçen yaz Ağustos'ta **Abwehr'**in başkanı Amiral Canaris'in, 'temasları yerinde değerlendirmek amacıyla', İstanbul'a 'bizzat' geldiğini 'istihbar etmişlerdi': Ankara, İstanbul ve İskenderun'u dolaştı gitti! Ahmet Ziya haberi, 'Miralay' İgor Voslenskiy'den 'çıkarmıştır'; Yelizaveta İvanovna'yla yaşadığı günlerden (Bekâr Sokağı/1935), epeyce 'beyaz' Rus tanıyor; Yelizaveta İvanovna arzusuna nihayet nail olmuş, 1938 yazında kapağı Fransa'ya atabilmişti: galiba Monte-Carlo'da yaşıyormuş, hem de Osmanlı prenslerinden biriyle; Abdülmecid'in torunu mu ne diyorlar, diyenler eski dostları: Kalyoncukulluk'taki güneş görmez zemin katında, fotoğraf makinaları tamiratıyla geçinen, bir ayağı takma, 'Miralay' İgor Voslenskiy; Aynalıçeşme'de 'lüks kadın terzisi', aslında randevucu, mehabetli 'prenses' Tatyana, vs; bunların, Rusya'daki 'beyaz' muhalefetle irtibatları hiç kesilmemiştir; Ahmet Ziya 'keyfiyeti' faal **Komintern** üyeliğinden biliyor; o bilir de, **Abwehr** bilmez mi; nitekim onlarla temas arandığını daha ilk yoklamalarında hissedecektir; en çok da 'Miralay'ın içinde yüzdüğü yürekler acısı sefaletten sıyrılmış görünmesi, dikkati çekiyor: duvarları yeşil yeşil küf haritalı, zemini handiyse ıslak odasına, enikonu düzen vermiş; tüyü tümürü de düzmüş!

Sanki Alman dostları, yeterince ketum mu? Bastırılmış kıskançlıklar, eski izzetinefis yaraları, düpedüz haset; ipin ucunun kaçırıldığı büyük sarhoşluk gecelerinde, çenelerini pekâlâ düşürebiliyor; yalnız vazife icabı İstanbul'da yaşayanların mı, hayır, **Tauber und Kleist-UG**'nin Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ye gönderdiği 'kuryelerin' de: birkaç günlüğüne, Almanya'daki bunaltıcı savaş atmosferinden kurtulmuş, tarafsız bir ülkenin dinlendirici huzurunu yaşayan, çoğu

geçkince, kimisi şaşılacak kadar genç, Almanlar bunlar: Taksim Belediye Gazinosu'nda, Park Otel'de 'alafranga'; Arnavutköyü'ndeki salaş balık meyhanelerinde 'alaturka' eğleniyor, 'felekten birkaç gece çalmış' oluyorlar; şöyle bakarsan, 'nihai zaferden' hepsi emin, savaşın uzamasından hepsi kaygılı!

Bazılarını, Keleşoğlu öyle münasip gördüğünden, evde ağırlamışlardı. Elke, sanki fakülteden ayrılmış, çiçeği burnunda ev hanımıdır; çâlâklığı, boyasız güzelliği, telâş bilmeyen intizamı, eşine az rastlanır türden! Sürpik Dudu'nun gizli yardımıyla, mutfakta mucizeler yaratıyor: sebze çorbası, Talas Kebabı, patlıcanlı pilâv, kavun; yüksek Paşabahçe bardaklarında, İnhisarlar İdaresi'nin ünlü Ankara birası, altın yeşili, köpük köpük; Ankara Radyosu'nda, **Kenan Esengin Dans Orkestrası!**

Ahmet Ziya, buluşmalarının birinde, artık görüşemeyeceklerini Kurbanzade'ye bildirmişti. Düşünmüş taşınmış, münasebeti kesiyor. Kanlıca Koyu'ndaydılar. Sesleri çoğaltan, durgun bir gece: gökyüzü çıplak, bütün yıldızlarını denize dökmüş; uçaksavar ışıldakları, büyülü duyargalarıyla, görünmez düşman uçaklarını araştırıyorlar. Mirseyit Kurbanzade, şaşırmış görünmedi; gözlüklerinin üzerine yığılan ak perçemlerini şöyle geriye atmış, bembeyaz dişleriyle gülüp demişti ki:

«— ...Süleyman Nuri 'sendromu' mu? Türkiye aleyhine casusluk yapmırsen, balam; zehmetkeşlerin beynelmilel davasını müdfaa eylersiz!»

Ahmet Ziya'nın, 'davanın beynelmileliğinden' şüphe ettiğini, ne bilsin? Yapısı budur: 'zehmetkeşlerin davası'nı her zaman 'Parti'yle, 'Parti'yi 'Merkez Komitesi'yle, 'Merkez Komitesi'ni 'Politbüro'yla, onu da Genel Sekreter'le özdeşleştirmişti: Stalin'le! Oysa Ahmet Ziya, 'beynelmilel literatürde' **Enternasyonal**'ın 5. Kongresi'ne 'Bolşevikleştirme kongresi' adının takıldığını okumuştur. Zinovyef, Alman devriminin başarısızlığını bahane ederek, Avrupa'daki önemli komünist partilerinin 'politbürolarını' da **Komintern**'deki 'delegatlarını' da değiştirmiş; **'Tek Ülkede Sosyalizm'** şiarı, gerçekte, dünya ihtilâlini Komintern'in,

Komintern'i de **Bolşevik Partisi**'nin emrine vermişti.

Bunları tartışmamışlardı, tartışmayacak kadar birbirlerini tanırlar; Ahmet Ziya sadece gülümsemekle yetinmiş, piposunu dişlerinin arasından avcuna alıp, kısaca:

«— ...dostluk berdevam, Mirseyit!» demişti, «...kimbilir, gün olur harman olur...»

Sonraları düşünmüştür: böyle bir karara varmasında, onu yıllardır yiyip bitiren siyasi şüphe ve tereddütleri kadar; acaba o sıra kapıldığı, Elke'yle yeni bir hayat kurmak arzusu ve heyecanı etkili olmadı mı? Nasıl bir arzu, ne büyük bir heyecan! Elke, Afrika Hanı'ndaki daireye taşınır taşınmaz, oda takımlarından masa abajurlarına kadar, evi yeniliyorlar; genç kadın eskisini beğenmiyor da ondan mı, hayır; ona kalsa, ufak tefek değişiklik ve ilâvelerle, 'dairelerini' pekâlâ güzelleştirebilecek; kesenin ağzını açan, Ahmet Ziya, hem de ne açış: belki Doktor Melek'le evliliğe benzer bir evlilik yapamadığı, eve benzer bir evde yaşayamadığı için! Günlerce kolkola, **Psalti Mefruşat, Lazzaro Franco, Karlman Pasajı** ... Beyoğlu'nu altüst ediyorlar: belirli bir renk uyumu içinde, belirli bir üslûp taşıyan ne varsa, tek tek seçiliyor; ağır, oymalı sehpalar; ayaklı abajurlar; kızıl bir ateş bahçesi gibi, çıtır çıtır, Sivas halıları!...

«...dünyanın parası gitti, vallahilazim!»

Savaş dünyayı, karaborsa ülkeyi kasıp kavurmaktaymış, ne gam; ilkbahara doğru Ahmet Ziya ve Elke Winkler hayatlarını, rahat ve konforlu evlerinde olduğu kadar; ünlü bazı Beyoğlu lokallerinde de —meselâ Fischer'de, meselâ Tokatlıyan'da, meselâ Parkotel'de— sürdüren 'mesut bir çift' olmuşlardı: Elke, siyah mantosu ve beresine, hardal sarısı yansıyan esrarlı sarışınlığı; Ahmet Ziya, tüylü Tyroll fötrü, lâcivert 'reglan' paltosu, kobalt mavisi kaşkoluyla!

Alman dostları, başta Dr. Gessler ve ailesi, Elke'yi Türk yalnızlığında, rahat bırakmadılar; hele **Frau** Gessler, (omuzları, göğüsleri, kalçaları ve baldırları, iri ve yuvarlak bir kadın), kırmızı gözlü mavi kuşlarla süslediği, bitmez tükenmez süveterlerini; bazan kendi evinde, bazan Elke'ninkinde, ama mutlaka onun

yanıbaşında üretiyor; bu arada, İstanbul'daki 'iyi' Almanlarla tanışmasını sağlıyordu; Doktor Gessler'in 'iyi' dedikleriyle yâni: bunlar öyle göründükleri halde Nazi olmayanlardı; 1930'lardan başlayarak Türkiye'ye hicret etmiş Yahudi, yarı - Yahudi, ya da aşırı 'muhafazakâr' birkaç aile; ya da, daha önceki savaşta Türklerle evlenip, çoluğa çocuğa karışmış, 'Osmanlı' Almanlar: eczacı Funcke, mühendis Schreiber, iktisatçı Drendorf..

Ahmet Ziya'yı hem hayrete düşüren hem hoşnut eden, Elke'nin, İstanbul'da Alman çevresine gireyim diye gösterdiği gayreti, hatta daha fazlasını, Türklerle kaynaşmak uğrunda sarfetmesi olmuştu. Türkçe öğrenmekte nasıl ısrar ediyor, görmek lâzım! 'Ziya beyefendi' bu yolda ona yardım eder miymiş, yoksa 'başının çaresine bakıp, hoca filân mı tutmalıymış?'. İçine girdiği aile, başlıca meraklarından; kıyıda köşede unutulmuş, **sepia** kâğıda basılı eski bir Selânik fotoğrafından, —kaşla göz arasında— bütün çocukluğunu; kütüphane raflarında tesadüfen farkettiği **'Kurtulusch'** ciltlerinden, Berlin sosyalistliğini ve ilk evliliğini anlattırıyor: Doktor Meleho Afram, en çok üzerinde durduğu, irili ufaklı sorularla en ayrıntılı tanımaya çabaladığı kişi; onun ardından Neveser 'abla', Münif Sabri, 'Bacaksız' Abdi bey ve Doğan Rumeli geliyor; içlerinden tanıyabildiği, sadece Doğan oldu: ne yazık ki Doğan'ın Almancası yok, Elke'nin Türkçesi, anlaşamıyorlar; 'tercümanlık' Ahmet Ziya'ya düşüyor.

Aile çevresini tanımakla yetinmedi, Şirket çevresine girdi; girmek de söz mü, düpedüz iş edindi bunu: birbirini seven iki insanın, aşklarında uyum sağlayabilmeleri, hayatta uyum sağlayabilmelerine bağlıymış; buysa, sadece duygusal özellikleriyle değil, birbirlerini sosyal ilişkileri içinde tanımış olmalarına; öyle diyor, kötümser dudaklarında müphem bir **Jokonde** gülümsemesi; gözlerinde uçuşan, yağmur öncesi bulutlarının eflâtuna çalar grisiyle diyor hem! Daha ilk karşılaşmalarında Zihni Keleşoğlu'nu, Muhasebe Müdürü'nü fethetti, ona ünlü film yıldızı muamelesi ediyorlar, lütfetmiş de sanki mütevazı şir-

ketlerine şöyle bir uğramış: kimseye koklatılmayan 'karaborsa' kahveler mi ikram edilmedi, Liman Lokantası'nda yemekler mi yenmedi, efendim daha neler! Zihni Keleşoğlu, parmaklarının kıskacıyla alnını sıka sıka, Almanlara 'evvel eski muhabbetini, Allah'ın inayetiyle bu harpten zaferle çıkacaklarına inancını' söyledi; Ahmet Ziya'yı övmekten geri durur mu: meğer tek başına **Tauber und Kleist-UG**'yle değil, 'bilumum' Almanya münasebetlerinin 'mimar-ı aslisi' o imiş; 'Almancaya ana dili mesabesinde vukufu', üstüne aldığı her işin altından, 'suhûletle' kalkmasına imkân veriyormuş; 'ayrıyeten' fevkalâde zevk sahibi, 'kültürlü' bir münevver, hıh hıh hıh, lâf aramızda **fraulein** Winkler'i seçmesi, bunu isbatlamıyor mu?

Ahmet Ziya, Elke'nin çevre edinme telâşını, yıllarca toplumdan dışlanmasına bağlamıştı; varlığını güven altında hissetmesi için, Ahmet Ziya'nın üzerine açtığı, şefkat ve himaye kanatları yetmiyor; fazladan ona dost, yardımcı ve sevecen 'beşeri bir muhite' ihtiyacı var; içinde korkusuz ve kaygısız hareket edebileceği, hoşgörü hatta övgüyle karşılanacağı bir ortam; o 'şahsen' evde (salonda, kütüphanede, yatak odasında) başbaşa kaldıkları anları tercih ettiği halde; genç kadının dışarıya açılma eyilimine ayak uydurmaya çalışması, bu sebepten; nitekim yaza doğru yeniden sahneye çıkma imkânı doğunca, aynı sebepten rıza gösterdi: imkânı biraz Dr. Gessler hazırlamıştı, biraz da Elke! Taksim Belediye Gazinosu'na 'ecnebi' bir şarkıcı aranmaktaymış da, eğer ısrar edilirse...

— ...aa İstanbul göründü!

— ...ışıklara bakın, ışıklara!

Marakaz'ın kıç güvertesini, müjde fısıltıları dolaşıyor. Liseli öğrencilerde, abartılmış bir sevinç, omuzlarına şaka yumrukları, birbirlerinden şapka kapmalar, uzaktaki ışık öbeklerine bakıp, yüksek sesle semt tahminleri:

— Nah işte, şurası var ya, Bakırköy!

— ...Bakırköy'müş, boşversene ulan, Adalar orası oğlum!

— ...hoppala! Beş paralık da bundan al: Adalar sağa düşmüyor mu?

Şehrin muhteşem samanyolu kıç güverteden, uzak muzak seçilebildiğine göre, vapur Tophane'ye yanaşacaktı. Ahmet Ziya eve yarım yamalak şöyle uğrayıp, Taksim Belediye Gazinosu'na atlamayı tasarlıyor; Elke sahneyi saat onbire doğru 'alır', ferih fahur yetişebilecek!

Kadehini dikti, son kadeh: rakıyı bir süre ağzında tuttu, anason genzine vuruyordu; dönüp yan gözle yokladı: sıska, omuzları erimiş, gırtlağı son derece fırlak, o aksaçlı herif, hâlâ Bandırma'da oturduğu yerde, oturduğu biçimde duruyordu. Heykel mübarek! Ayağını ayağının üzerine atmış, sağ dirseği masaya, başı sağ avcuna dayalı, uzakta titreşen ışıkları süzüyor.

Işıklar da birşey mi, asıl insanın tüylerini ayağa kaldıran, büyülü mavi duyargalarını gökyüzüne uzatmış, harıl harıl, gelmek bilmeyen düşman uçaklarını araştıran, uçaksavar ışıldakları. Ahmet Ziya geçenlerde, **Tan Matbaası**'ndan Sadrettin Celâl'le çıkmış, Büyük Postahane'ye yürüyordu; söz harpten açılmıştı, 'Hoca' dedi ki:

«— ...İsmet Paşa'nın tasvip ettiğim tek icraatı, harbe iştirakten içtinabıdır; lâkin dikkat ettin mi Ahmet, harbetmiyor ama harbi olanca seyyiatıyla yaşıyoruz...»

Ahmet Ziya'nın, —bütün Marlene Auch görkemiyle— Elke'nin yeniden sahneye çıktığı o gala gecesinden aklında kalmış olan da, ne onun nefes kesici güzelliği, ne ortalığı yıkan alkışlar, ne de kuliste dönecek yer bırakmamış olan çiçek sepetleri; sadece, yıldızların arasında fır fır dolaşan, büyülü ışıldak duyargaları! Haziran'ın onbeşi filandı, gerilim felâket: Çakmak Hattı'na her an Panzer tümenlerinin saldırısı bekleniyor, kalabalık o yüzden mi huzursuz: **Birlik** Başmuharriri Hüsnü Faik kızıyla gelmiş, o güzelliği dinlendirici, edâlı kız, adı Selma mıydı ne? **Vatan** Başmuharriri Ahmet Emin, Eşi Rezzan, uzaktan gülümsediler. Dikkatleri en çok, önde bir masada oturan sarışın kadın topluyor, yanında zenginliği her halinden belli 'kıranta' bir zat, Darülbedayi'nin gözde oyuncusu Cahide Sonku bu! Ahmet

Ziya bir ara, hayal meyal, eniştesi 'Bacaksız' Abdi bey'i görür gibi oldu: gözünde tekgözlüğü, boynunda papyon kravatı, 'pürdikkat ve pürazamet', Elke'yi seyrediyor; sağında, iri ve mavi bir hayvan, Raşel Mizrahi; piyano siyahı saçlarını vaktiyle annesinin yaptığı gibi, tumturaklı bir topuzla tepesinde toplamış; solunda, kar mavisi saçları erkek traşı, tarak gibi ensiz, göğsü kalçası olmayan bir 'mahlûk' ki, cinsiyeti anlaşılamıyor.

İki masa ötesinde Kurbanzade oturmuyor muymuş? Şu işe bak! Birden göz göze geliyor, 'usulen' birbirlerini görmüyorlar: en önemli işi oymuşcasına, Ahmet Ziya ciddi ciddi piposunun külünü silkeliyor; Kurbanzade ise, gözlüklerine yığılmış ak perçemlerini eliyle çekip, bir an durakladı; sonra masasındaki iki kadından gözlüklü, çift çeneli olanına, çabuk çabuk birşeyler anlatmaya daldı; ikisi de, içten içe sezmiş olsalar da, bir hafta sonra **Wehrmacht**'ın ve **Luftwaffe**'nin Sovyetler'e yükleneceğini; bu yüklenmenin aralarındaki 'inkıtaa uğramış münasebeti' tazeleyeceğini, nereden kestirebilirlerdi ki?

Temmuz'un ilk haftası, İstanbul'da görülmemiş sıcaklar: asfaltlar yumuşamış, cam macunları gizlice eriyor. Doğu Cephesi'nden **Wehrmacht**'ın zafer haberleri! Zihni Keleşoğlu, hiç yoktan bir Bursa seyahati çıkardı, Çelik Palas'ta on gün dinlenecekmiş; 'romatizmaları için kaplıca tedavisi' filan diyor ya, hepsi lâf; Şirket, dedikodusuyla çalkalanıyor, şoförü 'Kılçık' Nâzım allem edip kâllem edip, kızkardeşini adamın mahremiyetine sokmayı becermiş. sırf kemik, derdi gücü para, ressam paleti gibi boyalı, 'bobstil' bir kızmış! İddiaya bakılırsa, Bursa yolculuğunda Keleşoğlu'na refakat edecek!

Ahmet Ziya, Keleşoğlu yerine, işlere göz kulak oluyor; ceketsiz, kravatı çözmüş, kolları sıvalı; hem bilmem kaçıncı ayranını yudumluyor, hem suratını vantilâtörün rüzgârına tuta tuta, önüne yaydığı gazetelerden Doğu Cephesi'ndeki Alman ilerleyişini saptamayı deniyor. Binanın derinliklerinden, zaman zaman, asansörün uğultusu; açık kapılardan, tıkır tıkır, daktilolar; derken, telefon hattının öbür ucun-

dan, Türk olmadığı kesin, r'leri fazlaca pürtüklü telâffuz eden bir kadın, 'Nejat bey'i arıyor.

«— ...affedersiniz, Nejat bey orada mıdır?»

«— ...Nejat bey mi? Niçin aramıştınız?»

«— ...efendim, Cevahir bey tarafından rahatsız ediyorum: yarın gece balığa çıkacaktı da, arzu ederler mi diye soruyor: Çengelköy tarafı İzmarit yapıyormuş...»

«— ...öyle mi? Nezaket göstermiş, efendim: Nejat bey'i haberdar ederiz.»

«— ...çok teşekkür ediyorum.»

Telefonu kapatır kapatmaz, sırılsıklam tere batmış olduğunu farketti. Niçin? Kurbanzade 'cihetinden' böyle bir 'teşebbüs' beklemiyor muydu? Almanlarla bu derece içli dışlı olması, onların açısından Ahmet Ziya'yı Hitler'in Rusya'ya saldırmasından sonra, çok daha önemli ve ilginç bir yere getirmişti: elbette arayacaklar! Onu belki Şirket'ten, üstelik telefonla aramaları şaşırtıyor; belki arayanın, bir kadın olması! Hiçbir dayanağı olmadığı halde, hemen o dakika arayanın, gala gecesi Mirseyit'in yanıbaşında gördüğü, gözlüklü, kalın ve çift çeneli kadın olduğuna hükmetmişti: belleğinden böyle iri kıyım bir sürü Rus 'karısı' sökün ediyor: memeleri kum torbası, yassı burunları geniş kanatlı, halleri buyurgan! Hayret, Doktor Melek onlara benzemek mi isterdi yoksa? Hiç düşünmemiş!

O ne durgun geceydi, fosfor yeşili yaz gecesi: yıldızlar ve ışıklar, suya yansıdıkları yerde, kımıldamaksızın duruyor; sessizlik müthiş yoğun, akıntı handiyse durmuş; onun için, bazı yalılardan, 'gülüşahenk' denize girenlerin gülüşmeleri; karşı sahildeki bazı gazinolardan 'muganniyelerin' şarkıları ve seyircilerin alkışları, şaşırtıcı bir açıklıkla işitiliyor; çevrede yalnız balığa değil, akordeon ya da ağız mızıkalarıyla 'tenezzühe çıkmış' sandalların, ışık salkımları; insanın gönlünü ferahlatan bir rahatlık, bir emniyette olmak hissi! Böyle şahane bir gecede, harpten ve ölümden söz edilir mi? Ahmet Ziya, Kurbanzade'nin sandalı, sancak omuzluğunda belirinceye kadar bunu düşünüyordu; acaba bu yüzden mi, haşin ve hırçın sordu:

«— ...nedir Mirseyit, eskidikçe kıymete mi biniyorum bre?»

Kurbanzade hemen cevap vermedi, gözlük camları gecenin fosforlu yansımasından, yeşil yeşil parlıyordu; rüzgârsız sıcağa rağmen, sırtına hafif bir yağmurluk geçirmişti; inci dişleriyle gülümseye gülümseye, dedi ki:

«— kıymetinden biz asla şüphe etmedik, **tavariş;** bizim hüsnüniyetimizden şüpheye düşen sen oldun, öyle mi?...»

«— ...dahası, şüphelerim artıyor!»

«— ...o zaman sual şu: niye zahmet edip geldin?»

Ahmet Ziya o an ne diyeceğini bilemedi. Udelnaya'da (Hay Allah, yoksa Vaskin'de mi?) cıvar köylerde harman kaldırmaya gitmiş; o, Nâzım, Şevket, Vâlâ, Âlimof vs... güneş batarken, şarkılar söyleyerek dönüyorlar. Acı acı hatırlamıştı.

«— ...kimbilir? dedi, «...belki gençlik hayallerimi müdafaa etmek içindir.»

«— ...beşeriyetin hayalleri desek, daha doğru olmaz mı?»

Ahmet Ziya kürekleri bırakmıştı, piposunu yaktı; ilk dumanlarla beraber, soruyor:

«— Vaziyet çok mu berbat? Zagrep Radyosu'na bakarsan...»

«— ...artık Nazileri mi dinliyorsun? Moskova'nın suyu çıkmadı.»

«— ...sadre şifa haber vermiyor. Hiçbir zaman vermedi. Bol nutuk, askeri tebliğ!»

«— ...müstevliyi durduracağız, bunda şek şüphe yoktur; ihtilâli düşünsene, çok daha müşkilâta uğramıştık: Denikin bir yandan, Kolçak bir yandan...»

Ahmet Ziya'nın sesinde yorgun bir istihza belirmişti:

«— ...Harp Komiseri Troçkiy olsaydı, zırhlı trenine atladığı gibi Kızılordu'nun başına geçer, onu teşçi ederek...»

«— ...istihzayı bırak, **tavariş!** İstediğin neydi, Nazilerin Komünistlere tecavüzü mü, işte oldu: **En-**

ternasyonal'ı onlara yedirecek miyiz? Gençlik hayallerimizin müdafaası dedin, **Enternasyonal** ne, haddizatında onların müşahhas bir ifadesi değil mi?»

«— ...yanlış adama sordun, Mirseyit: **Komintern'** i Bolşevik partisi **Politbürosu'**nun Haricî Bürosu derekesine düşürenlere sormalıydın..»

Kurbanzade niye onunla buluşmuştu? Çünkü son gelişmeler, Ankara/Berlin münasebetlerinin içeriğini de, biçimini de değiştirebilir; Sovyetler açısından 'kusursuz bitaraf kalması, hayati ehemmiyet taşıyor'; oysa 'Mareşal ve maiyetinin, Saracoğlu ve Menemencioğlu'nun, Nazilere sempati duyduğu' sır sayılamaz; öyle diyor.

«— ...bildiğin üzere Mareşal'ın adamı Mürsel Paşa Azerîdır, Ankara'da Mareşal namına Von Papen'le temas kurasıymış, yâni öyle duyduk; Nazi istihbaratı, Sovyet beynelmilelciliğine karşı Enver Paşa turancılığını kışkırtıyor, bittabi daha ırkçı bir renk vererek...»

Ahmet Ziya sözün uzamasından sıkılmıştı:

«— Lâfı dolaştırma» dedi, «...benden istediğin nedir?»

«— ...ilâhi! Sana akıl mı öğreteceğim? takdirine kalmış: müşterek davamıza faydalı telâkki edeceğin her türlü malûmat, vesika, tefsir, tahmin...»

O gece Ahmet Ziya, o dikenli halini kesinlikle elinden bırakmamıştı; yine de ayrılacakları sıra, Doktor Ludwig Gessler'den daha önce aldığı bilgiyi, Kurbanzade'ye aktarmadan edemedi:

«— ...ihtimal size ulaşmıştır, söyleyeceklerim teyidi olur: **Abwehr** kendini rahat hissetmiyor; Himmler'in teşebbüsüyle Naziler başka bir teşkilât kurmuşlar, **Abwehr**'le çekişiyorlar; anlayışım, **Abwehr**'in İngiliz Amerikan istihbaratıyla gizli temaslarından endişeleniliyor; yâni düşmanın içinde tedirginlik başgöstermiştir, ama nereye kadar gider, bilemem...»

Marakaz yol kesti: Kızkulesi'ne doğru seyrediyor, bilmeyen yolunu şaşırdığını sanır, o an sanki Boğaziçi'ne yöneldi, oysa kaptan 'suları' hesaplayıp, Tophane'ye dönecektir. Bagajdan bavulunu erken kapmak telâşındaki yolcular, kıpır kıpır; havada

nemli halat, sıcak zift, epeyce İstanbul kokusu! Ahmet Ziya hanidir kalabalığa girmeyi sevmiyor, yerinden bile kıpırdamadı, ortalığın tenhalaşmasını bekleyecek; acelesi ne, son çıkan yolcu o olsa ne farkeder, saat nasıl olsa henüz on buçuk, Elke pek pek soyunma odasında makyajını yapmaktadır, vakti bol.

...bu defaki buluşma Kurbanzade'yi tahrip edebilir, evet! Yüz milyonluk Alman ticaret anlaşmasıyla Ankara, iktisadi ağırlığını terazide Berlin'in kefesine koyuyor: kromuyla, bakırıyla, pamuğuyla, zeytinyağıyla, Nazi harp kudretini, Müttefikler'e ve Sovyetler'e karşı besleyecek! Bu sarih! Ayrıca **Tauber und Kleist-UG** dahil, büyük Alman konzernlerinin, yardım konsorsiyumu tesisleri, Küçük Asya pazarına çöreklenme ihtiraslarının, bir ifadesi: Allah Allah, harb-i umumi'de 'Enverland' idik, şimdi ne olacağız, 'İsmetland' mı?

'Kadro' çıkarken, tartışmalarının hararetli bir safhasında, bir akşam Şevket Süreyya ona demişti ki:

«— ...nasıl anlamazsın yahu, Anadolu İhtilâli mazbut bir 'mazlum millet' nazariyatı üzerine müesses olmalıydı, nev'i şahsına münhasır bir müdafaa-i nefs ideolojisi yâni, aksi takdirde ya İngilizler ya Almanlar, memlekete yeniden hülûl edeceklerdir...»

Müteredditsusup, daha yavaş bir sesle ilâve etmişti:

«— ...kimbilir, belki de Ruslar!»

Şevket Süreyya ile epeydir görüşmemişlerdi, İktisat ve Sanayi Tetkik İşleri Reisi, dış ticarette ibrenin Berlin istikametine meyletmesini acaba nasıl yorumluyor?

...Taksiden Büyük Parmakkapı Sokağı'nın rüzgârlı karanlığına indi: hayret, aniden çıkan lodos sokak lâmbalarını sersem etmiş; duvarlardan kopmuş afişler, yırtık gazete sayfaları havada uçuşuyor. Afrika Hanı'nın avlusunda, çöp bidonlarını kuşatmış, zümrüt yeşili kedi gözleri! Eskiden, evinin kapısının açılmasıyla, kalın pipo tütünü kokusuna dalması bir olurdu; artık öyle olmuyor, vazolardan burnuna kıvamlı çiçek rayıhaları, belli belirsiz Elke'nin baharlı koku-

su! Valizini holde bırakmıştı, etrafı şöyle kolaçan etti, banyoda elini yüzünü yıkadı, mutfakta göze görünür bir yerde ona bırakılmış pusulayı buldu: **«Sevgilim, evine hoş geldin. Karnın açsa, dolapta soğuk et var, ayrıca bira, kaşar peyniri ve kavun. Ich liebe dich*/Elke.»**

Ne ince fikirli kız! Yemeği, döndükleri zaman başbaşa yeseler, (şamdanlar, mum ışığı, müzik filan,) çok daha iyi olmaz mı? Aslında onu ne kadar özlemiş, insan iş güç arasında duygu birikiminin farkına varamıyor. Acele üstünü başını değiştirdi, kravatını aynada düğümlerken, ıslık çalıyordu: evine dönmüş, sevdiği kadına kavuşmuş olmaktan mutlu! Afrika Hanı'nın köhne ve dolambaçlı merdivenlerinden, kanatlanarak indi; pembe, sarı, mor, titreşen reklâm ışıklarının, uçuşan kâğıtların arasından Beyoğlu'na çıktı, ilk taksiyi çevirdi:

— Taksim Belediye Gazinosu'na!

Orada onu bir 'sukut-ı hayal' beklemekteymiş! Ara ara, Elke yok; saat daha onbir buçuk, sahneden henüz iniyor olması gerekmez mi? Öyle gerekirmiş ama, **fraulein** Auch bu gece 'programını' erken bitirmiş biraz, bitirir bitirmez de 'dostlarıyla' çıkmış! Çıkmış mı, 'dostlarıyla' mı, kimmiş onlar? Evet, 'çıkmış', hani **British Council**'daki o çilli İngiliz yok mu, işte onunla; yanlarında domuz kılıklı bir de ihtiyar, Churchill gibi puro içen...

Aylardır unuttuğu kıskançlık, sivri ucunu birden Ahmet Ziya'nın yüreğine saplamıştı. Suratı bembeyaz, çizgileri derin, Sahne Amiri'ne dişlerinin ucuyla teşekkür etti, rüzgâra çıktı; **Marakaz**'ın kıç güvertesinde bıraktığını sandığı, sıska, omuzları eriyip akmış, gırtlağı son derece fırlak herif, sırtını kuytuya vermiş, sözde uçmasın diye fötr şapkasını gözlerine eğiyordu.

Uykusu neden kaçmıştı, Ahmet Ziya bir türlü bulamadı. Sebebini araştırdıkça, zihni büsbütün açıldı: hafızasında rahatsız edici bir aydınlık, pırıl pırıl; muhakemesi yerli yerinde, uyku öncesinin alışılmış

---

* Seni Seviyorum

belirtileri yok: ne rüya görmekle hayal kurmak arası o baylan dalgınlık, ne münasebetsiz ceryan kesilmelerini andıran idrak kopuklukları; herşey net, bütün sistemler işliyor: âdeta vücut yakın fakat mahiyeti bilinmeyen bir tehlikeye karşı, anlaşılmaz bir uyarı düzeniyle 'teyakkuza' geçirilmiştir. O Ahmet Ziya ki, karısı Doktor Melek, 'başını yastığa koyar koymaz, taş gibi uyuyakalmasıyla' alay ederdi; Nadya derseniz, uyuma ve uyanma saatlerindeki dakikliğin hayranı!

Ara ara, yatak odasının camlarında, tıpırtılar: yağmur mu, belki dolu; rüzgâr estikçe, buğday gibi savruluyor. Az önce sevişmişlerdi, duymamışlar. Elke koynunda, hardal sarışınlığıyla, uykusuzluğunu aydınlatıyor; nefes aldıkça, burun deliklerinde çıplak göğüslerinin dağıttığı, baharlı ten kokusu; fikrinde, bu bayıltıcı kokunun uyandırdığı zincirleme çağrışımlar: Dördüncü Şube'nin sahanlığındaki, çevresini meraklılar sarmış, siyah düz tayyörlü genç kadın; Londra Bar'ın rengârenk ışık hercümercinde şarkılar söyleyen, (yaldızlı far, yapma ben, yoğun takma kirpikler) Marlene Auch; ilk öpüştükleri gece, elbiselerine sindiğini sonradan farkettiği, baharlı koku; zatürree geçirdiği sırada, yüksek ateşin hummalı dönemeçlerinde ne zaman gözünü açsa, yatağının baş ucunda gördüğü 'siyanet meleği'...

Eğilip usulca çıplak omzunu öpmüş, yorgandan sıyrılıp, yataktan çıkmıştı. Artık uyuyamayacağı muhakkak, bir ıhlamur içer, birkaç sayfa kitap okursa, kaçırdığı mahmurluğu yakalar (mı?). Ev serin, duvarlar nemli bir soğuk sızdırıyor; Eylül'ün henüz ikinci yarısı, İstanbul için bu soğuk erken sayılmaz mı? Ropdöşambrını sırtına geçirdi, (Berlin'den almıştı, epey oluyor) mutfağa ıhlamur demlemeye gitti: çayı, adaçayını, ıhlamuru, onun gibi kimse yapamaz, 'hapishanecliğinden' kalma bir ustalık; Bursa'da yattıkları sıra 'Tornacı' Şefik (kod ismi Ethem) epeyce çıraklığını etmiş, bütün gayretine rağmen sırrını öğrenememişti:

«...ıhlamurun demini kararında tutmak bilhassa müşküldür, az bekletirsen renksiz ve yavan olur,

çok bekletirsen koyu ve miğde bulandırıcı! Şefik acûl bir herif...»

Elinde ıhlamur fincanı, kütüphaneye geçmişti. Bir müddet okumayı denedi, **'Einführung in die Nationalökonomie'** masasının üzerinde açık duruyor, aklını verebilse okuyacak, veremiyor ki: yalan yanlış yorumlara, unutulmuş tartışmaların ayrıntılarına dağılıyor. Daha sonra, yumuşak bir gece müziği bulur avunabilir miyim diye, kısa dalgada gezinirken; mıknatıslı elektrik tozları, vahim Mors çığlıkları arasından, Almanca söyleyen küstah bir spiker karşısına çıktı:

«...bre ne söyler bu kadın?»

Korkunç şeyler söylüyordu: «— ...Berlin'den Alman Orduları Başkumandanlığı'nın 'fevkalâde' tebliği: bugün bildirilen 'kuşatma' harekâtı, Ukrayna'nın merkezi Kiyef'e karşı hücumu da ihtiva etmekte idi. Dniepr'in Batı kıyısında düzenlenmiş güçlü istihkâmları, cüretkâr bir tarzda yaran kıtalarımız, Kiyef şehrine girmişlerdir: bu sabahtan beri, Alman bayrağı, Kiyef Kalesi burçlarında dalgalanıyor...»

Akşam, Zagrep Radyosu'ndan dinlediği 'tebliğ-i resmî', onu bu felâkete gerçi biraz hazırlamıştı; 'o vüs'atte bir harekâtın, Kiyef şehri gibi mühim bir hedefi olmak lâzım gelir'; yine de yüreğinin sanki bir kenarı ufalandı, gözlerinin önünde 'gamalı haçlı' Nazi bayrağı, ömründe hiç görmediği Kiyef kalesinin burçlarında dalgalanıyor, kulaklarında spikerin söyledikleri:

— ...mareşal von Rundstedt ve Mareşal von Bock ordu gruplarının taarruz hareketleri, yeni ve muazzam bir kuşatma hareketine müncer olmuştur. Gomel muharebesinden sonra, önemli kuvvetler, Desna Nehri'nin yukarı ve aşağı mecralarına doğru ilerleyerek, şiddetli muharabelerle bu nehri zorlamışlar; sonra da taarruza, güneyden Dniepr Nehri'ni Kremençuk'un iki tarafında, 120 kilometre genişliğindeki bir cephe boyunca, fevkalâde müthiş şartlarla geçerek; kuzey istikametinde taarruza hazır bulunan diğer grupla birleşmişlerdir. Bu iki grubun bağlantısı, 13 Eylül'de Kiyef'in 200 kilometre do-

ğusunda gerçekleşmiştir. Çember dört Sovyet ordusunun etrafında kapanmıştır. Bu dört ordu imha edilmektedir...

Ahmet Ziya düğmeyi öfkeyle çevirdi: önce sinirlerini zımparalayan irkiltici bir parazit, ardından parlak bir tenor, 'zemine ve zamana uygun' dokunaklı bir 'aria'! Farkında olmaksızın spikerin son cümlesini yüksek sesle tekrar ediyor:

— ...bu dört ordu imha edilmektedir!

Söylene söylene, salona çıkmıştı. Mevsime göre, hava soğuk. Rüzgârlı yağmur, zaman zaman şiddetlenerek, camları kamçılıyor. Dışarıya bakınca, ıslak sokaklara yansımış neon parıltıları. asit yeşili, tatlı mor, toz pembe! Son tramvaylar geçmiş mi? Ahmet Ziya, sessiz, şehri dinledi: biryerlerde açık unutulmuş, çarpılan bir pancur; gizliden gizliye, rüzgârın ıslığı; komşuda çalan duvar saati: bir, iki, üç! Ne, sabahın üçü mü? Vay canına, o kadar olmuş mu? Yatıktan bir sularında kalktığına göre, iki saattir mutfaktan yazıhaneye, yazıhaneden salona dolaşıp duruyor: iki fincan ıhlamur, beş on sayfa Rosa Luxembourg 'insanda asap bırakmayan' o radyo haberi! Oysa Elke, sağ yumruğu bir bebek gibi çenesinin altında, mışıl mışıl uyumaktadır: sevişmesi nasıl da 'mesafeli', ciddi bile denebilir, hiç zevk almıyora benzer; vücudu kolay hareketlenmez, soluması sıklaşmaz; nasıl yaşıyorsa, öyle sevişiyor yâni, soylu, ciddi, hayli uzak; sevişir sevişmez de dalıyor, sarışın ve pembe bir çocuk uykusu, rüyasında Allah bilir Hans ile Gretel, ya da Pamuk Prenses ile Yedi Cüce!

İyi de, Ahmet Ziya'nın uykusunu kaçıran nedir? En 'gayr-ı müsait şartlarda' kolunu yastık niyetine başının altına kıvırıp, suratında müstehzi bir tebessüm, en derin uykulara dalan kimdi? O değil mi? Belki Müdüriyet'in (Eski Polis müdüriyeti) küf, kenef, soğuk cıgara kokulu, ufunetli karanlıklarında; belki dövülmüş toprak avluları çifte voltalı, taşra hapishanelerinin, avuç avuç karasinek, yaz sıcaklarında; belki de yarı aç yarı tok, **KUTV**'da, yâni Moskova'da; öğrenci diye kullanılan, eşyası boşaltılmış Hollanda Bankası'nın; çıplaklığı muhteşem, lüksü

dehşet verici, bomboş odalarında: bu sokaklarından, uzaklı yakınlı kızak çıngırakları, at aksırıkları; Tverskaya Caddesi'nden, **Komsomol**'ların geçit töreninde, söylediği marş:

«...dazdrastvuyet Lenin
vojt revolutsii
dazdrastvuyet Trotskiy
vojt krasnoy armii....»

Soğuk, soğuk, soğuk. Soludukça, Ahmet Ziya'nın bıyıklarına kırağı düşüyor. Krasnoy Ploşçat, süt tozu bir pus dumanında kaybolmuş. Lenin hasta, Troçkiy muhalefette, Stalin Parti'yi ele geçirmek üzeredir. **KUTV**'da, öğrencilerin çoğu, 'ihtilâlin' Almanya'da 'olgunlaşmasını' umursamıyorlar; 'ihtilâlin güneşi şarktan doğacak'mış, Sultan Galiyef'in **'Zizn Nacional Nostelj**'de çıkmış yazıları, âdeta içiliyor; Narbutabekof'un Bakû kurultayı'nda söylediklerini, Ahmet Ziya benzeri 'spartakistler'in, suratına suratına çarpıyorlar:

«— ...garbî Avrupa proleter sınıfları, henüz bize ciddi bir destekte bulunma kararını verememişlerdir. 21 Temmuz grevinin başarısızlığı, Garbî Avrupa proleteryasının, şu an içinde bulunduğu siyasi şartlar devam ettiği müddetçe, ihtilâlin yardımına koşamayacağını isbat etmiştir; dolayısıyla, hiç vakit kaybetmeden Şark'ı, kendine mahsus dini, içtimai ve iktisadi şartlarda, köklü ve mantıklı bir şekilde yeniden teşkilatlandırmak icab etmektedir. Sovyet iktidarı için başka çıkış yolu yoktur...»

İçlerinde en hızlısı Resûl Hocayef, Azerî olduğu halde Tatarların geliştirdiği 'Mazlum Milletler' teorisinin 'cansiperâne' savunucusu: fakfon tabakasından aldığı tutam tutam tütünü yıldırım hızıyla sarıp, öksüre aksıra cıgarasını yakarak, nice sonra Ayvaz Maksudof'un söyleyip başına iş açacağı 'hikmetleri' etrafa döküp saçıyor:

«— ...ne Moskova, ne Berlin, yaşasın dünya zehmetkeşleri! Yâni başta Türkler olmak üzere, bilumum mazlum milletler! Türkler dediğimde Azerî, Özbek, Tatar tefrik etmiyorum; çünkü bu halklar çok möhkem rabıtalarla yekdigerine bağlanmışlardır...»

Ahmet Ziya avcunu piposunun ocağında ısıtıyor; kafası, karman çorman: pan-turanizm sayılmaz mı bu? Yoksa bundan mı çoğu Türk Ocağı çıkışlı ilk Türk komünistleri, Mustafa Suphi, Ethem Nejat vs, Nur Vahidof ile Sultan Galiyef'in uzattıkları ele sımsıkı sarılmışlar? Belki aynı sebepten Şevket Süreyya, —onun, Doktor Melek'in, Vâlâ'nın ve Nâzım'ın aksine— Hocayef'in iddialarını 'hayırhâh' bir hoşgörüyle karşıladı. 1921 ilkbaharı, mujikler açlıktan kırılıyor; Galiyef, **NARKOMNAC Koleji**'ne sunduğu raporda demiş ki: «Kazan'daki Rus otoriteleri, tamamiyle müstemlekeci bir kafaya sahiptirler; Tatarlara karşı Ruslaştırma politikası takip ediyorlar».

Doktor Melek, tombul eliyle votka şişesini boynundan kavrayıp, gluk gluk gluk, kafasına dikiyor. 'Muvazene nedir bilmez mi bu kadın, herşeyi ya ifrattır ya tefrit'. Hafif tüylü, 'kudretten kırmızı' dudaklarını yumruğuyla sildi, başlıyor atıp tutmaya: sesi çatal çatal, alın damarları şişmiş:

«— ...bizim **KUTV**'daki sebeb-i mevcudiyetimizin şekl-i izahı nedir? Söyleyin reca ederim, din, dil, ırk farkı tanımayan, beynelmilelci bolşevikler değil miyiz, biz? Galiyef, Turan hayalleriyle sermest, Enver Paşa'dan yegâne farkı, Tatar olması! Bunlar **Er/Es** bile değiller yahu, düpedüz Cedit'çi Müslüman burjuvalar!»

Bolşevik Partisi'nin Onuncu Kongresi. Stalin, Parti içindeki 'fraksiyonları' ve 'muhalefetleri' fena suçladı. Doğu cumhuriyetlerinde başgösteren, panturanist ve pan-islamist 'sapmalar' şiddetle kınanıyor. Resmî çizgiden santim şaşmayan Doktor Melek'in başka türlü konuşması mümkün mü? Ahmet Ziya, buğulu camların ardında, piposunun tüllerine sarınmış, kalın sarhoşluğundan ince bir sonuç damıtmaya uğraşıyor: gönlü Sultan Galiyef'in tezlerine belli belirsiz yatsa da; aklı, 'bolşevik ihtilâlini cihanşümul bir insaniyet inkılâbı telâkki etmeye' yatkın; Parti yönetimindeki dalgalanmalara, Stalin'in despotluk eyilimlerine rağmen, **Komintern**'in ağır basacağına inanmak istiyor.

Alkol Doktor Melek'in şehvetini bilerdi: herkes

gittikten sonra, muhakkak sevişirler; Ahmet Ziya, metronom gibi başını sallayan kaskatı erkekliğini, durup dururken, karısının avuçlarında, ağzında, vaginasında, anüsünde kaybediyor; soluk soluğa mırıldandığı dersiz topsuz sözlerden, derli toplu anlamlar çıkarmaya uğraşsa da, başaramıyor; erkekliği nasıl şehvetli bir işgale uğramışsa, 'şuuru ve hissiyatı' da öyle şehvetli bir işgale uğramış!...

«...iktidarı olmak başka, kullanabilmek başka şey; hakiki iktidar, kuvvetini paylaşmaz, re'sen ve fiilen ifa eder: bolşevikler neden dolayı kaidenin istisnai olsun?»

Ya da: «— ...politbüro'nun kalbi nabız olup her hücrede vurmadıkça, 'demokratik merkeziyetçilik' teşekkül etmiş addedilemez: ihtilâlin inkılâba tahavvülünde en büyük zaaf fikrimce budur...»

Arada ıslığı andıran fısıltılarla müstehcen yakıştırmalar:

«— ...yo hayır, senin iktidarın münakaşa edilemez: hakiki bir aygır iktidarı, erkekliği bu mertebe erkek bir başka şahıs tasavvur edemiyorum: ağzımdan genzime fışkıran her men'i damlası, bu iktidar-ı mutlakanın mükerrer tescilidir...»

Ahmet Ziya, Doktor Melek'e aşırı 'meclûbiyetinin', onun sevişmedeki mukayese kabul etmez becerisinden doğduğuna, uzun süre inanmak istememişti; belki gençliği, belki Selânik yıllarında Münif'in ablasına duyduğu aşkın etkisinde kalması, onu daha 'ulvi' sebepler aramaya sevkediyordu: dava arkadaşı olmak, yüksek entelektüel potansiyelinden etkilenmek gibi. Oysa ayrıldı ayrılalı, hangi kışkırtıcı ortamda hangi kadınla sevişirse sevişsin, Doktor Melek'le ulaştığı zevk doruklarına asla ulaşamıyor; doyumda önemli boşluklar, hatırı sayılı noksanlıklar kalıyor: öyle zengin, öyle renkli, öyle çeşidi bol bir şehvet sirkine alışmış ki; denedikleri ne kadar samimi, ne kadar yoğun olursa olsun, ya ışıltısı az, ya tutkusu düşük, ya rengi soluk!

Sonra o fikir, birden bire ve müz'iç: «...uykumu kaçıran yoksa bu mu? Elke'yle ne vakit sevişsek, içimde bir rahibeyle yatmış olmanın tatminsizliği: bu

kızda şefkat şehvete yer bırakmamış, beşeriliği bütün behimiliğini siliyor, yâni hayvanlığını!»

Ahmet Ziya düşüncesinden utandı, az buçuk kızdı da. Eski karısı Dr. Meleho Afram'ı bunca yıl sonra arzulamasına katlanamıyor; Elke'yle beraberliğinin, kafasında bir süredir bazı istifhamlar doğurması, daha üzücü: zaman zaman, lâcivert bere, yağmurluk ve eldiven, **British Council**'deki o İngiliz'le nereye kaybolur? Adı Nigel R. Marlow Jr, lehçesi Oxford. Çilleri kerkenes, gözleri sulandırılmış gri; şemsiye gibi dik ve münasebetsiz bir adam; yanından domuz pembesi, çocuk kıçı suratlı, Churchill purolarını tüttüren ahbabı hiç eksik olmaz; güya biri İngilizce uzmanı, biri mütercimmiş: eşcinsellikleri söyleniyor, Marlow'ın Bebek'teki evinde akla ziyan partiler tertipledikleri; Elke onları, önce İngiliz olduklarından kıramıyormuş, sonra söylettikleri her şarkıya yüklüce para ödedikleri için; ferih fahur yaşaması, bütün konforu sağlandığı halde, paraya bu düşkünlüğü nedendir? Frau Gessler'in davetlerinde ahpaplığı koyulaştırdığı Almanlar kimler? Hafif küskün, epeyce alıngan bir edayla, 'Hitler'in zulmünden kaçmış mülteciler' olduğunu söylüyor, yoksa ne idüğü belirsiz başkaları mı?

Hele şu Amerikalı? Buğulu kurşuni, yassı ve keskin, sanki ustura; yanılıp dokunsan elin kesilir: kokulu **Camel** cıgaraları dudağından düşmüyor, elleri pantolon ceplerinden çıkmaz. **Northern Trust Bank**'ın 'mümessili'ymiş, deyişi bu, nasıl oluyor da yanar döner aydınlıklara, sahneden bal kıvamındaki sesiyle Almanca şarkılar döken Marlene Auch'u (yaldızlı far, takma kirpik, yapma ben) eliyle koymuşcasına İstanbul'da buluyor? Şaşılacak şey mi canım, aslında Belgrad'dan mı, Bükreş'ten mi, (hangi cehennemdense) bir yerden tanışırlarmış; o mertebede ki, mahût Doktor Aaron Blumentahl'ın aranması mevzuunda, Amerikan kanallarından ciddi teşebbüslere girişmiş, 'maalesef netice menfi'.

Elke'nin cinselliği biraz daha tutuşabilir olsa, Ahmet Ziya'nın içindeki kıskançlık iblisi (yoksa aldatılmak korkusu mu?) kuyruğuna basılmışcasına

ayaklanacak: o güzelliği akıllı, câzibesi ciddi, 'etvarı' mûnis genç kadının, gündüzünü gecesini böyle seçilmemiş bir kalabalığa dağıtması makûl görülebilir mi? Ahmet Ziya tedirgin oluyor doğrusu; birkaç defa, buluşmaya mı, sahneye mi, yemeğe mi, ne geciktiğinden, az kalsın tedirginliğini taşırıp, açık suçlamalara dökecekti; dökemedi, nasıl döksün, Elke öyle içten eksikleniyor, öyle üzgün özürler diliyor ki, ne kolu kalıyor, ne kanadı; daha çok bir babanın kızına duyabileceği müşfik bir himaye duygusu, şüphelerini ve endişelerini silip süpürüyor.

Bir tarihte, gözleri buğulu, göğüs geçirerek ona ne demişti:

«— ...herr Ziya, ah herr Ziya, yalçın kayalıklara hışımla saldıran, gazaplı bir denizin üzerinde, ipi kopmuş bir uçurtmadan farksızdım; hayatıma güven ve düzen getirdiniz, size ne kadar minnettarım bilseniz...»

Bazı geceler böyle oluyor, salondaki çevresi menevişli tavan resimleri, âdeta canlanıyorlar: Venedik'te köprünün kemerinden geçti geçecek gondolda, gözleri kadife maskeli İtalyan dilberi, bir bakıyorsun, aaa, ona ne diller döktüğü anlaşılamayan süslü Casanova'ya elini uzatıvermiş öptürüyor; sıcağın buharıyla yaprakları titreşen palmiyelerin gölgesinde, bir bakıyorsun, o muhallebi tombulu, kaşsız kirpiksiz Rönesans güzelleri, telâş telâş, yelpazeleniyorlar. Ahmet Ziya dalgın, sanki bir maskeli balodadır, ama hangisinde: geçen harbin ilk yıllarında, Berlin'de Schillerstrasse'de öğrencilerin de katıldığı Noel Balosu'nda mı; yoksa, 'Viyana Plenumu'na gittikleri sene, Nâzım'la kaçamak uğradıkları 'Halk Balosu'nda mı: yaylıları şurup gibi tatlı klasik orkestra, baba ve oğul Strauss'lardan inanılmaz polkalar valsler çalıyor; iri kalçalı, lâhana beyazı Avusturya'lı kızlar, imparatorluk dönemi kılıkları ve kadife maskeleriyle, pistte dört dönüyordu; Nâzım kulplu seramik dublesinden, bira köpüklerini taşıra taşıra, demişti ki: «— ...azizim bu ne hal? Sa Majeste İmparator Franz Joseph, sanki az sonra teşriflerini getirecekler...»

Onbeş yıl geçmiş, hepi topu onbeş yıl; o zaman-

lar 'Hareketin' böyle kösüleceğini söyleseler, kim inanırdı? Bak sen, arada uykularını kaçıran, yoksa hayatının en güzel yıllarını, akıntıya kürek çekerek harcadığı hissine kapılması mı? Çok şükür aç değil, açıkta değil; keyfi yerinde, itibarı da; ne var ki, arkasında bıraktığı **'bodbolye'** hayatı (nezarethaneler, tevkifhaneler, hapishaneler) yaşamayıp, annesi Seher hanım'ın söylediği gibi 'herkesin hayatını' deneseydi; dünya kuşkusuz bundan daha kötü olmaz, halbuki o başka bir yaşantıda, başka bir huzuru damıtıyor olurdu. Hayret, Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'de Fen Müdürlüğü 'mevkiini' idam hükmü gibi kabul ettikten sonra bile, onu 'halkların' ve 'dünya proleteryasının' davasından alıkoyamayan nedir? Namus, haysiyet, sadakat türünden, aslında 'feodal' ahlâk prensipleri mi; 'dimağındaki şüphe kurtlarına rağmen', derinden derine, 'davaya olan kavi inancı' mı?

Onu hangi dürtü böyle ikide birde uykularından ediyor? Bunu bilebilse! Belki 'bolşevik' gençlik yıllarıyla, bitmek bilmez hesaplaşması! 'Hassasiyeti' olur olmaz bir sebebten uyarılmaya görsün, (Kiyef' in düşmesi meselâ, Elke'nin ona Doktor Melek'i aratan cinsel iştahsızlığı, ya da Kurbanzade'yle yeni bir buluşma); ağır suçlamalarla yıldırıcı savunmaların girdabına düşüyor; uzun süre bastırılmış kuşkular, askıda kalmış 'ideoloji' tartışmaları, gecikmiş itirazlar; zehirli mantarların soğuk çabukluğuyla, pat pat pat, etrafında çoğalıyorlar:

«...29'da hapisten kurtulunca, Doktor, hareketi zaptürapt altına almayı vazife addedeceğine, niye kalkıp ecnebiye gitti? Ona terettüp eden, hırpalanmış kadroların maneviyatını takviye etmek değil miydi? Yoksa 'Baytar' Salih'in dediği gibi...»

'Baytar' Salih, görünmez aydınlıklar bulup, kafasının dazlağını sinsi parıldatarak, kulağına eğilmiş fısıldıyordu:

«— ...farkında mısın Ahmet, Doktor'un Akaretler Kongrası'nda şahsen tezkiye ettiği münevverlerin çoğu —ki senin Almanya'dan tanıdığındır—, tevkifatı müteakip kapağı Halk Fırkası'na attı; Şefik bey

burada kalırsa, bunun hesabını soracağımızdan mı korkmuştur acaba?...»

Neredeler? Pandeli'de mi, Rejans'da mı? Galiba 'eski' Rejans, 'beyaz' Rus garson kızlar, ince uzun çekilmiş kalem kaşlarını uçura uçura, borşç, kiyefskiy, havyar servisi yapıyor; keskin vodka, haşlanmış karnıbahar kokusu. 'Baytar' Salih 'askeriye baytarı', binbaşılıktan 'matrut', **İştirâkiyûn**'dandır, Şerif Manatof'un takımından yâni: bolşevikliği, köylülükle ve müslümanlıkla bağdaştırmaya çalışır, bunlar; kökeni Galiyef'çi olan, Mustafa Suphi ve takımı ile uyuşmaları, kolay oluyor; oysa Doktor'la yıldızları bir türlü barışmadı, barışamaz da:

«— ...muhterem o zaman Bakû'ya gelmeye tenezzül etmemiş, Sadrettin'le Ethem Nejat'ı göndermiştir; Mustafa Suphi'nin ölümü, ekmeğine tereyağ sürdü; sözüm sana değil lâkin 'avenesini' kayırır: **Komintern** tahsisatını keyfemayeşâ kullanıyor, 'hayır' diyebilir misin? Şevket bırakıp gitmeseydi, vaziyet muhtemelen başka, bambaşka bir vâdide inkişaf edecekti...»

Ahmet Ziya, daha **'Aydınlık'** yayınlanırken, Şevket Süreyya ile Şefik Hüsnü'nün, alttan alta çatıştıklarını hatırlıyor: iki taraf da **KUTV**'a 'yandaşlarını' göndermeye çabalıyorlar: Doktor daha çok entelektüelleri, Şevket'se işçileri. Hangi kaybolmuş hapishanenin, hangi aylâk günlerindeyse, 'Tıbbıyeli' Hikmet'le Hasan Âli Ediz, Şevket Süreyya'nın adam göndermekte daha ağır bastığını hesaplamışlar; **Komintern**'in gözünden düşmesinde, bunun önemli rolü olduğundan, haberleri yok tabii...

Sadrettin Celâl (kod ismi Orhan), yüzünü acı bir ilâç içmişcesine buruşturmuş, ona bir sabah, 'bu maceraya bulaşmış olmanın ruhunda uyandırdığı hicranı' anlatmıştı; Ahmet Ziya o tarihte Kurbanzade ona daha açıklamadığı için, 'dramın' perde arkasını öğrenememiştir; meğer Şevket Süreyya, Moskova'daki Stalin aleyhtarı Galiyef'çi gruplarla irtibat halindeymiş; **KUTV**'a gönderdiklerini, özel parolalarla demek onlara gönderiyor; içlerinden birisi çıkıp da (Fâdıl Garan mı?) keyfiyeti Ruslara ifşa edince...

Kurbanzade, başının zarif hareketiyle, bakışlarını, gözlükleri üzerine yığılan gümüş perçemlerinden kurtarıp, demişti ki:

«— ...makûl ol Ahmet, **Kominteren**'in anti-parti bir hareketi tasvip eylemesini nasıl beklersin? Şevket ve arkadaşları, yâni 'Sarı' Mustafa'nın 'esas kadro' deyip durduğu, o anda bütün itibarını kaybetmişti: elbette tahsisatları kesilecektir, Şefik Hüsnü'nün itibari ise, bilakis...»

Defterdar Kongresi'ne 'tekaddüm eden' yıllar: Anadolu İhtilâli, faşizan bir tek parti diktasına yozlaşıyor; Stalin'in Sovyetler Birliği'ne egemen olduğu oranda, Mustafa Kemal Paşa'nın komünistlere tavrı sertleşti. 1927 Tevkifatının sarsıntısı, kolay atlatılamayacaktır; cezalar hafif tutulsa da, (en ağırı Şefik Hüsnü'ye onsekiz ay), ne çekip çıkanlar, ne tevkifat dışı kalanlar toparlanabiliyor. Doktor Şefik bey'in tahliyesini bekleyenler, en başta Ahmet Ziya, Avrupa'ya gitmesine anlam veremedi. Ayvansaray'daki, Karagümrük'teki, Beşiktaş'taki, tömbekiye boğulmuş, çayları ılık, kahveleri nohutlu kıraathanelerde, 'Sarı' Mustafa, Ali Rıza, 'Vanlı' Kâzım, Şâmilof ve 'Bereli' Şevkıye'yle ayrı ayrı buluşup, konuyu didikliyorlar: hareket durmaz, hareketin durmaması lâzım! Durmuyor da: önceki tevkifatın pek ulaşamadığı İzmir'i 'merkez ittihaz edip', teşkilâtı onarmaya koyuldular: Kerim Soyka, Aydın ve Manisa Cer Atölyelerinde, 'Laz' İsmail Adana Mensucat sanayii amelesi arasında faaliyet gösteriyor; Nâzım Hikmet Genel sekreter, Hüsamettin Özdoğu İcra Komitesi sekreteri seçilmiştir; 'Baytar' Salih ve 'Elektrikçi' Nuri, 'Haricî Büro'yla irtibat kurmak, 'meseleyi **Komintern**'de halletmek' maksadıyla, 'yukarıya' gönderilecekler.

1929'a belirsiz ümitler, saklı tereddütler, açık kaygılarla giriliyor: Gençlik Kolları Sekreteri 'Tıbbiyeli' Hikmet (artık Doktor), başına buyruk davranışlarıyla dikkati çekmektedir: **Genç-Kol**'u yaygınlaştırmak amacıyla, çeşitli şehirlere 'Gençlik Gezileri' düzenlemeyi tasarlamış, 'teşkilâta' öneriyor; içerdiği tehlikelere rağmen, önerisini kabul ettirmeyi başardı. Mayıs başında, İstanbul gençleriyle, İzmir ve Adana

gençlerini buluşturmayı deneyecek; denemesi, cidden büyük bir tevkifatla sonuçlanacaktır. Siyasi Polis, İzmir'i hareketin merkezi sayıp, yüzlerce kişiyi gözaltına alıyor; uzun ve ürkütücü sorgulardan sonra, otuzbeş kişi, İzmir Ağırceza Mahkemesi'nde 'taklib-i hükümet'ten yargılanıyor: on beraat, altı ay ile dört yıl arasında değişen, yirmibeş mahkûmiyet! Doktor Hikmet (Kıvılcımlı) de dört yıl hüküm giyenler arasındaydı; öteki hükümlüler, Hüsamettin usta, 'Laz' İsmail, 'Muallim' Ahmet, 'Kafkasyalı' İbrahim, 'Marangoz' Hilmi, 'Saatçi' Niko vb...

Yağlı sıcaklar, mavi İstanbul dalgınlığı. 'Çifte Saraylar Bahçesi'nde, alaturka saz heyeti, 'Deniz Kızı Eftalya'! Moda dergilerinde, kadınların saçları kısaldıkça kısalıyor, enseleri traşlı; kaşları, handiyse yok oldu; gazetelerde Sovyet/Çin uyuşmazlığı: Sovyet Hariciye Komiserliği adına Karahan yoldaş, Pekin'deki Sovyet diplomatlarını geri çağırmış; Sovyet uçakları, Mançurya'ya **Kuomintang** aleyhinde bildiri yağdırıyor; Rize ve havalisinde 'seylâp': sürekli yağmurlardan, yüzlerce dönüm arazi sular altında, yediyüz ölü, dörtbin kişi evsiz barksız; Ankara'da yangın felâketi, 100 ev, 500 dükkân yandı; 'Gazi Hazretleri, bütün geceyi yangın yerinde geçirerek, söndürülmesinde sarf-ı mesai ettiler'.

O günlerde, Ahmet Ziya'nın kulaklarında, ağır tempolu Almanca bir tango uğulduyordu; kollarının arasında taş gözlüklü bir kadın, durup durup yeniden dansediyor: Altınkum Gazinosu mehtap balosu'ymuş: kırmızı, yeşil, sarı, Japon fenerleri; yıldızlara dağılan püskürme havai fişekler, yanar döner konfeti yağmuru; irili ufaklı, renk renk, bir sürü balon; cazbandı, şakakları briyantinli, kıl bıyıklı saksafoncu yönetmektedir: zil titreşimleri, davul, fosforu pırıl pırıl kabaran akordeon! 'Bereli' Şevkiye'yi nasıl anlatmalı? Sipsivri bir cazibeyle yüklü: burnu, çenesi, tırnakları, memeleri sivri de ondan mı, konuşmasının dikliğinden mi? Ortaköy'lüdür, gündelikçi bir terzinin 'gayr-ı meşru' kızıymış, öyle derler; kalın miyop gözlüklerinin ardında çağla rengi gözleri olduğundan daha iri, daha derin görünür: boynundan çağla ren-

gi eşarbı, başından çağla rengi beresi eksik olmaz; o yüzden, 'Bereli' Şevkıye diye anılıyor. **'Aydınlık'**ı çıkarırken, Şevket Süreyya'nın, 'adam olsun diye', 'yukarıya' gönderdiklerinden; **KUTV'**u yarım yırtık okuyup gelmiş, o gün bugün komünist kadınların başını çekiyor. Fevkalâde rakı içer, sohbeti dikenli, şehveti bereketlidir; **Genç-Kol** tevkifatını izleyen, o bunaltıcı yaz günlerinde, Ahmet Ziya'yı yalnız bırakmamıştı.

Sonraları 'Sarı' Mustafa, 'esas kadronun' İstanbul'da gerçekleştirdiği örgütlenmeyi, Moskova'ya gammazlayanın, 'Bereli' Şevkıye olduğunu ileriye sürmüştür; birkaç kere, Ahmet Ziya'ya attı tuttu, bunu öyle bir öfke ve buğz ile yapıyordu ki, sanki Şevkıye'ye söylenmemesi icabeden şeyleri ağzından kaçırmış, o da yemeyip içmeyip Moskova'ya duyurmuş! Ahmet Ziya, Şevkıye'yi 'partili' olarak ciddiye almadığından, böyle bir hatanın olabileceğine ihtimal vermiyor; versin vermesin, gerçek olan Şevkıye'nin veya bir başkasının, durumu 'yukarıya' yansıtmış olması: 'Bereli' Şevkıye, ya da başka biri (yoksa Fâdıl mı?) 'Haricî Büro'daki 'Baytar' Ali Cevdet'le Hasan Âli'ye yazarak, durumu bildirmiş; 'derakap Türkiye'ye gelip, teşkilâtı ele almalarını' istiyor; 'Baytar' Ali Cevdet Rusların 'mutemet' adamı, Hasan Âli —ki Boşnak'tır— onun yeğeni; o esnada Viyana'ya geçmiş bulunan Doktor Şefik Hüsnü'yle irtibat kurmuşlar; Hasan Âli'nin İstanbul'a intikali karar altına alınmış...

'Sarı' Mustafa, Defterdar Kongresi'nde de, piposunun sapını tehditkâr bir tabanca namlusu gibi göğsüne yönelterek, Ahmet Ziya'ya ateş püskürmüştü: 'muhbir' olsa olsa 'Bereli' Şevkıye olabilirdi, 'esas kadronun faaliyetini, ağleb-i ihtimal Ahmet Ziya'dan öğrenmiş, mutadı üzerine Haricî Büro'ya jurnal etmişti'; aksi halde, İstanbul'a ayak basar basmaz Hasan Âli (kod ismi Halim) neden 'Bereli' Şevkıye ile temas kursunmuş? Ahmet Ziya kem küm etmiş, uçurum gibi derinlemesine, bir sessizliğe düşmüştü. Utanıyordu biraz da: 'Sarı' Mustafa, Hasan Âli'nin 'Bereli' Şevkıye ile buluşmasında, Ahmet Ziya'nın da 'hazır bulunduğunu' ya sahiden bilmiyor, ya da bilmezlikten geliyordu.

Hakikat şu ki, 1930'un buhranlı ayları boyunca Hasan Âli, güvendiği öteki birkaç 'yoldaşla' beraber, Ahmet Ziya'yla da durumu değerlendirmişti. Aslında —onun sonradan **Komintern Bültenleri**'nde okuyup dehşete düşeceği—, korkunç şeyler söylüyordu: Nâzım, Hüsamettin usta, Şâmilof, 'Sarı' Mustafa, 'Elektrikçi' Nuri, 'Baytar' Salih, **Komintern** kararıyla Parti'den çıkarılmışlar; teşkilâtla ilişkileri kesilmiş, çünkü 'kemalist buruvaziyle onun siyasi polisine hizmet ettikleri' ileri sürülüyor; Parti'nin bu hizipten arındırılması, kaçınılmaz bir zorunluluk! Ahmet Ziya, belki dengeli karakteri, belki 'spartakistliği' ve 'Selânikli oluşu', belki de **Komintern**'le gizli ilişkileri yüzünden; ötedenberi yakınlığını izah edemedikleri bu 'troçkistlerden' ayrı tutuluyor; ona güvenildiği meydanda, 'nüfuzunu' öbürleri aleyhinde kullanması, Hasan Âli'nin kalkışacağı eylemleri desteklemesi, kâfi gelecek! Fazla birşey istemiyorlar (mı?).

Ahmet Ziya o tartışmaları, (yoğun tütün dumanı, 'namütenahi' çay ve kahve), miğdesindeki mel'ûn bulantı istidadı, sol gözüne yuvalanmış 'muannit' yarım baş ağrısıyla hatırlayacaktır; Parti'nin, birbiriyle asla kaynaşamamış iki ana kanadı, bir kere daha yekdiğerini 'ihanetle suçlamak' noktasına ulaşmıştı; işin kötüsü onun, kafası Hasan Âli'ye hak verse de, gönlü öbürlerinden, —'Sarı' Mustafa'nın tâbiriyle, 'Mustafa Suphi'nin Askerleri'nden— yana çıkıyor.

«...sonraki hâdisat onları teyit etmedi mi? Bolşevik İhtilâli, Proleteryanın Beynelmilel İhtilâli olmayıp, sosyalizmin Rusya'daki şekl-i tatbikidir demek; haddızatında, başta Rus milliyetçiliği olmak üzere, kapıyı öteki bütün milliyetçiliklere açmak demek, olmaz mı?»

Hayalinde ansızın, tepeden tırnağa kaput, kalın ve kaba **GPU** neferleri; aralarında neredeyse kaybolmuş Resûl Hocayef'i, kurşuna dizmeye götürüyorlar: midye yeşili kör gözü, rahatsız edici bir ısrarla, açık ve sabit; sağlam gözüyse, yüksek ışık vurmuşcasına, sık sık kırpışıyor.

«...Hocayef'in günahı, keyfiyeti erken müşahade etmiş olması mıdır?»

Hasan Âli, sanki üç beş yıl sonra Siyasi Polis'e başvurup, 'komünistliği kendi ihtiyarıyla bıraktığını tescil ettirecek, pişman komitacı' değil; Moskova'da 'Baytar' Ali Cevdet'le Viyana'da Doktor Şefik Hüsnü'yle ne konuşmuşlarsa, durduğu yerde duramıyor: Parti, dünya 'mikyasında' akis uyandıracak 'proleter aksiyonlarıyla' varlığını isbat etmeliymiş; Nâzım ile dostları, 'ihtilâlciliği' dergi kitap yayınlamak sanıyorlar, oysa 'aksiyon' dediğin...

Ahmet Ziya, 'gerçek aksiyon' deyip durduğunun, beraberinde getirdiği beyannameleri teksir edip, telefon rehberinden seçilecek adreslere göndermek olduğunu anlayınca, onunla teması derhal kesmişti. Hamdi Şâmilof'un, ağır alnı heybetli burnuyla sohbete dalarak, yeri düştükçe söylediklerini hatırlıyor:

«— ...bunların aksiyondan anladığı, polise tevkifat imkânı hazırlamaktır, Ahmet Ziya! Zira tevkifat ne kadar büyük olursa, **Komintern**'e o kadar faal görünürler: zalim bir numaradır bu!...»

Bekledikleri gerçekten buysa, çok geçmeden gerçekleşmişti: beyannameler, **Maltepe Askeri Lisesi** öğrencilerine dağıtılınca, —Hasan Âli, Câzım ve Yusuf'la birlikte— yirmi yirmibeş kişi, paldır küldür, tutuklandılar. 'Sarı' Mustafa Hasan Âli'nin 'içerde de tek durmadığını' duymuş, 'Tayyareci' Celâl aracılığıyla sağa sola beyanname postalamaya devam ediyormuş: **«Dünyanın bütün işçileri birleşiniz!»**; yağmurlu bir gece, arsız şimşekler camları yemyeşil yalıyor, Petrograd'da Ahmet Ziya'yı yakaladı; Üçüncü Kongra'yı hazırlamaya çalıştıkları şu günlerde, bu 'ajitasyonu' yersiz, manasız hatta maksadlı buluyordu; fikrince 'dışarda kimseyi bırakmayacak' böylece 'esas kadronun kongra içtimaını' engelleyeceklerdi. Hayrettir amcı, ikinci tevkifat gecikmedi; 'Tayyareci' Celâl, 'Ressam' Halit, Burhan Neşet ve çevresindekiler, 'derdest olunup' yargılanarak, 'muhtelif cezalara' çarptırıldılar.

İnsan hafızası, ürkütücü bir sinema: insafsız çağrışımlar, sırt üşütücü atlamalarla Eftalikos Kahvesi'ne bağlanıyor: tenha bir akşam üstü, masaların çoğu boş, yüksekten Taksim Sineması'ndaki Arap

filminin afişini seyrediyorlar (Yusuf Vehbi, Leylâ Murat), önlerinde çay fincanları; Avrupa Harbi henüz başlamış, Abidin Nesimî Eskişehir'e sürgün gidecek; düşük kaşlı gülümser gözlerinde müstehzi bir hüzün, tatlı tatlı anlatıyor; 'şair dostu' İsmet Barutçu, bir tarihte Hasan Âli'yle birlikteymiş, eylem filân yapıyorlar, onun yalancısı:

«— ...iki ameleyi, 1 Mayıs gecesi, Tophane ve civarında beyanname dağıtmakla vazifelendirmişti; kendilerine sezdirmeden ameleleri bana tanıttı, gece onları uzaktan takip etmemi istedi; onlar aksiyona başlar başlamaz, Kısm-ı Siyasi'ye telefon edecekmişim, evet! Nasıl isyan ettiğimi, ölürüm unutamam; tabii, Hasan Âli'nin isyanıma verdiği cevabı da: beyannameler okunması maksadıyla değil, parti mevcudiyetinin efkâr-ı umumiye'ye duyurulması maksadıyla tevzi ediliyormuş; tevkifatın uyandıracağı büyük akislerin yanında, iki amelenin birkaç yıl hapis yatmasının lâfı mı olurmuş?...»

Ahmet Ziya irkildi: ıslak sabah karanlığının nemini, ense kökünden omuzlarına dağılan, ince ürpermeler halinde duymuştu: gün doğarken ortalık, daha mı serinledi ne? Pencerelerde, alacalı bir mavilik, İstiklâl Caddesi'nden ilk tramvayların uğultulu yakınmaları, bir iki otomobil. Rüzgâr durmuş, yağmur sinsi sinsi çiseliyor. Artık uyuyamayacağı kesin, çayı demlese mi, onu düşündü; içinden çıkamadığı sorun, uykusunu kaçıran nedir, ateşten bir ırmak gibi dal budak salıp, içini kaplayan hatıralar mıdır; yoksa, uykusu kaçtığı için mi hatıralarının tuzağına düştü? Tuhaf, havagazı ocağını tutuşturmak için çaktığı kibrit, **Komintern 'delegesi'** Greta'nın (Margarita Vilda) yüzünü nasıl aydınlatabilir? O ciddi tebessümüyle Greta, elini sıkarken nasıl olur da ona, Moskova'dan Doktor Afram'ın selâmlarını getirdiğini fısıldayabilir?

«...o gece Melek, göğsüme oturmuştu, eğilip obur dudaklarıyla erkekliğimi kapıyor, dölsuyumu kana kana içmeden bırakmayacaktır...»

Türkiye'ye, Parti'nin 3. Kongresi'ne murahhas gideceğini öğrenince, sâbık karısı, gidip Margarita Vil-

da'yı bulmuş, ona Hareket'in 'hâlihazır vaziyeti hakkında malûmat vermiş'; özel olarak da **'tavariş'** Ahmet Ziya'yı tanıtıyor. Göklere çıkarmış anlaşılan: 'doktrine hâkimiyetini, sevk-i idare kabiliyetini, rabıtalı ve muvazeneli rehberliğini' saya döke bitirememiş; o kadar ki, 'kongrenin küşadından evvel' Greta başbaşa bir söyleşi yapmayı uygun gördü: 'resmen' muhalefet saydıkları şahıs ve grupların, mahiyet ve kuvvetini öğrenmek istiyor; Pavli Adası'nda toplanan Muhalefet kongresi, kimi ve neyi temsil edermiş; 'Baytar' Salih ve 'Elektrikçi' Nuri 'yoldaşların' **Komintern**'e tescile gittikleri teşkilât, neyin nesi; Doktor Şefik Hüsnü'ye muhalefetin temelini neler oluşturuyor: **Komintern** tahsisatını dağıtma biçimi mi, ideolojik yorum ve uygulama farkları mı; 'troçkistlerin', teşkilâttaki oranı ve etkisi ne ölçüdedir, vs. vs...

1932 kışı, aylardan Şubat; Parti, 3. Kongresi'nin, ayın 10'unda İstanbul'da toplanacağını, Moskova'ya 'resmen' bildirmiştir; hem **Enternasyonal**'dan murahhas isteniyor, hem 'Haricî Büro'dan 'Baytar' Ali Cevdet, 'Baytar' Salih, 'Elektrikçi' Nuri çağrılıyor; ayrıca, 1925 Akaretler Kongresi'nden Merkez Komitesi üyesi Şevket Süreyya ve Sadrettin Celâl'e, —gün ve saat açıklamamak kaydıyla— kongrenin toplanacağı duyuruldu, 'kendilerini savunup savunmayacakları' soruluyor. **Komintern,** 'murahhas' sıfatıyla **'tavariş'** Margarita Vilda'yı göndermişti; 'Haricî Büro'dan gelen giden yok, Sadrettin Celâl ve Şevket Süreyya, 'kendilerini artık Partili saymadıklarını, kongre'ye katılmayacaklarını' belirttiler: eflâtun bir kış, gökyüzünde leylâk moru bulut tomarları açılıp kapanıyor, havada kar kokusu, pirinç unu gibi ufalanan buz tozları. Darülfünun'da, Ezanın 'Türkçe okutulup okutulamayacağı' tartışılmaktadır; Yerebatan Camii'nde Hafız Yaşar efendi, Türkçe ilk Kur'an 'tilâvetini' başardı. 'Avuçlarında yaralı bir kuş gibi çırpınan yüreği', kafasından bir türlü uzaklaştıramadığı tevkifat ihtimalleriyle, Ahmet Ziya, —Parti adına— **'tavariş'** Greta'yla ilk teması kuruyor; Kısm-ı Siyasi'yi şaşırtmayı deneyecekler, kongre toplantısının 10 Şubat yerine 6 Şubat'ta yapılması kararlaştırıldı; toplantı ma-

halli Defterdar'da, Merkez Komitesi yedek üyelerinden Zeki Baştımar'ın evidir.

Üzerinden yıllar geçti, Çemberlitaş'taki izbe şarapçılarda, Balıkpazarı'ndaki koltuk meyhanelerinde hâlâ tartışılıyor: Siyasi Polis Defterdar Kongresi'ni, istese basamaz mıydı? Sonraki 'hâdisat', —Greta'nın gelişi dahil— herşeyi bildiklerini gösteriyor (Onu da tutuklamadılar mı?); 10 Şubat yerine 6 Şubat'ta toplanacaklarını, 'mutlak istihbar etmişlerdi', öyleyse neden 'cürmümeşhut' yapmadılar? Orası meçhul! Daima da meçhul kalacak! Onlar —onbeş kişi— Kısm-ı Siyasi'yi oyuna getirdikleri hayaliyle kongreyi açıp, 'kayıtlı' otuz Partilinin Merkez Komitesi üyesi sayılıp sayılmamasından, 'Doktor Şefik Hüsnü'nün, yurda dönüp otoritesini tesis etmesi şartıyla, Genel Sekreterliğe getirilmesine' kadar neleri, neleri, neleri tartışmışlar; toplantıda hazır bulunan onbeş kişiden, beş kişilik bir İcra Komitesi seçerek' dağılmışlardı.

O gece Ahmet Ziya, Greta'yı Boğaz'a götürdü: camları buz tutmuş, salaş bir balık meyhanesine! İflâh olmaz sarhoşlar, masalarından yerlere sarkmış, pelte pelte titreşiyor; genzi yakan kızgın yağ, sarmısaklı tarator, dumanı üstünde midye tava kokuları; çaldığı her notayla eriyip, damla damla tamburunun tellerine damlayan, derbeder tamburî. Bir kadeh, bir kadeh daha, bir kadeh daha, epeyce içtiler; fakat bir türlü eğlenemiyorlardı: içleri rahatsız, Siyasi Polis'in 'burnunun dibinde' kongre toplamış olmanın keyfini çıkaramıyorlar; sırtlarından muazzam bir yükün kalkmış olması lâzım, kalkmamış; gizli gizli, yürekleri kararıyor; hele Ahmet Ziya bir âlem, bir ara dedi ki:

«— ...biz **tavariş** Greta, biz neyiz biliyor musunuz; hadi öyleyse, söyleyeyim: parmak boyuna ufalmış cüceleriz biz, evet cüceler! Bir tasavvur et, meçhul bir güç üstümüze devâsâ bir fânus kapatmayı aklına koymuş, kristal, menekşe moru, ağır bir fânus! Göz kamaştırıcı çakıntılarla, usul usul, üstümüze iniyor; hepimiz pürtelâş, yekdiğerimizi ezerek, yalan yanlış biryerlere kaçmaya, saklanmaya çabalıyoruz; fakat, beyhude gayret!...»

O büyük tevkifat dalgası, Edirne'de başlamıştı: 12 Şubat 1932; ertesi gün İzmir'de, bir gün sonra Adana'da, 'bazı yoldaşların' gözaltına alındığı işitildi; Aydın ve Bursa, 18 ve 20 Şubat'ta sıralarını savdılar: 'Fânus, üstlerine kapanıyordu', Ahmet Ziya daha Edirne'deki olayı duyduğu an, 'kapağı dışarıya atmayı' düşünmüştü; ona aslında neyin engel olduğunu, bugün bile çözebilmiş sayılamaz; kaçabilirdi, —gururuna mı yenildi, yıllardır karanlıkta oynadığı körebe oyunundan mı yorulmuştu,— kaçmadı; o sıralar kalmakta olduğu **Royal Oteli**'nde, tutuklanacağı günü bekledi: Kısm-ı Siyasi'den iki 'taharri', —evvel eski tanıdığı Tevfik ve Zübeyir efendiler—, 22 Şubat günü öğle vakti, onu Müdüriyet'e götürmek üzere otele geldiklerinde, oturmuş yemeğini yiyordu, yarıda bırakıp kalktı; merdivenlerden inerken, niye ardından, kalın demir bir kapının kapandığı hissine kapıldığını, asla bilemeyecektir; arşelerinden maytap yeşili, salkım salkım şerarelerle tramvaylar, Tepebaşı'ndan Beyoğlu'na, Beyoğlu'ndan Tepebaşı'na geçiyorlardı; soğuk, insanın iliklerine işleyen, bir yağmur çiseliyor; buna rağmen **Bristol Oteli**'nin kapısı önünde, bütün altın dişleriyle gülen, tatlı esmer bir Rum kızı!...

Çok geçmeden hapishanede 'Sarı' Mustafa, dudaklarını büze büze, 'bu tevkifatın da, Doktor ve avenesinin açık bir provokasyonu olduğunu' ileriye sürecektir. Ahmet Ziya'nın beti benzi uçmuş, miğdesini dinliyor; kendisini tutmasa, kusacak. İzmir'de tutuklanmış olan 'Kafkasyalı' İbrahim, 'Sarı' Mustafa'yı haklı çıkarabilecek gerekçeyi de açıkladı: elindeki 'fersûde' **Akşam** gazetesi nüshasını dizlerine vura vura, diyor ki:

«— ...vak'a matbuata aynen aksetti. okumuş olmalısın: İzmir'de polisi harekete geçiren, bir muhbirin yazdığı mektuptur; 'Berber' Osman'a İstanbul'dan, şeker kutusu içinde beyannameler gönderildiği ihbar ediliyor; o gün Osman'a filhakika postadan bir paket çıkmıştır, lâkin adamcağız içinde ne olduğundan bihaber, müthiş telâşa kapılmış, zabıtanın dükkânı basmasıyla...»

Arkasını yüksek sesle gazeteden okuyacaktı:

«— ...Osman Nâbi efendi, eniştesi 'Modelci' Kerim efendi ve Sanatlar Mektebi'nden Osman ve Mustafa efendilerle, Melek, Melâhat ve Makbule hanımlar tevkif edildiler...»

...Ahmet Ziya, kahvaltıya oturmadan, Elke'yi bir yokladı. Yatak odasının camları, belli belirsiz ağarmıştı. O, bıraktığı gibi, sağ yumruğu hâlâ çenesinin altında, mışıl mışıl uyuyordu: sarışın ve pembe bir bebek uykusu, rüyasında kimbilir Hans ile Gretel, ya da Pamuk Prenses ile Yedi Cüce!

Oysa Ahmet Ziya, o dakika, uykusunun neden kaçtığını saptamıştı: Mirseyit Kurbanzade ile buluşmak, 'âsâbını bozuyor'.

Dışişleri Bakanlığı
Siyasi Kısım VII 1234

Gizli/
Berlin, 24 Kasım 1941

Berlin'de iyi tanınan şahıslardan Dr. Harun beni ziyaret etti. Kendisi burada Teknik Kolej'de onyedi yıldan beri ders vermiştir. Şimdi yine İstanbul'da yaşamaktadır.

Buradaki Elçilik ve önde gelen Türk çevrelerince görevlendirildiği anlaşılan Dr. Harun, turancılığa karşı tavrımızı öğrenebilmek için geldi. Kendisi bana Elçi Gerede ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın mesajlarını iletti. Her ikisi de, resmen lehine çalışmaları mümkün olmaksızın, bu sorunla geniş ölçüde ilgilendiklerini bildiriyorlar.

Genelkurmay Başkanı'nın, turancılık sorununun Türkiye ile Almanya arasında ilişki kurmada bir temel teşkil edebileceğini söylediği rapor edilmektedir. Daha da ileri giderek, Türkiye'nin Almanya'ya karşı bir harekâta asla girmeyeceği güvencesini vermiştir. Ancak bir saldırı olursa kendisini savunmak zorunda kalabilirmiş. Kendisi Türk asıllı halklara karşı davranışlarımızı da büyük bir yakınlıkla izlemekteymiş. Savaş esirlerine propaganda yapmak için emrimize adamlar vermeye hazırdır.

Yasama Danışmanı Melchers kanalıyla
Bakan Von Erdmannsdorff ve Devlet
Sekreter yardımcısı Woermann'ın
dikkatine

HENTİG

İstanbul, 27 Kasım 1941

Sevgili ve Çok Saygıdeğer Bakan (Hentig)

Bay Veli Menger kanalıyla bana gönderdiğiniz 17 Kasım tarihli dostça satırlarınız ve ortak davamızdan yana çok değerli çabalarınız için size pek çok teşekkür ederim.

Bizim de çok arzuladığımız İstanbul ziyaretinizin ertelendiğini duymaktan çok üzgünüm. Ancak mektubunuzda verilen nedenler benim için açık olmadığı gibi, sağlam dayanaklardan da yoksundur. Siz, bizler için asla beşinci kol değil, hem de değerli bir dostsunuz. Yine de sizi şu anda Türkiye'ye gelmekten caydıran bu yarı - resmî Türk çevrelerinin kimler olduğunu anlayamadım. Yanıldıklarına ve sizi de yanılttıklarına inanıyorum. Yine, bu konuda doğru öğüt verecek tek kişinin Ekselânsları Elçi Von Papen olduğuna inanıyorum. (Askerî Ataşe) General Rohde kanalıyla kendisine sizin ziyaret niyetinizi bildirdim. Kendisi Ankara'dadır ve 5 Aralık'tan önce İstanbul'da olmayacaktır. Geldiğinde tabii kendisiyle konuşacak ve size yeniden yazacağım.

Hastalığınızı duymaktan üzüldüm. Umarım, şimdi düzelmişsinizdir.

Yakında vize alan iki bay, Mustecip Fagıl ve Edige Kemal sizi görmeye gelecekler. Kendileri Kırım'da Almanlara yardım etmektedirler ve aynı zamanda Kırım Türklerine yardımcı olmakla görevlendirilmişlerdir. Prof. İdris'e bu konuda yazdım ve kendisine yazdığım her şeyi size tercüme etmesini rica ettim. Müstecip bir avukat ve yazardır, eskiden savcıydı. Edige iyi öğrenim görmüş genç bir insandır. Her ikisi de Kırım'dadır ve güvenilir kişilerdir. Siz-

den her ikisinin de Kırım'a gönderilmelerini ve orada Türk-Alman ortak çıkarları için kullanılmalarını rica ediyorum. Kendileri Almanca bilmezler ama Rusça konuşurlar ve yakında Almanca öğreneceklerdir.

İçten selâmlarımla,
daima sizin,

H.E. ERKİLET
(Emekli General)

1942

«...Dünya savaşı bu yıl da ülkeleri yakıp yıkmakta devam etti. Savaşanlar arasında bir anlaşma olmasını bugün için umduracak hiçbir belirti de yok. Önümüzdeki yılın daha da insafsız ve geniş savaşlarla geçeceği anlaşılıyor. Gittikçe şiddetlenen bu düşmanlık havası içinde, hergün biraz daha sinirlenen taraflar ortasında, tarafsızlık politikasını yürütmek Hükümet için çok yorucu olmaktadır...

«...Bu arada şuursuz bir ticaret havası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belâsı - vatanımızı acılar içinde kıvrandırıyor. Bizim gördüğümüz en tehlikeli hastalık, iki yıldanberi Cumhuriyet Hükümetleri'ni başarısız bırakmak için estirilmiş olan zehirli havadır. Oysa ki, acıları dindirebilmenin tek çaresi, resmî görevlilere ve hükümete yardımcı olmaktır. Ne yazık ki, Hükümet'in yiyecek işlerini düzenlemek için harcadığı emeklere, iki yıldanberi toplum yardımcı olmamıştır. Bu nedenle, bugün ilk düşünülecek mesele, genel güvenlik havasının geriye getirilmesidir...

«...Bulanık zamanı bir daha ele geçmez fırsat sayan eski batakçı çiftlik ağası ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı bir ticaret eşyası yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün sıkıntıları politik ihtirasları için büyük fırsat sanan ve de hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı büyük bir milletin bütün hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar. Üç beş yüzü geçmeyen bu insanların vatana karşı apaçık olan zararlarını gidermek yolu elbette vardır. Devlete ve millete sövmek, milletin özvarlığına ve hükümetine olan güvenini zehirlemek iktidarını kimseye vermeme-

liyiz. Ticaretin ve ekonomik çalışmaların serbestliğini bahane ederek, milleti soymak hakkını hiç kimseye, hiçbir topluluğa tanımamalıyız. Hırslı politikacıların, millet iradesi üstünde bir iç ve dış politika yürütmelerine kesinlikle müsaade etmemeliyiz...»

Millî Şef
İSMET İNÖNÜ
11 Aralık 1942

şubat/mart

TUTANAK

Gizli/
Berlin, 1 Ocak 1942

Bir rastlantı sonucu karşılaştığım Hint Komitesi üyelerinden birinin bildirmesiyle, Dr. Harun bugün bana gizli bir ziyaretle bulundu ve Türkiye'deki son gözlemlerine ilişkin bilgi verdi.

Dr. Harun mareşal Çakmak'ın gizli ajanı olduğunu iddia ediyor. Kendisi ile Türkiye'nin savaşa girme konusunu en az beş kere tartışmıştık. Çakmak, Türkiye'nin savaşa girmekten kaçınmasının çok güç olduğunu savunuyor. Kanısınca bu her an gerçekleşebilir ve Türk Ordusu yeterli silâha sahip olur olmaz gerçekleşecektir. Türkler, İran platolarından Bakû'ya doğru ilerleyeceklerdir. Kafkas mevzilerine doğrudan bir saldırı sözkonusu olamaz. İran'daki İngilizlerden herhangi bir muhalefet beklemiyor, ancak Rusların direneceğini düşünüyorlar.

Turan sorunuyla ilgili olarak, kendi deneylerine, Türk parlamenter çevrelerinde ve Mareşal'dan öğrendiklerine göre resmî açıklamaların ve muhtemelen Ankara'daki Elçimizin raporları aksine, bir Büyük Türkiye hareketinin, sadece mevcut olmakla kalmayıp, istikrarlı bir biçimde güç ve önem kazandığını bana temin etti. Meselenin gerçek yüzü, diğer olguların yanısıra Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'dan bütün yabancı sözcüklerin kaldırılmasını emretmesi ve bunu yaparken yalnızca Türkiye'yi değil, en eski tanımıyla diğer Türkik halkları da gözönünde bulundurması olgusu ortaya çıkıyor. Gelecekteki gelişmeleri nasıl gördüğünü sorduğumda, Dr. Harun bana bu toprakların fethinin değil de, daha çok Bismarck Krallığı'na (Reich) benzer bir federal

devletin kurulmasının öngörüldüğünü söyledi. Anadolu'nun yanında Kafkaslar'ı ve Volga'nın doğusundaki Türkik halkları içine alan federe bir devlet.

Ama, Türk devlet adamlarının ideali, sarı tehlikeyi gördükleri için İngiltere ve Almanya arasında aracı rolü oynamaktı ve halen de öyledir. «Almanya ve Türkiye», dedi «sarı âfete karşı bir duvar örmelidirler». «İngiltere de...» diye ekledim ki, hemen onayladı. Türklerin daha önceleri, Beyazıt zamanında da Mogollarla karşılaştıklarına işaret ettiğimde, onun oldukça değişik bir mesele olduğunu söyledi.

Bu Türkiye'nin bir Asya gücünden Avrupa gücüne dönüşmesini göstermektedir.

HENTİG

Doğan Rumeli, Haydar Su'nun şiir kitabının topiatıldığını, Sebat Matbaası'nda duymuştu: onlar basmıştı ya, (950 adet), henüz dağıtılmamış olanlarını, gelip oradan almışlar: iki 'sivil' memur, yanlarında hammal Hasso, Bâbıâli'nin 'emektarı'...

Doğan, **'Yankı'**nın 'provalarını' iade maksadıyla, matbaaya uğramıştı; niyeti, biraz da çıkışmak; mürettip hatası yapmaksızın, tek sütun dizemiyorlar; hele şiirler, bir rezâlet! Şubat'a şurada kaç gün kaldı, hâlâ Kânun-u Sâni sayısını basamadılar; dergi zaten, hep böyle gecikerek çıkıyor: iki hafta, üç hafta, bazan bir ay: ya yazılar gününde toplanamaz, ya para çıkışmaz, ya sırada matbaanın daha 'önemli' işleri!

Mırın kırın etmeye gelmez ki, adı solcuya çıkmış bir dergiyi, gönül ferahıyla basacak babayiğidi, bu zamanda nerede bulacaksın? Ebusuud Caddesi'nin, Gülhane Parkı'na yakın ucunda, büyükçe bir matbaadır, Ermeniler işletiyor, yürekli adamlar: Haydar Su'nun, 'kararı tebellüğ bahanesiyle' Müdüriyet'e götürülüp, iki gün Kısm-ı Siyasi'nin hücrelerinde tutulmuş olması, hiçbirini etkilememiş! Oysa haberi duymasıyla, Doğan'ın ağzı kurumuştu: toplatılan kitaptaki şiirlerden birkaçı, **'Yankı'**da yayınlanmadı mı, şimdi ister misin?...

Ne yapacağını şaşırmıştı, elinde çantası, 'abidevî' gözlükleri buğulu, lâcivert paltosunun derinliğinde kaybolmuş; Meserret Kıraathanesi'nin önünde, kararsız dikiliyor; kapısı açılıp kapandıkça, içerden kahvenin sıcak soluması, o kederli uğultu, barutlu öksürükler. İncecik, külrengi bir kar, üstüne tozuyor; kar mı bu, köhne Bâbıâli yapıları, rüzgârın hışmından sanki aşınmış, zerrecikler halinde dağılıyorlar; henüz saat dört, karanlık bastı basacak; müvezzi

çocuklar, ellerinde 'en geç çıkan gazete' **Gece Postası**, çığlık çığlık, yokuş aşağıya dökülüyorlar: iri puntolarla, dikkati çeken bir başlık: **«Unlu Maddeler Yasaklandı!»**.

«...hârika yahu, hârika! Kararı tam tatbik edebilirlerse, börekçi pastacı fırınları, hapı yuttu demektir; bir manada, simitle çaya elvedâ!...»

Perşembenin gelişi Çarşambadan belliydi, kaç gün geçti, bir hafta mı: günlük ekmek tayınını, iyice azalttılar; ne idüğü belirsiz karanlık bir undan, kötü bir ekmek, adam başına 375 gram veriliyor, çocuklara 185, ağır işçilere 750 gram; o da 'karneyle' tabii! Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'in özel ilişkileri sâyesinde, Terakki Apartmanı bu darlığı hissetmiyor, handiyse beyaz bir ekmek sofralarından eksik olmaz, ya yiyebildiğin kadar; kıtlığı 'top çeken beygirlere' sarmalı, halkın kendisine yâni: ekmek açlığını simitle açmadır çatal çörektir, 'unlu maddelerle' kapatmaya uğraşıyorlardı; yeni karar ellerini böğürlerinde bırakacak!

Fakülte'ye dönecekti, vazgeçti. Tramvaya atlayıp, Beyoğlu'na çıksa? Matmazel Raşel'i görmeden edemiyor: kalın kalçalarıyla havayı dalgalandıran, esnek ve köşeli, o mavi 'hayvanı': rimelden ağırlaşmış lâcivert kirpiklerinin gölgesi, çakmağını yaktı mı, alnına doğru uzar; sigarasının dumanı, 'muhayyel' bir yılanın halkaları, mavi mavi; kızıl tırnaklı, sivri uçlarıyla değdiği yeri yırtan, uzun ve kemikli parmaklarına dolanır. **'Yenik**nın ıvır zıvır, lisedeki 'kanaat yazılıları', fakültedeki 'sosyoloji semineri', kaç gündür buluşmalarını engelliyor. Onun başı da kalabalık, sürekli meşgul; kitabevine, evine, geleni gideni hiç eksik olmaz; kimler, kimler, kimler: 'eski alafranga' Meşrutiyet 'ricâli', emekli 'sefir-i kebirler', 'levanten' Galata tüccarları; manikürlü elleri titrek, pomatlı pudralı birtakım ihtiyar 'zamparalar' ki, Fransız şampanyalarına, kuşkonmaz salatasına ve Rus havyarına düşkündürler; sık sık, 'felekten gece çalmazlarsa', işleri rast gitmez; ayrıca süslü, 'endâmı mevzun', bakışları bulutlu, yarı erkek giyinmiş 'matmazeller' ki, **érotique** romanları ellerinden düşürme-

yip selofan yeşili, neon pembesi likörler içerek, manalı manalı gülüşürler. Doğan Rumeli, babasının da dahil olduğu bu muhitten, nefret ediyor: hem 'sosyalist' **'Yankı'**nın Yazı İşleri Müdürü'ne 'tefessüh etmiş' bu 'komprador burjuvazisiyle' düşüp kalkmak, yakışır mı? O, yalnız buluşmalarını tercih ediyorsa da, o kadar zor oluyor ki bu, âdeta imkânsız!

Hayır, şikâyet etmemeli, hayatından memnun: dallı budaklı bir faaliyetin odak noktası sayılabilir, bu yüzden ummadığı bir önem kazandı; **'Yeni Edebiyat'**ın kapatılıp, **'Yeni Ses'**in topallaması, **'Yankı'**yı iyice öne çıkarmıştı; 'mecmuanın ruhu mesabesinde olması hasebiyle', tabii onu da! Galip Çakır'ın katkısı lâfta kalıyor, 'Ressam' Eşfak'ın katkısı ise, teknik düzeyde; o, korku, tembellik ve eyyamcılığın darmadağın ettiği, yazarları şairleri ressamları çekip çevirmese, dergi çıkamayabilirdi; başarıyla haklarından geliyor, oynadığı belirleyici rol, önceleri onu hafifsemiş solcular arasında, gittikçe ciddiye alınmasını sağladı:

«— ...kim Doğan mı? Acı hakkını yememeliyiz, fevkalâde çalışkan bir genç, elbette beyim, Ahmet Ziya'nın yeğeni: soydur çeker...»

Miskin, iki kadeh arası şairleri; yeteneksiz fakat hırslı, hikâyeciler; 'kerâmeti kendinden menkûl', eleştiriciler; heveskâr bir sürü çoluk çocuk, gün geçtikçe etrafında, ufak bir dalkavuk çevresi oluşturuyor; her sözünde bir hikmet, her hareketinde, izahı müşkül manalar buluyorlar: 'cıks yonunu' o önemsemesin de, kim önemsesin?

Ayrımlık Lisesindeki durum da değişti. Bir kere öğrencileri hayran, anlattıklarını âdeta içiyorlar: dersten çıkılmıyor mu, daima nemli ve loş koridorlardan öğrenci salkımlarıyla geçilip, 'Öğretmenler Odası'na zorzor ulaşılıyor; derslerinde 'münhasıran felsefe ve sosyoloji mevzuularını' işlemez, 'dünyayı ve insanlara dair hakikatleri' dile getirirsen, böyle olurmuş; en çok da, 'bütün fecaatiyle sürüp giden harbi', 'zulme karşı hürriyet cephesinin başarılarını', 'insanlığın büyük geleceğini'! Öğrencilerinin kendisine 'Kuku' adını taktıklarını öğrenince, kızmadı; şa-

şırmadı da: olayı, dudağındaki görünmez tütün kırıntılarını 'tu.. tu..' diye tüküren, Okul Müdürü Seracettin Cemal bey'den duyuyor; diyor ki Müdür:

«— ...talebeler, ya ziyadesiyle meftun oldukları hocalara isim takarlar, ya ziyadesiyle nefret ettiklerine! Doğan bey gibi mütefekkir bir hocadan, nefret etmelerine imkân mı var?»

Seracettin Cemal bey'in âni sempatisi, Doğan'ın bir dergi yönettiğini işitince doğuvermişti, zaman zaman o da bazı mısralar karalarmış da... 'mamafih, tab'an haset Şehime Dündar hanım'ın, Mütevelli Heyeti nezdinde keyfiyeti aleyhinde istismar edebileceğine' dikkatini çekiyor, 'bahusus mecmuanın sola temayülü dolayısıyla'...

Herşeye rağmen **'Yankı'**yı istedikleri gibi dağıtamıyor, umdukları kadar satamıyorlar. Doğan Rumeli 'propaganda olsun', biraz da 'satışı artırsın' diye, bu arada derginin lisede satılmasını tasarlamıştı. Öğrencilerinden birkaçı, bir heves, işe koyuldular: hele o gözlükleri dumanlı, tahtakurusu kızılı, İzmir'li çocuk: Halim Hacıbeyoğlu! Çok da iddialı ha, zaten okulu umursamıyor, varsa yoksa tiyatro, sanat vs: hafta sonu olmasın, ya Çiçek Pasajı'ndadır, hantal bira fıçılarını kuşatmış, tepeden tırnağa 'fiyaka' ve 'dublaj sesi', genç oyuncularla haşır neşir; yahut, Terakki Apartmanı'na düşüyor: koltuğunun altında vodka şişesi, gagasında külü sarkmış cigara, saç baş dağınık! 'Hocası' onu Galip Çakır'la tanıştıracağına söz vermişti, tanıştırdı da, artık havalara uçtu sevincinden!*

Üniversiteli solcuların, gittikçe Doğan'ı, Hilmi Ziya'yla öteki iki asistanından (Cahit Tanyol ve Hasan Tanrıkut) çok daha 'radikal' buldukları, alâkalarının sıklaşmasından anlaşılıyor: Ali İhsan, İrfan, Eşfak ve diğerleri, Cumartesi akşamlarını sektirmiyorlar; babasının siyasi maziinin, 'mason ittihatçı' kişiliğinin uyandırdığı çekingenlik, çarçabuk dağıldı; kimisi şarabı, kimisi rakısı, kimisi çereziyle, çat kapı gelirler; gözlerinde tecessüs, dudaklarında bitmez

* Bkz: «Bıçağın Ucu», Bilgi Yayınevi

tükenmez istifhamlar; odanın akla ziyan derbederliğine öbek öbek çöreklenip, duvarları çatlatan deli aydınlığını keskin jestleriyle kesip biçerek, ortada cephe durumu işaretli bir Rusya haritası, 'Kış Hazretleri'nin Kızılordu'ya sağladığı avantajları tartışırlar: **BBC**'den, 'Mihver' Radyolarından, Moskova'dan, geceyarıları edinilmiş —çoğu propaganda— başarı haberleri, doğru yanlış değerlendirilir.

«— ...bunu da mı görecektik? Kapitalist Amerika ile sosyalist Rusya, kolkola! Naziler, Stalin'in zalim muhafazakârlığına, mükemmel bir bahane teşkil etti...»

«— ...Allah Allah! Diyalektik diye birşey var, arkadaş!»

«— ...diyalektikmiş, onu sen benim külâhıma anlat, **İkinci Enternasyonal** kapitalist ülkelerle iyi geçinince 'sosyal faşist' oluyordu, **'Üçüncü Enternasyonal**'ın imtiyazı Rus olmasında mıdır? Hitler, zaten defterini dürecek...»

«— ...hain gibi konuşma kardeş, Biyalistok ve Minsk muharebeleri olmasaydı, dediğin doğru, Von Bock çoktan Moskova'ya girmişti; giremedi işte! Teşrin sonlarına doğru, hâlâ çok uzaklarında bulunmaktaydı, 'General Kış Hazretleri' ise, son derece yakınında: suhunet nakıs 20, **Wehrmacht** dondu donacak...»

İrfan, şişe dibi gözlüklerinin ardına çekilmiş, kötümser bir dalgınlıkla mırıldanıyor, dalgınlık mı, sarhoşluk mu?

«— ...Briansk düştü! Viazma düştü! Orel düştü!...»

'Ressam' Eşfak, bağışlatıcı mazeretler peşindedir: «— ...ne yâni, kolay mı zannediyorsunuz be? Üç cephede ikiyüz Alman tümeni, yetmişi Guedarian'ın 'panzer' tümenleri, olmak üzere...»

İrfan duymamıştı bile, kâbusunu sürdürüyor:

«— ...Kalinin düştü! Mojaisk düştü! Kaluga düştü!...»

Doğan Rumeli, eski Doğan mı? Tartışmaların odak noktası o, üzerinde 'hocalığın' otoritesi, **'Yankı'** da yürüttüğü 'aksiyon'un ağırlığı, müdahale edecektir:

'bozguncu temayüllerin yeşermesine müsamaha edilmemeli!'; son konuşmalarından birinde Suat (Derviş) hanım, öyle dememiş miydi?

«— ...beyler, **Wehrmacht** gayesine ulaşamamıştır, bunu hep biliyoruz. Teşrinler'in nihayetinde Moskova'ya 200 kilometre kalmıştı, Nazi ağır topçusunun salvoları Kızıl Meydan'dan duyuluyordu ama, hepsi o kadar! Niçin kimse Kızılordu'nun yılbaşı'na tekaddüm eden taarruzunu zikretmiyor, Nazileri en uçtaki mevzilerinden söküp atan mukabil taarruzu?...»

İrfan sarhoş, bu defa, iyimser bir rüyaya devrilmiştir:

«— ...göz açtırmayan bir tipinin içinden, beyazlar giymiş bir ordu peydahlanmıştı, bir hayaletler ordusu; Naziler dehşete düştüler, **Wehrmacht**, arkasında lokomotif, kamyon ve tank, bir sürü malzeme bırakarak, ilk defa ric'at etti...»

Galip Çakır, bardağına dökülen saçlarını dişleriyle yakalamaya çalışıyor. Gözlerinde sinsi bir kararlılık, tartışmaları daima aynı sonuca bağlar:

«— ...Rusya seferi, hazret, 'yıldırım harbi'nin iflâsıdır: Hitler, epeyce arazi, birkaç muharebe kazandı, lâkin harbi kazanamadı, kazanamayacaktır da! harbi biz kazanacağız, evet biz!»

«— Elbet kazanamayacaktır!»

«— Alman faşist istilâcılarına ölüm!»

«— Zafer bizim olacak hürriyet ve demokrasi cephesinin!»

Kim başlar nasıl başlar anlaşılmaz, birden yanlış bir tonda, yayvan bir sesle, **KUTV** neslinden kalma o eski bolşevik şarkısı:

«Kara deryada bir fenersin
Yıldızımız yolumuzda parlar.
Işığında yürüyoruz biz senin
Fabrikalarda ve tarlalarda...
...fabrikalarda biz, tarlalarda biziz,
biz ez hayatı yaratan
...din farkı bilmeyiz, dil farkı bilmeyiz,
doğduk sanki bir anadan...»

Doğan'ın hayalleri gerçekleşmişti: artık, 'inkılâpçı bir muhitte, inkılâpçı bir aksiyonun başını çekiyor'; 'aksiyonunu' derinliği gittikçe artan, bir teori birikimine dayandırabildiği için, ayrıca keyifli! Ne yalan söylemeli, başarısını biraz da Matmazel Raşel'in gayretlerine borçludur, o ne yapıp edip 'Marksizmin Klâsiklerini' bulup buluşturmasa, Doğan 'metoda bu kadar hâkim olabilir', 'dünya görüşü' bu sağlamlığı kazanabilir miydi? Tanımadan çok önce ona, 'Esrarengiz kadın' adını takmıştı ya, meğer 'tam üstüne basmış'; Matmazel Raşel Mizrahi, loş aynalarda rüya gibi beliren havagazı mavisi gözleri, kanlı vampir ağzı, bayıltıcı sigarillo dumanlarıyla, 'esrarengiz' olduğu kadar, ne sihirdir ne kerâmet ele geçiriverdiği, 'Yasak' kitaplarla da 'esrarengiz!'...

Soğuk akşam saatleridir, sonbahar: pencerelerde ayazın meş'um ıslığı, pikapta kelebekler gibi uçuşan bir **nocturne;** Matmazel Raşel, sigarillosunu ön dişlerinin arasında tutarak, büfenin en alt gözünden çıkardığı yıpranmış bir cildi, divanda oturan Doğan Rumeli'nin önüne atıyor: «**Misère de la Philosophie**». Aman Allahım, olacak şey mi bu? Marx'ın, yıllardır okumaya can attığı, bir türlü bulamadığı önemli eseri; üstelik, Matmazel Raşel tarafından ona, 'küçük bir hediye'! (O **'souvenir'** diyor).

Hayır, kışın ilk soğukları, bulutlar alçalmış, camlar buğulu; Yüksekkaldırım'dan öğrenciler geçiyor, akşamın eli kulağında! Matmazel Raşel, sol kaşını hafifçe kaldırır, 'fistolu' vampir dudaklarından iri duman düğümleri salıvererek, der ki:

«— ...**ch mon chèr**, eğer başım belâya girerse, yine cışk yüzünden girecek! Bil bakayım sana kimin eserini temin eyledim? Lenin'in, evet onun, **rien de moins!* 'Que Faire?'** Lana dünyanın parasına patladı ama, ne ehemmiyeti var, seni memnun edebilecekse...»

Geçen hafta, salyalı bir yağmur Şişhane'deki apartmanın (Paradiso Apt.) camlarını yalıyordu; çatır çutur alev film şöminesi, sadece ayaklı abajur

* Aşağı kurtarmaz!

yandığından, salonun yağlı boya duvarlarında, yangın yansımaları yapıyor; Matmazel Raşel elinde likör kadehi, yayvan koltuğuna gömülmüştü: ocağa bakan yanı, kıpkızıl ateş aydınlığı, öte yanı bütün gölge, ona demişti ki:

«— ...şayan-ı taaccüp bir hal! Mütareke'de Yeniköy'deki yalımıza Prens Bragin gelir giderdi, anneme körkütük âşık bir beyaz Rus, bolşevik kısmının yeminli düşmanı; kaderin cilvesi işte, **mon chèr**: yirmi sene sonra meğer, Neveser abla'nın oğluyla Marksizm okuyacakmışız!...»

O akşam Doğan'a, hanidir merak ettiği, iki kitabı birden getirmişti: **«Anti-Dühring»** ile **«Critiques de Programmes de Gotha et d'Erfurt»**; o, piposunun dumanlarıyla kuşatılmış, kitapların lime lime sayfalarını, alevlerin ışığında çevirerek keyifle inceliyor; bir taraftan da, Matmazel Raşel Mizrahi'nin 'dâvâya alâkasının samimiyet derecesini' hesaplamaya çalışıyordu:

«...ömrü sefahatla geçmiş böyle bir sosyete dilberi, yaşça kendinden genç bir solcu münevverle karıştırıyor diye, sosyalizme bihakkın inanabilir mi? Bir gönül macerasını, tehlikeli bir aksiyonla karıştırmayacak kadar akıllı olmalı; belki beni hoş tutmak için mahsus öyle görünüyor...»

Gönül macerası dediği de ne? Başbaşa aperetif saatleri, paylaşılan Chopin, delikanlının yorgun başını onun dizine koyup, iri kemikli ellerinin uzun okşayışına bırakması; önce ilkel, yumuşak, varla yok arası, gittikçe daha karmaşık, ıslak ve hırçın öpüşmeler! Fazlasına ne Doğan kalkışmaya cür'et edebiliyor, ne Matmazel Raşel niyetli! Doğan'ı engelleyen mahçubiyeti, bir de tabii, tecrübesizlik: canlı, etten kemikten bir kadınla, hiç sevişmedi; doğru dürüst, öpüşemiyor bile; Matmazel Raşel'in cinsel iştahı, arsız oburluğu karşısında, büsbütün eksikleniyor. Hele yanılıp yakılıp, dolgun göğüslerini avuçlarına doldurmaya görsün, erkekliğinin ayağa kalkmasıyla, kendini tutamayıp boşalması bir oluyor.

«...rezalet birader, tahammül edilir şey değil!»

Keşki yer yarılsa da, içine girse! Çünkü Matma-

zel Raşel, ellerini pofurdayarak boynundan çözüp, yeni bir sigarillo yakmaya uzanırken; sol kaşı havada, müstehzi müstehzi:

«— Yine mi **mon chèr**», diyor, «...**que vous êtez hypersensible!**»

Yapış yapış donu bacaklarına değmesin diye, ya sünnet çocukları gibi önünü tuta tuta, tuvalete kös kös gidişine kahkahayı basması? Kalın beyaz dişleriyle, görünmez bir elmayı dişlermişcesine halka halka açılan, erkek bir kahkaha bu; içinde neşeden eser yok, daha çok küstahlık, kendini beğenmişlik! İlk defa, —kitabevindeler, akşamın geç saatleri, sessizlik, tahta böceklerinin çıtırtısı,— öyle yoğun bir kötümserliğe düşmüştü ki, belirgin küçümsemesine rağmen Matmazel Raşel, onu teselliye çalışmaktan kendini alamadı; belirli aralıklarla likörünü yudumluyor, her yudumu dilinin üzerinde tadını çıkara çıkara eritip, yerli yersiz psikanaliz terimleri kullanıyordu; hiç de içerlemiş görünmedi, müşfik bir ciddilik, dargınca bir 'abla' anlayışlılığı, hepsi bu! Muhabbetlerinin daha çok 'platonik' düzeyde gelişmesine, sebep acaba bu davranışı mı olmuştu, yoksa babası Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey tarafından, ergeç bir gün ya **Librairie Péra**'da, ya Paradiso Apt.'da ansızın 'basılması' ihtimali mi? Babasının onu kendi metresiyle yakalaması, dehşet bir şey; sık sık rüyasına giriyor, ihtilâçlı uykularından, ateş saçan gözlerinin kalaylı bakışlarıyla uyanıyor.

Gerçi Matmazel Raşel, 'ihtiyar çapkının' şu ara, yarı Rum yarı Çek o garip 'mahlûktan' başkasını, gözünün görmediğini açıklamıştı: sırf kemik ve sinir, mukavvadan kesilmiş bir kadın, 'kadın mı, güleyim bâri, erkek müsveddesi, evet!'; üstelik asıl Matmazel Raşel'e tutkun; oysa babası ona, dünyanın 'masarifini' ediyor: **Prince de Galles**, İngiliz kumaşı 'kupon' elbiseler; tiril tiril, ipekli gömlekler; platin kol düğmeleri ki üstüne, majüskül P harfi işlenmiştir. Mevsim geçtiği halde, Akıntıburnu'ndaki yazlığı niye bırakmadı, bundan: ayrı ayrı, Paula Slaviçek ve Abdi bey, kitabevine uğramayı ihmal etmeseler, Paradiso Apt'da yemeğe filan da kalsalar; 'havsalaya

sığmaz münasebetlerini' yaşadıkları gizli 'mahal', orası; hatta kapıcı, Abdi beyefendi'nin 'eve erkek getirdiğinden, şekvâcıymış'; ne bilsin garip, Paula'yı erkek sanıyor.

Matmazel Raşel, rimelden ağırlaşmış gece lâciverdi kirpiklerini devirip, dumanları tâvus kuyruğu halinde aşağılara üfleyerek, söylüyor bunları: ayıpladığı belli, kınadığı da; böylece belki, 'hovardasının' oğluyla kurduğu ilişkiye, 'şâyân-ı kabul' bir 'mâzeret' bulmuş oluyor; daha doğrusu, davranış gizli bir intikam duygusundan doğduğu halde, Doğan'cıla uyandırmayı yeğlediği izlenim budur; 'tadsız bir tesadüfü' önlemek bahanesiyle, yine de virt zırt çıkageimesini önlemek istediği bir gerçek, açıkça belli etti bu kaygısını, ne ayağını büsbütün kesiyor, ne kök salmasına fırsat veriyor, yânî!

Doğan Rumeli, ince hesaplarının farkında mı? Nasıl olsun, 'bütün sigortaları atmış' zavallının! Yıllarca hayallerine hükmeden kadını bulmak heyecanıyla, yaşadığı aksiyon sarhoşluğunun oluşturduğu, amansız bir anafora kapılmış gidiyor: cam yeşili akşamdır, şurasında burasında altın iğnelerin parıldadığı, pürüzsüz ve saydam; kitabevinin arkasında oda, gramofonda uçuşan Mozart, vişne kızıl **sherry**'nin kıvamlı tadı: mavi büyüsüyle çevresini 'efsunlayan' bu 'muazzam' kadının, okumak hırsıyla kıvrandığı 'Marksizm Klâsikleri'ni bulup buluşturup, ona sağlaması; bu kadarıyla da yetinmeyip, vampir dişleriyle kulak memelerini, çenesinin ucunu, —hatta burnunu— hafifçe ısırıp; hınzır, civa gibi seyyal dilini ağzına akıtması, 'saadet ve hazdan gebermesine' kâfi gelmez mi? İçinden, 'aşırı duyarlığına' gem vurabileceği günlere, müthiş bir özlem duysa da!

«...ne yahu, azmin elinden birşey kurtulmaz, iradeyle herşeyin üstesinden gelebiliriz; bir 'aksiyon adamı', böyle boktan künet engellere takılır mı, Allah aşkına; takılmaz, asla takılmaz: biz de takılmayacağız! Şimdilik muhabbetin takviyesi icebediyor, tamam: elbette ona, Peder'den aşağı kalmadığımızı ısbatladığımız geceler de olacaktır, hem de yakında, çok yakında!...»

Doğan Rumeli, Matmazel Raşel'i kitabevinde bu-

lamayacaktı; içerde ışıklar yanmıyor, kapıda 'mâhut' tabelâ: **'Kapalı/Fermé';** oysa vakit erken, saat henüz beş; soğuk Şubat karanlığı, Yüksekkaldırım'dan Karaköy'e, paldır küldür yuvarlanıyor; dükkân kapılarında, tepeleri salkım salkım kıvılcım, yanmaya bırakılmış mangallar; keskin marsık kokusu, külrengi bir garipseme!

«...hârika beyim, hârika! Nerde olabilir bu kadın, Markiz'de o erkek müsveddesi karıyla kırıştırmıyorsa, mutlaka evindedir...»

Evindeydi: daha kapıdan, bir 'fevkalâdelik' olduğu anlaşılıyor; kristal **Bohemia** avizeleri, aplikler, masa abajurları, bütün yakılmış; alışılmadık bir ışık çağlayanı, Paradiso Apt.'nın gerçekte hayli loş alt dairesini, enine boyuna sanki genişletiyor; salonda, zengin bir soğuk büfe hazırlığı, şöminede çatır çutur kütükler; mutfaktan, birbirine dolaşmış, kakao, **crème Chantilly**, yanık kaşar peyniri ve haşlanmış sosis kokuları; biri tatlı esmer, öbürü hülyalı sarışın, ikisi de birer içim su, iki Rum kızı, ortalıkta fır dönüyorlar; biri Tasula'ymış, öbürü Aliki; Matmazel Raşel'in vereceği 'partiye' yardım amacıyla gelmişler; ilk bakışta 'kenarın dilberi' izlenimini bıraksalar da, ellerine iş yakışıyor; Doğan'ı sevimli bir âşinalıkla karşıladılar; ya dükkânda görmüşler, ya burada; görmemişlerse bile, Matmazel Raşel'in onlara sözünü ettiği kesin; Doğan'ın gözü de onları ısırıyor: 'artistik' kartpostallara, çıplak poz veren Rum kızları değiller mi bunlar; hani ortalarına aldıkları delikanlının vücuduna sarmaşıktan farksız dolanmış da...

Matmazel Raşel, lâcivert pantolon, firuze mavisi kazak, piyanonun başındaydı; saçları ihtişamlı bir topuz, başının üzerinde yükseliyor: 'talihsiz' Madam Rosa'nın yıldız çakıntıları gözleri kamaştıran, elmas kakmalı taraklarıyla süslü! Önündeki notalara nasıl dalmışsa, Doğan'ı farketmedi; farkettiği zaman da fazla ilgilenmiyor; 'fistolu' dudaklarında yarım yırtık bir gülümseme, Fransızca:

«— ...tiens, c'est toi? dedi. **Bonsoir, mon chèr!***

---

* Oo sen misin, iyi akşamlar azizim!

Sol kaşını istihfafla yukarı kaldırıp, Türkçe devam ediyor: — ...piyano çaldırmak isteyeceklerinden eminim, **c'est inévitable,** bilhassa Paula ısrar edecektir; Chopin'in bir **nocturne**'ü olacaktı, iyi kötü çıkarabildiğim, beni mahçup etmeyecek; ara ara canım çıktı: **partition**'u bulamıyorum...

Göğüs geçirdi: — ...daha giyinmedim bile!

Sesini yükselterek, sehpalara dağılmış, boy boy, sedef kakmalı muhafazalara sigara koyan, Aliki'yi uyarıyor:

— ...oh hayır, **ma douce,** menşeine göre ayrı ayrı muhafazalara koyacaksın: Türk sigaraları başka, İngiliz sigaraları başka, Alman sigaraları başka kutuya...

Doğan Rumeli, kapıdan girer girmez içine yuvarlandığı, ışık ve hararetten serseme dönmüştü; kafasını en ziyade meşgul eden meseleyi, damdan düşercesine açtı:

— ...yahu hayret: Haydar Su'nun kitabı toplatılmış, matbaada söylediler; işin kötüsü, bazı şiirlerini dergide neşreylemiştik, öğrenciler kitabı okulda sattı...

Matmazel Raşel dikkat kesilmişti, notaları bırakıverdi; bakışları, havagazı mavisi zehir, gözlerine akıyor; farkında olmaksızın, sigarillo paketine uzandı:

— ...**quoi?*** Ne diyorsun sen?

Ağzından yumak yumak salıverdiği dumanları, iki mavi şahdamarı halinde, burun deliklerinden tekrar içeri alıyor; kısa bir durum muhakemesinden sonra, kendinden emin, ciddi bir sesle diyor ki:

— ...**n'éxagerons rien, mon ami!**** Adamı tevkif ettiler mi? Yooo! Mucib-i endişe olan nedir? Kitaplar, yasak kararından evvel satıldığına göre...

Elindeki elmalı ponçik tabağını, masanın neresine koyacağını kestiremeyen Tasula'ya müdahale etti: aynı mütehakkim eda, aynı sarsıcı ses:

— ...şu tarafa **ma douce,** tatlıların durduğu yere, evet!

---

* Ne?

** Mubalağa etmeyelim!

Doğan'a döndü: — ...unutulmaz bir gece olacak, **mon chèr,** şahane bir parti! Tasavvur etsene, Almanlarla İngilizler, Amerikalılarla İtalyanlar, kadeh tokuşturuyor: iki muharip taraftan epeyce şahsı davet ettim, bitaraflar muvazeneyi temine yarayacak: İstanbul'da, hatta bütün Türkiye'de, böyle birşeyi benden başka kim başarabilir, sorarım sana? Hiç kimse! Harbin ortasında bir mütareke gecesi!

Doğan'ın omzunu okşuyor: — ...maalesef sen bulunmayacaksın! Paula'yı çağırmasam, beni çiğ çiğ yerdi, o da malûm babanın refakatinde gelecektir.

Kirpiklerinin arasından, fettan, gülümsedi:

— ...**ne t'en fais pas!*** dedi: telâfi ederiz, başbaşa! Lâkin ne dersin, insandaki sefahat iştiyakı, harp marp dinlemiyor azizim.

Bu kadarcık imâ, Doğan'ın aklını başından almaya yetmişti; herşeyi unuttu, toplatılan şiir kitabını, Haydar Su'yu, çevresinde biriken tehlike bulutlarını; can kulağıyla, Matmazel Raşel'in, 'güzide davetlileri' hakkındaki övünmelerini dinliyor.

— ...bu davet, Beyoğlu sosyetesinde şahsıma atfedilen büyük ehemmiyetin, bir teyidi olacaktır; Abdi bey iltifatlarının ölçüsünü kaçırdı diye, kendini bir halt sanmaya başlayan Paula Slaviçek'e, kibarca bir ders! Görsün bakalım, kimmiş Mizrahi'ler? Hususiyle ben, Raşel Mizrahi?

Geceki davetin, bilinmez hangi gizli amaçların dışında, Paula Slaviçek'e karşı Matmazel Raşel'in bir 'kuvvet gösterisi' olduğu, 'güzide misafirlerini' sayıp dökerken açıkça meydana çıkmıştı:

— ...meselâ Mister Marlow Jr. davetimi kabul etmek nezaketini gösterdi, şu ara fevkalâde itibarda bir zattır, **British Council**'den; buna mukabil, karı koca Alman gazetecileri Von Appel'ler de, hatırımı kırmadılar: ne de olsa Almanlarla geçen harpten dostuz; sonra **Mister** Mac Guinty, Amerikalı, **Nothern Trust Bank**'ın mümessiliymiş, öyle diyorlar; sonra Liza Kasapyan, o şâhâne dul; Üftâde hanım, hani 'Pokerci' nâmıyla mâruf; daha âlâsı, Mister Marlow

---

* Aldırma!

eğer razı edebilirse, Marlene Auch'u getirecekmiş, vaad etti; ayrıyeten, Marlene'nin ruh gibi ahbabı iki 'eski' Alman daha, karı koca Gessler'ler, Alman Vapur Acentası yok mu...

Her ismin hayretlere 'garkettiği' Doğan Rumeli, bir an, dayısı da davetli mi diye meraka düştü; sordu da bunu, 'sevgilisi' Elke, 'dostları' Gessler'ler geleceğine göre.

— ...maalesef hayır: Ahmet Ziya bey teşriflerini getirmiyor, bilmez gibi sorarsın, babanla hiç geçinebilirler mi? Komünisttir, mondaine'likten nefret eder: mamafih ağzının tadını biliyor, o Elke midir Marlene midir nedir, ne şeker şey öyle; Melissa da öyleydi, o da kim mi, ohoo eski hikâye **mon chèr**, Selânik'te Feyziye talebesiyken dayının abayı yaktığı Rum kızı, eşine az rastlanır cinsten bir dilberdi yâni...

Doğan, Dayısını Caddebostanı'ndaki yazlıkta, olanca netliğiyle gördü: annesi, pergolanın altında şezlonga uzanmış, dizlerinin üzerinde Almanca şiirler; Ahmet Ziya bey, piposunu yakmaya uğraşırken, ona birşeyler anlatıyor. Geniş kenarlı yazlık şapkası yüzünü gölgelemiş, delikanlı tebessümü, uçları hafif dışarı pırıl pırıl dişleri, 'hokka gibi' üstüne oturmuş gri mavi elbisesiyle, bahçe kapısından sökün eder; şeytanın aklına gelmeyecek şakalarla, herkese ayrı ayrı takılıp; yalıyı, bayram yerine çevirirdi; Doğan o diz çöküp kollarını açıp da, «— ...can, can, can!...» diye seslendiği zaman, kovayı, küreği, —elinde ne varsa onu— bir tarafa fırlatıp, plajdan ona doğru ne büyük bir heyecan ve sevgiyle koştuğunu, ürpererek hatırlıyor. Artık öyle mi, **'Yanki'** çıkalı aralarında, rahatsız edici bir soğukluk; Afrika Hanı'na, ya da Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'ne, ne vakit ziyaretine gitse, ya tadsız tuzsuz söyleşiyorlar, ya kıvılcımlı tartışmalar çıkıyor: 'Solda' hemen herkesin göklere çıkardığı **'Yanki'**yi, dayısı beğenmedi; 'müsbet hiçbir netice vermeyecek, mücerret bir salon komünistliği' yapıyorlarmış; başlarına açabileceği 'belâ-yı muazzama' ayrı bahis!

Doğan, Ahmet Ziya'dan, ilk sayıya yazı isteme-

ye, cesaret edememişti; ortalıkta uluorta görünmekten kaçındığını, bilmez mi: **'Yeni Edebiyat'** için başvurduğu zaman, Suat Derviş'i bile kibarca reddetmiş! Yayına başladıktan bir süre sonra, 'tenkitlerinden müstefit olmak' bahanesiyle, hem **'Yarın'**ı götürdü, hem de 'lûtfederse, bir makalesini neşretmek arzusunda olduğunu' söyledi. Hiç unutamayacağı bir gün, şehri kaba ve karanlık bulutlar istilâ etmiş, caddelerden gürül gürül akıyorlar; inatçı sis düdükleri, Boğaz'ın tenha koylarında, boğuk boğuk yankılanıyor. Teşrin-i Sânî nihayeti mi? Evet, Wehrmacht'ın, Moskova'yı düşürmek amacıyla, 'nihaî taarruza' geçtiği günler: Doğan'ın 'halet-i ruhiyesi' o kadar bozulmuştu ki, ülseri azdı, çaresiz perhiz yapıyor; bir yandan ilâç milâç!

Ahmet Ziya bey'le Elmasçıyan Hanı'ndaki yazıhanesinde buluşmuşlardı, nedense oraya çağırdı. Kapısında, siyah cam üzerine ince yaldızla 'Fen Müdürü' yazılı oda, kapıyı açar açmaz yoğun pipo dumanı; traş sabunu kokusu, kaloriferdeki çıtırtılar. O, elinde telefon, kimbilir kimle Almanca konuşuyordu; yeğenini, başıyla koltuğa buyur etti: ne kadar zinde görünüyor, ceketini çıkarıp askıya asmış, gömleğinin kolları sıvalı, sanki yaz!

Telefonu kapadıktan sonra, o delikanlı gülüşüyle, diyor ki:

«— ...vallahilazim, bu Almanlar beni öldürecek; bir dakika nefes aldırmıyorlar; iş, iş, iş, yeter bre!...»

Doğan kapıyı açık unutmuştu, koridordan bir daktilo tıkırtısı işitiliyor, yavaş ve acemi; sokaktaki su dumanının nemli soğuğundan sonra, içersi bunaltıcı sıcak, üstelik kupkuru: birden buğulanmış gözlüklerini siliyor.

Ahmet Ziya bey, yıllar öncesinin şakacı sesini bulmuştu:

«— Ee, nasılsın bakalım? Ne var ne yok? Fakülte nasıl gidiyor? Lisedeki vaziyet nasıl?»

Doğan Rumeli aradaki mesafeyi kaldırmak istiyordu; öğrencileri o kadar etkileyen, o hafif heyecanlı, adamakıllı ciddi sesini aradı:

«— ...berbat! Alman orduları ilerledikçe, faşizm

ağırlığını hissettiriyor; lâkin mukavemetimizi kıramayacaklardır, yeni bir mecmua etrafında toplandık, adı **'Yankı'**, idaresini ben üzerime aldım...»

'Solda sinek uçsa, Ahmet Ziya'nın haberi olur' denilmemiş midir; **'Yankı'**yı çoktan görmüş, besbelli dikkatle okumuştu; o konu açılır açılmaz, sesi değişti, kaşları çatıldı: Şirket'te, 'bu kabil şeylerin münakaşasından içtinap etmek' gerekirmiş ama; şahsen o, 'fikri ve edebi neşriyatın, sadre şifa olacağına inanmıyor'muş, 'bahusus, böyle hissi hikâye ve şiirlerle!' Doğan, eskiden olsa aklından bile geçiremeyeceği birşeyi yaptı, dayısına itiraz etti: faşizm dünyayı sarmış, Kızılordu Moskova kapılarında ölüm kalım savaşı veriyor, Türkiye'de Irkçı/Turancılar'ın nüfuzu endişe uyandırıcı bir kesafet peydah etmektedir, acaba Ahmet Ziya bey, çıkmakta ve çıkacak olan 'kafatasçı mecmuaların' sayısını biliyor mu; 'bilhassa üniversite ve lise talebelerini zehirliyorlar'; **'Yankı'**nın neşriyatı, Parti'nin öngördüğü 'anti/Faşist geniş cephe stratejisine' uyarak, aydın kesimini birleştirmeyi amaçlıyor; böyle bir aksiyonu hafife almak, nereye kadar doğru olur, nereden sonra yanlış?

Çayını yudumlaya yudumlaya, yeğeninin, biraz da titrek itirazını dinleyen Ahmet Ziya bey, sözün tam burasında müdahale etmişti:

«— ...kiminle temas halindesin, sen?»

Doğan şaşırdı: «— ...ne gibi temas, yâni?»

«— ...ne gibi temas olacak? Parti'nin 'anti/Faşist geniş cephe stratejisi'nden bahs ediyorsun, baksana: ya Partili'sin, ya boşboğazın biri sana bunları ifşa etti!»

Doğan Rumeli allak bullak olmuştu, **'Yankı'** gerçekleşeli kendini Partili saymaktaydı; oysa 'resmen', böyle birşeyin lâfı dahi edilmemişti; aslında daha çok, Galip Çakır'ın ona söylediklerini tekrarlıyor. Ahmet Ziya, piposunun külünü boşaltıyordu, durdu:

«— Galip Çakır mı?» dedi, «...ne iş yapar bu zat?»

«— ...Darülbedayi'de aktör: Muhsin hiç tutmuyormuş, attı atacak; münevverlerin arasında tutulur,

'Yankı'yı devralmama vesile oldu, onun sayesinde...»

Telefon araya girmişti zili yumaşacık mırıldanan bir telefon; Ahmet Ziya, hattın öteki ucundaki, başka bir Almana dert anlatırken; harıl harıl içinden, Doğan'ın karıştığı 'sergüzeştin' mahiyetini araştırıyordu: 'Çocuğu kullandıkları âşikâr, çünkü heveskâr, kanadı henüz bitmiş, uçacak gök arıyor; böyleleri, ateş hattına sürülmeye en elverişli addolunur: 'Yazı İşleri Müdürü' ne demek, breh breh breh, küçük dağları o yaratmış, büyükler pederinden mevrus! 'Yaransın diye gözünü budaktan sakınmaz, her işe gözü kapalı girer; bu Galip Çakır her kimse, çocuğun zaafından bilistifade, mecmuayı da onun sırtına yüklemiş, mes'uliyetini de!'

Geçmiş gün, galiba Afyon Kal'asında yattıkları sıra, Şevket Süreyya bir akşam ona demişti ki: «— ...hareketin en mühim sakatlığı budur, merkezden muhite, herkes birbirini kullanmak temayülünde!»; birkaç yıl sonra, muhtemelen Şefik Hüsnü'nün Vedat Nedim'i şiddetle eleştirdiği, Viyana Plenumu'na 'tekaddüm eden' günlerde; bizzat Vedat Nedim, aynı fikri daha başka türlü, daha çıplak ifade edecekti: «— ...hadi beyim, kestaneleri onun yerine ateşten alacak, enayi arıyor!»

Telefonu yerine koyarken Doğan'ın, sırf merak ve endişe, gözlüklerinin ardından büyük büyük, kendine bakmakta olduğunu farketti; onu şaşırtmış, şaşırttığı kadar korkutmuştu; delikanlı dişleriyle, pırıl pırıl gülerek, dedi ki:

«— ...birer çay daha içer miyiz, Doğan?»

Arkasından, bahsi değiştirmek için, tek gözünü kırpıp çapkınca soruyor:

«— ...ee, senin 'hanım'la vaziyetler nasıl?»

Doğan boş bulundu: «— ...benim 'hanım'la mı? Hangi 'hanım'la? Haaaa, o mu, iyidir, iyidir; hârika canım, fevkalâde: aksiyonun yıprattığı sinirlerimi o yatıştırıyor, yâni ağabeylik edip o meblağı vermeseydin...»

«— ...hadi canım, lâfı mı olur? Sinirlerini dinlendiriyor öyle mi? Mükemmel! Peder bey'in kulağına gitmedi ya?»

«— ...aman Dayı, Allah saklasın! Dünyayı bana zindan ederdi...»

«— ...ee, kim bu 'hanım'? Söylemeyecek misin? Tanıyor muyuz?»

«— ...hiç zannetmem, muhiti tamamen farklı!»

«— ...yoksa lisede hoca moca mı?»

Doğan, tozlu örümcek ağlarına dolaşmış gibi, pis bir duygu içindeydi; Ahmet Ziya'nın müstehzi tebessümü, muzip bakışları karşısında, kendisini âciz ve küçülmüş hissediyordu; uzatılan 'can simidine' sımsıkı sarıldı:

«— ...aa, evet! Tarih okutuyor, emsalsiz bir kız, görmek lâzım!»

Ahmet Ziya sesini çıkarmamıştı. İkinci çayları, bahane ediyor; başka şeyler konuşuyorlar: şekerin istikbalini parlak görmüyormuş, ya 'vesikaya binecek'miş, ya 'anasının nikâhına' satılacak; **Wehrmacht'** ın 'kış harbine' dayanamayacağı, yavaş yavaş belli olmadı mı; Moskova'yı düşürelim derken, Kızılordu' nun kalkışacağı bir mukabil taarruz ile...

Doğan Rumeli'yi 'hâk ile yeksân edecek' sözleri, en sona bırakmıştı; onu dış kapıdan asansöre uğurlarken, hafifçe omzunu okşayıp, gözlerinin içine baka baka:

«— ...şaka maka, Doğan» dedi, «...benden aldığın parayla, sen bu mecmua işine girmiş olmayasın? Vaziyet eğer tahmin ettiğim gibiyse, aksiyon maksiyon derken, boğazına kadar boka batmana hiç şaşılmaz. Vallahilazim!»

Ahmet Ziya'nın kulaklarından, Kurbanzade'nin son buluşmalarında söyledikleri, gitmiyordu: «— ...İsmet Paşa'nın ne istediğini dünya âlem biliyor, 'Rusya'yı mezarda, Almanya'yı ameliyat masasında görseydim' demiş, ey **pedersûhte!**». Sırılsıklam nezle, bunları, öksüre öksüre söylemişti: Kanlıca Koyu, patlıcan moru karanlık, acı soğuk ustura gibi parlıyor; başlarının üzerinde, uçaksavar ışıldaklarının, büyülü duyargaları!

Ankara'ya geleli, **CHP**'ye ve Hükümet'e yakın hangi çevreyi yoklasa, aynı fikrin değişik şekillerde

ifade edildiğini işitmişti: Türkiye, Almanya Rusya'yı yerle bir ettikten sonra, Londra'yla Berlin'i uzlaştırmalıymış! Bazıları, çok daha sert, Londra böyle 'mâkûl' bir barışa yanaşmazsa, Ankara'nın 'Mihver' cephesinde savaşa katılmasını öngörüyor; dayandıkları gerekçe, ne tuhaftır, Kanlıca Koyu'nda Ahmet Ziya'nın, Kurbanzade'ye gösterdiği gerekçenin aynı:

«— ...sen bana baksana Mirseyit: müdafaa-yı nefs psikolojisi, yabana atılır mı? Molotof, Nazilerle balayı sürerken, Hitler'den Türkiye Boğazları'nı talep etmiş; hem bunu, hem Eden'in son Moskova ziyaretinde, Stalin'in ondan da aynı talepte bulunduğunu Von Ribbentrop, Türk Hariciyesi'ne duyuruyor. Bunun, sadece bir 'Nazi harp balonu' olamayacak kadar, vahim bir temayülü aksettirdiğini, sen de ben de tahmin edebiliriz: rahmetli Hocayef'in, o zamanlar, ümitsiz bir ısrarla hepimize kabul ettirmeye çalıştığı, 'büyük Rusya'cılık' değil midir bu?»

Ankara dona yatmıştı, her taraf kar, şehrin asfaltları tenha: gümüş siyahı akşam oluyor; bilinmez hangi hüzünleri aydınlatmak için, sokak lâmbaları ansızın yandı, çevrelerinde, cam tozu pırıltılı, sis perdeleri. Ahmet Ziya iki gündür, Şevket Süreyya'yla 'temas teminine' gayret sarfediyor, kendisine ulaşmak kaabil olmadı; evden aramak yakışık almaz, Leman onu derhal yemeğe çağıracaktır, ya Şevket 'ahval-i hâzıra dolayısıyla' böyle bir teması tasvip etmiyorsa? Etmez etmez, vaziyet yeterince karışık! Görüşmek arzusu ondan doğmuyor mu? Kafasını kurcalayan, **Ulus** gazetesinin durup dururken, Kızılordu'nun son taarruzunu göklere çıkarması; onu geç bir kalem, 'Almancılığı müsellem' Saracoğlu Şükrü'nün, Sovyet başarısını Marne zaferiyle bir tutan beyanatına ne demeli? Daha Teşrin'lerde, yeni bir Ticaret Anlaşması imzalayıp, Almanya'ya krom sevkiyatına bunlar başlamadı mı? Birşeyler dönüyor, ama ne?

İki ay kadar oldu: Dr. Ludwig Gessler, Tokatlıyan'daki barın masalarında avuçlarının yağlı izleri, ona demişti ki:

«— ...**Führer** mevzua fevkalâde ehemmiyet at-

fediyor, **mein freund: Krupp Konzern**'in hususi mümessili Weiske bizzat geldi, krom cevherinin mahallinden İstanbul'a nakli için yirmi beş kamyon verecek, evet; buna mukabil bizden, kromu Bulgaristan a nakletmemizi istiyorlar: Meriç üzerindeki köprüler atıldığına göre...»

Ahmet Ziya, Dr. Gessler'in kınalı sarı hantallığından, çilleri arasındaki ölü gri iguana gözlerinden nefret ediyor; nefretinin sebebi, 'malûmat toplayabilsin diye, bu adamla muhabbeti takviye mecburiyetinde kalmasından' mı; yoksa Elke'nin Gessler ailesine, gün geçtikçe daha çok yakınlaşmasından mı çıkıyor, tesbiti müşkül! Hele **Frau** Gessler'in o çokbilmiş kayınvalde halleri, Elke'yi ona karşı âdeta 'himayeye kalkışması' yok mu, aklını başından alıyor.

Koyu vişnerengi kadifelerin gizli yansımasından, Tokatlıyan'ın barında görünmez bir yangın kızıllığı hüküm sürüyordu. Amerikan barda yalan yanlış iki kadın, altın dişleri kömür bıyıklarını aydınlatan, taşralı lâcivert bir tüccarla kadeh tokuşturuyor; az ötelerinde, yüksek iskemleye balıkçıl gibi upuzun tünemiş, mahût herif: omuzları kayıp, gırtlağı son derece fırlak, sıska!

Dr. Gessler, birasını içerken gözlerini yumarmış, yeni farketti: ağzındaki köpükleri, tombul elinin tersiyle silip, sonra diyor ki:

«— ...**Deutsche Levant Linie** olarak, kromu nakletmek bizim vazifemiz; bunu takdir edeceğinizden asla şüphe etmiyorum; vazifenin zorluğunu doğuran sebep, sevkıyata tahsis edebilecek gemimizin olmamasıdır; bu bir! Mamafih, gemi bulunsaydı da, Karadeniz'deki Sovyet denizaltıları...»

Dehşetli bir çözüm bulmuşlardı: **Deutsche Levant Linie**, sağlam Türk teknelerinden bir düzinesini satın alacak; 'hani hem yelkenli, hem motorlu tekneler var ya, taka mı diyorsunuz ne, işte onlardan'; İstanbul'la Burgaz (Bulgaristan) arasında, böylelikle 'Krom Hattı' işletmeye açılmış olacak; 'filonun Noel ertesinde faaliyete geçmesi' planlanmış; gemilerin temini, sahipleriyle temas ve uzlaşma konusunda Dr. Gessler 'kadim dostu' Ahmet Ziya bey'den başka ki-

me güvenebilir? Ahmet Ziya, kısa bir an ne diyeceğini kestirememiş, piposunu yakmaya sığınmıştı; dumanların arasından, Karadeniz yapısı o teknelerin (Ceylân-ı Bahri, Şems-i Devran, Afâk-ı Derya vs.) yığılmış kat kat bulutları delerek, Rumeli Feneri'nin açıklarında kaybolduklarını, âdeta gördü. Nasıl düşündülerse, öyle yaptılar: bir ay sonra, **Deutsche Levant Linie,** —brüt 100/140 tonluk— takalarla, İstanbul/Burgaz 'Krom Hattı'nı açıyordu.

O gece, Taksim Belediye Gazinosu'nda yemek yeniyor, Dr. Ludwig Gessler'in dâveti: hayatından son derece memnun, ablak çıplaklığı, yağlı yanakları, ay gibi parıl parıl; **Frau** Gessler, kalça göğüs omuz yuvarlaklarını, pullu bir gece kıyafetine zarzor doldurmuş; ellerinde şişleri olmadığı zaman, ya 'fazla' izlenimini verir, ya da 'lüzumsuz'; önemini, eğilip, Elke'nin kulağına birşeyler fısıldayarak, öne çıkarmayı deneyecektir. Ahmet Ziya'nın bütün cinlerini başına toplayan da, bu; aleyhinde niçin kompas kuruyorlar; Elke'nin boynu bükük, sesi kırık söylediği gibi, kompas mompas yoksa, niye onlara, 'hususi bir rabıtayla' bağlıymışcasına davranmaya özen gösteriyor?

Hem o Elke mi, hâlâ Elke diyebilir mi ona? Hanidir sahnede, geceleri meydana çıkan Marlene Auch, günlük hayatında Elke'nin yerine geçmedi mi? Sokağa (yaldızlı far, yapma ben, takma kirpik) boyasız çıkmaz oldu; kuvaförden ayağı eksilmiyor; düz etekli koyu renk tayyörleri, sade yağmurluğu, lâcivert beresi, gardropta unutulmadı mı; giyimine kuşamına daha çarpıcı renkler, gözalıcı desenler karışıyor; hangi otelin (Perapalas, Parkotel, Tokatlıyan) salonuna girse, hangi pastahanenin (Löbon, Markiz, Nisuvaz) kapısında görünse, kadın erkek olanca dikkati üzerinde toplamaktadır:

«— ...Aa, Marlene Auch değil mi o?»

«— ...Aman Allahım, ne de şık giyinmiş!»

«— ...Ahmet Ziya'yla yaşıyormuş, öyle mi?»

Elke, yaz yağmuru bir akşam, onu rahatsız eden 'değişikliğini', aynı mantığı kullanarak açıklamaya çalışmıştı:

«— ...hayatıma girmeseydiniz, herr Ziya, Marlene Auch şahsiyet değil, bir maske olarak kalacaktı; İstanbul'un imkânları, bana hazırladığınız muhit, ona şöhretin kapılarını açıyor: bir sahne ismi, ancak şöhret sayesinde şahsiyet olur...»

Susmuş, kulaklarında besbelli alkışların uğultusu, gülümseyerek eklemişti:

«— ...artık Marlene Auch, İstanbul'da bir şöhrettir: onun hakkını teslim etmek mecburiyetindeyiz!...»

«— ...peki ya Elke? Ya ben Elke'yi seviyorsam?»

«— ...Elke de sizi seviyor, Elke sizin, size minnettar!»

Şarkıcılığının beğenildiği gerçek: yaz boyunca, Taksim iBelediye Gazinosu'nda 'seyircisini elinde tutmuştu'; 'mevsim'e girerken, Pavyon'da söylemesini önerdiler; tereddütsüz, —Ahmet Ziya'ya danışmadan— kabul etti; nitekim Dr. Gessler'in yemeğe çağırdığı gece, uzun oturmayıp Pavyon'a inecektir: etrafındaki bütün erkek gözlerini, mavi siyah yeşil, peşisıra sürükleyerek!

Ahmet Ziya neden tedirgin, izah bulamıyor. Kıskançlık mı bu, öyleyse kimi kimden kıskanıyor? Elke'nin 'şüpheyi câlip' bir ilişkisi duyulmadı. İlk günlere oranla, evde daha az otursa da, özenle kurduğu düzeni sessizce sürdürüyor. Geceleri hardal sarısı sarışınlığı, çocuk burnu hüzünlü dudaklarıyla, yatakta, kollarına sığınır: hep aynı korkutulmuş kız çocuğu saflığı ve heyecanı, hep aynı hafif baharlı ten kokusu!... Yoksa katlanamadığı, onun hayatını, başkalarıyla paylaşmak zorunda kalışı mı? Kim olduğunu kestiremediği, ünlem kılıklı İngilizlere; dağlılıklarını heybe gibi sırtlarında taşıyan, Sırp mı Hırvat mı belirsiz, suratı taştan oyulmuş, hoyrat Balkanlılara; çoğunu Frau Gessler aracılığıyla tanıdığı, oturduğu yerden toz pudra bulutları kaldıran, çifte kalçalı Alman 'madamlarına', niçin alâka gösteriyor, zamanını ayırıyor?

Karısı Doktor Melek, (Galiba Rusya'da, KUTV'a yeni kaydolmuşlar, buz aydınlığı soğuk bir sabah, bir yerlerde Komsomol Mızıkası çalıyor) birbirlerini iyi-

ce hırpaladıkları bir kavganın sonunda, demişti ki:

«— ...hadi be sen de! Sen sevgilin üzerinde mülkiyet iddiasındasın, tam bir kapitalist gibi! Sevgin mutlak, katı ve merhametsiz; ancak gayr-ı ciddi olduğu hallerde sevimlileşiyor; yâni sevmediğin zaman!»

Sonradan Nadya, Yelizaveta İvanovna, hatta 'Bereli' Şevkıye türünden, yüreğiyle benimsemediği kadınlara ne kadar umursamaz, dolayısıyla ne kadar 'sevimli' davranabildiğini görmüş; istese de istemese de, Doktor Melek'in o zamanki tesbitinde haklı bir taraf olabileceğini düşünmüştü. Elke'den 'beklentileri', eski karısını, büsbütün haklı çıkarmıyor mu? Genç kadını benimsedikçe önemsiyor, önemsedikçe kısıtlıyor, hiç değilse kısıtlamayı kuruyor; o kendiliğinden bu 'kısıtlamanın zorunluluğunu' sezip, gereklerini yerine getirmediği için de, adamakıllı tedirgin!

Dün gece, Ulus'taki Yeni Ankara Pavyon'da (Eski 'Tango Bar') yaşadıkları, tesbitin doğruluğunda şüphe bırakmadı. Rastgele bir meyhanede 'alaturka' demlendikten sonra, siyah gümüş kar aydınlığına çıkmıştı; hışırtılı ayak seslerinin, sokak aralarında büyüdüğü; bıyıkları kırağılı gece devriyelerinin, karakol kapılarında, solukları duman duman, titreştiği, parıltılı bir karanlık! Otele dönse, uyuyamayacak: başını yastığa koyar koymaz, aynı akıl karıştırıcı istifhamların, insafsız burguları: «Acaba Elke eve dönmüş müdür, yoksa o 'nevzuhur' dostlarıyla, o pavyon senin bu pavyon benim, dolaşıyor mu?» En iyisi bu istifhamları, galiba alkolde boğmak; yanına eli ayağı düzgünce, suratına bakılır bir 'konsomatris' uydurursa, dokunma keyfine!

«Çivi çiviyi söker bre! Şuralarda bir bar olacaktı...»

Bar 'pavyonluğa' terfi edince kalitesi biraz yükselmiş, müşterisi iyice azalmıştı; bunun ilk işareti boş masalarsa, ikincisi başına bembeyaz üşüşen akbaba garsonlar: onu handiyse taşıyarak, en itibarlı masalardan birine oturtuyorlar; sahnede, derme çatma bir orkestra; boyu bosu yerinde, tombulca bir sarışın; söylediği şarkıya, neresindense takıldı; sabahtan beri içisıra tekrarlayıp duruyor:

«...kabahat sende yok,
ben bu derdi kendime, kendim açtım
ağladım, inledim,
sözde sevginin tadını tattım...»

Adı Neriman'mış, sarışınlığı sahte, adı da: felâket içki içiyor, bir o kadar da cıgara! Kaşla göz arasında 'hayatını' anlattı: nasıl **İzmir Kız Lisesi**'nde okumaktaymış da, o esmer güzeli 'tayyareci çocuk' istikbâlini mahvetmiş! İzmir'liye benzemez, anlattıkları tepeden tırnağa 'roman'; ama yumuşak başlı, 'adamın zehirini alıyor'; 'mazbut', efendiden bir müşteriyle 'oturmaktan' fazlasıyla hoşnut, gururlu dense yeri. Ahmet Ziya, gece boyunca Neriman'a ne şirinlikler yapmıştı, asıl ona şaşıyor; iki sözünün biri, şaka; iki kadeh arası, iltifatın bini bir para; ağzından bal aktı, sanki; kadıncağız, buğday sarışınlığını omzuna koyup koyup, göğüs geçiriyordu; gözleri nemlendi filân, rimellerinin akacağından korkmasa, 'aleni' ağlayacak; sorhoş kadınların ağdalı duygusallığıyla, peltek peltek diyor ki:

«— ...kör talih işte, karşıma siz timsal erkek çıkmadı!...»

Ya da: «— ...ne mutlu karınıza, turnayı gözünden vurmuş!»

Daha sonra: «— ...kadın kısmı, ev güvercinlerine benzer, hoş tutulmaya bayılır, avcundan yem yedirebilirsin!...»

Ahmet Ziya, 'kafası yükseldikçe' sırnaşıklığı artan Neriman'ı, 'binbir müşkilâtla' barda bırakıp, Yüksel Palas'a dönerken, yolda, eğer gerçekten sevmiş olsaydı, ona bu kadar şirin davranıp davranmayacağını düşünmüştü: sevimliliğini sorumsuzluk mu mümkün kılıyor, geçmişten ve gelecekten soyutlanmış bir anı yaşıyor olmak mı? Elke'yle epey zamandır, iyi kötü hatıraları oldu; ayrıca birtakım kaygıları ve ümitleri: hatıralar, geçmişi oluşturuyor; kaygı ve ümitler, geleceği; geçmişten geleceğe, çelişkilerin çatışa çatışa gelişen sürecinde, bir de başkasına bağlanılırsa...

Gökyüzü açık, gecede siyah elmas saydamlığı ve parlaklığı: takım yıldızlar, kristal sarmaşıkları halin-

de, salkım salkım sarkıyor; samanyolu, belli belirsiz, toz yaldız bulutlarıdır; kar aydınlığı, aynı siyah gümüş parıltısıyla, taa yukarılara vurmuş! Kızılay'dan Sıhhıye'ye (Berlin'den Unter der Linden'de mi, Moskova'da Tverskaya Caddesi'nde mi?) hızlı hızlı yürüdü; yarın öğleye kadar Şevket Süreyya'dan ses çıkmazsa, İstanbul'a dönmeyi kararlaştırıyor; ne kadar meşgul, işleri ne mertebe mühim olursa olsun, ona 'yarım saatçik' ayırabilmeliydi; Ankara'ya, bazı vilâyet belediyelerine sattıkları elektrik santrallarının kredi taksitlerini, İller Bankası'nda bir takvime bağlamak maksadıyla gelmişti; bakanlıklara uğrayıp eski ilişkileri sağlamlaştırdı; bir yandan da çeşitli konularda (iktisadi durum, savaş politikası, vs.) kulağına gelen söylentilerin doğruluk derecesini araştırıyordu: Şevket Süreyya, elbette en güvendiği kişi; başbaşa, şöyle 'yarım saatçik' görüşebilseydiler...

Otelin 'Danışma'sı, kalabalık: artist favorili, 'Clark bıyıklı' kâtip, meram anlatmaya uğraştığı, gözleri bıçak çentiği iki Japonu (belki de Çinli) bırakıp, anahtarlarını almaya uzanan Ahmet Ziya'ya:

— Odanız açık Ziya bey, dedi. Misafiriniz var.

— ...**ve minel garaip!** Kim ola ki?

— ...vallahi bilmem! Kibar bir zat, salona buyur ettim, istemedi: yirmi dakikadır, yukarda zat-ı âlinizi bekliyor.

Merdivenleri, bir koşu çıktı; kapıyı açar açmaz, Şevket Süreyya: şapkası, paltosu, boyun atkısıyla, koltuğun birine oturmuş; masa abajurunun ışıklı dairesinde, komodindeki dergilerden birini (galiba **'Yankı'**yı) karıştırıyor. Aydınlığın sıtmalı sarılığından mı, hafif uzamış sakallarından mı, nedense ona, olduğundan çok daha yaşlı izlenimi verdi: acı tecrübelerden geçmiş, hatta çökmüş! Önce göz göze geldiler, birlikte yaşanmış onca mihnet, keder, sevinç ve heyecan, karşılıklı bu bakışmaya sıkıştırılmıştı. Kucaklaştıkları an, yarım ağızla dedi ki:

— Kusura bakma, ancak fırsat bulabildim.

Ahmet Ziya, oda servisine birşeyler söylemek niyetiyle, telefona sarılınca durduruyor: — ...hiç zahmet etme! Bizimkisi ayak üstü hasret gidermek, hemen kaçacağım.

— Yapma bre! Hele soyun dökün, ne bu böyle palto, şapka? Mesele Leman'sa, kabahatı bana yükle gitsin! Hem o halden anlar.

— Yok yok! İşim başımdan aşkın, yahu! Biz nelerle uğraşıyoruz, bilsen! Netice alabilsek, yüreğim yanmayacak!

Sustu, komşu daireden bir zil sesi duydular; Ahmet Ziya'ya değil, daha çok kendisine: — ...gidişat kötü! dedi. Kötü ne demek, berbat berbat!

Hafif hafif bir tebessüm aranıyordu; söylediklerinin ağırlaştırdığı havayı yumuşatacak, dert ortağı bir dost tebessümü:

— ...görmeyeli nasılsın? Sıhhat-ü-âfiyet? Vâlâ' yla yazışıyor musunuz? Müzehher'le evlendiler, aşkolsun yürekli kızmış! Tanışır mıydın?

— ...kısmet olmadı: Cemal Nâdir'in sâbık refikasıymış, hani karikatürist...

Lâfı askıda bıraktı, saçmalıyor: Şevket Süreyya, Cemal Nâdir'i bilmez mi? Aralarında, bıçakla kesilebilecek, kalın bir tedirginlik; biraz da, 'resmiyet'! Nâzım'dan söz etmeleri lâzım, Nâzım'dan söz etmiyorlar, yoksa bundan mı? Ahmet Ziya'nın içini karanlık bir pişmanlık kaplamıştı; nasıl düşünemez, Şevket Süreyya artık 'iktidarın adamı', Ticaret Bakanlığı'nda İaşe Müsteşarının muavini; memleketin yiyeceği içeceği, ondan soruluyor; kafası besbelli bununla meşgul, Müsteşar'la beraber rapor mu ne hazırlamışlar; bir kere başladı mı, sözün neresinde duracağını kestiremez ya, açılmaktan kendini alamıyor:

— ...âciziz ve çâresiz: tayyare ve motorlu vesaite, benzin ve lâstik; beylik hayvanlara, yem bulunamıyor. Buğday darlığı tahammülfersa, İzmir'de una, palamut, küsbe vs. karıştırdılar. Güyâ harbe iştirak etmedik, dünyadan fiilen kopmuş haldeyiz...

Söylediklerinden ürkmüş gibi, birden durdu; çevresine hayretle baktı, düğmesine basıp ışığı söndürdü: abajurun hastalıklı aydınlığı, camlardan içeriye yığılan, saydam elmas karanlığına yenilivermişti: birbirlerini, zorlukla seçebiliyorlar; kalorifere ısı verilmiş, radyatörler çıt çıt çıtırdıyor; koridordan, İngilizce mi Almanca mı, iri lâkırdılar; neredense, Amerikan tütünü kokusu.

Ahmet Ziya gülümsedi: — Ankara Valisi, Millî Korunma Kanunu'nu fazlaca ciddiye alıyormuş, ortalığı kasıp kavuruyor diye duyduk...

— ...Nevzat bey mi? Allah selâmet versin! Elimden ilk tutan oydu, bilirsin: Millî Şef'in itimadını haiz ya, başımıza diktatör kesildi; vekilleri bile, haşladığını söylüyorlar; şahsen beni, Belediye'de iken, kaldırıma dökülmüş bir araba inşaat kumu için, geceyarısı yatağımdan kaldırmıştır; lâkin, iktisad-ı siyasi diye bir ilim mevcut, yasaklar zaruretleri önleyebilir mi? Çarklar ya hiç işlemiyor, ya da işleyince birbirine çarpıyor.

Sesini alçalttı, sır ifşa edercesine, fısıldayarak:

— ...bir keresinde, dedi, teftiş gayesiyle Beypazarı'na göndermişti; arkamdan Kaymakam'a telefon etmiş, 'Gelen komünisttir, mukayyet ol!' diye...

Sesinden gülümsediği anlaşılıyor: — ...âlem adam, canım!

Ürettiği söz ağlarından kurtulamıyor, söyledikçe açılıyordu; besbelli dertli, yüreği yanık; Ahmet Ziya alıkoymayı bir daha deneyecektir:

— ...konuşacak çok şey birikmiş, çıkar şu paltoyu bre, iki tek rakı söyleyeyim...

— ...sakın ha! Âcilen gitmeliyim, harp ertesine dair rapor ihzar edilecek, komisyona beni de dahil etmişler, fevkalâde şümullu bir mesele, etraflıca tetkiki şart, geceleri mesai icab ettiriyor...

Elleri paltosunun ceplerinde, başında fötrü, boynunda atkısı, o dakika çıkacakmış gibi, ayakta söyleşiyordu; yüzünü camlara dönünce, yüz hatları, elmas aydınlığında belirdi; sesi, yayvan, dokuması gevşek, her zaman telâşlı: **KUTV**'un Udelnaya'daki (Yoksa Vaskin'de mi?) yazlık kampüsünde, talebe Askerî Komitesi Şefi iken, böyle mi konuşurdu.

— ...Almanlar mağlup olacak, bunu ruhumun derinliklerinde hissediyorum: Amerika'yla Rusya arasında, sıkışıp kalacağız / — ...sen ne diyorsun, Şevket? Bu takdirde Stalin'i kim durdurabilir ki? Rivayete bakılırsa, İngiliz Hariciye Nâzırı'ndan Boğazlar üzerinde talepte bulunmuş... / — ...bilâkis, Oniki Ada'nın Türkiye'ye verilmesini derpiş ediyor. Propa-

ganda bunlar, **Beşinci Kol**'un yalanları! Mamafih, şayân-ı itimad bir zat olmadığını, sen de bilirsin, ben de bilirim: bugün böyle der, yarın sovyet cumhuriyeti olmamızı isteyebilir. / — ...Kurbanzade'yi görüyor musun? Aksini iddia etti, güyâ, Sovyet Türk cumhuriyetlerinin, Ruslardan istirdadı mevzuunda, Ankara'nın Almanlarla mutabakatı olmuş... / — ...o da, propaganda! Resmî sıfatıyla müteaddit defa aramış, ben buluşmaktan içtinap ediyorum, sen de etmelisin... / — ya Doktor'la? Biliyorsun ülser ameliyatını müteakip Şefik bey'i terhis ettiler: Osmanbey'de oturuyor, Kırağı Sokağı'nda... Saadet'le haber göndermişti... / — ...siyasi mes'uliyetlerini ve selâhiyetlerini Reşad'a devretmiş, zaman harp zamanı, ahval-i fevkalâde, tek durmaları muvafık ve makûldur. Sen aranızdaki mesafeyi muhafaza ediyorsun ya? / ...Evet! Daha bir müddet politikadan uzak durmak kararındayım: kafama çekidüzen vermem lâzım... / — ...iyi iyi, çok iyi! Görüştüğümüze memnun oldum, adamakıllı mütehassisim; insan insanı özlüyor birader! Şimdi bana izin, geç bile kaldım sayılır... / ...yapma yahu! Birşeye benzemedi bu! / — ...bir dahaki gelişinde, söz, daha uzun konuşuruz; eve, yemeğe gelirsin! / — ...sahi yenge nasıl, hörmetlerimi arz ediver... / — ...

Konuşa konuşa, küçük adımlarla kapıya ulaşmışlardı; Şevket Süreyya gölge halinde koridora süzüldü; dirseği dönerken, dudaklarında ürkek bir gülümseme, eliyle müphem bir veda işareti yapıyor. Koridor boş, ısınmış halı kokuyor; odaların birinden, billûr bardakta çay karıştıran, kaşığın tıngırtısı. Ahmet Ziya kapıyı örtüp, odasındaki siyah elmas karanlığına gömüldü; Şevket'le aynı otelde önceki buluşmalarının, çok daha samimi geçtiğini hatırlamıştı; miğdesinde yine o 'muannit' bulantı istidadı, gövdesini yatağın üzerine sırt üstü bıraktı; Allah kahretsin, kulağında hâlâ dün geceki bar şarkıcısının sözleri:

«...kabahat sende yok
ben bu derdi kendime kendim açtım...»

Ankara Garı, ertesi akşam, ana baba günü: Gey-

ve dolaylarında heyelân mı olmuş, köprü mü yıkılmış; trenler, 'bulundukları istasyonlarda, bekletiliyor'; dünden beri, Ankara'ya ulaşan bazı katarları, dağıtmışlar; yolcularının bir kısmı, 'Haydarpaşa cihetine hareketi muhtemel' trenlere doluşmuş; açıkta kalanlar, iBekleme Salonu'na, peronların alt geçitlerine yığılmışlar: alt alta, üst üste, akla durgunluk veren bir heybe, tahta bavul, yamalı hurç, kilim denk, kapaklı sepet 'perişanlığı': neyin kime ait olduğu belirsiz; aşırı yorgunluk ve uykusuzluk, duyguları törpülediğinden, kimse kimseyi umursamıyor; yoksulluklarına gizlenmiş, sabırlarına sığınmışlar; çoğu kırsal: çökük avurtları, üç günlük sakal, abası eprimiş, gözleri trahomdan kan çanağı, 'kara donlu' Fellâhlar; tipiye dimdik meydan okuyan, kavak gibi upuzun, çakır gözlü bir avuç Lâz; lâciverdi kızıla dönmüş 'fersûde' paltolarının yakalarını kaldırıp, lekeli fötrlerini kulaklarına kadar indirerek titreşen, kaşları mustarip, gözleri düşük, bıyıkları efendi, küçük memurlar; yanında jandarması uyuklayan, bilekleri kelepçeli, 'sırf ceket ve pantol' 'mevcutlu' ki, çeneleri takırdayarak, iki eliyle cigara içmektedir. Ne yapacağını bilmez, dağınık, huzursuz ve şaşkın kalabalığın uğultusu, ağır bir bulut, 'hareket çanını' bekleyen 'ölü' posta ve ekspres katarlarının, vagonları üzerinde yüzüyor; keskin buhar ıslıkları, lokomotiflerin birbirine karışan tumturaklı hışırtısı, şırak şırak, garın duvarlarına yapışıyorlar; rüzgârlı bir soğuk etrafı kuşatmış: acı karayel, kurşun kalem tozundan farksız, ince, siyah gri bir karı, tipi halinde savuruyor.

Ahmet Ziya, sözde ihtiyatlı davranmış, yataklı vagondaki yerini, bu defa İstanbul'dan ayırtmıştı: rahat, konforlu bir dönüş yolculuğu kuruyor; oteli terketmeden, sıcak bir banyo yapmış; elinde valizi, zarzor bulabildikleri taksiye, kuş gibi hafif binmişti; aklınca, 'akşam keyfini', lokantalı vagonda, ekspres Polatlı'ya yaklaşırken yapacak! Ne mümkün! Tüylü Tyroll fötrü gözlerine eğik, lâcivert paltosunun yakalarını kaldırmış; piposunu çiğneye çiğneye, önce 'selâhiyetli bir şahıs' aradı («Vaziyet ne merkezdedir, ekspres kalkacak mı, kalkmayacak mı?»); kimseyi

bulamadı, varsa bile, kalabalığın arasında görünmüyor; bineceği tren, peronların birinde, tesadüfen gözüne çarpacaktır: **«Ankara/Eskişehir/Haydarpaşa».** Katar harekete hazır, lokomotif kızgın buhar soluyor, vagonlar tıklım tıklım; koridorlar ne kadar dolmuş olmalı ki, açık pencerelerden içeriye, ağlayan bebekler, kırılacak eşya paketleri veriyorlar: el örgüsü atkıları yerleri süpüren, dudakları mosmor, bıyıkları buz tutmuş, 'taşra' beyleri; kaputları içinde sımsıkı, bakışları mahzun 'yedek subaylar'; 'çulaki' gocuğu barut siyahı, körüklü çizmeleri gıcır gıcır, avcı pantolonlu burma bıyıklı, bir iki 'kabadayı'.

— Akşam şerifler hayrolsun, beyfendi? İstanbul'a avdet mi?

Ahmet Ziya sese döndü: bağa çerçeveli gözlük, eğreti fötr şapka, uzunca bir surat, irice burun: kimdir bu, kesinlikle tanımadığı biri; okumuş yazmışa benzer, yirmibeşinde filan olmalı; onu birden çıkaramadığını farkedecek kadar da, zeki:

— ...Ahmet Ziya bey değil mi? Geçen sene gazetede teşerrüf etmiştik, Zikri bey tanıştırmıştı; bendeniz Emin, Emin Karakuş, **Tan**'ın Ankara muhabiriyim; bir ahbabı yolcu ediyordum da... kompartımanına henüz yerleştirdim...

Ahmet Ziya, piposunu ağzından çekip, özür diledi. 'Çocuğu' yine hatırlayamamıştı: hafızası, gün günden, zayıflıyor; dikkatinin zayıfladığına işaret; Kurbanzade, yoksa haklı mı: «— ...kocamaktasın **tavarişş**, reflekslerin eski sür'atini kaybetti...»

Merak ettiklerini, gazeteciden öğrenecektir: Geyve Boğazı'nda, heyelân sonucu, bir köprü çökmüş; **TCDD** telgrafından aldıkları son malûmata göre, 'muvakkat köprü' bitti bitiyor; yolun 'bir iki saat zarfında açılacağını tahmin ediyorlar'; bekleyen başka katarlar olmasına rağmen, İstanbul trenine öncelik verilecek.

— ...yooo, otele dönmenize lüzum yok, trene binebilirsiniz: yataklı'da vaziyet sâkin, restoran'a tehacümü önlediler: ne de olsa **Wagon — Lits!**

Manevra lokomotifinin, kısa ve tiz çığlığı: kar anaforlarından, daha siyah ve yoğun başka bir ge-

cenin parçası gibi, 'kara vagonlar' sökün etti; Emin Karakuş, ağzı burnu duman, gözlükleri buğu, daha alçak bir sesle diyor ki:

— ...ne demişler, kısmetinde olanın kaşığında çıkarmış: size rastlamam, ne saadet! Neşre elverişli olsun olmasın, Zikri bey, kulağına çalınan her haberi, mutlaka bize bildir demişti; lâkin Vali bey kuş uçurtmuyor, mektuplarımızı açıyorlar, üstelik hakarete uğruyoruz...

Yaklaştı, bayağı heyecanlanarak: — ...bir haber yakaladım, fevkalâde mühim bir haber! dedi; sâyenizde gazeteye ulaştırabilirsem...

Ahmet Ziya müteredditti: kim olduğunu tam hatırlayamadığı bir gazeteciyle, böyle 'muhataralı mevzulara dalmak', başına iş açmaz mı? Gerçi Emin Karakuş'un, **Tan**'ı Ankara'da temsil ettiğini, herkes gibi o da biliyor; biliyor ama, soğuktan dudaklarını zor kımıldatabilen bu genç, bakalım gerçekten Emin Karakuş mudur?

Hiç bozmadı, eliyle omzuna dokunup, en delikanlı gülümsemesiyle:

— Evvelâ, dedi, şu mel'ûn tipiden kurtulalım: gözümüzü kör edecek!

Onları restorana almak istemediler: Ahmet Ziya'nın biletini çıkarıp, 'yataklı vagon' yolcusu olduğunu kanıtlaması gerekti. Bütün gayretlerine rağmen, 'sızmayı' önleyemedikleri; öbür kapıya yakın iki masayı, bavulları ve sepetleriyle işgâl etmiş, üç yolcudan anlaşılıyor: herhalde hatırlı bir aile; önünde **Yenice** paketi, kumral bıyıklarını çekiştire çekiştire, cigara içen asabi bir bey; kucağında uykuya sarkmış çocuğunu, nasıl taşıyacağını şaşırmış 'taze' refikası; 'beyzî' gözlükleri gümüş çerçeveli, siyah başörtülü kayınvalde! Ahmet Ziya sonradan adamın, Bozöyük Kaymakamı olduğunu öğrenecektir: Kaymakam bey, akıl almaz bu izdihama rağmen, Demiryolları İdaresi'nin, bomboş kilitli tutulan 'meb'uslara mahsus' kompartımanları yolculara açmayışına ateş püskürüyordu.

Restoran, tren yola çıkacakmışcasına, tertipli ve sıcak: masalar, —peçete tabak çatal kaşık—, akşam

yemeğine hazırlanmış; yalnız, ışıkların çoğunu yakmamışlar, buğulu camlardan garın aydınlığı, tülbentten süzülmüş ışık tozları halinde, içeriye dağılıyor; Ahmet Ziya otururken, iki masa ötede kerliferli bir zatın, hem **Ulus** okuyup, hem ufak ufak demlendiğini farkedince; garsona 'küçük bir rakı', yanında tuzlu leblebi ve beyaz peynir söyledi; yan gözle gazeteciyi süzüyordu: 'rabıtalı' çocuk, saygıda kusur etmiyor; tahmin ettiğinden daha zeki, söze nereden başladığına bakılırsa, üstelik dikkati 'kesif, kulağı delik':

— ...efendim, İngilizlerle zâhiren müttefikiz, Almanlarla aramızdan su sızmıyor: ticaret anlaşmaları vs. derken, Rusya'ya müteveccih bir teşrik-i mesai ufukta göründü: Von Papen'in bizim Hariciye'yi bu mevzuda sıkıştırdığını işittik, teyidi mümkün olamadıysa da bu haberin...

Ahmet Ziya, paltosunu çıkarıyordu; tenini, sıcak bir havlu gibi sarmış hararetin, verdiği rahavetle sordu:

— ...ohoo, fevkalâde mühim addettiğin haber buysa, yaya kaldın delikanlı: Ankara'da herkesin ağzındadır, geldiğim günden bugüne, bilmem kaç kişi tekrarladı: rivayet çerçevesini aşamıyor.

— ...değil beyefendi: çok emin bir menbâdan, General Rhode'nin gizli bir temasını tesbit etmeye muvaffak oldum: General Rhode, mâlum-ı âliniz, Almanya'nın Ankara'daki Askerî Ataşesi...

Ahmet Ziya, rakısından ilk yudumu aldı, damağında anasonunun serinliği; o sahte lâkayt tavrını bozmadan, diyor ki:

— ...şimdi bak, hükümet erkânıyla temas, ataşelerin vazifesi meyânındadır, işi gözünde büyütmeyesin?

— ...hiç zannetmiyorum! Menbâ emin, haber doğrudur; mamafih, nasıl olsa neşredilmeyecek; sizden ricam, malûmat kabilinden Zikri bey'e naklet-meniz, o kadar: General Rhode, Genel Kurmay İkinci Başkanı Asım Paşa'ya, Türk ve Alman Genelkurmaylarının teşrik-i mesai etmesi fikrini açmış; iddia, Asım Paşa'nın böyle bir teşrik-i mesaiye taraftar ol-

duğu istikametindedir; Mareşal'ın Berlin'e temâyülü hesaba katılırsa...

— Acayip! İngilizlerle ittifak devam ediyor, askerî bir teşrik-i mesai fiilen nasıl mevzubahis olabilir?

— Merakı mucip olan da bu ya: güya Şark hududuna asker yığıp, ehemmiyetli Rus kuvvetlerini Kafkasya'da tutmak suretiyle, **Wehrmacht**'a destek olacakmışız...

Ahmet Ziya daldı: Noel sonrası bir akşam, **Teutonia Kulübü**'nde 'Krom Hattı'nı tartışırlarken; Dr. Gessler'den, Von Papen'in Türkiye'yi Almanya'ya daha çok bağlayacak önerilerde bulunduğunu öğrenmişti: **III. Reich** adına, Ankara'dan, Sovyet sınırına yığınak yapması isteniyor; Ruslar, 'muhtemel' bir Türk saldırısına karşı, Kafkasya'da asker tutup, Alman cephesindeki güçlerini azaltacaklar. Doktor Gessler, o ihtiyar iguana, tombul eliyle 'alabros' saçlarının fırçasını okşayarak, demişti ki: «— ...Numan teklifi müsait karşılamış **mein freund**, mukabilinde, 1938 Anlaşması mucibince, 150 milyon **Reichmark** talep ediyor: hakkıdır, esasen Von Papen de ona arka çıkmış...»

Ahmet Ziya 'mütemmim malûmatı', Ankara'da Şevket Süreyya'dan alacağını umuyordu; ne kadar yanılmış, bahsi açmaya fırsat dahi bulamadı; oysa **Tan**'ın Ankara Muhabiri, bilerek bilmeyerek, o akşam Dr. Gessler'in açıkladıklarını 'teyit' etmekteydi: Ankara, iki tarafı da oyalayıp, zaman kazanmaya mı çabalıyor; yoksa Naziler'in safında harbe girecek mi?

Birer kadeh daha içtiler. Ahmet Ziya muhatabının beklediği cevabı veriyor:

— Merak etme! Vaziyeti münasip bir şekilde, Zekeriya'ya naklederim; yanılmıyorsam, o da bu tertip endişeler taşıyor?

Öteki gülümseyip, ayağa kalktı: — ...bu tipide, bendenizin şehre dönmesi, malûm-ı âliniz, sizin İstanbul'a avdetinizden, daha az müşkül sayılmaz. Hayırlı yolculuklar temennisiyle, efendim!...

— ...kaçıyor musun? Güle güle! bir daha seni unutacağımı hiç zannetmem: **Tan**'ın Ankara Muha-

biri Emin bey, meraklı ve kulağı delik!

— ...teveccühünüze teşekkür, Sabiha hanım'a arz-ı hürmet ederim.

O gittikten sonra Ahmet Ziya, iki kadeh daha içti. Arada camın buğusunu silerek, dışarıya bakıyor: garın büyük şaatları, tipi alacasından hayal meyal; kurşun kalem tozu kar anaforları, görüntüyü sürekli titretiyor; insanlar kalıplarına, cisimler çizgilerine sığamıyor gibi; yer bulmaktan ümidini kesmiş, öfkeli yolcular; Restoran'ın kapısına birikmiş, küfür kıyamet yumrukluyorlar. Kafasında ansızın, Şevket'le konuşurken ağzından kaçırdığı, o sözler:

«— ...daha bir müddet, politikadan uzak durmak kararındayım: kafama çeki düzen vermem lâzım!...»

Bu sözlerin ardında, başka kaygılar yok mu: «— ...aksiyon, tereddüt kaldırmaz; kat'iyet ister; siyaset, elle tutulur bir aksiyon silsilesi üzerine kurulduğuna göre, ne yapıp yapıp ben...»

Epeydir içisıra yürüttüğü vahim tartışma, Parti'deki uzlaşmaz ikilikten, Moskova Davaları'ndan bağımsız sürüyor; onlardan etkileniyorsa bile, dolaylı bir etki bu; tartıştığı 'münevver' olarak içine düştüğü çıkmaz; yaşlandıkça daha açık, daha da aydınlık olarak gördüğü, 'yabancılaşma'! Evveliyatı var, ucu eskilere uzanır: daha **KUTV**'da iken, önünde kvas bardağı, sağlam gözünde ince bir melâl, Resûl Hocayef ona demişti ki:

«— ...ciddi bir **kritika** yapmalısın, yoldaş! Asya'lı zehmetkeşleri hor görmektesin, aranızda bu mania durdukça, onlara ulaşamazsın ki! Bu ne mene inkılâpçılık?»

O tarihte Ahmet Ziya, böyle uyarıları, ciddiye almazdı pek; ya Galiyef'çilerin çoğunda rastladığı, Pan-Turanist temayüllere veriyor; ya da klasik Rus **'Narodnikliği'**nin, uzantısı sayıyor. O ve karısı, farkında olmasalar da, —bazı bolşevik liderleri gibi— 'sosyalizmin beşiği' Almanya'da eğitim görmüş, 'Spartakist Ayaklanmasına' katılmış olmanın, ayrıcalığını taşıyorlar. Resmî çizgiye kesin bağlılığına rağmen, Özbek ya da Kırgız talebelerle tartışacak

oldu mu; Doktor Meleho Afram da, tasladığı gizli üstünlüğü dışarıya vurmaktan kendini alamazdı:

«— ...sosyalizmi inşa edebilmek için, evvelâ adam olmak iktiza eder; adam olmak, Garplı olmaktır; sosyalizm Garplı bir ideoloji, Garp'da doğdu, Garp'da tekâmül etti; bilumum Şark'lı fikr-i sabitlerinizden vazgeçmelisiniz!»

Restoran'da bir hareket: mutfaktan, sıcak dana rosto kokusu yayıldı, haşlanmış makarna ve turşu; yolcular, birer ikişer gelip, masalardaki yerlerini alıyor: yemek servisi başlayacak mı? Ahmet Ziya bunu, 'hayra' yordu: tren yola çıkamayacak olsa, yolculara yemek vermezler! Onun rakı içtiğini gören, pembe beyaz, bıyıkları kır bir tombul; gönülden bir «Afiyet şeker olsun, beyim!»le, karşısına çökmüştü; daha önce aralarında sözü geçmiş gibi, teklifsizce dedi ki:

— Neyse, ucuz atlattık! Şeftren'le görüştüm, bir saate kalmaz, yoldayız!

Boncuk mavisi gözlerinde, afacan mahalle çocuğu muziplikleri, sonra garsonu çağırıp, kadehle rakı istedi, yanında bir tutam yeşillik! başka bir zaman başka bir yolculukta, sohbeti pekâlâ koyulaştırabileceği bu sevimli 'akşamcı', düşüncelerini dağıtacağından onu âdeta korkutuyor: lâfı uzatmasını önleyebilsin diye, ciddi ciddi, gülümsemekle yetinecektir.

Şevket Süreyya, öteki 'Spartakistler' hareketten kopup 'Kemalistler'e iltihak ettiklerinde ne kadar bocaladığını, ne ıstıraplar çektiğini, Ahmet Ziya unutabilir mi? Parti'li arkadaşlarının aksine, **'Kadro Hareketi'**nde faşizm eyilimleri değil, Sorel'ci bir seçkinler sosyalizmi cuntacılığı görüyordu. **'Kadro'**nun başarısızlığa uğradığı doğru da, onlar başarısızlığa uğramadı mı? Geçen harbi Almanya'da beraber geçirdiği, 'imâlât-ı harbiye amelesi' 'Şaşkın' Beşir usta, daha **Orak/Çekiç** yayınlanırken bir gün, 'amele muhitlerinde nasıl gavûr muamelesi gördüğünden' yakınmıştı; onu 'sosyalist amele hüviyetiyle' görmüyor, 'örfü örflerine, âdeti âdetlerine uymaz' bir 'ecnebi hüviyetiyle' görüyorlarmış. Doktor Melek'le Ahmet Ziya'yı giyim kuşamları, serbest hareketleri, 'su

gibi' Almancaları yüzünden, Mütareke'de 'ecnebi' sanmazlar mıydı?

'Sarı' Mustafa, bilmem hangi tevkifatta sorgu sıralarını beklerken; yanan eski Adliye sarayı'nın loş nezarethanesinde, neşteri yaraya vurmuştu:

«— ...realiteye objektif bakarak kıymetlendirmeyi bilmeliyiz: Parti'deki münevverler, ya rejime iltihak etti, ya Doktor'u tercih etti; 'esas kadro', Mustafa Suphi'nin **'saldatları'**, sa'y erbabıdır; Şevket safları terkedeli rehbersiz kaldılar, menşeindeki bütün burjuvalığa rağmen, sadece Nâzım'dır ki...»

Nâzım, hele başlangıçta, Ahmet Ziya'dan çok mu farklı? Ortalığı velveleye veren şiir kitaplarının hangisi Türk? Si-Ya-u Çinli, Benerci Hintli, Taranta-Babu Habeş: 'beynelmilelcilik' zanniyla, Nâzım Hikmet, başka ülkelerin şiirini yazmadı mı? 'İntibaha' herhalde 1930'ların ortalarına doğru gelmiştir; aynı çıkmazı, aynı yabancılaşma duygusunu, ta yüreğinde duymuş olduğu muhakkak; Nâzım'la bunu gerçi hiç tartışmadılar, ama şiirlerinin 'seyri' gelişmesini açıkça gösteriyor: **'Şeyh Bedreddin Destanı', 'Kıyamet Sureleri', 'Kuva-yı Milliye', 'Rubailer'...**

Ahmet Ziya, **'Kuva-yı Milliye Destanı'**'ndan bazı bölümleri, ne büyük bir hayret ve hayranlıkla okuduğunu hatırladı. Nâzım'ın daktilosundan çıkmış kâğıtları, Vâlâ'dan zarzor almış; yarı geceye doğru, Petrograd'ın nasılsa tenha bir köşesinde, mırıl mırıl okumuştu. Havada keskin vodka kokusu, bıçak gibi parlıyor; camların ardında Beyoğlu, elektrik yeşili tramvay şimşekleriyle sönüp yanıyordu. Ona öyle geldi ki, Moskova'da Tverskaya Caddesi'nde bir aşağı bir yukarı Hocayef'le tartıştıkları mesele, olanca ağırlığı, 'ehemmiyeti ve dehşetiyle' birden gündeme alınmıştır. Tarihine sahip çıkmayı, bu kadar geç akıl edebildiğin bir halkın, seni yadırgamasına şaşılır mı?

— ...doktor musunuz?

İrkildi: deminki 'akşamcı', kır bıyıkları ve çifte çenesiyle, kadehini uzatmış; boncuk mavisi, gülümsüyordu.

— Yo, hayır! diye kekeledi: — ...mühendisim ben, makine mühendisi!

— ...öyle mi? Bizim birader de mühendistir, siz emsal; belki mektepten tanırsınız, adı Hulki, 'Kardan Adam' derlerdi?

— ...imkânsız efendim, bendeniz Almanya'da okumuştum.

Gözlerini samimi bir hayretle açtı: — ...Almanya'da ha, mükemmel!

Kadehini kaldırıyor: — ...şeref-i âlinize!

Ahmet Ziya yanılmamıştı: yalnız başına içmeyi sevmeyen, sohbet meraklısı 'akşamcılardan' bu, Almanya'daki hayatına dair sorulara hazırlandığı açık; yarım yamalak bir mâzeret uydurup, kompartımanına sıvışsa mı? Rakısını bitirdi, yemeğini oraya aldırabilir, kafası dağılmaz.

Restoran'dan çıkar çıkmaz, nemli demir ve lokomotif dumanı kokusu; yataklı vagonların, tenha ve esrarengiz, casus filmi koridorları; ayyıldızlı camlarda rüzgârın ıslığı, uçuşan kar.

«...pederin lâkabı 'Serficeli'ymiş, ahali 'Alaman' Ziya bey'e tebdil ediyor; neden, zamanının Almanlarından farkı mı kalmıştı ki: tavır o tavır, giyim o giyim! Onu bırak, rahmetli Hamınne'm, yarı şaka yarı ciddi, 'gavûr kızlarına merakıma' takılmamış mıdır? Öyle ya, Melissa Rum kızı, Meleho Süryanî, Nadya karışık, Yelizaveta Rus, Elke Alman.... Tüüü, kala kala elde 'Bereli' Şevkiye mi kalıyor yahu?»

Kompartımanın kapısını açarken, kafasında o istifham:

«—Elke acaba şimdi nerdedir, ne yapıyor?»

Ne acayip bir suikasttı!

Döndükten iki gün sonra mı ne, İstanbul ağır ve hantal bir kar altındadır; ağaçlar beyaz şeker kristali, saçaklarda buzdan sakallar; Ahmet Ziya, Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'deki odasında, 'teslimatı geciken yedek aksama dair', **Tauber und Kleist-UG**'ye Almanca rapor yazıyor; masasının üstü, karmakarışık: pipo tütünü, kül tablası, karbon kâğıtları; renk renk, çeşitli dillerden, propaganda dergisi: **Neptune, Signal, Victory**, vs. Telefon çaldı, hattın öbür ucunda Dr. Ludwig Gessler, soluk soluğa dedi ki:

— ...ah **mein freund** ah, az önce haberdar edildik: Ankara'da Von Papen'e suikast yapmışlar, ekslans ve refikası, büyük bir talih eseri, yarasız beresiz kurtulmuş!

Ahmet Ziya, akla gelebilecek ilk ihtimali, ileri sürdü:

— Yahudiler mi?

— ...niye İngilizler olmasın? Hatta Ruslar?

— ...Rusları biraz tanırım, böyle bir hâdise Türkiye'yi Almanya'nın kucağına itecektir, bu kadar akılsız olamazlar.

Arkasından soruyor: — ...suikastçıyı yakalamışlar mı?

— ...hayır! Kendi bombasıyla berhava olmuş, cesedi paramparça, teşhis edilemiyor.

Ahmet Ziya, birden dağılmıştı: artık çalışamaz, bir çay söyledi, piposunu sıkıladı; 'gazetelerden tafsilât alabilirim' ümidiyle, telefona sarılıyor: suikast haberini hepsi doğruluyorlar, yalnız onu mu, Von Papen'le karısının 'sağ sâlim' kurtulup, suikastçının parçalandığını da! **Birlik**'ten, 'vak'a mahallinden geçmekte olan iki genç kızın yaralandığını' eklediler; **Akşam**, 'o sabah saat on sularında, elinde kumaşa sarılı meçhul bir cisimle, şüpheyi celbeden bir şahsın, Atatürk Bulvarı'ndan Çankaya'ya çıkarken görülmüş olduğunu' bildirdi; asıl malûmat, **Tan**'da birikmişti: suikastçı, İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kayıtlı, adı Ömer, soyadı Tokat; üzerinden lise diploması çıkmış, ayrıca numarası kazınmış bir tabanca; işin şaşırtıcı yanı, Yugoslav göçmeni oluşu, doğumu 1917, Geylan (Üsküp).

Ahmet Ziya, damağında çayın buruk tadı, burun deliklerinde iki duman çizgisi; daha ilk değerlendirmesinde, yılların alışkanlığıyla, bazı karanlık noktalara takılmıştı: böyle vahim bir suikastta, suikastçının ölüp suikast düzenlenenin kurtulması, Von Papen'i gerçekten öldürmek isteyip istemediklerinde, tereddüt uyandırıyor; tehlikeli ve kurnaz bir diplomatı imha etmekten çok, bir propaganda gösterisi amaçlanmış olmasın? Franz Von Papen'in, Türkiye'yi müttefiki İngiltere'den ayırıp, Almanya'ya yakın-

laştırmakta, fevkalâde önemli roller oynaaığı biliniyor; onu ortadan kaldırmak isteyen, İngilizler de Ruslar da olsa, sonuç Almanya'ya yaramayacak mıdır?

«...böyle bir ahmaklığı ne **GPU** yapabilir, ne **İntelligence Service!»**

Olayların gelişmesi, tahminlerini doğrulamıyor: Ömer Tokat'ı 'suikaste azmettiren', Süleyman ve Abdürrahim adında iki göçmen ele geçirildi ki, üçünün de Sırp komünist teşkilâtının üyeleri olduğu meydana çıkmakla kalmadı, 'Von Papen'e suikast tertibi hususunda', 'yabancı bir elçilikle temasta bulunduğu' anlaşıldı; adı henüz açıkça belirtilmiyor, o 'yabancı elçiliğin', Sovyetler Birliği büyükelçiliği olabileceği, şimdilik sadece imâ ediliyordu.

Ahmet Ziya traşını yeni olmuş, ertesi sabah, kahvaltıya oturmuştu; salon yeterince ısınmamış, hava kapalı, ışık az; büyük bir boşluk duygusu genişliyor; mutfaktan havagazı ocağının ıslığı, çaydanlığın mırıltısı, damlayan musluk; Elke, iki buçuğa doğru yatmıştı, kolay kolay uyanamaz; Ahmet Ziya, çayını karıştırırken, gözü gazetelerin başlıklarında: **«Suikastta Rus Parmağı / Sovyet Tebaası İki Şahıs Tevkif Edildi / Pavlof ve Kornilof, Ömer'i Suçu İşlemeye Teşvik; Abdürrahman ve Süleyman ise, Suikastı Tertiple İtham Olunuyor».** Ne demek bunlar, ne demek? Kurbanzade, böyle bir çılgınlığa kalkışmış olabilir mi? Onu bir an, görür gibi oluyor: ince yüzünü zarif çenesini, bağa gözlüklerinin üstüne düşen kır perçemlerini, başının kibar hareketiyle geriye atışını! Yugoslavya göçmeni Türk komünistlerini, aralarında hiç konuşmamışlar; kimsenin doğru dürüst bir bildiği yok: kimdir Ömer Tokat, nereden çıktı? Kimdir Süleyman ve Abdürrahman? Bu ikisi Pavlof ve Kornilof'la, Pavlof ve Kornilof ise Kurbanzade ile, irtibatta mıdır?

Kafası karmakarışık, Büyük Parmakkapı Sokağı'na çıkmıştı: kar, sabahın içini boşaltmış: boyutları genişletip, sesleri boğuklaştırıyor; günlerdir, dinmek bilmedi; bazan, alfabe resimlerindeki gibi, lâpa lâpa yağıyor; bazan, sokak dirseklerinde, dörtyol ağızlarında, tipi anaforları! Lâstik, yedek parça, ben-

zin yokluğundan şehirde 'seyrüsefer' zaten hafifle-mişti, neredeyse durdu: sadece, levhalarını kar kap-ladığı için, nereden geldiği, nereye gittiği anlaşılmaz, bembeyaz ve buğulu, tıklım tıklım tramvaylar; İstik-lâl Caddesi'nde palto, yün atkı, kar gözlüğü, düşe kalka 'mesaiye' gitmeye uğraşan sabah kalabalığı; ve bıyıkları dumanlı çöpçüler! Ahmet Ziya, bir ara, Bâbıâli'ye düşüp, **Tan**'dan son haberleri almayı düşündü; o dakika vazgeçti:

«...bu karda kıyamette, oraya iki saatte varamam; ayrıyeten, hâdiseye icabından ziyade ehem-miyet atfediyor görünmek olmaz: Şirket'ten aramak en münasibidir!»

Tan'ın santralı, sürekli 'meşgul', santraldaki kı-zı hatırlıyor: elinde ruju aynası, akşamlara kadar boyanır; edâlı mı edâlı, üstüne varmaya hiç gelmez, 'burnundan kıl aldırmıyor'; adı Nakşiye, gazetede 'Santraliçe' diyorlar; 'Santraliçe' aşağı 'Santraliçe' yukarı, galiba bu adı Naci Sadullah takmış, yakışı-yor hasbaya! Numarayı nihayet düşürünce, bin türlü ahret suali sormadan, Zekeriya Sertel'i bağlama-dı: efendim kim arıyormuş, ne münasebetle arıyor-muş, hangi mevzuu konuşacakmış, vs.

Ahmet Ziya, hal hatır sorduktan sonra, 'mütem-mim malûmat' ricasında bulunuyor; ilk tahkikat gizli cereyan ettiğinden, dişe dokunur bilgi sızdırama-mışlar; Pavlof'un İstanbul'daki Sovyet Konsolosluğu'nda 'stajyer memur' olduğu tesbit edilmiş; Savcı-lık, 'mumaileyhin' daha evvel Roma'da ve Sofya'da 'mümasili' olaylara adının karıştığını; hatta Bulgar Kralı Boris'e bir suikast hazırladığını ileri sürüyor-muş; Ruslar, suçlamaları kabul etmiyorlar; Süley-man ve Abdürrahman'ı tanımadıklarını söylemişler, komünist olduklarına inanmıyorlarmış!

Zekeriya Sertel, sözlerini acı bir istihzayla, bağ-lamıştı:

— ...hükümet fevkalâde hassasiyet gösteriyor: hiç akla gelir mi, Emin'i Ankara'da derdest etmişler, dosdoğru Nevzat bey'in huzuruna çıkarılıyor; Dahi-liye Vekili, Millî Emniyet Müsteşarı, Emniyet Müdür-i Umumisi, tam takım orada; meğer, bana ettiği tele-

fonları dinliyorlarmış; uğradığı düpedüz casusluk muamelesi, basın kartı alıkonulmuş filan!

Göğüs geçirerek ilâve etti: — ...bununla uğraşıyoruz!

O gün aksi gibi, Şirket'in Ege Mıntıka Mümessili'yle, yemeğe çıkılacak: öğleye, Liman Lokantası'nda masa ayırtılmış; Zihni bey, onun bulunmasını 'hassaten' istedi, Fuar münasebetiyle, adamla 'canciğer ahpap olmamışlar mı', böylesi muvafık düşüyormuş, öyle diyor. Ahmet Ziya, gönülsüz: Ege Mıntıka Mümessili, şöyle bakarsan dinine diyanetine düşkün, haram yemez bir tüccar; İzmir Ticaret Odası'nın, önde gelen 'simâlarından'; oysa 'karaborsacının' biri: yedek parçaları, 'satıldı' diye, kaşla göz arasında piyasadan kaldırıp; ihtiyaç sahiplerine sonra, el altından, ateş bahasına satarmış; Keleşoğlu'yla uyuşmuş olmalılar, adamı yere göğe sığdıramayışından seziliyor, dün akşam meziyetlerini saya saya bitiremedi: yine tepeden tırnağa griler giymişti, temel çivisi gibi dik ve uzun, hep öyle bezgin; arada sağ elinin baş ve işaret parmağıyla alnını kıskaçlıyor; yazıhanesinin bir köşesinde, bardakla su, iki Bayer aspirin!

Ahmet Ziya, 'gayr-ı kaabil-i içtinap' öğle yemeğini düşündükçe, yüreği kararıyordu. Yaşlandı mı, sinirleri mi yıprandı ne, garip bir asabiyet içindedir; eskiden gülüp geçtiği davranışlar —belli belirsiz bir imâ, dolaylı bir şaka— şimdi günlerce iz bırakıyor; gizli yanıklar gibi durup durup acıyan, derin izler. En katlanamadığı, Rusya'daki Alman başarıları yüzünden, İstanbul'daki Nazi 'taraftarlarının' böbürlenişi; gazetelerdeki saçmalıkları bırak, okumazsın olur biter; başta Zihni bey, Şirket'teki 'Almancıların' ipe sapa gelmez yorumlarına, nasıl kayıtsız kalacaksın? Keleşoğlu Ticaret A.Ş., alt tarafı **Tauber und Kleist-UG**'nin Türkiye'deki kolu, mayası Alman; geçenlerde Zihni bey'in 'bizzat' itiraf ettiği gibi, harbi Müttefiklerin kazanması, 'sebeb-i felâketi' olabilir; bunlar Berlin'e yalnız duygularıyla değil, miğdeleriyle bağlı; yetmiş iki dualarının, Hitler'in muvaffakiyeti üzerine olmasına şaşılır mı?

Peki ya onun, **TKP**'li, eski **Komintern** üyesi, profesyonel inkılâpçı **'tavariş'** Ahmet Ziya'nın (kod ismi Nejat, bazan Şerafettin) aralarında işi ne? 'Faal siyasetten' uzak durmak istedi, tamam; hayatını şöyle ya da böyle kazanması lâzım, amennâ; Nazilerle içli dışlı, böyle 'şâibeli' bir şirkete niye hizmet ediyor? Babası 'Alaman' Ziya bey'den devraldığı 'alafrangalığından', 'Garp medeniyetiyle dirsek temasını' kaybetmek istemeyişinden olmasın? 'Hamınnesi' haklı, ziyadesiyle haklı; yalnız sevdiği kızlar olsa, neyse ne, çalıştığı yerler de 'ecnebi'!.

— ...Almanlar İslâm'a vefalıdır, hörmette kusur etmezler; müteveffa Kayzer'in Kudüs'e cami-i şerif inşa ettirmiş olduğunu, hangi Osmanlı unutabilir? Hitler hazretleri, Avrupa'yı târümâr eyledikten sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nden mi korkacaktı? Bir fiskede hâk ile yeksân etmeye muktedir, lâkin Meriç hududunda zınk diye duruyor, niçin, elbette İslâm'a hörmetinden!...

Zihni Keleşoğlu, kaşığı havada, ahkâm kesiyordu; çorbasını usulca içtikten sonra, kendinden emin, ekledi:

— ...bilâhere Rusiya'ya tecavüzü tercih etmesi fikrimin teyididir: müslümanı himaye, dinsize taarruz ediyor! Sağdan soldan mutlaka kulağına gelmiştir, bolşevik esaretindeki din kardeşlerimizin halâsı mevzuunda, Ankara'yla sıkı temas hâlinde imişler...

Liman Lokantası'nın tenha günü, gökte kurşun donukluğu, bulanık; ışıkları yakmışlar: büyük camların ardında, ölü bir rıhtım manzarasına vahim bir kar, tembel tembel yağıyor; uzaktan, şehir hatları vapurlarının, titrek ve buğulu hayaletleri; arada, yarı sırtlan uluması, bir çığlık!

Ege Mıntıka Mümessili, ekmek 'istihkakını' iki lokmada tüketmiş; başını saygıyla eğip, Keleşoğlu'nu sık sık onaylayarak, çorbasına dalıp çıkmaktadır. Ahmet Ziya, nasıl olduysa, kardan kara geçti: Tıp Fakültesi civarında uğultulu bir talebe kahvesi, Berlin, Doktor Melek'in mezun olacağı sene; oturmuş, 'Spartakist' gençlerle 'inkılâbın neden dolayı Almanya'da gerçekleşeceğini' tartışıyorlar; kapı açıl-

dıkça içeriye uçuşan, beyaz kar kelebekleri, şekerli soğuk; ya da hayır, o, Kurbanzade, Âbit Âlimof bir de galiba Şevket, —ayaklarında **velenki**, başlarında **papak**— **Krasni Profesur**'daki trotzkist Türk 'yoldaşlara' nasihata gidiyorlar; kar, beyaz bir çekirge bulutu, Moskova'yı kaplamış; şıngır mıngır uzaklaşan bir kızakta, kahkahalar savuran sarışın Rus kızı, fıkırdak ve etine dolgun.

— ...esasen hâdisatın seyri, bolşeviklerin de Hitler hazretleri'nin temâyülünü idrak eylediklerini göstermektedir. Alman Sefiri'ne Ankara'daki suikast teşebbüsünü, bu şekilde tefsir etmekteyim. Moskova, eğer muvaffak olabilseydi, Türkiye/Almanya münasebetleri ciddi hasara uğrayacaktı: koskoca Türkiye Cumhuriyeti, kendisine bunca hayırhâh davranan Alamanya'nın sefir-i kebirini, bolşeviklerin mel' ânetinden muhafazaya muktedir olamıyorsa...

Ahmet Ziya, şiddetle 'başka yerde olmayı' arzuladı; epeydir, Keleşoğlu'nun kendini kapıp koyverdiği böyle 'muhabbetlerde', 'müstakil iş edinmek' hayalini okşuyor; sebebi, o 'muannit' bulantı istidadının, Şirket'le ilişkilerinde de meydana çıkması; gizli komünistlik faaliyetinde, bazı şahıslar ve olaylar miğdesini nasıl bulandırıyorsa; 'ticaret vâdisindeki' bazı şahıslar ve olayların da, o kadar, hatta daha çok, miğdesini bulandırması! Bunun 'ıstırabını çekerken', **Mühendis Mektebi**'nden ayrılmış eski bir dostu, Gönen'li 'Deli' Fahri, 'ortak bir iş kurmalarını' önermesin mi?

Ankara'ya hareketinden iki gün önce filan, Eftalikos Kahvesi'nde, paldır küldür tavla oynuyorlardı. Akşam üzeri, henüz vakt-i kerâhet gelmemiş, dışarda çelik mavisi soğuk, içerde bir molla hortlağı gibi cübbesinin eteklerini savurtarak dolaşan, yoğun tömbeki kokusu; nohut ya da melengeç 'kahvesiyle' 'kifaf-ı nefs eden' kahve tiryakileri; kaymak bağlamış, can sıkıntısı, yün gibi eğrilen keder! 'Deli' Fahri, âdeti üzere 'zar tutarak' oynuyor, onu besbelli yenecek; ağzına giren kumral bıyıklarını çiğneye çiğneye, bu arada söyledikleri, önemli ama: efendim makina motor ithâlatı durmuş, harp sona erse dahi

öyle kolay başlayacağa benzemiyor, milletin elindeki makina ve motorlar eskidi, birer ikişer bozuluyorlar; işten anlayan bir mühendisin 'nezaretindeki' Dolapdere ustaları, hârikalar yaratabilirmiş; bütün mesele, işe para yatıracak 'enayi' ile o yetenekli mühendisi bulabilmekte!

Göğsüne güp güp vurup, demişti ki: «— ...o enayi bendeniz oluyorum, mühendis çıkamadık ama Milli Korunma Kanunu sayesinde muhtekir, yâni zengin olduk; kabiliyetli mühendis ise, niye sen olmayasın? Gel şu işi ortak yapalım, başkalarına kazandırdığın para yetmez mi?...»

Ahmet Ziya gülüp geçmişti, fakat Ankara'ya gidip gelirken trende, oradayken otelde, kayan bir yıldız gibi bu fikir, zihninde parlayıp sönüyordu; yeşerecek zemin bulması, hiç kuşkusuz, hayatının tekrar onu tedirgin eden bir merhaleye ulaşmasından: hepsinden başka başka sebeplerden rahatsız olduğu halde, Elke'yle, Kurbanzade'yle, Keleşoğlu'yla, girift ilişkiler sürdürüyor; gel gör ki 'müstakil iş edinmek' gerçek bir kurtuluş kapısı mıdır, yoksa 'muhayyelenin yarattığı' başka bir 'kaçış imkânı' mı?

Söz dönmüş dolaşmış, galiba Alman eğitim düzeninin üstünlüğüne gelmişti; Zihni bey, titiz cerrah özeni ve dikkatiyle, elmasını kesip biçerken diyor ki:

— ...meselâ Ümid,* yâni kızım, Sörler'de okuyor: onaltı yaşındadır...

Ege Mıntıka Mümessili yaranmak fırsatını kaçırmadı: — Allah bağışlasın efendim!

— ...cümlemizinkini! Rahmetli valdesinin ısrarı olmasaydı, ben onu Alaman mektebine verecektim; **dame de Sion**'da zerafet öğrenirmiş de, Fransızca beynelmilel kültür lisanıymış, estek köstek; hangi tedrisat sisteminin üstün olduğunu, harp âşikâr eyledi; Fen müdürü'müz Ahmet Ziya bey —ki kendisi **Berlin Mühendis Mekteb-i Âlisi**'nden mezundur—, fikrimi hiç şüphe yok teyit edecek, hatta bu münasebetle...

Liman Lokantası'ndan, saat üçe doğru çıkmışlar-

---

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi; «Bıçağın Ucu», «Yaraya Tuz Basmak», Bilgi Yayınevi

dı. O vahim kar bezdirici tembelliğiyle, hâlâ yağıyordu; yumuşak beyazlığı, Galata'daki Bizans karanlığına değdiği yerde derhal çürüyor. Loş, göz alabildiğine uzanan, terkedilmiş şehir tenhalığı. Uzaktan bir tramvay çanı, yakından yorgun bir öksürük. Keleşoğlu'nun taksiye çevrilmiş otomobili, direksiyonunda 'Kılçık' Nâzım, çıtır çıtır yanıbaşlarına sokuldu. Ahmet Ziya, tam bineceği sırada, gözüne o adam ilişmez mi? Yolcu Salonu'nun camları arkasında, sıska, omuzları yok, sırf burun ve gırtlak, güya gazetesine dalmış!

Kurbanzade'yle geçen hafta buluşacaklardı, araya Ankara yolculuğu girdi; gizli randevuların kuralı budur: belirlenmiş yerde, belirli gün ve saatte buluşulamazsa; buluşma ertesi hafta aynı yerde, aynı gün ve saate ertelenir; yine buluşulamazsa, bir gün sonrasına! Ahmet Ziya, Kurbanzade'yle buluşacağı ânı, ilk defa böyle iple çekiyordu; Von Papen'e suikast, kafasını karmakarışık etmişti; için için biriktirdiği, sürüsepet hesaplaşma sorunu, cabası! Artık denizde buluşmuyorlar: her ay şehrin nisbeten sapa bir semtinde, on buçuğa doğru: geçen ay, Büyükdere'de Canfes Sokağı uygun görülmüştü; bu sefer, Kuledibi: Şahkulu Sokağı'nda arızalı bir araba olacak, kaputu kaldırılmış, farları sönük; elinde cep feneri, şoförünün onarmaya çalıştığı! Ahmet Ziya arabayı eliyle koymuş gibi buldu: iriyarı şoför, kafası motorun içinde, işine dalmıştı; gözü dünyayı görmüyor; arabanın arka koltuğunda, konup kalkan ateş böceği, Kurbanzade'nin cıgarası.

Garip değil mi, Rusça selâmlıyor: **—Zdrastvuyti tavariş!**

— Merhaba Mirseyit! Hava berbat yahu, arabada mı konuşacağız?

— İhtiyatsızlık olur, biraz yürüsek. donmayız herhalde...

İnce, manidar bir tebessüm: — ...biz ne soğuklar görmüşüz, öyle mi?

Ahmet Ziya, Kurbanzade'nin yüzünde neyi yadırgadığını hemen bulamadı; biraz ihmalci, hayli kalender, oldukça zarif bir şaire benzemez miydi; ha-

yır benzemiyor, burnuyla çenesi, acayip sivrilerek öne doğru çıkmışlar, suratına bir kurnazlık sıvanmış; gözlüklerinden, hinoğlu hin biri bakıyor. Suikastla ilgili sorularını, başını hafifçe yana eğerek, müstehzi dinledi; Ahmet Ziya alçak sesle konuşuyordu, kaşları çatık, bayağı öfkeli: bre nasıl bir densizlikmiş bu, elde etmeyi ümit ettikleri netice neymiş; nereden çıkmış Yugoslav göçmeni Türk komünistleri; Pavlof kim, Kornilof kim, **GPU**'nun adamları mı?...

Yürüyerek, Şişhane'ye çıkmışlardı. Gecenin soğuk saydamlığı, ikisini de şaşırttı: bulutsuz, siyah jelâtin kâğıdı bir gökte, yıldızlar iri iri; ayaklarının altında Haliç, lâcivert bir ayna; bir vapur öttü, düdüğü ufukta perde perde yankılanıyor; arşesinde kıvılcım hevenkleri, inleye inleye Altıncı Daire'ye tırmanan Maçka/Beyazıt tramvayı; eski apartmanların birinin üst katından, kırık dökük bir piyano: Dvorjak'ın **Humoresque**'i salkım saçak üstlerine dökülüyor. Kuledibi'ne dönüyorlar. Galata Kulesi'ne kadar uzanan sokak, az aydınlatılmış: kaldırımlarında çıtırdayarak donan kar öbekleri; çöp bidonları çevresinde, gözleri pırıl pırıl fosforlu kediler.

Mirseyit Kurbanzade pofurdadı: — Sen, dedi, başka bir şeye kızgınsın, suikast bahane! Kafan işlemiyor mu? Hadise kimin menfaatına, tabii Almanya'nın; neresinden bakarsan bak, tertip kokuyor: Von Papen sağ, suikastçı paramparça olmuş; Türk matbuatı **TASS**'ın tavzihini neşretmedi; Pavlof ve Kornilof için, Sovyet avukatı getirtemiyoruz...

— İyi de, Süleyman'la Abdürrahman'ın itirafları? Kim bu herifler?

— Yugoslavya Türkleri, trotzkist sanırım, **Gestapo**'nun elinde oyuncak! Fikrimiz budur. Pavlof, sızma maksadıyla temas aramış olabilir, fevkalâde yanlış yapmış; temasını, onu hadiseye bulaştırmak için kullandılar.

Bir sessizlik oldu. Galata Kulesi'nin yüksekliklerinde, uçaksavar ışıldaklarının büyülü duyargaları, dev kılıçları olarak masmavi çatışıyordu. Yüksekkaldırım'da hırçın bir bekçi düdüğü karanlığı deliyor. Ahmet Ziya 'derunî' bir tereddüde düşmüştür: Anka-

ra'da edindiği bilgileri aktarsın mı, aktarmasın mı? Aktarmak içinden gelmiyor, dahası öğrenmişlerdir de! Kurbanzade, o düzeyde malûmat aramadığını göstermek niyetiyle mi, sözü değiştirdi; dudaklarından çıkar çıkmaz, harf harf buharlaşan kelimelerle, bazı şahıslar hakkında 'alelâde' bilgiler topluyor.

— Şimdi bak, İstanbul sosyetesinde, câlib-i şüphe bir şahıs peydah olmuş, ismi Paula Slaviçek, teşerrüf dahi etmiş olabilirsiniz, zira eniştenin pek yakını...

Ahmet Ziya piposunu yakmaya davranmıştı, durakladı:

— Kim, Paula Slaviçek mi? Hayır, tanımıyorum! Çekoslovak mı?

— ...karışık! Kısmen İttihatçı 'Bacaksız' Abdi bey'i, kısmen bir Yahudi matmazeli araya koyarak muhit yapıyor. **Saphiste** olduğu muhakkak, zaman zaman erkek kıyafetinde dolaştığı görülmüş, kadın düşkünü! Ahval-i hususiyesi bizi alâkadar etmez, lâkin münasebette bulunduğu Yahudi matmazel, bir zamanlar **MAH**'la, hâlen Türk Siyasi Polisi'yle irtibattadır: hatırladığına bahse girerim...

Ahmet Ziya'nın kaşları çatılmıştı: — ...Raşel Mizrahi mi? diye sordu. Abdi bey'in, bildim bileli metresi; Seferberlik'te İngilizlere çalışmışlar, ailecek; Enişte bey, İstirdat'ta nüfuzlu dostlarına rica minnet kurtarmıştı...

Piposunun dumanlarını salıverdi: — ...faal olduğunu zannetmiyorum.

— ...ooo siyasetle sefahati çok iyi meczediyor doğrusu, apartmanı casus yuvası! Paula Slaviçek dersen, Karsten Meves'le irtibatı tesbit edildi, doğrudan olmayabilir, fakat muhtemelen Naziler'e çalışıyor; acaba bu iki şahıs hakkında, enişten vasıtasıyla...

Ahmet Ziya sözünü kesti: — Bu bahsi geç! Ablam öleli görüşmedik sayılır, birbirimizden hiç hazzetmeyiz! Mizrahi'ler, Selânik'in meşhur bir ailesi, geçen harpte **Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası** namı altında bir şirket ki, yanılmıyorsam Abdi bey de hissedarları arasında idi...

— ...ismini değiştirmişler, Ortadoğu Mağdencilik filân! İngilizlerin Türkiye'deki adamı Summerville Smith, resmen Ticaret Ataşesi görünür, arada temaslarımız oluyor; İstanbul'daki mutemedi dersen, **British Council**'dan Nigel R. Marlow Jr...

— Ne? Nigel R. Marlow Jr. mı?

— ...ta kendisi! Çilli bir heriftir, suratsız, Churchill kılıklı bir şişkoyla gezer; ne hikmetse Marlene Auch'un, —nam-ı diğer Elke Winkler'in— müthiş sempatisini kazandı; Alman asıllı o şarkıcı hanım, hem Ahmet Ziya bey'imizin metresidir, hem de Doktor Gessler'in âdeta 'manevi kızı'; Doktor Gessler'in **Deutsche Orient Linie**'de, Karsten Meves'in maiyetinde çalıştığı malûm...

Ahmet Ziya, yine o garip asabiyete kapılmıştı, sinirli sinirli sordu:

— Neyi imaya uğraşıyorsun, Mirseyit?

— ...Türkçe'de 'âşığın gözü kördür' denilmiştir ya, onu!

— ...ikaz mı bu? Oynadığımız saklambaçtan bıktım, kes irtibatı, olsun bitsin! Elke'nin eşi dostu olmayacak mı yâni, dil bilmez yol bilmez, elbet ecnebilere gidecek...

Kurbanzade, eldivensiz ellerine hohladı: — Kızma yahu! demek istediğim, şayan-ı hayret adamları seçiyor: O Amerika'lıya ne buyrulur, Mac Guinty canım, **Northern Trust Bank**'ın mümessili miymiş neymiş hani? Çoktan farketmiş olmalıydın, banka Amerikan **OSS** teşkilâtının paravanası; mes'ulü Lanning Mac Farlan'dır, Almanlara karşı aramızda malûmat teati ederiz, oradan biliyorum; **Fraulein** Winkler'in, başka hiç kimse kalmamış gibi, kalkıp da...

Kurbanzade konuştukça, Ahmet Ziya'yı, büsbütün 'asabiyete sevkeden' nedir? Elke'yi, kanıtlayamayacağı iddialarla, töhmet altında bırakması mı? Yoksa —itiraf etmekten kaçınsa da—, benzer endişeleri ve korkuları, onun da taşıması mı? Doktor Gessler'in 'himayesine sığınarak, muhitini genişlettikçe', Elke'nin şüphe uyandıran bazı şahıslarla düşüp kalktığı, bir gerçek: Ahmet Ziya, Nigel R. Marlow JR'ın, İngiliz istihbaratının 'eski kulağı

kesiklerinden' olduğunu, 'herifi görür görmez' sezmişti; hele Amerika'lı sözde bankacıyı, 'katiyyen şeytanları almıyor', 'herif **Hollywood** filmlerinden fırlamış, aleni casustur vallahilazim'; Doktor Ludwig Gessler' in 'hırlı matah olmadığı' da, su götürmez; Elke, bu acayip 'sacayağı' ile münasebetlerini niye geliştiriyor: sadece, **III. Reich'**ın 'girdaplarında kaybettiği', o ne idüğü belirsiz 'aile doktoru' Aaron Blumentahl'ı bulabilmek maksadıyla mı? Ahmet Ziya böyle bir şeye kendisi inanıyor mu ki, Kurbanzade'nin aklını yatırabilsin?

Kuşkuların çakışması, aklını başından alıyor; asabiyeti, Elke'ye toz kondurmak istemeyişi kadar, bu istemeyişin hayli çocukca bir 'hassasiyetten' kaynaklandığını kestirmesinden! Genç kadın, Marlene Auch hüviyetiyle (takma kirpik, yaldızlı far, yapma ben) uğultulu Beyoğlu gecelerinden çıkıp; hardal sarışınlığı, çocuk burnu, kederli dudaklarıyla, Elke Winkler olarak kollarına sığınmıyor mu, aleyhinde beslediği şüphelerden utanıyor. Şöhretin onu taşımaya zorladığı sun'ilikler neler olursa olsun, yalan ve çaresiz bir kız çocuğu bu; fırtınalı bir denize paraşütle atlamış, üstelik rüzgâr onu hızla kayalıklara sürüklüyor.

Kurbanzade kaçın kur'ası, Elke Winkler bahsini orada bırakmıştı; bir süre, Dr. Ludwig Gessler'in örgütlediği, 'İstanbul/Burgaz Krom Hattı' üzerinde oyalanıyor: bazı gemi adları tesbit etmişler, doğru muymuş yanlış mı; 'seferler' önceden planlandığı düzenle yapılabiliyor muymuş, aksamış mı vs?; arkasından 'Irkçı/Turancı' faşistlerin 'neşriyat ve faaliyeti' üzerinde durdu; bilmediği yok, en çok ilgilendiği, Rusya'nın işgal edilmiş bölgelerinde, Almanlarla işbirliği ederek, Tatarları, Azerileri, Başkırtları vs. kışkırtmaya çalışanlar; bu arada, Prof. Zeki Velidî Togan'ın (Rusya'daki adı Zeki Validof), 1941 Temmuzu'nda Almanya'ya yaptığı seyahatten sonra, gizli bir teşkilât kurduğunu söylüyor; amacı, 'Asya'daki Türkleri Türkiye ile Turan devleti içinde birleştirmek; Alman zaferinden sonra, hükümet darbesiyle Ankara'da iktidarı devirerek, Irkçı/Turancı bir hükümet kurmak'mış!

— ...hatırlayacaksın, Gazi bu adamın Türkiye'de ikametine izin vermemişti; İsmet Paşa izin vermekle kalmadı, adamakıllı suhulet gösteriyor; dikkatini çekerim, biz ki Galiyef'in bolşevik turancılığına göz yummadık, aksi-inkılâpçı mahiyetini tesbit ve teşhir eyledik; Nazi Turancılığına göz yumacak mıyız? Bunlar faşist!

Ahmet Ziya o anda, Kurbanzade'nin suratında neyi yadırgadığını, buldu çıkardı: soğuktan korusun diye, kafasına geçirdiği kalın fötr şapka, kırçıl perçemlerinin bağa gözlüklerine yığılmasına engel oluyor: artık ne vırt zırt dökülen o yumuşak saçlar, ne o zarif baş hareketiyle, şöyle geriye atılışları! Meğer Kurbanzade'nin yüzüne o şairane inceliği, o kibar duygusallığı veren bunlarmış; aksi halde, bakışlarındaki hınzırlığı, müstehzi tebessümü ve mülâyim konuşmasıyla gizlemeyi deneyen, gizli bir ajan Mirseyit Kurbanzade (kod ismi Cevahir, bazan Muratof).

Ahmet Ziya, miğdesinde o 'muannit bulantı istidadını' şiddetle hissetmişti; o dakika gözüne, 'Deli' Fahri'nin 'müstakil iş kurma' önerisi, tek çıkış yolu olarak gözüktü: siyaset çukurunun her türlü pisliğinden elini ayağını çekip, kazasız belâsız, kulağı dinç yaşamak! Peki, ya gençliği? Ya Berlin'de 'Spartakist' ayaklanmasında; Anadolu'da 'Milliciler' arasında; Moskova'da **KUTV**'da okurken, Doktor Meleho Afram'la besleyip büyüttüğü, sosyalizm hayalleri? Onlar ne olacak? «Adam gençliğini, üzerine muazzam bir zarp işareti çekip, battal edebilir mi?».

Dalgın bir çalar saat, yakın bir karanlıktan, geceyarısını çaldı. Aydınlık pencereler, gittikçe azalıyor. Soğuk, soğuk, soğuk. Galata Kulesi'nin dibinden bakınca, gecenin jelâtin siyahı daha yoğun, yukardaki yıldız öbekleri daha bol; ışıldakların mavi duyargaları, daha büyülü! Yüksekkaldırım, Karaköy'e doğru, esrarlı bir kuyu halinde iniyor; Tünel'e doğru ise, gizli ışıklandırılmış, bir korku filmi dekoru. Yukarıya çıkıyorlar, sağda bir kitapçı dükkânının kör vitrinleri; Kurbanzade, başıyla gösterip, diyor ki:

— İşte, Raşel Mizrahi'nin kitabevi burası: **Libraire Péra!** İçerde neler döndüğünü lâyıkıyla öğrenebilseydik, eminim ki Paula Slaviçek'in...

Kurbanzade aslında hiç susmamıştı, fakat Ahmet Ziya dinlemiyor; içisıra, harıl harıl arandığı, onu yürekten yaralayacak bir çift acı söz; ucu belki geçmiş yıllara uzanan, ortak bir anı; evvelce paylaşılmış, Kurbanzade'nin şu andaki tutumuna aykırı, eski bir 'siyasi tavır'.

Hıncı sesinde belli belirsiz, ansızın sordu:

— Resûl'u hatırladığın oluyor mu hiç? Resûl Hocayef'i?

Kurbanzade duraklıyor, yüzünde kaygılı bir merak:

— Hocayef'i mi? Münasebetini anlayamadım!

— ...ben sık sık hatırlıyorum. Hakikatte, hatırlamaktan kötü; gözlerimin önünde, kokunç bir hayal: kaba ve kalın Rus neferleri, aralarına almış, onu kurşuna dizmeye götürüyorlar: ufacık bir adamdı, bilirsin.

Kurbanzade durmuş, ona hâlâ hayretle bakıyordu:

— ...anti/parti faaliyetleri sabit olmuştu, dedi. O tarihte, aynı fikirde olduğumuzu zannediyordum, sen ve ben.

Ahmet Ziya, taşı gediğine koyacaktır: — ...nazariyatta, evet! Fakat ben, aleyhinde şahitlik yapmadım. Senelerdir merak ederim, bu gece sormak kısmetmiş...

Sustu, piposunu ağzından çekip, yere tükürdü: — ...kurşuna dizilmesine, aleyhine verdiğin ifadenin sebep olduğu doğru mu?

Kurbanzade neyi soracağını anlar anlamaz, suratını bir tokat tehdidinden korumak istercesine, birden çevirmişti. Üstüste birkaç kere, başıyla 'Hayır!' işareti yaptı. Yeniden yürümeye başladılar. Islıklı, fısıltıya yakın bir sesle:

— Yalan! dedi. Bunlar **oppozitsiya**'nın uydurması: ya Şâmilof söylemiştir, ya 'Sarı' Mustafa, başkası olamaz!

Tekrar durdu. Gözleriyle gözlerini aradı. Ahmet Ziya, bu bakışları tanımıyor; başka, tehlikeli birinin gözleri sanki; tehlikeli, adamakıllı karanlık biri:

— ...Hocayef inkılâba ihanet etmiştir. Hiçbir komünist bunu yapmaz!

Parmağını uzatıp, Ahmet Ziya'nın göğsüne dokunuyor:

— ...sen meselâ, yapar mısın? Yapamazsın, çünkü komünistsin!

— ...evet komünist, ama Türk komünisti. Hocayef bunu hepimizden önce anlamıştı, hayatıyla ödedi; ben, yeni yeni anlıyorum; elbet faturası çıkarılacaktır; sen, hiçbir zaman anlayamayacaksın, Mirseyit!

Tünel'den aşağıya, paldır küldür ayak sesleri, irili ufaklı lâkırdılar işitildi; uçuşan cıgara böcekleri, kırmızı kırmızı yaklaşıyor: Beyoğlu gecesini, Yüksekkaldırım kerhanelerinde bitirmeyi tasarlayan, Kasımpaşa'lı itler değilse; son vapura yetişmek telâşındaki, Kadıköy'lü sinema meraklıları bunlar! Ahmet Ziya ve Kurbanzade, ikisi de aynı anda, sustu; Şahkulu Sokağı'nın dirseğine kadar, ağızlarını bıçak açmadı. Köşede sırtında koyun postu gocuğu, ayağında çizmeler, kırsal bir sahlepçi peydahlanmış; çevresine mahçup bir hararet saçıyor, su buharı ilmikleri, zarif tarçın kokusu! zemin katların birinde, bilinmez hangi radyo (Zagrep olamaz mı?) Almanca yayınını bitirdi; deprem uğultularıyla yükselen, tumturaklı marşı tereddütsüz tanıdılar:

«Deutschland, Deutschland, über alles...»

Kurbanzade, dudaklarında müstehzi gülümsemesi, kelimelerin üstünde dura dura, diyor ki:

— ...işte hakiki düşman, **tavariş!** Heryerde, karşımıza çıkıyor; maziyi münakaşayla kaybedecek vaktimiz yoktur. Bir ay çok zaman, gelecek defaki buluşmamızda, şu Paula Slaviçek'i, daha etraflı tanımış olacağımızı tahmin etmekteyim...

Sustu. Ahmet Ziya'nın omzuna, pat pat vurdu:

— ...sâye-i âlinizde, tabii!

Arkasından, buluşma yerini bildiriyor: Şişli'de, Kocamansur Sokağı'nda, gece onbuçuk suları! Ahmet Ziya, onu yaraladığına, bir inanabilse! Ayakta dikilip, piposuyla çevresini dumana boğarak, karanlığa karışıp gözden kayboluşunu izliyor; uzaktan, otomobilin açılıp kapanan kapıları, motor sesi.

Ahmet Ziya Hocayef'in, Kurbanzade'nin suçlaması üzerine hüküm giydiğini, kimden duymuştu? Daha o tarihte, **KUTV**'da okuyan, 'Bereli' Şevkıye' den mi? Epeyce zaman geçti, Sultan Galiyef'in, Gürcistan'da ikinci tutuklanışından (1924), önce mi sonra mı çıkaramıyor. İlk tutuklanışını, **Bolşevik Partisi** Merkez Komitesi 4. Konferansı'nda açıklamışlardı: kıyamet koptu, millet birbirine girdi; tepkilerden ürküp salıveriyorlar ama, Parti'yle alâkasını keserek! İhtilâl böylece, ona heyecanla katılmış ilk 'evlâdını' yemiş oluyor. Hocayef'in işlerin buraya varacağını, önceden, çok önceden kestirmiş olduğunu, kim inkâr edebilir? Aralarında az mı tartışılmıştı?

Resûl Hocayef, Doktor Melek'ten nefret eder; Ahmet Ziya'yı, —belki Münif Sabri'nin hatırasına saygısından,— yakın bulurdu. Yıl kaç? 1921, 1922: Teşrin'ler, Moskova'da sonbahar gecesi, kaba rüzgâr Mayakovskiy'in afişlerini yırtmış, caddelerde sürüklüyor; Doktor Melek'le o, **Balşoy Balesi**'nden çıkmış, 'Sıcak bir Borşç içebilir miyiz?' diye, ilk rastladıkları tavernaya dalmışlardı: yoğun cıgara dumanı, tütsülenmiş balık, ekşi kvas kokusu; köşede, sakallı üç genç, besbelli üniversite öğrencileri, hem balalayka çalıyor, hem Ukrayna türküleri okuyorlar. Hocayef oradaymış: bütün gazeteleri **(Pravda, Krasnaya Zvezda, Trud, İzvestia)** serdiği masanın nihayetinde, irice bir virgül halinde oturuyor; şaşılası ustalığıyla, fakfon tabakasından cıgara sarmakta, sağlam gözüyle başlıkları taramaktadır; öbür gözü bozuk, midye yeşili, görmüyor.

Söz Münif Sabri'den açıldı mı, derdi ki: «— ...ölecek adam mıydı? Minriban bir yiğit! Dersaadet'te onunla, ne işler görmüşüz: nice bolşeviğe değişmem, değil mi ki onun evvel eski hemdemisen, yerin bâşım üzredir.»

Doktor Melek, çatal çatal sesiyle, 'Galiyef'e körü körüne hayranlığına' çattı mı; muazzam öfkesi ufacık gövdesinden taşar, onun heybetiyle âdeta o da büyürdü:

«— ...Galiyef'i aksi - inkılâpçılıkla itham edenin, alnını karışlarım özüm! Kim kimin namına, kimi it-

ham ediyor? **Türkiye Komünist Fırkası** adına, sen, Sultan Galiyef'i mi? Öyleyse bilesen, **TKF** Suphi yoldaş'ın, Suphi yoldaş ise Galiyef'in oğludur: ceddini inkâr eyleyen namerttir, evet!»

Ya da, ufacık fare dişleriyle, sicim gibi cıgara dumanlarını kese kese, herkesi rahatsız eden 'hakikatleri' açıklıyor:

«— ...**TKF**'nin nüvesini teşkil eden yoldaşları, Mahmudof'la kulunuz Hocayef, Osmanlı esirleri arasından, birer birer intihap etmiş idik. Talimatı veren Sultan Galiyef'tir, bilahere **'Yeni Dünya**'nın neşrine tavassut eden de, o: maksad-ı aslisi 'Mazlum milletlere' bir müdafaa-yı nefs, bir müdafaa-yı hukuk nazariyatı tedvin eylemek! İhtimal Mustafa Kemal'le, bu noktada mutabık idiler; aynı sebebe binaen Mustafa Suphi, Mustafa Kemal'e, Enver Paşa'dan çok yakındır...»

Ahmet Ziya, —nereden nereye?—, **'Kadro**' yayınlanırken yaptığı, kıvılcımlı tartışmalardan birinde, Şevket Süreyya'nın dediklerini hatırlıyor:

«— ...nasıl anlamazsın yahu? Anadolu İhtilâli' ne, mazbut bir 'Mazlum Millet' nazariyatı lâzım: nev'i şahsına mahsus, bir müdafaa-yı nefs ideolojisi olacaktır bu!»

Nâzım dahil herkes **Kadro'**cuları, 'golf pantolonlu, kara gömlekliler' diye bakmışlardı; oysa derginin fikir platformu, Galiyef sosyalistliğinin ana fikirlerini içeriyor; 'sınıf mefhumunun reddi, faşistliklerinden ziyade, Şark milletlerini mazlum, yâni küllîyen zahmetkeş addetmelerinden' ileri geliyordu.

Karanlığı dağıta dağıta, Tünel'den Galatasaray'a, zırhlı bir muhrip hışmıyla gelmişti. Asmalımescid'in ara sokaklarındaki batakhanelerden, gizli fuhuş otellerinden, Cadde-i Kebir'e, ufunetli bir lağım, sperma ve alkol buharı sızıyordu. Arada, kızılderili çığlıklarıyla, mesut ve muzaffer sarhoşlar; alaturka pavyonların birinden, uzak ve irkiltici, Şadârabân Faslı. Ahmet Ziya etrafını ne görüyor, ne duyuyor; son aylarını zehir eden iç tartışması, yeniden dal budak salmaktadır:

«...Meşrutiyet münevverinin de, Cumhuriyet mü-

nevverinin de, temel tercihi 'Garplı olmak'; zira bunu 'müterakki olmak' zannediyor! Sosyalistliğe itibar da, 'Garplılığın' bir çeşidi olmasından mütevellit; memleketin, iktisadi ve içtimai zaruretlerinden doğmuyor; bilakis bu zaruretler, münevverle ahalinin arasını açmakta, münevveri ecnebinin safında yer almaya sevketmektedir. Tüüü, yukardan baktın mı, 'İttihatçı' Mehmet Cavit bey liberal, bizim Şefik Hüsnü bey komünist; halbuki aşağıdan baktın mı, ikisi de Selânik'li, ikisi de 'gâvur'; bizim pedere, boşuna mı 'Alaman' Ziya bey demişlerdi?...»

Sonra, dehşet verici bir soru: «— ...Sultan Galiyef'i bolşevikler, acaba iyi komünist olmadığı için mi, yoksa Ruslara çalışmadığı için mi, mahkûm ettiler? O yıllarda birinci şık, kafama daha yatkın gelmekteydi, lâkin düşündükçe...»

Arkasından daha müthiş, bir başka soru: «— ...alafrangalık bokuna, yoksa başından beri, hep yanlış tarafta mı durduk?...»*

Beyoğlu'nda, sinemalar boşalmış; duraklarda, iç içe gece kalabalığı; onları toplamaya, birbiri ardınca sökün eden, boş tramvaylar: Şişli/Tünel, Maçka/Tünel, Kurtuluş/Tünel! Neon reklâmları, pembe yeşil sarı, yaldızlı toz halinde, kaldırımlara yağıyor; soğuğun jelâtin aydınlığında, rujları kanlı kızıl köpüren, altın dişli birkaç fahişe, kapı oyuklarına sığınmıştır; muhtemel müşterileri, yağlı bıyıkları sarmısak ve nikotin kokan, yelekleri çapraz köstekli 'hacıağalar', mahçup cıgaraları avuçlarında, bir aşağı bir yukarı, önleri sıra volta vuruyor.

Gözleri kan çanağı kıvırcık bir sarhoş, Büyük Parmakkapı Sokağı'nın köşesinde ikiye katlanmış, hant hant karanlığa öğürüyordu; ona bakarken Ahmet Ziya'nın gözüne, iki kalkık palto yakası arasından, eldivenle cıgara içen ilişti: sıska, omuzları eriyip akmış, sırf çene ve burun, gırtlağı fena halde fırlak, o herif: Kuledibi'ndeki buluşmaya gitmeden, hayli zorlu bir saklambaçtan sonra, atlatmayı ba-

---

* Ahmet Ziya'nın sonraki fikirleri için, bkz: «Yaraya Tuz Basmak», Bilgi Yayınevi

şarmıştı. 'İrtibatı kaybetmemek' için, demek, sokağın başına dönüp, pusuya yatmış. Sanki sözleşmişler, ikisi de birbirini, görmezlikten geliyor. Ahmet Ziya evine dönüyordu, vazgeçti; sokağa sapacağına, Taksim'e doğru yolunu sürdürdü; az sonra, dağılması nedense gecikmiş Lâle Sineması'nın; parfüm, frigo, deri koltuk kokuları sızdıran seyircileri arasına karışmış, gözden kaybolmuştu.

Uçaksavar ışıldaklarının büyülü duyargaları, Taksim Meydanı üzerindeki gökyüzünü yokluyorlar; şehrin uzak semtlerine ait tramvaylar, âbidenin çevresinde, tüyler ürpertici vınıltılarla dönüyor; İnönü Gezisi'nin basamaklarında, adamın suratını jilet gibi yalayan, Boğaz'ın dondurucu ayazı. Ahmet Ziya, Elke'nin belki sahnede, pek pek, henüz inmiş olacağını hesaplıyor; onu beklemediğinden, görünce şaşıracak, sevinecek de: şahane Marlene Auch giyimine ve makyajına rağmen, geleceği meçhul vahim üniversiteli kız güzelliği, kötümser dudaklarının yorgun gülümsemesiyle aydınlanacak. Zaman zaman yapmazlar mı, belki gecenin geri kalan kısmını, Pavyon'da, iki sevgili başbaşa geçirirler.

Hevesi kursağında kalacaktır. Salonun kadife loşluğuna inerken, İlham Gencer'in piyanosunu işitti: Elke, programını bitirmişti. Öyleyse nerede? Eve gitmiş olmasın? Gözleri pavyon alacasına alışınca, onu, ön masalardan birisinde gördü: **Northern Trust Bank**'ın Mümessili, o sustalı çakı gibi keskin ve köşeli, Amerika'lıyla oturmuştu; onları yakaladığı sırada Mac Guinty, maceraperest jönlerin **Hollywood** filmlerinde çokça tekrarladıkları, jesti yapıyordu: **Camel** paketinden çekmiş, iki cigarayı dudaklarına iliştirmişti; ikisini ayrı ayrı yaktı, birisini sağ elinin baş ve işaret parmağıyla alıp, gözlerinin içine baka baka, sonra Elke'ye uzattı.

Ahmet Ziya kıskançlığın, kaynar sular halinde, başından aşağıya devrildiğini hissediyor; dudaklarından farkında olmaksızın, şöyle bir cümle dökülecektir:

«— ...hangi manada ve mevzuda olursa olsun, bu kız beni aldatırsa, onu öldürürüm vallahilazim!...»

İSVİÇRE'DEKİ ABD BÜYÜKELÇİLİĞİ'NDEN ABD DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NA

Berne, 12 Mart 1942 Gizli kopya

Elçilik 997 sayı ve 11 Mart tarihli belge ile Berlin'de ilişkili olduğu kişilerden aşağıdaki âcil haberi almıştır:

Ankara'da Von Papen'e yapılan suikast teşebbüsü, Hitler'in onayıyla Himmler tarafından tertip edilmiştir. Geçen mayıs ayında Himmler Hitler'e Von Papen'den yeni Alman devletine karşı bir yabancı tecavüzü gibi görünecek şekilde 'yararlanmak' için bir plan teklif etmişti. Cinayeti hazırlamak için Himmler tarafından görevlendirilen Grup şefi Wulff, ajanlarından, Yugoslavya'nın işgali altındaki bölümünde bulunan komünist eyilimli bir Sırp ve Hırvat grubunun güvenini kazanmalarını istemiştir. Bu gruptan kendilerinin 'Moskova adına hareket ettiklerine inanan birtakım kimseler, oradaki Rus diplomatları ve konsolosluk görevlileri ile ilişki kurmak talimatıyla Türkiye'ye gönderilmişlerdir. Böylece Alman ajanları, daha sonra suikast yapılınca Rusları işe bulaştırmayı amaçlıyordu.

Yugoslavlar Moskova'nın emriyle hareket ettiklerine samimiyetle inanmışlardır, muhtemelen bugün bile inanmaktadırlar. Von Papen'in kendisi suikastın arka planını belki hâlâ bilmemektedir, ama Almanya'ya dönünce bildirilecektir. Şimdi Berlin'deki Nazi önderleri, Von Papen'e suikast teşebbüsünü gerçekten Rusların tertiplediğinin Türklere inandırıcı gelmesi için, azami gayret göstermekteler; böylece Türkiye'nin Amerikan/İngiliz/Rus dostluğundan tama-

miyle ayrılıp, Alman birliklerinin Türkiye'den geçmelerine izin vermeye ikna edilmesi işini kolaylaştırmayı ümid ediyorlar.

ABD Maslahatgüzarı

Ps: Beriin'den yukardaki bilgileri veren kişiler, daha önceki çalışmaları ile güvenilir nitelikte olduklarını ispatlamışlardır.

kasım/aralık

III. REİCH DIŞİŞLERİ BAKANI VON RİBBENTROP'TAN ANKARA'DAKİ ALMAN BÜYÜKELÇİSİ VON PAPEN'E...

5 Aralık 1942 Gizli kopya

«...Türkiye'deki dostlarımızı içinde bulundukları güç durumdan kurtarmak için, size 5 milyon altın Alman Markı (RM) gönderilmesini emrettim. Bu parayı cömertçe kullanmanızı ve bana durumu raporla bildirmenizi rica ederim...»

Dışişleri Bakanı
Von Ribbentrop

Von Ribbentrop, iki gün sonra, Deutsche Orient Bank Genel Müdürü Lebrecht'le temas etti; beş milyon altın Alman Markının (RM), Türkiye'deki propaganda amaçları için sarfedilmesi imkânlarını temin etti. Büyükelçi Von Papen, bu meblâğı 5.12.1942 tarihli bir şifre ile talep etmişti.

Hay-Layf Pastahanesi'nde Paula Slaviçek'in, cıgara üstüne cıgara beklediği şahsın, Elke Winkler olduğunu görünce, Ahmet Ziya bey dehşete düşmüştü. Elke taksiden, kapının önünde indi; göz kamaştırıcı Marlene Auch görkemiyle (takma kirpik, yaldızlı far, yapma ben) içeriye girdi; bir an duraklayıp, etrafı gözden geçiriyor; gözü, dip masaların birinde, onu görür görmez ayağa kalkmış olan Paula'ya ilişince, gülümseyerek yanına yürüyor.

Paula Slaviçek, 'erkek' giyinmişti: koyu lâcivert takım elbise, mavi gömlek, vişnerengi kravat; ceketinin üst cebinde, aynı renk ipek mendil; gümüş mavisi saçları 'erkek' kesimi, briyantinle sımsıkı arkaya taranmış; masanın üzerinde, **Dunhill** paketi, çakmak ve **Gazette de Lausanne!** Bıçak sırtı dudaklarını, çapkın bir salon erkeği zerafetiyle, Elke'nin parmak uçlarına değdirip, boş koltuğa buyur ediyor. Hararetli bir sohbete dalıyorlar.

Ahmet Ziya, pastahanenin Kurtuluş cihetine bakan, camekânlı kısmına oturmuştu; farkedilmesin diye, acele, cebindeki **Tan**'ı açıp, arkasına saklanıyor: gazetenin birinci sayfasında, at gezintisi yapan 'Millî Şef'in büyük boy fotoğrafı; Mısır Cephesi'nden iyimser haberler: «**Rommel, El Alemeyn'de Durduruldu / Kanlı Çarpışmalar Devam ediyor.**» Dışarda dalga dalga, çekirdekli bir yağmur; rüzgâr sağanaklarının tersine çevirdiği şemsiyeler; kapı kuytularına, saçak altlarına sığınmış, sırılsıklam Cumartesi kalabalığı; içerde, Fransızca konuşan iki üç masa, çoğu kadın; boyunlarında telkâri altın haçları, ellerinde 'cennet benekleri'; yaşları, siyah örümcek ağı şapka tüllerinin ardına gizlenmiş, geçkince 'madamlar': belki Ermeni, belki Rum, belki 'Levanten'; ama mutlaka, Katolik; ağır parfümlerini, bayıltıcı zerreler ha-

linde çevrelerine dağıtıyor; gümüş zarflı fincanlarda, limonlu çay içiyorlar; kahve servisi yok, çoktan kaldırılmış; Hay-Layf'ın meşhur 'meyvalı turtaları', hanidir uzak bir hayal!

«...bre bu ne iştir? Aklıma öleceğim gelirdi, Elke'nin Paula Slaviçek'le buluşacağı, asla! Ne vakit tanışmış olabilirler ki?...»

Ahmet Ziya onun, 'gıyabında', Nigel R. Marlow Jr'la, Mac Guinty'le, hatta Dr. Gessler'le buluştuğunu, bilmesine biliyor; Hay-Layf (Pangaltı) gibi, Suna (Osmanbey) gibi, Tilla (Tepebaşı) gibi, kibar ama 'nisbeten' sapa yerleri seçiyorlar; ya müşterinin seyrek olduğu sabah saatlerini: ya da böyle iğne atsan yere düşmez, akşam üstlerini: çaylar cıgaralar içiliyor, yarım saat, üç çeyrek 'muhabbet'; arkasından **'Au revoir'**: aşk randevusu olarak, fazla kısa; istihbarat randevusu olarak, fazla göz önünde buluşmalar bunlar; bir mana verebilmek, zor; işin rahatsız edici yanı, Elke onun ne zaman, nerede, kiminle buluştuğunu sormadığı gibi; ne zaman, nerede, kiminle buluştuğunu söylemez; Ahmet Ziya, içine kurt düşeli, herşeyi özel çabasıyla öğreniyor.

Kulağının dibinden, dik bir ses; kalın, kendinden emin, handiyse küstah:

— ...yok efendim, diyor, General Montgomery'nin El Alemeyn'de ulaşacağı merhale, ne olursa olsun, kat'i netice Şark Cephesi'nde alınacaktır; hatta bakınız, ben ne diyorum: Şark Cephesi'nde dahi değil, münhasıran Stalingrad'da: Rusların muharebeye sürdüğü yetmişbeş tonluk Voroşilof tankları, yeniden bastıran kış, bir de Katuşa roketleri yok mu...

Gevrek, uzlaşmaya yatkın başka bir ses, diyor ki: — ...fikr-i âliniz bendenize son derece isabetli görünüyor, paşam: tahminler hilâfına Stalingrad düşmedi, Eylül'den beri mukavemet ediyor; Von Paulus, kalkışacağı nihai bir taarruzla Rusları dize getiremezse, nah şuracığa yazıyorum...

Bu defa bir başkası, biraz mahzun, biraz kızgın: — ...getirmeli beyim, getirmeli: aksi takdirde, yazın elde ettikleri muvaffakıyetler heba olacaktır:

Mavera-yı Kafkas'a inmişsin, Alman bayrağını Elbruz Dağı'na dikmişsin, ne faide: üç büyük şehir, Leningrad, Moskova ve Stalingrad, düşmedikten sonra?

Elke Winkler ve Paula Slaviçek'le Ahmet Ziya'nın arasında, 'emekli' oldukları besbelli, iki üç masa: saçları fena halde fırça traşı, suratları abûs, kaşları çatık; göğüsleri İstiklâl Madalya'lı, eski askerler; yorgun mavi gözlü, kır saçlı, diplomat bıyıklı; ağızları ve alınları kırışık, 'Hariciyeciler'; burun deliklerinden fosur fosur cıgara dumanı döküyor, mavimsi bir sise bürünmüş, 'harbin kaderini tayin ediyorlar'. Yağmur, rüzgâr bastırdıkça tavan camlarında, ürkütücü bir trampet çalıyordu; 'Halâskâr Gazi Caddesi'nde, Osmanbey'e doğru, su tozu ince bir duman, göz gözü görmüyor; ortalıkta kimseler kalmamış, sadece kırmızıları ve yeşilleri yıkanmış tramvaylar, tek tük birkaç taksi! Ahmet Ziya, farkında olmaksızın, düşünüyordu:

«...yahu, bu âfette bizim ortak nasıl gelecek?»

'Deli' Fahri, Dolapdere'de metrûk bir depo bulmuş, 'atölye olmaya fevkalâde müsait'; sözde Hay-Layf'da buluşup, görmeye gideceklerdi: Ahmet Ziya beğenirse, sahibiyle pazarlığa oturulacak: Agop usta'nın tanıdığı, yaşlı bir Ermeni'ymiş; 'Deli' Fahri, kumral bıyıklarını çiğneyerek, 'Al takke ver külâh, anlaşırız' diyor. O ve Ahmet Ziya, **'Motor Bakım ve Tamir Atölyesi'** tasarısını; sıcak yaz geceleri, buzlu rakı sofralarında (taze bağdem, patlıcan salatası, kalamar) başbaşa tartışıp görüşerek, uygulamaya karar vermişlerdi. İki tecrübeli usta bulundu: birisi Ermeni, Agop usta, 'harekete' az çok bulaşmış, 1929 Tevkifatı'nda sıradan 'maznunlar' arasındaydı, beraat etmişti galiba; Ahmet Ziya, hayal meyal hatırlıyor; öbürü Türk, 'gözlüklü' Cemil usta, pis, sabah akşam bir karış sakal; lâkin otomobil motorunda, üstüne çıkmaz diyorlar. İş artık elverişli bir bina düşürüp, atölyeyi donatmaya kalmıştı; Dolapdere'deki depodan evvel, bir iki yere baktılar, hiçbiri olmadı: ya ufak, ya hor kullanılmış, ya da sahibi akla ziyan 'hava parası' istiyor; bu defa araya Agop usta girdi, bakarsın rast gider; Ahmet Ziya bey, Keleşoğlu

Ticaret A.Ş.'de çalışmanın hayatına koyduğu, 'Alaman İpoteğinden' kurtulmuş olur.

Gözü Paula Slaviçek'in masasında: yağmur karanlığı Hay-Layf'ı kapladığından, ışıkları yaktılar; yumuşak bir konyak aydınlığı, —sanki saydam, kıvamlı bir sıvı,— etrafı sarıyor; Elke, çayından küçük yudumlar ala ala, birşeyler anlatıyordu; Paula'nın yüzüne bakmaksızın, gözlerini gözlerinden ısrarla kaçırarak; Paula, tam tersine, gözlerini Elke'ye dikmiş, ruhu ve vücuduyla sanki onu, bakışlarına sığdırmaya uğraşıyor.

Ahmet Ziya, geçen yıl bu zamanlar, (yoksa yılbaşına doğru mu?) hararetli bir sevişme gecesi, dışarda kar; Elke'den ansızın kuşkulanmıştı: ilk kuşkulanışı! Yorulmaz bir çocuk merakıyla, oldum olası sorular sorar; bazıları İstanbul'da nasıl yaşanacağına; bazıları hayatına girmiş, önceki kadınlara; onların meziyetlerine ve kusurlarına dair; Taksim'den Beyazıt'a en çabuk nasıl gidilirmiş; ya da 'Doktor Melek, yemek pişirmesini bilir miydi'; 'Yelizaveta İvanovna, gerçekten Rus soylusu mudur?'. Birdenbire, Elke'nin aynı çocuk gözleri ve üniversiteli kız saflığıyla, son aylarda sorduklarının, belirli şahıslar ve belirli konular üzerinde yoğunlaştığının farkına varmıştı; önceleri kesinlikle ilgilenmediği komünistliği, arkadaşları ve aksiyonları öne çıkıyordu: o gece, —kötümser dudakları müşfik öpücükler halinde çıplak göğsüne dağılıyor—, sözü Suat Derviş'e getirmişti; tanışmayı çok arzu ediyormuş! Ahmet Ziya ona Saadet'ten (Suat'ın asıl adı) bahsettiğini hatırlamıyor, mevcudiyetini nereden bilebilir? 'Almanya' da yaşadığı, ilk yazılarını orada Almanca yayınladığı için, Almanlar arasında ünlüymüş de, merakını mucip olmuş; Almancası yeterli, Türk kadın dost edinemediği gerçek: böylece, hayatındaki önemli bir noksanı giderecekmiş!' Dediği bu! Eğer Doktor Şefik Hüsnü'nün telkiniyle, Reşat Fuad'ın 'hareketi' yeniden toparlamak teşebbüsü içinde olduğunu bilmese, Ahmet Ziya, Elke'nin merakı üzerinde durmayabilirdi; ama o günlerde Saadet'le, Hatay Pastahanesi'nde (eski **'Parisienne'**) buluşmuşlardı; Reşat

Fuat haber ulaştırıyor: gittikçe ağırlaşan şartlar, ortaklaşa bir platformda faşizme karşı harekete geçmeyi gerektirmiyor mu; anlaşılan, gizli bir Plenum toplantısı öngörüyorlar; Elke'nin Suat Derviş'le tanışmak istemesi, böyle bir temasın arkasından gelirse, içine nasıl kurt düşmez?

Hakikat şu ki, geçen kış Kuledibi'nde Mirseyit Kurbanzade dikkatini, Elke Winkler'in 'temaslarına' çektiği zaman, Ahmet Ziya gaafil avlanmamıştı; o da kendine göre, tesbitler yapmış; içinde bir yerinde, kimseye itiraf edemediği vahim bir keder, henüz teşhis edilememiş bir iç kanaması halinde genişliyor; çünkü Elke'nin 'masum' soruları, hergün biraz daha kuşku uyandırıcı zeminlere kaymaktadır: gecenin bir vakti, oturmuş çay mı içiyorlar; söyleşinin en duygusal yerinde, hiç de önemsemiyormuş gibi saf saf soruyor:

— ...Moskova'yı rahatça dinlediğinize göre, Rusçanız mükemmel olmalı! Uzun yıllar orada yaşadığınız doğru mu, herr Ziya? İsminiz hangi muhitte geçse, size 'Moskova'nın Adamı' diyorlar, ürkütücü birşey bu!...»

Ya da tuvaletinin aynasında, rujunu tazeliyor; gözlerini yakalayıp, diyor ki:

«— ...bizim Doğan, şu sizin yeğeniniz, 'kızıl' bir mecmuanın yazı müdürüymüş, geçen akşam Löbon'da söylediler, şiddetle itiraz ettim: sizce hakikat olabilir mi, böyle bir iddia?...»

Kurbanzade'nin uyarısına itiraz etse de, Ahmet Ziya dikkatini büsbütün bilemişti; eski 'komitacı' hünerlerini kullanarak, Nigel R. Marlow Jr ve Mac Guinty konusunda bilgi topladı; Elke'nin her ikisiyle, hayli ilerlemiş dostluğu var; saklamıyor zaten, İngiliz ya da Amerikan 'kanallarından', Dr. Aaron Blumentahl'ın 'akıbetini' öğrenebilirlermiş; 'bir ihtimal', 'Amerika'ya intikalini' de sağlayabilirler! Kurbanzade haklı, **British Council**'da 'dil uzmanı' görünen Nigel R. Marlow Jr, **İnteliigence Service**'in Türkiye'deki 'adamı' Summerville Smith'le 'çalışıyor', orası kesinleşti; ayrıca, **Northern Trust** Bank, Amerikan **OSS**'in **(Office of Strategic Service)** 'paravanası', bu

da Mac Guinty'nin 'mahiyetini' meydana çıkarıyor; İstanbul'un, harp dolayısıyla o kadar zengin ve renkli 'ecnebi muhitinde', başka kimse kalmamış gibi, Elke'nin bu iki karanlık adamla dostluk kurması, üzerindeki şüpheleri artırmaz mı?

Sonra yaz, sedef mavisi gök, çağla yeşili deniz; pat pat pat, Karadeniz'e uzaklaşan, çilekeş takalar; Pazar günleri, Dr. Gessler onları deniz gezmesine çağırıyor; büyükçe bir 'tenezzüh motoru' kiralamışlar, Boğaz'ın tenha koylarında denize giriyorlarmış; kulaç kulaca yüzer, beraber ne güzel güneşlenirlermiş! Ahmet Ziya, içinden kırılsın kırılmasın, gitmesine ses çıkarmıyor; her defasında bir bahane uydurup, gitmiyordu; işte ne olduysa, evde kaldığı o Pazar günlerinin birinde oldu: öğle sıcağı, camlar açık, dışardan ısınmış asfalt ve çürümüş karpuz kokusu; çalışma odasında, harıl harıl, Pelikan dolmakalemini arıyor, yok yok yok, 'Hey rabbim nereye gider bu kalem?'; neden sonra gece Elke'ye verdiğini hatırlayacak; yatak odasının çekmecelerini karıştırırken, allık, pudra, rimel, ruj curcunası içinde, hem dolmakalemini, hem de şüphelerini kesinleştiren, parfümlü bir bloknot bulacaktır: yassı, daha çok pudriyere benzer, ince bir defter; bazı sayfalarına, okunaksız el yazısıyla notlar alınmış; yazı, Elke'nin, notlar, Almanca! Ahmet Ziya, şöyle bir göz gezdiriyor, vay canına!

«Paula Slaviçek'in hakiki adresi hangisidir? Akıntıburnu'ndaki (Arnavutköyü) daire, kimin üstüne? 'Yahudi' Matmazel Raşel Mizrahi'nin, onunla alâkasının mahiyeti? Abdi Rumeli, namı diğer 'Bacaksız' Abdi bey, Paula Slaviçek'in temaslarında, ne gibi bir rol oynuyor?...»

Başka bir sayfada, altı çizilmiş, şu satırlar: «...**'Yankı'** mecmuasının tirajı nedir, tesir sahası geniş midir? Mecmuayı kim finanse ediyor? Doğan Rumeli, **TKP** üyesi midir, Ahmet Ziya ile rabıtasının siyasi bir muhtevası olabilir mi?»

Bazı sayfalarda ise, sadece tarih, şahıs ve yer adları: «17 Haziran 1942, Nigel, Hay-Layf», «19 Haziran 1942, Matmazel Mizrahi, **Librairie Péra**», «5

Temmuz 1942, Mac Guinty, Tokatlıyan Barı», vs. vs...

Ahmet Ziya donakalmıştı: defteri ve dolmakalemi, bulduğu yere bıraktı; allak bullak, salona döndü. Bir anda sırsıklam terlemiş, gömleği ıslak, sırtına yapışıyor; dilinin ucunda bir kesik acısı, şakaklarında bir zonklama; kendini tutmasa, yüksek sesle atıp tutacak! Elke, dünkü çocuk, onun gibi 'kırk yıllık bir komitacıyı' oyuna getirebilir mi? Bunu hazmedebilmek zor, çok zor. Hele Kurbanzade'nin 'soğuk casus muhakemesiyle', daha işin başından, Elke'yi doğru değerlendirmiş olduğunu düşündükçe! Yanılan o, Ahmet Ziya, 'ellisine merdiven dayamış, gözü kör âşık'. Şeytan diyor ki, Elke eve döner dönmez saçlarından yakala, suratına sağlı sollu iki şamar patlat, herşeyi kustur!

Fakat, hayır: büyük cehd sarfıyla, kalın ve tahammülfersa pipolar tüketip, kendine zulmedecek, şeytana uymayacaktır; o Pazar ve her Pazar, teni gittikçe daha yanık, gözleri daha havai mavi Elke'yi, hiçbir şeyin farkında değilmişçesine, müşfik ve hayran karşılayacak; âsûde ve uysal, o yosun, güneş yağı ve vazgeçilmez bahar kokuları dağıtarak, kollarının arasına sokuldukça, sevgiyle usul usul öpecektir; zaten ne kadar ince cırasa, genç kadının davranışlarında, herhangi bir değişiklik bulamıyor: Marlene Auch daha kapının eşiğinde yerini Elke Winkler'e bırakır; yâni, vahim yanlışlıklara kaymak üzereyken, nasılsa kavuşabildiği yuva mutluluğuna dört elle sarılan, tertipli düzenli 'ecnebi' ev kadınına: yemekler aksamaz, mutfak pırıl pırıl, ne banyoda böcek, ne çalışma odasında toz; Türkçesi ilerledi, çarşıdan 'bizzat' alışveriş etmektedir; Ahmet Ziya'yı, asıl bu karşıtlık darmadağın ediyor: başı omzunda göğüs geçiren, gözleri mahzun, burnu çocuk, dudakları kötümser, hardal sarışını bu 'yavrucak'; nasıl olur da Nigel R. Marlow Jr gibi, Mac Guinty gibi, 'istihbarat kurtlarıyla' düşer kalkar; Paula Slaviçek türünden, milliyeti kadar cinsiyeti de 'câlib-i şüphe' bir 'mahlûkla' ilgilenir?

O yaz, kötü yaz, Hitler'in yazı: **Wehrmacht**, Doğu Cephesi'nde batıya, kuzeye ve doğuya, hızla iler-

liyor; Kuzey Afrika'da Müttefikler, Rommel komutasındaki **Afrikakorps'u**, bir türlü durduramıyorlar: Kahire varoşlarına, ulaştı ulaşacak! İstanbul'da gerilim arttı: Ada vapurlarında, beyazlar giymiş Yahudiler, akşam gazetelerini, belirgin bir kaygıyla okuyorlar; Irkçı/Turancı dergiler: **Bozkurt, Millet, Tanrıdağ, Çınaraltı;** ormanda yağmur sonrası mantarları gibi, pat pat pat, birbiri ardınca yayın hayatına girdi; 1 temmuz Kabotaj Bayramı, herşeye rağmen törenlerle kutlanacaktır: Moda Koyu'nda geleneksel yelken ve kürek yarışları; sandallarda akordeon çalan, favorili delikanlılar; Bağdat Caddesi'nde, bronz tenleri zar incesi tuz, kumru göğüsleri bluzlarına sığmaz, mantar topuklu 'bobstil' kızlar ki, dudaklarını taşıra taşıra 'kelebek' boyamışlardır; Caddebostanı Gazinosu'nda geceleri, Hamiyet Yüceses, başı dumanlı bir rakı kalabalığını kırıp geçiriyor:

«...bakmıyor çeşm-i siyah...»

Ahmet Ziya, Keleşoğlu Ticaret A.Ş.'deki günlük işlerini bitirir bitirmez, iki kadeh rakı içmeye, Çiçek Pasajı'nın serinliğine sığınacak yerde, Paula Slaviçek'in ardına düşüyordu; öbür ikisinin ne idüğü az çok belirmişti; biraz Rum, biraz Türk, biraz Çek, Paula Slaviçek kimdir, onu meydana çıkarmak lâzım: Eniştesi, Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey ve 'uzatmalı' metresi Matmazel Mizrahi ile karmaşık ilişkileri, herkesin ağzındadır; Paula Slaviçek'in bazan kadın, bazan erkek kılığında dolaştığı; erkeklerden ziyade **'mondaine'** kadınlara meyyal olduğu da; ayrıca **Alman Lisesi**'nden yetiştiğini, Beyoğlu'ndaki bir Rum lisesinde 'terbiye-i bedeniye' öğretmenliği yaptığını saptayabildi; iyi kötü, üç dört dil konuşuyormuş! Ahmet Ziya'yı irkilten, en ulaşılması güç şahıslarla, en mahrem konuları gündeme getirebilmesi; meselâ Abdi Rumeli onu koluna takıp, Bâbıâli'nin en güzide gazetecileriyle mi tanıştırmış, Paula Slaviçek öyle bahislere dalıyor ki, 'lâl-ü-ebkem' kalakalıyorlar; Hüsnü Faik anlatmıştı, söz bir ara Voronej'den gelişen Alman taarruzuna intikal etmiş, Paula Slaviçek, Sovyet sınırındaki Türk manevralarının, aynı tarihe isabet etmesini, nasıl açıklayabileceklerini

sormasın mı? Hayal mi gerçek mi belirsiz, akıl almayacak şeyler de söylüyor: Kırım'da Naziler, Kızılordu kaçağı Türk ve Tatarlardan, Millî Gönüllü Birliği kurmuşlar, Ruslara karşı savaştıracaklarmış; Ankara engel olacağına, güyâ bu faaliyeti gizlice teşvik eyliyor...

Temmuz başında, Başbakan Refik Saydam ölüverdi: ani bir ölüm, kimsenin gereğince değerlendiremediği! Şükrü Saracoğlu başbakan oluyor, Numan Menemencioğlu Dışişleri Bakanı; o sıra, Doğu Cephesi'nde Alman ordularının ilerleyişi, tüyleri diken diken eden bir vüs'at kazanmıştır. En uzun günler, sular kararmak bilmiyor; saat akşamın sekizi, güneş henüz batacak; Harem'deki, Salacak'taki, Üsküdar'daki, ahşap İstanbul evlerinin bütün camları tutuşmuş; balkonlardaki fesleğen, gecesafası, âşıkmerdiveni saksıları sulanıyor; Ankara Radyosu'nda incesaz: Bestenigâr faslı; mahalle aralarında ince uzun kediler, kızartılmış patlıcan kokusu!

Ahmet Ziya, gece yarıları, beş lâmbalı Körting radyosunun başına geçmiş; sırf kulak ve sinir, Moskova'dan Rusça haberleri dinlemektedir; azimkârlık taslayan, sesi gizli bir yerinden kırık spiker, inanılmayacak şeyler söylüyor:

«— ...faşist Alman istilâcıları, yavaş yavaş Volga'ya, Kafkasya'mızdaki servetlere yaklaşıyorlar; Rus milletinin kaderi, bu muharebenin neticesine bağlıdır. Artık tek adım bile gerilemek yok! Aleksandr'ın, Kutuzof'un askerleri, vaktiyle nasıl dövüştülerse, öyle dövüşünüz. Ölünceye kadar mukavemet edelim. Muzaffer olabiliriz, muzaffer olmalıyız!...»

Herşeye rağmen, Mareşal Von Bock'un Panzer tümenleri, yaz sonuna doğru, Stalingrad'a ulaşacaktı. Stalingrad düşecek mi, düşmeyecek mi, İstanbul'da 'matbuatın' en büyük merakı bu; oysa kahve yok, ekmekler daha küçüldü, şeker ateş pahası; Saracoğlu Hükümeti'nin piyasayı rahatlatma çabaları, sonuç vermiyor; aldıran kim, **TED**' (Tenis Eskrim ve Dağcılık kulübü) in Taksim'deki kortlarında, sosyetenin meraklıları, İstanbul Tenis Turnu-

vasına üşüşeceklerdir. Ahmet Ziya Paula Slaviçek'i, —beş rengi etek, kahverengi polo gömlek, yeşil fular—, orada ilk defa 'eniştesi' Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey'le birlikte gördü; Paula'yla dolaysız ilişkiye girebilsin diye, bir ara yanlarına gitmeyi, düşünmedi değil; daha önce Cihangir'deki Terakki Apartmanı'na çat kapı uğramayı, aklından geçirmişti; gerçi 'eniştesiyle' ablası Neveser hanım'ın ölümünden beri konuşmuyorlar; olsun, Doğan orada oturmuyor mu, pekâlâ vesile teşkil edebilir; düşündüğünü yapmadıysa, biraz Doğan'ın mubalağacı tabiatıyla, işi sıvaştıracağını kestirmesinden; daha ziyade, Kurbanzade'nin 'talimatıyla' hareket ediyormuş gibi görünmeyi, kibrine yediremeyişinden!

Daha önce Paula Slaviçek'i, bir kere, Taksim Belediye Gazinosu'nda geceleyin; bir kere, Petrograd'da, akşam üzeri görebilmişti: briyantinle, sımsıkı arkaya taranmış, gümüş mavisi 'erkek' saçları; göğüssüz kalçasız, tarak gibi ensiz vücudu; jilet grisi gözleri, ustura yarası ağzıyla, adamakıllı itici bir kadın; onun, beş dakika konuşmaya tahammül edemeyeceği, çirkin ve ukalâ! Genişletmeye çalıştığı ilişkilerden, İstanbul'daki sürüsüne bereket 'ecnebi' ajanlardan, birisi olduğu anlaşılıyordu; nasıl anlaşılmasın ki, Ahmet Emin bey'i ziyaretinde, Alman taarruzlarını desteklemek maksadıyla, Türkiye'nin Trakya sınırından Sovyet sınırına, asker kaydırıp kaydırmadığını sormuş; tamı tamına 26 Tümen diyormuş, şaka yollu elbet, espriler filân yaparak; oysa Ahmet Emin, Liman Lokantası'nda olayı naklederken, şaşkınlığını hâlâ üzerinden atamamıştı:

«— Birilerine hizmet ediyor ya, acaba kime?»

Amerika'ya kapağı atma ihtirasına, Nazileri sıralı sırasız, öfkeyle yerin dibine batırmasına bakılırsa, Müttefikler'den birisine hizmet ettiği varsayılabilir; İngiltere'ye mi, Amerika'ya mı, Rusya'ya mı? Ahmet Ziya, eski kurt, bu fikri benimsemiyor; Paula'nın daha çok Müttefik yandaşlarına sokulduğuna bakıp, Almanların ajanı olabileceğine hükmetti; niye olmasın ki, belki de epeyce eşine rastlanan 'iki taraflı' ajanlardan biri: cinsiyetinde nasıl kararsızsa, seçtiği tarafta da kararsız!

— ...mühendis Ahmet Ziya bey telefona! Ahmet Ziya bey'i telefondan istiyorlar, lütfen telefona...

Garsonun biri, Hay-Layf'ın konyak aydınlığında âdeta yüzerek, masa masa onu arıyor. Daha kötü bir tesadüf olamaz: 'Deli' Fahri, besbelli yağmurdan gelemiyor; nazikliği tutmuş, telefonla özür dileyecek; bu saatte, onun Hay Layf'da bulunduğunu, başka kimse bilmiyor ki! Şöyle toparlandı, gazetesinin arkasından, Paula'nın masasına bir göz attı: Elke, arandığını işitmişti; garip bir tecessüs, epeyce kaygıyla, garsonu izliyor; herhangi bir masadan, onun kalkıp kalkmayacağını, 'pürheyecan' bekliyordu; yanıbaşında, bakışlarıyla onu eriten Paula Slaviçek'in varlığını, unutmuştu. Ahmet Ziya yerinden kımıldamıyor, miğdesinde ansızın o 'muannit' bulantı istidadı, gazetesinin gölgesinde iyiden iyiye kayboluyor. Garson, birkaç kere daha ismini tekrarlayıp, pastahanenin yazıhanesine döndüyse de, Elke'nin tedirginliği geçmedi, dikkati tamamiyle dağılmışa benzer; Paula'nın bisturi gülümsemesiyle anlattıklarını, yarı dinliyor, yarı dinlemiyor; daha fazla oturmadı zaten, yağmurun seyrekleşmesinden yararlanıp, kalktı; Paula Slaviçek, bunu o kadar beklemiyordu ki, şaşırdı besbelli, kaşları alnına yükseliyor; Elke'yi alıkoymaya uğraştığı, açık; başaramayınca, çapkın salon erkeği halleriyle eğilip, parmak uçlarına yine bir öpücük kondurdu; gözlerini kısarak, genç kadın buğulu camların ardından silininceye kadar baktı, cıgarası kül tablasında tütüyordu.

Dışarda, canlılık: ıslak tramvayların dumanlı hayaletleri, konuşa konuşa dağılan rüzgârlı şemsiyelerin, arasından geçiyor. Tan Sineması'nda seans sonudur; yağmura çıkmış, seyirciler: çevredeki okulların, yatılı öğrencileri; cepleri düşük, omuzları yüksek, kravatları sıçan kuyruğu, 'bobstiller'; Kurtuluş Çarşısı'nın Rum ya da Ermeni tezgâhtar kızları; tebeşir moru bir bulut halinde inen akşam karanlığını, üstlerine başlarına bulaştırarak, Harbiye'ye, Osmanbey'e, Kurtuluş'a uzaklaşıyorlar. Pastahanenin tavan camlarındaki büyülü trampet yavaşladı, kirli sarı yoğunlaşan tütün dumanı, aynalardan yansıyan kon-

yak aydınlığını puslandırıyor; komşu masalardan emekliler, bu defa, daha az 'hayati' sayılamayacak başka bir konuya dalmış; dedikodusu haftalardır süren Varlık Vergisi'ni tartışıyorlar.

Kalın ve dik bir ses, kelimeleri yuvarlaya yuvarlaya, diyor ki:

— ...yok efendim, listelerin hazırlanmasına başlanalı epeyce olmuş, lâyiha Meclis'e sevkedilmeden, Maliye'nin Defterdarlık'lara talimatı var: Müslüman mükellefler için ayrı, gayr-ı müslim mükellefler için ayrı liste tanzim edilecek!

— ...vakıa bendenizin kulağına da, böyle bir rivayet çalınmıştı ama, ihtimal veremedim paşam, mana da veremedim ya...

— Niçin, manası sarih: asıl vergi yükü gayr-ı müslimlere bindirilecek, harpten bilistifade, milletin kanını emen Yahudi muhtekirlere! Başvekil'in beyanatında mevcuttu bu husus, açıkça ifade edilmemiş olsa bile...

Gevrek, uzlaşmaya yatkın başka bir ses, araya girdi:

— ...paşa hazretleri haklıdır, bizim bacanağın mahdumu, Defterdarlık'ta muhasip, yâni menbâ emin; dediği o ki, gayr-ı müslim tüccara, emlâk sahibine, müslümanlara nazaran üç misli fazla vergi tahakkuk ettirilecekmiş; cezaî müeyyidesi berbat, yol inşaatında taş kırma filân...

— Müstehaktırlar! Lâkin işi adamakıllı sıkı tutmalı, rüşvet müşvet işlemesin; bu itibarla, vergi tarh komisyonlarının teşkili bahsinde, müşkülpesent olmak iktiza ediyor.

Mahzun, hatta kırgın bir ses, diyor ki: — ...ekseriyeti Halk Parti'liymiş, bir kısmı da, eski İttihat'çı makûlesi...

— Alâ, alâ! İttihatçılar çetin adamlardır, kimsenin gözünün yaşına bakmaz; Nablus Karargâhı'nda ben Cemal Paşa'nın maiyetinde bulundum, bugünmüş gibi hatırlarım, Araplık davası güdenleri salkım salkım sallandırınca...

Ahmet Ziya, konuştuklarını işitiyor, söylediklerinden birşey anlamıyordu; içinde, gittikçe hızlanan

bir anafor dönmeye başlamıştı; döne döne açılan sivri uçurumuna, yalnız onu ve Elke'yi kabul eden, başdöndürücü bir anafor; dışarda cereyan eden herşey, onun etki alanına girer girmez savruluyor; hızara değmişçesine dağılıp, unufak oluyordu. Keçe gibi tüylü, nemli sıcak, bir karanlık içinde kalmıştı; soluğu boğazına sığmıyor, ensesinden kuyruk sokumuna, soğuk bir terin aktığını hissediyordu. Artık Hay-Layf'da bir dakika daha fazla kalamazdı: 'alelacele' hesabı ödeyip, şapkaları tüylü, boyunları haçlı 'madamların' parfüm yoğunluğunu dalgalandırarak, sokağa çıktı.

Yağmur, dokumasını değiştirmiş, devam ediyor: su zerrecikleri, sanki sessiz bir suç ortaklığı, yukardan aşağıya eleniyorlar; kaldırımlar boyunca, derecikler oluşmuş; rayların içinde yüzdüğü gölcüklerin aynasında, tramvay şimşeklerinin fosfor yeşili parıltısı! Ahmet Ziya fötrünü gözlerine eğdi, paltosunun yakalarını kaldırdı; dişlerinin arasında, duman duman piposu; Taksim'e doğru, hışım gibi yürüyor; yırtıklarından, ürkek ve uzak yıldızların göründüğü; uğultulu bir bulut tünelinde, ilerlediği izlenimindedir; iki yanından, telâşlı şemsiyeler, cilâlı yağmurluklar, simsiyah geçiyorlar; arada bir yoldan, etrafa zifos saçarak, farları ölü mavi bir otomobil!

Eve gitse mi? Elke, Taksim Belediye Gazinosu'ndaki çalışmalarına, Noel'e kadar ara verdiğinden, olağanı budur: dün, önceki gün, daha önceki gün nasıl yaptılarsa, yine öyle yapmalılar; Ahmet Ziya akşam akşam evine dönmeli, Elke, tertemiz ve aydınlık, onu kapıdan karşılamalı; ufak tefek çerezi, kristal kadehi, sürahisiyle, rakısını hazırlamıştır; radyoda, nereden bulmuşsa bulmuş, Johann Strauss' dan valsler, —tam o anda **'Viyana Ormanlarının Efsanesi'—;** salonda, rendelenmiş Amasya elması, hafif anason kokusu!...

Ahmet Ziya, Taksim'de durdu, gökyüzüne baktı. Eve dönmeyi göze alamıyordu. Birdenbire, Krepen Pasajı'ndaki Rum meyhanelerinden birine dalmak, alkolün allak bullak ettiği büyük sarhoşlarla yıkılıncaya kadar içmek arzusu: ömrübillah görmediği, hiç

görmeyeceği 'kafadarlarına', 'yüreğini dağlayan belâyı' anlatmak; abuksabuk tesellileriyle, avunmaya çalışmak! Aslında belâ ne, bilmiyor, açıklığa kavuşturabilmiş değil: Elke'nin, güzel kadınlara zaafı bilinen Paula Slaviçek gibi 'karışık bir mahlûkla' onu aldatması ihtimali mi? Nigel R. Marlow Jr, Mac Guinty, Paula Slaviçek türünden 'istihbarat haşeratıyla', mahiyeti belirsiz ilişkiler kurması mı? Belki ikisi de! Belki daha çok, bugünkü hazmı güç tesadüften sonra, 'meselenin' ikisi arasında, artık açık açık tartışılmasının kaçınılmazlığı! Onu bu tartışma mı ürkütüyor, kartlar açık oynandığı takdirde, Elke'yi kaybedecek olması mı?

«...her hâlükârda aldatılmışızdır, samimiyetimiz suiistimal edilmiştir; böyle müşkül bir vaziyette, haysiyetimizden ve izzetinefsimizden sarf-ı nazar etmeksizin, Elke'yi affetmemiz imkân harici görünüyor; affetmediğimiz takdirde ise, ne tarafından bakacak olsak...»

Beyoğlu'nun neonları, sanki yıkanmış; zakkum pembeleri, asitli sarılar, yangın kızılları, ıslak kaldırımlara dalga dalga devriliyor; sokağın birinden, yüksek topukları üzerinde eğreti, yanlış yunluş fahişeler; şüpheli elektrik, yanmış lâstik kokuları! Ahmet Ziya, arkasındaki 'boşluğun', Yıldız Sineması'nın önünde farkına vardı: aa, burnu ve gırtlağı fırlak, omuzları erimiş o sevimsiz adam, yine arkasında yok! İnsan yıllar yılı 'tâkipli' yaşamaya alışırsa, 'gölgesinin' yokluğunu derhal duyumsar; aşağı yukarı bir aydır böyle oluyor; halbuki adamlar değişse de, iki üç yıldır, onu yolculuklarında bile yalnız bırakmamışlardı; kim olduklarını asla öğrenemedi, belki Askerî İstihbarat, belki Millî Emniyet, belki Siyasî Polis; fakat, hangisi olursa olsun, 'hatt-ı hareketinde' ne türlü bir başkalık tesbit etti ki, hanidir ısrarla sürdürdüğü tâkibi kaldırıyor? Kafasını kurcalayan meselelerden birisi de bu!

Sonraları Ahmet Ziya, Krepen Pasajı'ndaki Rum meyhanelerinde (Arnavut ciğeri, karides güveç, haydarî), kafayı çekeceğine, niye eve döndüğünü defalarca düşünmüş, hiçbir seferinde tatmin edici bir

sonuca varamamıştır. Ya yaşının ilerlemiş olması, alışkanlıklarına yenilmesine yol açıyordu; ya da, Hay-Layf'daki 'talihsiz' tesadüfü, Elke'nin nasıl 'izah edeceğini' merak etmişti; oysa Elke onu, hiçbir şey geçmemiş gibi karşıladı, tertemiz ve apaydınlık; soyunmuş dökünmüştü, boyalarını silmiş; sırtında Frau Gessler'in örüverdiği, boncuk mavisi 'balıkçı' kazağı, ayağında koyu lâcivert düz eteklik; hardal sarışınlığını, masa abajurlarından ışık tozlarının tavandaki Venedik manzaralarına yükseldiği salonda, seyyal bir parıltı halinde dolaştırıyor; çevresi, bütün bahar kokusu!

Paula Slaviçek'in masasındaki, o şahane Marlene Auch yerine; mavi gözleri mahzun, burnu çocuk, dudakları kötümser Elke'yi bulmak; Ahmet Ziya'nın kahrını, yarı yarıya dağıtmıştı; derli toplu salon, çalışma odasından yayılan müzik, masadaki hazır rakı sofrası, gündelik akşam saadetine yerleşmesine yetti; üstelik Elke, yağmurdan ıslanmışlığını abartıyor, etrafında dört dönerek, üstünü değiştirmesine yardım edip; fötr şapkasına rağmen ıslanmış saçlarını, havluyla kuruluyordu. Öyle ki, o rakı sofrasının başında, Elke divandaki yerinde, oturdukları an, zihninde bir tereddüt: meseleyi açsa mı, açmasa mı? Açarsa, uyumlu bir yaşama düzeninin dengesini bozacağını; açmazsa, yüreğinde 'derin bir ukde ile' yaşayacağını kestirmek, gayet kolay; onun için rakısını, radyonun taşıdığı telâşlı piyano konçertosunu dinler görünüp, dalgın yudumluyor.

Hayrettir, konuyu Elke açmıştı. Oturduğu divanda sahte bir alâkayla, Almanca bir kadın dergisini karıştırıyordu; önceden bazı noktaları gözden geçirmişler de, ulaşılacak önemli sonuç onun vereceği cevaba bağlıymış gibi, ansızın sordu:

— **Bitte, herr** Ziya, orada mıydınız?

Ahmet Ziya, gözlerini kaçırıyor: — Evet, Elke: maalesef!

— ...yanlış bir zehaba kapılmanızı arzu etmiyorum, yanımda görmüş olduğunuz şahıs erkek değildi, kendisi biraz...

Sustu, bütün yüzüyle ona döndü — ...size duy-

gularım değişmemiştir, değişmeyecektir; bunu biliyorsunuz!

Ahmet Ziya piposunu kaybetmişti, ümitsizce onu arıyordu:

— ...erkek olmayışı neyi değiştirir? diye sordu. Nasıl bir kadın olduğu, kılık kıyafetinden pekâlâ anlaşılıyor; şahsen Marlow'u ya da Mac Guinty'yi tercih ederdim, öylesi daha az haysiyet kırıcıdır.

Elke'nin gözleri hayretle büyümüştü:

— Allahım, dedi. Böyle bir şüpheye nasıl kapılabilirsiniz? Her zaman bana güvendiğinize inanmışımdır. Buluşmamıza gelince, sebebi...

— ...malûm, malûm: 'aile doktorunuz' Blumentahl'ın akıbetini öğrenebilmek! sen mi çok safsın Elke, ben mi çok saf intibaını veriyorum?

Rakısını birdenbire dikti:

— ...asabi ve kıskanç olduğumu söylemiştim!

Susuyorlar. İçerdeki radyoda, müzik programı kesildi; ciddi bir kadın spiker, galiba Romence, Doğu Cephesi'nden harp haberleri veriyor; camlarda, yeniden hızlanan yağmurun sesi; Ahmet Ziya'nın içinde, yine o müthiş anafor: döne döne açılan sivri uçurumunda, Elke'yle birlikte kayboluyorlar; alkol, zehirli beyaz bir pus, damarlarının ağacında dolaşmaktadır:

— ...bilmem farkında mısın? Doktor Blumentahl'ın mevcudiyeti, seni seven birisi için, rahatsız edici bir mevcudiyet! Anlamak istesen de, istemesen de, bilesin ki: genç bir kadının, çocukluğunda kalmış Yahudi bir aile doktoruna bunca düşkünlüğü, her nokta-i nazardan şüpheyi câliptir: asıl sevdiğin erkeğin o olduğu hissini, üzerimden hiç atamadım; ayrıyeten, onu bulmak maksadıyla başvurdukların, daha az câlib-i şüphe sayılamazdı; fakat en kötüsü, temaslarını benden saklaman, Elke!

Elinde olmaksızın sesini yükseltmişti; bundan utandı, daha yumuşak bir sesle soruyor: — ...haberdar olamayacağıma gerçekten inanmış mıydın?

O konuşurken Elke, renkten renge giriyordu; elindeki Almanca kadın dergisini karıştırmaktan vazgeçti, sayfa kenarlarını didikliyor; gözlerindeki hü-

zün mavi bir kedere, dudaklarındaki kötümserlik, belli belirsiz titremeye dönüştü: yoksa ağlayacak mı?

Duyulur duyulmaz bir sesle, aynı sözleri tekrarlıyor:

— ...sandığınız gibi değil, hayır! Kesinlikle, sandığınız gibi değil!...

Ahmet Ziya duyuyor mu? Salonda, hapishane adımlarıyla, bir uçtan öteki uca, volta vuruyor; aylardır yüreğinde biriktirdiği, olanca öfke, şüphe, buğz ve kaygıyı kirli bir su gibi ortalığa döküp saçmaktadır:

— ...Marlow, Mac Guinty, Slaviçek... bunlar 'istihbarat kurtları' kızım; benimle yaşayan genç ve güzel Alman dilberinin onlarla düşüp kalkması, vaziyetimi ne mertebe zorlaştırır hiç düşünmedin mi?

Ya da: — ...beni kim sanıyorsun, bre? Ecnebi 'matmazellere' düşkün, 'komprador' bir Şarklı mı? Sana sevgim vardır, hürmet de ederim; lâkin hayatımın çerçevesini bozmana, müsaade edemem! Müsamahamı suiistimal etmemeliydin, ettin: Doktor Gessler, karısı, vesaire derken, bir de baktık...

Elke, sessiz sessiz, ağlıyordu: gözlerinin renginden uçuk maviler bulaşmış, saydam gözyaşları, boyasız, hardal sarısı kirpiklerinde, pırıl pırıl; elindeki dergiyi, boru şeklinde bir kıvırıyor, bir açıyor; dudaklarından dökülen, hâlâ aynı kelimeler:

— ...yo hayır, **herr** Ziya, sandığınız gibi değil, kesinlikle değil!

Ahmet Ziya'nın içi tükenmişti. Sustu. Yorgun ve kırgın, rakı kadehiyle buluşuyor. O zaman Elke, zarzor işitebildiği sesiyle, inanılmayacak birşey söyledi:

— ...ben ne kadar Marlene Auch değilsem, o kadar Elke Winkler değilim! Elke Winkler, Avusturya'lı bir kabare şantözüydü, tüberkülozdan öldü, pasaportunu ele geçirebilmek için, ödediğim meblağı bilseydiniz...

Ahmet Ziya, rakı kadehi havada, kalakalmıştı:

— Ne demek? diye sordu. Yâni nasıl? Başından itibaren, ben dahil herkesi aldatıyor muydun? Elke Winkler değilsen, sen kimsin?

— ...kimseyi aldatmadım, **herr** Ziya: sadece hayatta kalmaya çalışıyorum.

İşaret parmağının sırtıyla, çenesine süzülmüş gözyaşlarını aldı; gözleriyle onun gözlerini arayıp, gerçek kimliğini bir çırpıda açıkladı:

— Adım Myriam Judith Blumentahl, ben Yahudiyim, **herr** Ziya!

— ...sen neler saçmalıyorsun, Elke? Doktor Blumentahl senin...

Genç kadın kirpiklerini eğiyor, nihayet gerçeği söylemiş olmanın rahatlığıyla, sesini yükselterek diyor ki:

— ...doktor Aaron Blumentahl benim babamdır, öğrenmeye çırpındığım ise ailemin akıbeti; bunun bir suç olabileceğini aklım kesmiyor, hayır.

Ahmet Ziya allak bullak olmuştu, elindeki kadehi tek yudum almadan, yerine bıraktı. İkisinin arasında açılan yeni sessizliği, içerdeki radyodan, yeni programın Çigan melodileri dolduruyor; muhteris bir kadın sesi, inceldikçe incelen kemanlar! Ahmet Ziya, Elke'ye baktı; bir anda onu Müdüriyet'in 4. Şube sahanlığındaki 'bîçâre' hâliyle görmüştü: başı fena halde dertte, güzel 'üniversiteli' genç kız! Taşımak zorunda olduğu sır, onun tahammül gücünü çok aşıyor. Ne kadar çok kişiden, ne kadar çok şeyi gizleyerek, başka hayatlar yaşamış: Marlene Auch, Elke Winkler, gerçekte Myriam Judith Blumentahl'ın sığınakları; Ahmet Ziya bey bile, sığınaklarından biri! Sessiz sessiz ağladığı divana yaklaştıkça, hangi duyguda karar kılacağını kestiremiyordu: öfkede mi, merhamette mi, pişmanlıkta mı, şefkatte mi, kederde mi?

Elke şimdi küçük bir kız çocuğu, omuzları hıçkırıklarıyla sarsılıyor; kesik kesik, 'masumiyetini' savunmaktadır:

— ...size yalan söylemedim, **herr** Ziya! Önceki anlattıklarımın, hepsi gerçek; hiç değilse, önemli bir kısmı! Babam, doktor Aaron Blumentahl, Darmstadt'da basit bir mahalle doktoruydu, tıptan ziyade müziğe meraklı! Ben Darmstadt'da doğdum, Bremen'de büyüdüm; harp sonrasında Almanya'nın hâli, biliyorsunuz, karmakarışık: sokak gösterileri, açlık, pahalılık, vs! Bremen'deki akrabalarımız bizi yanlarına

çağırdılar; ilk yıllar fena sayılmazdı pek, ne var ki...

Ahmet Ziya, saçlarını okşarken Elke'yi sevgilisi gibi değil, kızıymış gibi okşadığını, o arada farketti; hem hoşlandı bundan, hem buruldu; sabitleşmek bilmeyen duygu göstergesi, şefkat, sevgi ve merhamette karar kılmıştı: ailesinden çocuk yaşında ayrı düşmüş, savunmasız bir Yahudi kızı; hayatta en çok Yahudiliğinden korkuyorsa, onu gizlemez de ne yapar?

— ...onaltı yaşında filandım, Naziler Yahudi mağazalarını yağmaya girişmişlerdi; babam, daha emniyette olurum fikriyle, beni Viyana'ya yolladı, Konservatuvar'a; o yıllarda mikrop, biliyorsunuz, Avusturya'ya henüz bulaşmamış...

Sesi kırıldı, hıçkırmamak için kendisini güç tutuyor:

— ...vaziyet vahimleşince, babam Almanya'ya dönmemi, asla istememiştir; zaten onları alıp götürmüşler, bir süre sonra ses soluk kesildi; ben tabii, meraktan ölüyorum, parasız da kalmışım; başımın çaresine bakmalıydım ama, tek marifeti şarkı söylemek olan bir kızın elinden ne gelir, ancak şarkı söylemek! Naziler Avrupa'ya yayılıyordu, ne yapıp yapıp Yahudiliğimden sıyrılmalıydım; elim para görür görmez, Elke Winkler'in pasaportunu satın aldım; canımı Macaristan'a dar attım, ondan sonradır ki...

Ahmet Ziya, yanıbaşına oturmuş, mendiliyle Elke'nin gözyaşlarını kuruluyordu; halden anlar, babacan bir sesle ondan özür dilemek istedi, biraz da teselli etmek; o kadar berbattı ki, sesini tanıyamadı:

— Ben hayvanın biriyim, Elke; kaba ve kıskanç bir hayvan, evet! Kusuruma bakma ne olursun, ileri geri konuştum.

— ...hayır, kendinize iftira etmeyiniz, herr Ziya: bana daima dürüst ve müşfiktiniz; siz olmasaydınız, bilmem ne yapardım? Birçok kereler, hakikati söylemeyi düşünmüşümdür; fakat Nazilerle o kadar içli dışlı bir muhitte yaşıyorduk ki, her defasında korkum galebe çaldı, vazgeçtim...

Ahmet Ziya, onun hardal sarışını başını, avuçlarının arasına almıştı; ufacık, son derece müşfik öpü-

cükler halinde, yüzünün her tarafına dağılıyor; bu sırada Elke, gittikçe sâkinleşen sesiyle, 'câlib-i şüphe temaslarının, mahiyetini' açıklıyordu:

Amerika, Almanya'yla harbe geç girdiğinden, ailesinin akıbetini en iyi Mac Guinty araştırabilirmiş; nitekim daha Belgrad'da iken, Fransa'ya göç etmeye hazırlandıkları sırada yakalandıklarını, o öğrenmiş; sonra irtibat kopuyor, hiçbir kesinlik yok, tartışılabilir bir sürü ihtimal! Bir iddiaya göre, toplanma kamplarından birine, galiba Buchenwald'a gönderilmişler; bu, tasarlanabilecek akıbetlerin, kuşkusuz en kötüsü; **frau** Paula Slaviçek, geçenlerde bir gün Nigel R. Marlow Jr'a demiş ki: «— ...**fraulein** Winkler'e bu hususta belki yardımcı olabilirim, beni mutlaka arasın!»; sözde, Buchenwald Kampı personelinden, yüksek rütbeli bazı subayları tanırmış, Dr. Aaron Blumentahl'ın hiç değilse orada olup olmadığını, açıklığa kavuşturacak...

Takipten niye kurtulduğunu, Ahmet Ziya, Kurbanzade'yle son buluşmasında, epeyce küçük düşerek anlayacaktı. Kendisi 'bizzat' gelmediğine göre, buna 'Kurbanzade'yle buluşma' demek doğru mudur, ayrı bahis.

Lodos alacasında görünmez kedilerin, tüyleri diken diken miyavladığı, rüzgârlı bir geceydi. Harbiye 'kapalı' tramvay durağında, münzevi bir Fatih/Harbiye tramvayı, harekete hazırlanıyor; çevresinde uçuşan, duvarlardan yırtılmış, eski afişler: **«Melek Sineması'nda, senenin filmi: 'Arjantina'! Arzu-yu umumi üzerine, bir hafta daha!»**. Gökten, saçaklarını bakır yeşili bir hilâlin yaldızladığı, bulut dantelleri sarkıyor. Eksik olan nedir, uçaksavar ışıldaklarının, büyülü mavi duyargaları mı? Bu gece belki 'tâlim' yapmıyorlar.

O günlerde Şirket, —ne Şirket'i, bütün Bankalar Caddesi—, sarsıla sarsıla, Varlık Vergisi bunalımından geçiyordu: domuz yavrusu maroken koltuklu, muazzam ceviz masalı yazıhanelerde; çifte kapılı, camları **bisotée,** aynaları kristal asansörlerde, başka lâf konuşulmuyor: fiskos, fiskos, fiskos! Zihni

Keleşoğlu, ki 'Millî Şef'i oldum olası sevmez, içinden pazarlıklı, sinsi bir 'mürtecidir', her dakika elinde telefon, Ticaret Odası'ndan, Borsa'dan, gazetelerden kime ulaşabilirse ona 'Saracoğlu'nun, nev'i şahsına mahsus bir devlet eşkıyalığı yaptığını, bunun asla ve kat'a yanına kalmayacağını' söylüyor. Başağrısı müzminleşti, içtiği aspirinin sayısını Allah bilir; 'yüreğinin şişini indirecek' kimse bulamadı mı, gelsin Muhasebe ya da Fen Müdürü; akşamlara kadar, çay üstüne çay, vergi şikâyeti!

İlk günlerde tutturdu, 'Keleşoğlu Ticaret A.Ş., **Tauber und Kleist - UG**'nin, Türkiye'deki kolu' diye, efendim, bir manada 'ecnebi şirket' sayılmaz mıymış, verginin kapsamı dışında kalması lâzım, 'lâzım değil, elzem'; o kadar ki, kalktı Ahmet Ziya bey'i İstanbul'daki Alman konsolosu'na, 'icâbı halinde' Ankara'daki Büyükelçi Von Papen'e göndermeye! Bereket versin, ecnebi şirketlerin de vergi kapsamında olduğu, çabuk öğrenildi; o da ne yapsın, baş ve işaret parmağıyla alnını kıskaçlaya kıskaçlaya, 'böyle ceberrut hükümetin ceddine cibilliyetine' verişti rdi; bu defa, araya nüfuzlu tanıdıkları koyarak, Vergi Takdir komisyonu'na tesir edip, Şirket'in payına düşecek meblağı düşürme çabasına girişiyor. Her ne kadar vergi ağırlığının gayr-ı müslimlere, ençok da Yahudilere bindirileceği söyleniyorsa da, telefondan telefona, yazıhaneden yazıhaneye ulaşan ilk rakamlar, tüyler ürpertici: Barzilay'lara iki milyon, Laster Zilberman'a, Jak ve İzak Salomon'a, Şalom Biraderler'e, birer milyon; Suraski ve Mahdumları'na, yediyüz elli bin, vs! Keleşoğlu Ticaret A.Ş. deyince, kulağa çalınan rakam ise, yarım milyon lira!

«— ...Allah Allah, cinnet mi getirmiş bunlar? Biz parayı ağaçtan mı topluyoruz? Bir kolayını bulup, rakamı hadd-i makûle irca etmeli, bilahare...»

Başvekâlet'in, şekerin kilosunu beş liraya yükselten tebliği, bu dağdağanın üstüne gelmişti.. **'İnn-Allahü maas-sabirin!'**. Ülkede hâlâ bir buçuk iki liraya, enikonu karın doyurulabiliyor; 'ambalaj masrafları hariç, fabrikada şekerin toptan fiyatı, kristal şeker için 480, küp şeker için 500 kuruş' ne demek?

Harbe mi girdik, işgal altında mıyız; maazallah öyle olsa, bundan daha mı kötü olurdu? Açıkça olmasa da herkes, Ticaret Vekili Behçet Uz'a yükleniyor: Saracoğlu Hükümeti'nin liberal politikasını uygulayan o, 'gıda maddelerine elkoyma kararını', o kaldırdı; Fiyat Murakabe Komisyonları'nı, Vilayet İaşe Teşkilâtları'nı, o lağvetti; yaz sonuna doğru, üç büyük şehir hariç, ekmekte karne usülünden vazgeçilebileceği tartışılıyordu; şimdi birdenbire, varlıklı kimseler karaborsacı muamelesine tâbi tutuluyor; vergiyle malları mülkleri ellerinden alınacak, şekerse beş liraya fırladı.

Ahmet Ziya buluşmaya, —bu lâflardan bunalmış da olsa—, şakakları ağarmış delikanlı şıklığı, yüreğindeki iç denizde sarsıcı çalkantılarla gelmişti; Maçka/Tünel tramvayından iner inmez, saatine göz attı: on yirmibeş, beş dakikası daha var! Rüzgâr nereden bulmuşsa bulmuş, havada yanmış kibrit, eski muşamba, anlaşılmaz ayva kokuları dolaştırıyor; Surpagop arsaları üzerinden, Harbiye Kışlası'na doğru, yoğun karanlığın yüksek basıncı; arada; arada, levanten alafrangası, kibirli ve mütehakkim, Nişantaşı'na geçenler.

Ahmet Ziya —âdeti üzere—, Dershane Sokağı'nı bir gün evvel 'kolaçan etmişti': iki sıralı apartman, öbür ucu **'Özel Aydınlık Lisesi'**nin bulunduğu Zafer Sokağı'na açılan, tıknaz bir sokak olduğunu biliyor. Kurbanzade'nin arabası, 'muhtemelen', arada bir yerde durmuştur; ya lâstiği patlamış havasını veriyorlar, ya ârızalanmış; şoför, âlet edevat etrafa saçılmış, 'kemal-i ciddiyetle' güyâ lastiği değiştiriyor, ya da kaputu kaldırmış, motorla haşırneşir! Tahmininde yanılmamıştı, otomobil sokağın en karanlık köşesinde, maskeli farları ölü mavi, park etmiş bekliyor; şaşırtıcı olan şu ki, Mirseyit Kurbanzade'nin yerine onu karşılayan, gayet iyi tanıdığı, orada karşısına çıkacağını aklının köşesinden geçirmediği, bir başkası: aylarca gölgesi gibi ardısıra dolaşmış olan, çenesi ve gırtlağı fırlak, omuzları eriyip akmış, sıska ve uzun herif; evet, ta kendisi!

Ahmet Ziya, iki müthiş şeyi birden, aynı anda

anlamıştı: Kurbanzade'yle buluşmaya başladı başlayalı, onu adım adım izleyenlerin, Türk İstihbaratı ya da Siyasi Polisi olmayıp Ruslar olduğunu; hüviyetlerini açıklamakta 'beis görmediklerine' göre, artık 'irtibatın kesileceğini'! Hiç renk vermedi. Adam yanına yaklaşırken, o, piposunu ayakkabısının topuğuna vurarak, külünü boşaltıyor. Zihninden yıldırım hızıyla geçen ihtimaller, türlü değerlendirme biçimleri:

«...beni devamlı takipte tuttular, şu halde itimat etmiyorlardı; itimada şâyân görmedikleri bir adamla, bu abes saklambacı oynamaya niçin lüzum gördüler; bir daha sınamak maksadıyla mı, 'zaruret-i ahvalden' mi? Belki samimiyetlerini şüpheye tahvil edecek, vahim bir hata işlemiş bulundum, keyfiyet böyleyse...»

Çenesi ve gırtlağı fırlak, omuzları eriyip akmış, sıska; o sırada, yanına iyice yaklaşmıştı; adamakıllı bol dişli, sarı bir sırıtmayla elini uzatarak, dedi ki:

— Yabancı sayılmayız, tavariş Nejat, nasılsınız?

Rusça konuşuyordu, ona kod adıyla hitap etmişti; Ahmet Ziya adamın elini sıkmayıp:

— Bundan daha iyi olamazdım, diyor. Sürekli refakatinizi unutmak mümkün mü? Son haftalarda, bayağı özlemiştim. Fakat, Kurbanzade'yi ortalarda göremiyorum.

Adam hâlâ sarı sarı sırıtıyordu. Sorduğunu duymamış göründü, havada kalan eliyle, 'Buyurun, yürüyelim' anlamına, bir işaret yapıyor:

— ...ben Nezvanof, Arkadiy Petroviç! Size bazı hususları bildirmeye geldim. Kısa sürecek!

— Öyle mi? benim vaktim bol, Arkadiy Petroviç! Mirseyit, dinlemeyi severdi.

— ...aramızdaki fark da bu, size Bolşevik selâmlarını yolladı,, ne de olsa eski dostunuz!

Dershane Sokağı'nın nihayetine doğru yürüyorlar; lodos, bir yerlerde açık unutulmuş bir pancuru, durup durup çarpıyor; zaman zaman, tüyleri diken diken görünmez kedilerin, vahşi miyavlaması; en yakın apartmandan, mahzun bir tenorun sesi yükseldi, Schubert'in o pek meşhur 'Serenade'ını söylüyor;

Ahmet Ziya'nın gözleri önünde, ansızın Viyana: duvarları renk renk armalı, iskemleleri yüksek bir birahaneye dalıp, köpüğü bol bir duble bira içebilse...

Nezvanof, neşeyle uzak yakın hiçbir ilişkisi bulunmayan, iri ve bol dişli sırıtmasıyla, diyordu ki:

— ...objektif şartların icâbı, sizinle irtibat kesilecek; bunu tebliğe memur edildim, vaziyeti anlayışla karşılayacağınızdan eminiz.

Ahmet Ziya şaşırmadı, böyle bir şeyi bekliyordu, piposunu ısırarak sordu:

— ...sebebini sorabilir miyim?

— ...sormasanız da, söylemek mecburiyetindeyim, **tavariş** Nejat: hâlen beraber yaşamakta olduğunuz kadın, **fraulein** Elke Winkler, bir Nazi casusudur.

— Hayret, hiç belli etmiyor! buna nereden hükmettiniz?

— ...hükmetmedik, tesbit ettik: Nazi casusu bir başka dostunuz adına, sizden —yâni bizden—, İngilizlerden ve Amerikalılardan, istihbarat yapmaktadır.

— O başka dostum kimmiş acaba?

— ...hadi canım, bilmezlikten gelmeyin, size yakışmaz! Doktor Ludwig Gessler, **Abwehr**'in, İstanbul'daki üçüncü adamı; **Deutsche Levant Linie**'de çalışır görünüyor.

Demir bir mengene, Ahmet Ziya'yı ensesinden yakalamıştı: sıkıştırdıkça sıkıştırıyor; avuçları, nasıl da terledi; şakaklarında, zonklamalar! Nezvanof, Zafer Sokağı'na sapmamıştı, geri döndü; manası açık, buluşma uzun sürmeyecek!

— ...hakikatte Elke Winkler, **fraulein**'in gerçek hüviyeti değildir; Bremen'li Yahudi bir doktorun kızıymış, asıl adı Myriam Judith Blumentahl; ailesinin akıbeti meçhul, Yahudi olmasına rağmen, Nazilerle niçin işbirliği yaptığını, açıklasanız açıklasanız, siz açıklayabilirsiniz; ne var ki Mac Guinty, Nigel R. Marlow Jr ve sizden topladığı malûmatı, Dr. Gessler aracılığıyla **Abwehr**'e aktardığı kesinleşti; bu vaziyette siz de takdir edersiniz ki, **tavariş** Nejat...

Ahmet Ziya, artık onu dinlemiyordu; kulakların-

da 'Schubert'in gittikçe uzaklaşan **'Serenade'**i; kafası, tekrar yanına yaklaştıkları otomobilin, sözde lâstiğini değiştiren şoföre takılmış: gözü fena halde ısırıyor, kısa, kalın, yassı, kütük gibi bir adam; Nezvanof'tan önce onu takip eden, 'köpek' olmalı! Piposunu eline aldı, öfkesini mümkün mertebe gizlemeye çalışarak, Nezvanof'a dedi ki:

— ...ikazınıza teşekkürler, Arkadiy Petroviç; izahatınız da, tertiplediğiniz **mise en scène** de, fevkalâde müessirdi: iftihar edebilirsiniz! Şimdi lütfen, bana müsaade...

İrtibat kesmek önceliğini Kurbanzade'ye kaptırdığı için, kendisini hiç affetmeyecek! Fötrünü, gözlerine eğdi; piposu ağzında, elleri paltosunun ceplerinde, Harbiye Meydanı'na çıktı; rüzgâr, kırmızı ipek kaşkolunu uçuruyordu.

Onları, tam 'kapalı' tramvay durağının ardından, geçerken görüyor: iri kıyım, hantal ve kaba Rus neferleri, Resûl Hocayef'i aralarına almış, kurşuna dizmeye götürüyorlar; ufak tefek bir adam olan Hocayef, sanki büsbütün ufalmış; incecik boynunun üstünde başı, eğreti. Gökyüzünde, bakır yeşili ince bir hilâl; kenarlarını belli belirsiz yaldızladığı, bulut dantellerini yırtarak, bir mekik hızıyla süzülüyor.

Edebiyat Fakültesi Felsefe Kürsüsü asistanlarından, **'Özel Aydınlık Lisesi'** Felsefe öğretmeni, Doğan Rumeli, (kod ismi yok, 'Partili' değil); Aralık ayının ortalarına doğru, gözaltına alındı: o derste iken okula gelmiş, Kısm-ı Siyasi'den iki sivil memur, teneffüste onu alıp götürdüler! Herşey on dakika içersinde olup bitmişti, —Doğan Rumeli dahil— hiç kimse, neye uğradığını anlayamadı.

O gün, belâlı bir gün; ısırıcı bir karayel, adamın suratına cam kırığı gibi sıvanıyor; ufunetli mor, barut esmeri bulutlar; paldır küldür, şehrin sokaklarına dökülmüş; tramvaylar müphem, camlar bulanık, aydınlık kirli; donuk bir buzul parıltısı, arada şehri yalayıp geçiyor, havada kar kokusu!

Doğan Rumeli, bunların farkında mı? Hayır! 'Faşist' Saracoğlu Hükümeti'nin, 'bir fotoğraf yayınladı

diye', **Vatan** gazetesini üç ay kapatmış olmasına 'kafayı takmış', Öğretmenler Odası'nda atıp tutuyordu: 'Beynelmilel bir skandalmış bu', 'haysiyet sahibi her Türk aydınını, utancından yerin dibine geçirecek, bir skandal'; **Vatan**'ın yayınladığı resim, 'alt tarafı' bir sinema fotoğrafı: Charlie Chaplin'in, Adolph Hitler'le alay ettiği **'Büyük Diktatör'** filminden alınmış, Şarlo'yu Hitler rolünde gösteriyor; Türkiye, sık sık iddia edildiği gibi, 'hürriyet ve demokrasi cephesinde' midir, değil midir; cephesindeyse, mesele yok: Charlie Chaplin'in, 'dâhi bir sanatkâr olarak', Hitler'i yermesini de, **Vatan** gazetesinin onun resmini basmış olmasını da, umursamaz; eğer umursuyor, daha kötüsü 'şiddetle aksülâmel gösterip', gazeteyi kapatıyorsa; bu davranışı 'faşistliğinin açık isbatı mahiyetindedir'.

Doğan Rumeli, şöyle bakılırsa 'mayışmış', ikide bir dazlağını okşayan tıknaz Tarihçi'ye; gerçekte, bıçak sırtı dudaklarını büze büze, yaldızlı cigarasını tüttüren, Felsefeci Şehime Dündar hanım'a konuşuyordu. Öğretmenler Odası, camlardaki kirli aydınlıktan nasibini alamıyor; onun için elektriği yakmışlar, herkesin yüzü hastalıklı sarı, olduğundan yorgun; parmak uçlarında, kulak kıvrımlarında, 'gizli' tebeşir tozu; farkında olmaksızın, kurumuş mor mürekkep, çürük ahşap, nemli muşamba teneffüs ediyorlar; köşede, üstündeki çaydanlık esrarlı fısıltılar salıveren, demir soba; havada, çıplak ampule yükselen, boğum boğum, cigara dumanları.

Kapı o sırada ardına kadar açılmış, eşikte, yarı ürkmüş yarı korkmuş, Okul Müdürü Seracettin Cemal bey görünmüştü; hepsi şaşırdılar, 'Müdür bey', vakitli vakitsiz Öğretmenler Odası'na uğramaz, sadece dersi olduğu günler, o da öğleden önceleri; o, odadaki şaşkınlığı farketmemiş göründü, alışılmadık bir 'resmiyet' içinde, doğrudan doğruya Doğan bey'e hitap ediyor:

— Siz efendim, bir dakika gelir misiniz?

— ...kim efendim, bendeniz mi?

— ...evet, siz: çabuk lütfen!

Kapıyı arkalarından çekip, ayak üzeri, fısıldayarak izah ediyor:

— ...İdare'de iki zat var, sizi görmek istiyorlar.

— beni mi görmek istiyorlar? Hârikâ! zamanı da, yeri de, amma kötü seçmişler ha! Savsaydınız Müdür bey, az sonra derse gireceğim.

Seracettin Cemal bey resmiyetini bozmamıştı; dudaklarındaki görünmez tütün kırıntılarını 'tu... tu...' diye tükürerek, soğuk bir sesle dedi ki:

— ...korkarım, bu mümkün olamayacak! talebim üzerine, hüviyetlerini ibraz ettiler: bu beyler, Müdüriyet'ten geliyorlarmış!

Doğan Rumeli'nin yüreğine, sanki bir yarasanın, tüylü kanatları değdi:

— ...Müdüriyet'ten mi? Yâni polis mi bunlar?

— Evet! Birinci Şube'den, iki 'taharri'!

O dakika ders zili, okulun koridorlarını çınlatıyordu. Doğan Rumeli'nin, dizlerinin bağı, çözülüvermişti; içini, karanlığı neredeyse katı, simsiyah bir korku kapladı; dilinin pelesengi olan, lâfları kekeliyor:

— ...Siyasi Şube'den mi? Hârikâ! Fevkalâde yahu, fevkalbeşer! Birinci Şube'denmiş! Biz burada çocuklara ders okutuyoruz, onlar kalkmış...

Zilin son titreşimleri, harap lise binasının derinliklerinde, uzak uzak, yankılanırken, İdare'ye varmışlardı: holde biri uzun öteki kısa iki 'sivil', onları bekliyor; uzunu sarışın, saçları fırça traşı, suratı kemikli biri; üstünde gri bir trençkot, avcundan cıgara içiyor; kısası, çizgileri darmadağın, kurbağa gözlü, mahzun bir palto giymiş; Müdür Seracettin Cemal bey, Doğan Rumeli'yi onlara eliyle gösterip, aynı 'resmiyetle' dedi ki:

— Beyler, aradığınız zat budur! Başka bir diyeceğiniz olursa, ben odamdayım.

Gri trençkotlu, Seracettin Cemal bey'e teşekkür etti; sonra Doğan'a eğilip, sordu:

— Cihangir'de, Terakki Apartmanı'nda mukîm, **Yankı** mecmuası Neşriyat Müdürü Doğan Rumeli siz misiniz?

— Evet, bir dakika...

— ...bizimle Müdüriyet'e kadar geleceksiniz!

— Müdüriyet'e mi? Şu anda imkânsız, onuncu

sınıf beni derse bekliyor; keyfiyet bu olduğuna göre, yarın bir ara uğrarım...

Kurbağa gözlü, dişleri arasından: — ...uzatma, dedi. Bizimle dalga mı geçiyorsun? Derhal gidilecek, emir böyle.

O dakika, garip bir titreme, Doğan Rumeli'yi yokladı: Azrail okşaması demezler mi, o; konuşurken, dişlerinin birbirine vuracağından korkuyor:

— Hârikâ be! Amma iş yahu! bırakın öyleyse; bir iki yere telefon edeyim, iş güç sahibi bir adamım ben...

Gri trençkotlu koluna girecektir: — ...vaktimiz yok, beyim! Müdüriyet'ten edersiniz! Şimdi paltonuzu giyin, gidelim.

Kirli, orasından burasından, menekşe moru barut siyahı bulut paçavraları sarkan, buzul aydınlığına çıktılar; soğuk artmıştı, havada kar tozları uçuşuyor; dükkân kapılarında, yanmaya bırakılmış mangallar, keskin marsık kokusu! Doğan Rumeli, iki yanında iki 'taharri', Zafer Sokağı'ndan Pangaltı tramvay durağına inerken, sarsıla sarsıla titrediğini farketti; soğuktan mı, yoksa korkudan mı olduğunu kestiremiyor, korkudan titriyor olması ihtimali, onu mahvediyordu; o anda, 'onuncu sınıfta ders takrir edebilmek' için, hayatının on yılını göz kırpmadan verebilirdi; saçmalayıp gururunu yıkması, belki bu sebebten:

— ...bana alelâde mücrim muamelesi yapamazsınız, beyler; alelâde biri değilim çünkü, bizim peder meşhur İttihatçı 'Bacaksız' Abdi bey'dir, âmirlerinizin çoğunu yakından tanır, sonra ikaz etmedi demeyin ha!...

Onu dinlemiyorlardı bile, durakta bekleşen üşümüş kalabalığa karıştılar; kurbağa gözlü, pofurdayarak, bulutlara baktı:

— Kar yağacak, dedi. Kaynana İznik'ten geliyor, aksi gibi kömür alamadık.

Doğan Rumeli, titremesin diye, akla ziyan bir cehd sarfediyor; yine de, dişlerinin takır takır birbirine vurmasının, omuzlarının sarsılmasının, önünü alamıyor. İlk tutuklanışı böyle mi olmalıydı? Kimbi-

lir kaç defa, nasıl 'götürüleceğini' hayal etmişti, o; nasıl olsa, Siyasi Polis'le başının derde gireceğini seziyor, sözde kendisini böyle bir tehlikeye hazırlıyordu. Hayalinde nedense hep, Petrograd'dan 'götürülüyor': geç vakit, oturmuş içiyorlar; o, Galip Çakır, 'ressam' Eşfak, Ali İhsan vs; tepelerinde birden, Kısm-ı Siyasi'den 'sivil' bir memur, onu 'götürmekle' görevliymiş; bıyık altından gülerek, Doğan, tecrübeli bir 'komitacı' soğukkanlılığı ile ayağa kalkacak; gözleriyle arkadaşlarına veda edip, piposu duman duman, polisin önüsıra, dışardaki yağmura yürüyecektir: ne de olsa, Ahmet Ziya'nın yeğeni bu, aşağı kurtarmaz!

Ya da akşam üzeri, **Librairie Péra**'daymış; kadehlerde **sherry**, plâkta Chopin; Matmazel Raşel, sigarillosundan havaya, soyut mavi yılan halkaları üretiyor; birdenbire, polisler: «— ...rahatsız ettik Matmazel, biz Doğan Rumeli'yi aramaktayız, şu meşhur **Yankı** mecmuasının Yazı İşleri Müdürü'nü? / — ...Beyler, aradığınız şahıs benim, lütfen Matmazel'i rahatsız etmeyiniz! / — ...Sevgilim, kusura bakmayın, Siyasi Polis beni hiç rahat bırakmaz, neymiş şu mesele gidip bir göreyim, doyulmaz sohbetimize bilahere devam ederiz!». Öyle olmamıştı işte, ne polisler tasarladığı kadar babacan, ne o umduğu kadar cesur ve müstehzi; dişlerinin takırdamasını engelleyemiyor, kafası altüst, içi allak bullak!

İlk Şişli/Beyazıt tramvayına bindiler, vatmanı savruk, yolcusu dalgın, herhangi bir kış tramvayı; sahanlıkta kalıp, kalabalığa sokulmamışlardı; ucu lâstikli kırmızı kalemi, kapaklı bilet kutusuyla; burunlarının dibinde, bir ara, biletçi peydahlanıyor; Doğan Rumeli, ne türlü bir eksiklenme duygusuyla bilinmez, polislere bilet almaya kalkışıp gülünç oluyor; oysa biletçi, meslek alışkanlığıyla, onların kim olduğunu derhal kavramıştı, bilet kesmedi; gri trençkotlu, çenesiyle Doğan'ı ona gösterip kısaca:

— Mevcutlu! dedi.

Titremesini durdurabilse, kafasında bölüne bölüne çoğalan, binlerce sorunun; bazılarını soracak: Onu niye götürüyorlar? **'Yankı'**nın neşriyatıyla mı il-

gili, yoksa bilmediği başka bir şey mi dönüyor? Askerlik 'meselesi' olmasın? Tecili geciktirmesi, başına dert açabilir; evet, evet, mutlaka onu silâh altına alıp, **'Yankı'**yı tesirsiz hâle getirmeyi tasarladılar. Ya büyük bir 'tevkifat'sa? Hani 'eskilerin' anlata anlata bitiremediği türden? Acaba Dayısını 'içeri' aldılar mı? 'Götürülüşünün' bununla bir irtibatı yok mudur?

Soruların hiçbirini soramadıktan başka, göz göze gelmemeye çalışarak; camlardan, artık sisli bir geçmişe uzaklaşan, şehre bakıyor: Harbiye, Altınbakkal, Depo, Taksim, Ağacamii durakları; saçakları caddeleri süpüren tehdit yüklü, menekşe moru bulutlar; kararmış Meşrutiyet yapılarının çevresinde uçuşan kar tozu; İstanbul'da akşam oluyor, oysa onu, ne olduğunu kestiremediği bir sebebten, neresi olduğunu tam bilmediği bir yere götürüyorlar.

İşin kötüsü, 'ressam' Eşfak'la buluşacaktı; **'Yankı'**nın yeni sayısını hazırlıyorlar; Stalingrad müdafaası üzerine, özel bir sayı; bazı fotoğraflar bulmuş, onları getirecek; olmazsa, 'bizzat' bir kapak kompozisyonu düzenleyecekti; Galip Çakır, fotoğraf koymayı mahzurlu sayıyor, 'tilkinin aklına kuyruğunu getirirmiş', iyisi mi, 'bas temsili bir resim, olsun bitsin!' Saat beşe doğru, Nisuvaz'a yetişmeli! Tenha bir köşeye çekilip pekâlâ iş çıkarıyorlar. 'Saat kaç, beş var mı?'; saatına bir göz atıyor, üç buçuk; «— ...hârikâ yahu, şu işe bak, akşam oldu sanıyordum, yarım saat geçmemiş!»; belli olmaz, bakarsın 'malûmatına müracaat kabilinden' birşeydir, 'usûlen ifadesini alır', bırakırlar; dörtte, hatta dört buçukta salıverilse, Nisuvaz'a en fazla çeyrek saat gecikerek ulaşacaktır, lâfı bile edilmez, Eşfak az mı gecikiyor?

Sirkeci durağında, ölü bir gezegene indiler; Doğan Rumeli, çevresine o kadar yabancılaşmıştı; bakıyor, görmüyor; gördüklerine, taşıdıkları anlamı veremiyordu. İstanbul'u kuşatan kirli buzul aydınlığı, buralarda, bıçakla kesilebilir, külrengi bir yoğunluk kazanmış. Yeşilden mora yanar döner, bir güvercin bulutunun içinden geçerek, cephesi kararmış, pencere içleri kuş pisliği, Ermeni yapısı bir hana ulaşıyorlar: **«T.C. İstanbul Vilâyeti, Emniyet Müdüriyeti».**

İlk bakışta, herhangi bir resmî binadan farksız bu bina, Doğan'ın 'eski tüfekçilerden' üzerine akıl almaz şeyler işittiği, ünlü Sansaryan Hanı. Tavanı camekân iç avluya, sapır sapır titreyerek, yüreği avuçlarında giriyor; oysa gördükleri, eline yüzüne bulaşan, yapış yapış bir zamk aydınlığında, 'eshab-ı mesâlih': kelepçeli elleriyle ters türs cıgara tüttüren, (Tophane'den mi, Kemeraltı'ndan mı?) değnek uzunu, çakı keskini, birtakım 'itler'; altın dişlerinde yıldız çakıntıları, gülüşü gelincik, sesi çatal çatal, oksijen sarışını Tarlabaşı yosmaları; merdivenlere oturmuş, siyah başörtülü, eprimiş mantolu kadınlar ki; Cibâli'den, Defterdar'dan, Karagümrük'ten kalkıp, besbelli 'hayırsız' evlâtları için buraya gelmişlerdir.

Sahanlıktan sahanlığa yükselip, dolambaçlı merdivenlerden, en üst kata çıktılar; onları, diğer katların aksine, bir kapı karşıladı; üzerinde, bir levha: **«İçeriye Girmek Yasaktır. Zile Basınız».** Girer girmez Doğan'ı, sağdaki odaya alıyorlar; loşluğu, gizli nem ve toz; duvarları, tamimler, tebliğler, nöbet cetvelleri; rastgele bir devlet dairesi: yazı masaları ve dosya dolapları, bitişik düzende yerleştirilmiş; gireni çıkanı belli olmuyor, konuşmalar dağınık, davranış lâubâli.

Kırçıl bir memurun önüne dikildiler, gözlükleri burnuna düşmüş, çatmalı bir mendile sümkürüyordu; gri trençkotluya sordu:

— Hangisi bu? Muallim mi?

— Evet komserim, **Aydınlık Lisesi**'nde yakaladık.

Öbürü, yuvarlak gözlüklerinin üstünden, Doğan'ı süzüyor; gözleri yuvarlak ve iri, aklarında ince ince kılcal damarlar; yorgun, nezleli sesiyle, başka birine diyor ki:

— İsmail, git Rüştü bey'e haber ver: Muallim'i getirdiler?

Eliyle onu, sonra öbürlerine gösterdi; sesini yükseltip:

— ...şuna bakın, dedi, ıslak it gibi titriyor. **Fesuphanallah!**

Odada kim varsa sustu, dönüp hepsi birden Doğan'a baktılar; o, fındık kabuğuna sığacak kadar kü-

çüldüğünü, elle tutulurcasına hissediyor. Dişlerinin takırdamasından daha da gülünç olacağını düşünmese, karşılık vermeyi deneyecek: zemine zamana uymaz, dersiz topsuz karşılıklar; sözgelişi:

— ...lütfen kendinize gelir misiniz? Bizim peder eski İttihatçı'dır, eminim ki...

Ya da: — ...hayır, beni re'sen nezaret altına alamazsınız, selâhiyetiniz yok!

Öbürü devam ediyordu: — ...hem böyle korkudan ödleri patlar, hem devletle uğraşır bunlar...

Doğan'ı getirenler, gri trençkotlu ve kurbağa gözlü, onu iri kıyım birine devredip, sırra kadem basmışlardı; garip şey, o dakika Doğan kendisini baş döndürücü bir yalnızlık uçurumunun dibinde buldu; teslim edildiği iri kıyım memur, şaşırtıcı bir çabuklukla, üstünü başını arıyordu; gözlüklerini, bel kemerini çekip almıştı; arkasından da, kalem açmakta kullandığı, küçük sedef çakısını. Nihayet dönüp, elindeki çatmalı mendili özenle katlayan, kırçıl komsere sordu:

— Bunu kaça koyacağız komserim?

— Ne? Ha, o mu? 19 boşalmıştı ya!

Soğuk izmarit, daktilo şeridi, kopya kalemi kokularının, tahta gibi ayakta durdukları odayı bırakıp, koridora çıkıyorlar; Doğan içisıra, aynı cümleyi bilinmez kaç kere tekrarlıyor; ne yapsa, ne kadar cehd etse, bir türlü yüksek sesle söyleyemiyor:

«— ...fakat telefon etmeliyim, mutlaka telefon etmeliyim, söz vermişlerdi...»

Koridor başka bir koridora, o bir başkasına açılıyordu; daktilo tıkırtısı, telefon zili, iri çekirdekli lâkırdılar arasından, birkaç köşe döndüler; sonra ansızın, tavanları buzlu cam, dört duvarı kapı kapı kapı, hücrelerin bulunduğu kesim: kirli aydınlık, yukardan ince kül halinde dökülüyor; sobanın başında, cıgarasını 'pürtelâş' avucunda saklamaya çalışan, nöbetçi polis; sessizliğe el koymuş, sinsi is kokusu.

İri kıyım memurla, saygılı tavrını hiç bozmayan nöbetçi polis, aralarında fısır fısır konuşuyorlar:

— Vaziyet nasıl, Hasan?

— Vukuat yok, Muavin bey.

— Bunu 19'a koyacağız, boşalmış mıydı?

— Bu sabah boşalmış, temizliğini yaptırdık, hazır.

— Güzel, mal sana teslim!

Kapı arkasından kilitlenince, Doğan Rumeli, deliksiz karanlıkta, yapayalnız kaldı. Titremesi hâlâ geçmemişti. El yordamıyla, içine ancak bir divan somyasının sığabildiği, daracık bir hücrede olduğunu anladı. Ayakta zor durabiliyor. Yürümesi imkânsız. Oracığa, şiltenin üzerine oturacak, dirseklerini dizlerine dayayıp, başını avuçlarının içine alacaktır. O an için, saat beşte 'ressam' Eşfak'la Nisuvaz'da buluşacağını, Matmazel Raşel'in, gece, onu Paradiso Apt.'da bekleyeceğini unutmuş; onu iki şey boğuyor, biri kapatılmış olmak korkusu, öbürü sımsıkı her yanını sarmış, teninden handiyse içine sızıp onu zehirleyen, yoğun karanlık! Evdeki, gece gündüz aydınlıktan duvarları çatırdayan odasını hatırlamak, burnunun direğini sızlatıyor. Çaresizliğin basıncına dayanamayıp, yamyassı mı olacak? Yoksa ağlayacak mı?

Hadi canım! Sanki çaresizliğin her çeşidi, aylardır 'inkılâpçı aksiyonuyla' o alt etmiyor? Matbaa, satıcı, hatta okur üzerindeki sıkıyönetim tehdidine rağmen; gecikerek mecikerek, **'Yankı'**yı kim çıkardı? O! Kâğıt yoktur, varsa karaborsada ateş pahası; matbaa, para bekler; satıcı, sattığı derginin bedelini ödemez; aydınların çoğunda, gizlemeyi beceremedikleri bir yılgınlık; yemin billâh vaadettikleri yazılarını vermez, saçma sapan bahanelerle şiirlerini geri alırlar. Irkçı/Turancılar işi azıtmışlardır: gece yarıları eve cinayet telefonları, dekanlığa sık sık imzasız mektuplar; fakülte avlularında arkasından bağırılıyor: «— Kahrolsun komünistler!».

Soğuk ilkbahar, ağırbaşlı bir karın yaprak yaprak indiği, çabuk akşam üstleri. **'Bozkurt'** yeniden yayınlandı. Reha Oğuz açık açık diyor ki: **«İdeolojimiz Bozkurt Türkçülüğüdür. Bozkurtçular, Türk ırkının ve Türk milletinin, her ırktan ve her milletten üstün olduğuna inanır. Bu üstünlüğün kaynağı Türk kanıdır».** İkinci sayısında, **'Yankı'**yı 'Moskof mecmu-

ası' ilân eden bir yazı, başlığı **'Doğanof Moskova'ya!'**. Doğan Rumeli, bütün bunlara 'fütursuzca' göğüs geriyor; kıvılcım saçan yazılarıyla, hepsinin ağzının payını verdi; bir yandan da, 'Millî Şef'in amansız diktatörlüğüne' kafa tutmaktadır: solcuların yeni ümidi, Ahmet Ziya'nın yeğeni, faşistlerin korkulu rüyası!

'Yankı'nın 'tahrir heyeti', yayınladığı her sayıyı, Degüstasyon'da 'ıslatmayı' âdet edinmişti; Galip Çakır, bira bardağına sarkan ölü saçlarını otlayarak, onun omzunu sıvazlıyor; 'ressam' Eşfak, Ali İhsan, İrfan, Halim Hacıbeyoğlu, 'kafayı buldukça' seslerini yükseltip, iki masa ötelerinde tek başına 'demlenen' Peyami Safa'nın huzurunu kaçırıyorlar; büyük gece, cıgara dumanında sarhoşlar yüzüyor; Doğan Rumeli çevresindeki alâka çemberinden memnun ve mutlu, cebinden buruşuk bir ajans bülteni çıkarır; avcunu piposunun ateşiyle ısıtıp, der ki:

«— ...işte çırılçıplak Nazi propagandası! **Transcontinent-Press'**in her gün dağıttığı dört bültenden biri; muhtevası, kelimesi kelimesine, **Bozkurt**'ta aleyhimize çıkan yazının muhtevasına benziyor...»

Yaz boyunca, Çiçek Pasajı: kalın, kulplu dublelerde, arpa sarışını bira köpürüyor; birer kokoreç kestirmiş, 'söğüş' domates ve hıyar söylemişler; önlerinde, ağartılmış taze bağdem ve buz; içerde bir yerlerde, siyah gözlüklü Ermeni 'madam', akordeonunu pırıl pırıl köpürtüyor; cıvardaki fıçıları çevrelemiş meçhul üniversiteli gençler, cesur gülümsemeleriyle, uzaktan Doğan'a kadeh kaldırıyorlar; o, gözlüklerinde ışık yansımaları, kendinden emin ve mağrur diyor ki:

«— ...Naziler yalnız **Teutonia Kulübü'**nde toplanmıyorlar ki! 1933'te tesis edilmiş iki başka kulüpte daha toplandıklarını tesbit ettim, biri **Alemannia,** ötekisi **Deutsche Aufslugsverein!** Türk mevzuatı, istediği kadar yasaklasın, üniforma giyip gamalı haçlı bayrak taşıyarak, merasim yapıyorlar. Eğer Saracoğlu Hükümeti göz yummayı tercih ediyorsa, bunun iki manası yoktur ve olamaz: Nazilere sempati duymaktadır, evet!...»

Kapının ardından, 'kabaralı' ayak sesleri. Biri

geliyor, ama kim? Ayağa kalktı, daha iyi işitebilmek için, kapıya iyice sokuldu. Hırıltılı bir ses nöbetçi polise soruyor:

— Hasan baksana, Galip Çakır'ı buraya mı koydunuz?

— Yok beyim! Belki aşağıdadır.

Galip Çakır'ın adını duyar duymaz, Doğan'ın titremesi durmuştu. Ensesinden omuzlarına, omuzlarından beline, sıcak bir ter sel gibi yayılıyor:

«— ...ne? Galip de burada mı? Hârikâ be, hapı yuttuk desene!...»

Sıcaktan bunaldı. Paltosunu çıkarıp, yatağın üstüne atıyor; gömleğinin düğmesini açtı, kravatını gevşetti; içine kapatıldığı, katıksız karanlık, onu çıldırtabilir; görememek, sağlıklı düşünmesini engelliyor; 'kabaralı' ayak sesleri, koridorda uzaklaşırken, 'istikbalinin mahvolduğundan', artık emindi:

«— ...hiçbir zaman açıkça söylemediyse de, Galip 'Partili'dir, ben anlamaz mıyım; onun nezaret altına alınmış olması, tevkifatın ehemmiyetine delâlet eder: siyasi kariyerim başlamadan bitiyor, hayatım tehlikededir...»

Saçı üç numara traşlı, sakalı üç günlük, üstü başı hırpani; kendisini şimdiden, Çorum hapishanesi'nde 'hükümlü', ya da Sinop kal'ası'nda 'sürgün' görüyordu; dışardayken tasarladığının aksine, böyle bir ihtimal onun sırtını üşütüyor: 'maneviyatı sıfır'. Biraz yüreklenebilsin diye, içinden **Enternasyonal'i** söylemeyi denedi:

«...uyan artık uykundan, uyan
uyan esirler dünyası!
şuurumuz kızıl bir volkan
kavgamız ölüm kavgası...»

Arkasını getiremeyecektir: Matmazel Raşel'in de gözaltına alınmış olması ihtimali, aklını başından alıyor; olur mu, olur; alırlar mı, alırlar; yazı ve sonbaharı, onunla paylaşmadı mı; aralarındaki yakınlık arttıkça, en mahrem konuları bile konuşmadılar mı; Galip Çakır'ı 'derdest eden' Siyasi Polis, elbette onu da 'mimlemiş', Doğan Rumeli'nin 'mahrem-i esrarı' olarak, nezaret altına almıştır. Havagazı mavisi göz-

lerinin zehirli dumanı, alnına müstehzi yükselen sol kaşı, vampir kızılı 'fistolu' dudakları, iç bayıltan **fougère** kokusuyla, Matmazel Raşel'i, içinde bulunduğu hücre gibi dar ve karanlık bir hücrede 'tahayyül etmek' dahi imkânsız; aklına, ister istemez, birlikte yaşadıkları 'unutulmaz saatler' geliyor; 'o saadet asla sona ermeyecek gibiydi': ilk gençlik yılları boyunca Viviane Romance'ın ya da Edwige Feuillère'in resimlerinde bulduğunu sandığı 'esrarengiz kadın', birdenbire karşısına çıkmış, onu hayatına 'kabul etmişti'; onun yanında olabilmek bile, ne kadar büyük bir imtiyaz; buna onunla sevişmek eklenirse, 'pusulayı şaşırmamak' elde mi?

Librairie Péra'da akşam, dükkânı kapatmış, arka odanın büyülü havasına çekilmişler; baplı kristal kadehlerde Tekel **vermuth**'u, limon ve buz; pikapta Tino Rossi'nin şuruplu sesinden, hanidir dillerden düşmeyen o şarkı:

«...j'attendrai,
j'attendrai les jours et les nuits,
j'attendrai toujours
dans la vie...»

Galiba Mayıs'tı, ağaçlar çiçek açmış, camlarda ilk arılar; o sabah gazeteler, Prag'da Heydrich'in katledildiğini haber vermişti: Heydrich, 'Yahudi kasabı', Hitler'in Çekoslovakya'ya musallat ettiği belâ; gizli mukavemet gruplarının onu öldürebilmesi, **Gestapo**'nun dayanılmaz baskısına rağmen, 'hürriyet cephesinin' gücünü koruduğuna işaret sayılıyor. Böyle bir haber kutlanmaz mı?

Matmazel Raşel, burun deliklerinden salıverdiği duman yumaklarını, göğüslerinin küstah dikliğiyle dağıta dağıta ona yaklaşmış, hiç beklemediği bir anda sarılıp öpmüştü; Doğan Rumeli dudaklarını ansızın, onun ağzında kaybetti; iri, kalın ve küt dişlerinin, etine battığını saptıyor; aman Allahım, boşaldı boşalacak; hayır boşalmıyor: gün geçtikçe, iradesini kullanmayı öğrenmektedir; bu işde baş yardımcısı Matmazel Raşel, önceleri acemiliğinden ve aceleciliğinden şikâyet etmez miydi, artık etmiyor; akıllar öğretti ona, tedbirler önerdi; öyle ki, Heydrich'in kat-

tedildiğini öğrendikleri günün akşamı, **Librairie Péra**'nın arka odasında Doğan Rumeli, 'erkekliğini' ilk defa hakkıyla isbat edebildi; işin tuhafı Matmazel Raşel, alışılageldiği gibi sırt üstü uzanmamış; şöylece eteklerini sıyırıp, şeyinin üzerine oturmuştu; herşey olup bittikten sonra, onu öptü: hoşnut görünüyordu, yüzünde belli belirsiz bir memnuniyet okunuyor ama, pek de zevk almışa benzemez!

Bazan ümitsiz günler, (halbuki yaz), kötümserlik paçadan akıyor. Gökyüzünün, leylâk mavisi bir kubbe halinde çatıldığı şehirde, kıtlık ve pahalılık son haddine vardı. Karaborsa, çığrından çıkmıştır; 'ağır işçi' ekmek karnesi ticareti, almış yürümüş; yarı gece matbaalarının, köhne 'pedallarında', sahtelerini basıp satanlar mı istersiniz; uydurma evrakla, 'ağır işçi' geçinen, mal mülk sahipleri mi? Pislik, yoklukla yarışıyor: banliyö trenlerinin 3. mevki ahşap yoksulluğunu, bitler sarmış; Boğaz vapurları, münzevi iskelelere, buhran tenhalıkları taşıyor; güneş sıcağı korular, ıssız; belki zaman zaman, dünyayı umursamaz Ağustos böcekleri, bir de kargalar.

Sofya Radyosu'nun Türkçe neşriyatından bir haber, sanki bir kara bulut, üstlerine yıkıldı: Naziler, Paris Yahudilerini topluyorlarmış! Kadın erkek, çoluk çocuk, yirmi küsur bin kişi; Auswitz, Dachau, Buchenwald, Matthausen kamplarını boylayacak; Matmazel Raşel kâbuslar görmesin mi? Ailesinin hem Barzilay kanadından, hem Mizrahi kanadından, bazı uzak akrabalar Fransa'da yaşarmış! Ah ah ah, şimdi ne yapmalı? Teselliyi Doğan'ın aşkında arıyor, daha doğrusu Doğan'a telkin ettiği bu; o olmasa, bu dehşet günlerini nasıl atlatırmış, yaşama gücünü nereden alırmış; heyecanı, onun heyecanını tazeliyor; öfkesi, öfkesini.

Geceleri, Taksim Belediye Gazinosu mu olur, Parkotel mi olur, yemeğe çıkıyorlar; ısmarlayan, Matmazel Raşel, 'gönlünün ecesi', 'esrarengiz kadın': mevzun bacakları tumturaklı kalçalarıyla, sanki bir şehvet hayvanıdır; masaların arasından, ışığı dalgalandıra dalgalandıra, uzun, ışıltılı ve mavi süzülüyor; o vampir tebessümüyle, sağa sola, müphem

selâmlar; herkesle dost, herkes âşinâsı; oturur oturmaz Doğan'a, teker teker hepsini gösterip, kim olduklarını açıklayacaktır:

«— ...domuza benzer şu yağlı herif, Dr. Ludwig Gessler, dayının ahbabı, Alman Nakliyat Kumpanyası'ndan...»

«— ...şu hâtunu görüyor musun, hani canım omuzları açık, sarışın; sosyetenin gülü 'pokerci' Üftâde hanım, muhterem pederinle Paula çılgını, geçenlerde yazlığa kapatmış, milletin ağzında...»

«— ...oradaki uzun Amerikalı, güya bankacı, **Northern Trust Bank**'ın Türkiye Mümessili geçiniyor; duy da inanma, mahiyeti karışık bir şahıs...»

Nereye gitmiş olsalar, Doğan Rumeli, bütün bakışların odak noktası; birbirine, soran sorana: Bir dakika, bir dakika! Matmazel Mizrahi'nin yanındaki, o yakışıklı genç kim? Aaa, Üniversite'de doçentmiş diyorlar, aynı zamanda 'muharrir', önemli dergilerden birinin sahibiymiş; hararetli kalem tartışmalarıyla ortalığı kırıp geçiren! Matmazel Raşel, hayatından memnun; Paradiso Apt.'daki muhteşem yatak odasında, (saçaklı muazzam karyola, gölgeli kırmızı ışıklar, vazgeçilmez **fougère** kokusu), onu yere göğe koyamıyor; Allah Allah gerçekten tutuldu mu bu kadın; oysa daha çok, 'sefahata meyyal': biri tatlı esmer, öbürü hülyalı sarışın, ikisi de birer içim su, iki Rum kızı Tasula ve Aliki, etrafında dört dönüyorlar; Paula Slaviçek, o ensiz, mukavvadan kesilmişe benzer, erkek mi kadın mı belirsiz garip mahlûk, bütün yazı babası 'Bacaksız' Abdi bey'le geçirmiş de olsa, ümidini kesmemiş; her hafta kırmızı güller gönderiyor, kartvizitinde Sappho'dan 'ateşli' mısralar...

Olsun!... Paradiso Apt.'da geçirdiği 'sabahsız aşk gecelerini', Doğan Rumeli, 'ölünceye kadar unutamayacaktır'; öyle tecrübesiz bir erkeğin, böyle fentli, feleğin çemberinden geçmiş bir yosmanın eline düşüp de, allak bullak olmaması mümkün mü? Sigarillo, **fougère,** esmer kadın buğularıyla 'sermest'; başını, uçları menekşe moru, mavi damarlı memelerinin arasına gömüyor; cinsel oyun, meğer kaç türlü oynanırmış, doyuma ulaşmanın yolları, bilmem kaç

çeşit; erkekliği, hiç alışmadığı ve görmediği kadar iri, Matmazel Raşel'in önünde, ardında, ağzında, virt zırt gözden kayboluyor; kaygan, salyalı bir zeminden, soluk soluğa, kızıl bir alaca karanlığa çıkıyorlar; o mutlu yorgunluk dakikalarında, birbirlerine şefkat öpücükleri üreterek, neler konuşmuyorlar ki:

«— ...**'Yankı'**dan memnun musun, **mon chèr,** satışı tatminkâr mıdır? / — ...fena sayılmaz, bayilerden alacaklarımızı tahsil edebilseydik... / — ...hani lisede satmayı tecrübe edecektiniz?... / — ...hârikâ bir talebem var, söylemiş miydim, sayesinde memnuniyet verici neticeler alıyoruz. / — ...öyle mi, kimmiş bu hârikâ çocuk, söylememiştin.. / — ...Halim diye biri, **'Yankı'**yla iktifa etmedi, Haydar'ın toplatılan şiir kitabını da, el altından satıyor: tam bir dâvâ adamı! / — ...başlarında sen olmasan, kaabil mi? müthiş bir lidersin sen! Lâf aramızda, o kitapları nereden buluyorsunuz? Ben de satabilirim de... / — ...Galip temin etti, galiba bir miktarını kaçırabilmişler, eğer arzu edersen...»

Ya da nemli sıcak, terli vücutları yapış yapış; yatağa uzanmış, soğuk bira içerek serinliyorlar; açık pencerelerde, Haliç ufkuna elektrik yeşili imzalar atan, yağmursuz şimşekler; varla yok arası, gök gürültüsü. Başvekil Şükrü Saracoğlu demiş ki: **«Biz ne Adam Smith'in talebesiyiz, ne de Karl Marks'ın çırağı»;** Doğan Rumeli, istifhamla gülümsüyor:

«— ...hârikulâde lâf etmiş doğrusu, Hitler'in tilmizi olduğunu, başka türlü ifade edemezdi; **'Yankı'**nın önümüzdeki sayısında, ben de bunu yazmazsam... / — ...ihtiyatlı olmalısın, **mon chèr,** başına birşey gelirse ben ne yaparım? Hem mecmuayı, sen olmasan, kim çıkaracak? / — ...çocuk musunuz, ben yalnız değilim ki, 'Parti' bu, arkamı kimlere dayamışım. / — ...kimlere? Meselâ Ahmet Ziya bey'e mi? Dayına yâni?... / — ...pek sayılmaz, mamafih sermayenin yarısını o verdi, ben aslında ondan faalim, Fakülte'de görseniz... / — ...görmeme ne hâcet, **mon chèr,** pekâlâ tasavvur edebiliyorum, sendeki lider vasıfları...»

Oysa Raşel Mizrahi tedirgin, Selânik'li 'Bacak-

sız' Abdi bey'in, Paula Slaviçek'e gösterdiği aşırı alâkayı hazmedemiyor. Onu aradan çıkardılar, yaz boyunca Akıntıburnu'ndaki yazlığa, ya bir kere çağrıldı, ya iki; Paula, 'zevahiri kurtarmak maksadıyla', istediği kadar ateş alı güller yollasın, kartvizitlerine Sappho'dan 'aşk nağmeleri' döktürsün; Abdi Rumeli'nin sıska 'erkekliğini', Matmazel Raşel'in şahane 'zurefalığına' tercih ettiği meydanda; peki, bunu onun yanına bırakacak mı, ne münasebet; kitabevine uğradığı bir sabah, Paula'ya dedi ki:

«— ...bu cüce herif fesat kumkumasıdır, ona inanma! Söylememiş miydim, annem onun metresiydi, onu benimle aldattı; şimdi seninle beni aldatıyor; hiç şüphen olmasın, yarın öbürgün bir başkasıyla...»

Kristal aydınlığı, yaz sabahı; Yüksekkaldırım esnafı, dükkânlarının önünü sulamış; camlardan, küçük parmaklarını birbirine çengellemiş, izinli askerler geçiyor. Paula Slaviçek, gümüş mavisi saçlarını, briyantinle, sımsıkı arkaya taramıştı; üzerine fildişi beyazı bir tayyör giymiş, içine saçlarına uygun bir bluz; gözlerini kısarak, ona baktı:

«— Siz de **mon amour**...» dedi, «...onu oğluyla aldatmıyor musunuz? Sizin öç alma tarzınız da bu! Bense erkekleri küçümsemek gerektiğine inanırım, şu veya bu sebebten hayatlarımıza dahil olabilir; ikinci, üçüncü sınıf roller oynayabilirler; eğer biz kadınlar, aramızda ciddi ittifaklar kurabilirsek, zannetmiyorum ki...»

Hâlâ, herhangi bir fahişeye asılır gibi ona asılıyor, bu da Matmazel Raşel'i çileden çıkarıyordu; cigarasının ucuyla çakmağının alevine eğilirken, onu gazaba getirecek bir lâf etti:

«— ...oğluyla alâkanızı Abdi bey'e duyurdum, sadece omuz silkti!»

Matmazel Raşel çayını karıştırıyordu, durakla-yıp bakıyor: lâcivert kirpiklerinin arasından, edâlı:

«— İşte, söylemedim mi? Yarın senin ardından da fütursuzca omuz silkecek!»

«— Beis yok! Aşk hayatımda en önemli yeri o işgal etmiyor, favorim başkasıdır, bunu en iyi siz biliyorsunuz...»

«— ...en iyi ben mi biliyorum? kim? Ne yâni, ben miyim?»

«— ...evet, sizsiniz!»

Cigarası ağzında konuşuyordu: seyyal mavi duman tülü arkasından, kılıç çeliği gözlerini ona dikmiş, boğuk bir geniz sesiyle. Divanda, yanına biraz daha yaklaştı; sağ elini, iki eliyle sıkı sıkı kavradı: avuçları ateş gibi yanıyor. Müsamaha gördüğü takdirde, sarkıntılığı öpüşmeye vardıracağı, belli. Matmazel Raşel'in altı ıslanmıştı, meme uçları mosmor ayağa kalktılar; iradesini kullanması lâzım, aksi halde, içinde yeşil bir yılan gibi başını kaldıran, şehvete yenilecek; bunu istemiyor, hayır bunu hiç istemiyor; ne sırasıdır, ne de yeri; çay fincanını dudaklarına götürerek, diyor ki:

«— Önemli olan mağdem ki benim, niye onun yakasından düşmüyorsun?...»

Güneş o anda pencereden, sehpadaki cam küreye vuruyor, tavanda kırmızı, mavi, turuncu, yeşil, gökkuşağı benekleri. Paula Slaviçek biraz daha sokuldu, sol kolunu Matmazel Raşel'in beline dolayıp, dedi ki:

«— ...istikbalimi düşünmek mecburiyetindeyim, bunu anlamalısınız; öyle hatırlı, öyle yüksek mevkideki şahısları tanıyor ki, sâyesinde muhtemelen...»

«— ...beni küçümseyemezsin, muhitim onun muhitinden hiç de aşağı kalmaz, tesir sahamız aynıdır, onun imkânlarını sana kolayca temin edebilirim...»

«— ...imkânlarınızı değil, ben sizi arzu ediyorum...»

Dudakları birbirine değdi değecek, Paula'nın ağzı kansız bir ustura yarası, sağ gözünde asabi bir tik belirdi, burun delikleri açılıp kapanıyor; Matmazel Raşel, nefsine birden hâkim olarak, ayağa kalktı; kalkmasıyla, üzerinde cam kürenin, çay fincanlarının, kül tablasının durduğu sehpa, şangır şungur devriliyor: büyü bozulmuştur.

Olayı Doğan Rumeli'ye başka türlü anlatmıştı; gözünü şehvet bürümüş Paula Slaviçek sarhoş ve edepsiz, güya Matmazel Raşel'e saldırmış; üstelik

güpegündüz, **Librairie Péra**'da; sebebi Doğan, çünkü kıskanıyor; öylesine ki 'münasebetlerini', sırf kötülük olsun diye, babasına duyurmuş, evet; 'Bacaksız' Abdi bey'in 'otoritesiyle', 'aşklarının' önüne geçebileceğini zannediyor; o, 'böyle görgüsüz bir **lesbienne**'in tehditlerine pabuç mu bırakırmış', iyice paylayıp, 'dersini vermiş'; Doğan ve o, 'mesut ve bahtiyar' hayatlarını yaşıyorlar. Aralarına kimse giremez, ne Paula Slaviçek, ne Selânik'li 'Bacaksız' Abdi bey!

Halbuki, Siyasi Polis'ten 'Kolsuz' Celâl bey'e telefonda, hem Paula'yı gammazladı, hem Doğan Rumeli'yi; Abdi bey'i bu suretle 'tahrip edebileceğini' umuyordu; efendim, Paula Slaviçek, 'tehlikeli bir casus', Doğan Rumeli, 'faal bir komünisttir': ilki, Hükümet ve matbuat muhitlerinden 'nüfuzlu ahbaplar', bunlar sayesinde 'mahrem bilgiler' sağmaya çabalıyor; ikincisi Parti'den, —kimbilir, belki de Ruslardan—, yakını Ahmet Ziya bey aracılığıyla 'mühim bir meblağ' elde etmiş, 'kızıl' bir mecmua çıkarıyor, **'Yankı'**; ayrıca, **Edebiyat Fakültesi**'nde, hocalık ettiği **Özel Aydınlık Lisesi**'nde, bazı talebelerinin aklını çelmiş, mecmuasını, bu arada bazı yasak kitapları dağıttırıp sattırıyor; basbayağı bir teşkilât bu, muhtelif kademelerinde ressamlar, aktörler, şairler, 'vesair münevverler', irili ufaklı 'mes'uliyetler deruhte etmiş'; meselâ 'ressam' Eşfak, meselâ 'deve' lâkabıyla mâruf aktör Galip Çakır, bu meyanda...

Ahmet Ziya 'asabi' bir hafta geçirmişti; Cuma akşam üzeri, Şirket'ten ayrılacağı sırada, telefon; ahizeyi kulağına götürüyor, 'Sarı' Mustafa'ymış: «— ...Ahmet, vaziyetler tadsız, âcilen görüşmemiz lâzım!» Yirmi küsur senedir tanışırlar, (1920'ler, Moskova), 'vaziyetler' gerçekten 'tadsız' olmasa, aramayacağını bilmez mi? Bir saat kadar sonra, Tepebaşı'ndaki Kanun-u Esasi Kıraathanesi'nde, buluşmayı kararlaştırdılar; daha çok 'alaturkacı' musiki esnafının devam ettiği eski bir kahvedir: kimsenin dikkatini çekmez.

Üç gündür, sis soğuğu, bulanık ve nemli; puslu gökyüzünde, fersiz bir güneş, donuk parlıyor; ayaz,

sanki buz tozu üflemiştir, damlar, tramvayların ve otomobillerin üstü, incecik kırağı, camlar bütün buğu; ağızlarında duman salkımları, bıyıkları çıtır çıtır buz tozu, paltolu şapkalı insan hayaletleri, sokaklarda görünüp siliniyor; sis, diri sesleri öldürmez mi, Galata'da Şirket vapurlarının çakal havlamaları, olduğundan çok daha pes; Sirkeci'de banliyö trenlerinin kılçıklı düdükleri, handiyse ölü; Haliç'in alçak semtlerinden yukarılara, boğum boğum yükselen, kömür, katran, yosunlu tuz kokuları; elektrik tellerinde, yüksek voltajlı titreşimlerin vınıltısı; acı soğuk adamın burnunu, parmak uçlarını, bıçak gibi kesip düşürüyor: yoğun kötümserlik!

Ahmet Ziya, ağzında piposu, Elmasçıyan Hanı'nın cümle kapısından çıktı; lâcivert 'reglan' paltosuna, Elke'nin eliyle ördüğü vişneçürüğü yün kaşkoluna, tüylü Tyroll şapkasına sığınmıştı; ellerinde, 'güderi' eldivenleri. Günler iyice kısaldı, gözle kaş arasında akşam oluyor, sarmaşık morundan patlıcan siyahına, perde perde karanlık; acaba yürüse mi, Bankalar Caddesi'nden Tepebaşı, kaç adımlık yer; hem kalorifer sıcağının kurumunu, hem Almanca çevirilerin, Varlık Vergisi dedikodularının içine biriktirdiği 'meskenet tozunu', silkelemiş olurdu; 'Sarı' Mustafa'nın ne diyeceğini ise, adamakıllı merak ediyor; biraz 'müvesvistir' ama, beyhude lâf etmez!

Moskova'da, **'Komintern** nezdindeki Harici Büro' nun parlak günlerinden, hatırladığı için mi nedir; Doktor Şefik Hüsnü'nün aksine, Ahmet Ziya'nın gözünde 'Sarı' Mustafa, 'şâyân-ı itimat' bir inkılâpçıdır. Onları kim tanıştırmıştı? Âbit Âlimof mu, Resûl Hocayef mi, unutmuş; nasıl tanıştırıldığını da! Hatırladığı, **Enternasyonal**'ın 5. Kongresi arifesi, şehir kızıl bayraklarla donatılmış, dünyanın dört bucağından **'delegatlar'** geliyor: sırf adale ve sinir, durduğu yerde duramaz, Çinliler; yalın, siyah ve ürkütücü, Afrika zencileri; yumuşak gözleri mücevher, tatlı çingene esmeri, Hindu militanlar; kimler, kimler, daha kimler: Moskova'da bayram telâşı, Kızıl Meydan'da Kızılordu Armoni Mızıkası marşlar çalıyor; sokaklarda, her dilden **Enternasyonal** söyleyenler; aylar-

dan Haziran, günler iyice uzadı; **KUTV** yazlık kampüsüne ya çıkmış, ya çıkmak üzere; Türkiye'li öğrenciler, **TKP**'yi temsilen İstanbul'dan **'delegat'** gelip gelemeyeceğini tartışıyorlar; Türkiye'li öğrenciler, yâni Şevket, Leman, Nâzım, Vâlâ, Ahmet Ziya, vs...

Dr. Şefik Hüsnü'yle Sadrettin Celâl, **'delegat'** sıfatıyla meğer gelmişler; Haricî Büro'ya uğramadan **Komintern**'e gittikleri için, Radek bunları adamakıllı paylamış; Manulescu, Haricî Büro Sekreteri Ali Rıza'yı (Çelik) çağırıyor; tesadüf, Ahmet Ziya oradaydı, beraber gittiler; tanışma faslı, hoşbeş, ertesi gün 'Haricî Büro'da toplanılacak; toplanılmasına toplanılıyor, ama; Bakû Kongresi evrakı, Parti'nin mührü, 'Sarı' Mustafa'daymış; ne de olsa o, Mustafa Suphi çevresinden hayatta kalmış üç beş kişiden birisi, ona göre ağırlığı olmamalı mı; bunu hissettiriyor: **TKP**'nin, İstanbul'daki **'Sosyalist İşçi ve Köylü Fırkası'** değil, Mustafa Suphi'nin Partisi olduğunu, onun 'hatt-ı hareketinin' takip edilmesi gerektiğini, filân! Şefik Hüsnü'yle yıldızları barışmadı, hiç de barışmayacaktır; Mustafa Suphi'nin 'eski askerleri' meyanında, Doktor, 'Sarı' Mustafa'nın da 'tahsisatını' kestirdi; o gün bugün, 'fakr-ü-zaruret' içinde yüzüyor; uzun kırmızı gözlerini süzüp, kaba piposundan yangın dumanları üreterek, bir tarihte Ahmet Ziya'ya demişti ki:

«— ...Odesa'dan bir şilebe tayfa yazılıp, İstanbul'a varmıştım; hatırlayacaksın, Moskova'da ittihaz ettiğimiz, kararın icabı bu: sizler döndünüz, ben ve Ali Rıza, Parti evrakıyla en son döneceğiz! Galata'da mürettebatla şehre çıktım, akşam güvertede beyhude beklemişlerdir; ben çoktan Doktor'un peşine düşmüşüm, kongre evrakını ve mührü teslim edeceğim; lâkin ara ki bulasın, beni günlerce oyaladı: Üsküdar'dayım diyor, gidiyorum Kadıköy'de; Kadıköy'e geçiyorum, İstanbul'a inmiş...»

İşaret parmağıyla, havada, görünmez bir noktayı işaret ediyor:

«— ...aldığı, Moskova'daki günlerin intikamıdır, bizi asla affetmedi!»

Çoğu hâlâ 'maskeli', ışıklar yandı; Tepebaşı

Meydanı'nda yanar yanmaz eriyip, sisin kalınlığından, zerreler halinde dağılıyorlar; uzak ve ümitsiz imdat sinyalleri gibi Sarayburnu'ndan, sis düdükleri işitiliyor; Soğuk, Ahmet Ziya'yı ne kadar silkelediyse, sis o kadar dağıtmış; öyle ki, kahvenin ılık sessizliğine girmeden önce bir an, 'Sarı' Mustafa'yı, **Komintern**'in 5. Kongresi arifesinde, Moskova'da Haricî Büro'da mı görmeye gidiyor; yoksa İstanbul'da, Tepebaşı'ndaki Kanun-u Esasi Kıraathanesi'nde mi, şaşıracaktır; Yakacık Sanatoryomu'ndaki son günlerinde, 'rahmetli' ablası Neveser hanım, boşuna mı:

«— ...kuvvetli hâfıza, azabı artırır» demişti, «...hayatının muayyen anlarını mükerreren yaşıyor, aynı ıstırabı tekrar tekrar çekiyorsun; hâfızası zayıf olanlara, inanır mısın, gıpta etmekteyim: en iyisi yaşayıp, yaşadığını dakikasında unutabilmek!.»

Kanun-u Esasi, eski tarz kıraathane, geniş ve yüksek tavanlı; bu, kalabalık da olsa, değişik bir tenhalık izlenimi uyandırıyor; sessizlik, cabası: burada, ne mahalle kahvelerindeki tavla şakırtısı, gürültü ve lâubalilik; ne 'alafranga' pastahanelerdeki, sohbet uğultusu! Ahmet Ziya, sokaktaki dağınık, müphem ve değişebilir sis ortamından, eski bir Osmanlı kıraathanesinin, sessiz ve sabit 'hendesesine' girmişti; öyle ki, cansız ampullerin soluk aydınlığında, gözleriyle 'Sarı' Mustafa'yı ararken, kahve ahalisinin bilinmez hangi büyünün etkisiyle, donup kaldığı hissine kapılıyor: siyah gözlüklü 'âmâ' tamburî; nargilesinin marpuçu, sararmış pos bıyıklarında, ihtiyar kuklacı; dişsiz çenesi burnuna değen, traşı sinekkaydı, kravatı papyon, dazlak darbukacı; kof şişmanlıklarını iskemlelere sığdıramayan, âvâre meddahlar; **Jamanak** gazetesine sarkmış, iki Ermeni piyanist... sanki insan değil, bir kıyafet müzesinin balmumu heykelleri!

Ahmet Ziya, aralarından hayal gibi süzülüp, geride bir masada 'keşfettiği' 'Sarı' Mustafa'ya ulaşacaktır; kızıla çalar sarışınlığını, havi dökülmüş siyah paltosunun içine saklamış; kırmızı kirpikleri yumulu, ağzı bıçak izi, piposu sönük, 'Sarı' Mustafa uyukluyor. Uyukluyor mu, ne münasebet! Ancak onu hiç

tanımayan birisi, bu yanılgıya düşebilir; Ahmet Ziya, düşünceli anlarında gözlerini kapayıp, onun böyle içine çekildiğini biliyor; bu yüzden, usulca paltosunu çıkardı, bir iskemle çekip, yanıbaşına oturdu. 'Sarı' Mustafa, tetiğini bozmamıştı; sadece kirpiklerini aralayıp, dedi ki:

— Ne berbat hava! Bu sis, insanı hasta eder!

Ahmet Ziya gülümsüyor, tebessümü onu en az on yıl gençleştirdi, uçları hafif dışarı doğru dişlerinde, sedef pırıltıları. 'Sarı' Mustafa, örümcek kırmızısı kirpiklerinin arasından, onu mu süzüyor; yoksa, o gelmeden önce içisıra geliştirdiği, 'derûnî' bir hayali mi? Hayli alçak bir sesle söylediklerine bakılırsa, herhalde ikincisini:

— ...Nâzım'ın yeni destanından, birkaç yüz mısraı okudum; fevkalâde bir eser, ismi **'Memleketimden İnsan Manzaraları'** olacakmış...

Yüzü yorgun, hafif sakallı; uykusuz mu kalmış, o mu öyle sandı; piposunun küllerini boşaltırken, hafif göğüs geçirip, Ahmet Ziya'ya diyor ki:

— ...ömrümüz arkadaş, insan manzaraları içinde geçti: söyle, yanlış mıyım?

Arkasından, başka bir soru: — Piraye'yi görüyor musun?

Ahmet Ziya, epeyce zamandır Nâzım'la ilgilenemediğinden, utandı; 'binbir gaile arasında', Piraye'yi yoklayamamıştı; aradığı zaman da...

— ...gördüm ki taşınmış, Çamlıca'ya dediler.

— ...daha doğrusu, Altûnîzade'ye! İki ay kadar oluyor. Bursa Hapishanesi'ne nakledileli, Nâzım çok daha iyi: valdesi Celile hanım oradaydı, bir hafta kadar kaldı; ana oğul hasret giderdiler, Nâzım'ın iki portresini yapmış...

Çaylar tazelendi: doğduğuna pişman ihtiyar garson, fincanları masaya gelişigüzel dehleyip gitti. 'Sarı' Mustafa çayını 'kırtlama' içiyor: tek şekeri ağzına alıp, avurduna sakladı. Ahmet Ziya görüşmeyeli onun neden bu kadar yıprandığını anlayamıyor, acaba 'müzayakaya' mı düştü? Sorulmaz ki!

— ...Sinop'takilerden ses soluk kesildi, parasızlık çekiyorlarmış, duydum; satıversin diye, Nâzım'a

öteberilerini göndermişler... / — ...vah vah vah! Sahi, Kemal'den ne haber, Çorum'da mıydı o? / — ...evet, biraderi Ratip ziyaretine gidecekti, çamaşır, gözlük, kitap vesaire götürecek; Kemal kendini iyice muharriliğe vermiş, **'Sağırdere'** adında bir roman yazıyor, müsveddesini Nâzım Pirâye'ye göndermiş de... / — ...bak, Mustafa! Nâzım'ı ne kadar sevdiğimi bilirsin, onun için elimden ne gelirse, vallahilazim... / — ...elinden geleni sen kendine sakla Ahmet, ihtiyacın olacak, zira başın dertte. / — ...başım dertte mi, hayrola? / — ...telefonda söyleyemedim, ihtimal dinliyorlar, halbuki vaziyet kötü, hem âcil hem mühim: tevkifat başladı... / — ...sen ne söylersin bre, ne tevkifatı bu?

'Sarı' Mustafa, piposu ağzında, kısa nefesler çekerek, mırıl mırıl anlatıyor; kaşları çatılmış, havai mavi gözlerinde, kor iplikleri; az önceki gaflet dalgınlığını, üzerinden nasıl attı, hayret; her türlü belâyı, soğukkanlılıkla göğüslemeye hazır:

— ...ne tevkifatıdır, kestirebilmek müşkül: üniversite ve sanat muhitlerinden, bazı münevverlerin nezaret altına alındığı, rivayet ediliyor; kulağıma gelenler hakikatsa, senin meşhur yeğen de aralarında, şu mecmuayı neşreden yahu, adı neydi onun...

— Doğan! Hey Rabbim, bak şu işe! Yazıdan şiirden bulaşmış olmasınlar?

— ...zannetmem! **Edebiyat Fakültesi**'nden, **Akademi**'den, hatta liselerden, talebeler celbedilmiş; Şâmilof'la oturup tezekkür ettik, işin ucu Darülbedayi'deki Galip Çakır'a gelip dayanıyor, Reşad'ın adamlarındandır..

— ...askere almadılar mı, Reşad'ı?

— ...suretâ asker, ekseri firarda, Mühürdar'da bir ahbabının evinde saklanıyormuş; geniş cephe stratejisini tatbike kalkıştılar ya...

Ahmet Ziya dalmış, dudaklarını ısırıyordu; daha ziyade, kendi kendisine:

— ...çocuğu kullandılar, dedi. Maceranın böyle biteceğini tahmin ediyordum, müteaddit ikazda bulundum, kulak asmadı: ruhen zayıftır, Sansaryan Hanı'nın cefasına katiyyen dayanamaz...

Ceplerinde harıl harıl piposunun kaşığını arıyordu, bir türlü bulamayınca, 'Sarı' Mustafa'nın kaşığına uzandı; kendi kendine, hâlâ mırıldanıyor:

— ...mamafih babası nüfuzlu adamdır, nezarethane şartlarını lehine değiştirebilmesini temenni edelim, aksi halde konuşur Doğan...

'Sarı' Mustafa'nın bıçak izi ağzında, varla yok arası bir tebessüm çizilmişti:

— ...ifadesine, fikrimce, eldeki malûmatı teyit mahiyetinde müracaat edilecektir; senin oğlan, Yüksekkaldırım'daki Yahudi Matmazel'in ağına düşmüş, hani şu Siyasi Polis'in gözdesi... Provokasyonu görüyor musun? Onlar çukuru kazıyor, bizimkiler, çocukları içine itiyor, müthiş bir şey!

Örümcek kırmızısı kirpikleri yeniden örtülmüştü, bir zaman sustu; sonra yorgun bir sesle dedi ki:

— ...dünya ateşler içinde, Türkiye harbin ve faşizmin karanlığından geçiyor; o karanlıkta biz, istikbalin ateş böcekleri, bir arada durmalıyız; halkın yolunu aydınlatabilmeye, gücümüz ancak yeter; lüzumsuz gayretkeşliklere düşüp, böyle sağa sola savrulursak, korkarım...

Yutkundu, âdeta fısıldayarak, dedi ki: — ...hatırlıyorsun değil mi, Siyasi Polis'e hizmet ithamıyla, bizi bunlar **Komintern'**e gammazlamışlardı...

Sustular. Buruk bir sessizlik bu: kuytularında bir yerlerinde, sidik kokusunun kırbaç gibi şakladığı, Adliye nezarethaneleri; harap ve küflü, 'Müteferrika'lar; 'hafi ceiesede', büyük ve tenha ağırceza mahkemeleri; maznun mevkiinde, kelepçe yorgunu, sıra sıra siyasi 'mevkuf'! Sessizliği, Tepebaşı'nı velveleye vererek, Beyoğlu İtfaiye Grubu bozuyor; canhıraş motor uğultuları ve çan sesleriyle, Galatasaray'a doğru uzaklaştı; Kanun-u Esasi Kıraathanesi'nde, kimse istifini bozmamıştı; hep aynı kıyafet müzesi atmosferi; soyut ve anlamsız, balmumu heykeller! 'Sarı' Mustafa bile, kızıla çalan boz sarışınlığı, sönük piposu, uzun gözleriyle, havı dökük siyah paltosunun derinliklerine çekildi çekilecek.

Ahmet Ziya ayağa kalkmıştı, paltosunu giyerken ona teşekkür etti:

— ...eksik olma Mustafa, bu iyiliğini unutamam; her ne kadar mesele methaldar değilsem de, haberdar etmen iyi oldu.

Cümlesini askıda bırakıp, kafasını kurcalayan şeyi soruyor:

— ...şey, o tarihte Moskova'da, bizi kim tanıştırmıştı bre? Âlimof mu, Hocayef mi? Şu ara kafama takıldı da...

'Sarı' Mustafa, iyice içine çekilmişti, sadece kirpiklerini aralayıp:

— ...Hocayef, dedi. Önceden seni bana oldukça methetmişti, dirayetine diyecek yokmuş, öyle diyordu...

Ahmet Ziya, Kanun-u Esasi Kıraathanesi'nden henüz çıkmıştı ki, (Hay Allah!), onlara yeniden rastladı: kalın kaputlar giymiş, kaba ve hantal Rus neferleri, Resûl Hocayef'i ortalarına almış, kurşuna dizmeye götürüyorlar; kısa boylu, zaten ufak tefek bir adam olan Hocayef, arkasından bakınca, büsbütün ufalmış görünüyor. Sisin rakı dumanı yoğunluğu, daha da arttı mı ne? Neyin hayal neyin gerçek olduğunu çıkarabilmek imkânsız! Aklı başına gelince, Hocayef'in yüzünü görebilir miyim ümidiyle, o tarafa doğru bir adım atmış olmasından, dehşete düştü.

Fakat, Komedi Tiyatrosu'nun önünden geçerken, artık bunları unutmuş; ciddi ciddi, durum muhakemesi yapıyordu:

«...Mustafa müvesvistir, hüküm vermekte aceleci; birkaç münevveri, bu arada bizim Doğan'ı nezaret altına almış olabilirler; bundan büyük bir tevkifat neticesini çıkarmak için, vakit erken! Evvelâ, Siyasi Polis'in, ne maksatla harekete geçtiğini tesbit etmeliyiz; keyfiyeti **Tan**'dan, —yoo, **Tan** olmaz, orada muhakkak adamları mevcuttur—, iyisi mi **Birlik**'ten tahkik edebilirim; ahval-i hâzıra dolayısıyla, çoluk çocuğa gözdağı verelim diye ufak bir tevkifatı zaruri addettilerse...»

Çağrışımlar düşüncesini başka bir mecraya sürüklüyor:

«...benim başım niye dertte oluyor? Doğan'ın işlerinde bir dahlim olmadı, çocuk beni beğenmiyor

ki! İşe bak, 'tavlayacağım' diyerek benden para istediği kadın, Matmazel Raşel'miş; böyle bir şey, ölsem aklıma gelmezdi, vallahilazim! Veledin zoruna, daha dün cin oldu, bugün adam çarpıyor; ister misin babası buna içerleyip, oğlana muaveneti reddetsin? Yapar yapar, 'Bacaksız' Abdi bey hiddetli adamdır, üstelik merhametsiz; ben 'mimliyim' diye rahmetli ablama az mı çektirmişti; ne denilmiştir, gülme komşuna, gelir başına, işte şimdi veliaht hazretlerini 'mimlediler'...»

Sis dalgınlığı Beyoğlu'nu sarmıştı: sanki Ahmet Ziya, çizgileri darmadağınık, aralıksız değişen, bir rüyada ilerliyor; sağında solunda, renkleri açılıp koyulaşan, ışık lekeleri: kiremit kırmızısı, ölü sarı, toz pembe; âdeta bulutların içinden, ansızın sökün ediveren, tramvaylar; bir meyhane radyosundan, Rakım Hoca'nın ünlü şarkısı, yarım yamalak işitiliyor:

«...hayal içinde geçti, şu ömr-i derbederim!»

Ertesi gün münasip bir saatte, Hüsnü Faik bey'i arayacaktır; gazetenin telefonları hemen hiç boşalmadığından, konuşmaları kolay olmuyor: çevir, bir daha çevir, bir daha çevir; her çevirişinde, o musibet 'meşgûl' sinyali; uzak ve anlaşılmaz, birtakım konuşmalar; miknatıslı tozların, acayip çıtırtısı! Aradığına nihayet kavuşunca, o ne, Hüsnü Faik bey ateş püskürüyor:

— ...Ahmet bey, sen misin evlât? Ne günlere kaldık yahu! Memleketin selâmeti bahanesi altında, matbuatı cendereye sokmak reva-yı hak mıdır? Ha? Daha o zaman bahse girmiştim, İsmet Paşa idare-i maslahatçıdır, Gazi'ye hayr-ül-halef olamaz diye; ne kadar haklıymışım, ne kadar: elinden gelse, hiçbirimize tek satır yazdırmayacak! Abdülhamit devrini geçti be!

Arkasından, bağıra çağıra, meseleyi anlattı: İngiltere, Amerika ve Almanya, 'hâl-i harpte olmalarına rağmen', el altından anlaşmışlar; ecnebi şirketlere tarh edilen Varlık Vergisi'ne karşı çıkıyorlarmış: başı Amerikan Büyükelçisi (**Socony Vacuum Oil Company** için) çekiyor, önce İngiliz Büyükelçisiyle elele vermiş, 'bilâhare' Von Papen'i hizaya getirmiş-

ler; üçü birden, meblağların indirilmesi için 'cumhuriyet hükümetine' baskı yapıyorlar!

Hüsnü Faik bey, haberi yayınlayamamaktan şikâyetçi, yayınladığı anda **Birlik**'in kapatılacağından emin; Ahmet Ziya, alnına yükselen beyaz kaşları, kıvılcım çakan gözleriyle, onun telefona nasıl kükrediğini âdeta görüyordu:

— ...Ziya bey, Ziya bey, biz bu cumhuriyeti sokakta bulmadık! İsmet Paşa da bilir ki, Millî Mücadele, şu anda Varlık Vergisi'ne karşı imtiyaz talebinde bulunan Düvel-i Muazzama'ya karşı kazanılmıştır; şu hâle baksana, herifçioğulları, hâl-i harpte olmalarına rağmen, bize karşı ittifak edebiliyorlar, halbuki biz bunun haberini dahi neşirden mahrum edilmekteyiz...

Ahmet Ziya tevkifat bahsini, onun öfkesi biraz yatışınca açabildi. Ne tevkifat mı, ha evet, öyle bir haber onlara da intikal etmiş; neşri yasak haberlere dahil olduğundan üstünde bile durmamışlar; Hüsnü Faik, meselenin aslını astarını bilmiyor, Polis Muhabiri gelsin, derhal Ahmet Ziya'yı arayıp 'malûmat arzetmesini' söyleyecek.

Öğleye doğru, Muhasebe Müdürü'yle Keleşoğlu'nun odasındalar, Hüsnü Faik'ten öğrendikleri değerlendiriliyor: Keleşoğlu Ticaret A.Ş., Von Papen'in müdahalesi kapsamına girer mi, girmez mi? Telefondan Ahmet Ziya'yı aradılar; hattın öteki ucunda genç olduğu belli, hayli ciddi bir ses:

— ...Ziya bey mi? Efendim, Birlik'ten arıyorum: ben Polis Muhabiri Mahmud Ersoy,* Hüsnü Faik bey size, komünist tevkifatı mevzuunda malûmat vermemi söyledi, arzediyorum: şu güne kadar, ondört kişi nezaret altına alınmıştır; hüviyetleri mahfuz tutuluyor, tahkikatın selâmeti bakımından dediler; aralarında bir ressam, bir aktör, birkaç solcu muharrir olduğunu tesbit edebildim; ayrıca, **Yankı** mecmuası ve grubu diyorlar, **Edebiyat Fakültesi** asistanlarından birisi, Haydarpaşa Lisesi'nden bir öğretmen, muhtelif lise ve fakültelerden talebeler...

---

* Bkz: «Kurtlar Sofrası», Adam Yayınevi

— Tahkikatın mahiyeti nedir, onu öğrenebildiniz mi?

— Ceza Kanunu'nun malûm maddeleri, efendim: 141 ve 142 zannederim.

— ...yâni, hâfi teşkilât ve propaganda?

— ...evet!

— ...teşekkür ederim!

Ahmet Ziya tevkifatın **'Yankı'**nın solcu yayınından doğmadığını öğrenince, Keleşoğlu'nun yanına dönmeyip, odasında kalmıştı; ufak ufak, 'Sarı' Mustafa'nın endişelerinde haksız olmadığını, Siyasi Polis'in bir dengini bulursa, ona da bulaşabileceğini seziyordu; bilhassa Doğan, içine düşeceği korkuyla, ileri geri konuşursa! Doğan'ın ne yapacağı şimdilik tam bir meçhul: neyi, ne kadar biliyor; sıkıştırıldığı takdirde, neyi, ne kadar uydurabilir? Yazı masasının başına dikilmiş, dalgın ve düşünceli, (yoksa kederli mi?), piposunu sıkılıyordu; farkında olmaksızın, mırıldandı:

— ...adam! Pek pek, malûmatıma müracaat edeceklerdir, dert etmeye değmez!

Arkasından, korkunç bir fikir: «— ...ya Elke'ye dokunurlarsa? Onu mutlaka ikaz etmeliyim; vaktiyle Reşat yüzünden Greta'yı içeri aldıkları gibi, ister misin onu da..»

Elke'yi, 'mütehayyir ve mütevahhiş', Sansaryan Hanı'ndaki o berbat hücrelerden birinde düşünmek, yüreğini parçalıyor. Noel'e şurada ne kaldı? Elke yeniden, bu defa Parkotel'de, sahneye çıkacak; pır pır, şu ara onun heyecanı içindedir: yeni sahne tuvaletini, o 'sosyete terzisi' Yuvakim, gala gecesine yetiştirecek mi; kuvaför Celâl'le oturup, bütün bir öğle sonunu, repertuvarına uygun yeni saç biçiminin, nasıl olması icap ettiğini tartışıyorlar; repertuvarı, hayli zengin: eski şarkılarına yenilerini ekledi; tutkusal ve hırçın Güney Amerika tangoları, **'Argentina'** türünden film melodileri, vs; hele o 'askerlerin şarkısı' **Lill Marlene** yok mu, ortalığı besbelli kırıp geçirecek; sabah akşam çalışıyor, yumuşak bir hüzünle dinleyenleri sarıveren, basit, fevkalâde dokunaklı bir şarkı bu; Dr. Ludwig Gessler, o aşağılık do-

muz, yaptığı onca kötülüğü affettirebilmek için, notalarını taa Berlin'den getirtti; 'büyük sükse olacağından' herkes emin: Elke'nin sesi, Lola Andersen' inkinden aşağı kalmıyormuş, ayrıca daha da etkili okuyor...

«...mamafih, Doğan'ın gözaltına alındığını olsun, söylemeliyim; geçirdiğimiz buhrandan sonra, ani bir belâ kızcağızı mahvedebilir; hiç değilse, kendini hazırlamasına fırsat tanımalı...»

O geceyi unutamıyor, buhran gecesini. Öfke, hınç ve gözyaşı. Degüstasyon'daki münzevi çilingir sofrasında, 'mutâdının üstünde' içince, kahrı nasıl da büyümüştü. Ağzında ekşi bir tat, göğsünde harlı bir ateş, miğdesinde Allahın belâsı bulantı istidadı. Hazmedemediği, Elke'nin sözüm ona casusluğunu kullanarak, son buluşmasına gelmeyen Kurbanzade' nin, onu fena halde küçük düşürmesi. Meselenin mahiyetini bildiğini sandığından, kimseyi affedemiyor: ne Mirseyit'i, ne Elke'yi, ne de kendisini! Hele o, hele o, hele o! 'Kırk yıllık komitacı', 'mektep çocuğu' saflığıyla yalan yanlış sevda kıskançlıkları üreteceğine; Elke'nin oyununu daha başlarken bozmalı, durumu açıklığa kavuşturmalıydı. O zaman başaramadığını, bu gece deneyecek; böylece, eteğindeki taşı boşaltmış olacaktı. Son kadehini, boğazına ateş eder gibi, dikti; garsona hesabı, onun yerine sanki bir başkası ödüyor; Beyoğlu'na çıktı ki kış rezilliği, soğuktan çınlayan raylar, uçuşan kar tozları.

Soğuğu saydam bir zar gibi paltosundan sıyırıp, evinin konforlu sıcağına giriyor: sofra hazır, Elke elini sürmemiş, onu beklemektedir; yere, halının üzerine notalarını yaymıştı, şarkılarına mı çalışıyordu ne, hafif dalgın, onu gülümseyerek karşıladı; fakat göz göze gelince, gülümsemesi dudaklarında donuyor; yüzünde, korkuyla karışık bir kaygı belirdi; doğrulduğu sıra, sesinde belirgin bir merak:

— Geciktiniz, dedi. Sizi merak ettim.

Bir adım yaklaşıyor, daha da mütecessis: — İyi misiniz? diyor. Herşey yolunda mı?

Ahmet Ziya paltosunu atkısını, koltuğun birine savurmuştu:

— Ne farkeder, dedi. Hiç de gelmeyebilirdim.

Salonda ışık az, Elke loşluğu sever, evde başkası olmadı mı, masa abajurlarıyla yetiniyor; o yüzden ortalık, içinde bahar, gizli elma ya da mandalina kokuları titreşen; hafif yeşile çalar, tatlı bir alaca karanlık.

Ahmet Ziya, onun öpsün diye uzattığı yüzüne, teğet geçiyor; sesinde tanıyamadığı bir iğbirarla, diyor ki:

— ...hakikaten farketmezdi: bana hiç ehemmiyet vermiyorsun!

Elke şaşırmıştı, böyle bir şeyi beklemediği belli, kirpiklerini eğip: — ...o nasıl söz? dedi. Bilâkis, ben size kâfi gelmiyorum. Bunun çoktan farkındayım, **herr** Ziya. Arzu ederseniz...,

— ...kâfi mi gelmiyorsun? Lâf! Yalnız olsaydın, belki! Hiç yalnız olmadık ki! Ben seninle yaşamıyorum, etrafındaki ne idüğü belirsiz haşeratla yaşıyorum: Marlow, Mac Guinty, Slaviçek, Dr. Gessler, daha ne bileyim...

Bağıra bağıra, Elke'nin yüzüne bakmaksızın konuşuyordu. Gözlerindeki hayretin büyümüş olabileceğini düşündü. 'Blumentahl Meselesi'nin kapandığını zannetmiyor mu, pekâlâ şaşırabilir. Herhangi bir söz ilâve etmesine fırsat vermeksizin, sordu:

— Dr. Gessler'le alâkanızın içyüzü nedir?

— Dr. Gessler'le mi? Fakat onu bana siz tanıştırdınız, eski bir dost diyerek...

— Kimin tanıştırdığını sormadım, Elke; lütfen, alâkanızın içyüzü?

Elke'nin gözlerindeki hayret, yerini bir anda dehşete bırakmıştı:

— Aman Allahım, dedi. Aramızda birşey olduğundan şüphe etmiyorsunuz ya? **Bitte, herr** Ziya, size karşı ben daima dürüst oldum, şu kadar ki...

Bıçak gibi bir el hareketiyle, sözünü kesiyor:

— ...dürüst olmuşmuş! Aranızda birşey olduğundan şüphe etmiyorum ben, biliyorum: aranızda birşey, üstelik tehlikeli birşey var; lâkin biraz evvel anladığın manada değil...

Suratı karmakarışık, birden ona döndü; sağ ko-

lunu uzatmış, yumruğu havada, görünmez bir düşmanı tehdit ediyordu; bağıra çağıra, dedi ki:

— ...saflığıma nasıl da gülmüşsündür, bunu düşündükçe cinnet getireceğim: ailesinin akıbetini araştıran, biçare Yahudi kızı; en ufak haberi sızdırabileceği her şahsa başvuruyor, öyle mi?

Yumruğunu masaya indirdi, bardaklar tıngırdadılar.

— ...budalanın biriyim ben, hâlis muhlis budala!

Masa abajurlarının irileştirdiği gölgesini, duvardan duvara taşıyarak; sonra, kimbilir kaç uykusuz gecenin sonunda, ulaştığı gerçekleri kusuyor:

— ...masal anlatmıştın bana, masal! İlk günden beri Dr. Gessler hesabına istihbarat topluyorsun, evet! Sırf bu maksatla karşıma çıkmadığın ne malûm? Güzel kadınlara zaafımı bilmezler mi, nasıl olsa mukavemet edemeyecektim; edebildim mi, ne gezer, edemedim işte: soldan olduğu kadar, sâyemde, sağdan da az şey öğrenmedin; hepsini muhakkak o iğrenç domuza...

Sözlerini askıda bırakmış, gürültülü bir telâşla yatak odasına dalmıştı; tuvaletin gözünü altüst ederek, Elke'nin pudriyere benzer, gizli not defterini buldu; muzaffer, iyice küstah bir eda ile salona dönüyor:

— ...delil mi istiyorsun, al sana delil! İstihbarat mevzuları, randevular, bir bir kaydedilmiş! Gözümden kaçar mı sanmıştın, hayır kaçmaz, hanidir biliyorum; eğer yüzüne vurmadıysam, birazı sana böyle bir şeyi yakıştıramadığımdandır, birazı nezaketimden; lâkin rezalet öylesine ayyuka çıktı ki...

Elke, söylediklerine hiç tepki göstermemiş, usulca divana oturmuştu; başını avucuna, dirseğini komodine dayayıp, öylece durdu: hardal sarısı saçlarına, abajurun altın yeşili, ışıktan bir zıh geçiriyor; sessiz sedasız, meğer ağlıyormuş; gözyaşları, damlacıklar halinde, yanaklarından çenesine süzülüp, kucağına damlıyorlar; Ahmet Ziya ağladığını, onların pırıltısından farketti, kötü niyetle yorumladı:

«...niçin ağlıyor, sükût ikrardan gelir, gözyaşları ise suçun delilleri...»

Kaşla göz arasında, yıldırıcı bir sessizlik, salonu kaplamıştı. Tavandaki Venedik manzaraları, alaca karanlıkta, âdeta bir kâbus: peruğu lüle lüle omuzlarına dökülen, kaşları hiç yok, püskürme benli prenses, elinde yelpazesi, gayet şuh göz süzüyor; gondolda kadife maskeli sevgilisi, yakışıklı Casanova, vs. Soğumaya yüz tutmuş kaloriferlerin, çıtırtısı işitildi; bir de buçuğu çalan, uzak ve kederli, bir guguklu saat!

Ahmet Ziya, hiddetin tuzlu seline kapılmıştır; 'âsâbına hâkim olmasa' ağzına geleni söyleyecek; ama, söylemiyor; çünkü Elke, yaşından olgun, kaderine razı, itirafa başladı; hayret, sesi ağlamıyor, belki biraz yorgun, daha ziyade vahim:

— ...ilk zamanlardı, henüz tanışmışız, bir akşam Heybeliada'dan dönüyorduk; vapurda, mehtâbı seyrederken, bana demiştiniz ki: '— ıBak Elke, hiçbir saadet yalanlar üzerine bina edilemez; ne gariptir ki insanlar, bunu yapmakta ısrar ediyor'. Vaziyeti sizden gizlemek mecburiyeti doğunca, bu sözlerinizi ne kadar sık hatırladım! Aynı hataya ben düşmüştüm, işin böyle bir çıkmaza gireceğini seziyor, bütün kuvvetimle bunu geciktirmeye çalışıyordum, çünkü **herr** Ziya...

Başını kaldırdı, ayakta donakalmış onu dinleyen, Ahmet Ziya'nın gözlerini aradı:

— ...çünkü **herr** Ziya, diye tekrarladı, sizi gerçekten sevmiştim. Hâlâ seviyorum. Öyle bir zamanda yaşamaktayız ki, maalesef şartlar, en temiz aşkları çamura buluyor; hayır, karşınıza maksatlı çıkmadım, benim için umulmadık bir şanstınız, bu şansa dört elle sarıldığım bir gerçek; eğer Dr. Gessler' le tanışmış olmasaydım, saadetimiz...

Aynı yorgun ve vahim sesle, Elke'nin daha sonra ağzından çıkan her söz, Ahmet Ziya'nın tenine, kor gibi cıslayarak değecekti: Dr. Gessler, **kaiser**'ine bağlı, muhafazakâr 'eski' Alman, maskesinin ardında: içinden pazarlıklı, bir 'Nazi Casusu' saklıyormuş! Elke'den, hem 'Moskova'nın Adamı' Ahmet Ziya'nın 'foyasını meydana çıkarmak', hem de muhitinden istihbarat toplamak için, yararlanmayı tasarlıyor; da-

ha tanıştırılmadan, 'aile hekimi' Dr. Blumentahl'ın adını, Ahmet Ziya'dan duymuştu ya, genç kadınla içli dışlı olmanın yolu da bu: Elke aşağı, Elke yukarı; artık Gessler'ler, onu yere göğe koyamıyorlar; 'manevi kızları' sayılmaz mı, 'yüksek makamlardaki' dostlarına başvurup, Dr. Blumentahl'ın akıbetini öğrenmesine, elbette yardımcı olacaklar.

— ...evet, yardım etmesine etti: babamı buldum, annemi de! İkisi ayrı ayrı yerlerde, ama aynı temerküz kampındaydılar, Buchenwald'da! Sevinçimden az kalsın çıldıracaktım; sağ olduklarını duymak bile, bana yetiyordu; oysa, ne kadar yanlış bir sevinçti bu, neticeleri iyi hesaplanmamış, felâket getirici! Çünkü Dr. Gessler, onları bulmakla kalmamış, onların öz kızı, dolayısıyla Yahudi olduğumu da tesbit etmişti. Bunu birden açığa vurmadı. Frau Gessler'in, hâlâ bildiğini sanmıyorum. Bana söylemesi, iki üç hafta sonradır: babama ve anneme, nerede olduğumu bildiren, bir mektup göndermek çılgınlığına kapılmıştım; ellerine ulaştırıp, ulaştıramayacağını sordum; o da bunu bekliyormuş, ulaştırmasına, ulaştırabilirmiş ama...

Elke'nin bakışları, sabit bir noktaya takılmıştı, kötümser dudakları hafif titriyor; vahim sesi daha da vahimleşti; gözyaşları, söylediklerinden bağımsız, hardal sarısı kirpiklerinden, kendi kendilerine, çenesine yuvarlanıyorlar. Ahmet Ziya birden, içerdeki alaca karanlıktan bunaldığını hissetti, kalkıp, bütün avizeleri yaksa mı? Yakamıyor: çatlaya çatlaya, üstlerine çağlayan gibi boşalacak aydınlık, Elke'nin ıstırabına saygısızlık olacaktır. Hiç değilse, o dakika, ona öyle gelmişti.

— ...hazırladığı tuzağa, ayaklarımla düşmüştüm! Dr. Gessler herşeyi, tereddüt kabul etmez bir açıklıkla, ortaya koydu: Dr. Blumentahl'la karısının, yâni babamla annemin hayatı; kızlarının, yâni benim elimdeydi; bense tarafsız bir ülkedeydim, casusların cirit attığı bir şehirde, 'karışık' bir adamla yaşıyordum; gerek o adam ve temasları; gerekse o adam sâyesinde gireceğim muhitlerden, Dr. Gessler'in arzu ettiği istihbaratı yaparsam, mesele kalmayacaktı;

annemle babamın sağ kalacaklarından emin olabilirdim, aksi takdirde ise...

Söze başlayalı Elke'nin sesi, içten bir hıçkırıkla ilk defa titremiş, cümlesi askıda kalmıştı. Ahmet Ziya'nın bütün camları kırıldı: Elke'nin başına gelenlerden çok, 'kırk yıllık komitacılığına rağmen', böyle bir şeyin olabileceğini önceden kestiremeyişine bozuluyor: belki, —belki değil mutlaka— Kurbanzade haklı, 'Âşığın gözü kör olur' dememiş miydi?

Salonda, sessiz bir hışımla bir aşağı bir yukarı, mırıldanıyor:

— Nasıl tahmin edemedim? Nasıl tahmin edemedim?

Daha fazla dayanamayıp, avizeleri yaktı: gümrah ışık, duvardan duvara taşıdığı, omzundaki dev gölgesinden, önce onu kurtarıyor; sonra loşluğun eşyaya sindirdiği, 'esrarengizliği' sildi süpürdü; divan, koltuklar, hazır unutulmuş yemek sofrası, tereddütsüz ve net, meydana çıktılar. Elke, omuzları belli belirsiz sarsılarak, ağlıyordu: üzerinde, başı belâdaki üniversiteli kızın, olanca güzelliği; yâni, ümitsiz, kederli ve kırık!

Ahmet Ziya, çok geçmeden toparlanmıştı. Ağır bir yaralının yanı başına oturur gibi, mahçup ve saygılı, Elke'nin yanına oturdu; onu, şefkatle kucakladı; sarışınlığından dağılan bahar kokusunu içinde duyarak, bir süre başını omzunda, hıçkırıkların sarstığı narin vücudunu, kollarının arasında tutuyor; kulaklarında, fısıltılarla, kesik kesik tekrarladığı sözler:

— ...beni affedecek misiniz, herr Ziya? beni affedebilir misiniz?

Ya da: — ...beni affetmelisiniz, lütfen, buna inanmak istiyorum.

Hararet kaloriferlerden tamamiyle çekilmiş, ortalık enikonu soğumuştu; hangi dairedense, o guguklu saat, uzun uzun çaldı; gecenin, belki onbirini, belki yarısını çalıyor. Ahmet Ziya, baş döndürücü bir hızla düşünüyordu: hiç olmazsa o ânı kurtarmak için, geçici çözümler üretmeli:

«...bâsireti elden bırakmamalıyız, vaziyet sarahata kavuşmuştur, telâşa mahal yok! Yavrucak, ta-

hammülünün üstünde bir ağırlığın altına düşmüş, her hâlükârda kaldıramayacaktı, nitekim kaldıramadı; gerek onun ve benim, gerekse Buchenwald'daki ebeveyninin selâmeti bakımından, Dr. Gessler'le münasebeti aynen devam etmeli; aynen, lâkin kontrolumuz altında! Makûlu, budur! Elke'yi, yaşadığı cehennem azabından, bir an evvel çekip, çıkarmalıyım; vebâli benim boynumadır bunun, değil mi ki Gessler alçağının riyakâr oyununu anında teşhis edemedim...»

Birden zihninde, ürkütücü bir soru: «— ...yoksa böyle mi ihtiyarlanıyor?».

O 'buhran gecesinin', günlerdir 'nekahatini' yaşıyorlar. Sanki yeni başlamış bir aşk: sabah, yatakta başbaşa kahvaltı; akşam üstü, ya Markiz'de ya Lebon'da, başbaşa çay; akşam, Parkotel'de, başbaşa yemek! 1942'nin son haftaları, takvim su gibi eriyor; gece radyolarından, heyecan verici haberler: Somali ve Madagascar, Londra'daki 'Hür Fransızlar'a katıldı; **Şansölye** Adolph Hitler, Vichy Başbakanı Pierre Laval'i, Genel Karargâhı'nda kabul etmiş; Amiral Darlan'ı Cezayir'de öldürdüler!

Dışarda şehir, kirli buzul aydınlığında yıkanmaktadır, uçuşan kar tozları, kuru soğuk; rakı dumanı sis, henüz ortalığı kaplamamış! Elke, üzerinde hep o ağır hastalıktan henüz kalkmış hâli, durup durup, içini çekiyor; göz göze geldikleri vakit, solgun ve eksikli gülümsemesi. Birkaç gün, konuyu hiç açmadan, fakat sürekli düşünerek akşamı ediyorlar; en akla gelmeyecek ihtimaller, bir bir, hesaplanıyor; şöyle davranırsak nasıl olur, böyle davranırsak nasıl, vs...

Sabah mıdır? Elke, (süssüz boyasız, kadife pantolon, balıkçı kazağı), sırtına rastgele yağmurluğunu geçirmiş, Parkotel'e gidiyor: söyleyeceği yeni şarkıların, provası yapılacak! Orkestra Macaristan'dan gelmiş, şefi Horvath, gün görmüş yaşlı bir Macar; çalgıcıların çoğu, kadın; Elke'ye içten yardımcı oluyorlarmış, öyle diyor. Parkotel, Konsolosluğa (eski Sefaret binası) neredeyse bitişik olduğundan mı nedir, kime sorsan, Almanların yeri, Danışması'nda, Berlin etiketli ağır bavullar; **lobby**'sinde, ensesi çıplak, tek gözlüklü, Nazi diplomatları; sabah akşam,

öteki Mihver ülkelerinden irili ufaklı görevliler; DNB Ajansı'nın kalın sarı muhabirleri, orada boy gösterir; **Deutsche Orient Bank, Deutsche Orient Linie,** önemli kokteyllerini orada verir. Marlene Auch'un 'angaje edilmesinde', Dr. Ludwig Gessler'in parmağı olmasın? Olur olur! Varsa da, belli etmedi: geçen gece, o, karısı, Ahmet Ziya'nın tanımadığı başka Almanlar, cümbür cemaat yemekteler; suratı yüz yaşındaki buruşuk kaplumbağa suratı, uzaktan onları selâmladı; Elke'ye parmak uçlarıyla, görünmez öpücükler gönderiyor.

«...alçak herif! Böyle hınzırlara hakk-ı hayat tanımayacaksın; başka şartlar altında karşıma çıkmış olacaktı ki, vallahilazim...»

Ahmet Ziya, Elke'nin gözlerindeki hüznü dağıtabilmek için, fırsat bu fırsat, neler anlatmıyor ki! Nasıl Berlin'de (geçen harp, sene 1917) Kaiserstrasse'deki konforlu otelde, ömründe ilk defa gördüğü tuvalet sifonunu çekince, kopardığı patırtıdan bozulduğunu sanıp, usulca odasına sıvışmış; İran Şahı Rıza Pehlevi, Mustafa Kemal'in Çankaya ziyafetinde, meyvadan sonra, parmak uçlarını ıslatsın diye gümüş taslarda getirilen suyu, kafasına dikip âfiyetle nasıl içmiş; nasıl Plenum'a gittiklerinde, Viyana'da bir akşam...

Ya da salondan ilginç tesbitler: «— ...şu hâle bak! İskoç viskisi iki dolara fırlayınca, fakir İngilizler ısmarlayamaz oldu; zengin Almanların masalarını şereflendiriyor: harbin tersliklerinden, birisi de bu elbet!»

Siyah iplik kaşları alnında uçuşan, zambak beyazı bir kadını gösterip:

«— ...evet, şu yosma...» diyor, «...geçen hafta Bulgar Askerî Ataşesi'yle İtalyan Konsolosu'nu yumruk yumruğa getiren; halbuki görünüşü ne kadar masum; böylesine bizde ne derler biliyor musun: 'yere bakıp, yürek yakan'...»

İstanbul'u sis bu sırada bastırmıştı: soğuğu nemli havlu, yoğunluğu rakı dumanı, dağıtıcı ve kaybedici, ağır sis! Ahşap İstanbul evleri, kârgir Pera apartmanları, onun yüzünden, istediği kadar 'selâ-

betini' kaybetmiş; caddeler ve sokaklar, âdeta kıvamlı bir 'seyyaliyet' kazanmış olsun; onlar ikisi, havalarını bozmadılar: Elke, artık eli kulağında, gala gecesine hazırlanıyor; Ahmet Ziya, kimseye hissettirmeden, durumu nasıl denetimi altında tutabileceğini, araştırmakla meşgul: pek de kolay olmayacağa benzer, önceleri Dr. Gessler'e, esasen bilebileceği bazı istihbarat geçilse de...

— Haydi kestane kebap, elleri yakıyor!

Eve dönüyordu, Büyük Parmakkapı Sokağı'nın köşesindeki kestaneci gözüne çarptı; traşsız, düşük bıyıklı, kara bir herif; dirsekleri yamalı, eski püskü ceketinin yakalarını kaldırmış; bir yandan, tir tir titriyor; bir yandan, maşasıyla ateşteki kestaneleri çevirerek, bağırıyordu:

— ...kestane kebap, haydi sıcak sıcak!

'Sarı' Mustafa'nın uyarısı dikkatini bilemese, Ahmet Ziya, acaba onu farkeder miydi? Etmez mi hiç, bu köşede kestaneci mestaneci barınamaz, Belediye Zabıtası bırakmıyormuş; öyleyse, nereden çıktı bu herif? Sisten 'bilistifade' kaçamak 'rızkını çıkarmaya' mı çabalıyor; oraya 'suret-i mahsusada yerleştirilmiş', bir 'taharri' mi? Afrika Hanı'nın, sisten göz gözü görmez avlusuna girerken, hiç bir şüphesi kalmamıştı: böyle pejmürde bir kestanecide, devletin Emniyet mensuplarına dağıttığı, 'muhkem' Beykoz kunduraları ne arasın?

Evde onu bir sürpriz bekliyordu: Elke, sehpa abajurlarının gölgeli aydınlığını arkasına almış, hafifçe masaya dayalı, mahçup gülümsüyor; gerisinden vuran ışık, vücut hatlarını fosfor yeşili kuşatmış; üzerinde, gövdesini sımsıkı sararak yerlere inen, omuzları ve gerdanı 'dekolte', yeni sahne tuvaleti: hardal sarısı, **paillette**'li bir kılık; çıplak kollarında, dirseklerine kadar, uzun eldivenler; yüzü (yoğun takma kirpik, yaldızlı far, yapma ben) Marlene Auch'un yüzü; burnu, Myriam Judith Blumentahl'ın, çocuk burnu; dudakları, Elke Winkler'in, kötümser dudakları!

Ahmet Ziya, hayretin ağır bastığı derin bir hayranlıkla, onu seyrediyordu; yaklaşıp, dudaklarını ağzına uzatırken, fısıldadı:

— **Fraulein,** sizi ben, bir rüyadan tanıyorum.

Elke'nin cevabı, dalgın ve kederli: — ...yanlışlıklarla dolu kötü bir rüyadan, bir harp rüyasından, belki görmeyi asla arzu etmediğiniz!

Arkasından, daha gündelik bir sesle, devam etti:

— ...yarın gece gala gecesi, bugün kostümlü prova yaptık; nedense beni, böyle görmenizi istedim, **herr** Ziya!

Hünerli elleriyle, ancak onun becerebildiği, derli toplu bir sofra hazırlamıştı: billûr rakı sürahisi, ufak kadehler, sevdiğini bildiği birkaç parça çerez; dahası gümüş şamdanları dikmiş, renkli paskalya mumlarını yakmış; müstereddit alevleri, akıllı alnında titreşiyor. Galadan önce, dolu dolu, bir saadet gecesi tasarladığı, belli; onun için, Doğan'ın nezaret altına alındığını, 'Sarı' Mustafa'nın 'komitacı' endişelerini, bu gece de söylemek yakışık almayacak; pekâlâ sabaha ertelenebilir.

Zaten Ahmet Ziya, onu böyle en Marlene Auch hâliyle görünce, çağrışımdan çağrışıma, ilk zamanların Londra Bar gecelerine atlamıştı; garip bir duygusallığa düşüyor, aradaki fark, ne taraftan bakılırsa bakılsın, Elke'nin lehine!

Kadehini kaldırdı: — **Prosit,** dedi. Senin şerefine içiyorum.

Elke: — **Prosit!** diye cevap verdi. İyi de, ben hangisiyim? Myriam Judith Blumentahl mı, Elke Winkler mi, Marlene Auch mu?

— Sen benim sevdiğim kadınsın, paraşütle atlamış, rüzgârın onu nereye savurduğunu bilemeyen!

Unutulmaz bir gece oldu, müşfik ve âsûde, bir aşk gecesi; sevişmekten yorgun düşüp, uykuya vardıklarında, saat gece yarısını geçmişti. Ahmet Ziya, komşudaki guguklu saatin biri çaldığını, (yoksa yarımı mı?) şöyle böyle hatırlıyor. Deliksiz uyumuş. Kapının ziliyle uyandı: üst üste, acı acı çalıyor. Saatına baktı, altı buçuk: sabahın bu saatında, başka kim gelebilir?

«...yok bre, ellerini bu kadar çabuk tutamazlar!».

Hanüz soğuk, sabah karanlığında gözüne fena

halde yabancı görünen salonu, uyku sersemi geçip, kapıyı açtı: elinde cıgarası, beyaz saçlı, tıknaz bir adam duruyordu; hemen gerisinde, asık suratlı iki 'taharri'; daha ötede, silâhlı iki inzibat neferi. Ahmet Ziya şaşırmamıştı; tebessümüyle gençleşerek, beyaz saçlı adama dedi ki:

— Hayrola Rüştü bey, sabah sabah, bu ne zahmet?

Kısım Amiri Rüştü bey, Komünist Masası'nın eskilerinden, kaşlarını çatıyor:

— ...ne zaman lâtifeye müsait, Ahmet Ziya, ne de zemin: hazırlan, seni Müdüriyet'e götürmeye geldik.

Cıgarasını yere atıp, pabucunun burnuyla ezerken, ilâve etti:

— ...tedbirli bulun, ikamet uzun sürebilir!

Attilâ İlhan
Eylül 1985 / Eylül 1987
Maçka (İstanbul)

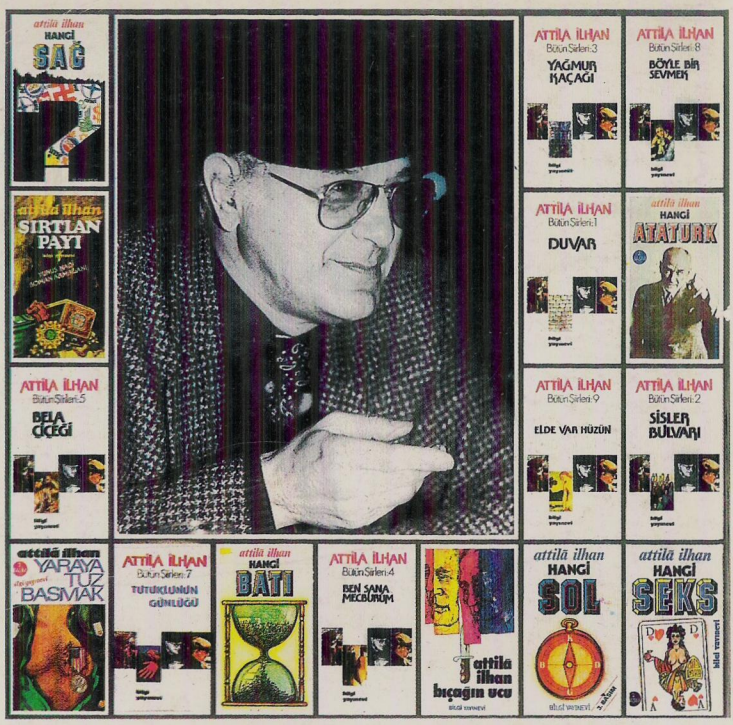
«...iktidarda bulunan bir partinin âzaları, bir noktayı gözönünde tutmalıdırlar. Parti hükümetinin muvaffak olması bütün gayretlerimizin hedefidir. Parti içinde tenkitler, kontroller, hep hükümetin muvaffakiyetine yardım etmek içindirler. Partili, parti içinde, hiçbir hakikati olduğu gibi görmekten, olduğu gibi söylemekten çekinmeyecektir. Hükümetin en iyi ve en doğru yolda yürümesi için, elden gelen gayreti gösterecektir...»

Milli Şef
İsmet İnönü
CHP İstanbul İl Kongresi
23 Aralık 1942

«...CHP'nin değişmez Genel Başkanı olan devlet reisi, Millî Şef İnönü bir gün, yanında eski Meclis Başkanı Kâzım Özalp ve Partinin diğer ileri gelenleri olduğu halde, İstanbul'a geldi. Ben o gün Parti merkezine gidemedim. Dersim vardı. Tanık olanların anlattıklarına göre, İnönü, merkez binasında, başta Dr. Behçet Uz olmak üzere, İl İdare Kurulu'nun öbür üyeleri ve Parti ileri gelenleri tarafından karşılanmış. Kendisi: 'Behçet bey, İstanbul'da ne var ne yok?' diye sorunca; Behçet Uz: 'Paşam, İstanbul kan ağlıyor, iktisadi vaziyet iyi değil. Esaslı tedbirler almak lâzım' diye cevap vermiş. Bunun üzerine Paşa'nın etrafındakilerin suratı asılmış. 'İnönü'yü üzecek böyle şeyler söylenir mi? Kendisi zaten şeker hastası. Bu devletin binbir derdi ve memleketimizin çevresinde sürüp giden Dünya Harbi dolayısıyla doğan büyük tehlikeleri onu zaten yıpratırken, şimdi böyle konuşmanın manası var mı?' diye kızmışlar. İnönü pek renk vermemiş ama, durumdan pek memnun olmadığı anlaşılmış.

İnönü'nün Ankara'ya dönüşümden birkaç gün sonra, bir sabah erkenden, gazetede: 'CHP İstanbul İdare Heyeti Reisi Behçet Uz'un rahatsızlığı dolayısıyla başkanlıktan istifa ettiği' haberini okuyunca, hemen telefon açarak, hastalığı için hatır sordum ve istifasından dolayı üzüntümü belirttim. 'Hayır öyle birşey yok, hangi gazete yazıyor?' dedi. Anladım ki bu bir 'çekilme' değil, dış görünüşü korumaya çalışan bir 'görevden alma' işlemi idi...»

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
'Türkiye'de Üç Devir'
1973/İst.

ATTİLA İLHAN Aynanın İçindekiler — roman —

1. BIÇAĞIN UCU
2. SIRTLAN PAYI
3. YARAYA TUZ BASMAK
4. DERSAADET'TE SABAH EZANLARI
5. 'O KARANLIKTA BİZ'

88.06.Y.0105.0030 % 5 KDV dahil 4500 Lira